GRADUATE THEOLOGICAL UNION
1962
Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library

COMPENDIUM

THEOLOGIÆ MORALIS UNIVERSÆ

Proprietas Literaria

Typ. A. Giuliani & S.

COMPENDIUM
THEOLOGIÆ MORALIS UNIVERSÆ

PIO IX PONTIFICI M. DICATÆ

AUCTORE P. SCAVINI

Ad normam Compendii J. S. Gury exaratum

FRANCISCAN FATHERS, PROV. OF THE SACRED HEART, CARTHAGE, WATSONVILLE, CAL.

EDITIO PRIMA

Recentioribus S. Sedis resolutionibus
Constitutionis quæ censuras limitat Commentariis
Codicis civilis suo quoque loco allegatione
Aliisque pluribus nove additis ad hodiernam praxim potissimum pertinentibus
Locupletata

Cura et studio J. A. DEL-VECCHIO Eccles. Cath. Novar. Canonici

TOMUS PRIMUS

De Actibus humanis, de Conscientia, de Legibus, de Obligationibus
de Peccatis et Censuris, de Virtute Religionis, et Virtutibus Theologicis

MEDIOLANI
Apud ERNESTUM OLIVA Edit. Proprietar.
1875

#902

PRÆFATIO AD LECTOREM

Confido novum hoc Opusculum benigne esse accepturos Christianæ Ethices cultores, utpotequod planam eis ac tutam pandit viam Moralis Theologiæ studio.

Planam dico; quæ enim fusius cl. Scavini Edit. XII tradit, brevi et facile hujus ope Compendii Sacrorum Alumni ediscere valent. Neque in eo quidquam, nisi fallor, prætermissum est, quod ad necessariam eorum instructionem atque profectum conducere possit.

Tuta quoque est, quam hic aggredior, via; in hoc enim Compendio conscribendo eo præsertim specto, ut auream S. Alphonsi De Ligorio doctrinam fideliter et jugiter proponam. Quod quidem lubentius hodie præstandum duco, quum S. Episcopus *Doctoris Ecclesiæ* titulo honoribusque cohonestatus sit.

Verum quæret fortasse aliquis: Ut quid novum de re morali Compendiolum, cum unum egregium acceptissimumque habeamus a cl. Gury confectum, et quidem ad mentem S. Alphonsi M. De Ligorio? — Equidem inter plura quæ edita sunt, et ordine et perspicuitate maxime commendatur Guryanum Compendium; ideo ejus vestigia ac normam quoad mihi licuit, secutus sum.

Attamen non diffitendum in eo plura desiderari ad

pravas opiniones refellendas, quæ post Gury tempora christianam sapientiam pervertere conatæ sunt. Item recentiora RR. Pontificum Decreta et Constitutiones, ac bene multa SS. Congregationum Responsa quæ ad hane usque diem evulgata sunt. Adde civilium nostræ Ditionis legum, ubicumque opus fuerit, allegationem; et alia nova perplura pro hodierna praxi, ad tute recteque se gerendum in hac temporum acerbitate. Sed quod caput est, etsi P. Gury fateatur in sui Operis proæmio, se ducem sequi S. Alphonsum; revera tamen (ut legentibus videre est) frequentius quam vulgo existimatur, discipulus a magistro recedit præcipue in nonnullis posterioribus Editionibus (aliæ enim ab aliis discrepant), et quidem non raro quoad ipsas quæstiones sane momentosas. Hoc utique præclaro Auctori crimini non verto; cum unicuique liberum sit in re disputabili diversimode sentire. Sed susceptum a me consilium totum in eo est, uti jam notavi, ut scrupulose doctrinam S. Alphonsi Mariæ De Ligorio planiori qua fieri potest ratione concinnatam, studiosis exhiberem. Utinam in id convenirent viribus unitis omnes dispensatores mysteriorum Dei, iisdem principiis jugiter insistentes; unitas enim doctrinæ mire confert ad bonum regimen animarum. De ea autem doctrina hic agitur, in qua, ipso Pontificio Oraculo probante, *nil censura dignum* repertum fuit; adeo ut *opiniones quas in sua Theologia Morali profitetur b. Alphonsus sequi tuto possimus ac profiteri....; non perpendendo momenta rationesve, quibus variæ nituntur opiniones.*

Non mirum ergo si conficere et tyronibus ob oculos ponere visum mihi est Epitomen Moralis Teologiæ omnibus notissimæ et unanimi plausu exceptæ et commendatæ Petri Scavini: cui Immortalis Pontifex Pius Pp. IX vehementer gratulatus est, quod in suis *Theologicis In-*

stitutionibus conficiendis nihil antiquius habuerit, quam salutares Sanctissimi ac Doctissimi Viri Alphonsi M. De Ligorio doctrinas magis magisque propagare, iisque ecclesiasticæ præsertim juventutis animos imbuere.

Hisce tandem novum et maximum pondus accedit. Laudatus enim Pontifex M. Apostolicis Literis 7 jul. 1871, quibus S. Alphonsum Universalis Ecclesiæ Doctorem declaravit, addit: *Præterea hujus Doctoris Libros, Commentaria, Opuscola, Opera denique omnia, ut aliorum Ecclesiæ Doctorum, non modo privatim, sed publice in gymnasiis, academiis, scholis, collegiis, lectionibus, disputationibus, interpretationibus, concionibus, sermonibus, omnibusque aliis ecclesiasticis studiis christianisque exercitationibus, citari, proferri, atque cum res postulaverit, adhiberi volumus et decernimus.*

Faxit Deus, ut hoc Opus, quod in studiosæ juventutis commodo suscepi, ad majorem vertat sui gloriam et animarum salutem. Omnia autem et singula in eo contenta Supremo et Infallibili S. Sedis judicio filiali obsequio submitto.

Moralis Theologiæ Prolegomena

1. **Theologiæ moralis notio.** Theologia Moralis definitur: *Illa disciplinæ Theologicæ pars, quæ humanas actiones ad morum honestatem mediis tutissimis dirigit in ordine ad vitam æternam.* Hæc autem tutissima media sunt:

I. *S. Scriptura;* in ea siquidem Dei Verbum continetur falli ac fallere nescium; et *omnis Scriptura* (dicente Apostolo, 2 Tim. 3) *divinitus inspirata utilis est ad docendum.* Regulas enim morum tradit et exempla vitæ refert.

II. *SS. Ecclesiæ Patres*, nempe clarissimi illi viri qui per duodecim prima sæcula sanctitate, ingenio, susceptisque pro Ecclesia laboribus floruere. Qui si talem insuper præseferant doctrinam, ut per eam errorum tenebræ fuerint penitus profligatæ, obscura mire dilucidata, dubia aperte declarata, *Doctoris Ecclesiæ* nomine ab ipsa Ecclesia donantur (inter quos hodie S. Alphonsum M. De Liguori lætanter revevemur). Horum porro unanimis consensus indubium est veritatis argumentum.

III. *RR. Pontificum resolutiones*: hi sunt enim *totius Ecclesiæ caput et omnium christianorum Patres atque Doctores*, ut ait Florentinum generale Concilium. Qui insuper infallibilitate gaudent quoties loquuntur tanquam Doctores universales definientes ex cathedra, nempe ex potestate suprema tradita Petro docendi Ecclesiam, in controversiis fidei et morum, prout nuper de fide definitum habemus in Concilio Generali Vaticano. Proinde hujusmodi eorum judicia sunt ex sese irreformabilia.

IV. *Concilia Generalia*; exhibent enim totam Ecclesiam quoad res fidei et morum infallibiliter docentem. His adde Concilia particularia, quæ etsi infallibilitate careant, sunt tamen aptissima ad errores profligandos, sacramque doctrinam explanandam atque tuendam; cum sint sapientissimorum virorum conventus.

V. *Romanarum Congregationum* responsa, quibus Summi Pontifices utuntur in rebus controversis dirimendis.

VI. *Traditio constans ac firma,* cum error stabilitatem nesciat. Huc revocantur tum antiquæ liturgiæ, festa, vigiliæ ac jejunia ab immemorabili celebrata quæ quidem fidelium mores testantur; tum historia ecclesiastica, in ea siquidem religio sese exhibet quodammodo viventem sub omnium oculis in serie suorum factorum.

VII. *Ius Canonicum*, imo et jus civile si Canonico non contradicat; cum in his habeantur totidem morum ac judiciorum regulæ a peritissimis congestæ.

VIII. *Auctoritas Theologorum;* nam in quacumque arte peritis credendum esse, ipsa res loquitur. Atque ad illorum auctoritatem S. Sedes non raro mittit eos qui ab ipsa responsa petunt per verba: *Consulat probatos auctores.*

IX. Demum *ratio* tam prout a natura nobis indita est et dicitur *naturalis;* quam prout est principiis theologicis imbuta et dicitur *theologica.* Utraque est magnæ auctoritatis si debito modo sumatur; cum ipsius rei viscera intimius scrutetur, et veritates morales convenienter illustret ac contra impugnatores solide tueatur. Utramque mirabili modo adhibet d. Thomas in doctrina catholica explananda.

2. **Theologiæ Moralis præstantia et necessitas.** Ex ipsa definitione patet quanta sit hujusce disciplinæ *excellentia* et latitudo, siquidem omnia officia nostra in hoc mundo rite nos docet, ut ad portum æternæ salutis feliciter pertingere possimus. Hæc est quæ præcipuam hominis partem, cor videlicet scrutatur, ejus morbis medetur, eique tutam ad Deum viam inter tot humanæ vitæ scopulos, fide prælucente, commonstrat.

3. Quæ cum ita sint, nemo est qui non videat quanta sit hujusce scientiæ non utilitas modo, sed etiam *necessitas*. Non omnes ecclesiasticos oportet esse magnos oratores, præclaros doctores, eruditos historicos; omnes tamen de Clero (in tanta maxime operariorum paucitate) Morali Theologiæ valde instructos esse oportet, atque huic continuo insistendum: secus quomodo poterunt Sacramenta rite administrare et salutis scientiam populos edocere? Hinc perdoctus Mabillionus ajebat: *Moralis Theologiæ studium præ aliis excollendum....; huic quandiu vivitur, omnino danda erit opera.*

4. In studioso tamen ne inaniter laboret, requiritur præcipue: 1) *Rectus finis*, ut quærat nempe quæ sunt Dei, non quæ sua sunt. 2) *Vehemens studii amor;* hic enim est vehiculum scientiarum omnium. 3) *Frequens oratio ad Deum*, qui scientiarum Dominus est.

TRACTATUS PRIMUS

De Actibus humanis et de Conscientia

DISPUTATIO PRIMA

De Actibus humanis.

5. **Actus.** Est ille motus quem homo vi motrice sibi propria efficit; ideo actus in genere definiri potest: *facultas agendi in exercitio posita.*

Actus inspecto modo quo ab homine fiunt, alii dicuntur actus naturales, alii actus hominis, alii actus humani. Actus *naturales* sunt actus mere corporei qui cum necessario fiant, ad mores non pertinent, ut est respiratio. Actus *hominis* dicuntur ii qui procedunt ab homine sine deliberatione et advertentia; qui pariter nihil referunt ad mores, ut sunt motus *primo primi*, qui nempe ab homine sine ulla deliberatione subito erumpunt; item actus hominis penitus distracti, somniantis, ebrii, delirantis etc. Tandem actus *humani*, de quibus agitur, sunt illi qui procedunt ab homine libere agente et cum advertentia ad morum regulas, et ideo ex Angelico *idem sunt actus humani et morales*,, nempe vel laude vel vituperatione digni (1, 2, q. 2, a. 1).

Proprie enim loquendo ea omnis et sola actio dicitur humana quæ procedit ab homine in quantum homo est, id est in quantum differt ab aliis creaturis irrationabilibus; ab his autem differt in quantum est dominus suorum actuum, ita ut possit illos ponere vel non ponere ex libera electione. *D. Thomas*, 1, 2, q. 1, a. 1. (1).

6. Q. 1. *Quotuplex distinguitur actus humanus?.*

R. Moltipliciter distinguitur actus humanus; præcipue autem est:

(1) Utique et actus quo quis suam prosequitur beatitudinem in communi, et actus quo assentitur vero evidenter cognito, sunt actus humani, etsi necessarii; cum oriantur ab illis facultatibus quibus homo distinguitur a ceteris animantibus, id est vel ab intellectu solo vel ab intellectu et voluntate necessario tendente in aliquid. Tamen cum hic actiones humanæ non considerentur nisi prout legi directivæ subjectæ sunt, et habent rationem meriti et demeriti; ideo in re morali cum d. Thoma illæ actiones habentur tantum ut humanæ quæ ex voluntate deliberata procedunt.

I. *Internus* et *externus*. Actus internus ille est qui tantum internis animæ potentiis perficitur et consummatur, ut est actus cogitandi, amandi (1). Actus vero *externus* est ille quem voluntas per corporis organa etiam ad extra producit, ut est actus deambulandi, loquendi.

II. *Bonus* vel *malus*. Bonus consonat cum recta ratione ut est Dei amor; malus est rectæ rationi contrarius ut est odium Dei. Hæc est capitalis distinctio.

III. *Naturalis* et *supernaturalis*. Actus *naturalis* ille est qui solis naturæ viribus fieri potest, et ideo est præmio temporali dignus, uti est amor parentum (2). *Supernaturalis* qui auxilio divinæ perficitur gratiæ, ut sunt actus theologales fidei, spei, et caritatis; quæ meritum habent vitæ æternæ.

IV. *Meritorius de condigno*, et *meritorius de congruo*. Prior est cui ex justitia merces debetur, accedente promissione remuneratoris; tales sunt actus justorum quibus merentur augmentum gratiæ et gloriæ. Posterior vero cui merces seu præmium non tribuitur nisi ex quadam congruentia et liberalitate; tales sunt actus quibus homo nondum justificatus se ad justificationem disponit. Quod evenit etiam in humanis: sic militi strenue bellanti stipendium debetur *de condigno;* aliquod vero præmium nonnisi *de congruo*.

V. *Validus* et *invalidus*. Actus validus est ille qui gaudet omnibus essentialibus requisitis ad effectum proprium producendum; invalidus qui caret vel uno tantum ex essentialibus requisitis. Hinc erit invalidus contractus si fiat sine consensu, cum consensus sit de ejus essentia.

7. Q. 2. *Quænam sunt principia actuum humanorum?*

R. Principia actuum humanorum sunt illa elementa, ex quibus actus ipsi conflantur. Jam vero in quolibet actu humano tria se nobis exhibent, *causæ* quæ actum constituunt; *regulæ* quæ ipsum dirigunt; *motiva*, quæ ad ipsum nos movent.

(1) V. S. Alphonsus, *Op. Mor.*, l. v, *Tract. Pœamb.*, n. 4. Actus internus dicitur *elicitus* seu immediatus si a voluntate oriatur, et in eo perficiatur absque adminiculo alterius facultatis, ut sunt actus amoris, odii. Dicitur vero *imperatus* seu mediatus, si incipiat a voluntate, sed perficiatur ab alia potentia, interna tamen, ut actus internus fidei qui fit a libero voluntatis impulsu. Hæc distinctio vix non inutilis, notat *Summula Reatina*.

(2) Nulla virtus sine præmio. Deus temporaliter remunerat bona opera naturalia, æternaliter supernaturalia. Ne ideo materialis nationum prosperitas nos adeo commoveat. Dicunt pagani, dicunt protestantes: *nos bene vivimus*. Sed respondet D. Augustinus (tract. 49 in Joan): *Quid prodest eis unde gloriantur? Ad hoc enim debet unicuique prodesse bene vivere, ut detur illi semper vivere; nam cui non datur semper vivere, quid prodest bene vivere? Non est autem cuiquam spes vera et certa semper vivendi, nisi agnoscat vitam, quod est Christus* (v. Scavini, l. IV, n. 159: *de hæreticorum prosperitate*).

Idem S. Doctor *de Civ. Dei* ait quod Deus temporalem mercedem reddidit bonis moribus Romanorum. Dedit vana vanis, et ita in hoc mundo illi receperunt mercedem suam.

Patet idcirco tria esse actuum humanorum principia: 1) *Constituentia*, et sunt intellectus et voluntas, quibus conjunguntur libertas uti fundamentum et moralitas uti effectus. 2) *Dirigentia*, et sunt conscientia et lex. 3) *Allicientia*, et sunt virtutes ac vitia, quatenus proponuntur voluntati uti honesta, vel utilia, vel delectabilia.

CAPUT PRIMUM

De Intellectu, Voluntate, ejusque actibus et impedimentis.

8. **Intellectus.** Est activa illa animæ facultas quæ nos conducit ad verum cognoscendum vel inquirendum. Ab intellectus operatione oritur cognitio sive intelligentia, sine qua nullus datur actus humanus.

Duplex distinguitur hominis intellectus, *speculativus* et *practicus*. Speculativus est qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem vel inquisitionem. Practicus vero intellectus dicitur qui quod apprehendit, ordinat ad opus aliquod peragendum (*D. Thomas*, 1, p. q. 79, a. 2).

9. **Voluntas.** Definitur: *animæ facultas, quæ propositum sibi ab intellectu objectum prosequitur vel fugit.* Cum nihil prosequi possit aut amari uti bonum, nihil abominari aut odio haberi uti malum, nisi idem prius sit cognitum, quia ex vulgari adagio *nil volitum quin præcognitum;* ideo in voluntatis definitione fit mentio intellectus tanquam illius facultatis quæ bonum vel malum voluntati proponit.

Maxima est voluntatis efficacia; nihil enim ex d. Augustino ita est in facultate hominis quam hominis voluntas, quæ gratia opitulante omnia vincit. Hinc patet quanta facienda sit excusatio illius ecclesiastici qui ut desidam vitam agat, impossibilitatem adstruit operose agendi (*v. apud Scavini*, l. 1, n. 102 plura exempla eorum qui mira operati sunt volentes).

10. **Voluntarium.** Voluntarium seu actus voluntatis definitur: *Id quod procedit a principio intrinseco cognoscente singula circa quæ voluntas versatur.* Dicitur *a principio intrinseco*, id est ab ipsa voluntate, prævia intellectus cognitione; hæc enim sunt principia hominis libere agentis. Dicitur *cognoscente singula*, etc. id est objectum, finem et circumstantias actionis vel omissionis, vel effectus ex actione nostra vel omissione secutos; nam voluntas non fertur in incognitum. (*D. Thomas*, 1, 2, q. 6, a. 1).

Propterea si quæ circumstantia ignoretur, actio relate ad illam non erit voluntaria nec culpabilis. Ideo si quis percutiat hominem ignorans eum esse sacerdotem, reus erit injustitiæ, non sacrilegii; quia sacram illam sacerdotis qualitatem in homine percusso ignorabat.

Hinc patet quod aliquando actus noster potest esse voluntarius et culpabilis sub uno respectu, non vero sub alio. Item ubi nulla est cognitio seu advertentia, ibi nullum omnino est voluntarium et peccatum, ut accidit in actionibus dormientis. Ubi vero est semiplena advertentia, ibi est semivoluntarium et dumtaxat veniale peccatum, ut contingit in semidormientibus (S. Alph. *Op. Mor.* l. v, n. viii).

11. Differt voluntarium 1) A *volito*, quia etsi volitum sit voluntatis objectum; non tamen necessario a voluntatis ipsius influxu pendet: sic pluvia est volita ab agricola, nec tamen dici potest eidem voluntaria; cum non sit in illius potestate illam velle. 2) A *spontaneo*, quod oritur a cognitione mere sensitiva et materiali, ideoque imperfecta, quæ etiam brutis tribuitur; sic feles sponte amat caseum.

12. *Q. I. Quotuplex distinguitur voluntarium?*

R. Voluntarium multiplex distinguitur, scilicet (1):

I. *Perfectum et imperfectum.* Prius est illud quod fit cum plena intellectus cognitione et pleno voluntatis consensu, ut si quis perfecte sciens et volens carnes manducet die vetito. Posterius vero est quod ex suboscura cognitione, aut semipleno consensu procedit, adeo ut non adsit plena et perfecta deliberatio, ut sunt actiones hominis semisopiti.

II. *Voluntarium simpliciter*, et *secundum quid*. Illud procedit ex plena voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia (et videtur confundi cum voluntario *perfecto*). Hoc vero procedit quidem ex voluntatis consensu sed cum repugnantia: hujusmodi est projectio mercium in mare facta metu naufragii. Actus iste ex una parte est voluntarius quia nauta ita se gerit ad salvandam vitam; sed repugnantiam includit, quia nonnisi coacte merces projicit (2).

III. Voluntarium *in se* seu directum; et *in causa* seu indirectum. Prius est quod voluntas in seipso intendit, ut est furtum a fure intentum et patratum. Posterius dicitur quod voluntas non quidem in

(1) Voluntarium juxta communem loquendi usum confunditur cum *libero*, quod a voluntate procedit cum plena indifferentia; ideoque dicimus voluntarium esse aliquam actionem, ut significemus eam a libero arbitrio procedere, Distinctio tamen intercedit, nam voluntarium potest esse etiam *necessarium*, scilicet cum necessaria determinatione ad unum: sic beati in cœlo Deum voluntarie sed necessario diligunt; et homines in terra voluntarie sed necessario felicitatem quærunt (*Alph.* l. v, n. vi).

(2) Unde hic aliquid habetur voluntarii simul et involuntarii. Verum alii aliter defininiunt voluntarium *simpliciter* et *secundum quid*; juxta illos voluntarium *simpliciter*, habetur quando attentis omnibus circumstantiis, consensus datur sed cum aliqua repugnantia; voluntarium *secundum quid* quando voluntas aliquid vult consideratis tantum quibusdam circumstantiis, sed omnibus perspectis, illud non vult. Sic mercium projectio ex istorum sententia erit mercatori voluntaria *simpliciter*; non autem voluntaria *secundum quid*. Quæ diversitas attendi debet in quæstionum resolutione.

se directe intendit; censetur tamen velle, quia vult aliud ex quo istud secuturum prævidet, uti est ebrietas ex potione excessiva, homicidium ex temerario lapidis projectione in viam publicam et frequentatam; sane qui vult causam, vult quoque effectum ex ea immediate sequentem.

IV. *Expressum* et *tacitum.* Dicitur voluntarium *expressum* quod distinctis verbis vel signis declaratur. *Tacitum* vero quod non declaratur expresse, sed ex aliquo facto vel ex facti omissione cognoscitur adesse. Sic peccata subditorum sunt superiori voluntaria et imputabilia si omittat illos corrigere cum potest et debet: hinc illud *qui tacet consentire videtur*, quod maxime obtinet in favorabilibus, vel cum quis dissentire deberet (*D. Thomas*, 2, 2, q. 62, a. 7).

V. *Actuale, virtuale, habituale et interpretativum.* Dicitur *actuale* quod hic et nunc ponitur, ut est contritio in eo qui hic et nunc pœnitentiæ actum elicit. *Virtuale* est actus voluntatis prius positus, qui tamen naturaliter et humano modo influere pergit, ut esset absolutio data a confessario distracto. *Habituale* est quando actus voluntatis qui præcessit, retractatus quidem non est, sed tamen humano modo non influit in opus quod postea fit, uti si somnambolus vel furiosus intersit Sacro, recitet horas Canonicas, baptizet. Nihil agit, licet se hæc facturum præviderit, imo et voluerit facere; nam neque tunc valent cum ea vult, quia non facit; neque cum ea facit, quia tunc humano modo non potest facere. Tandem *interpretativum* quod quidem nunquam habitum fuit, sed in tali facti specie rationabiliter præsumitur adesse, et ideo ab aliquibus vocatur etiam *voluntarium* præsumptum. Sic infirmus sensibus destitutus qui christiane vixit, censetur Extremam Unctionem velle suscipere, et ideo est illi administranda (*S. Alph.*, l. v, n. ix).

13. Q. 3. *Quidnam requiritur ut effectus imputetur illi, qui causam posuit?*

R. Triplex conditio requiritur ut effectus ex causa proveniens sit imputabilis:

1. Ut adsit lex, vi cujus agens teneatur eam causam auferre, vel omittere; *ubi enim non est lex nec prævaricatio.* Nemo autem tenetur causam auferre aut omittere, cum illius ponendæ jus habet; nam *prosequenti ius suum non imputatur effectus præter intentionem secutus.* Sic non imputatur chirurgo pollutio quam prævidet sibi secuturam ex necessario tactu mulieris infirmæ; neque illa imputatur studenti ad propriam et aliorum utilitatem materiis sexti præcepti, si isti nullimode pollutionem intendant, neque prudens adsit periculum illam approbandi; tunc potius habetur passio, quam actio.

2. Ut agens talem effectum impedire possit: *Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* Hoc vel ipsa civili lege firmatur, ex qua, licet quisque teneatur de damnis latis a sibi subjectis,

quia tamen difficulter liber homo coerceri potest; ideo si valeat probare, se damnum impedire non potuisse, ab onere liberatur (a. 1153).

3. Ut qui ponit actionem vel eam omittit, advertat saltem in confuso talem effectum ex actione vel omissione illa secuturum esse; quia *nil volitum, quin aliquo modo sit præcognitum.* Hinc qui summo mane diei festi se inebriavit, non prævidens secuturam Missæ omissionem, non peccat propter illam omissionem sacri. Item non imputatur Nóémo ebrietas, quia vini vim haud sciebat, ideoque nec poterat ad illam advertere. Imputatur tamen Davidi scandalum ex ejus peccato profectum; cum sciret omnium oculos in regem esse conjectos *(S. Alphonsus*, l. v, n. xiv).

In foro tamen externo, cum animus inspici a judice nequeat, res resolvitur ex communiter contingentibus; quæ enim communiter contingunt, prævisa censentur. Hinc ex lege civili proprietarius alicujus animalis tenetur de damnis ab illo illatis, etsi coram Deo reus non sit; cum enim animalia cæco ductu ferantur, debebat illis continue invigilare (a. 1154).

14. Q. 4. *An liceat ponere causam ex qua sequitur duplex effectus, unus nempe bonus, alius vero malus?*

R. Affirm. Si: 1 Bonus sit finis causam illam ponendi; secus non, qui enim pravum finem intenderet, inordinate ageret. 2) Non adsit obligatio specialis effectum pravum præcavendi, neque pravus effectus ex illa causa immediate proveniat; secus malum directe quæreretur. 3) Adsit ratio proportionate gravis ponendi causam illam; secus æquitas naturalis nos obligaret ad illam omittendam. Quæ omnia si una simul habeantur, bene possumus sine peccato causam prædictam ponere; tunc effectus malus non intenderetur, sed per accidens se haberet, et mera esset permissio ex justa ratione.

Hinc belli dux non peccat qui tempore obsidionis ad vincendum hostem, incendit civitatem, etsi damnum patiantur etiam innocentes; quia hoc non intenditur, sed permittitur tantum ex legitima causa. Non peccat qui pecunia egens nec aliunde habere valens, mutuum petit ab usurario lucrum injustum exacturo. Quia petitio non est per se mala, nec causa immediata malæ voluntatis exigendi injuste; sed soli usurario animus suus pravus est imputandus.

15. **Voluntarii impedimenta.** Ea omnia, quæ voluntatis motus vel impediunt vel minuunt vel lædunt, dicuntur voluntarii impedimenta, et involuntarium constituunt: hinc involuntarium definitur: *quod est contra inclinationem voluntatis.* Sic homini in carcere detento involuntaria est pœna illa qua sua libertate privatur.

Hæc impedimenta quatuor numerantur, quorum duo propensioni voluntatis opponuntur, et sunt *violentia* et *metus;* duo vero opponuntur intellectus cognitioni, et sunt *ignorantia* et *concupiscentia* (1).

(1) Involuntarium aliud est *privativum*, quando solum deest actus volendi id

Art. I. — De violentia et metu.

16. **Violentia.** Violentia (seu vis) definitur: *coactio a causa extrinseca et libera illata, repugnante omnino eo qui illam patitur.*

Ex quo patet, ad violentiam requiri: 1) Ut ea sit ab *extrinseco*, quia nemo proprie dici potest sibi ipsi violentiam inferre. Hinc vel ipse Seneca: *Corpora obnoxia sunt dominis, mens sui juris est.* 2) Ut sit a *causa libera*, quæ nos impellat ad faciendum id, cui voluntas nostra repugnat. 3) Ut patiens repugnet *pro viribus*, idest omni conatu. Nam si quis habeat voluntatem patiendi ab alio, non potest dici quod veram violentiam patiatur.

Violentia enim proprie dicta tollit omne voluntarium in ea, quæ ponitur, actione, quæ ideo nullimode est imputabilis. Hinc Augustinus excusat a peccato fœminas quæ, Roma a Gothis capta, vim barbare *passæ* sunt; quia totis viribus repugnaverant (*de Civ. c.* 16) (1).

17. **Metus.** Definitur *trepidatio mentis ob aliquod periculum instans vel futurum sibi aut proxime conjunctis* (nam quod nostris fit, nobis fieri censemus). Multiplex dividitur:

I. Metus *ab intrinseco* vel *ab extrinseco*, prout provenit a causa intrinseca, v. g., a corporis vel mentis infirmitate; vel a causa extrinseca sive libera nempe ab homine, sive necessaria seu naturali, v. g. a terræmotu.

II. Metus *juste* vel *injuste* incussus, prout causa vel justa est, ut metus pœnarum promeritarum; vel injusta, si nempe per injuriam incutiatur timor.

III. Metus *antecedens* ita ut actio dicatur posita propter metum; vel *concomitans* ita ut actio dicatur posita tantum cum metu. Quæ duo omnino sunt diversa; nam metus *antecedens* habetur cum dat causam actioni: sic viator, qui in grassatione dat latroni crumenam, agit metu antecedenti; quia timet mortem, et pro morte vitanda crumenam tradit. Metus autem *concomitans* habetur, quando non dat causam actioni, sed eam tantum comitatur: sic latro qui crumena viatorem expoliat, agit metu concomitanti; nam timet, ne deprehen-

quod possumus velle; et suo nomine appellatur *non voluntarium*. Aliud dicitur involuntarium *positivum* et *contrarium*, quando scilicet aliquid non solum non est volitum, sed positive nolitum et voluntati repugnans; et proprio nomine *involuntarium* appellatur, de quo nunc. *S. Alphons.* l. v, n. xiii.

(1) V. D. Thomas, 1, 2, q. 1, 6, a. 5. *S. Alph.* l. v, nn. xv, et xix. At aliquando non requiritur resistentia absoluta, continua et externe illatæ coactioni, scilicet ubi ex una parte inutilis foret, et ex alia non indicat consensum, neque est de necessitate ad scandalum vel religionis injuriam avertendam. Sic martyres ducti ad templa paganorum non peccabant, quamvis propriis pedibus ambularent.

datur. Non tamen ab hoc timore, sed a malo animo ad furandum latro movetur.

IV. Metus *gravis*, vel *levis*. *Levis* (qui et vanus dicitur) est ille, quo timetur malum leve, ut omissio unius obuli; vel malum grave, sed quod facile averti possit, aut quod rationabiliter non immineat; ut si sereno cœlo timeas fulmen.

Gravis autem metus vel talis est *absolute*, ut cum malum grave in se timetur ex causa per se gravi. Qui metus dicitur cadere in virum constantem, quia illo etiam viri fortes turbari solent: ut est metus mortis, exilii, duri vel diuturni carceris, mutilationis membrorum, servitutis, verberum enormium, notabilis famæ detrimenti, ablationis instrumentorum artis propriæ sine quibus quis non potest victum sibi laborando quærere. Item magnæ bonorum jacturæ, etiam quoad divitem, etc.

Vel metus est gravis solum *respective*, quo scilicet non turbatur vir constans et fortis, turbatur tamen meticulosus, uti puer, senex, fœmina. Sic metus nonnullorum baculi ictuum quos miles spernit, gravis esse potest, si incutiatur viro formidoloso (*S. Alphon.*, l. v, n. xxi).

18. Huc revocatur *metus reverentialis*, timor quo quis veretur resistere ei cui subjicitur. Hic erit gravis vel levis, habita ratione personæ reverendæ ac personæ reverentis. Sed recte observant metus reverentialis ut gravis habeatur, debet esse conjunctus cum timore gravis alicujus mali, ut esset diuturnæ patris, domini, mariti, prælati indignationis (licet absint verbera, et minæ). Secus non tam esset metus, quam simplex reverentia, quæ de se non inducit nisi quamdam erubescentiam (*S. Alphons.*, l. iii. n. 717, et l. vi, n. 1036).

19. Q. 1. *An metus tollat voluntarium?*

R. Hic loquimur de eo qui agit metu prout metus est causa ipsum unice movens ad agendum; non autem de eo qui agit cum metu concomitante qui certe non tollit voluntarium. Porro dicimus quod metus etiam gravis non causat involuntarium, etsi voluntarium minuat; nam quamvis tunc consensus detur cum repugnantia, voluntarie tamen et libere datur.

Ideo contractus qui fiunt ex metu gravi de jure naturæ sunt validi, etsi rescindi possint si per metum injustum initi. De jure tamen positivo plurimi contractus ob metum gravem injuste incussum sunt invalidi et irriti ipso facto, ut sunt contractus matrimoniales etiam juramento firmati, vota et solemnes votorum professiones, absolutio censurarum, etc. (*S. Alphons.*, l. v, n. xxii).

20. Q. 2. *An metus excuset a peccato?*

R. Metus levis a peccato gravi excusare non potest, si præcepti materia gravis sit; nam ex jure *vani timoris justa excusatio non est.* Si vero metus gravis sit, videndum an quæ metu gravi fiunt, intrinsece et per se mala non sint, sed tantum mala quia lege positiva

prohibita; vel in se sint et intrinsece mala, nempe ideo prohibita quia ab ipsa lege naturali vetantur.

Si 1, a tota culpa metus gravis excusat, non quasi tollat voluntarium sufficiens ad peccatum, sed quia lex positiva non obligat cum gravi incommodo: hinc qui metu gravis damni omittit Sacrum die festo, non peccat. Excipe nisi violatio cedat in religionis contemptum, vel sit cum gravi scandalo aut publico damno: et ideo non liceret militi metu mortis fugam arripere tempore belli, nec parocho tempore pestis oves suas deserere.

Si 2, certum est metum utumque gravem (modo usum non adimat rationis, quod raro evenit) nunquam excusare a culpa, etsi illam extenuet: nam voluntas semper gaudet facultate sese determinandi in oppositum. Hinc semper ut apostatæ habiti sunt qui metu tormentorum fidem negarunt (*S. Alph.*, l. v, n. xxi).

Art. II. — De ignorantia et concupiscentia.

21. **Ignorantia.** Ignorantia generatim sumpta definitur: *carentia scientiæ*. Multiplex autem distinguitur ignorantia.

I. Alia est *juris*, alia *facti*. Ignorantia *juris* ea est, qua lex ignoratur: v. g. si quis ignoret affinitatem lege ecclesiæ dirimere matrimonium. Ignorantia *facti* est quando non jam lex, sed ignoratur an factum aliquod particulare sit legi contrarium: v. g. si quis sciat quidem affinitatem ex Ecclesiæ determinatione dirimere matrimonium; sed ignorat, an mulier cui vult nubere, sibi sit affinis.

II. Alia est *antecedens*, alia *concomitans*, *consequens* alia. *Antecedens* ea dicitur, quæ omnino antecedit voluntatis consensum, ita ut nullo modo sit voluntaria; tamen est causa volendi seu faciendi id quod non fieret, si scientia adesset: uti si quis interficiat hominem putans esse feram, adhibita sufficienti diligentia, non interfecturus si sciret hominem esse. Porro si involuntaria, neque imputabilis est hæc ignorantia. *Concomitans* est illa qua quis ignorat quid agat; sed adhuc ageret, si non ignoraret: uti si quis putans invincibiliter occidere feram, occidit inimicum, quem adhuc occideret, si cognovisset. Hæc ignorantia in actum formalem non influit. *Consequens* vero est illa quæ a libera voluntate procedit, ut cum quis negligit ea addiscere quæ scire tenetur: hæc culpabilis est ob discendi negligentiam.

III. Alia est *invincibilis*, alia *vincibilis*. Prima omnino inevitabilis est, cum nulla veniat in mentem cogitatio, aut dubitatio ne in confuso quidem de opposito; vel si venit, ignorantia depelli non potest. Secunda vero morali diligentia, quam scilicet viri prudentes in similibus communiter adhibere solent, vinci potest. Et ideo secunda erit culpabilis, si sit circa res quas quis scire tenetur; non vero prima (*D. Thomas*, 1, q. 76, a. 3).

IV. Ignorantia vincibilis seu consequens et culpabilis quadruplex distinguitur: 1) Alia est *simpliciter talis*, quando nempe ad eam depellendam aliqua, non tamen sufficiens diligentia adhibetur. 2) Alia est *crassa* seu *supina*, quando nulla aut exigua adhibetur diligentia pro rei gravitate ad eam vincendam. 3) Alia est *affectata* seu directe voluntaria, uti cum quis vult ignorare, et ideo expresse omittit inquirere de suis obligationibus, ut eas absque remorsu violet juxta illud: *Noluit intelligere, ut bene ageret* (Psal. 35). Hæc ignorantia non minuit voluntarium; imo est indicium voluntarii valde intensi, sub quo respectu et peccatum auget. 4) Alia est *malæ electionis*, quæ nempe actu non considerat quod hic et nunc considerare potest et debet, et provenit ex passione vel ex habitu; et ideo est peccaminosa (*S. Alph.*, l. v, n. xxvi).

22. **Concupiscentia.** Communiter definitur: *Motus appetitus sensitivi.* Sæpe nos in nobis quasdam commotiones patimur, uti amoris, odii, abominationis, quæ nos vehementer excitant. Hæ porro *passiones* dicuntur, quæ non sunt in se malæ; sunt enim ab auctore naturæ, et esse possunt incitamenta virtutum: sic miles desiderio veræ gloriæ excitatus fortius dimicat. Quia tamen in præsenti naturæ corruptæ statu plerumque homines ultra justos limites abripiunt; ideo passiones vulgari sensu uti malæ motiones habentur, quas sub nomine *concupiscentiæ*, seu *fomitis peccati* designant.

Unde per concupiscentiam hic intelligimus quemdam motum appetitus sensitivi adversus spiritum rebellantis, qui tendit in objectum delectabile. Quo sensu ab Angelico definitur concupiscentia: *Pronitas ad inordinate appetendum* (*De malo*, q. 4, a 2).

23. *Divisio.* Concupiscentia duplex est: altera *antecedens*, quæ exurgit in nobis, sed non a nobis; et ideo omnem voluntatis deliberationem præcedit: sic viso inimico, statim excitatur appetitus vindictæ. *Consequens* altera, quæ in nobis et a nobis ortum habet; quæ ideo voluntatis consensum sequitur; imo oritur ex consensu voluntatis jam præstito. Uti cum quis ardenter desiderat aliquid, excitatur in eo passio vehemens erga illud.

24. *Principia.* Concupiscentia *consequens* non diminuit voluntarium et peccatum, sed magis auget, quia illa vel est libere quæsita ad ulterius peccandum, ut accidit in eo qui per turpes lectiones se ad inhonesta accendit. Vel est effectus magnæ intensitatis in peccando; *et sic verum est quod quanto aliquis majori libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat* (*D. Thom.*, 1, 2, q. 79, a. 6).

Concupiscentia vero *antecedens* atque adeo non voluntaria quo est vehementior, eo magis peccatum imminuit, cum imminuat judicium rationis, ideo et voluntarium. Imo penitus cessabit ratio peccati, ut patet, si concupiscentia est tanta ut omnem rationis usum impediat atque ideo omnem voluntatis consensum. Hinc colligimus quod motus

concupiscentiæ, qui a Theologis dicuntur *primo-primi*, qui nempe omnem prorsus voluntatis consensum et libertatem antevertunt, sunt involuntarii et inculpabiles. Motus vero *secundo-primi* qui saltem supponunt semiplenum consensum voluntatis, non tollunt omnino voluntarium et peccatum; sed illud minuunt (*S. Alphons.*, l. v. n. xxv).

25. Quod de concupiscentia dictum est, id ex Suarez valet etiam de *habitu*, seu consuetudine prava, quæ est *quædam peccandi facilitas iteratis actibus libere comparata*. Quare qui hac tenentur, a peccatis non excusantur; imo magis peccata multiplicant. Hinc monet Bouvier: *Discant juvenes libidines suas coercere; experientia enim constat, eas in teneris annis non ægre refrœnari. Qui vero liberius eis indulgent, graves sibi imponunt catenas, quas postea difficile solvent.* Siquidem, ut ait Augustinus, dum consuetudini non resistitur fit necessitas; seu consuetudo vertitur in naturam, quin desinat esse peccatum.

26. Q. 1. *Quænam remedia contra motus concupiscentiæ?*

R. Opportunum remedium est, uti notat Gury, illorum removere causas. Hinc si motus pravi proveniant ex phantasia, hæc ad alia convertenda est. Si ex occasionibus, ab iis fugiendum: et si obstat justa causæ, illæ sunt oratione ac vigilantia superandæ. Si ex complexione, hæc curanda; si ex humorum abundantia, mortificatio adhibenda; si ex nimio timore, spernendus hic erit.

27. Q. 2. *Qui oscitans et negative se habet, seu positive non resistit (per actus displicentiæ, vel se ex proposito convertendo ad alia) motui appetitus sensitivi circa objectum sub mortali vetitum, peccatne graviter?*

R. Certum est esse mortale motum illum scienter permittere, si inde timeatur periculum consensus; nam eadem obligatione, qua quis tenetur vitare peccatum, tenetur etiam vitare periculum peccandi. Hoc autem periculum judicabitur adesse, tum ex qualitatibus pœnitentis, si sit tenuis virtutis, qui alias consenserit; tum ex materia delectationis, si multum sit periculosa in se, ut communiter censetur, si superveniat delectatio venerea.

Quo tamen consentiendi periculo præcluso, vera sententia docet cum Angelico, non esse mortale motibus illicitis positive non resistere (2, 2, q. 74, a. 4). Sane peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione. Committitur tamen veniale, in quantum homo cavere debet, ne appetitus malus vel leviter trahere incipiat post se voluntatem (S. Alph., *Op. Mor.*, l. v. n. 6).

CAPUT SECUNDUM

De libertate.

28. **Libertas.** Generatim definitur: *Immunitas a servitute et subjectione.* Duplicem libertatem distinguunt Moralistæ, *a coactione* et *a necessitate.* Prima est immunitas ab omni violentia externa ad aliquid determinante contra voluntatis propensionem. Sive est libertas qua quis sponte et libenter agit, etsi agat ex necessitate suæ naturæ: talis est libertas qua Deus seipsum diligit, qua beatus Deum amat, qua homo viator prosequitur bonum generatim.

Secunda est immunitas ab omni vi non solum extrinseca, sed etiam interna necessario determinante ad unum, licet ea determinatio sit juxta voluntatis inclinationem. Sive est libertas, qua voluntas non solum sponte ac libenter agit, sed etiam cum tali suorum actuum dominio, ut possit æque non agere. Et hæc sola proprie libertatis nomen sibi vindicat, et liberum arbitrium nuncupatur cujus objectum sunt omnia bona particularia sive vera sive apparentia. Et ideo recte definitur libertas: *Vis electiva,* seu *facultas eligendi vel non eligendi pro libitu* (*D. Thomas*, 2, dist. 25, q. 1, a. 2).

Libertas a necessitate subdividitur: 1.) In libertatem *contradictionis* seu exercitii qua quis potest agere vel non agere. 2.) In libertatem *disparitatis* seu specificationis, qua quis agere potest hoc vel illud, sed non oppositum, v. g. scribere vel ambulare. 3.) In libertatem *contrarietatis*, qua quis eligit unum ex duobus omnino oppositis, nempe bonum vel malum. Huc refertur potentia peccandi, quæ potius est libertatis imperfectio. Hinc d. Anselmus: *Si posse peccare esset pars liberi arbitrii, Deus et Angeli liberum arbitrium non haberent, quod est absurdum* (*De lib. arb.* c. 1).

29. Q. 1. *In quonam vere libertatis essentia sita est?*

R. In sola facultate eligendi vel non eligendi; et sane ea sola potentia est libera arbitrii libertate, quæ positis omnibus ad agendum requisitis, potest adhuc agere vel non agere. Hoc porro non verificatur, si ad agendum invincibili necessitate determinaretur. Hinc Pius V et Gregorius XIII damnarunt has Baji propositiones: *Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali* (*S. Alph.*, l. v, n. xxx).

30. Q. 2. *An homo etiam post Adæ peccatum gaudeat vera electionis libertate?*

R. Affirmative, et de fide est a Tridentino definitum: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re,... anathema sit* (Sess. 6, can. 5). Id luculentissime probatur S. Scripturæ, Pontificum, ac Patrum testimoniis et ipsa quotidiana experientia et ratione; semel enim sublato ab homine libero arbitrio, frustra darentur leges, nemo vel laude vel vituperatione dignus esset, nec bonis deberentur præmia, nec supplicia malis (*S. Alph.*, l. v, n. xxxii).

Utique liberum arbitrium per Adæ peccatum fuit sauciatum: 1.) In *voluntate* propter debilitatem; 2.) In *intellectu* propter ignorantiam; 3.) In *concupiscibili* propter inclinationem ad malum. At fuit sauciatum, non extinctum; neque enim homo fuit læsus in naturalibus essentialibus, et naturæ humanæ propriis. *Perrone.*

31. Q. 3. *In præsenti statu naturæ lapsæ quæ libertas requiritur ad merendum vel demerendum?*

R. Requiritur libertas electionis, et ideo non sufficit libertas a coa-

ctione. Est de fide; Innocentius X damnavit ut hæreticam hanc contrariam Jansenii propositionem: *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Et S. Pius V, Gregorius XIII et Urbanus VIII damnarunt hanc Baji propositionem: *Homo peccat in eo quod necessario fit.* Ratio evidens est, nam ut quis mereatur vel demereatur debet habere dominium suæ actionis: hinc Eccles. 31: *Erit illi gloria æterna qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala et non fecit.*

32. Q. 4. *Quodnam est libertatis impedimentum?*

R. Libertati opponitur necessitas, quæ definiri potest: *Determinatio ad unum.* Multiplex est: 1) Alia dicitur necessitas *coactionis*, quæ idem est ac violentia, quæ quidem tollit omne voluntarium et liberum. 2) Alia est necessitas *naturæ*, quæ consistit in quadam propensione insita voluntati ab ipsa natura ad aliquid: quæ aufert liberum et non voluntarium: hac necessitate beati esse volumus. 3) Alia *moralis* et est summa difficultas aliquid agendi, quæ tamen vinci potest, ut est necessitas ex veteratis habitibus comparata (*S. Alph.*, l. v, n. xxxi).

CAPUT TERTIUM

De moralitate actuum humanorum.

33. **Moralitatis essentia.** Actuum humanorum moralitas in genere est eorum *convenientia cum regulis morum, vel ab eisdem discrepantia.*

Conveniunt omnes quod morum regulæ debeant esse rectæ, secus non essent tenendæ. *Certæ* quoad praxim, ne quis se committat errandi periculo. *Obligatoriæ*, ut valeant homines obstringere. Sed in quonam præcise constituendæ sint, non una est sententia: ego dico cum d. Augustino morum regulas esse constituendas *in recta ratione*, ita ut bonitas moralis actus humani sita sit in conformitate et convenientia actus liberi cum recta ratione; malitia autem in ejus discrepantia seu deformitate a recta ratione (*De util. credendi*, c. 12).

34. Cum autem recta ratio duplex distinguatur, una increata quæ in mente divina existit (et lex æterna dicitur), altera creata quæ est lumen a Deo creaturæ rationali impressum (et dicitur ratio humana); ideo nil mirum, si vulgo duæ adsignentur morum regulæ, nempe ratio humana uti regula proxima, et lex æterna uti regula remota (*D. Thom.*, q. 2, 1, 71, a. 6; *S. Alph.*, l. v, n. xxxiv).

Hinc collige, morum regulam: 1) Non constitui a libertate; quia liber concipitur actus antequam sit moralis; ideo libertas præexigitur ad fundamentum moralitatis. 2) Eam non esse collocandam in solo

utili ac delectabili; si enim quod placet vel prodest, illud semper amplecti liceret, omnia pessumdarentur, propria cupiditas modum non haberet, et quanto quis esset audacior, tanto esset honestior. Quod rectæ rationi repugnat; et Pontifex Pius IX id damnavit in Syllabo propositione 58.

35. Q. 1. *Quænam sunt moralitatis species ac fontes?*

R. Moralitatis species duæ sunt, bonitas et malitia. *Bonitas* consistit in conformitate actionis humanæ cum morum regulis; *malitia* in ejusdem conformitatis defectu.

Fontes vero moralitatis sunt ea principia quæ actui humano suam tribuunt bonitatem vel malitiam; et tres numerantur, *objectum*, *finis* et *circumstantiæ*.

36. Q. 2. *Quid de objecto prout est fons moralitatis?*

R. Objectum illud est circa quod actus moralis versatur et in quo proxime et per se terminatur voluntas agentis: sic in furto objectum est res quæ subripitur, in actu justitiæ est res aliena quæ redditur. Jam vero hoc objectum potest esse sive bonum ut venerari parentes; sive malum ut aliena surripere; sive indifferens uti ambulare, loqui, dormire. Rursus potest esse vel malum ex natura sua, uti ebrietas; vel malum tantum quia est prohibitum, ut manducare carnes die veneris sine licentia.

Porro patet actum humanum ab hoc objecto suam distinctam moralitatem desumere, quia ab illo habet quod sit talis actio et non alia; imo sumit primam et essentialem moralitatem; moralitas enim quam objectum actioni tribuit, concipitur ante omnem aliam. Quæ quidem moralitas appellatur malitia, vel bonitas *objectiva* (*S. Alphonsus*, l. v, n. xxxvi).

37. Q. 3. *Quid est finis et quotuplex?*

R. Finis definiri solet: *Illud, cujus gratia aliquid fit:* hinc finis in agente dicitur etiam ejusdem intentio. Finis præcipue dividitur: 1) In finem operis et finem operantis. 2) In finem primarium et secundarium. 3) In finem intermedium et finem ultimum.

Finis operis est ille, ad quem opus ex natura sua, et independenter a voluntate operantis dirigitur. Sic levamen pauperis est ex se finis eleemosynæ. *Finis operantis* est ille, qui ab ipsius operantis arbitrio eligitur, quique in re morali maxime attenditur. Sic finis medici medicinam suppeditantis potest esse vel ægroti sanitas, vel pecuniæ aut gloriæ consecutio.

Finis primarius dicitur qui influit in actum uti causa efficiens, ita ut sine illo actus non fieret. *Secundarius* qui allicit tantum ad agendum, quin sit actionis efficiens causa. Sic canonicus interveniendo choro, sacerdos celebrando Missam primo intendunt Dei cultum; secundo vero stipendium.

Finis ultimus est ille, ad quem omnia referuntur: est porro feli-

citas, in quam homo necessario fertur. *Finis intermedius* est qui ad alium finem refertur. Sic media quibus studet avarus ad augendam pecuniam in qua collocat suam felicitatem, sunt totidem fines intermedii.

38. Q. 4. *An actus humanus suam a fine moralitatem desumat?*

R. Affirm. cum finis sit tota ratio agendi. Hinc si objectum sit bonum, finis vero operantis sit malus, actus humanus est totus malus ex malitia finis quæ destruit omnem bonitatem; improbat sane recta ratio ut eligatur bonum ob finem pravum. Et aliunde *bonum ex integro*, et *malum ex quocumque defectu*. Hinc illud Matth. 6: *Si oculus tuus* (id est intentio, qua videlicet facimus quidquid facimus) *fuerit nequam, totum corpus tuum* (id est operatio) *tenebrosum erit.*

Si vero objectum est bonum et finis item bonus tunc actus humanus habet duplicem speciem bonitatis moralis; sed si utraque honestas sit intenta, uti dare eleemosynam in satisfactionem peccatorum. Item idem actus potest esse malus multipliciter, si v. g. habeat diversos fines malos; et ideo præstat ut confessarius pœnitentem qui se accusat de aliquo peccato, interroget etiam de fine intento, si de hoc suspicio esse possit. Ita si detraxerit proximo, quærat si opus est, an forsan hac detractione intenderit ipsum impedire a lucro, ab officio consequendo, etc.

39. Qui adhibet medium malum ad finem bonum, contrahit tantum malitiam medii, v. g. si quis mentiatur ad proximo subveniendum, peccat tantum peccato mendacii. Qui adhibet medium indifferens ad finem bonum vel malum contrahit tantum bonitatem vel malitiam finis. Sic v. g. si ambulas ex obedientia, habes tantum meritum finis; si ambulas ad ostensionem luxus, habes tantum finis reatum.

Si finis leviter malus (vel circumstantia) comitetur actum bonum qui ideo non sit primarius, non corrumpit totam actus boni substantiam, etsi aliquatenus ejus bonitas imminuatur, ut esset exiguus tepor in oratione, levis complacentia in eleemosyna. Aliter esset si finis malus sit primarius, tunc totum objectum malum est, cum eligatur ut sit instrumentum ad malum. Huc facit illud I Corint. 5: *Modicum fermentum totam massam corrumpit* (*S. Alph.*, l. v, n. xxxviii).

40. Q. 5. *Quid de humanorum actuum circumstantia?*

R. Circumstantia, sic dicta quasi actum circumstans definiri potest: *Accidens quoddam moraliter afficiens actum humanum jam constitutum in suo esse tam physico quam morali.* Ideo requiritur, ut circumstantia addat aliquam moralitatem, et quidem distinctam ab ea quam actus ille jam participat de objecto et fine. Sic v. g. ad furtum nihil refert ad mores quod manu dextra vel læva sit commissum; refert tamen, si illud in loco sacro patratum fuerit. Ex quo patet actum humanum moralitatem desumere etiam ex circumstantiis. Septem autem numerantur circumstantiæ notissimo Tullii versiculo:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Quis indicat conditionem personæ operantis: v. g. ecclesiasticine an laici? *Quid* designat qualitatem obiecti: v. g. utrum res ablata sit sacra necne? *Ubi* denotat qualitatem loci in quo peccatum commissum est: an in templo Dei, an extra? *Quibus auxiliis* notat media operandi: v. g. an ope maleficii proximo damnum quis intulerit? *Cur* exprimit finem extrinsecum ac specialem operantis: an quis v. g. furetur ad se inebriandum? *Quomodo* modum specialem, quo fit actus, v. g. an ex contemptu? *Quando* tam qualitatem temporis: an quis frequentaverit popinas die festo? quam temporis durationem: an odium longo tempore duraverit?

41. *Divisio:* 1) Circumstantiæ aliæ sunt *mutantes* seu *addentes speciem:* et sunt illæ quæ actum humanum trahunt in aliam speciem diversam ab ea, quam ab objecto suo immmediato desumit. Sic in furto quod committitur in loco sacro, illa circumstantia loci sacri addit furto novam malitiam, nempe sacrilegii. Sic in eleemosyna facta cum malo fine hæc circumstantia mali finis mutat speciem, ex bona nempe in malam.

2) Aliæ sunt *aggravantes*, vel *minuentes speciem:* quæ augent vel minuunt malitiam actus intra eamdem speciem. Sic major vel minor pecuniæ quantitas furto sublata, facit majorem, vel minorem furti malitiam. Quod contingere potest: *notabiliter*, et *non notabiliter*.

3) Aliæ transferunt peccatum de veniale in mortale; et dicuntur mutare speciem, non moralem, quam tantummodo augent; sed *theologicam* seu *demeritoriam* (vocantur etiam circumstantiæ *in infinitum aggravantes*). Sic furtum unius libellæ non differt, quoad virtutem cui opponitur, a furto libellarum centum; differt tamen quoad culpam, quia furtum unius libellæ per se leve peccatum est; sed furtum libellarum centum, mortale. Ceterum circumstantiæ debent aliquo modo cognosci, ut ad peccatum imputentur; secus actus non esset voluntarius quoad illas.

42. Q. 6. *An actus externus addat malitiam, vel bonitatem ipsi actui interno?*

R. Per se negative, ut commune est contra Scotistas; nam voluntas efficax bene vel male agendi pro facto apud Deum reputatur. *Quia non pepercisti filio tuo* (ait Deus Abrahamo) *benedicam tibi*, etc. (Gen. 22); et tamen pepercit. Sane actus externus per se nullam habet imputabilitatem propriam atque distinctam ab ipsa imputabilitate actus externi.

Diximus *per se;* nam per accidens actus externus malitiam addit actui interno, quem reddit intensiorem ac diuturniorem. Insuper scandala interdum nascuntur, contrahuntur censuræ, oritur obligatio restitutionis, etc. Semper autem est in confessione explicandus; nam actus externus cum interiori constituit unum actum moralem, seu ex utroque una actio habetur (*S. Alph.*, l. v, n. XL).

43. Q. 7. *An dentur actus indifferentes seu moralitate carentes?*

R. 1. Certum est dari actus indifferentes in se spectatos, nempe secundum suam speciem seu objectum, abstrahendo a fine et circumstantiis individualibus; nam sicuti varia sunt obiecta quæ de se bona sunt, vel mala; ita etiam varia dantur objecta, quæ de se omnino sunt indifferentia ad bonitatem vel malitiam. Hinc d. Hieronymus: *bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare.*

R. 2. Commune est contra Scotitas non dari actus indifferentes in individuo, seu in humano modo agente spectatos. Hinc d. Thomas: *Cum rationis sit ordinare, actus a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi et habet rationem mali; si vero ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni. Necesse est autem, quod vel ordinetur vel non ordinetur ad debitum finem: unde necesse est, omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem in individuo consideratum bonum esse vel malum* (1, 2, q. 18, a. 9).

Dices: *Ambulare, in horto flores colligere vel olfacere, sputa ejicere, fricare barbam vel manus ad frigus pellendum, etc., non sunt actus mali in se; tamen non referuntur ad bonum; ergo sunt indifferentes.*

R. Similes actus plerumque indeliberate et ex sola imaginatione fiunt, ideo non sunt actus morales. Quod si fiant deliberate, tunc vel ponuntur juxta dictamen rationis, et proprio pondere ad divinum naturæ auctorem referuntur, et boni sunt et honesti; vel ex aliqua vitiata circumstantia ponuntur, et mali sunt. Etiam ludere ad recreandum animum et sublevandum corpus spectat ad virtutem, cum id referatur ad debitum finem a Deo intentum.

44. Ut ergo actiones nostræ honestæ sint non peccaminosæ, non requitur status gratiæ: hinc proscripta fuit hæc Baii propositio; *omnia opera infidelium sunt peccata.* Non requiritur ut referantur ad Deum ex motivo caritatis, secus attritio ex gehennæ metu concepta esset peccaminosa: quod asserere damnatum fuit ab Alexandro VIII. Neque ut omnes explicite referantur ad Dei gloriam, quod esset onus importabile. Sed sufficit ut operando velimus bonum honestum qua tale cognitum, nempe ut velimus honeste et bene agere; hoc enim implicite est revereri Deum et actiones nostras ad illum uti principium omnis recti ordinis virtualiter referre.

Optimum tamen consilium est sæpius, saltem mane opera nostra actu in Deum referre; tum quia sunt totidem actus amoris, tum quia fervor spiritus hoc pacto mirum in modum fovetur; et perfectius adimpletur illud Apostoli, 1 Corin. 10: *Sive manducatis sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite (S. Alph.,* l. v, n. xlix).

45. Q. 8. *Quid requiritur ut opus sit non solum honestum, sed meritorium, seu remuneratione dignum?*

R. 1. Ut actus sit meritorius *de condigno* requiritur: 1) Ut sit liber, secus non esset actus humanus. 2) Ut sit honestus, qui procedat ex motivo supranaturali et referatur in Deum saltem virtualiter dum impletur. 3) Ut fiat in gratia, quia peccator non est Dei filius cui promissa debeantur. 4) Ut ex parte Dei adsit promissio; nam totum quod debet Deus, est ex promissione.

R. 2. Ut actus vero sit meritorius *de congruo:* ex parte operis necesse est ut illud sit honestum, liberum et supranaturale. Non tamen requiritur status gratiæ in operante, neque promissio ex parte Dei; nam ipsa opera utpote honestà, libera et supranaturalis ad gratiam consequendam conducit (S. Alph. *Opera dogmat.* sess. 6, n. 87).

DISPUTATIO SECUNDA

De Conscientiæ natura, obligatione et divisione.

46. **Conscientia.** Definitur: *Judicium seu dictamen rationis practicum de liceitate vel illiceitate actionis hic et nunc ponendæ.*

Dicitur *judicium seu dictamen rationis*, actus scilicet quo mens aliquid affirmat vel negat. *Practicum*, ad differentiam synderesis quæ est judicium speculativum principiorum generalium; conscientia vero versatur circa actiones humanas easque dirigit in particulari; unde ejus judicium vocatur etiam practice-practicum. *De liceitate vel illiceitate actionis*, seu de ejus relatione ad legem, ac proinde de ejus bonitate vel malitia. Est enim conscientia legis ad singulos casus applicatio. *Hic et nunc ponendæ*, unde patet conscientiam prout est regula actuum humanorum proprie versari circa actus futuros. Attamen aliquando respicit etiam præteritos judicando an illi fuerint boni vel mali (*S. Alph.* l. 1, n. 2).

Conscientiæ obligatio. Magnæ vis est conscientiæ, adeo ut qui scienter facit contra illam semper peccet; id enim quid est aliud quam agere contra dictamen rationis?

47. *Divisio.* Conscientia multiplex distinguitur:

1) *Antecedens* vel *consequens*, prout ejus judicium præcedit actum, vel illum subsequitur. 2) *Recta* seu *vera*, vel *erronea*, prout verum, vel falsum dictat. 3) *Perplexa*, *scrupulosa* et *laxa;* prout agens semper credit adesse peccatum, vel inaniter formidat, vel levibus sistit. 4) *Certa* vel *dubia*, prout firmiter judicat vel suspensa hæret. 5) *Probabilis* vel *improbabilis*, prout grave vel infirmum motivum habet.

CAPUT PRIMUM

De Conscientia antecedenti, consequenti, vera, falsa et perplexa.

48. **Conscientia antecedens et conscientia consequens.** *Antecedens* illa est quæ dictat quid sit agendum priusquam actio ponatur. *Antecedens* dicitur quia judicium de actus honestate antecedit actum ipsum: hæc autem est quæ hominem ligat.

Consequens illa est, quæ actionem subsequitur et judicat quod jam factum est: quod quidem si factum fuit sine ulla suspicione peccati, non ideo peccatum est, quia nunc cognoscimus illud non congruere cum morum regulis. Qua de re, recte monet Ballerini, docenda est plebs christiana, nempe formalem actuum bonitatem vel malitiam non a *consequenti* conscientia desumi, sed ab *antecedenti*. Decipiuntur enim sæpius rudes qui dum vel libros legunt vel audiunt conciones judicant se in quibusdam peccasse, quando de malitia illorum actuum inter agendum nunquam cogitaverunt, aut suspicati fuerunt.

49. **Conscientia recta et erronea.** Conscientia *recta* (seu vera) ea est *quæ dictat aliquod esse licitum vel illicitum quod revera tale est*. Hanc sequi tenemur, cum sit juxta dictamen rationis. Hinc Innocentius III scribit: *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*.

Conscientia *erronea* (seu falsa) ea est, *quæ dictat aliquid esse verum et licitum quod tamen in se falsum est et illicitum;* error enim est *falsum de aliqua re judicium*. Conscientia autem vel errat vincibiliter vel invincibiliter, prout ignorantia seu error potest et debet vinci vel non; et ideo prout est culpabilis vel inculpabilis.

50. *Principia et resolutiones*. Conscientia erronea *invincibiliter*, si præcipiat, semper sequenda est; nam licet actio quam ipsa dictat recta non sit in se, recta tamen est subjective; id est juxta perceptionem agentis: porro ex Apostolo, *omne quod non est ex fide* (seu juxta dictamen conscientiæ) *peccatum est*. Quare si quis mentiatur ad proximo succurrendum putans inculpabiliter ad id teneri ex caritate, actum bonum facit; si non mentiatur, peccat contra caritatem. Item qui invincibiliter putat hodie esse jejunandum ex præcepto, cum tamen præceptum non adsit, si non jejunat, peccat contra præceptum. *(S. Alph.* l. 1, n. 5).

Si Conscientia vero est erronea *vincibiliter* qui agit semper peccat sive juxta sive contra talem conscientiam operetur; nam si agit *juxta*, cum eam deponere possit et debeat, temere operatur eam non deponendo. Si vero agit *contra*, eligit quod judicat esse malum et hoc peccatum est, saltem indirecte seu in negligentia inquirendi veritatem.

Hinc si quis ex errore vincibili putat necessario esse furandum ad succurrendum proximo, talem conscientiam sequi non potest, nec contra eam facere; sed debet inquirere veritatem et postea operari. (*S. Alph.* l. I, n. 4).

51. Quæres: *An monendus pœnitens qui laborat conscientia erronea?*

R. Affirmative, si pœnitens laborat conscientia vincibiliter errante, etsi monitio non sit profutura; quia est semper in peccato. Si vero laboret conscientia invincibiliter erronea, monendus est si speretur fructus, si error vergat in publicum damnum, aut sit de rebus necessariis ad animæ salutem. (*S. Alph.* l. VI, n. 610).

Conscientia autem pœnitentis judicatur errans inculpabiliter:

1) Si res ignorata non sit circa prima principia moralia, vel conclusiones iis proxime connexas; hæc enim a natura in omnium cordibus insculpta sunt. Hinc si adultus fateatur, se olim inhonesta perpetrasse, sed illa non habuisse uti peccata, ne facile credas.

2) Si non sit circa obligationes proprii status; hæc enim ignorantia ordinarie est culpabilis in causa. Hinc docet s. Thomas non excusari judicem qui in sententia ferenda errat, propterea quod leges ignorat, quas facile didicisse tenebatur ratione sui officii.

3) Si pœnitens satis diligens sit in iis adimplendis, quæ ab aliis ejusdem conditionis peragi solent. Vel si advertens, se per ignorantiam violasse præceptum, doleat atque tristetur. (v. t. 2, n. 735).

52. **Conscientia perplexa.** Ea est *qua quis putat se peccare tam si hanc, quam si illam contradictionis partem elegerit.* Uti si quis assistens infirmo, putet se peccaturum tam si infirmum deserat, ut Missæ intersit, quam si Missam omittat, ut infirmo assistat.

Qui laborat conscientia perplexa, si potest tenetur actionem suspendere, quousque peritum consuluerit; nam quisque vitare debet illud, quo putat Deum offendi. Si vero actionem suspendere nequeat, ut ordinarie evenit, tenetur minus malum eligere; alioquin peccat in excessu, quia in eo liber est. Quod si nequeat discernere minus malum, tunc quamlibet partem eligat, non peccat; quia est quidem liber physice ratione actus, liber tamen non est moraliter ratione peccati. Neque peccatum esse potest *in eo quod nullo modo caveri potest* (*S. Alph.* l. I. n. 10).

CAPUT SECUNDUM

De Conscientia scrupulosa et laxa.

53. **Conscientia scrupulosa.** Ea est *quæ ex levi motivo sæpe formidat de peccato ubi revera peccatum non est.* Qui hac conscientia laborant omni studio sunt curandi, siquidem scrupuli animi pacem turbant, mentem excruciant, hominem ineptum reddunt, nonnunquam in desperationem et amentiam conjiciunt aliaque plura mala causant.

54. *Signa conscientiæ scrupulosæ.* Hæc sunt præcipua : — 1) Pertinacia judicii. — 2) Inconstantia in agendo. — 3) Timor peccandi in omnibus. — 4) Signa ridicula ad tentationes propulsandas. — 5) Reflexiones impertinentes circa actiones. — 6) Obstinatio in idem peccatum semper repetendo. — 7) Anxietas continua circa præteritas confessiones.

Non tamen potest statim judicari scrupulosus qui moderate est sollicitus aut anxius, ne Deum offendat. Qui post vitam in multis peccatis ductam adhuc angitur, et magis vult confiteri et peccata iterum iterumque expiare.

55. *Remedia.* En præcipua : 1) *Humilitatem colere,* sæpe enim ex superbia scrupuli ortum habent. 2) *Cavere a consortio scrupulosi* et a lectione librorum scrupulos excitantium : huc aliquando referri potest lectio casuum conscientiæ vel moralis theologiæ facta a parum intelligente. 3) *Otium fugere,* ex quo mens sæpe inanibus apprehensionibus repletur. 4) Illorum *causas destruere.* Pertinax ergo frangat suum judicium. Rudis instruatur. Timidus Dei bonitatem meditetur. Melancholicus solatium capiat. Infirmus curetur ; aliquando enim ex sanguinis incensione hoc malum procedit, etc. 5) Instanter se Deo commendare ad opem obtinendam parendi in omnibus præscriptionibus sui directoris ; nam scriptum est : *Vir obediens loquetur victoriam.* (*Prov.* 21).

Imo hoc unicum dici potest scrupulorum remedium ut docent expertissimi. Sane cum scrupulosorum ratio plane impotens sit, aliud non restat, nisi ut illi per rationem alienam gubernentur. In hoc nullum temperamentum admittatur. (*S. Alph.* l. I, n. 12). (1)

56. **Regulæ pro confessariis.** Confessarius omni patientia et caritate scrupulosos jugiter excipiat ; in hisce tamen firmus sit :

1) Scrupulosis interrogantibus sine hæsitatione, et cum imperio respondeat ; nec responsis facile adjiciat rationes, sed brevi se expediat, regulas generales præscribens.

2) Instet ut scrupulosi illico despiciant, quam continue habent in omni re peccandi formidinem, neque ideo se accusent de cogitationibus, vel de operibus cum tali timore patratis ; est enim inanis et vacuus timor.

3) Ne de propriis scrupulis loquantur. Imo quoad possunt de iis ne cogitent quidem ; scrupuli enim jam non discursu, sed contemptu pelluntur.

(1) Nec obstat (ait s. Alphonsus) quod pœnitens cum conscientia scrupulosa seu cum actuali timore peccandi operetur ; nam ex communi et vera sententia, scrupulosus ita agens non peccat formaliter. Quia conscientia scrupulosa seu dictamen mentis ex scrupulis ortum, non potest auferre assensum de actionis honestate prius efformatum ex confessarii judicio vel alio modo. Tunc scrupulosus non agit contra conscientiam, sed contra scrupulos. Sed vid. Scavini in Opere l. IV. Append. 68 ubi longior instituitur sermo *de scrupulosorum directione.*

4) Ne opera semel facta utcumque facta renovent; ne præteritas repetant confessiones et conscientiæ examen adeo curent; cum enim scrupulosi generatim sint timoratæ conscientiæ et frequenter confiteantur, statim peccatum aderit ad portam cordis, si plene et deliberate in aliquo graviter deliquerint (*S. Alph.* l. 1, n. 15).

57. **Conscientia laxa.** Conscientia laxa ea est, *qua quis ex levissimis motivis judicat esse licitum quod illicitum est, vel esse malum leve quod est grave.* Admodum periculosa est hæc conscientia quæ animas injicit in *latam viam quæ ducit ad perditionem.*

58. *Divisio.* Conscientia lata alia dicitur *simpliciter lata*, quæ nempe libertatem plus justo extendit. Alia est *latior* seu pharisaica quæ magna parvi et parva magni facit. Alia vero *latissima* seu cauteriata quæ ex diuturno habitu peccandi vel reprobo sensu peccata gravissima nihil pendit bibens iniquitatem quasi aquam (1).

59. Conscientiæ laxæ causæ sunt: *Vita mollis*, quæ enervat. *Neglectus orationis*, qui nos omnino dejicit. *Nimia temporalium sollicitudo*, quæ tollit peccati horrorem. *Familiaritas* cum vitiosis, quibus facile assuescimus.

Effectus laxitatis sunt: *Cæca animi tranquillitas* post peccatum. *Insensibilitas* ad pia monita. *Irrisio* piarum exercitationum. *Impœnitens cor thesaurizans sibi iram in die iræ* (Rom. 3).

Præcipua tandem laxitatis remedia sunt: 1) Dierum aliquot secessus, dicente Domino Oseæ 2: *Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus.* 2) Frequens oratio cum novissimorum meditatione: *Memorare novissima tua et in æternum non peccabis*; Eccl. 7. 3) Quotidiana conscientiæ discussio secundum illud Isaiæ: *Redíte prævaricatores ad cor.* 4) Optimorum librorum lectio; nam in lectione nos alloquitur Deus, sicuti nos in oratione alloquimur Deum. 5) Promptum confugium post peccatum ad Pœnitentiæ Sacramentum, ne animæ vulnus incrudescat. 6) Malorum fuga et conversatio cum bonis; nam *qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur* (Prov. 13).

CAPUT TERTIUM

Conscientia certa, et dubia.

60. **Conscientia certa.** Definitur *prudens et firmum judicium de bonitate vel malitia actus quem ponere hic et nunc, vel prætermittere meditamur.* Hæc porro sola est regula morum, cum excludat omnem errandi formidinem et sequatur rationis dictamen.

(1) Cauterium est a græco *caio*, *ardere.* Conscientia *cauteriata* dicitur, quia omnem peccati sensum amisit; sic caro, si ferro candenti inusta, insensibilis efficitur.

Duplici autem modo conscientia prudens suum judicium emittere potest: directe, et indirecte seu reflexe. Hinc est quod duplex distinguitur certitudo moralis: directa et reflexa.

Directa oritur ex principiis propriis et intrinsecis rem ipsam afficientibus. Judex hac certitudine innititur, quando comdemnat reum, si processus illi subministret certissima criminis argumenta.

Reflexa e contrario petitur a principiis generalibus rem ipsam afficientibus tantum extrinsece, ex quibus tamen recte arguitur licitum esse in praxi illud, quod in se et directe non potest demonstrari licitum. Sic judex si ex rationibus intrinsecis causam immediate afficientibus non potest certo dignoscere, an Titius sit absolvendus an vero condemnandus, dubius remanet. Attamen ex illo principio reflexo et generali: *In dubio favendum est reo*, sine hæsitatione concludit Titium esse absolvendum (*S. Alph.* l. 1, n. 32; et *Scavini*, l. 1, n. 129).

61. **Conscientia dubia.** Illa est quæ hæret suspensa circa actionis honestatem; dubium enim est *suspensio assensus inter duo opposita.* Et multiplex dividitur:

I. In positivum et negativum. *Negativum* est, cum ex neutra parte suppetunt rationes ad illud resolvendum; vel non suppetunt nisi admodum leves (quæ non curantur, nam parum pro nihilo habetur in re morali). *Positivum* est quando pro utraque parte, vel saltem pro una adest grave motivum sufficiens ad formandam conscientiam probabilem, licet cum formidine de opposito. Ideo dubium positivum fere semper coincidit cum opinione probabili.

II. In dubium juris et dubium facti. *Dubium juris* est quando dubitatur an existat lex: v. g. an jejunium tali die revera a lege præceptum sit? *Dubium facti* est quando dubitatur circa aliquod factum particulare, an illud cadat necne sub tali lege, v. g. an mea infirmitas talis sit ut me a jejunii præcepto liberet.

III. In dubium speculativum et in practicum. *Speculativum* est quando dubitatur de bonitate vel malitia actionis in abstracto præscindendo a circumstantiis præsentibus et personalibus: v. g. an pingere die festo sit opus servile, necne? *Practicum* est quando dubitatur, an actio singularis cum circumstantiis suis et in ordine ad finem agentis sit licita an illicita? v. g. an liceat mihi in his circumstantiis constituto facere opus servile die festo? Quare inter utrumque dubium maximum intercedit discrimen; speculativum enim quærit an hoc in se verum sit; practicum vero an hoc mihi sit licitum (*S. Alphons.* l. 1, n. 20).

62. Q. 1. *An in dubio speculativo possit haberi moralis certitudo de honestate propriæ actionis?*

R. Affirmative: dubium enim speculativum non excludit practicam

et moralem certitudinem de honestate actionis ; nam aliæ sunt rationes quibus judicamus *de rei veritate.* Et aliæ quibus judicamus *de honestate actionis.*

Res clarius patebit exemplo judicis, qui ex rationibus intrinsecis et directis dubius est, num Titius sit reus, an non? attamen ex illo principio reflexo ac generali, *in dubio favendum esse reo*, Titium absolvit. Judex videlicet laborat quidem dubio speculativo, quia spectatis rationibus intrinsecis, dubius hæret, an reus sit absolvendus necne; sed tali dubio non obstante, efformat sibi conscientiam moraliter certam de honestate suæ actionis in reo absolvendo, illud amplexus principium : *In dubio favendum est reo.* Ex his patet quomodo actio, cujus honestas speculative et in se ipsa considerata dubia est, possit in præxi et relate ad ipsum operantem evadere moraliter certa et practice tuta.

63. Q. 2. *Stante dubio practico de honestate actionis, licetne agere?*

R. Stante dubio practico de honestate actionis, nefas est agere, sed prius dubium deponi debet; nam *omne quod non est ex fide, peccatum est ;* sive quod non est ex intimâ persuasione, quod sit licitum, peccatum est. Hinc qui dubitat actionem suam esse furtum grave, graviter peccat furto, cum voluntarie se ponat in periculo illud committendi.

Quod si apprehendat quidem quod agit esse peccatum, sed non advertat mortale ne sit an veniale, satis probabiliter plurimi tenent, quod si homo iste sit timoratæ conscientiæ, qui neque in confuso advertat ad periculum graviter peccandi, nec ad gravem obligationem rem examinandi, non peccat nisi venialiter; ex his enim merito infertur non apprehendi peccatum uti mortale (*S. Alphons.* l. I, n. 25).

Resolutio. Dubitans de honestate suæ actionis hæc agere debet ut conscientiam practice certam sibi valeat efformare. Nempe si dubitans sit rudis, consulat confessarium, vel alium prudentem; consilium enim petere est de ordinaria Dei providentia. Si literis excultus, rem examinet ad dubium vincendum : quod si perduret, illud deponat inquirendo principium aliquod reflexum de honestate actionis, et operetur. Quod si non valeat illud efformare judicium, eam debet partem eligere, quæ ab omni peccati periculo removeat, ne illius discrimini se committat; ideo partem tutiorem sequi debet; si nolit ab opere se abstinere.

64. Q. 3. *Quænam sunt principia reflexa, quorum vi conscientia dubia potest deponi et evadere moraliter certa?*

R. I. Principium primum et principale cui innixa conscientia dubia evadere potest practice certa de honestate actionis est : *Lex dubia non potest inducere obligationem certam.* Re quidem vera alienum est a recta ratione et vix non absurdum ex lege incerta certam obligationem deducere; nunquid (scite quærit *Sunmula* nuper Reate

edita) potest effectus existere sine causa, vel illam excedere? (*S. Alph.*, l. 1 passim; vid. infra n. 78).

II. Ex hoc enascitur secundum principium: *In dubio melior est conditio possidentis:* quod communissime valet non solum in materiæ justitiæ, sed in omni alia materia; quia cum essentia justitiæ sit unicuique jus suum tribuere, hoc omni virtuti competit. Possessio igitur in hac materia analoge sumitur pro quovis jure certo dubium præcedente. Sic si lex est dubie condita vel dubie promulgata, non obligat, quia possessio stat pro libertate quæ antecedenter certa est. Item est si dubitetur an lex promulgata comprehendat hunc vel illum casum; quia pro illa parte de qua dubitatur, lex non possidet. E contra si lex sit certe condita et promulgata, et oritur dubium an sit abrogata vel dispensata, vel an justa sit, est observanda, quia ipsa est in possessione et perseverat usque dum certe probetur ejus cessatio vel ejus injustitia (*S. Alph.*, l. 1, n. 26).

III. Porro ad dignoscendum pro qua parte in dubio stet possessio, videndum erit pro qua stet præsumptio. Præsumptio autem stat semper pro ea parte, quæ non tenetur per se ipsam factum contrarium probare, sed onus illud probandi transfert in partem alteram; *factum* nempe *non præsumitur nisi probetur.* Quod est tertium principium ab omni jure traditum; ideo in dubio factum non præsumitur; sed semper probandum est, ut admitti debeat. Hinc in dubio an meum animal tibi nocuerit, ut tenear ad restitutionem, tu teneris probare damnum revera secutum fuisse.

IV. Verum si factum jam sit certum et jam obtinuerit, v. g. si matrimonium certe initum sit; et solum dubitetur, utrum rite initum fuerit an non, tunc aliud recurrit principium. Quod quarto loco adsignari potest hisce verbis: *In dubio omne factum præsumitur recte factum*, sive *præsumitur factum quod de jure faciendum erat*, videlicet *standum est pro valore actus* (*S. Alph.*, l. 1, n. 24).

V. Hæc principia generalia aliæ regulæ speciales confirmant et sunt sequentes: 1) *In dubio judicandum est ex ordinarie contingentibus*: hinc si soleas tali tempore diligenter recitare Breviarium et dubites an aliquam partem omiseris, non teneris eam dicere. 2) *In dubio favores sunt ampliandi et odia restringenda* (1): hinc si intentio legislatoris nequeat clare determinari, stari poterit pro parte favorabili, seu pro libertate. 3) *In obscuris quod minimum est tenendum:* id est tunc interpretatio legis minus onerosa seu libertati benignior admittenda est. Item: *In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius* (*S. Alph.*, l. 1, n. 26).

(1) Per *odium* hic intelligitur quidquid coercet, et aliorum juri opponitur. Per *favores* quidquid libertati favet, et gratiam concedit. Odiosæ autem habentur leges *pœnales, irritantes, onerosæ.*

65. Q. 3. *Si dubites an alicui obligationi satisfeceris, tenerisne adhuc illi satisfacere?*

R. Affirmative tum in dubio *practico*, quia cum practice dubitans non habeat determinatum judicium quod omissio satisfactionis sit licita potius quam illicita, illam negligendo exponit se periculo culpabilis omissionis; tum in dubio proprie dicto seu *negativo*, nam cum illud nulla prorsus ratione aut valde levi fundetur, non potest efficere, ut opposita obligatio destruatur.

Quod item videtur dicendum de dubio *positivo*, quando nempe stant hinc inde, idest pro duplici contraria opinione, graves rationes æquales, quia tunc motiva mutuo eliduntur, et ideo semper obtinet axioma: *Non satisfit obligationi certæ per impletionem dubiam.*

Si vero dubium positivum tale sit, ut gravis ratio seu præsumptio militet pro satisfactione, nulla pro non satisfactione; vel adsit gravius et prudens motivum pro satisfactione impleta, quam pro eius contrario: id est si probabilitas sit talis ut fundet certitudinem moralem, tunc dubitans ad nihil ulterius tenetur. Hoc autem evenit quando in adjutorium libertatis pro qua stat illa probabilitas, possunt invocari quædam principia certa ipsi faventia, quorum applicatione libertas ex se tantum probabilis, certa evadit: v. g. *In dubio judicandum est ex ordinarie contingentibus; quod ordinarie fieri solet, factum esse censetur; factum præsumitur rite factum*, etc. Ita si ordinarie non soleas in Officio dicere Horam posteriorem nisi post priorem, si dubitas an priorem omiseris, prudenter potes credere te illam non omisisse.

Qua responsione variæ solvuntur difficultates, et explicantur opiniones s. Alphonsi, quæ prima fronte inter se oppositæ videri possunt (*S. Alph.* l. i, nn. 20 et 99; l. iii, nn. 112, 290).

CAPUT QUARTUM

De Probabilitate, de opinione et conscientia probabili.

66. **Probabilitas.** Definitur *motivum grave sed fallibile reddens opinionem verosimilem*; opinio enim in genere est actus intellectus qui fertur in unam partem cum formidine partis oppositæ. Ideo probabilitas aliquid opinioni superaddit, nempe motivum solidum etsi adhuc cum formidine.

67. **Divisio probabilitatis.** Multiplex est probabilitas; alia intrinseca, alia extrinseca; alia facti, alia juris; alia solitaria et alia comparativa.

1) *Intrinseca* innititur rationum momentis desumptis ab ipsa natura rerum, de quibus agitur. *Extrinseca* vero fundatur in auctoritate Doctorum.

2) *Probabilitas facti* versatur circa rei veritatem, sive substantiam: uti cum quæritur, an Baptismus collatus cum lixivio sit validus, an nullus? *Probabilitas juris* versatur circa honestatem actionis, v. g. an liceat mihi hic et nunc Baptismum ministrare cum lixivio?

3) *Solitaria* est quando consideratur in se ipsa extra concursum

alterius opinionis oppositæ. *Comparativa* quando comparatur cum opinione contraria (*S. Alph.*, l. I, n. 41).

68. Q. 1. *An usus opinionis probabilis in se consideratæ sit licitus?*

R. Certum est, non licere in re morali usum opinionis dubie vel tenuiter probabilis, seu tantum probabiliter probabilis (de cujus scilicet probabilitate merito disputatur). Hæc enim non potest ad se pertrahere assensum viri prudentis. Hinc Innocentius XI contra laxistas damnavit hanc propositionem: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus semper prudenter agimus.* Sane tenuis probabilitas nequit dici vera probabilitas, sicut tenuis peritia dici nequit vera peritia, sed potius imperitia.

Quare tota quæstio reducitur ad usum opinionis vere, solide et satis graviter probabilis. Non defuerunt Doctores (*rigoristæ* ideo dicti) qui tradiderunt esse illicitum in moralibus usum opinionis probabilis cujuscumque, etiam probabilissimæ. Ab istis prodiit propositio ab Alexandro VIII damnata: *Non licet sequi opinionem inter probabiles probabilissimam.* Verum illos refellit Angelicus: *Certitudo non est similiter quærenda in omni materia: in actibus enim humanis, super quibus constituuntur judicia et exiguntur testimonia, non potest haberi certitudo demonstrativa* (1); *eo quod sunt circa contingentia et variabilia. Et ideo sufficit probabilis certitudo, quæ in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat* (22 q. 20). Sane cum opinio in se est vere et solide probabilis, gravi nititur fundamento, et ideo assensum meretur (*S. Alph.*, l. I, n. 54).

69. *Ergo* (objicies) *si ita est, qui probabiliter agit, prudenter agit; atqui hoc consequens falsum est; ergo et antecedens.*

R. Nemo utique potest opinionem aliquam sequi eo quod sit probabilis; cum ad licite operandum requiratur dictamen certum, seu certitudo moralis de honestate actionis. Verum qui eam opinionem sequitur, non nititur ejus probabilitati, sed ejus practicæ certitudini: nam in tali casu positus (en ratio cardinalis quæ semper præ oculis habenda est) recte judicat legem esse dubiam, et idcirco sibi nullam ex ea oriri obligationem: cum lex dubia ex communi Theologorum et Juristarum sententia non obliget. Et hoc modo de honestate actionis suæ non habet dictamen tantum probabile, sed moraliter certum in praxi (*S. Alph.*, l. I, n. 58 et 80).

70. Q. 2. *An probabilitas extrinseca faciat opinionem vere, et satis graviter probabilem?*

(1) Certitudo *demonstrativa* est certitudo perfecta, seu methaphysica, quæ nunquam potest esse falsa. Et ideo in actionibus humanis non requiritur; sed in illis satis est certitudo *moralis* (*imperfectam* alii dicunt, et d. Thomas *probabilem* appellat), cui error absolute non repugnat, quamvis tamen rarissime ei subesse soleat.

R. Affirmative, si ea gravis sit et solida ; et ideo cum tali probabilitate licet agere. Ipsa enim resolvitur in probabilitatem intrinsecam, ne dicamus auctores qui ex professo tractarunt quæstiones, sine ponderatione fuisse locutos. *Aliquis parvæ scientiæ*, ait Angelicus, *magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo quod sibi secundum suam rationem videtur.* (2, 2, 9, 8). Hinc S. Pœnitentiaria anno 1831 interrogata, an esset inquietandus Confessarius, qui in Pœnitentiæ tribunali sequitur doctrinam s. Alphonsi De Ligorio, non perpendens momenta, rationesve, quibus innituntur variæ ipsius opiniones, sed ob solam tanti nominis auctoritatem, respondit *negative*: quod responsum a Gregorio XVI fuit confirmatum. Hoc autem stare non posset, si probabilitas extrinseca aliquando non constitueret in se probabilitatem gravem, veram et firmam.

71. Q. 3. *Quotuplex opinio probabilis comparate ad aliam ?*

R. Opinio probabilis comparate ad contrariam potest esse :

I. *Minus probabilis, æque probabilis, probabilior, certe probabilior, parum probabilior et probabilissima.* Est *minus probabilis*, quæ nititur minoribus rationum momentis, quam opinio opposita. *Æque probabilis*, quæ momentis nititur hinc inde fere æqualibus. *Probabilior* quæ generatim sumpta majorem habet gradum probabilitatis præ altera cui opponitur. *Certe probabilior* quæ sine ulla hæsitatione judicatur certe præponderans ita ut opposita, licet in se probabilis, relate ad ipsam nequeat amplius dici vere, sed tantum tenuiter vel dubie probabilis. *Parum probabilior* quæ etsi habeat quandam majorem probabilitatem ac opposita hæc, tamen præponderantia nunquam dici potest vera et absoluta, ut opinioni contrariæ gravem suam probabilitatem adimat. Opinio tandem *probabilissima* quæ nititur argumentis gravissimis ita ut opinio opposita censeatur omnino destituta fundamento solido.

II. *Communis, communior et communissima.* Per se loquendo sententia *communis* plus exprimit quam *communior :* nam vox *communior* cum sit comparativa notat solum *plures* auctores stare pro ista opinione, quam pro altera. E contra vox *communis* utpote positiva declarat graves autores generatim hanc opinionem sequi (1). Cum autem dicitur *communissima* tunc affirmatur consensum probatorum auctorum fere esse unanimem.

III. *Tuta* et *tutior.* Opinio *tuta* est quæ recedit ab omni peccandi periculo, *Tutior* quæ magis a tali periculo recedit, tametsi ra-

(1) « Quando duæ contrariæ opiniones a probatis classicisque defenduntur autoribus qui eas exacte ventilaverint, ita ut quilibet habeat sex aut octo patronos graves, tunc utraque opinio existimari et vocari potest communis » Hactenus Bardus cum Navarro, Bardello. Huc facit etiam illud S. Alphonsi: *Auctores non sunt numerandi, sed ponderandi* (vid. *Vindiciæ Alph.*, ed. 2.a passim). Et apud Scavini auctorum probatissimorum catalogus l. I, n. 100, et autoritas n. 132.

tionibus firmioribus non nitatur. Opinio *tutior* dicitur favere legi, quia in omni dubio tenet extare legem quæ aliquid præcipiat vel vetet; et ideo removet ab omni periculo illam etiam materialiter violandi si forsan, nobis insciis, lex existat. *Tuta* dicitur favere hominis libertati; quia in dato dubio negat extare legem, sed tenet hominem libere agere posse pro suo arbitrio (1).

72. **Conscientia probabilis.** Conscientia probabilis, ea est, *qua quis innixus motivo gravi sed fallibili format sibi practicum dictamen rationis ex certis principiis reflexis, sive concomitantibus, ad licite operandum.* Sic definita conscientia probabilis est recta regula morum, cum ope principiorum inconcussorum perveniat ad practicam certitudinem moralem de honestate actionis. Ex quo etiam sequitur quod nunquam agere licet vi solius probabilitatis; nam sola probabilitas non præbet firmum fundamentum ad licite operandum (*S. Alphons.* l. 1, n. 40).

73. Quæres: *Ex quanam probabilitate deducere possumus certum rationis dictamen ad licite operandum, quando de sola actionis honestate agitur?*

Diximus. 1. *Deducere*: neque enim probabilitas per se illud efficit ut vi solius probabilitatis liceat operari ex dictis. Probabilitas id unum habet ut ea semel admissa, per alia argumenta seu principia perveniamus ad principium moraliter certum. In hoc solum posita est tota probabilitatis efficacia. Quanta autem esse debeat hæc probabilitas quæstio est inter moralistas.

Dicimus 2. *Quando de sola actionis honestate agitur, seu de probabilitate juris.* Nam in iis casibus, in quibus non agitur jam de sola actionis honestate ex persuasione nostra; sed de obligatione absoluta alicujus finis determinati obtinendi, qui a nostra persuasione non pendet, non licet sequi opinionem etsi magis probabilem, sed tutior est tenenda. Quia tunc si forte opinioni quamvis probabiliori subsit error, damnum non vitatur. Quamquam in his facti speciebus, si strictius loqui velimus, nedum major, imo nulla adest vera probabilitas; siquidem nullus discursus valet removere malum quod potest evenire, si aliter agatur. Unde quod iis in casibus sit tenendum quod securius est, est etiam magis probabile. Sunt hi casus:

I. Quando agitur de periculo damni proximi avertendo: v. g. venator, qui probabiliter judicat objectum in sylva latitans esse hominem, non potest ferire, licet probabilius putet esse feram. Nam ex una parte proximus habet jus certum vitæ suæ; ex altera major probabilitas non facit, ut si revera sit homo, ictu non pereat.

II. Quando agitur de fine, quem absolute curare tenemur, et ad

(1) Alii *tutam* vocant etiam *minus tutam*, non in se, cum et ipsa sit tutissima ac secura; sed in comparatione ad *tutiorem*. V. *S. Alph.*, l. 1, nn. 31 et 40.

quem major probabilitas non conducit. Id evenit quoad ea, quæ sunt necessaria necessitate medii ad salutem, ubi factum unice attenditur; hinc si incertus sis, an fueris baptizatus, teneris tibi providere.

III. Quando agitur de iis, quæ requiruntur ad valorem Sacramentorum; quia Sacramenta non pendent ab hominis opinione, sed ab institutione divina: quæ ideo non habentur, nisi reapse ponantur ea omnia, quæ Deus ad Sacramentum præscripsit. Hinc Innocentius XI damnavit hanc propositionem: *non est illicitum in Sacramentis conficiendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramentorum relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi* (Idem est de suscipiente paritate rationis). Attamen excipe: 1) nisi defectum suppleat Ecclesia; sic aliquando in Sacramento Pœnitentiæ, supplet jurisdictionem confessarii, si forte desit. 2) Nisi urgeat casus necessitatis; quia cum Sacramenta sint propter homines, homini in gravi periculo vitæ ea ministranda sunt meliori, quo potest modo.

IV. Quando agitur de illo, qui ad tutiora adhibenda tenetur vel ex voto, vel ex superioris præcepto, vel ex conventione tacita aut expressa; quia præcepta, promissiones et pacta servari omnia jura clamant. Hinc medicus tenetur remedia tutiora adhibere quæ haberi possunt; quia tacito contractu ad finem securius obtinendum se se obstrinxit. Hi casus sequenti versiculo exprimuntur: *Si damnum, finisque, valor, si tutius urget* (*S. Alphons*, n. 43).

Quibus positis sint:

74. **Præcipua systemata circa probabilitatem.** Circa gradum probabilitatis requisitæ ad ultimum conscientiæ dictamen practice certum efformandum, ubi de sola actionis honestate agitur, non una est inter catholicos sententia. Alii docent licitum esse sequi opinionem minus tutam, nempe libertati faventem, tantum si ea probabilissima sit; en *tutiorismus*. Alii docent in æquali opinionum probabilitate tutiorem esse sequendam; en *probabiliorismus*. Alii vero contendunt sequi posse opinionem probabilem pro libertate etsi opinio pro lege sit solide probabilior: en *probabilismus*. Alii tandem tuentur tunc tantum licitum esse opinionem pro libertate sequi quando opinio pro lege æque vel fere æque probabilis est; en *æquiprobabilismus*.

75. Q. *Inter tot discrepantes sententias quis tuto eligere potest?*

R. Ne circumferamur omni ventu doctrinæ, opiniones funditus essent examinandæ ut illa eligatur quæ rationibus validior est. Attamen quia hoc examen non omnes possunt aut valent instituere, et judicium de majori aut minori probabilitate non est ordinarie loquendo nisi illorum qui doctrina pollent, et ideo paucorum, præstat nonnullas regulas tutissimas tradere, ut quisque tuto valeat in praxi agere sequendo illas opiniones quæ solida gaudent probabilitate.

1) Certo probabilior haberi potest opinio, quam absolute tenent uti veram quinque aut sex theologi communiter habiti probitate, ingenio et scientia præstantes, nisi certa ratio nobis contrarium certo suadeat.

2) Unicus auctor si sit omni exceptione major, qui afferat rationem quam alii non satis solverint, potest opinionem suam certo probabilem efficere adeo ut tuto illam sequi possimus (1).

3) Confessarius judicare potest de solida opinionis probabilitate et illam sequi, si statum quæstionis rite intelligens hanc inveniat assertam a theologis omnino probatis.

4) Homo rudis aut nescius audiens a viro quem ipse existimat probum, prudentem et doctum, opinionem aliquam esse certo probabilem, potest eam uti talem habere. Imo et rudes et docti possunt tuto sequi et profiteri sententias quas in sua morali Theologia profitetur s. Alphonsus quin perpendant rationes, sed solummodo ob tanti Doctoris auctoritatem; ut patet ex responso S. Pœnitentiariæ.

76. *Sententia S. Alphonsi.* Quæstio ergo non tantum elegans est, sed etiam cardinalis; quid circa probabilitatem senserit S. Alphonsus M. De Liguori. S. Doctor ab anno 1748 ex quo rigidam sententiam deseruit usque ad annum 1762 docuit licitam esse *uti opinione probabili pro libertate etiam in concursu probabilioris pro lege, semper ac illa certum et grave habeat fundamentum.* Verum ab anno 1762 usque ad mortem (ad annum 1787) clare, fuse, constanter, apertissime ac perpetuo propugnavit *opinionem pro libertate sequi posse, si illa sit æque vel fere æque probabilis ac ea quæ favet legi; at si opinio pro lege sit certe probabilior, hæc omnino sectari debemus, relicta probabili pro libertate.* Neque tamen dici potest S. Doctorem mutasse aut temperasse suum systema, sed quod ab initio implicite et non ita manifeste docuit, postea illud in formam scientificam explicite et clarius redegit communem probabilismum moderando, et intra justos limites coercendo. En illius verba: *Ego ut sincere veritatem fatear, cum theologiæ moralis scientiæ vacare cœpi, quia rigidioris sententiæ magistrum mihi audire contigit, pro hac strenue cum aliis tunc temporis contendebam. Sed postea melius rationes hujus controversiæ discutiens, opposita sententia quæ pro opinione æque pro-*

(1) Ait S. Alphonsus: « Quòad numerum (auctorum) sufficit si eam (opinionem) tenent quinque doctores auctoritate pollentes, etiam contra communem aliorum. Quia aliquando (licet raro) auctoritas unius doctoris poterit constituere opinionem probabilem, et adhuc probabiliorem contra communem, si auctor ille sit valde doctus, probus et prudens nec novitatum amans, et utriusque partes sedulo libraverit validamque rationem adducat, modo illa ab aliis non fuerit sufficenter soluta nec animadversa. Quod si aliquis magnus theologus testetur aliquam opinionem esse probabilem, jam reddit nos moraliter certos de illius probabilitate. » (*Syst morale*). Quæ omnia de ipso S. Alphonso prædicari utique possunt.

babili stat, moraliter certa mihi visa fuit (Lib. I, n. 83, et *Ho. Apost.* tr. I. n. 31). Ergo ipso fatente ex quo tutiorismum deseruit, semper æquiprobabilismum docuit, id est ab anno 1748; ait enim *postea*, non alio interposito systemate.

Ex quo facile simul intelligitur quonam sensu accipienda duplex S. Alphonsi propositio quæ prima fronte sibi contradicere videtur. Siquidem ad quæstionem: *Utrum liceat sequi opinionem probabilem relicta probabiliori?* aliquando affirmat, aliquando negat. Affirmat quando loqui intendit de opinione parum seu tenuiter probabiliori; negat quando intelligit certe et notabiliter probabiliorem. Diversa est verborum forma, sed semper eadem doctrina (1).

Restat nunc, ut relate ad magnam hanc controversiam de probabilitate, *unde*, ex ipso S. Alphonso, *malum aut bonum regimen conscientiarum fidelium dependet* clarius videamus quænam sit mens ejusdem Sancti. Sit ergo:

77. **Thesis** 1.ª *Licet certo sequi opinionem pro libertate, si hæc sit probabilior opposita pro lege, nec requiritur ut illa probabilissima sit, ubi de solo licito vel illicito agitur, seu de probabilitate juris.* Est contra tutioristas.

Et sane qui in concursu opinionis tutioris sed minus probabilis, amplectitur opinionem tutam et vere probabiliorem, præfert argumenta graviora levioribus: ergo prudenter agit. Adde: in actibus humanis *sufficit probabilis certitudo, quæ in pluribus veritatem attingat etsi in paucioribus a veritate deficiat* (*De Thom.* 2, 2, 9. 70, a 21). Sed hic non immoramur, nam hoc systema pene absolevit.

78. **Thesis** 2.ª *Non licet sequi opinionem tutam pro liberate si sit tantum probabilis in concursu tutioris pro lege, quæ sit certe et valde probabilior.*

Probat. Ad licite operandum debemus veritatem inquirere et eam sequi: ac proinde ubi veritas clare nequeat inveniri, tenemur saltem amplecti opinionem illam, quæ propius ad veritatem accedit; atqui talis est opinio certe probabilior. Unde vulgare illud: *Id sequimur in obscuris quod est verosimilius;* nam vir prudens præfert momenta graviora levioribus. Esto, quod cum opinio tutior est valde probabilior, lex adhuc omnino certa non sit: attamem ob illam maiorem

(1) Incassum ergo laborare videntur puri probabilismi patroni, contendentes non alium quam hunc suum probabilismum a S. Alphonso fuisse propugnatum. Hac de re vid. tum Opus: *Urbis et Orbis Concessionis tituli Doctoris... ad universam ecclesiam in honorem S. Alphonsi;* Romæ; tum Opus, *Vindiciæ Alphonsianæ*, præcipue editio secunda. Tempore S. Alphonsi tanta erat opininionum invicem pugnantium miserrima colluvies, ut lumen directionis deficeret. *In hac controversia*, ait S. Alphonsus, *ego non ad vincendum aut contendendum applicui nec applico animum, sed eo tantum ut ante omnium oculos fundamenta mei systematis ponerem, sicque veritas ad commune bonum innotesceret.* (*Dell'uso moderato*, 1765, c. 9, n. 14).

probabilitatem seu notabilem excessum in sua probabilitate, opinio pro lege apparet moraliter verior. Ideo nequit tunc dici omnino dubia dubio stricto; sed remanet tantum eo casu quoddam dubium latum quod ab opinione tutiori discedere non permittit.

Diximus *certe et valde probabilior*, id est sine ulla hæsitatione, ideoque solide, evidenter ac notabiliter; nam tenuis præponderantia in moralibus non æstimatur ex d. Thoma (2, 2, q. 70, a. 2): *Quod parum est, quasi nihil accipit ratio* (S. Alpons. *De usu moderato opin. probab.*)

Dices: *Qui agit innixus vera probabilitate agit ex motivo rationabili, quod non obstante opposita majori probabilitate, in suo robore perdurat. Neque enim major probabilitas elidit minorem.*

R. Utique rationabiliter agit qui operatur innixus gravi ac vera probabilitate quæ est unica, vel quam non superat opinio evidenter probabilior. Verum non recte agit qui innititur illi probabilitati, cui contradicit opinio certe major, gravior aut verior. Imo motivum licet in se grave videatur, si tamen ab opposito notabiliter vincatur, nequit amplius dici grave et rationabile; argumentum enim grave circa idem superatum a graviori, fit leve; et minus probabile evadit (*S. Alphonsus*, lib. 2, n. 55) (1).

79. **Thesis** 3.ª. *Inter opiniones æque vel fere æque probabiles* (*quando agitur de sola actionis honestate*) *fas est sequi opinionem tutam pro libertate, relicta tutiore pro lege* (efformando sibi conscientiam moraliter certam de actionis honestate per principia reflexa).

En *probabilismus moderatus*, vel melius: en *æquiprobabilismus*, quem ita constanter, copiose ac lucide propugnavit S. Alphonsus, ut ejusdem pater et auctor merito habeatur. Quo semel statuto, non amplius *probabiliorismus* sustinetur, cum sit ejus oppositum. Hæc est thesis princeps totius moralis systematis.

(1) En S. Alphonsi verba: « Utrum liceat cum opinione probabili operari, tres « adsunt sententiæ: *prima* quarum est, ut possit quis licite sequi opinionem « etiam minus probabilem pro libertate, licet opinio pro lege sit certe probabi- « lior. Hanc sententiam elapsi sæculi auctores quasi communiter tenuere; sed « nos dicimus eam esse laxam et licite amplecti non posse. Ratio est quia quando « opinio pro lege est certe probabilior, tum lex non est amplius dubio stricto « dubia, uti accidit cum opiniones tam pro lege quam pro libertate sunt æque « probabiles; ideoque non est prudentia sed imprudentia velle eam sequi. Quum « enim intellectui certe appareat, quod veritas stet magis per lege quam pro li- « bertate, tunc voluntas nequit prudenter et sine culpa partem minus tutam « sequi.....

« Secunda sententia, quam hodie nunc quidam moderni tenent scriptores, vult « ut tunc aliquam quamdam opinionem quæ libertati favet sequi possumus, quum « ipsa sit moraliter certa. Sententiam hanc existimamus nimis rigidam et quæ « illaqueat conscientias... Tertia igitur quæ nostra est sententia dicit quod quum « opinio quæ libertati favet est æque probabilis atque opinio illa quæ favet legi, « sine dubio licite sequi potest. Excipe in materia fidei, etc. » (*Ho. Ap.* tr. 1, n. 31, et in *Apolog.*) V. *Vindiciæ Alph.*, Ed. 2.ª, t. 1, p. 486.

Prob. 1. *Ex natura legis.* Talis est natura legis cujuscumque ut, cum dubia est, minime obliget; atqui in concursu duarum opinionum æque probabilium, quarum una stat pro libertate, altera pro lege, lex dubia est: *Inter æqualitatem rationum et argumentorum*, ait d. Thomas, *soli dubio est locus.* Lex enim non obligat, nisi fuerit sufficienter nobis notificata; nam cum ipsa sit regula et mensura actuum humanorum, debet profecto innotescere; atqui lex, quæ post maturum examen remanet dubia, non est sufficienter nobis notificata. Quomodo etenim dici potest lex sufficienter nobis notificata, si de illius existentia ita disceptatur, ut æqualia sint argumenta hinc et illinc? Confirmatur auctoritate ipsius Angelici: *Ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent; talis autem obligatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur* (1, 2, q. 9; S. Alphons., l. 1, n. 60, et passim.)

Quæ quidem ratiocinatio valet etiam pro ipsa lege naturali ac divina, quandiu ipsæ sunt dubiæ; quod enim non innotescit, non potest esse regula nec mensura nostrarum actionum. Hinc merito Benedictus XIV, nulla facta legum distinctione, ad rem nostram scribit: *Ne vinculum fidelibus injiciatur quod a nulla lege clare præscribitur* (*Notific.* 80, n. 19). Utique homo semper in generali dispositus esse debet ad obediendum Deo; sed de facto ejus voluntati obsequi non tenetur, nisi quando illam certo cognoverit. *In particulari nescimus*, iterum Angelicus, *quid Deus velit, et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divinæ voluntati* (1, 2, q. 19, a. 10).

Prob. 2. *Ex ratione.* Antecedenter ad omnem legem etiam divinam et naturalem quisque suam libertatem possidet, cum prius concipiendus sit homo liber, et postea lex quæ illi imponitur. Confirmatur verbis Eccles. 15: *Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui; adiecit mandata et præcepta; si volueris mandata servare, conservabunt te.* Ergo prius homo fuit a Deo relictus in manu consilii sui, et postea eidem adiecta fuere præcepta; et sane prius est *esse*, quam *esse tale*. Ergo ut contra certam hominis libertatem prævaleat lex, ejus certitudo moralis requiritur (1).

(1) « L'uomo è in possesso della sua libertà fisica, e quindi può, secondo quella, liberamente operare; finchè però la ragione regolatrice della libertà morale, col rappresentargli la legge vietante, non gli restringa l'anteriore libertà fisica di poter fare tutto il fattibile, a più angusti termini del giusto e dell'onesto.

Posto poi che l'uomo è in possesso della sua libertà fisica di eleggere quel che può fare, la rappresentazione della legge affinchè sia sufficiente a circoscrivere e limitare la libertà naturale, dee farsi con giudizio certo, e non basta che sia fatta con giudizio dubbio, qual nasce dal concorso di due opinioni; perchè

Prob. 3. *Ex auctoritate* Sanctorum. S. Bernardinus Senensis habet (Serm. 23, fer. 2, post Quinq.): *Quando diversæ sunt opiniones, ceteris paribus humanior est præferenda.* D. Augustinus (Epist. 54): *Quod neque contra fidem neque contra mores esse convincitur, indifferenter habendum est.* Clarius S. Gregorius Nazianzenus (*Orat.* IX): res erat cum quodam Novatiano, qui secundas nuptias damnabat, quem sic insectatur: *Quo argumento id confirmas? aut rem ita se habere, proba; aut si nequis, ne condemnes; quod si lex dubia est, vincat humanitas et facilitas* (*S. Alph.*, l. I, n. 10).

Prob. 4. *Ex auctoritate theologorum.* Si enim inspiciantur scholæ per totum orbem diffusæ, in omnibus fere hæc Ligorii doctrina traditur. Obmutuit *lassismus* quæ inordinatos appetitus sophismatibus cohonestat, ac pravis moribus laxat habenas. Siluit *rigorismus*, qui fidelibus importabile pondus imponit, et eos a sacramentis retrahit. Extinctæ sunt tot inter se *discrepantes opiniones* quæ incertitudinem creant, et morum doctrinam despectui exponunt. Hodie ferme ubique dominatur quasi rex systema morale S. Doctoris Alphonsi, nempe *æquiprobabilismus*, alio nomine *probabilismus moderatus*, qui justum ab injusto in praxi secernit, animarum regimen prospicit, ac tutam et planam pandit viam, qua omnes ad æternæ salutis portum pervenire facile valeant.

Prob. 5. *Ex luculentissimo S. Sedis judicio.* Et 1) Pius VII confirmavit anno 1803 decretum S. Rituum Congregationis declarantis, in omnibus beati Alphonsi Operibus ad severam trutinam revocatis, *nihil censura dignum* fuisse repertum. Ergo ea nihil continent *contra fidem, vel bonos mores; nihil novi vel peregrini, atque a communi sensu Ecclesiæ et consuetudine alienum: non noxa et inutilia: non Scripturis divinis aut Patribus adversantia*, si credere est Benedicto XIV, qui sic laudata verba *nil censura dignum* explicat (*De Canoniz.*, l. 2, c. 21).

2) Gregorius Papa XVI in Bulla ipsa Canonizationis Sancti Alphonsi anno 1840, solemniter declaravit *omnia ejus Opera inoffenso prorsus pede percurri posse.* Imo jam ab anno 1831 approbaverat Decretum S. Pœnitentiariæ, quo decernit, quod quivis theologiæ professor sequi et docere potest omnes opiniones quæ in sua Theologia Morali profitetur S. Ligorius, nec inquietandus confessarius qui easdem in praxim deducit (1).

allora la ragione regolatrice non già gli rappresenta la legge, ma il solo dubbio della legge, il quale non è legge. » Ita Liguori, *Dell' uso moderato dell' opinione probabile*, c. IV, § 1.

(1) Rogata S. Pœnitentiaria a Cardinali De-Rohan Archiepiscopo Vesuntinensi, ac consulta super his dubiis: 1) *An Sacræ Theologiæ Professor opiniones, quas in sua Theologia Morali profitetur sanctus Alphonsus a Ligorio, sequi tuto possit ac profiteri?* 2) *An sit inquietandus Confessarius, qui omnes sancti Alphonsi a Ligorio sequitur opiniones in praxi sacri Pœnitentiæ Tribunalis hac sola ratione,*

3) Pius IX in litteris ad Petrum Scavini 1847 ipsi vehementer gratulatur, quod in sua Morali theologia *salutares Sanctissimi ac Doctissimi viri Alphonsi de Ligorio doctrinas magis magisque propagare iisque ecclesiasticæ præsertim juventutis animos imbuere curaverit.* Et anno 1871, 7 jul. Apostolicis literis quibus S. Alphonsus universalis Ecclesiæ Doctorem declaravit, statuit: *Prœterea hujus Doctoris libros, commentaria, opuscula, opera denique omnia, ut aliorum Ecclesiæ Doctorum, non modo privatim, sed publice in gymnasiis, academiis, scholis, collegiis, lectionibus, disputationibus, interpretationibus, concionibus, sermonibus, omnibusque aliis ecclesiasticis studiis christianisque exercitationibus citari, proferri, atque cum res postulaverit, adhiberi volumus et decernimus* (Vid. *La Citt. Catt.*, Ser. VIII, t. 3, pag. 285).

80. Nil ergo mirum, si sæpius S. Pœnitentiariæ tribunal aliæque Romanæ Congregationes ad conscientiæ casus tuto resolvendos ad S. Alphonsum quasi ad oraculum fidenter postulantes mittant, ut videbimus in Operis decursu. — Utique doctrina S. Alphonsi non est doctrina Ecclesiæ, quasi non liceat diversimode operari, aut qui contra illam sentit, contra Ecclesiam sentiat. Sed est doctrina ab Ecclesia quammaxime commendata; doctrina quæ tuto in praxi teneri potest; imo doctrina quam Ecclesia optat, vult atque decernit ut citemus, proferamus, atque adhibeamus (V. plura apud *Scavini*, l. 1, n. 96).

81. Objicies 1. *In concursu duarum opinionum æque probabilium habetur notitia saltem probabilis legis; ideoque sufficiens ad prudentem hominis assensum sibi conciliandum.*

R. Negando: quomodo enim probabilis haberi poterit notio legis si argumenta quæ illius construunt existentiam, eliduntur ab argumentis, quæ militant pro existentia libertatis? Ergo in concursu duarum opinionum

quod a Sancta Sede Apostolica nihil in Operibus ejus censura dignum repertum fuerit, cum adnotatione quod nempe Confessarius iste non legit Opera beati Doctoris, nisi ad cognoscendam accurate ejus doctrinam, non perpendens momenta rationesve, quibus variæ nituntur opiniones; sed existimans se tuto agere eo ipso, quod doctrinam, quæ nihil censura dignum continet, prudenter judicare queat sanam esse ac tutam, nec ullatenus sanctitati Evangelicæ contrariam?

Die 5 julii 1831 respondit: *Ad* 1) affirmative, *quin tamen inde reprehedendi censeantur qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur. Ad* 2) *vero* negative, *habita ratione mentis Sanctæ Sedis circa approbationem scriptorum Servorum Dei ad effectum canonizationis.* Quam responsionem Gregorius XVI confirmavit. Imo laudavit propositum Eminentissimi eandem publicandi in sua Diœcesi, et apposita pastorali Instructione ad Clerum suum commendandi.

Quanta sit gravitas hujus Responsi quo S. Auctor moderatoribus animarum quasi oraculum constituitur, et habetur ut magnus theologiæ magister, nemo cordatus est qui non facile videat. Absit ergo ut opiniones tanti Doctoris vel tantum ut toleratas dicamus, vel nonnullas illarum periculosas esse quoad praxim. Quod enim quis iis abuti possit, non est malum doctrinæ, sed malum hominis qui etiam sacramentis potest male uti.

æque probabilium non alia potest haberi notitia, quam notitia dubii legis; non vero notitia et scientia legis ipsius qualis requiritur, ut lex valeat obligare. Accedit: in dubio, utrum aliquid sit revelatum necne, non tenemur credere, illud esse revelatum. Ergo a pari in æquali probabilitate, utrum illa actio licita sit necne, non tenebimur sub peccato illam ponere vel ab illa abstinere. Ita ratiocinatur s. Antoninus cum Gersone (*S. Alph.*, l. 1, n. 71).

82. Objicies 2. *Extat generale præceptum in jure naturæ fondatum, sequendi in dubiis viam tutiorem. Hoc declararunt Pontifices, qui uti principium suarum decisionum illud posuerunt effatum:* in dubiis via est eligenda tutior, ita *Innocentius III.* In dubiis semitam debemus eligere tutiorem, ita *Clemens III.* In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus, ita *Eugenius III.*

R. Extant in jure aliæ regulæ contrariæ omnino, ut illa: *In dubio favores sunt ampliandi et odia restringenda.* Iterum: *In obscuris, quod minimum est tenendum.* Iterum: *Nisi de mandato certus extiteris exequi non cogeris quod mandatur.* Ergo ne dicamus jus sibi contradicere, ea verba explicanda sunt. Et revera objecta testimonia accipienda sunt (ut patet ea examinando), vel de solis dubiis practicis vel de iis dubiis facti, quæ semper conjunctum habent proprii, aut alterius damni periculum aut scandalum. Et tunc certo pars tutior est sequenda (1).

83. Objicies 3. *In hoc systhemate fas erit sequi sententiam probabilem faventem libertati, etiam in concursu probabilioris faventis legi. Nam adhuc lex non est omnino firma, licet multum probabilis; sed hoc est falsum.*

R. Nego sequelam majoris; nam quando sententia, quæ favet legi, est solide, et ideo notabiliter probabilior, lex habetur veluti satis promulgata saltem moraliter. Sed quando utraque sententia et favens legi et favens libertati est æque vel fere hinc inde probabilis, lex nullo modo dici potest promulgata, et idcirco nullomodo potest obligare. Deinde cum sententia favens legi est notabiliter probabilior, assensus mentis in eam naturaliter inclinat; sed quando est æque (vel fere) probabilis ac sententia favens libertati, assensus remanet in suspenso.

84. Objicies 4. *Certe principium illud* lex dubia non obbligat, *non potest extendi ad dubia de lege naturali; agitur enim tunc de re intrinseca vel mala vel bona, quæ ideo omnino immutabilis est.*

R. Negando; malum proprie dictum seu formale (id est peccatum) sive intrinsecum sive extrinsecum non oritur nisi a violatione legis sive na-

(1) Sane *primus casus* erat de quodam Episcopo, qui non obstante fama publica de sui excomunicatione, adhuc de ea dubitans temere celebrabat. Innocentius III juste illum depositione punivit; nam persistente dubio, ob scandalum a Missa abstinere debebat.

Secundus casus erat de quodam Sacerdote, qui intulit cuidam viro vulnus ex quo vita decessit; deinde dubitabatur, an ille ob illud vulnus mortuus esset. Clemens III decrevit convenire, ut Sacerdos a sacrificando desisteret; nam facti veritas nondum erat explorata, ut habet textus. Adde Pontificem loqui de convenientia, non de præcepto.

Tertius casus erat de quodam juvene, qui septennis puellam duxit, qua mortua, postea cum consobrina illius alias nuptias contraxit. Orto dubio, an primum conjugium esset validum ob ætatem, Eugenius III præcepit, ut vir a præfata consobrina separaretur: et merito, tum quia agebatur de Sacramento, tum quia possessio stabat pro valore primi matrimonii. Hinc non dixit *quod tutius*, sed *quod certius existimamus* (*S. Alph.*, l. 1, n. 79; *Ho. Ap.*, tr. 1, n. 39).

turalis sive positivæ juxta illud Apostoli: *Peccatum non cognovi nisi per legem.* Item *ubi non est lex nec prævaricatio:* ubi Paulus loquitur de lege naturali, nempe de pravis desideriis ab hac lege prohibitis (*Rom.* 4 et 7). Porro ut lex quæcumque cognoscatur, obtineat et liget, debet certo nobis notificari. Hinc d. Thomas (1, 2, q. 19, a. 4) agens de lege æterna et naturali ait: quando *in particulari nescimus quid Deus velit, quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram divinæ voluntati. Nullus enim* (*De Verit.*, q. 17, a. 3) *ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia* (uon ergo dubio) *illius præcepti* (*S. Alph.*, l. 1, n. 65).

85. Hinc S. Gregorius Nazianzenus dubitanti an secundæ nuptiæ essent prohibitæ lege naturali vel divina, non respondit inclinandum pro legis existentia, sed *si lex dubia est, vincat humanitas et facilitas.* Hinc Ecclesia conjugi dubitanti de propria coeundi potentia, expresse permisit ut queat per triennium petere et reddere debitum conjugale. At evenire potest, ut impotentia non auferatur, et perpetua judicetur, quo in casu matrimonium ab initio nullum fuisset, et copula habita esset inter solutos contra jus naturale. Ergo in dubio id non esset permittendum, cum agatur de malo intrinseco; attamen Ecclesia permittit. — Neque dicas: non adesse aliam viam dubium dissipandi. Si non adest alia via, restat dubium; at si in dubio, juxta adversarios standum est pro lege, non licet copulam illam experiri; cum dubium versetur circa legem naturalem quæ immutabilis est. Neque ulla fit injuria matrimonio, cum dubium sit; atque ideo neque licet aliud matrimonium cum alia inire, nondum dubio soluto quoad primum conjugium. *S. Alph.*, l. 1, n. 79; *Ho. Ap.*, tr. 1, n. 41 (Et fuse apud Scavini, l. 1, nn. 88 et 298).

86. Q. 1. *Quomodo dignosci poterit quæ sit vera et propria sententia S. Alphonsi, ut eam tuto sequamur?*

R. En regulæ præcipuæ: 1) Non est existimandum ipsum opiniones approbare ex eo quod illas non reprobet; has aliquando exponit cum suis rationibus, ut alii pro sua prudentia cujus ponderis sint judicent.

2) Cum aliquam opinionem *veriorem* vocat, tunc contrariam non habet uti probabilem. Item cum aliquam opinionem unice *probabiliorem* appellat, non ideo contrariam dicere probabilem intelligit. Sicut cum dicit de aliqua opinione: *Non audeo damnare*, sive *improbabilem dicere*, non ideo admittit ut probabilem, sed ut *dubie probabilem*, aut prudentiorum judicio illam remittit. Idem est si opinionem vocat *neque probabilem neque improbabilem.*

3) Quando ait: *Probabiliter dicunt auctores*, tunc regulariter illorum sententiam probabilem censet. Dum e contra scribit: *Dicunt auctores, probabiliter licere*, exinde non liquet sententiam ab ipso probabilem haberi; loquitur enim in sententia illorum, non in sua. Sententia quam solam vocat *probabilem* eidem nihil opponendo (quod raro evenit) ordinarie fundat pro praxi certitudinem moralem.

4) Cum aliquam opinionem dicit *multo* aut *absolute probabiliorem* simulque *communem* aut *communissimam*, tunc oppositam non judicat *solide probabilem* saltem respectu alterius, etsi expresse ut improbabilem non rejiciat. Item est si unam ex sententiis *probabiliorem* aut *communiorem* nuncupet, nullo judicio dato de opposito. Sententia

tandem quam simpliciter *communem* dicit, nullo de opposita lato judicio, regulariter sua dicenda est (*Vindic. Alphons.*, ed. 2, t. 2).

87. Q. 2. *Quid de illo qui habet opiniones s. Alphonsi uti certo improbabiles et falsas?*

P. Tunc illas sequi non potest; secus ageret contra propriam conscientiam. (Attamen non potest ægre ferre, tanto minus prohibere ut alii illas sequantur). Item est, si aliqua decisio contraria prodierit a S. Sede.; vel res aliter sit resoluta a legitima consuetudine vim legis habente.

Si tamen opinio s. Alphonsi non tibi videatur quidem probabilis, sed nec certo judicas improbabilem et falsam, tunc eam habere potes uti vere probabilem ex judicio reflexo. Scilicet innixus auctoritate tanti Doctoris, conscientiam certam efformare potes et doctrinam ejus in praxim deducere. Potes enim facile judicare eximium hunc Moralistam doctum et sanctum multo melius te ipso rationes perscrutasse (Gousset, *Lettres à M. le Curè...*)

88. Q. 3. *An inter duas opiniones æque probabiles liceat modo unam, modo aliam sequi?*

R. Affirmative; nam ambæ sunt æque securæ; non tamen potest suam aliis imponere; si enim ipse liber est ad eligendum, et quivis alius. Neque potest circa unam eandemque rem uti simul affirmante et negante sententia: sic qui assumit hæreditatem ex testamento quod caret legalibus formalitatibus, non potest illam acceptare ex parte qua illi favet, et rejicere ex parte quæ ei onus imponit. Si testamentum habet uti validum, quoad totum valere debet; neque enim contractus claudicat; et aliunde qui sentit commodum et onus sentire debet. *Gury*, *Dumas*, *Ballerini*.

TRACTATUS SECUNDUS

De Legibus et Ecclesiæ præceptis

DISPUTATIO PRIMA

De Legibus generatim.

89. **Lex generatim.** Definiri solet: *Rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata.*

Dicitur 1) *ordinatio*, id est præscriptio, et in hoc differt lex a consilio. *Rationis*, id est secundum rectam rationem; nam secus non esset homine digna, utpote deficiens a rectitudine.

2) *Ad bonum commune* tanquam ad suum objectum; quia lex intuetur in societatis conservationem ac prosperitatem.

3) *Ab eo qui curam communitatis habet;* cum enim leges ferre sit actus jurisdictionis, illæ dari non possunt, nisi ab eo, qui tali auctoritate potitur in ipsa communitate.

4) *Promulgata*, quia promulgatio est de legis natura, vel ejus necessaria conditio; cum impleri nequeat quod ignoratur.

90. Q. 1. *An idem sit lex et præceptum?*

R. Lex humana et humanum præceptum passim accipiuntur indistincte; differunt tamen; nam omnis lex est etiam præceptum, sed non omne præceptum est lex. Porro lex differt a præcepto:

1) Ratione *jubentis*, quia legislator est persona publica; præcipiens vero potest esse persona privata, ut dominus cum suo servo. 2) Ratione *subjecti*, quia lex fertur in communitatem; præceptum etiam in personam privatam. 3) Ratione *finis*, quia finis legis est bonum publicum, finis autem immediatus præcepti bonum privatum. 4) Ratione *loci*, quia lex immediate afficit territorium, in quo promulgatur, mediate vero personas in eo degentes; præceptum ex adverso afficit immediate ipsas personas, iisque firmiter inhæret.

Ita si Titius sacerdos fuerit a suo superiore suspensus, hæc pœna eum comitatur etiam in aliena Diœcesi, neque potest in ea celebrare. E contrario si per edictum generale in Synodo Episcopus suo Clero prohibuisset ingredi liquorum officinas (vulgo *caffé)* sub excommunicatione latæ sententiæ, hanc pœnam non incurreret clericus, qui eas ingrediatur extra Diœcesim suam (*S. Alph.*, l. 1, n. 90).

91. Q. 2. *Quotuplex distinguitur legis præceptum?*

R. Omne legis præceptum vel affirmativum est, vel negativum: 1^m^ Obligat ad actum bonum eliciendum, v. g. ad eliciendum actum amoris in Deum. 2^m^ Obligat ad omittendum actum malum, v. g. ad omittendum actum odii in Deum.

Præceptum affirmativum dicitur *obligare semper;* id est semper tempore opportuno, quatenus actus præceptus eliciendus est quoties advenerit tempus statutum. Sed non dicitur *obligare semper et pro semper*, seu in omni instanti; cum sit onus importabile, quod homo semper agat. E contrario præceptum negativum dicitur *obligare semper et pro semper;* quia actus malus tempore omni est omittendus: quod difficile non est (*S. Alph.*, l. I, n. 101).

92. **Legis divisio.** Prima et generalis divisio est in legem *æternam*, *naturalem*, *divinam-positivam* et *humanam.*

Duplex est hominis societas; una cum Deo a quo conditus est; altera cum hominibus, quibuscum vitam agit. Ad utramque porro conservandam necessaria lex est: 1) *Æterna* in ipso Deo, qua velit hominem nunquam ab ordine deflectere. 2) *Naturalis* in homine, qua ipsi nota fiat illa Dei voluntas. 3) *Divina-positiva*, qua homo ad finem supernaturalem, ad quem conditus est, dirigatur. 4) *Humana*, qua in mundo curetur publicus ordo (*S. Alph.*, l. I, n. 103).

CAPUT PRIMUM

De lege æterna, naturali, divina positiva et humana.

93. **Lex æterna.** Definitur cum Augustino: *Ratio et voluntas Dei æterna ordinem præscriptum conservari jubens, perturbari vetans* (epis. 2). Nempe Deus a tota æternitate videt et statuit ordinem, quem unaquæque res suæ naturæ consentaneum requirebat. At Deus *negare seipsum non potest* (2 Tim. 2); ideo velle debet, ut ordo ab æterno constitutus perpetuo et immutabilis perseveret. Hujus autem legis in homine per rectam rationem participatio, legis naturalis nomine venit.

94. **Lex naturalis.** Ex d. Thoma *lex naturæ nihil aliud est, nisi lumen intellectus infusum nobis a Deo per quod cognoscimus illud esse agendum quod est intrinsece bonum, illud fugiendum quod est intrinsece malum.* Hinc illud Psalmi 4: *signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Objectum ergo legis naturalis sunt omnia honestatis principia seu moralia præcepta quæ immutabiliter nobis imposita sunt. Appellatur *naturalis*, quia ipsam hominis naturam afficit, ex quo deducitur ejus necessitas atque obligatio quoad omnes *rationis usu pollentes.*

Diximus *rationis usu pollentes;* qui enim illo carent ut pueri et perpetuo amentes, non peccant contra facientes; cum non agant libere. Attamen peccaret qui illos induceret ad legis naturalis violationem, v. g. ad ebrietatem, ad venerea, ad furtum, et alia intrinsece mala, utpote causa moralis; et aliunde in pueris etiam et perpetuo amentibus lex naturæ habitualiter inhæret. Idem videtur dicendum de illo qui eos inducit ad blasphemias; esto quod illas proferre mere narrative non sit intrinsece malum. Sed hic proferuntur ob voluntarium influxum illius, qui ad eas impellit; ideo proferuntur ab amente modo significativo (*S. Alph.*, l. I, n. 155).

95. Q. 1. *Ubinam continentur legis naturalis præcepta?*

R. Hujus legis præcepta exhibet Decalogus, qui solet definiri: *Lex naturalis et divina, in decem præcepta distributa, digito Dei in duabus tabulis inscripta, et per manus Moysis Hebraico populo data.* Additur *et divina;* quia legem illam hominum moribus deturpatam iterum positive instauravit Deus per Moysen.

Tridentinum anathemate percussit Lutherum, qui docuit *decem præcepta nihil pertinere ad christianos* (Sess. VI, con. 19). Nam præterquamquod Christus ea confirmavit (*Math.* XIX), omnibus illa conveniunt; cum in hominis ipsius natura fundata sint, si excipiatur determinatio diei sabbati quoad festa. Quæ præcepta exhibent versus:

Unum cole Deum. Nec jures vana per Ipsum.
Sabbata sanctifices. Habeasque in honore parentes.
Ne sis occisor; mœchus; fur; testis iniquus.
Non cupias nuptam. Non rem cupias alienam (1).

96. Q. 2. *An præcepta legis naturalis ignorari possint?*

R. I. Consentiunt non dari ignorantiam invincibilem circa legis naturæ præcepta *primaria,* quæ nempe primo intuitu et sola quasi verborum prolatione innotescunt et apprehenduntur: v. g. alteri ne feceris, quod tibi fieri nolis, Deus est colendus, virtus amanda. Item neque in principiis *secundariis* quæ scilicet a primariis immediate et satis evidenter deducuntur, ut sunt præcepta Decalogi, si in se metipsis spectentur (nisi forsan aliquando in rudibus ad breve tempus). Nam ut ait Suarez, *natura ipsa ac conscientia ita pulsat in actibus eorum, ut non permittat ea inculpabiliter ignorari.*

R. 2. Si vero agatur de præceptis *remotis,* quæ ope ratiocinationis a primariis vel secundariis deducuntur, ut prohibitio usuræ, mendacii ad tuendam vitam, furti ad eleemosynam elargiendam, unanimiter cum d. Thoma docent utique ignorantiam invincibilem dari posse. Si enim necessaria est ratiocinatio, rudes qui ea capaces non sunt, illa invincibiliter ignorare poterunt. Neque rudes tantum, ut patet ex tot

(1) De 1, 2, et 3 præcepto agitur de Virtute Religionis. De 4 et 8 erit di Obligationibus. De 5, 7 et 10 de *Restitutione.* De 6 autem et 9 de *Peccatis.*

contraversiis inter ipsos doctores agitatis (*S. Alph.*, l. I, n. 170: *dissertatio*).

97. Q. 3. *An dari possit conscientia invincibiliter erronea in eo qui cupit aliquod patrare malum, puta fornicationem, furtum, judicans per errorem solum desiderium fornicandi, furandi non esse mortale, si ipsa fornicatio, si ipsum furtum non sequatur?*

R. Affirmant aliqui dicentes, hunc peccare tantum materialiter; quia licet velit malum illud objectum, tamen invincibiliter credit desiderium suum injuriam Deo non irrogare. Hanc opinionem nunquam probabilem censere potui; et nunquam intelligere valui, quomodo qui vult deliberate actionem exercere, quam scit esse offensam Dei, possit inculpabiliter credere Deum non offendi, dum efficaciter cupit illam exequi (*S. Alph.*, l. I, n. 9).

98. Q. 4. *An detur ignorantia invincibilis in obligationibus proprii status, et ufficii?*

R. Generatim loquendo negative; qui enim cuipiam statui se mancipat uti ecclesiastico aut religioso; vel qui aliquod munus suscipit obeundum uti judicis, medici, notarii, advocati, magistri, ducis, principis, confessarii, episcopi, eo ipso illius status aut officii obligationes callere, vel in iis instrui tenetur. Et hæc ignorantia erit gravis vel levis pro gravitate vel levitate rei et damnorum.

Diximus *generatim loquendo;* nam excipe: 1) Si agatur de quæstionibus reconditis. 2) Si quis sufficienter se curaverit instrui, et nihilominus ob inadvertentiam erraverit (*S. Alph.*, l. I, n. 170).

99. Q. 5. *An lex naturalis dipensari seu mutari possit?*

R. Duplex rerum ordo est distinguendus. Alter ita in ipsis rerum naturis seu essentiis fundatur, ut eum mutare ne Deus quidem possit quin se ipsum neget, et peccatum approbet: talis est creaturæ subjectio, et ideo servitutis debitum; proinde blasphemia, perjurium non possunt non esse semper mala, quæ nullo in casu a Deo adprobari possunt. Alter ordo est qui in rerum essentiis absolute non fundatur; et eo tunc divina auctoritas potest justa interveniente causa conditiones et circumstantias mutare, quibus sublatis, actiones jam non sint amplius lege naturali prohibitæ.

Quod esset quidem in legis naturalis præceptis aliquo modo dispensare, sed improprie et indirecte. Sic cum Deus sit supremus rerum Conditor, ac vitæ hominum bonorumque Dominus, potuit præcipere Abrahamo, ut filium sibi suum sacrificio immolaret: permittere Hebræis, ut vasa Ægyptiorum mutuo accepta non amplius restituerent, in ipsos nempe transferendo dominium.

100. **Lex divina positiva.** Est *lex a Deo per revelationem hominibus data.* Hæc necessaria est non solum relate ad ordinem supernaturalem; neque enim ad illum potest homo pervenire solius legis naturalis auxilio, cum sit altioris ordinis et facultates naturales ex-

cedat. Sed etiam relate ad ordinem ipsum naturalem. Sic Deum esse colendum naturalis ratio sat omnibus ostendit: verum circa modum cultus, quot errores!

101. Q. 1. *Quotuplex est lex divina positiva?*

R. Duplex est, vetus et nova. Lex *vetus*, quæ dicitur etiam lex timoris, a Deo lata est in veteri Testamento, et populo Israelitico per Moysen promulgata (versus annum 2418 a constitutione mundi). Quæ quidem quamvis *bona*, *immaculata*, *convertens animas* (Psal 18); cum tamen non esset nisi novæ Legis figura, ideo quoad præcepta cæremonialia ac judicialia cessare debuit, ista adveniente, juxta illud: *Umbram fugat veritas.*

Lex *nova* quæ dicitur lex gratiæ, amoris et libertatis a Christo fuit indicta et per Apostolos per totum orbem disseminata. Hæc perdurabit usque ad finem sæculorum juxta illud Christi ad Apostolos, eorumque successores: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matt. 18). Triplicis autem generis documenta continet: præcepta *moralia* circa virtutes; *cæremonialia* circa Sacramenta ac Missæ sacrificium; et mera *consilia*, sed magno præmio digna.

102. Cœpit lex nova obligare Judæos saltem die Pentecostes, quo eis solemniter promulgata est coram ingenti multitudine. Alios autem non incœpit obligare, nisi pedetentim ac successive, prout promulgatio illa ad varias nationes humano modo potuit pervenire: sane *quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo audient sine prædicante* (Rom. 10)?

Quanta vero sit hujus divinæ legis obligatio, patet tum ex illius necessitate; tum ex Christi verbis: *Mandata mea servate* (Joan. 14). Hinc Tridentinum: *Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem cui fidant, non etiam ut Legislatorem cui obediant, anathema sit* (Sess. VI, can. 21).

103. **Lex humana.** Definiri potest: *Quod legislator constituit subditis quisque suis.* Proprie loquendo solus Deus est supremus et universalis legislator, qui solus gaudet supremo dominio et potestate in omnes creaturas; nam *non est potestas nisi a Deo* (*Rom.* 13). Et ideo ceteri legislatores quicumque sint, omnem suam potestatem necessario accipiunt vel immediate vel mediate a Deo juxta illud Prov. 8: *Per me legum conditores justa decernunt.*

104. *Divisio.* 1) Ratione originis lex humana dividitur in *ecclesiasticam* et *civilem.* Illa ab ecclesiæ rectoribus dimanat pro recta ecclesiæ gubernatione et æterna animarum salute. Hæc a rectoribus societatis civilis ad bonum commune et temporale curandum.

2) Ratione modi multiplex est. Alia simpliciter *præceptiva:* est quæ præcipit vel prohibet, quin pœnam in transgressores infligat. Alia *pœnalis* est quæ pœnam habet conjunctam ad violationes coer-

cendas. Si pœnam solam, quin præcipiat quidpiam aut prohibeat, dicitur *pure pœnalis*, vel *pœnalis* tantum. Si vero simul cum pœna aliquid præcipiat vel prohibeat, dicitur *pœnalis mixta*, aut *lex mixta*, et simpliciter *lex*. Alia *irritans:* est, quæ actum nullum et invalidum reddit. Alia tandem *scripta* vel *usu inducta*, prout scripto fertur, vel sola consuetudine servatur.

105. *Necessitas.* Attenta hominum pervicacia, certum est, leges humanas esse necessarias; constans enim experientia docet, nullam societatem diu posse consistere sine legibus.

106. Ad legem humanam revocant *jus gentium.* Et illud est, *quod, usu exigente et humanis necessitatibus, gentes sibi constituerunt*, tacite et pedetentim. Hoc jus (quod moderni *internationale* appellant) universalius patet, quam aliæ humanæ leges; cum omnium fere gentium consensione firmetur. Hinc fortius obligat.

Art. 1. — De autore legis Ecclesiasticæ.

107. **Principia.** Ecclesiam posse leges ferre quoad res spirituales de fide est.

Prob. 1. *Ex Scripturis.* Matt. 16 ait Christus Petro: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis*, etc. Et Lucæ 10: *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit, me spernit.* Porro hisce verbis clare significatur potestas imperandi. Et Paulus *perambulabat Syriam et Ciliciam confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum et Seniorum* (*Act.* xv).

Prob. 2. *Ex traditione constanti:* siquidem notum est a primis temporibus Pontifices et Episcopos hac potestate semper usos fuisse, statuta plura condendo.

Prob. 3. *Ex ratione.* Ecclesia est societas perfecta in suo genere: porro in omni societate bene constituta et perfecta necessaria est potestas legislativa ad reprimendos abusus, ad pacem tuendam et bonum publicum procurandum. Imo est de omni societate bene constituta, ut si habet jus imperandi et regendi, habeat etiam jus subditorum actiones judicandi, et legum transgressores puniendi. Idque semper fuit in usu in ecclesia, quæ suos habuit carceres, suas virgas, suas mulctas de quibus passim historici. Hinc Pius IX damnavit hanc n. 24 propositionem: *Ecclesia vis inferendæ potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam.* (De vi coactiva ecclesiæ Scavini, l. iv, n. 10).

108. *Consectarium.* Cum ecclesia sit societas perfecta ac divinæ originis; debet certe potestatem gubernandi habere supremam et independentem ab omni civili potestate. Contrarius error damnatus fuit a Pio IX in *Syllabo,* propositione 20 et seqq. Deus enim *regibus civilia, ecclesiastica ecclesiasticis concredidit* (Hosius). Hinc patet

quid sentiendum sit de *regio placito* et *appellatione ab abusu* (Vid. *Scavini*, l. IV, nn. 102 et seqq. ubi fuse).

109. Q. 1. *Quinam in Ecclesia possunt condere leges?*

R. I. *Romanus Pontifex pro tota ecclesia.* Simoni enim Petro contulit Jesus hanc universalem potestatem per ea verba: *Pasce agnos meos, pasce oves meas* (vox autem *pascere* significat regere ac gubernare, ut patet). Porro *Petrus*, ex æcumenico Concilio Ephesino, *semper in suis successoribus vivit et judicium exercet.* Quod quidem judicium si Pontifex pronuntiet in rebus fidei et morum, pro suprema sua apostolica auctoritate, ex se, non autem ex consensu ecclesiæ infallibilitate gaudet ut definivit Concilium generale Vaticanum, (v. Scavini *de potestate, infallibilitate, excellentia R. Pontificis* l. I, n. 309).

II. *Concilia Æcumenica* pro tota etiam Ecclesia, si Papæ confirmatio accedat. *Nationalia* pro Natione; *Provincialia* pro Provincia; *Diœcesana* pro Diœcesi. Sane unumquodque Concilium suam respective Ecclesiam repræsentat. Verum Provincialium decreta antequam promulgentur transmitti jussit Sixtus V Bulla *Immensa* ad S. Congrationem Concilii, ut corrigatur si quid fortasse in iis aut nimis rigidum aut minus rationi congruum deprehendatur (*S. Alphons.* l. I, n. 104) (1).

III. *Episcopus* pro suis subditis tam intra quam extra Synodum. Nam a Spiritu Sancto positus est *regere Ecclesiam Dei* (2). Hoc jus habitu accipit Episcopus sua canonica institutione; ut tamen eam actu exerceat, ex jure necesse est tum ut Literæ Apostolicæ electionis expeditæ sint, atque iis exhibitæ, quibus exhibendæ de jure; tum ut realis possessio capta sit.

IV. *Capitulum Cathedrale, Sede vacante*, cum succedat in locum episcopi. Verum quia jurisdictio in plures divisa difficulter exercetur, Tridentinum jussit, ut a Capitulo intra octo dies a cognita diœcesis vacatione, Vicarius Capitularis eligatur, in quem omnis juris-

(1) Archiepiscopi et Patriarchæ leges ferre nequeunt pro diœcesibus suffraganeorum, quia non sunt superiores proprie dicti, etsi eorum lites dirimere valeant ad se delatas. Quoad vero cardinales in ecclesiis sui tituli, legatos pontificios et nuntios in loco suæ legationis, et vicarios apostolicos in suo districtu non potest adsignari regula generalis. *Bouquillon.*

(2) *Act.* XX. An episcopi morte, abdicatione vel translatione cessent statuta ab eodem extra Synodum facta et per simplex edictum promulgata, affirmat Riccius, Zerola, Sperellus, Barbosa, inde inferentes per episcopi obitum cessare casuum reservationem, nisi facta fuerit in Synodo. « At melius alii, ait Benedictus XIV, *De Syn.* l. XIII, c. 5, episcopi statutis etiam extra Synodum audito tamen consilio Capituli factis et promulgatis eandem attribuunt perpetuitatem quam omnes concedunt Synodalibus Constitutionibus; siquidem etiam illa suas vires et efficaciam unice mutuantur ab auctoritate et jurisdictione episcopi, quæ eadem prorsus est sive in Synodo sive extra Synodum exerceatur. » (*De Syn. diœcesana plurimæ notiones apud* Scavini, l. IV, app. 15).

dictio transfundatur. Quo tempore dilapso, electio ad alium devolvitur. Excipe nisi Capitulum *moram*, ut dicunt, *purgaverit*, Vicarium nempe eligendo antequam Capituli negligentiam supplendo illum eligat Metropolita in Diœcesi suffraganea; vel senior ex suffraganeis in Metropolitana: vel vicinior in exempta, scilicet in Diœcesi quæ immediate Sedi Apostolicæ subjicitur (Sess. XIV, c. 16 de R.).

V. *Abbates* et *Prælati exempti* ubi quasi episcopalem exerceant jurisdictionem: jurisdictioni adnexa est legislativa potestas. Tandem possunt leges ferre *Ordines Religiosi* in Capitulo generali vi jurisdictionis a Papa concessæ (*S. Alph.* l. I, n. 104).

110. *Quid* (quæres) *de monidlium superiorissa?* Quamvis ipsa jurisdictionem non possit exercere neque ideo proprie leges condere, ut certum est et commune; potest tamen saltem uti ministra, exigere obedientiam per votum promissam circa ea quæ a regula præcepta sunt, vel quæ ad profectum monialium juxta regulam conveniunt. Idque mihi videtur absolute probabilius, et talis est praxis universalis (*S. Alph.* l. IV, n. 52).

111. Q. 2. *Ubinam continentur leges ecclesiæ?*

R. Leges ecclesiasticæ vel *speciales* sunt vel *generales*: speciales pro determinatis locis referunt Diœceseon statuta. Quoad generales quæ omnes obligant triplex collectio: antiqua, nova et novissima.

Iuris *antiqui* quod quod ab Apostolis extenditur ad sæculum XII, nulla haberi solet ratio; cum illius ætatis leges in novo jure habeantur insertæ. Ius *novum* a sæc. XII extenditur ad sæculum XIV et continetur in Corpore Iuris Canonici. Ab hoc sæculo autem usque ad nostram ætatem ertenditur *jus novissimum*, et respicit Concilia generalia post Viennense celebrata, Bullas, Brevia et Rescripta Pontificia post clausum Corpus juris canonici edita. Item Declarationes Romanarum Congregationum, et Regulas Cancellariæ Apostolicæ.

Iuri scripto non scriptum addendum est, quod traditione et consuetudine comprehenditur. *Traditio* est legislatoris mandatum, quod viva voce populis nunciatum est, et ad nos usque pervenit. Quod quidem obligatorium est; cum referat superioris ordinationem uti est quatuor temporum observantia. *Consuetudo* est jus inductum ipsis hominum moribus: hanc quoque vim legis habere apud omnes in confesso est; talis est consuetudo jejunandi in vigilia Pentecostes (*S. Alph.* l. I. n. 109).

112. **Corpus juris Canonici.** Complexus est Legum Ecclesiasticarum in quinque partibus.

Prima continet *Decretum Gratiani* tribus constans partibus: sic dictum, quia a Gratiano illa decretorum Collectio perfecta est, et anno 1151 edita sub titulo: *Concordantia discordantium Canonum.*

Secunda *Decretales Gregorii IX* in quinque libros distributas, quos sequens indicat versiculus: *Judex, judicium, clerus, connubia, crimen.* Dicuntur Gregorii IX, quia ipsius jussu s. Raymundus illas collegit ex Conciliis generalibus, et Pontificum Constitutionibus.

Tertia continet *Librum sextum Decretalium Bonifacii VIII; sextum* quia adjicitur quinque libris Gregorii IX, et complectitur Decretales ab hoc Pontifice ad Bonifacium VIII, item in quinque libros.

Quarta *Clementinas Clementis V*, et complectitur canones Concilii Viennensis cui Pontifex ipse præfuit, et alias nonnullas Constitutiones ab eodem editas: qui pariter quinque continentur libris.

Quinta *Extravagantes;* porro aliæ sunt Decretales Joannis XXII numero viginti et ejus nomen retinent. Aliæ sunt Decretales viginti quinque aliorum Pontificum ab Urbano IV ad Sixtum IV in libros quinque, et dicuntur *Communes.*

113. Certum est librum septimum Decretalium Petri Matthæi, ac Institutiones Lancellotti, quæ in fine habentur appositæ, non habere legis vim; cum non sint Pontificia confirmatione donatæ. Item neque Decretum Gratiani, etsi passim citetur, ex Benedicto XIV (de Syn. l. 7, c. 15). Ceteræ autem partes Juri Canonici universim obligant, nisi contraria lege, vel legitima consuetudine abrogatæ sint.

114. *Quid* (quæres) *de Conciliis generalibus, quatenus sunt fontes novissimi legum Ecclesiæ?*

R. Canones Conciliorum generalium post Viennense constituunt jus novissimum, cum ab illa ætate non amplius in Corpore canonici juris inserti fuerint. Huc spectant 1) *Constantiense* anno 1418, in quo damnati fuere errores Huss, Wiclephi et Hieronymi de Praga —) *Florentinum* anno 1428, in quo extinctum fuit græcorum schisma — 3) *Lateranense quintum* anno 1517, ubi actum est de moribus reformandis, ac definita animæ immortalitas — 4) *Tridentinum* cæptum anno 1545 et absolutum 1563, in quo tot lata fuerunt fidei dogmata totque disciplinæ ac reformationis capita statuta, ut merito veluti quoddam doctrinæ Christi compendium et disciplinæ ecclesiasticæ codex irrefragabilis habeatur — 5) Tandem *Vaticanum* incæptum 1869, sed ob temporum iniquitatem anno sequenti suspensum. In sessione tertia data fuit dogmatica Constitutio de Deo rerum omnium Creatore, de revelatione, de fide, de fide et ratione. In quarta doctrina de institutione, perpetuitate, natura Primatus b. Petri in romanis Pontificibus, deque eorum infallibili magisterio (v. Scavini, l. IV, *de Conciliis generalibus et maxime de Tridentino et Vaticano Conciliis* app. nn. 76 et seqq.).

115. **Bullæ, Brevia, Rescripta Pontificia.** Bullæ, Brevia ac Rescripta Pontificum edita post Sixtum IV, qui cessit e vita 3 augusti 1484, constituunt item jus novissimum, cum ab eo tempore non amplius inserta fuerint in Corpore juris Canonici.

Bullarum autem nomine veniunt Pontificum Constitutiones sic dictæ a bulla, seu sigillo exhibente hinc ss. Apostolorum Petri et Pauli imagines, illinc nomen Pontificis. Graviora, ut plurimum, negotia respiciunt (1).

(1) Bullæ *dimidiæ* dicuntur si a Pontifice ferantur nondum consecrato. Etiam *Encyclicæ* appellantur; est a græca voce *en* in et *cyclos* ciclo (circolare).

Brevium nomine intelliguntur Pontificiæ Constitutiones, quæ per Secretarium Brevium expediuntur pro negotiis, ut plurimum, non ita universalibus. Sigillum habent ceræ rubræ, in quo impressa est imago divi Petri piscationem agentis; ideo dicuntur expediri *sub anulo Piscatoris.*

Bullæ et Brevia obligant omnes sub gravi; sunt enim Apostolicæ sedis sanctiones, quæ accipienda sunt tanquam ipsius divi Petri voce firmatæ (*S. Alph.* l. 1, n. 105).

Rescripta sunt rogatorum Pontificum responsa: alia dantur instar epistolarum familiarium, et ideo vim non habent obligandi. Alia instar decretorum; de hisce ajebat d. Augustinus: *Per Papæ rescriptum causa Pelagianorum finita est.*

116. **Congregationes Romanæ.** Sunt illi spectatissimi cœtus ex Cardinalibus potissimum constituti, quibus Pontifex certa tradit Ecclesiæ universæ negotia administranda ac definienda. Earum declarationes efferri ordinarie solent, consulto Pontifice.

Prima est *Congregatio Concilii (Tridentini).* Pro illius observantia a Pio IV et V primum instituta. Quæ dein a Sixto V, Constitutione *Immensa* 1587, donata est potestate Concilii decreta interpretandi morum aut disciplinæ reformationem respicientia.

Secunda est *Congregatio Episcoporum et Regularium*, ab eodem Sixto erecta, quæ in bonam Diœceseon administrationem intendit: quæque hodie etiam Regularium utriusque sexus controversias dirimit. Huc accedit alia Congregatio *super statu Regularium* a Pio IX Encycl. *Ubi primum* 1847 instituta, cujus est statuere quæ ad cujusque religiosæ familiæ incolumitatem conferunt.

Tertia est *Congregatio de Propaganda* (fide) a Gregorio XV 1622 fundata, cujus est munus in propagationem Catholicæ fidei incumbere. Ad eam pertinet celeberrimum Collegium Romæ fundatum ab Urbano VIII *de Propaganda fide*, in quo pro missionibus in terris infidelium alumni instituuntur (1).

Quarta est *Congregatio Sacrorum Rituum*, quam Sixtus V instituit (anno 1587). Ejus est quæ ad Liturgiam sacram pertinent definire, dubia declarando. Beatificatio et Canonizatio Sanctorum inter officia hujus Congregationis referuntur.

Quinta est *Congregatio Indicis* (librorum prohibitorum) a Pio V primum erecta; hæc curam gerit librorum, qui in lucem eduntur ne quid inter fideles propagetur contra fidem et bonos mores.

Sexta est *Congregatio Sancti Officii*, et dicitur *Suprema* a Paolo III fundata. Hujus officium est inquirere (ideo dicitur etiam *Congregatio Sanctæ universalis Inquisitionis*), et cognoscere de hæresi, de hæresis suspicione et aliis irreligiositatibus, libros etiam hac de re damnando. Item fert sententias doctrinales circa dubia sibi proposita: sic plura edidit quoad usuram et magnetismum. Præsidem habet ipsum Pontificem, si res est de negotio gravi.

(1) Huic Congregationi res religiosæ Orientalium commissæ erant; cum tamen ejusdem curæ majores fierent in dies, Pius IX Literis *Romani Pontificis*, (6 jan. 1862) instituit specialem Congregationem sub titulo *de Propaganda fide pro negotiis ritus Orientalis*, quæ Orientalium libris corrigendis, omnibusque Orientalium negotiis tractandis unice operam navet.

Septima *Congregatio Indulgentiarum* a Clemente IX (1669) erecta; indulgentias vulgat, ac dirimit quæstiones hac de re.

Octava *Congregatio* ab Urbano VIII instituta, *Immunitatis* ecclesiasticæ realis, personalis et localis. Ejus porro causas resolvit.

117. Q. 1. *An vim legis habeant Sacrarum Congregationum declarationes?*

R. Declarationes et decreta S. Rituum Congregationis uti oracula Pontificis sunt habenda ex Bulla *Immensa* Sixti V, et ipsius Congregationis decisione 23 maii 1846 a Pio IX confirmata: quæ ideo omnes obligant etsi pro particularibus latæ sint, si de identico tamen casu agatur.

Quoad alias Congregationes sunt qui docent cum Laymano illas etsi magni ponderis, non tamen obligare universe, nisi sint editæ et promulgatæ pro tota ecclesia de mandato Pontificis: tunc enim tantum ipse loquitur ut ecclesiæ caput et doctor. Verum et commune est inter Canonistas et videtur tenendum (cui quidem sententiæ favet romana praxis et jurisprudentia) declarationes omnium Sacrarum Congregationum non solum vim decisivam obtinere respectu locorum aut personarum proponentium; sed vim legis universalis habere in utroque foro, et obligare omnes in casibus similibus seu identicis, semel ac constat illas authenticas esse saltem evulgatione aut usu plurium annorum, vel relatione auctorum ipsas referentium. Nam similium est similis ratio et causa. Sane illæ interpretationes seu declarationes sunt legales quæ fiunt nomine et auctoritate legislatoris. Atqui tales sunt illæ quæ ab ipsis Romanis Congregationibus emanant: siquidem illarum *voce*, ut ait Benedictus XIV, Sedes Apostolica *suas declarat sententias* (Notific. 76 (1). Vid. *Scavini*, l. 1, n. 333).

118. Q. 2. *Quid de sacris tribunalibus penes Pontificem?*

R. Sunt: I. *S. Pœnitentiaria;* tribunal gratiosum perantiquum, quæ gratias elargitur præcipue in foro interno pro occultis casibus (2). Ex Benedicto XIV Bulla *Pastor bonus* Pœnitentiaria in foro interno absolvit a casibus et censuris reservatis, absolvit

(1) *S. Alph.*, lib. I, n. 106, in hanc sententiam descendit suis limitationibus, ut videre est penes Bouix, *De Curia Romana*, p. III. Item in Opusc. *Il Vicario capitolare, il Capitolo e il Clero di Milano*, osservazioni di Neodico; Milano, 1862.

(2) Si agitur de casibus occultis reticendum est verum pœnitentis nomen. Aliter est si res sit externi fori, v. g. si agatur de absolvendo a censura qui bona ecclesiæ occupavit sine ecclesiæ facultate; tunc verum nomen occupatoris est declinandum.

Semper autem declinanda sunt vera locorum nomina, et personarum ad quas rescriptum est dirigendum. Supplex libellus potest confici et mitti ab ipso confessario vel pœnitente, nisi uti velint, ut securius agant, opera Curiæ episcopalis. At si agatur de casibus conscientiæ occultis, nefas est uti procuratoribus, ipsis factum enarrando, ut supplicem libellum conficiant S. Pœnitentiariæ exhibendum (*Acta S. Sedis*, VII, p. 208).

hæreticos occultos, dispensat in occultis irregularitatibus, dispensat cum homicidis, cum male promotis, relaxat juramenta, et vota simplicia dispensando commutat, divinum Officium commutando dispensat; item dispensat in impedimentis matrimonii, ex dicendis etc. Ad Pœnitentiariam etiam pertinet solvere dubia practica quæ ipsi proponuntur.

II. *Dataria*: est gratiosum et amplissimum tribunal ratione negotiorum quæ ibi expediuntur. Ita dicitur, quia datam apponit gratiis Pontificis, et est organum mentis et vocis Papæ. Ad hoc autem tribunal pertinent Cathedralium erectiones, uniones, suppressiones; insignium concessiones, beneficiorum reservatorum collationes, coadjutoriæ permissionès. Ad illud item dispensationes pro foro externo super matrimonii impedimentis, irregularitatibus, votis, juramentis.

III. *Fabrica S. Petri*: Est Congregatio cui committitur reductio Missarum, legatorum, piarumque fundationum ut dispenset, componat ac provideat in Domino. De hac tamen re etiam S. Congregatio Regularium et Concilii cognoscere solet.

IV. *Cancellaria:* Est item tribunal gratiæ per quod Literæ Apostolicæ conficiuntur, scribuntur et expediuntur; antiquitate præstat. Illi Cardinalis sub nomine *Vicecancellarii* præest. Attamen mortuo Pontifice cessat illius jurisdictio. Hoc tribunal suas speciales regulas habet *Regulas Cancellariæ* nuncupatas.

V. *Rota* (*Sacra*). Tribunal contentiosum et Pontificium, de cujus origine non satis constat; in quo pro toto orbe controversiæ maxime beneficiales discutiuntur. Illius decisiones maximi sunt ponderis. Attamen partes litigantes tantum obligant. Ejus judices *Auditores Rotæ* dicuntur; ex Sixto IV duodecim sunt; octo itali, duo hispani; unus gallus et unus germanus (*S. Alph.* lib. 1, n. 106).

119. **Regulæ Cancellariæ.** Sic dictæ a Cancellario Romanæ Curiæ, qui iis sicut firmis regulis uti debet, sunt certæ Pontificum ordinationes, quæ maxime respiciunt reservationes beneficiorum. Primus illas scripto mandavit Joannes XXII; sequentes Pontifices et præcipue Nicolaus V eas numero auxerunt; adeo ut modo septuaginta duæ recenseantur.

Sede suprema vacante, nullius habentur roboris, illæ præsertim reservationes, quæ obtinent ratione mensis quo beneficia vacant. Sed Sede plena, illico confirmantur et obligant, nisi iis per Concordata, privilegia vel legitimas consuetudines derogatum sit (*De hisce regulis vid. Scavini qui omnes memorat et exponit*, lib. 1, n. 347).

120. Q. *An Moralista debeat esse versatus in Jure canonico*? (1).

R. Utique; nam *Theologis*, *qui Pontificum Canones ignorant*, *ni-*

(1) Ex hac ignorantia evenit ut pauci de clero ecclesiæ jura perspecta habeant; et pauci valeant in hac temporum calamitate illa defendere ac tueri.

mis multa desunt ad usus Theologiæ necessaria, inquit Melchior Canus (De loc. th. l. 8, c. 6). Et Cœlestinus Papa: *Nulli sacerdotum liceat canones ignorare* (Cap. *Nulli*, dist. 38).

Art. 2. — De Auctore legis civilis.

121. **Principia.** Certum est potestates sæculares habere jus ferendi leges, circa res mere civiles, et subditos in conscientia obligandi: idque Suarez dicit esse de fide, vel saltem fidei proximum. Apostolus enim scribit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt* (Rom. 13). Quibus verbis omnes contra legitimos principes tumultus et seditiones rigorose prohibentur.

Hinc Pius IX in Syllabo damnavit hanc n. 63 propositionem: *Legitimis principibus obedientiam detrectare, imo et rebellare licet.* Onus autem obediendi in subditis supponit in principibus jus imperandi, ideo et leges ferendi (*S. Alph.*, l. 1, n. 106).

122. Principes, quibus hæc legum ferendarum potestas inhæret, sunt qui suprema gaudent auctoritate, uti imperator pro suo imperio, rex pro suo regno, respublica pro suis subditis, et civitates ab aliena jurisdictione exemptæ pro suo territorio. In guberniis tamen *repræsentativis* potestas legislativa ad solum regem non pertinet, sed etiam ad legatos tum a rege tum a populo electos.

123. Q. 1. *Quid de tyrannis et usurpatoribus?*

R. Qui justo titulo possidet regnum, sed illud male administrat, injustitias et immanitates committendo, tyrannus *administratione* seu *regimine* dicitur. Ipsi profecto obtemperandum est, clamante d. Petro: *Subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis* (Ep. 1, c. 2). Si tamen præcipiantur quæ sine peccato præstari queunt; alioquin martyres imitari tenemur, qui mortem potius passi sunt quam iniqua præcipienti obedire.

R. 2. Quoad usurpatorem spectat, qui per vim invadet et usurpat alterius Regnum (qui tyrannus *titulo* dici solet), in ipso invasionis actu non est illi obtemperandum, cum ex una parte nullum illi sit jus; ex altera nulla sit ratio boni publici ut ei debeamus subito cedere: et ideo cum facultas adest, possumus; imo debemus, si fieri potest, talem dominantem repellere.

Si vero injuste occupato alieno Statu, jam illum pacifice teneat, tunc tenemur ejus legibus bonum publicum et honestum promoventibus obtemperare. Neque ideo aliquid detrahitur legitimo principi; cum usurpatori per se nullum jus tribuat factum materiale occupationis. Sed ei obediendum est ad vitanda gravissima mala, quæ aliter orirentur; non enim diu societas sine supremo ordinante stare po-

test (*S. Alph.*, *Ho. Ap.*, tr. 8, n. 13). De *causis, mediis, fine ac remediis revolutionis agit Scavini*, l. I, nn. 360, etc. Et l. IV. App. 34, 35 et 36 *de modo se gerendi in invasionibus, de juramento fidelitatis et concursu ad publica officia*).

124. Q. 2. *Ubinam continentur leges civiles?*

R. Olim jus civile seu legum civilium collectio *Jure Romano* continebatur, quod dicitur etiam *Jus commune*, quia vim fere ubique habuit ad nos usque tempora. Diximus *olim;* nunc enim singula fere gubernia, excepto Pontificio, proprium habent jus civile modernum.

I. *Ius Romanum.* Corpus est juris civilis, seu complexus legum, quas Justinianus imperator sæculo VI, opera præsertim Triboniani jurisconsulti celeberrimi, in unum collegit et edidit. Constat tomis duobus: Primus continet: *a) Institutiones*, seu Elementa Juris universi in quatuor libros distributa: *b)* Leges collectas ex veterum Jurisconsultorum scriptis: hæc collectio appellatur *Digestum*, quia auctor in ordinem *digessit* universa, quæ pertinent ad Jus civile. A Græcis nuncupatur *Pandecta* (a græco *pan* omne et *dechomai* continere), quasi omnia complectens, quæ Jurisprudentiam spectant.

Secundus tomus continet collectionem decisionum quas postea edidit ipse imperator sub *Codicis* nomine. Codici accedunt Constitutiones recentiores, quas vocant *Authenticas*, et *Novellas*, quasi de novo editas (1).

II. *Jus civile modernum.* Apud nos obtinet civilis Codex italicus in articulos distributus qui cæpit obligare anno 1866. Cui addendi alii speciales codices, uti *pœnalis*, *processus* tum civilis tum criminalis, *militaris*, *maritimus*, *commercii*, etc. Et leges quæ in dies fiunt et promulgantur in tabulis publicis (vulgo *Bollettino*, *Raccolta delle leggi*).

125. Q. 3. *Quid de legum civilium obligatione et scientia?*

R. Leges civiles a canonico jure non reprobatæ nec correctæ, videntur eo ipso tacite approbari. Hinc Benedictus XIV cum communi docent judicem ecclesiasticum in quæstionibus, in quibus de jure canonico nihil reperitur decisum, debere se conformare juri civili.

Si res ita se habet, necesse est profecto, ut Moralista sufficientem juris civilis scientiam habeat; nam, ex eodem Pontifice jus canonicum et civile ita se mutuo adjuvant, ut qui *primum nosse cupit, alterius scientiam sibi comparare debeat* (*De Syn.* l. 9. c. 14). Quæ necessitas urget confessores et parochos quoad fidelium directionem in testamentis conficiendis, contractibus ineundis, etc. (*S. Alph.* l. I, n. 106).

Civiles porro leges suis locis in hoc Compendio brevi adnotantur; non ut ipsæ laudentur si extra fines suos exorbitent; sed ut prudenter, tute recteque quisque se gerere valeat, dando quidem quæ sunt Cæsaris, Cæsari: at quin ullo unquam modo neget quæ sunt Dei, Deo.

(1) Institutiones sic citantur: *Inst. de mand.* § 1 *mandantis*, id est: Institutiones sub titulo *de mandato*, § primo, incipiente *Mandantis.* Pandectæ sic: l. VII, § 4 *sed cum de pactis*, id est; Lege septima, § quarto, incipiente *Sed cum*, in Digestis seu Pandectis sub titulo *de pactis.* — Codex sic: *L. creditor c. d. usuris*, id est: Lege quæ incipit *Creditor* in Codice, titulo *de usuris.* — Authenticæ sic: *Nov.* XXII, c. I, id. est.; vigesima Novella secunda, capite primo.

Codici adjuncti sunt *libri feudorum* (qui *jura militaria* vocabantur). Sic citantur: *lib.* 1 *f.*, *tit.* VII, *c. un.* Libro primo feudorum, titulo septimo, capite unico.

CAPUT SECUNDUM

De legis humanæ objecto et subjecto.

126. **Objectum legis humanæ.** Omnes generatim actus qui possunt ab humana lege licite præcipi vel prohiberi ad publicum bonum, constituunt materiam seu objectum legis humanæ.

127. Q. 1. *An lex humana possit præscribere actus heroicos?*

R. Actus virtutum heroici sunt qui, habita ratione circumstantiarum, admirationem pariunt, arduitatem includunt, promptitudinem exigunt, uti si puer rigorose jejunaret. Hos lex humana non potest omnibus præscribere; nam debet accomodari communi hominum conditioni, et esse moraliter possibilis majori saltem ejusdem parti; atqui exercere actus heroicos non est nisi paucorum.

Attamem sic exigente bono communi aliquando lex humana etiam actus heroicos præcipere potest. Sic militi juste præcipit, ne stationem deserat etiam imminente vitæ periculo. (*S. Alph.* l. 1, n. 100).

128. Q. 2. *An lex humana possit præcipere actus internos?*

R. Si sermo est de illis internis actibus, qui cum externis necessario conjunguntur, et efficiunt quid unum adeo ut secus actus externi non haberent suum valorem, certum est legislatorem humanum illos præcipere et prohibere posse indirecte, quatenus per se conjuncti sunt cum actibus ipsis externis; uti est animi consensus in venditione, cordis contritio in Confessione. Sane si legislator humanus cogere potest ad actum externum validum, ad validum contractum, ad validam Confessionem, item obligare poterit ad ea, quæ cum validitate illa necessario conjuncta sunt.

Si vero sermo est de iis internis actibus, qui cum externis necessario non conjunguntur, quoad legislatorem civilem consentiunt omnes, eundem non posse præcipere vel prohibere in se actus internos; quia etiam sine his obtinet finem suum, nempe tranquillitatem reipublicæ. Sic qui solvit tributum, etiamsi invitus, modo solvat sufficit.

Quod si agatur de legislatore ecclesiastico, alii affirmant; nam id necessarium est ad bonum animarum. Sed alii probabilius negant cum d. Thoma et Benedicto XIV juxta communem sententiam ut hic ait. Ratio, quia legislator humanus nequit valide judicare de internis, cum neque valeat illa cognoscere. Hinc cum excommunicantur *credentes* hæreticis, per illud *credere* accipere debemus, quod id exterius appareat. Hinc ecclesia non posset præcipere ut detur elemosyna ex vera devotione (*S. Alph.* l. 1, n. 45) (1).

(1) Neque obstat quod actus mere internos bene possunt præcipere Prælati re-

129. *Quid* (quæres) *si actus externi occulti sint, potest eos præcipere lex humana*? Affirmative, quia potestatem habet quidquid externum est dirigendi; et ideo *omnes exteriores actus, etiam occulti, licet per accidens non cadant sub judicio, cadunt tamen sub lege* ex de Thoma. *C. S. Alph.* l. 1. n. 100).

130. Q. 3. *An lex se extendat ad actus præteritos*?

R. Negative; neque ratione culpæ, cum non sit prævaricatio ubi nondum erat lex. Neque ratione pœnæ, cum hæc tantum lata sit in culpæ vindictam. Neque ratione rescissionis, nisi in aliquo casu specialissimo a lege expresso. Etenim turbaretur societas, si actus per veterem legem consummati per novam pro libito mutarentur. Hinc vulgare illud: *Lex non respicit retro;* consonant leges civiles (a. 2.)

131. **Subjectum legis humanæ.** Omnes et solos subditos rationis usum habentes vi sua complectitur lex humana.

1. *Omnes subditos*, hoc est contra quosdam, qui vel christianos vel justos excludebant: Apostolus neminem excludit, cum dicat: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* (*Rom.* 13) Unde quando ait 1, Tim. 1: *Lex justo non est posita*, id solum innuit, justum non agere ex timore legis, sed ex legis amore. Imo vel ipsi legislatores tenentur suis legibus ex omnimoda æquitate; nisi sit facta exceptio. Non tamen quoad vim coactivam si delinquant; nam nullus proprie cogitur a seipso; excipe nisi agatur de contractibus, vel de iis legislatoribus qui a se ipsis non habent potestatem independentem, ut evenit in regno democratico ac constitutionali (*S. Alph.* l. 1, n. 155).

2. *Solos subditos;* quia potestas legislativa in iis, ad quos se extendit, subjectionem importat; subjectio autem non datur, nisi in subditis. Hinc non baptizati tenentur quidem præceptis Evangelicis, habita illorum notitia, quia subditi sunt Deo, qui legem Evangelicam omnibus gentibus indici præcepit. Sed non tenentur legibus Ecclesiasticis, quia Ecclesiæ nondum subjiciuntur. Quapropter non peccaret qui, secluso scandalo et legis Ecclesiasticæ contemptu, carne die vetito iisdem suppeditaret.

3. *Rationis usum habentes*: lex enim non imponitur, nisi subditis, qui obedientiæ capaces sint. Hinc infantes et perpetuo amentes defectu rationis non obligantur præceptis.

132. Q. 1. *An ecclesiastici legibus civilibus obligentur*?

R. Affirmative: si leges justæ sint, et non adversentur immunitatibus illis, quas Tridentinum appellat *Dei ordinatione et canonicis san-*

gulares et confessarii. Quippe illis parendum est ex voto; his vero, quia Christi personam gerunt.

Neque item obstat quod ecclesia possit aliquid concedere sub conditione actus interni, v. g. dispensationem ab impedimento, modo sponsi copulam non habuerint cum intentione illam facilius obtinendi. Nam in potestate cujusque est quem velit suis beneficiis modum imponere. *Summula Reatina.*

tionibus constitutas (*Sess.* 25, c. 20, de R.), id est quæ non repugnant eorum statui. Omnes enim partes communitatis politicæ legibus politicis obligantur; atqui tales sunt clerici.

Hinc Apostolus, Rom. 13, sine ullo personarum discrimine, inquit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Imo præstat, ut ecclesiastici aliis exemplo sint reddendo quæ sunt Cæsaris Cæsari; et quæ sunt Dei Deo. (*S. Alph.* Ho. Ap. tr. xx, n. 18. De immunitatibus v. *Scavini*, l. I, n. 354).

133. Q. 2. *An pueri teneantur ad leges ecclesiæ, si nondum expleto septennio, usum rationis adepti sint?*

R. Alii negant cum Angelico (2, 3, q. 147), et quidem non improbabiliter; quia pueri ordinarie ante septennium usus rationis non habent. Porro lex non attendit nisi ad quod communiter contigit; etsi conveniens sit, ut ab unguiculis pueruli jugum Domini portare assuescant. Et ideo non expediat puerulis carnes v. g. die vetito præbere, si ante septennium rationis usum habere incipiant.

Alii quo probabilius cum Suarez affirmant; eo ipso quo quis usum rationis habet, legi subditur. Id autem est certo admittendum si agatur de præcepto annuæ Confessionis; nam caput *Omnis* quod illam præcepit, non de ætate, sed de discretionis usu loquitur. (*S. Alph.*, l. I, n. 155, l. III, n. 270) (1).

134. Q. 3. *An ebrii, et ad tempus tantum delirantes seu dementes obligentur legibus?*

R. Affirmative; quare si (scandalo et legis contemptu seclusis) fas est carnes ad manducandum ministrare pueris et perpetuo amentibus, id agere erit illicitum cum ebriis et ad tempus delirantibus. — Ratio, quia *primi* sunt omnino exleges; non item *secundi*, qui sunt capaces rationis et directionis, solumque accidentaliter privantur (2).

135. Q. 4. *An excommunicati, hæretici et schismatici legibus ecclesiæ subdantur?*

R. I. Excommunicati Ecclesiæ legibus subduntur, quamvis de Ecclesia ejecti; secus ex malitia sua commodum reportarent. Excipe nisi ipsa excommunicatio interdicat exercitium illorum actuum qui alioquin præcipiuntur; v. g. Sacro interesse.

R. 2. Hæretici, schismatici et quicumque alii baptizati, etsi non catholici, rigorose et per se ecclesiasticis legibus obligantur; quia quamvis rebelles, non cessant esse Ecclesiæ subditi. Neque obstat quod

(1) In dubio an puer attigerit usum rationis, distinguendum. Ante septennium præsumptio stat pro libertate; si dubitetur post septennium præsumptio stat pro usu rationis, et consequenter pro obligatione: si excipias quæ adhuc ipsis non conveniunt ut Communio paschalis et jejunium (*S. Alph.* l. III, n. 1012).

(2) Mentecapti sunt vel amentes vel dementes. *Amens* insanit quoad omnia: *demens* seu monomaniacus, quoad unam rem vel aliam tantum. Plerumque tamen promiscue usurpantur.

sint a corpore Ecclesiæ abscissi ; nam ita appellantur quoad communionem, non vero quoad characterem.

Addunt tamen cum Gury, quod isti per accidens non videntur peccare Ecclesiæ catholicæ leges violando ; quia fere nesciunt se ex conditione sua ad illas servandas teneri, etsi forsan obligationem amplectendi catholicam fidem jam cognoscant (1).

136. Q. 5. *An peregrini teneantur legibus proprii territorii?* (2)

R. Si sermo est de legibus personalibus, quæ nempe personas immediate afficiunt, certum est eas obligare peregrinos, advenas et vagos ubicumque, hoc ipso quod non eorum territorio sed eorum personis tenaciter hæreant. Hinc sacerdos in sua Diœcesi suspensus a Missa, nequit nec in Diœcesi aliena celebrare.

Si vero sermo est de legibus, quæ afficiunt loca, et dicuntur *locales*, communissime docent eos minime ligari. Nam legislatoris jurisdictio ita est proprio territorio affixa, ut extra illud se extendere non possit. Hinc qui moratur in loco ubi lex jejunii non est, potest ibi licite comedere, quamvis in patria jejunium indictum sit, etiamsi jejunium sit de jure communi ; nam est consuetudo universim inducta ut peregrini gaudeant locorum privilegiis, ubi sunt. Hinc peregrini qui primis quadragesimæ diebus Mediolanum venerint, non tenentur jejunare, cum ibi nondum jejunium indictum sit.

Et hoc etiamsi discederent a patria ad eximendum se a lege, ut plurimi docent (nisi adsit specialis prohibitio, uti adest quoad matrimonia contrahenda ac casus reservatos ex dicendis suis locis). Tunc enim non fraus, sed loci conditio illis favet (*S. Alph.*, l. 1, n. 157).

137. Q. 6. *An peregrinus ante discessum e proprio territorio teneatur observare leges ibi vigentes?*

R. Alii affirmant si legem implere commode valeat ; quia præceptum actu obligans actu impleri debet, si postea non potest. Sed alii ne-

(1) Aliud enim est (ait cl. Frassinetti) quod ecclesia jus habeat obligandi omnes christianos, non exclusis hæreticis: aliud quod de facto omnes obliget. Quid enim ecclesia expectare poterit ob præcepta hæreticis imposita, nisi certissimas trangressiones et peccata, sine ulla omnino utilitate ac fructu?

Ideo videtur dicendum quod Ecclesia suas leges non condat nisi pro iis qui suam auctoritatem admittunt, id est pro catholicis, et quod istos solummodo intendit obligare ad illas. Hinc pro praxi adverte : si hæretici convertantur ab iis non esset exigendum ut confiteantur quod missam in festis non audierint, quod in quadragesima non jejunaverint, etc.

(2) *Peregrinus* dicitur qui extra territorium suum per aliquod tempus versatur animo ad suum redeundi. *Vagus* qui nullibi fixum habet domicilium. *Advena* qui alicubi quasi domicilium acquirit ut famuli : quasi domicilium in civili dicitur *residentia* (a. 16). *Incola* qui in loco domicilium habet ; est autem domicilium locus perpetuæ habitationis.

Domicilium triplex: *originis*, seu locus in quo quis ortus est ; *habitationis* seu locus quem quis eligit ad perpetuo commorandum diversum a loco originis ; *necessitatis* in quo quis coactus est perpetuo morari pœnæ causa, ut relegatus, carcere inclusus.

gant, nisi lex continuatim obliget. Unde non tenetur quis mane audire Missam die festo, si ante prandium venturus sit in locum, ubi non adest illud Missam audiendi præceptum. Si enim domi mansisset, legis implementum differre poterat usque ad illud temporis punctum, quo discessit. Si tamen ibidem unum tantum esset Sacrum ac celebraretur ante illius discessum, teneretur illud audire; quia ante ejus discessum esset consummata obligatio. Licet prima sententia non appareat probabilior, suaderi poterit uti pia.

Diximus *nisi lex continuatim obliget;* si enim lex proprii territorii omnibus momentis urgeat, omnibus momentis implenda est. Sic si in tua Parœcia speciale jejunium indictum sit, non potes illud frangere, quandiu in ea manes. Nec excusat privilegium loci, quo venturus es; quia eo nondum venisti (*S. Alph.*, l. 1, n. 156).

138. Q. 7. *An peregrinus teneatur legibus loci quo venit?*

R. Tenetur: 1) Si secus agendo eveniat scandalum; ut si lex loci eo die prohibeat servilia, ea exercere non potes; nam scriptum est Matt. 18: *Væ illi per quem scandalum venit.*

2) Si lex particularis æque vigeat etiam in sua patria seu territorio, ex probabiliori sententia; nam utrobique peregrinus est sub influxu ejusdem legis.

3) Si agatur de legibus juris communi, a quibus peregrinus in sua patria esset tantum per privilegium exemptus: nam per discessum privilegium amittit; cum loco affixum sit. Hinc civis mediolanensis, qui in patria sua primis quatuor diebus quadragesimæ non jejunat ex speciali privilegio, si illis diebus pergat ad locum, ubi de Jure communi viget jejunii lex, tenetur jejunare (1).

4) Si agatur vel de contractibus, quia in iis quisque sortitur forum loci, ubi contrahit, ut confusio evitetur juxta illud: *Locus regit actum.* Vel de delictis, quia delinquens sortitur forum ubi deliquit; nam æquum est, ut scelera puniantur ubique.

Hisce casibus exceptis, disputant utrum peregrini teneantur legibus particularibus loci in quo versantur. Alii affirmant satis probabiliter cum Antoine. Alii tamen probabilius ac communius negant cum S. Antonino, quia leges non obligant nisi subditos; atqui peregrini (quod fortius valet de vagis) non sunt subditi. Hinc qui pergit in locum ubi speciale jejunium præceptum est, non tenetur jejunare, modo illud etiam in sua patria non vigeat; neque cuiquam scandalo sit (*S. Alph.*, l. 1, n. 156).

(1) Qui legi communi jam in suo territorio satisfecerit, probabilius non iterum satisfacere tenetur adveniens in locum ubi idem præceptum serius urget. Sic Italus qui in patria jejunavit vigilia S. Petri, non tenetur item jejunare in Gallia ubi reperitur quando fit jejunium ad sabbatum sequens ibidem translatum; quia non datur obligatio bis idem præceptum adimplendi; fiat tamen sine scandalo. *Gury.*

CAPUT TERTIUM

De legis humanæ vi et obligatione; de lege pœnali et irritante.

139. **Principia.** Lex quælibet per se obligat in conscientia: superiores enim constituti sunt a Deo cum potestate præcipiendi. Hinc illud Apostoli Rom. 13: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

Conditiones ad legis vim. Sunt præcipuæ: 1) Ut lex *justa* sit; *quod enim fit injuste, nec jure fieri potest*, ait Augustinus *De Civ. Dei*, l. 19, c. 21). 2) Ut sit *possibilis*, quod enim est impossibile non potest cadere sub libertatem, ideo neque sub legem. 3) Ut sit *proportionata* viribus multitudinis alioquin non esset in bonum subditorum. 4) Ut clare *enuncietur;* nam quandiu latet, vel dubia est, non ligat; ut enim ait Angelicus, q. 17 de verit.: *Nullus ligatur per præceptum aliquod nisi mediante scientia illius præcepti* (*S. Alph.*, lib. 1, n. 140; et *supra* n. 64).

140. Q. 1. *An lex humana obliget sub gravi?*

R. Obligat sub gravi in materia gravi, sub levi in levi materia, nisi alter suadeant rerum adjuncta. Quare in re sub omni respectu levi nequit superior obligare sub gravi; ne dicatur obligare contra rectam rationem et bonum commune. Attamen probabilius potest obligare sub levi in materia gravi; tum quia id aliquando expedit ne graventur subditi; tum quia materia gravis etiam minoris obligationis capax est (*S. Alph.*, l. 1, n. 141).

Censetur autem superior obligare sub gravi:

1. *Ex gravitate finis*: quem intendit, etsi res præcepta sit in se levis. Sic abstinentia a pomo in Paradiso terrestri erat in se levis, sed ex circumstantia finis ad quem conferebat, erat gravissimi momenti; per eam enim homo suam a Deo dependentiam profitebatur. Et lex civilis sub capitis pœna prohibet quandoque militibus levia furta, ratione gravium damnorum, quæ aliunde sequerentur.

2. *Ex gravitate materiæ*, si nempe sit gravis vel ratione quantitatis, ut est materia notabilis in furto; vel ratione qualitatis, ut est hostia consecrata; vel ratione alterius circumstantiæ gravis.

3. *Et gravitate verborum*, quibus legislator usus est. Ut si præcipiat aut vetet *sub indignatione Dei, sub minatione divini judicii, in virtute sanctæ obedientiæ, ex tota potestate.*

4. *Ex gravitate pœnæ* transgressoribus legis mixtæ impositæ; cum pœna culpæ proportionetur: esset pœna exilii perpetui, excommunicationis latæ sententiæ.

5. *Ex communi prudentum judicio* ac *probata consuetudine*, quæ est *optima legum interpres* (*S. Alph.*, l. I, n. 146; l. VII, 313).

141. Q. 2. *An lex obliget, si fundetur in præsumptione.*

R. Duplex distinguitur præsumptio: alia *facti*; alia *juris* seu periculi. Prima est qua legislator credit aliquod factum particulare intervenisse, v. g. damnum, super quo proinde disponit. Secunda est qua legislator ex communiter contingentibus prudenter judicat in tali agendi ratione generaliter adesse mali periculum, v. g. doli et fraudis, etsi id non eveniat; ideo non attendit factum, sed habet pro ratione periculum generale alicujus mali. Quo posito, dico:

Si lex fundatur in præsumptione alicujus facti particularis, et factum non subsistat, lex illa non obligat. Nam tota ratio obligationis in solo facto fundatur quod cum non existat, superior obligare non intendit: tunc valet axioma: *Præsumptio cedit veritati.* Unde v. g. si tuum animal non intulit damnum, sed juridice probetur intulisse, non teneris solvere etiam post sententiam, præciso scandalo. Et poteris te compensare si solvere debuisti; quia tunc sententia esset certo injusta falsum præsumendo; at in foro interno præsumptio alicujus facti debet locum facere veritati, si revera illud evenerit.

R. 2. Si lex fundetur in præsumptione periculi universalis, ejus applicatio semper obligat in conscientia, etiam culpa theologica seclusa, etiamsi periculum cesset in re præsenti. Etenim bonum commune exigit ut omnes stabiliter obligentur, cum revera periculum generale semper adsit. Hinc teneris ad solvendam pœnam ad quam condemnaris pro damno vere illato a tuo animali, etsi damnum illud sine tua culpa evenerit (*S. Alph.*, l. I, n. 100).

142. Q. 3. *An lex humana obliget cum gravi incommodo?*

R. Si incommodum est multum ponderabile lex humana ordinarie loquendo non obligat, ut apud omnes receptum est. Imo neque ipsa lex divina positiva, uti patet ex Christo approbante factum Davidis, qui in necessitate gravi comederat panes Propositionis, quorum esus lege illa laicis erat gravissime prohibitus (*Matt.* l. II).

Diximus *ordinarie loquendo;* sunt enim casus, in quibus lex humana cum quovis damno (ipsius etiam vitæ) potest obligare: 1) Quando id postulat bonum publicum, cui bonum privatum cedere debet. Sic miles excubias agens mori potius debet, quam silere, hoste adventante. 2) Quando legis violatio cederet in contemptum Dei, Religionis, Ecclesiæ aut Ecclesiasticæ potestatis, vel etiam in proximi scandalum: hæc enim plus refert tueri, quam privatum bonum. Sic Eleazarus mori potius recte elegit, quam carnem porcinam manducare; cum ad id cogeretur in contemptum legis (*S. Alph.*, l. I, n. 176).

143. *Casus.* Quid si pater incredulus et impius diceret filiis suis: *volo ut die veneris carnes manducetis, idque in contemptum Papæ et Ecclesiæ? Filii a carnibus debentne omnino abstinere?*

R. Clariss. Frassinetti: « Videtur quod non; si enim ipsi responderent: *pater, scias quod nos carnes manducamus, quia alios cibos nobis minime tribuis, ideo manducamus carnes quia hoc casu nobis illas edere licet*: tunc ex parte ipsorum nullus contemptus, imo protestationem contra contemptum emitterent. Simili modo, si fidei inimicus mortem nobis minaretur, quia in Religionis nostræ contemptum nolumus cibos prohibitos manducare, vel die vetito solvere jejunium, etc.; si respondemus, *nos manducabimus quia in necessitatis casu id licitum est*, tunc nullus amplius contemptus adesset. Imo aperte profitemur quod leges Ecclesiæ veneramur, sed eas in illo casu ideo non observamus, quia notum nobis est quod leges Ecclesiæ non obligant cum tanto damno ac periculo ». Si tamen hac protestatione non satis provideatur, ne alii ideo scandalum patiantur, tunc obtinebit illud Apostoli: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum* (1, Cor. 8).

144. Q. 4. *An legis contemptus sit mortalis?*

R. Affirmative, si contemptus sit formalis, seu si afficiat directe legem, ipsam contemnendo qua lex est, vel legislatorem qua superior est, etsi præceptum leve sit; quia tunc contemnitur ipsa auctoritas quæ a Deo est. Secus si contemnatur res præcepta vel ex passione, vel quia parvi existimatur, aut inopportuna, vel ex indignatione contra superiorem, qua est singularis persona, v. g. quia indocta, rudis, imprudens. Tunc de se non est culpa mortalis, nisi judicium sit graviter temerarium. Hinc dicunt raro contingere peccatum mortale ratione contemptus (*S. Alph.*, l. 1, n. 142).

145. **Lex pure pœnalis.** Non potest dari lex pure pœnalis hoc sensu, ut nullomodo obliget in conscientia, quia præceptum superioris, si non obligaret, non esset verum præceptum. Potest tamen dari lex pure ac mere pœnalis, quæ nempe obliget in conscientia non quidem ad aliquid faciendum vel omittendum sub peccato; sed tantum ad pœnam solvendam, si lex violata fuit et pœna applicata.

Idque dignosci poterit ex communi sensu doctorum, et subditorum: tales habentur communiter leges prohibentes civibus sub pœna cæsiones lignorum, herbarum quæ sunt communitatis. Item leges vetantes piscationem, venationem; vel quæ annonam in urbem inferre prohibent, non soluto vectigali; vel quæ aleas et ludos interdicunt (*S. Alph.*, l. 1, n. 147; l. III, n. 615 et 885).

146. Leges tamen Ecclesiasticæ, si excipias regulas multorum Ordinum religiosorum, non sunt puræ pœnales: sed culpam supponunt, et plerumque gravem. *Gury.*

147. **Lex mixta.** Ea est quæ obligat sub culpa et sub pœna: et sic ordinarie accipitur lex. Pœna autem, quæ lege continetur:

1. Alia est *activa*, quæ nequit executione donari sine aliqua delinquentis actione: uti pecuniæ solutio. Alia *privativa*, quæ consistit in mera privatione alicujus rei: uti suspensio, quæ sacerdotem privat facultate munia sacra obeundi.

2. Alia est *latæ sententiæ*, quæ *ipso facto*, id est sola criminis

patratione incurritur. Alia *ferendæ sententiæ*, quam lex non infligit, sed infligendam decernit per judicem.

3. Alia est *condemnatoria*, criminis patrati; per eam nempe judex declarat aliquem in illud incidisse crimen, propter quod pœna a lege jam statuta ipso facto incurritur (1).

4. Alia est *conditionalis*, si privat aliquo jure sub data conditione. Alia *inhabilitans*, si inhabilem facit ad aliquid obtinendum.

148. Q. 1. *Quid de pœna conventionali apposita in contractibus solvenda ab eo qui deficit datæ fidei?*

R. Alii affirmant, pœnam illam esse solvendam ante sententiam si petatur ab altera parte, nec sit exorbitans; quia quisque tenetur stare pactis ante sententiam quamcumque. Sed negant alii: quia nemo censetur sibi imponere pœnam, nisi secundum dispositionem juris circa leges pœnarum; hæ porro ordinarie non contrahuntur, nisi post sententiam. Cum res dubia sit, non est obligandus pœnitens citra conventionem, ut statim pœnam solvat (*S. Alph.*, l. I, n. 150).

149. Q. 2. *An ignorantia excuset a pœna lege statuta?*

R. Si ignorantia talis sit, ut excuset ab omni culpa aut saltem a gravi, excusat etiam ab omni pœna aut saltem a pœna gravi: quia nemo debet puniri, nisi in eo quo peccaverit. Si secus, ignorantia, non excusat a pœna, licet hæc invincibiliter ignoretur; quia ipsum naturale lumen dictat omnem trangressionem juste puniri.

Excipe tamen: 1) Si pœna sit gravissima quia tunc illa est citra omnem prævisionem. 2) Si superior ad contrahendam pœnam requirat dolum, contumaciam, ausum aut temeritatem. Tunc etsi in communiori sententia non excuset ignorantia affectata, quæ in jure scientiæ æquiparatur; excusat tamen ignorantia crassa et supina, ut evenit in ecclesiasticis censuris (*S. Alph.*, l. I, n. 169; l. VII, n. 47).

150. **Lex irritans.** Ea est quæ actum nullum et invalidum facit. Alia est *pœnalis*, quæ irritat actum in pœnam peccati, et tunc si non adsit culpa, nec irritatio. Alia *legalis*, quæ actum irritat ob bonum publicum, et ideo obtinet etiamsi adsit ignorantia invincibilis. Lex irritans differt *a prohibente tantum*, quia hæc reddit actum

(1) Usu receptum est, quando agitur de pœna gravi et ardua, qua nempe quis debeat se expoliare de re pacifice possessa, ut non incurratur ante sententiam judicis, etsi in lege cautum sit, ut illa incurratur *ipso facto*, *nulla declaratione præmissa*. Quia nimis rigidum est, ut reus pœnas ex seipso exequatur et bonis possessis se privet. Ideo et pœnæ privativæ quæ jus aliquod quæsitum adimunt, regulariter egent judicis sententia, exceptis censuris, irregularitatibus, et illis quæ a judice irrogari non possunt (ne lex inutilis evadat): ideo v. g. conjux incestuosus amittit ipso jure petendi jus (*S. Alph.*, l. I, n. 149; l. VI, nn. 112, 472).

Adhuc tamen differt pœna sententiæ ferendæ a pœna latæ sententiæ. Nam illa vim habet tantum a die quo inflicta fuerit; hæc semel facta delicti declaratione, retrotrahitur ad diem patrati criminis quoad suos effectus.

quem prohibet illicitum, sed non invalidum. Huc facit illud: *Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.* Differt a lege *inhabilitante*, quia hæc directe respicit personam quam ad actum inhabilem facit; lex irritans respicit immediate actum quem invalidum declarat.

Utrum lex irritans obtineat etiam in conscientia ante judicis sententiam, adeo ut teneamur etiam sub culpa abstinere a ponendo tali actu, affirma si lex sit irritans simul et prohibens, uti sunt leges statuentes impedimenta dirimentia matrimonii. Secus autem videtur dicendum pro praxi, si lex sit irritans tantum: quia tunc finis legis sola actus irritatione sufficienter obtinetur, ut contingit in pluribus contractibus civilibus, qui declarantur nulli pleno jure, si initi sine certis normis ac solemnitatibus. Ideo non peccat qui actus illos tentat, si tamen paratus sit obedire judici, cum eos nullos declarat (*S. Alph.*, l. 1, n. 149).

CAPUT QUARTUM

De legis promulgatione, observantia et executione.

151. **Promulgatio.** Definitur *publica legis denuntiatio facta auctoritate superioris ad subditos obligandos.* Hæc absolute necessaria est ad legis vim: quare si quis sciret legem aliquam mox esse promulgandam, non tenetur nondum facta promulgatione, illam adimplere; nam *leges instituuntur cum promulgantur.* Item est si dubium sit de promulgatione; quia cum non sit sufficienter intimata lex dubia est et ideo non obligat. *S. Alph.* l. 1, n. 97).

Qui factam legis promulgationem invincibiliter ignorat, excusatur a culpa coram Deo ex defectu cognitionis; non vero ex defectu legis quæ utpote promulgata vim habet obligandi.

152. Leges civiles apud nos post decimum quintum diem ab illarum inscriptione in officiali collectione et ejus annuntiatione in Diario officiali statim obligant nisi aliter statutum sit (a. 1, *proœm).*

Leges episcopales ex communi usu obligant diœcesanos statim a promulgatione in urbe episcopali. Et leges Pontificum obligant omnes fideles per eam quæ fit Romæ, ex quotidiana praxi. (1)

153. Q. 1. *An ad legis obligationem requiratur acceptatio populi?*

R. Semel facta promulgatione, lex sive ecclesiastica sive civilis

(1) Leges tamen quæ jurisdictionem auferunt, v. g in sacramento Pœnitentiæ, vel infirmant aliquem contractum suapte natura validum (non tamen ob omissas juris solemnitates) probabiliter ex præsumpta Pontificis voluntate non obligant, nisi postquam fuerint in Diœcesibus promulgatæ. Alioquin ipsæ redundarent in detrimentum plurimorum qui illas invincibiliter ignorant. (*S. Alph.* l. 1, n. 96).

obligat, nec ad hoc requiritur populi acceptatio. Patet 1) ex damnatione Alexandri VII propositionis: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.* 2) Ex ratione: si populi acceptatio requireretur, legislatorum auctoritas illusoria esset; esset enim non regere, sed regi.

Limitant 1) si lex per decennium non fuerit acceptata, ratione contrariæ consuetudinis. 2) Si sanior et major pars legem non observet; et ex circumstantiis præsumatur, principem non instando pro observantia nec transgressores puniendo, nolle obligare quemlibet. 3) Si lex sit valde difficilis, et tales insuper sint circumstantiæ, ut si a principe prægnitæ essent, sine dubio legem non tulisset. Hæc pro foro conscientiæ: in foro externo nullus auditur, sed transgressores puniuntur. *(S. Alph. Ho. Ap. Trac.* II, *n.* 11; *Op. Mor.*, l. I, n. 139).

154. **Resolves:** 1) Lex ecclesiæ obligat, etsi a civili gubernio non sit acceptata; nam ecclesia accepit potestatem suam a Christo, non a potestate civili. 2) Episcopi tenentur acceptare leges Pontificum; quia ipsis subjiciuntur. Quod si graves obstent rationes, debent illas S. Sedi exponere, et demum illius decisioni acquiescere ex Benedicto XIV *(De Syn.* l. 9, c. 8).

155. Q. 2. *Quid requiritur ad legis præcepto satisfaciendum?*

R. 1. Non requiritur ut lex impleatur ex motivo caritatis neque in statu gratiæ, nisi id præcipiatur ex natura rei, ut in sumptione Eucharistiæ. Nam ponendo opus, jam totum ponitur quod a legislatore præcipitur sive illud ponatur in statu gratiæ sive non. Hinc a S. Pio V damnata fuit hæc Baji proposito: *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine caritate.* Ideo qui in peccato recitat Horas, jejunat, Sacrum audit, satisfacit præcepto. *(S. Alph. Ho. Ap. tr.* 3, n. 28*).*

Non requiritur intentio præcepto satisfaciendi, hoc est ut res fiat, quia præcipitur; sed dumtaxat ut fiat quod præcipitur. Sic qui rite in festo Missæ interest ignorans esse diem festum, satisfacit præcepto, nec tenetur ad aliam Missam: omne enim jam egit quod lex constituit. Imo adhuc adimpletur lex si ille, qui præstat opus præceptum, habeat intentionem expresse non satisfaciendi. Nam semel opere posito, non amplius est in potestate operantis, ut lex dicatur non impleri. Aliter tamen esset si opus præcipiatur expresse ob finem peculiarem, v. g. jejunium ad lucrandum jubilæum: tunc non satisfacit qui diebus quibus ad illud adquirendum jejunandum est, ex sola devotione jejunet.

Neque requiritur intentio implendi finem præcepti, quia non finis, sed solummodo actus præcipitur Hinc axioma: *Finis præcepti, non cadit sub præcepto.*

R. 2. Id solum requiritur, si agatur de præceptis positivis, ut res præcepta ponatur humano modo; quia cum lex præcipit hominibus positivum actum, profecto requirit actum humanum. Porro actus hu-

manus debet esse conjunctus cum libertate et voluntate operantis, id est ut velit sive intendat facere hoc quod est præceptum, v. g. Sacrum audire. Hinc non poterit dici satisfecisse præcepto de audienda Missa qui Missæ ebrius aut dormiens interfuit.

Si vero agatur de præceptis negativis tunc sufficit simplex omissio actus prohibiti, cum jam totum ponatur quod est in præcepto. Sic qui tota die dormierit sine esu et sine potu, dici non potest legem jejunii violasse. *S. Alph.* l. I, n. 165. (1)

156. Q. 3. *An per unum actum possit satisfieri diversis legibus?*

R. Affirmative, si illo unico actu totum ponatur quod per diversas leges præcipitur, neque agatur de materia justitiæ, neque alia sit legislatoris mens. Sic si festum aliquod de præcepto occurrat in dominica, satis est semel Sacro adesse. Tunc vero per unum actum censetur impleri totum quod præcipitur, quando præcepta cadunt in eadem materiam ob idem motivum. Hinc si Cajo debeas centum ex contractu, quæ voveas restituere, et ad quæ restituenda te obligavit etiam confessarius, centum uno actu restituendo satisfacis tribus illis obligationibus, nempe justitiæ, voti et præcepti confessarii; cum obligationes diversæ unam respiciant materiam ac unum motivum.

Diximus 1 *Modo non agatur de materia justitiæ.* Nam si Cajo debeas centum ex emptione, centum ex mutuo, non satisfacis centum reddendo; quia illæ obligationes cadunt quidem in eandem justitiæ materiam, sed habent diversa motiva; ideo biscentum debes.

Diximus 2 *Nec alia sit legislatoris mens:* mens autem legislatoris colligi potest ex natura operis præcepti, ex circumstantiis, ex communi piorum sensu etc. Hinc etsi qui tenetur jejunare ex voto aut ex pœnitentia, non satisfaciat jejunando die quo currit jejunium vigiliæ, cum hæc præcepta habeant motiva diversa. Bene tamen satisfaceret, si illud jejunium ex voto vel pœnitentia statutum esset per mensem, in quo incidit vigilia cum jejunio; quia in ea facti specie talis censetur imponentis voluntas. (*S. Alph.* l. I, n. 165).

157. Q. 4. *An plura præcepta diversis actibus impleri possint?*

R. Affirmative, modo actus præcepti non sint inter se incompatibiles et tempus diversum a lege non exigatur; nam tunc totum præstatur quod præcipitur. Sic qui in festo audit Sacrum, et tempore Sacri orationes voto aut pœnitentia debitas recitat, duplici præcepto satisfacit uno tempore; neque enim unus actus alium exludit: et talis est praxis. (*S. Alph.* l. I, n. 166).

(1) *Quid* (dices) *de servo vel discipulo, qui metu domini vel magistri Sacrum devote audit; quod tamen, cessante metu, sic non audiret?*

R. Licet iste peccet illa mala voluntate, satisfacit tamen præcepto; quia talis metus utpote solummodo reverentialis non tollit libertatem. Item dicendum est quamvis omnino coactus assistat Missæ, si tamen non desit attentio requisita; nam substantiam operis præcepti adhuc ponit, sed peccaret ob malam voluntatem.

158. Q. 5. *Quonam tempore servandæ sunt leges?*

R. Si leges tempus, diem et horam implementi determinant, servandæ sunt tempore definito, uti patet. Secus impleri debent ubi primum commode poterunt; alioquin illarum implementum de die in diem posset differri, et tandem omitti.

Quod si eodem tempore duo occurrant præcepta æque urgentia, quin simul impleri valeant, præceptum gravius observandum est, cum prævaleat. Hinc præceptum naturale prævalet præcepto positivo, divinum præceptum prævalet humano, ecclesiasticum civili, etc.

159. Q. 6. *An qui totum præceptum implere non potest teneatur saltem implere partem quam potest?*

R. Si præcepti materia indivisibilis est, negative: sic qui voto adstrictus est Romam petendi ad visitanda Limina Apostolorum, si certo scit se eo pervenire non posse, non tenetur ne in parte quidem suscipere iter; quia nec finis nec ratio voti servaretur.

Si vero materia præcepti est divisibilis, qui nequit totum implere, tenetur ad partem, si hæc notabilis sit, et in ea aliquo adhuc modo servetur præceptum; sicut enim *utile per inutile non vitiatur*, ita neque *pars possibilis per impossibilem.*

Hæc tamen resolutio diversa esset, si ambiguum et incertum sit, num adsit potentia etiam quoad illam præcepti partem; « sicuti v. g. (ait ad rem Billuart) in infirmis, in quibus vix determinari potest quid possunt, usquequo possunt, et non ultra. Unde si dum non possunt totam legem implere, tenerentur ad partem, foret locus gravissimis scrupulis, et continua perplexitas in determinanda parte ad quam tenerentur. Et ideo jure præsumitur de mente æqui legislatoris, quod non velit in similibus casibus obligare ad partem: ita graves Theologi » *S. Alph.* l. IV, n. 134).

160. Q. 7. *Quænam causæ excusant a lege?*

R. Causæ excusantes a lege aliæ sunt *eximentes*, aliæ *impedientes.*

Priores sunt illæ quæ totaliter subtrahunt a dominio legis, uti si quis versetur extra locum ubi lex viget: hæc totaliter et generatim a lege liberant (v. supra *de peregrinis* n. 135).

Posteriores sunt quæ subditum sub lege manentem ab ejus impletione liberant. Huc venit tum *ignorantia* legis invincibilis, voluntas enim non potest ferri in incognitum; tum *impotentia*, nam impossibilium nulla obligatio; tum *gravis difficultas*, ut receptum est (*S. Alph.*, l. I, nn. 168, 175, etc.

161. *An* (quæres) *possit quis sine culpa voluntarie apponere causas a lege deobligantes?*

R. Causæ deobligantes aliæ *directe* opponuntur, nempe si agens eo fine illas ponit, ut a lege implenda se subtrahat; aliæ *indirecte* si agens moveatur ex alio motivo ad eas ponendas, inde tamen præviso obice. Iterum causæ possunt esse vel vel *proximæ præsentes,*

vel *remotæ*, prout lex quæ causis illis opponitur vel jam hic et nunc obligat; vel proxime obligabit, puta in die; vel nonnisi post notabile tempus. Quo posito dicimus:

1. Licet sine peccato apponere causas totaliter subtrahentes a legis humanæ observantia (etiam directe et proxime, in nostra sententia), nisi obstet specialis prohibitio. Hoc enim est jure suo uti; et ideo licet se subtrahere a dominio legis, peregrinando ad locum ubi lex non viget.

2. Non licet sine gravi ratione ex communi cum d. Thoma causas impedientes (sive præsentes sint sive proximas tantum) etiam indirecte apponere aut non removere. Sic peccat qui somno se tradit paullo ante vel ipso tempore audiendi Sacrum, si ideo prævideat ejus omissionem: adhuc enim esset sub influxu legis.

3. Directe non licet causas impedientes ponere vel non removere, etsi remotas. Hinc carcere detenti aut excommunicati peccant, si ideo præcise non curant liberari, ne liberati teneantur ad Missæ præceptum; etenim esset eligere ex animo legis infractionem.

4. Licet apponere vel non tollere (etiam sine gravi ratione, etsi prævisas), causas remotas, sed indirecte tantum impedientes legis implementum. Ita plures, in quorum sententia non peccat contra præceptum audiendi Sacrum qui iter aggreditur prævidens fore, ut sequenti die Festo illud audire non possit. Ratio est, inquit Suarez, *quia præcepta positiva ad hoc non obligant, nisi quando omissiones proxime et quasi eodem tempore moraliter loquendo sequuntur. Ex quo etiam efficitur, ut quando non sunt directe volitæ, raro imputentur ad culpam; quia ista præcepta positiva non cum tanto rigore obligant.* Legistator enim non censetur velle libertatem adeo coarctare *S. Alph.* l. I, n. I52; l. III, n. 1045 (1).

162. Q. 8. *An possit quis renuntiare legibus in sui favorem latis?*

R. Si leges primario latæ sint in bonum communitatis, nemo potest illis renuntiare; quia bonum publicum semper est firmum. Hinc clericus nequit renuntiare privilegio fori, ubi vigeat; cum id inductum sit in decus totius Ordinis clericalis.

Si vero leges respiciant primario bonum privati, hic potest illis renuntiare: secus non esset illi favere, sed onus imponere. Hinc hæres ordinarie renuntiare potest hæreditatem sibi delatam.

(1) Addit Frassinetti: « Io osservo che tolto il caso che partisse dal suo paese precisamente a quel fine di non poter ascoltar la Messa nella domenica seguente (nel qual caso peccherebbe ancorchè partisse al lunedì); tolto questo caso, in qualunque giorno partisse compreso il sabbato, per qualunque causa lecita, non si saprebbe come condannarlo di peccato, e perchè non è certo che la Chiesa, la quale obbliga il cristiano ad ascoltar la Messa quando si trova in luogo dove può ascoltarla, lo obblighi similmente a fermarsi ivi perchè la ascolti; e perchè in caso diverso sarebbero da condannare di peccato (lo che non si fa) i naviganti, i quali senza grave bisogno intraprendono i loro viaggi negli ultimi giorni della settimana. »

CAPUT QUINTUM

De legis interpretatione, epikeja et mutatione.

163. **Legis interpretatio.** Est *genuina ejus explicatio juxta mentem legislatoris.* Hoc per se loquendo locum habet in omni lege humana; nam impossibile est, ut omnes casus comprehendat. Imo et in ipsa lege naturali, ubi actio possit ex circumstantiis malitia denudari: sic negamus ensem domino qui illo sit certo abusurus, licet jure naturæ res clamet ad dominum. Porro *ejus est legem interpretare* (quoad obligandum) *cujus est legem condere* (*S. Alphons.*, l. 1, num. 200).

164. *Divisio.* Interpretatio legis: 1 Alia est *simplex*, alia per *epikiam.* Prima est pura, et quasi literalis expositio terminorum legis, qui obscuritatem vel ambiguitatem aliquam pati videntur. Altera est benigna ac rationalis declaratio, qua casus particularis ob particulares circumstantias statuitur non comprehendi sub lege, etsi legis verba sint generalia et perspicua.

2. Alia est *declaratoria*, quæ verba legis obscura declarat. Alia *ampliativa*, quæ legem ad similes casus extendit. Alia *restrictiva*, quæ legem restringit.

3. Alia *authentica*, *usualis* et *doctrinalis*, prout fit ab ipso superiore, vel a consuetudine, quæ quidem *est optima legum interpres;* vel a viris doctis, hæc autem etsi magnam habeat probabilitatem, non tamen legis vim.

165 *Regulæ interpretationis*: 1) Verba legis sunt accipienda juxta propriam significationem, nisi absurdum sequatur. 2) In dubio de vero sensu attendendum est ad casus similes; atque ad generalia juris principia. 3) Leges pœnales et quæ jura restringunt, in dubio stricte sunt accipiendæ. Concordat jus civile a. 3 et 4 (*S. Alphuns.* l. 1, n. 200).

166. Q. *An lex extendi possit de casu ad casum?*

R. Affirmat. si eadem et adæquata ratio ita concurrit, ut si non extenderetur, legislator argui posset de imprudentia vel injustitia. Tunc valet illud juris: *Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit legis dispositio.* Id evenit:

1) In *correlativis.* Sic lex, quæ eximit maritum ab obligatione reddendi debitum conjugale uxori adulteræ, censetur item eximere uxorem erga adulterum maritum; quia maritus et uxor sunt in hac re correlata.

2) In *æquiparatis.* Sic ova et lacticinia in jure æquiparantur ratione abstinentiæ; ideo quod de primis, intelligitur etiam de secundis

3) In *connexis*. Sic cum testamentum sit revocabile, quibus permittitur testamenti confectio, et illius revocatio permittitur.

4) In *contentis*. Sic S. Pius V permittens monialibus e monasterio egressum ob incendium aut epidemiam, censetur id concedere ob inundationem et hostium invasionem; cum eadem sit ratio (*S. Alph.* l. 1, n. 201)

167. **Epikeja.** Hæc est admittenda; cum non sit possibile ut lex omnes casus comprehendat; legislatores enim attendunt ad id quod in pluribus accidit. Et ideo ad æquitatem pertinet ut legislator censeatur relaxare de sua lege, speciali casu interveniente: porro ad hoc ordinatur epikeja quæ idem sonat ac *æquitas* (*S. Alphons.* l. 1, num. 201).

Id autem locum habet si observatio legis fiat: 1) *Peccaminosa;* hinc juste denegas domino suum gladium apud te depositum, si illo uti velit ad occisionem patrandum. 2) *Damnosa reipublicæ:* hinc possunt cives arma capere contra hostes extemplo civitatem invadentes, licet generatim sit prohibitum arma gestare. 3) *Onerosa nimis ac dura*, sic ab auditione Missæ de præcepto dispensamur, si absque valetudinis detrimento audiri nequeat.

168. **Mutatio Legis.** Contingit per *dispensationem*, *cessationem*, *privilegium* et *consuetudinem*. Si nihil horum interveniat, lex semper durat, etiam legislatore mortuo; nam perpetuitas est de natura legis.

Art. I — De legis dispensatione.

169. **Legis dispensatio.** Definitur *legitima legis relaxatio in casu particulari*. Differt a legis irritatione, abrogatione et cessatione quia in hisce lex pro omnibus extinguitur; in dispensatione vero vinculum legis relaxatur tantum pro particulari.

170. *Divisio.* Dispensatio alia est *totalis*, alia *partialis*, prout a toto vel a parte legis dispensatur. Alia *tacita*, alia *expressa*, prout vel ab aliquo facto deducitur, vel verbis expressis declaratur. Alia *necessaria*, alia *libera*, prout in jure a superiore decernitur tribuenda, tali extante causa; vel ejus voluntati relinquitur.

Cum dispensatio sit odiosa, ac veluti vulnus legis cui derogat, stricte accipienda est; nisi sit debita, vel data ex motu proprio, vel inserta in Corpore juris, vel nisi cedat in bonum commune. (*S. Alph.* l. 1, n. 186).

171. Q. 1° *An ad dispensandum requiratur causa?*

R. Ad *licitam* dispensationem causa requiritur; secus superior non esset fidelis dispensator. Quo in casu peccat et qui illam petit et qui illam scienter concedit; non tamen graviter, secluso scandalo, et aliorum damno, et modo non agatur de delegato, ad dispensandum (*S. Alph.* l. 1, n. 180).

Ad *validam* vero nulla requiritur causa ex parte concedentis, si dispensat in sua vel in inferioris lege; nam qui potest ligare potest etiam ad libitum solvere. At causa requiritur ad validitatem in eo qui dispensat in lege superioris; non enim præsumitur accepisse potestatem temere dispensandi. Ex parte vero petentis, requiritur ut vera causa adsit; nam superior non dispensat nisi sub tacita conditione: *Si preces veritate nitantur* (*S. Alph.*, l. I, n. 185).

172. Q. 1. *Quinam potest dispensationem concedere?*

R. 1. Legislator potest dispensare in lege sua; qui enim potest ligare potest etiam solvere; item in lege sui prædecessoris, quia pari gaudet facultate, et in lege sui inferioris, cujus potestas est ipsi subordinata (1). Hinc:

I. Papa dispensare potest in omni jure ecclesiastico, imo in iis etiam Constitutionibus, quas Apostoli ediderunt uti Ecclesiæ Præsides; ut est in jejunio Quadragesimali. Imo potest dispensare in præceptis ipsis divinis, si jus divinum oriatur a voluntate humana uti in votis et juramentis. Nam tunc Papa non tollit jus divinum, sed aufert fundamentum talis obligationis, declarando illud quod quis vovit et juravit non esse in iis circumstantiis congruam materiam; seu ut ait Angelicus, *determinat quid sit Deo acceptum*, (2, 2, q. 88, a. 12). Communius tamen et probabilius negant ipsum posse dispensare in iis quæ absolute a Dei voluntate pendent; quia inferior nihil potest in lege superioris. Attamen valde probabiliter addunt R. Pontificem posse in aliquo casu particulari, ut in matrimonio rato, declarare legem divinam in illo casu speciali non obligare. Talis potestas videtur illi necessaria pro bono communi Ecclesiæ, propter tot varias circumstantias contigentes (*S. Alph.* l. I., n. 196).

II. Episcopus potestate ordinaria, potest dispensare in omnibus Statutis Episcopalibus sive intra sive extra Synodum latis independenter a Capitulo et a Clero. Item a statutis Episcopalibus etsi Synodalibus valet dispensare etiam Capitulum Cathedrale, Sede vacante; cum succedat in locum Episcopi (2). Non tamen generalis Episcopi Vicarius sine speciali delegatione; cum id non habeat de suo jure ordinario.

R. 2. Inferior non potest dispensare in lege sui superioris; hinc

(1) Duplex est dispensandi potestas: ordinaria et delegata. *Ordinaria* est quæ alicui competit ex vi officii sui, qualem habet legislator in lege propria. *Delegata* est quæ competit inferiori ex concessione illius, qui habet primam. Quod si hæc concedatur in ipso jure, æquiparatur ordinariæ, utpote officio et dignitati adnexa; si vero tota sit a superiore, dicitur *pure delegata*.

(2) Imo Episcopus potest dispensare in sua Diœcesi a legibus latis in Concilio provinciali (excipe illas quarum dispensationem Concilium sibi specialiter reservaverit). Hoc enim valde expedit ad bonum fidelium. Benedictus XIV (*De Syn.* l. XIII, c. 5.)

Clemens VIII: *Lex superioris per inferiorem tolli non potest.* Excipe nisi vel ab ipso superiore vel a jure vel a consuetudine sit illi delegata hæc potestas. Sic Parochi propter consuetudinem possunt dispensare cum suis subditis (singulariter tamen, non pro tota parœcia, et transeunter) etiam præsente Episcopo, in necessitatibus frequentibus circa jejunium, et in abstinentia a laboribus diebus festivis. Sic usu inductum est, ut confessarii omnes solvant a censuris minime reservatis. Sic Episcopo communiter tribuunt potestatem dispensandi in lege pontificia ex communi sententia:

1) Quoties in ipsa lege *additur, ut in ea possit dispensari vel donec dispensentur.* Quod item obtinet si potestas hæc a legitima consuetudine firmetur.

2) Si urget dispensandi necessitas, aut magna saltem utilitas, nec facile recurri potest ad Papam.

3) In casibus frequenter occurrentibus, sed cum particularibus, uti in jejuniis, in observantia festorum. (*S. Alph.* l. I, n. 193).

173. Q. 2. *An delegatus possit alium subdelegare?*

R. Qui habet potestatem delegatam non potest eam subdelegare alteri, cum diversa sit potestas utendi jurisdictione et eam delegandi. Excipe nisi id concessum sit; vel delegatio sit ad universitatem causarum. Hinc viceparochus universim deputatus a parocho potest alium subdelegare: sed ad unam tantum vel alteram causam, ut commune est cum d. Thoma. Si tamen viceparochus vacante parœcia ab ipso episcopo constituatur in vim dispositionis Tridentini, Sess. 23 c. 18, tunc ille potest alium sacerdotem subdelegare ad omnia officia, nisi obstet voluntas ipsius Ordinarii. Ita S. Concilii C. 12, sept. 1874. (*Acta S. Sedis*, t. 8, *S. Alph.* l. I, n. 193, l. VI, n. 566 (1).

174. Q. 3. *An episcopus dispensare possit peregrinos in votis, juramentis et communibus ecclesiæ præceptis?*

R. Quoad leges, vota et juramenta nemo fit alterius episcopi subditus, nisi ratione domicilii vel quasi domicilii; ideo peregrini ab alieno episcopo nequeunt ab istis dispensari juxta sententiam communissimam quam sequor. Pro absolutione vero peccatorum pere-

(1) An autem delegatio expiret morte ipsius delegantis, distinguendum est: si ea data sit in *forma gratiosa,* seu per modum *gratiæ factæ*, quod evenit cum executor habet nudum ministerium exequendi mandatum, non perit delegatio, morte delegantis, etsi executio mandati nondum obtinuerit: cum gratia jam facta sit atque perfecta.

Si vero gratia concedatur in forma *dignum*, seu data sit per modum *gratiæ faciendæ* (prout ordinarie solet); et evenit, quando non præcipitur ut gratiam jam tributam delegatus applicet, sed tantum ei concedendæ gratiæ licentia datur, si vera sint exposita, tunc delegatio expirat morte concedentis, re adhuc integra, id est si nihil actum sit ab executore pro ea concedenda. Dicitur *re integra*; nam si delegatus jam primum actum exercere cœpit, ut si jam vocaverit partem ad cognoscendum de precum veritate, delegatio non expirat.

grini subditi fiunt ex voluntate ecclesiæ eo ipso quo, in sacro tribunali episcopo loci vel ejus delegato se sistunt.

Ratio esse potest quia absolutio sacramentalis requirit præsentiam, unde mirum non est si hæc a peccatis absolutio dari potius debeat ab episcopo loci. Cum rexalatio a votis et juramentis dari possit ab episcopo proprio peregrini etiam longe distante. Receptum tamen est ut vagi dispensentur a superioribus loci, ubi sunt hic et nunc : secus non haberent a quibus dispensarentur (*S. Alph.* l. 1, num. 158, l. III, nn. 262, 332, l. VII, n. 79) (1).

175. **Dispensatio vitiosa.** Dispensatio tripliciter vitiari potest, *vitio personarum*, *vitio precum* et *formæ*.

I. *Vitio personarum*, quæ si inhabiles sint sive ad concedendum, sive ab obtinendum, dispensatio irrita est. Item probabilius si erratum sit in nomine Diœcesis. Si vero error contingat in nomine vel pronomine supplicantis, communiter tenent non vitiari dispensationem, modo constet de persona : et tunc satis est ut in Brevis executione error corrigatur. Verum Pyrrus Corradus docet ex stylo Romanæ Curiæ illam vitiari, ac ideo iterum recurrendum pro erroris correctione (prout in usu est). Id tamen Rosa, Dejustis et Croix restringunt dunmtaxat ad dispensationem in forma pauperum, et si error diversam personam indicet.

II. *Vitio precum*, hoc evenit maxime, si veritas reticeatur, vel falsum narretur, id est si dispensatio *obreptitia* vel *subreptitia* sit. Quæ si versetur circa causam principalem, dispensatio est invalida ; si vero sit circa causam tantummodo impulsivam, ex jure canonico, erit valida, modo tamen id factum non sit malitiose ab ipso oratore. (*S. Alph.*, l. I, n. 195).

III. *Vitio formæ*, si nempe dispensatio non sit ea formula exarata, quo ex stylo Curiæ fieri solet, et ideo suspicionem de falso ingerat ; tunc veritas est indaganda. Item ex jure Canonico est irrita dispensatio si error in latinitate occurrat, gravis tamen et manifestus.

176. **Resolutiones.** I. Valet dispensatio alicui improbo concessa quem dispensator probum putavit etsi cognita improbitate, non fuisset dispensaturus. Probitas enim reputatur tantum causa impulsiva.

II. Valet, etsi concedatur in mala fide, ut cum putat dispensator causam non adesse, quæ revera adest ; nam valor non pendet a cognitione, sed ab existentia causæ. Item valet si causa finalis tempore petitionis sit falsa, sed vera fiat tempore concessionis ; quia a concessione dispensatio obtinet.

(1) Hinc missionarii qui in finitimis Diœcesis regionibus piis exercitiis operam dant ; et multo magis confessarii ad fideles audiendos in Sanctuariis deputati, facultates obtineant a S. Sede, ut omnibus ex omni regione ac variis Diœcesibus convenientibus præsto esse possint ; non vero loci episcopo, si non valeat pontificia indulta communicare.

III. Valet dispensatio concessa a primario superiore, licet ab alio jam negata, etsi de negatione mentio non fiat. Imo valet etsi a primario negata, fuerit a secundario superiore concessa; quia potestas inferioris non est restricta per negationem superioris, nisi hic expresse eam restringat.

IV. Advertunt recte Salmanticenses, non bene se gerere Prælatos qui ad se confugientes in dubio pro dispensatione, illorum conscientiæ relinquunt; sic conscientiarum tranquillitati non provident. Consultius erit ut aperte dispensent, vel ut aperte dispensationem denegent; semper autem clare loquantur, ne novo dubio fiat locus.

V. Potest legislator secum dispensare directe a sua lege; item et qui obtinuit facultatem generalem dispensandi cum aliis. Quia dispensatio est jurisdictio pure voluntaria, quæ etiam erga seipsum exerceri potest.

VI. Valet dispensatio tacita vel præsumpta, si aliquo signo prudenter colligi possit. Item si sit metu extorta, si tamen existat causa nec defuerit animus dispensandi.

VII. In dubio an casus in quo versaris, indigeat dispensatione, non teneris dispensationem petere, cum possideat tua libertas; etsi consultius sit adire superiorem. In dubio vero an causa quam habes, sufficiens sit ad te dispensandum, verius est te teneri ad legem, quia ipsa est in possessione. (*S. Alph.* l. 1, n. 97 et 192).

177. **Cessatio dispensationis.** Cessat data dispensatio:

I. Per renuntiationem dispensati: potest enim quilibet cedere juri suo. Sed requiritur ut dispensator renuntiationem acceptet.

II. Per revocationem dispensantis; *per quas enim causas res nascitur, per easdem dissolvitur.* Si revocatio sit facta a superiore in lege sua, valida est etiam sine causa, quia obligatio et deobligatio a legislatoris voluntate pendent: peccat tamen quia agit inordinate. Non cessat autem ob revocationem inferioris sine justa causa, quia revocandi facultas non est in ejus arbitraria potestate.

III. Cessat dispensatio, cessante totaliter causa finali ante illius executionem. Nam tunc preces non nituntur veritate.

Diximus 1) *Cessante totaliter causa finali.* Hinc si causa finalis, v. g. dispensandi in impedimento matrimonii, sit legitimatio prolis et reparatio scandali vel damni, si proles moriatur, vel fœtus ejectus fuit, adhuc sustinetur dispensatio, nempe ad scandalum reparandum vel damnum.

Diximus 2). *Ante dispensationis executionem.* Si enim causa finalis cessaverit post executionem dispensationis a mandatario factam, dispensatio non cessat si indivisibilem habeat effectum, ut est ea quæ tollit inhabilitatem, impedimentum aut votum; in his enim censetur dispensatio absolute concessa, pro semper et tota simul.

E contrario cessat dispensatio, si successivum tractum habeat ra-

tione materiæ; eo enim in casu dispensatio censetur concessa sub clausula *si causa perduret*. Unde si quis dispensetur ab Officio vel a jejunio ob infirmitatem, dispensatio cessabit, si plene convaluerit. (*S. Alphons.*, l. I, n. 196).

Art. 2. — De legis cessatione, de privilegio ac consuetudine.

178. **Cessatio legis.** Legis cessatio est *ipsius extinctio*, potest autem lex cessare ab extrinseco et ab intrinseco.

1. Cessat ab extrinseco tam *per derogationem*, si pars legis tantummodo tollatur; quam per *abrogationem*, si tota lex extinguatur. Quod evenit per revocationem legislatoris, per contrariam consuetudinem, per legem posteriorem priori legi repugnantem.

2. Cessat ab intrinseco, quando propter speciales circumstantias evadit injusta, nam injustitia non ligat: hinc subito irruente fera licet contra ipsam arma capere, etsi lex arma gestare vetet. Item est quando respectu totius communitatis cessat totaliter causa finalis et adæquata legis; tunc valet illud: *Cessante causa cessat etiam effectus*. Quare si jejunium expresse et unice fuerit indictum ad pacem obtinendam, pace obtenta, cessat lex jejunii, vel etiam sine superioris declaratione.

Sed quid (quæres) *si finis adæquatus, nempe totalis, legis cesset tantum in casu particulari, id est respectu aliquot personarum?*

R. Si finis totalis cesset *contrarie*, nimirum si lex alicui reddatur nociva, vel admodum difficilis et ardua, commune est eam non obligare. Hinc si quis jejunii die non habeat nisi carnes ad vescendum cessat prohibitio abstinendi ab illis.

Si vero finis totalis in particulari cesset tantum *privative*, nempe si lex pro illo casu particulari aut illa persona esset inutilis tantum, communius est, quod lex illa adhuc obliget. Quia quamvis cesset finis legis in particulari, non cessat tamen in communi; nam semper adest periculum hallucinationis, qua quisque in casu proprio faciliter decipi potest. Hinc etsi quis prudenter judicet nullum obstare impedimentum ad matrimonium contrahendum, adhuc tenetur ad denuntiationes (*S. Alph.*, l. I, n. 199).

179. **Privilegium.** Est *gratia specialis et permanens certis personis a superiore concessa, contra vel præter legem.* Clausula hæc in illius concessione: *Supplentes singulos defectus*, intelligitur tantum de defectibus accidentalibus; non de substantialibus, ut si supplicatio esset fraudolenta: quo in casu privilegium corruit (*S. Alph.* l. I, de priv. n. 4).

180. Privilegium est quædam quasi donatio; ideo nisi concessum fuerit petenti, is cui conceditur illud debet acceptare. Neque enim beneficia conferuntur nolentibus, tanto minus invitis.

181. **Divisio.** Multiplex distinguitur privilegium:

I. Aliud est reale, aliud personale. *Reale* directe conceditur alcuni rei, v. g. loco et transit ad successores in eadem re: hoc favet etiam peregrinis ex consuetudine generali; sic Itali transeuntes per Hispaniam carnibus vesci possunt in sabbato. *Personale* vero est quod conceditur immediate personæ ratione sui ipsius, ob scientiam, dignitatem, etc. Hoc extinguitur cum eadem persona.

II. Aliud est *gratiosum* quod procedit principaliter ex libertate concedentis; et sine causa revocare licet. *Remuneratorium* aliud, quod conceditur ratione meritorum. Hoc revocari nequit sine gravi causa et tantum sub compensatione.

III. Aliud est *favorabile* quod privilegiato confert commodum, et nemini affert incommodum: tale est privilegium vescendi carnibus in Quadragesima. Hoc autem (sicut illud quod conceditur *motu proprio*) in dubio late interpretatur; quia *beneficium principis late accipiendum est.* Aliud *odiosum* quod uni confert commodum, alteri præjudicium; dicitur *odiosum* respectu aliorum: talis est exemptio a solvendis tributis, quæ gravat alios. Ideo est strictæ interpretationis.

IV. Aliud est *contra*, aliud *ultra* vel *præter* legem; aliud *ad instar.* Privilegium *contra legem* derogat juri communi, ut exemptio a solvendis decimis. *Ultra* vel *præter legem* concedit favores in jure non expressos, ut est potestas absolvendi a reservatis. Privilegium *ad instar*, locum habet, quando si quæ uni sunt concessa, alteri communicantur. (*S. Alph.*, l. 1, de priv. n. 14).

182. *Extinctio.* Etsi privilegium habeat ut sit mansurum, et ideo per se non extinguatur morte concedentis, cum sit gratia facta; attamen pluribus modis cessare potest:

1) *Lapsu temporis* præscripti, vel *cessante causa* ob quam fuit limitate concessum. 2) *Libera renuntiatione* acceptata, excipe nisi privilegium respiciat bonum communitatis, tunc a privato renuntiari nequit. 3) Per *non usum* spatio ad præscriptionem sufficienti, si privilegium sit odiosum et se obtulerit occasio illo utendi. 4) Per *abusum* accedente sententia declaratoria. 5) Per concedentis aut ejus successoris *revocationem,* uti per novam legem omnino contrariam (*S. Alph.* Ho. Ap. tr. xx, n. 11).

183. **Consuetudo.** Prout legis vim habet pressius definiri potest: *Jus moribus receptum* (*moribus*, idest *usu*). Porro consuetudo legitime invecta, quousque non tollatur contraria consuetudine aut lege in utroque foro pro lege habetur et obligat in conscientia, ut docent unanimiter cum d. Thoma (1, 2, q. 27. a. 3).

184. *Divisio.* Consuetudo alia dicitur *juxta legem*, alia *præter legem*, alia *contra legem.* 1) Legi conformis est, et eam magis explicat; hinc consuetudo dicitur *optima legum interpres.* 2) Inducit novum jus, quod antea non existebat. 3) Abrogat legem jam latam (hæc suo nomine dicitur *desuetudo*). (*S. Alph.* l. 1, n. 290).

185. *Conditiones.* Ut consuetudo fiat lex, requiritur :

I. Ut introducatur a *majori parte* communitatis per actus plures et constantes, et quidem cum intentione et voluntate se obligandi vel consuetudinem introducendi. Ideo actus positi per vim, ignorantiam vel errorem non valent ad illam inducendam. Item nulla evadit consuetudo, si populus aliquid ex devotione agat, uti est usus Salutationem Angelicam ter in die recitandi, tres Missas in die Nativitatis audiendi, in ingressu templi aquam benedictam sumendi. Intentio autem se obligandi cognoscitur ex circumstantiis, nempe si consuetudo a longo tempore constanter observetur, vel cum incommodo satis gravi, aut si ita sentiant homines pii.

II. Ut sit *rationalis,* nempe ut sit de materia, quæ possit per legem humanam imperari. Hinc non datur consuetudo contra legem naturalem et bonos mores; hæc enim respicit honestatem, quæ impræscrivibilis est. Neque contra legem divinam, quam voluit Christus perduraturam ad mundi finem independenter a populo: *Christus,* ait d. Augustinus, *se legem, non consuetudinem dixit.*

III. Ut adsit *consensus legislatoris*; lex enim prodit a superiore. Sufficit autem tacitus consensus; esset si consuetudini non contradiceret, cum possit.

IV. Ut duret *tempore requisito.* Ubi notandum, si consuetudo inducitur via conniventiæ (quod evenit, quando legislator videt legem passim non recipi et dissimulat, cum possit facile urgere observantiam) docet Benedictus XIV *De Syn.* l. 13, c. 5. *nullum temporis spatium esse necessarium.*

Si vero inducitur vi ordinariæ præscriptionis, alii decem annos sufficere docent contra leges civiles, quia hoc tempus in jure dicitur *longævum, diuturnum, inveteratum ac plurium annorum*: sed contra leges eccletiasticas requirunt 40 annos. Attamen plures (in quorum sententiam evidenter inclinat laudatus Pontifex) rationabiliter dicunt sufficere decem annos pro utraque lege; cum nulla in jure fiat legis distinctio, et textus contrarii loquantur tantum de præscribendo Ecclesiæ immobilia (*S. Alph.* l. 1, n. 107 et 139).

186. Quær. *An præstet malas consuetudines evellere?*

R. Affirmat; at magna maturitate opus est, et habenda ratio temporis, loci ac personarum. Nam non raro, uti observat Augustinus, *ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat,* maxime si alte radices egerit et universalis sit. Tunc *quod possumus exigendum est, non quod optamus,* ut monet Benedictus XIV Constit. *Paternæ caritatis.*

Hoc notent maxime nuperi parochi, qui zelo, quod non est secundum prudentiam, inflammati, subito et pertinaciter, nullo petito consilio abusus evellere contendunt; qui sæpe non medelam præbent, sed vulnus exasperant (plura *Scavini,* l. 1, nn. 374, etc. l. IV, n. 7).

APPENDIX

Circa modum respondendi a SS. Congregationibus.

187. Ad evitandas longiores verborum circumlocutiones, nonnullos respondendi modos Sacræ Congregationes induxerunt: qui cum non sint ita obvii explicantur:

Dilata, seu differtur respondere, ut res maturiori examini subjiciatur, utpote difficilis solutionis.

Affirmative et amplius: *negative et amplius*, seu cum res fuerit in S. Congregatione plus æquo discussa, et plenis votis prout jacet decisa, non amplius, vel nonnisi rarissime de novo admittitur tale quæsitum.

Nihil, seu non admittitur petitio utpote incongrua. *Relatum*, est quando supplex libellus relatus Pontifici exauditus non fuit. *Lectum*, cum lectum fuerit in S. Congregatione postulatum, non fuit admissum. *Reponatur*, seu non datur responsio sed petitio reponitur in Archiviis S. Congregationis; dicitur etiam: *Non proposita.*

Detur decretum generale, est quando agitur de re gravi, quæ a pluribus negligitur. *Spectare ad Episcopum*, vel *orator adeat Episcopum*, ut nempe ipse provideat juxta canonicas ordinationes.

Non congruere, *non expedire*, id est Congregatio non putat quod conveniat concedere vel decisionem emittere.

Aliquando Sacra Pœnitentiaria interrogata, respondet: *Orator rem deferat ad Ordinarium et ejus judicio se dirigat.* Quid hæc verba importent 1857 ipsa Pœnitentiaria interrogata respondit: « Quando questa Penitenzieria alle suppliche risponde *rem deferat ad Ordinarium et ejus judicio se dirigat*, non dà alcuna facoltà; ma semplicemente rimette il ricorrente all'Ordinario, il quale, se ha facoltà sul caso esposto, provvede secondo la propria prudenza; se non ha facoltà e crede di dover favorire la istanza, allora la raccomandi al tribunale competente; e se non crede di favorirla, ingiunga quello che è di dovere. »

Per Summaria precum: est quædam formula adhibita, qua indicatur non agi de aliquo gravi dubio, vel de causa contentiosa (quando enim de hac agitur usurpatur forma *ponantur in Folio*).

In decretis, *in decisis*: est quando orator iterat preces non exauditas, et S. C. iterum decernit standum esse in jam data resolutione.

Ad mentem: est quando præter dubii solutionem aliquid aliud censet S. Congregatio animadvertendum vel declarandum. Quod aliquando tantum manifestatur illis, ad quos responsio dirigitur; aliquando in ipsius dubii solutione publice declaratur; et tunc additur: *Mens est*, etc. *Facto verbo cum Sanctissimo:* hæc clausula adjungitur si S. Congregatio gratiæ concedendæ facultatem non habet; et ideo injungitur Secretario

ut rescriptum referat Pontifici, qui judicium Congregationis approbare solet et gratiam concedere. Hæc formula æquivalet huic: *Ad Dominum Secretarium cum Sanctissimo.*

Sacræ Congregationes, si quando controversiæ generice et indeterminate sibi proponuntur, respondere solent: *Providebitur in casibus particularibus:* vel per alias formulas idem sonantes. Tunc casus determinate est proponendus, cum omnibus adjunctis specialibus.

Si post primam gratiam obtentam alia de novo postulatur vel ejus extensio, quam S. Congregatio non censet esse concedendam, respondet: *Gaudeat impetratis*, id est gratia jam obtenta contentus sit.

Reportare rescriptum, idem est ac reddere rescriptum S. Congregationi, a qua idem prodiit, ut inter acta reponatur aut laceretur, aut deleatur, ita ut perinde sit ac si concessum et expeditum non fuisset.

S. Pœnitentiaria practicum S. Sedis Tribunal, non semper dubia resolvit, sed petentes mittit aliquando ad prudentiæ moralis leges per responsum: *Consulat probatos auctores;* non enim semper expedit dubia auctoritate resolvere. Neque sine causa ecclesia in diœcesium constitutione statuit in singulis Canonicum Pœnitentiarum et Theologum, qui tum scientia proprio studio acquisita, tum ex notitia auctorum qui usu recepti in Ecclesia sint, quique ideo dicuntur *probati auctores*, tum ex consultatione virorum qui in singulis diœcesibus scientia et prudentia præstant, duce episcopo, valeant suas dare opiniones, quibus acquiesci prudenter possit. *Avanzini.*

188. Nota. S. Rituum Congregatio ordinarie non respondet per literas privatorum supplicationibus circa rem liturgicam; unde si quis privatus aliquid postulet, in Urbe statuat qui nomine ipsius agat. Item dictæ supplicationes vel dubia a proprio Ordinario subscripta esse debent.

189. Q. *Quare Congregationum responsiones non semper sunt conformes?*

R. Hoc evenit si agatur vel de casibus singularibus qui ob diversas locorum rerumque circumstantias diversimode resolvuntur: vel de rebus dubiis, si nondum facta sit discussio. Quo in casu si illico sit respondendum, solent Congregationes communiori sententiæ adhærere (doctrinaliter, non decisive); quin intendant quidpiam veritati detrahere, ut notat Benedictus XIV, *De Synodo*, l. VI, c. 6, n. 4.

Item aliquando ob peculiares rationes ad lites, scandala, odia sopienda, decisiones fulminantur, ut dicunt, *a posteriori*, non *a priori*, id est non secundum jus strictum et nude consideratum; sed habita ratione illius casus specialis. Quando hoc evenit, decisio datur cum aliquo addito, v. g. *affirmative* vel *negative*, *prout in casu*, *prout jacet*, etc.; et istæ decisiones generatim typis demandari non solent, cum pro norma generali inservire nequeant (v. *alia plura apud* Scavini, l. I, n. 340).

DISPUTATIO SECUNDA

De Sanctæ Ecclesiæ præceptis.

190. Ecclesiam gaudere potestate statuendi præcepta de fide est; Christus enim hanc illi contulit potestatem (vid. supra n. 106). Quamvis autem plura sint quæ Ecclesia præcipit in jure canonico, in Conciliis, et passim in aliis Ordinationibus, sex tamen specialiter in Catechismis proponuntur ab universo fidelium cœtu, ubique gentium, sub gravi observanda. Quæ his versiculis includuntur:

Festa colas præsens Sacro; Jejunia serves:
Annua sit Confessio; sit Communio Pascha;
Solvantur Decimæ; Vetito ne Tempore nubas (1).

CAPUT PRIMUM

De primo Ecclesiæ præcepto, seu auditione Missæ.

191. **Præceptum Missæ.** Omnes fideles rationis usum habentes qui moraliter advertere possunt ad Missam, cujuscumque sint status ætatis et conditionis, etiam sacerdotes non celebrantes, sub gravi tenentur Missam audire diebus festis. Id probat universalis Ecclesiæ praxis et juris præscriptio.

Ideo tenentur etiam cæci, aut surdi tantummodo; quia Sacrificio moraliter præsentes esse possunt illi *audiendo*, isti *videndo* sacerdotem sacrificantem, vel saltem cum ceteris Missam audientibus se conjungendo. Idem valet de surdo-mutis, cum videant. Attamen cæci simul et surdi, hoc præcepto non tenentur; quia eorum præsentia non esset nisi pure physica et materialis.

192. **Præsentia ad Missam.** Ad Missæ auditionem talis requiritur præsentia quæ sufficiat, ut quis Sacrificio interesse, et cum aliis audientibus moraliter conjungi dicatur et habeatur unus ex illis.

Hinc 1) Commune est eum satisfacere, qui Missam audit in choro post altare, vel post parietem sive columnas Ecclesiæ, ex sacrario, vel per fenestram templi (etiamsi sacerdos celebrans non conspiciatur); si per alios advertatur quod fit.

2) Commune est etiam illos satisfacere qui ad breve tempus rece-

(1) De 3 præcepto erit Tract. de *pœnitentia*. De 4 Tract.de *Eucharistia*. De 6 in Tract. de *Matrimonio*.

dunt ab Ecclesia, ut sumant vinum, thus, etc., vel ut pulsent campanas; cum talis recessus ordinetur ad Sacrificium.

3) Satisfacit qui Missam audit ex fenestra domus, licet via intermediet modo prospiciat altare aut assistentes videat aut partes Missæ distinguat, et parva sit distantia (id est non plus quam 30 passus); quia tunc censetur adhuc moraliter assistere.

4) Probabile est etiam satisfacere illum, qui in magna Basilica in aliqua capella distantissima moratur, si potest advertere quid agat sacerdos. Quisquis enim in templo est, satis Missæ presens esse censetur, si ideo illud ingressus sit, et attendat (*Alph.*, l. III, n. 312).

193. Q. 1. *Quomodo Missa audienda est?*

R. Ad satisfaciendum præcepto Missa ab uno sacerdote, integra atque uti actio sacra audienda est.

Diximus 1: *Ab uno sacerdote.* Hinc Innocentius XI damnavit propositionem: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis sacerdotibus audit.* Neque (in longe probabiliori sententia) satisfaceret qui duas Missæ medietates successive a duobus sacerdotibus audiret, si ab uno audiat usque ad Consecrationem inclusive, ab alio reliquum. Nam Ecclesia præcipit auditionem Missæ, quæ sit unum et integrum Sacrificium.

Diximus 2: *Integra.* Nam ab Ecclesia præcipitur auditio Missæ non quoad Sacrificium tantum, sed quoad totam liturgiam: qui ergo omittit partem notabilem, non satisfacit præcepto. Probabilius autem censeo cum communiori: non habetur ut pars notabilis, et ideo adhuc satisfacit, si quis veniat ad initium Evangelii (quod quidem est etiam ad sensum vulgi magis accomodatum). Imo plures probabiliter dicunt non esse grave si totum omittatur ab initio usque ad Offertorium exclusive: modo audiatur inclusive ad ultimum Evangelium; nam olim Missa nonnisi ab Offertorio incipiebat, teste Isidoro. Item neque grave est prætermittere omnia, quæ post sacerdotis communionem sequuntur, etsi fuerint omissa, quæ præcedunt Epistolam; cum ad essentiam non pertineant: neque illa constituant partem liturgiæ notabilem (1).

Diximus 3: *Uti actio sacra,* nempe necessaria est intentio seu voluntas Missam audiendi uti actionem religiosam, ut sic dici possit

(1) Ex S. Alphonso, *Ho. Ap.* tr. VI, n. 33. Qui veniret post consecrationem, reliqua audire tenetur. Ratio quia cum sit etiam satis probabile quod essentia sacrificii in sumptione consistat, dico illum bene obligari; qui enim impleri nequit præceptum totum, tenetur ad partem si potest satis momentosam. Hoc enim onus est inclusum in præcepto satisfaciendi; cum autem præceptum sit in possessione, illud debet impleri prout melius impleri potest, etiam solummodo probabiliter.

Et non valet illud: *Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Hic mandatum adest, sed illud non potest quoad totum et certo impleri; ergo cum possideat, quoad potest implendum est.

actus humanus in ordine ad id quod præcipitur. Hinc qui ex mera curiositate Sacro interesset; non faceret actum religiosum, neque proinde præceptum impleret (*S. Alph.*, l. 1, n. 310).

194. Q. 2. *An præter intentionem ex parte voluntatis requiratur etiam attentio ex parte intellectus in Missa audienda?*

R. Attentio est *advertentia ad aliquid*: unde attentio ad Missam est advertentia ad illius auditionem. Duplex est: alia *externa*, quæ in eo consistit, quod qui Sacrum audit non ponat actionem impedientem mentis applicationem ad Missam, seu cum illa applicatione incompossibilem, adeo ut rogatus possit testari quæ fiunt. Alia est *interna* et ea est, qua quis advertit, et animum applicat vel ad verba et actiones sacerdotis ex fine bono; vel ad sensum et mysteria, quæ per actiones et verba significantur, vel saltem ad Deum precibus ac meditatione.

Certum est, necessariam esse *attentionem externam*: cum illius defectus impediat Missæ attendere humano modo. Hinc non satisfacit qui tempore Missæ scribit, pingit, legit libros profanos; imo etiam sacros, si sint historiarum, et legat vel sola eruditionis vel curiositatis vel studii causa. Item nec satisfacit qui per notabile tempus aut de re seria confabulatur, aut dormit etiam involuntarie. Dormitans tamen interdum inter Sacrum satisfacit, aut saltem non graviter delinquit, modo rationem sibi reddere possit quod reapse Sacro assistat, etsi vexatus a somno non satis attendat ad significationem.

Quod vero pertinet ad *internam attentionem*, sententia communior, probabilior et suadenda cum Angelico docet ipsam quoque requiri; prout actio tam grandis postulat. Attamen attentio virtualis sufficit, quod nempe quis sub initio habuerit intentionem attendendi, et illam expresse non mutet. Imo post factum (recte monent) nemo anxius esse debet ob defectum hujus attentionis, quia sufficit habuisse intentionem generalem. *S. Alph.*, l. 1, n. 313 (1).

195. **Resolutiones.** Hæc sint notanda pro praxi:

I. Ut dicatur quis præcepto Missæ non satisfecisse, requiritur non solum ut voluntarie se distrahat per notabile tempus, sed etiam ut plene advertat, se distrahi et tamen adhuc in illa evagatione moretur. Si secus, locus sexcentis anxietatibus foret.

II. Satisfaciunt collectores eleemosynæ, cantores, musici, attollentes folles, etc., si aliquo modo attendere studeant. Quia tales ac-

(1) D. Thomas, *In 4 Dist.* 15, q. 4, a. 2. Quomodo autem dirigendus scrupulosus quoad Missæ auditionem vid. Scavini, lib. IV Append. *De speciali nonnullorum pœnitentium directione.* Notandum: etsi ad Missam non sit necessaria vocalis oratio, nam etiam sine illa assistentia religiosa haberi potest; tamen rudibus maxime suadendum, ut aliquas orationes recitent, v. g. consuetas pro missa, vel rosarium, vel actus fidei, spei, etc. ne scilicet distractionibus alioquin exponantur.

tiones Sacrificio inserviunt, ad Dei cultum referuntur, nec incompossibiles videntur cum attentione sufficienti.

III. Qui Missæ tempore ad Confessionem se præparat conscientiam discutiendo, ex communi Doctorum Missæ præcepto satisfacit; sicut satisfacit qui recitat Horas canonicas debitas.

IV. Quoad illum, qui eo tempore persolvendæ Confessioni per notabile intervallum incumbit, an satisfaciat præcepto Missæ, sunt qui affirmant dicentes quod per Confessionem honoratur Deus. At cum communi negandum, quia confessio sacramentalis suapte natura distrahit pœnitentem ab attentione ad Missam necessario requisita, ut experientia probat. Non sufficit autem quod confessio ordinetur ad obsequium Dei, nisi etiam id sit cum conditione Missæ compatibile. Alioquim quilibet posset dum audit Missam consulere theologum circa casum suæ conscientiæ. *S. Alph.*, l. III, n. 314 (1).

196. **Locus ad Missæ auditionem.** Monendus est populus, ait Concilium Tridentinum Sess. XXII (*Decr. de observ. et vitand. in celebr. Missæ*) ad Missam parochialem audiendam in festis; nam inde uberiorem fructum participare potest, cum hæc Missa pro ipso ap, plicetur. Adde in ea vigiliæ si quæ sint per hebdomadam et festa indicuntur, proclamationes fiunt, edicta superiorum promulgantur - opportuna monita tribuuntur ac Verbum Dei enunciatur.

Attamen quia toto orbe derogatum est præcepto audiendi Missam parochialem, ideo ad satisfaciendum in qualibet Ecclesia Missa audiri potest, modo non sit Cappella vel Oratorium privatum. In Sacellis enim privatæ domus ex indulto Pontificio erectis, Missam audientes præcepto non satisfaciunt, nisi sint domini aut eorum conjuncti vel domestici qui actu habitent in eadem domo eorumque expensis vivant. Imo et pro omnibus istis ordinarie excipiuntur principales solemnitates; nisi concessio facta sit causa infirmitatis (2).

197. Non tamen uti privata sunt habenda: 1) Oratoria benedicta et designata ad usus sacros, licet erecta in domibus privatis; si ingressus omnibus pateat a via publica.

2) Oratoria erecta in seminariis, conservatoriis, publicis carceribus, hospitalibus, monasteriis, et domibus religiosorum; sic enim habet praxis universalis.

(1) Excipiunt Lessius et Croix, si agatur de famulis, qui aliter non confiterentur; *tunc enim saltem præsumitur, quod Ecclesia consentiat.* Quod maxime currit si famuli sint in statu mortalis peccati.

(2) Merito affirmant teneri dominum uti privilegio Oratorii privati, si aliter non potest in festo adire Ecclesiam publicam et commode sacerdotem habere potest. Non quidem vi privilegii (prout credunt adversarii); quia ex se illo nemo tenetur uti, secus onerosum esset. Sed vi præcepti quod obligat ad audiendam missam omnes qui sine gravi incommodo illam audire possunt (*S. Alph.*, l. III, n. 319; VI, n. 359). *De Oratoriis publicis et privatis*, vid. *Scavini*, l. IV, ubi plurima ac novissima.

3) Oratoria in Palatiis Episcoporum ac Cardinalium. Imo Episcopi possunt celebrare vel celebrare facere, se presentibus, in omnibus domibus (etiam extra Diœcesim) ubi reperiuntur causa visitationis aut itineris, aut moræ extra Diœcesim a jure vel a Sancta Sede permissæ. Ex Bulla *Apostolici* Innocentii XIII confirmata a Benedicto XIII.

198. **Causæ excusantes a Missa**. Præter superioris dispensationem, excusat:

I. *Impotentia* non tantum physica, sed etiam moralis. Ideo excusantur qui gravi morbo laborant, aut a morbo ipso convalescunt, quando prudenter timent grave damnum. Et si dubitetur, an tale damnum sit satis grave, standum est judicio prudentis. Quod si adhuc dubium perduret, valde probabile est piam matrem Ecclesiam in tali casu non obligare; nam prævalet jus naturale conservandi salutem, tanto magis quia jam possidebat morbus. Excusantur muliones, rhedarii, molitores, si grave damnum subituri sint. Quæ doctrina convenit etiam tum uxori, quæ ex accessu ad Ecclesiam timeret gravem mariti indignationem; tum famulis, quorum ministerium omitti nequit sine gravi incomodo dominorum (debent tamen servi curare ut adsint Sacro cum aliquo incommodo v. g. citius surgendo); tum illis qui notabiliter distant a templo, habita ratione loci, personæ ac temporis.

II. *Caritas*: sic excusatur qui nequit Missam audire, quin deserat infirmum; etiamsi adesset alius assistens; sed infirmus putaret non sibi hujus assistentiam sufficere. Item excusantur qui aliter non possunt impedire blasphemias, rixas, furta, etc.

III. *Officium*: sic excusantur *milites* si toto fere tempore matutino militaribus exercitiis, etiam sine causa ab impiis ducibus, occupentur. *Pastores* gregum; *laborantes* in fusoriis, si labor ante festum incœptus interrumpi nequit; *matres*, *nutrices* et similes, quæ assistunt pueris, si eos domi relinquere nequeunt, et in templo sine aliorum perturbatione eos continere non valent (1).

IV. *Consuetudo*, usus nempe rationalis, et sufficienter probatus. Sic alicubi receptum est, ut ad aliquod tempus ob luctum excusentur viro viduatæ, sorore aut filia. Item puerperæ, ac mulieres quæ non habent vestes convenientes vel non habent famulam aut sociam, sine quibus magno suffunderentur rubore, nec summo mane et in Ecclesia remota Sacrum audire possunt. Idem dicunt communiter de puella inhoneste prægnante — Quæ omnes si jam domo exeant, ne facile excusas. Imo alicubi usus invaluit ut excusetur puella, si una

(1) Si autem in parœcia plures missæ celebrantur, tunc si plures sunt custodes parvulorum aut gregis, alii primam audire tenentur, ceteri successivas. Quod si una tantum adsit missa, alterna vice ei interesse curent.

tantum sit Missa, et in ea sint proclamandæ ejus nuptiæ (*S. Alph.*, l. III, n. 326).

199. *An jactura lucri notabilis extraordinarii et transitorii excuset a Sacro audiendo?*

Contra multos multi probabiliter affirmant; et merito, ait Bouvier; ne dicamus legem Ecclesiæ obligare cum magno damno (*S. Alph.*, l. III, n. 301).

CAPUT SECUNDUM

De secundo Ecclesiæ præceptō seu de abstinentia a carne et de jejunio.

200. **Abstinentia a carne.** Extat in Ecclesia præceptum generale quod sub mortali obligat omnes fideles rationis compotes, ad abstinendum certis diebus ab esu carnium. Quæ lex ita gravis est, ut si occurrente die jejunii quis causam habeat (v. g. ætatis, quia cum nondum complevit 21 annum, possit sumere plures refectiones) non tamen carnes sine speciali indulto aut necessitate. Constat ex variis Pontificum Constitutionibus, ex universali consuetudine et unanimi consensu (Scavini, *de præstantia et utilitate jejunii*, l. I, n. 380 etc.).

Hoc præceptum præter tempus jejunii urget tum die veneris cujuslibet hebdomadæ tum die sabbati. Excipe nisi isti dies incidant in Nativitate Domini, vel nisi alicubi adsit contrarius legitimus usus vel privilegium pro a iquo die (*S. Alph.*, l. III, n. 1030).

201. **Jejunium Ecclesiasticum.** Generatim reducitur:

1) Ad *Quadragesimam* quæ est institutionis Apostolicæ. 2) Ad *Quatuor tempora*, quæ item ab Apostolis initium sumere tradit Eusebius. 3) Ad *vigilias* Pentecostes, Apostolorum Petri et Pauli, Assumptionis B. Virginis, Omnium Sanctorum et Nativitatis Domini. 4) Ad *Adventum*, tempus quod nativitatem Domini antecedit. Alicubi tamen loco Adventus designantur alii dies, et Vigiliæ translatæ sunt.

202. *Obligatio.* Fideles omnes nisi speciali causa vel consuetudine eximantur, ex Ecclesiæ præcepto tenentur ad jejunandum statutis diebus; et quidem sub gravi, cum sit opus virtutis in suo genere grave. Hinc damnata est ab Alexandro VII propositio: *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subjicere præcepto.*

Obligat autem, 1) Ad *abstinentiam a carnibus* (idem est de jusculo ex carne): et quandoque etiam ab ovis et lacticiniis, ceterisque quæ semen et originem habent a carnibus, uti caseus, lac, butyrum.

2) Ad *unicam refectionem*, per vigintiquatuor horarum spatium; quæ quidem est primaria jejunii conditio. Sed admittitur ex Ecclesiæ indulgentia ac legitima consuetudine, vespertina collatiuncula.

3) Ad *certum refectionis tempus* (*S. Alph.*, l. III, n. 10).

203. **Abstinentia a carnibus in die jejunii.** Die jejunii

duplex imponitur præceptum grave ex Benedicto XIV, abstinendi a pluribus refectionibus et abstinendi a carnibus: quæ a carnibus abstinentia tunc obligat etiam non jejunantes. Nomine autem *carnis* veniunt omnia animalia in terra viventia et respirantia; non igitur pisces, ranæ, limacœ, testudines, lutræ (*S. Alph.*, l. III, n. 1011).

Quæres. *Quid sentiendum est de larido et sagimine?*

R. Non est dubitandum, laridum (*grasso di majale, strutto*), vel alterius animalis sagimen, ut anserinum (*grasso d'oca*), veras esse carnes. Ideo iis non licet uti diebus esurialibus, nec die veneris et sabbati, salva superioris facultate ob defectum condimenti, vel legitima consuetudine id honestante (quæ in aliquibus locis viget).

Verum quoad pauperes ac ruriculas nimis dura videtur illorum sententia, qui eos damnant de mortali, qui permisso condimento carentes vel ob illius caritatem, frustulum sagiminis aut laridi adhibent ad epulas temperandas. In tali gravi necessitate probabiliorem censeo sententiam illorum qui laridum moderate permittunt, ut nempe semel in die adhibeatur ad pulmenti condimentum. Hoc tamen nonnisi singularibus personis concedendum est, habita ratione necessitatis; et ita a culpa plures liberabuntur, qui larido utuntur, et quidem cum conscientia peccati.

204. Quod si in jejunii die ex indulto permittantur carnes, hæc veniunt observanda ex Bulla *Libentissime* Benedicti XIV: 1) Carnes in unica comestione permittuntur. 2) Tunc non licet manducare simul cum carne pisces. Quæ permixtio vetita est etiam in Dominicis Quadragesimæ, et aliis jejuniis per annum. Pisces autem non prohibentur iis qui habent facultatem super ova et lacticinia (*S. Alph.*, l. III, n. 1007).

205. *Prohibitio quoad ova et lacticinia.* Tempore Quadragesimæ prohibentur sub gravi ova et lacticinia. Hinc ab Alexandro VII damnata est propositio: *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget* (obligat autem etiam in diebus dominicis Quadragesimæ, cum lex eos non excipiat). Attamen pluribus in locis, si forsan pauci dies excipiantur, adest consuetudo contraria. Dispensati ad lacticinia censentur dispensati pro ovis; quia hæc habentur ut æqui parata (*S. Alph.* l. III, n. 1007) (1).

(1) Sunt tamen nonnulla loca, in quibus, adveniente Quadragesima, usus invaluit, ut hæc consuetudo vescendi (in unica tamen refectione) ova et lacticinia cohonestetur facultate prius petita ab Episcopo vel Parocho, qui semper eam ultro concedunt. Id præstat observari, saltem in signum subjectionis.

Habet Bouvier: *In Diœcesibus, ubi quotannis Episcopus a prohibitione manducandi ova dispensare solet, si ex inadverentia hanc dispensationem concedere negligeret, fideles manducantes juxta morem consuetum peccati mortalis accusare nollem; tum quia dispensationem præsumere possent; tam quia consuetudo legi derogans sat firma videtur, ut excuset* a tanto, *si non* a toto, id est a peccato mortali si non a veniali. . . .

Extra tempus Quadragesimæ abstinentia ab ovis et lacticiniis nulla lege generali imponitur. At alicubi adest consuetudo habens vim legis, ut quibusdam diebus (uti Romæ quatuor temporibus) hæc abstinentia servetur (*S. Alph.*, l. III, n. 1009).

Art. 1. — De unica refectione.

206. **Unica refectio.** En primaria jejunii conditio, in qua maxime sita est ejus essentia; qua sublata de jejunio actum est.

207. Q. 1. *Quantum temporis durare potest refectio?*

R. Qui refectionem notabiliter continuat, jejunii legem frangit; quia Ecclesia unam quidem refectionem permittit, sed uni ex ordinariis circiter respondentem. Probabiliter dicunt illam posse continuari ad duas horas vel tres; verum res est resolvenda ex usu regionum et timoratorum judicio.

Non tamen contra jejunium faceret qui nimium comederet, sed tantum contra temperantiam; cum nullibi quantitatem ciborum in una refectione Ecclesia taxaverit (*S. Alph.*, l. III, n. 1020).

208. Q. 2. *An liceat refectionem interrumpere?*

R. Si gravis adest causa interrumpendi, certum est jejunium non violari; quia tunc nova refectio habetur tanquam refectionis prioris complementum. Neque præsumi potest Ecclesiam velle, ut quis semipransus maneat. Sic parocho qui ab incepto prandio vocatur ut conferat sacramenta in vitæ periculo versanti, licebit post interruptionem utcumque diuturnam prandium instaurare. Idem de mercatore qui comestionem interrumpit ad venditionem faciendam. *Gousset.*

Si nulla adest gravis interrumpendi causa, et interruptio sit notablis, certum est jejunium graviter violari; quia tunc habentur refectiones multiplicatæ. Quanta autem esse debeat interruptio, non tam facile potest definiri: Profecto si interruptio duret integro horæ spatio sine gravi causa, consentiunt omnes non posse refectionem resumi (*S. Alph.*, l. III, n. 1020) (1).

209. Q. 3. *An peccet mortaliter contra ecclesiasticum jejunium, qui sæpe in uno die parum cibi suscipit?*

R. Affirmative: si parvæ cibi portiones in die susceptæ coalescunt in aliquod grave quoad se reficiendum. Hinc Alexander VII dam-

(1) Tamburini et Filliucius dicunt si nulla adsit causa non interrumpi prandium per quadrans cum dimidio (viginti duo horæ momenta, *minuti*). Imo Elbel concedit id etiam per semihoram. Ceterum hæc omnia moraliter accipienda sunt. Unde merito probabile est, quod ille qui jam surrexit e mensa animo non amplius comedendi, sine peccato poterit iterum ad comedendum redire, si aliud ferculum apponatur quod ille ignorabat, vel si convivæ adhuc comedant; quia moraliter censetur durare idem prandium (*S. Alph.*, l. III, n. 1020).

navit propositionem : *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit (etsi notabilem quantitatem in fine comederit), non frangit jejunium.* Quod non currit de illis qui una vice aliquid sumunt, puta unciam panis, ne corporis viribus deficiat, si prandium v. g. multum differri contingat ultra consuetum, ut evenit religiosis mensæ ministrantibus, lectoribus et famulis. Verum aliquid sumere ne potus noceat, vix semel atque iterum potest permitti in die.

210. *Sed quoties* (quæres) *peccat qui sumit in eadem die cibos in quantitate notabili contra jejunii legem* ?

R. 1 Qui jejunium frangit sæpius in die sumendo carnes aut ova et lacticinia, certum est eum toties peccare, quoties manducat ; præceptum enim abstinendi a carnibus, ovis et lacticiniis est negativum; ideoque obligat semper et pro semper, id est toto jejunii tempore.

R. 2. Qui vero jejunium culpabiliter fregit pluries in die sumendo cibos esuriales, nempe tempore jejunii permissos, unum dumtaxat mortale committit ; quia jejunii natura in unica comestione consistit ex d. Thoma : ideo semel destructa formaliter ejus essentia, cessat jejunium. Hinc pœnitens si peccavit primo modo, debet explicare quoties id egerit ; cum tot sint peccata quot comestiones. Non autem si comederit cibos communes : quia post primam vicem remanet deobligatus (*S. Alph.*, l. III, n. 1030).

Si quis vero inculpabiliter bis jam in die comederit cibos esuriales, an teneatur se abstinere a tertia refectione, sunt qui negant : quia essentia jejunii jam destructa est juxta illud : *Semel fractum semper fractum.* Sed aliis probabilius contrarium videtur ; nam qui jejunium fregit bis comedendo sine advertentia et ideo sine culpa fregit materialiter, sed non formaliter. Unde cum primum advertit, tenetur a formali violatione abstinere (*S. Alph.*, l. III, n. 1020) (1).

211. Q. 4. *Quænam cibi quantitas grave peccatum inducit* ?

R. Non una est sententia. Quoad carnes docet Pasqualigus mediam unciam non esse materiam gravem ; sed merito rejicitur a Salmanticensibus, qui dicunt materiam parvam in carnibus esse tantum octavam partem unciæ (quæ circiter superat nucis avallanæ quantitatem), cum nimium nutriant.

Quoad ceteros cibos communes censent non esse notabilem materiam, nisi excedat duas uncias. Sunt tamen qui minus requirunt pro ovis et lacticiniis, cum assimilentur carnibus (*S. Alph.*, l. III, n. 1029).

212. Q. 5. *An liceat cauponi in die jejunii omnibus indiscriminatim petentibus præbere cibos et carnes* ?

(1) Qui causa itineris mane jentaculum sumpsit, si postea non proficiscatur, tenetur jejunare, cum essentia jejunii non sit destructa ; si tamen reliquo die commode possit jejunare.

R. Sunt qui absolute negant id licitum esse; quia esset concurrere ad malum alterius. Sed probabilius mihi videtur affirmandum cum theologis satis communiter, etiamsi caupo certo sciat, personas cauponam ingredientes carere dispensatione; si tamen grave damnum timeat. Nam ad permittendum grave peccatum proximi, quod ille paratus est committere occasione a nobis præstita, sufficit gravis causa, quæ deobliget a præcepto caritatis.

Opinamur, ait Gousset, eos etiam posse absolvi qui in mensa communi (*tavola rotonda*) diebus esurialibus carnes apponunt, si tamen sufficientem quoque quantitatem ciborum ministrent pro abstinentia quoad illos qui illam sunt observaturi. Excusabiles enim sunt, cum sciant (experientia teste) semper plures adesse qui interdictis epulis vesci volunt. (*S. Alph.*, l. III, n. 1030).

213. Q. 5. *An potiones frangant jejunium?*

R. Jejunium non frangit aqua, vinum, cervisia, theum, coffea et aliæ simplices potiones; etsi gelu concretæ sint inam ideo illarum natura non mutatur, sed de se ordinantur et communiter adhibentur ad sitim sedandam; quamvis olim christiani a similibus potionibus et maxime a vino se abstinuerint. Hinc illud: *Liquidum non frangit jejunium.* (*S. Alph.*, l. III, n. 1022).

Per *liquidum* vero intelligitur illud quod sumitur per modum potus. Aliter est enim de sumptione lactis: habet enim lac rationem cibi, etsi sorbeatur; cum potius ad nutritionem, quam ad cibi vehiculum referatur. Imo quoad lac et potiones lacte mixtas adest expressa prohibitio Clementis XIII, Bulla *Appetente* (1).

214. Q. 7. *An electuaria frangant jejunium?*

R. Electuaria quæ confecta sunt ex electis rebus, v. g. ex saccharo et cedro, cerasis, malis citrinis, juniperis, ribesiis, moris, etc. non censentur jejunium frangere si sumantur in modica quantitate. Et quælibet causa rationabilis excusat, v. g. si sumantur ad ciborum digestionem, ad stomachum confortandum, oris fætorem tollendum, vocem conservandam etc. Quod si electuaria sint multum aqua diluta, tunc illa veniunt sub nomine potionum. (*S. Alph.*, l. III, numero 1010 (2).

(1) Quod tamen non videtur extendendum ad *serum* lactis proprie dictum, nempe ultima operatione obtentum: cum habeatur uti simplex potio. Adde, illud nihil amplius de vera substantia lactis retinere. Unde sicut liceret jusculum sumere, si operatione chimica, omnis carnea substantia subtraheretur, ita licet sumere serum, a quo per ultimam operationem lac extractum fuit. Neque sane serum, dici potest lac, sed aqua e lacte.

Attamen qui sunt jejunii die non permittunt serum, nisi ex consuetudine, aut nisi sumatur uti medicina; cum censeant illud aliquid de vera substantia lactis semper retinere.

(2) Quod si in parva quantitate ea sumeret ob delectationem, venialiter peccaret ex materiæ parvitate. Idem est de dulciolis (*zuccherini, confetti, caramelle*) quæ quidem habent rationen cibi.

215. Q. 8. *An chocolatus frangat jejunium?*

R. Certum est, quod illum manducare non dilutum, frangit jejunium, graviter vel leviter pro quantitate; quia cibus est et per modum cibi sumitur uti dulciola.

Si vero cum aqua mixtus, dilutus ac coctus sorbeatur, docent alii adhuc illum jejunium frangere; quia semper habet rationem cibi ad instar lactis et jusculi. Alii tamen negant, modo non sumatur instar densæ pultis et in magna quantitate. Pro ratione proferunt universalem consuetudinem (saltem extra Galliam), quæ negari non potest. Huic sententiæ favet Benedictus XIV (*Notific.* 15); modo sumatur semel tantum in die, et quoad quantitatem attendatur consuetudo recepta apud viros probatos, quæ quidem est ut uncia una cum dimidia in cyathis ordinariis immittatur. (*S. Alph.*, l. III, n. 1023).

At dubium: *An permitti possit, ut mane diebus jejunii in parva quantitate sumatur cafœum aut chocolatem cum frustulo panis, ut fit in regione Canadensi?* S. Pœnitentiaria die 21 novembris 1845 respondit: *Eos qui talem usum sequuntur, non inquietandos.*

Art. 2. — De hora refectionis et collatiuncula.

216. **Hora refectionis.** Nostris temporibus ex universali consuetudine licite refectio sumitur sub meridie. Hæc hora juxta alios non pertinet ad jejunii substantiam; sed id minime probabile œnseo. Hora enim refectionis ita obligat ut qui eam anticipat notabiliter sine causa, mortaliter peccet; et jejunium violet. Probatur tum ex jure canonico, ubi anticipantes *nullatenus jejunare credendi sunt*; tum ex Angelico, qui ait: *Qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*; tum ex ratione: cum hora multum pertineat ad rationem abstinentiæ. (*S. Alph., Ho. Ap. To.* 12, n. 21).

Diximus: 1. *Qui anticipat;* non enim peccaret posticipando; nam magis accederet ad antiquam consuetudinem, quæ ad jejunii finem melius conducit.

2. *Notabiliter;* etenim, ait idem Angelicus, *ad jejunium requiritur hora determinata non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam æstimationem.* Communiter autem assignant uti gravem anticipationem unius integræ horæ; anticipare vero intra horam omnibus licitum esse dicunt.

3. *Sine causa;* causa enim facit licitum in jure, quod aliunde non esset licitum

Peccat graviter qui in magna quantitate poma, pira, uvas (etiam confectas, vulgo *zibeb*), popones (*melloni*), mala citrina (*cedroni, aranci*) manducaret in die jejunii; quia in communi sensu hæc habent rationem veri cibi, etsi solum succus deglutiatur. (*S. Alph.*, I. III, nn. 1019, 1021).

217. **Collatiuncula**. Circa illam, quam legitimam esse probat ubique locorum inducta consuetudo, notanda:

1. Hora sumendi refectiunculam ea videtur esse, qua jejunans solebat sumere cœnam vel sub vesperam. Sumere tamen collatiunculam mane, et refectionem sub vesperas non excedet veniale: quia non violatur substantia jejunii, ut commune est. Ceterum a veniali excusat quælibet rationabilis causa, iter, officium, negotium, studium. Imo Gury merito addit: *Excusat etiam a veniali..... loci aut conditionis consuetudo,* quæ hodie passim obtinet.

2. Ad *quantitatem* ciborum quod attinet, octo unciæ hodie indiscriminatim habentur permissæ. Imo receptum est, excessum duarum unciarum ultra permissas (et ideo in totum decem uncias) esse materiam levem. Ceterum licet generatim sumere quantum quis prudenter judicat indigere ad evitandam indispositionem quæ ipsum impediat a propriis officiis. Item habenda est ratio locorum quæ abundantiorem cibum exigunt; ut est Germanica regio.

3. Quoad ciborum *qualitatem* certum est excludi carnes, ova et lacticinia (1). Item dulciaria ovis confecta; nam ovorum substantia non deperditur, eo quod farina misceatur. Cibi autem hodie universim permissi sunt panis, olera, poma, pyra, ficus, uvæ, nuces, castaneæ, amygdalæ, etc. Imo ex hodierna consuetudine etiam pisces sumi possunt, etsi recentes et magni, modo non in magna quantitate: quod vel in communitatibus religiosis passim obtinet.

Ceterum quoad collatiunculam venit maxime observanda piorum doctorumque praxis: usus enim qui hanc cœnulam induxit, illam quoque moderatur. (*S. Alph.*, l. III, n. 1025).

218. Q. *An liceat in collatiuncula sumere panem cum aqua et oleo decoctum (vulgo* panata, pancotto)?

R. Affirmant ex hodierna consuetudine: attamen tunc non possunt sumi unciæ octo panis aliunde in cœnula permissæ, sed tantum quatuor circiter, quia panis per decoctionem et fermentationem cum aqua et oleo aliam naturam adquirit, et quid unum efficitur maioris ponderis et substantiæ: unde totum simul est ponderandum. Quod dictum est de pane decocto, idem est dicendum de aliis decoctionibus, v. g. ex hordeo, oryza. Idem de leguminibus coctis, quæ tamen cum minoris sint nutrimenti, majorem admittunt quantitatem.

Ceterum consemus admitti posse, ut quis actu quo se reficit, infundens panem in aqua aut vino statim ori admoveat: quia tunc non intervenit fermentatio, et liquor deservit ad vehiculum cibi. (*S. Alph.*, l. III, 1029).

(1) In montanis regionibus licet sero sumere parum casei vel consuetudine legitima vel privilegio. Non autem quia in refectione permissa sunt lacticinia, ideo licet in collatiuncula sumere caseum, ut declaravit S. Pœnitentiaria,

Art. 3. — De causis a jejunio excusantibus.

219. Ab ecclesiastico jejunio excusant: 1) Superioris *dispensatio*. 2) *Impotentia*. 3) *Pietas*. (*S. Alph.*, l. III, n. 1031).

220. **Dispensatio a jejunio**. Possunt dispensare:

I. Summus Pontifex in Ecclesia universa, et quidem valide, etsi non adsit causa: cum dispenset in lege sua.

II. Episcopus in sua Diœcesi, sed cum causa, cum suis subditis in particulari (non universim) etsi agatur de solo esu carnium. Ita ei limitatur facultas; cum jejunium sit lex superioris.

III. Consuetudo et tacita permissio induxit, ut etiam Parochi in Parœcia, ipso præsente Episcopo, cum subditis particularibus hac gaudeant potestate. Quamquam parochi eorumque vicarii (sicuti confessarii et medici) non proprie dispensare dicendi sunt. Ipsorum est tantum declarare in conscientia, an adsit vera et sufficiens causa non jejunandi.

221. **Impotentia.** Ratione impotentiæ excusantur a jejunio:

I. *Infirmi*, quibus jejunium graviter obesse potest (quibus etiam generatim carnes sunt permissæ). Vel ita *debiles*, qui uno prandio male se haberent, uti convalescentes. Vel si cibos licitos digerere nequeant: qua tamen in re cavenda hallucinatio, non enim leve incommodum attendi debet; jejunium siquidem non ad solatium, sed ad mortificationem indictum est.

II. *Mulieres* prægnantes et nutrices: quibus ne vetitus quidem est esus carnium diebus abstinentiæ, si sint graciliores; vel etiam, addit Gousset etsi sint robustæ, si quasdam (prægnantibus ordinarias) appetentias experiantur, ipsæ quibus non sine gravi discrimine obsistere possent.

III. *Pauperes*, qui non habent prandium sufficiens pro unica refectione: maxime illi, *qui frustatim elemosynam mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat;* d. Thomas.

IV. *Milites*, sive in castris, sive in hospitiis, etiam tempore pacis. Tum quia statis horis non possunt comedere; tum quia congruum non habent cibum pro jejunio; a dde consuetudinem. Imo solent etiam dispensari a carnibus, nonnullis diebus exceptis.

V. *Adolescentes* usque ad annum vigesimum primum completum; nam ipsi crebriori indigent alimento, tum ad incrementum naturæ, tum ad virium robur. Idque ex consuetudine universali: quod locum habet, etsi aliquis adolescens esset robustus: quia hic non attenditur nisi quod ordinarie contingit.

VI. *Senes*, qui ob virium imbecillitatem sine gravi incommodo jejunare nequeunt. Quod communiter admittunt etiam in dubio de validitate virium; quia præsumptio stat pro imbecillitate in tali ætate.

Quoad illos vero, qui sunt certe robusti, utrum excusentur, alii negant; nam tunc non reputantur uti senes. Sed rationabiliter multi affirmant cum Roncaglia qui vocat tutum quoad illos qui 60m annum habent, etsi nondum completum (nam in favorabilibus annus incœtus habetur pro completo). Idque tum ex universali consuetudine: tum quia (et hæc est ratio potior) hujusmodi senes ob defectum caloris naturalis nequeunt semel alimentum sufficiens sumere. Et si quod est salutis robur ea ætate, apparens potius est et instabile, ut docet ipse Galenus (*S. Alph.*, l. III, c 1036) (1).

VII. Qui excercent *opera admodum laboriosa*, etsi robusti sint; nam in praxi vix reperitur unus qui ex tali labore non graviter relaxetur. Item etsi divites sint; nam interest reipublicæ ne jejunii causa operarii intermittant artes quibus incumbunt. Neque refert si uno vel altero die labores intermittant; nam necesse habent vires reficere et illas servare ad proximos labores sustinendos. (*S. Alph.*; l. III, n. 1042 et seqq.)

222. Q. 9. *Quinam labor a jejunio excusat?*

R. Excusat quando est talis, ut sine notabili corporis defatigatione exerceri nequeat. Hinc communiter excusantur *fossores*, *agricolæ*, *lapicidæ*, *figuli*, *textores lanarii*, *fullones*, *bajuli*, *aurigæ*, *nautæ*, *remigantes*, *fabri-lignarii*, *ferrarii* et *muratii*. Item *ornantes templa scalas circumferendo*, *magna horologia conficientes*; ac similiter *laborantes per magnam diei partem*. Item *sutores*, *furnarii*, *pistores*, *coqui* dapes compluribus præparantes, si per totum fere diem laborare cogantur. Item *typographi* prælum versantes (2); et *famuli* et *famulæ*, si tota fere die magnis incumbunt laboribus.

Non tamen excusantur *ancillæ* lanam vel linum fuso torquentes, aut similia exercentes. Neque *barbitonsores*, *sartores*, *pictores*, *notarii*, *molitores* et *sculptores*, nisi in casu speciali ob virium debilitatem vel ob laborum extraordinarium; cum per se tales artes non includant notabilem defatigationem. Hinc hæc propositio ab Alexandro VII merito damnata est, utpote nimis generalis: *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum die jejunii* (*S. Alph.*, l. III, n. 1044).

(1) An fœminæ quinquagenariæ liberentur a jejunio affirmant Escobar, Pellizarius, Ballerini et alii: quia in fœminis antecedit senectus. Sed Layman, Croix, Elbel, etc., negant, excepto casu specialis debilitatis; experientia constat quod fœminæ, aliis præclusis, sine detrimento facilius jejunant, cum indigeant minori nutrimento. Primam sententiam non audeo improbare, sed neque audeo probabilem dicere, cum a pluribus ex benignioribus illam videam omnino rejici. (*S. Alph.*, l, III, n. 1037),

(2) Non tamen typos componentes; sed hi quoque videntur excusandi, cum labor sit qui nimium corpus, stomachum et caput defatigat, si ipsis expertis credere est.

223. Q. 2. *An peccat qui laborem suscipit incompossibilem cum ipso jejunii?*

R. *Affirmat.;* lex enim quæ jejunium imperat, consequenter jubet ne absque ratione apponantur causæ quæ illi adversantur. Justa tamen interveniente ratione, licet talem laborem suscipere, v. g. ad maximum percipiendum lucrum (*S. Alph.*, l. III, n. 1046).

224. Q. 3. *An iter suscipientes justa de causa a jejunio excusentur?*

R. Excusantur, si ideo graviter defatigentur, habita ratione temporis, personarum, et itineris. Sic excusantur qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad litteras ferendas, et similibus.

Qui vero iter agunt curru vel equo, ordinarie a jejunio non excusantur; et Alexander VII damnavit propositionem: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit et etiamsi iter unius diei conficiant.* Excipe si hæc itineratio sit graviter molesta, tempus asperum, iter extraordinarium, et qui illud agit debilis; tunc non potest dici *iter utcumque agi* (*S. Alph.*, l. III, 1047).

225. **Pietas excusans a jejunio.** Excusantur qui præstant talia pietatis opera, quæ præstantiora sint et Deo gratiora, quam ipsum jejunium, quocum conjungi nequeunt sine gravi incommodo. Ejus generis sunt opera misericordiæ tam spiritualia quam temporalia, et opera religionis. Neque refert, si ea suscipiantur sponte; hinc S. Thomas: *Si enim sit tanta abstinentia quod homo ab operibus utilioribus impediatur* (*quamvis ad ea de necessitate non teneatur*) *indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum* (2, 2, q. 147).

Hoc tamen intelligitur sub conditione, quod opera illa præstantiora commode differri nequeant. Secus valeret adagium: *Unum facere et aliud non omittere.*

226. *Resolve*: 1) A jejunio liberantur *concionatores*, qui quotidie vel fere quotidie per hebdomadam in Quadragesima tota concionem habent; nam actio sic concionandi est valde laboriosa. Idque valet quamvis concio fiat cum lucro; est enim justum stipendium laboris: neque ideo impeditur utilitas audientium. An vero idem dicendum sit de illis, qui ter vel quater in hebdomada aliquando per annum concionantur, pendet a majori vel minori defatigatione.

2) Excusantur *cantores* sive musici, qui jejunium observando vocem amitterent, nec possent rite proprium officium exercere.

3) Excusantur *lectores* scientiarum qui magno labore et studio indigent. Non vero qui dictant lectiones jam prius ordinatas et sæpius repetitas. Item *scholares* qui alioquin nequeunt suo officio incumbere. Palaus autem cum aliis docet, *magistros grammaticæ* qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare in Quadragesima plusquam tribus diebus per hebdomadam.

4) Excusantur *advocati*, *judices* qui indigent magno studio. Item *medici*, *hospitalibus servientes*, *et confessarii*, si tamen nequeant jejunare ob extraordinarium laborem, et complexionis debilitatem, sine gravi salutis detrimento.

Hic notanda sunt: 1) Ubi labor per se excusat, ut est ille operariorum, in dubio præsumptio stat pro exemptione a jejunio. At ubi labor nonnisi per accidens excusat (ut cum res est de prædictis professoribus, cantoribus, advocatis, etc.) tunc præsumptio in dubio stat pro obligatione.

5) Pœnitentes qui non habentes patentem causam cur eximantur a quadragesimali jejunio, tamen putant bona fide se præcepto satisfacere illud bis vel ter in hebdomada servando, poterunt per confessarium absolvi, et in sua bona fide relinqui, ne admonendo, removeantur omnino a jejunio (*S. Alph.* l. III, n. 1049).

227. **Apostolicæ Sedis responsa circa jejunium** (1).

I. Ad Quæsitum: *Utrum in diebus jejunii possit inverti tempus comestionis, sumendo serotinam refectiunculam infra horam* X *et* XI *matutinam, prandium vero differendo ad* IV, *vel* V *horam vespertinam?*

S. Pœnitentiaria 19 jan 1834 respondendum censuit: *Si inversionis supradictæ rationabilis aliqua extet causa, pœnitentes qui hoc more utuntur non esse inquietandos.*

II. Ad Quæsitum: *Utrum patresfamilias, cum in familia adest aliquis a lege abstinentiæ quoad carnes dispensatus, dispensationem ad omnes familiæ personas indiscriminatim extendere possint?*

Pœnitentiaria respondendum censuit: *Infirmitatem et aliud quodcumque rationale impedimentum de utriusque medici consilio, non vero gulam, avaritiam, sive generatim expensarum impendium eximere posse a præcepto abstinentiæ in diebus esurialibus.*

III. Ad Quæsitum: *Utrum cum paterfamilias a lege abstinentiæ quoad carnes tempore Quadragesimæ dispensatus, non potest aut non vult cibos utriusque generis, esuriales scilicet et carnes parari, ejus filii aut familiares carnes edere possint?*

S. Pœnitentiaria 16 jan. 1834 respondendum censuit: *Posse personis quæ sunt in potestate patrisfamilias, cui facta est legitima facultas edendi carnes, permitti uti cibis patrifamilias indultis. Adjecta conditione de non permiscendis licitis atque interdictis epulis, et de unica comestione in die iis, qui jejunare tenentur* (2).

(1) Hæc S. Pœnitentiariæ responsa excerpta sunt ex perutili Opusculo: Righetti *Del digiuno e della Quaresima*, atque ex eruditis ephemeridibus quibus titulus *Acta S. Sedis in compendium*, etc. t. I. Quanti autem ea facienda sint vel ex eo liquet quod Benedictus XIV, Encyclica *Libentissime* mentionem faciens de quæstionibus quæ super jejunio proponebantur, habet: *Sacro Tribunali Nostræ Pœnitentiariæ rerum hujusmodi conscio ac peritissimo, easdem quæstiones expendendas commisimus, quibus omnibus plene cumulateque, quoties opus fuerit, satisfecit.*

(2). « Egli è certo ed ognuno lo comprende, che la situazione dei figli è ben diversa, per questo riguardo, da quella dei servi, essendo a questi, ordinariamente parlando, molto meno grave per ogni rapporto il danno che loro verrebbe

IV. Q. 1.° An supradicta resolutio valeat ubique terrarum? 2.° Dum dicitur *permitti posse*, petitur a quo ista permissio danda sit; et an sufficiat permissio data a simplici confessario?

S. Pœnitentiaria 27 maji 1863 respondit: *Ad primam affirmative; ad secundum sufficere permissionem factam a simplici confessario.*

V. An vi responsionis S. Pœnitentiariæ sic conceptæ: *Personis quæ sunt in potestate patrisfamilias, cui facta est legitima facultas edendi carnes, permitti uti cibis patrifamilias indultis*, etc., dispensato patrefamilias, intelligi debeant dispensati etiam ceteri ejusdem familiæ?

Sacra Pœnitentiaria nunquam declaravit dispensationes concessas capitifamilias extendi ad totam familiam; sed tantum dedit directiones pro confessariis in actu practico circa eos qui sub potestate sunt, et debent vesci cibis a parentibus datis.

VI. An ratio, propterquam filiifamilias uti possunt cibis vetitis a patrefamilias exhibitis, sit eorum impotentia physica sive moralis observandi præceptum; seu potius indultum quo gaudet paterfamilias?

Ratio permissionis, de qua in quæsitu, non est indultum patrisfamilias; sed impotentia, in qua versantur filiifamilias observandi præceptum.

VII. Possuntne filiifamilias edere carnes tempore vetito, præsupposita ejusmodi facultate in ipsis parentibus vel in horum uno; et in casu affirmativo possuntne filii edere carnes sine offensione conscientiæ, cum reperiantur in circumstantia duo prandia parandi?

Responsum est 20 apr. 1865: *Negative, loquendo speculative; practice vero confessarius dijudicare tenetur.*

VIII. Ad Quæsitum: *Utrum fideles exempti a lege jejunii ob artes laboriosas, tempore Quadragesimæ, cum esus carnis et lacticiniorum omnibus ad unam refectionem permittitur, possint carnibus et lacticiniis vesci pluries in die, non secus ac in dominicis diebus ejusdem Quadragesimæ, in quibus non urget obligatio jejunii?*

S. Pœnitentiaria 16 jan. 1824, de mandato felicis recordationis Pii Papæ VII respondit: *Fideles qui ratione ætatis vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in Quadragesima cum indultum concessum est, omnibus diebus in indulto comprehensis vesci carnibus aut lacticiniis per idem indultum permissis, quoties per diem edunt* (1).

IX. Ad Quæsitum: *Utrum ii, qui ratione ætatis vel laboris* (addunt paritate rationis *infirmitatis*) *jejunare non tenentur, subjiciantur legi de non permiscendis epulis carnis et piscium, cum per indultum carnes permittuntur?*

per non mangiare secondo che questo padre di famiglia vuole; quindi è a dirsi che la S. Penitenzieria abbia contemplati nel suo rescritto i figli e non i servi.

È vero che nel quesito si specificano precisamente anche questi; ma è vero altresì che il prescritto di quel tribunale non lo nomina chiaramente. Che se vuol dirsi essere indicati i servitori pure, sotto quella espressione che vi si legge, *personis quæ sunt in potestate patris familias*, sarebbe però a vedersi qual fu il caso esposto alla suddetta Penitenzieria, il quale diede luogo e a quel quesito e a quel rescritto; giacchè può questo essere stato accompagnato da tali circostanze da muover quel tribunale a considerare que' servitori in ugual situazione de' figli, e perciò bisognosi anch'essi di uguale provvedimento (uti si sine satis gravi incommodo alium dominum nequeant invenire) ». *Righetti.*

(1). Hæc tamen resolutio non applicatur pro regnis Belgii et Hollandiæ, quorum Episcopi habent ut ipsi ex Apostolica indulgentia dispensent, ut feria 2ª, 3ª et 5ª temporis Quadragesimæ fideles semel in die vescantur carnibus; illud *semel* est in rigore tenore ejus particularis Indulti. Ita S. Pœnitentiaria 27 maji 1863.

S. Pœnitentiariaria 12 februarii anno 1834 respondit: *Consulat* (quisque) *probatos Auctores* (1).

X. Ad Quæsitum: *Utrum fideles dispensati ab abstinetia quoad usum carnium diebus veneris et sabbati per annum vesci possint illis diebus quando non urget obbligatio jejunii, piscibus simul et carnibus promiscue?*

S. Pœnitentiaria 15 febr. 1834, proposito dubio diligenter perpenso, factaque relatione Sanctissimo Domino Gregorio XVI, de ipsius Sanctitatis Suæ mandato respondit: *Permitti.*

XI. Ad Quæsitum: *Utrum in diebus jejunii tempore Adventus a Pio VI præscripti, permissis tamen lacticiniis, cui propter infirmitatem licitus est usus carnium, interdicta sit promiscuitas carnis et piscium?*

S. Pœnitentiaria 8 jan. 1834, respondit: *Affirmative, nempe non licere ejusmodi promiscuitatem* (2).

XII. Ad Quæsitum: *Utrum lege vetitæ permixtionis cum carnibus comprehendantur pisces sale siccati (vulgo* salumi, *idest* acciughe, mosciame, caviale, aringa, tarantella, *aliaque his similia); vel an potius misceri possint ad instar condimenti alterius ferculi?*

S. Pœnitentiaria 16 jan. 1834, respondit: *Pisces sale siccatos... vetari miscere cum carnibus, quoties carnis et piscium mixtio vetita sit.*

XIII. Ad Quæsitum: *Utrum tempore jejunii cui licitus est esus carnium, liceat miscere testacea marina, quæ improprie* fructus maris *dicuntur, sed vulgo pisces censentur* (*idest* ostriche, telline, patelle, canolicchi, cappe, granchi, *etc.*)

S. Pœnitentiaria 16 januarii 1834, respondit: *Testacea marina, quæ improprie fructus maris dicuntur, sed vulgo pisces censentur* (animali o pesci di mare col guscio), *vetari miscere cum carnibus, quoties carnis et piscium mixtio vetita sit* (3).

XIV. Ad Quæsitum: *Utrum dispensati ab abstinentia quoad carnes, possint diebus quibus urget jejunium, valetudinis causa vesci jusculo tantum carnibus condito* (minestra); *et de cetero cibos esuriales edere (sicut ceteri qui pisces edunt), ad legem abstinentiæ in quantum fieri potest servandam?*

S. Pœnitentiaria die 8 februarii anno 1828, attente consideratis expositis, respondit: *Affirmative.*

(1) Alii docent illos quoque subjici; nam lex qualitatem ciborum respiciens omnes rationis usu utentes obligat, adeo ut si indultum non esset, etiam illis a carnibus esset abstinendum. Unde tota diversitas eo tantum respicit, ut quæ *una vice* comedere possunt jejunantes, ea *toties quoties* voluerint valeant comedere a jejunio liberati.

Alii probabilius cum ipso Righetti contrarium tenent; nam Encyclicæ Benedicti XIV, quibus ea mixtio prohibetur, de solis jejunantibus loquuntur: ergo non ultra extendendæ. Alioquin si nimis essent urgendæ, a jejunio dispensatis in unica tantum comestione essent indulgendæ carnes; cum id semel tantum indulgeatur.

(2) Idem currit, si propter periculum morbi contagiosi, v. g., *cholera-morbus*, usus carnium permittitur; ita expresse card. Morozzo episcopus Novariensis in sua *Notificatione* 15 sept., anno 1836. V. *Il buon Pastore;* Lodi; t. I, p. 80.

(3) « Non si possono egualmente mangiare colla carne rannocchie, granchi (cammari), gambari (cancri), tartarughe, lumache e simili, che si hanno come pesci. » *Righetti.*

Nec locusta (piscis marinus crusta fragili obtectus, qui vivit petrosis locis). Item nec castor, fiber, lutra: nam omnes pisces sunt.

XV. Ad Quæsitum: *Utrum tempore jejunii liceat mixtio carnis cum leguminibus?*

S. Pœnitentiaria respondit: *Carnes cum quibuscunque leguminum speciebus misceri posse, extra omne dubium est.*

XVI. Ad Quæsitum: *An dispensati quoad carnes in die jejunii, si solis utantua lacticiniis, possint pro condimento uti larido* (strutto)?

S. Pœnitentiaria 8 februarii anno 1828, attente consideratis expositis, respondit: *Affirmative.*

XVII. Ad Quæsitum: *Utrum, quum sive per Bullam Cruciatæ, sive aliam ob causam conceditur indultum pro usu laridi liquefacti* (*vulgo* strutto) *solo titulo condimenti, ii qui ad jejunium tenentur, eo condimento licite uti possint in serotina etiam refectione?*

S. Pœnitentiaria 16 jan. 1834, de expresso sanctæ memoriæ Papæ Leonis XII oraculo respondit: *Quod ii, qui ad jejunium tenentur, licite uti possunt in serotina etiam refectione condimentis in indulto permissis, quia illa vi indulti olei locum tenent; dummodo in indulto non sit posita restrictio, quod ea adhiberi possint in unica comestione.*

XVIII. An in comestione condimentorum (vulgo *di grasso*) intelligatur concessus usus condimenti ex adipe cujuscumque animalis?

S. Pœnitentiaria respondit: *Utendum tantum condimento suino.*

XIX. An in diebus veneris et sabbati, quibus indulgentur condimenta, (vulgo *di grasso*), possit jusculum carnis adhiberi?

S. Pœnitentiaria respondit: *Sub terminis* condimenti di grasso, *non comprehendi jusculum carnis coctæ.*

XX. Ad dubium: *Utrum avis aquatilis, cui nomen fulica* (*vulgo* folaga) *inter pisces computanda sit, illaque vesci liceat iis diebus, quibus vetitæ sunt carnes? Religiosi Ordinis Minorum S. Francisci a Paula, quibus carnes omnino interdictæ sunt, ad tollendam perplexitatem, qua eorum conscientiæ hac super re angebantur, supplicationem porrexerunt Pio VII, ut sibi concederetur* posse liberi uti *eo cibo.*

Quibus per *S. Congregationem Regularis Disciplinæ* 22 febr. 1804 *Sanctissimus, veris existendibus narratis, benigne annuit* PRO GRATIA *juxta petita, Constitutionibus Ordinis aliisque omnibus non obstantibus.* (Si *pro gratia*: ergo fulica non habetur uti piscis).

228. Decisio Congr. S. Officii quoad jejunium in vigilia Ss. Apostolorum Petri et Pauli pro Belgio.

Beatissime Pater: Cardinalis archiep. Mechlinienis et episcopi Tornacensis, Namurcensis, Gandavensis, Brugensis et Leodiensis in Belgio a Sanctitate Vestra humiliter expostulant pro sua respective Diœcesi, dispensationem in jejunio vigiliæ solemnitatis ss. Apostolorum Petri et Pauli. Quæ autem prædictos Episcopos ad id supplicandum impellit ratio, in eo est, quod fideles sibi commissos ad hoc jejunium servandum inducere difficulter possunt: quod inde maxime evenit quod jejunii istius obligatio in Belgio sicuti in Gallia in dubium vocetur; imo aliqui Galliæ episcopi negant obligare, uti Bouvier... Id Belgii episcopi, inconsulta S. Sede apostolica facere non auderent; quapropter ad eam recursum habent, humiliter postulantes dispensationem ad cautelam.

S. Officii C. 25 maji 1853 rescribi mandavit: *Ieiunium in pervigilio Festivitatis ss. Apostolorum esse servandum.*

CAPUT TERTIUM

De ultimo Ecclesiæ præcepto seu de Decimis; de juribus stolae, primitiis, oblationibus, obulo S. Petri.

229. **Decimæ**: Sunt fructus qui Ecclesiæ ministris solvuntur pro eorum sustentatione. Ideo ex justitia debitæ sunt; *qui enim altari inserviunt, de altari vivere debent.* Hinc in Concilio Constantiensi damnata fuit hæc propositio: *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, et possunt parochiani propter peccata suorum prælatorum ad libitum suum eas auferre.* Verum hodie pluribus in locis decimæ, mutuis conventionibus rite cum Ecclesia initis, extinctæ sunt. Item extingui possunt præscriptione.

230. **Divisio.** Decimæ aliæ sunt *prædiales* si perpiciantur ex fundis; et sunt parochi in cujus territorio prædia sita sunt. Aliæ *personales* si percipiantur ex rebus quas quis sua industria acquirit; et sunt parochi a quo sacramenta recipiuntur, et ideo dicuntur etiam *sacramentales* (*S. Alph. Ho. Ap.*, tr. xx, n. 85).

231. **Jura Stolæ.** Sunt honoraria, quæ occasione funerum aliarumque functionum spiritualium in recognitionem jurisdictionis parochialis et pro parochorum maxime sustentatione ex justitia tribui debent. Caveant Parochi in illis exigendis, ab omni avaritiæ et simoniæ specie, neque illa omittant ob denegata jura.

Item ne taxam consuetudine vel lege inductam proprio marte facile immutent; sed si necessitas urgeat res tota componatur cum Episcopo, ne dissidiis detur locus.

232. **Primitiæ.** Sunt primi rerum fructus, qui Ecclesiæ, et Ecclesiæ ministris dari solent ex sola liberalitate; ideo tunc nullum jus est ad illas exigendas.

233. **Oblationes.** Munera sunt sponte Deo et Ecclesiæ a fidelibus oblata. Si fideles videantur oblationes facere propter curam animarum, illæ cedunt Parocho loci; secus Ecclesiæ.

Resolve: 1) De oblationibus autem in Oratorio rurali B. Mariæ vel alterius Sancti factis, vel alicui imagini miraculosæ, nulla portio debetur Parocho, uti declaravit S. Concilii C. 22 apr. 1799; sed totum cedere debet ipsi Oratorio et loco pro eo ampliando, ornando, etc. Si vero ex usu, vel aliquo signo pateat hujusmodi oblationes ad celebrandas ibi Missas esse destinatas, Parochi est invigilare, ut Missæ ibidem celebrentur.

2) Cerei in honorem Ss. Sacramenti, Beatæ Mariæ Virginis, vel alicujus Sancti oblati, accendi et cremari debent; et eorum reliquiæ, si quæ supersint, non in beneficium Parochi, sed in fabricæ Ecclesiæ utilitatem cedere debent. Unde neque sunt extinguendi, neque sunt sibi a Pastore arrogandi, cum talis offerentium non sit mens. Secus pastor et contra justitiam et contra religiosam pietatem peccaret. *Bouvier.*

234. **Obolum S. Petri**. Definiri potest: *Subsidium quod a fidelibus gratis tribuitur R. Pontifici tanquam successori divi Petri ad ejus angustias sublevandas.* Hoc tributum perantiquum est; nam Ina Angliæ rex anno 740 denarium ex singulis domibus regni sui b. Petro fertur jure perpetuo concessisse, quod ab Anglis *romescet,* latine vero *denarius Petri* vocabatur.

Ex quo cessavit hoc pietatis vectigal, cœpit in eo regno grassari pestifera hæresis (*Baronius. Annal.*, 740).

TRACTATUS TERTIUS

De Obligationibus

DISPUTATIO PRIMA

De Obligationibus Ecclesiasticorum.

235. Duo sunt fontes, ex quibus obligationes hauriuntur ecclesiasticis peculiariter impositæ: 1) Excellentia status quem profitentur. 2) Ratio boni exempli ex illo Apostoli ad Titum: *In omnibus præbe te ipsum exemplum bonorum operum.*

Diximus: *ecclesiasticis peculiariter impositæ;* nam ideo ipsi non liberantur a mandatis unicuique christiano communibus, si hæc ipsis conveniant. Quia de clero sunt, christiani esse non desinunt.

236. Ecclesiasticorum obligationes continentur in superiorum statutis et consuetudine legitima. Cura autem ecclesiasticis invigilandi episcopo incumbit ex Tridentino *Sess.* XXI, c. 6; *Sess.* XXII, c. 1 de *Ref.*; et ex Pontificum Constitutionibus passim editis: quas firmat Pius Pp. IX Encyc. *Qui pluribus,* 1846.

CAPUT PRIMUM

De Obligationibus Ecclesiasticorum communibus.

ART. 1. — De iis quæ speciatim ecclesiasticis præscribuntur.

237. Quæ specialiter ecclesiasticis præscribuntur revocantur ad vitæ sanctitatem, ad legem cælibatus, ad sacri ministerii exercitium et Ecclesiæ cultum, ad exterius sese gerendi methodum, ad habitum ac tonsuram clericalem; atque Horas Canonicas (de quibus tamen erit n. 666).

238. **Vitæ sanctitas.** S. Hieronymus ait: *Clamat vestis, clamat status, clamat professio animi sanctitatem* (ep. 58). Et Tridentinum Sess. XXII, c. 1, de Ref.: *Sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone aliisque omnibus rebus nil, nisi grave, moderatum ac relinione plenum præseferant.*

239. *Media* autem ad hanc sanctitatem præcipua sunt: 1) Jugis

Oratio; 2) Quotidianum conscientiæ examen; 3) Lectio spiritualis; 4) Sacramentorum frequentia; 5) Devotio in B. Virginem Apostolorum Reginam; 6) Exercitia spiritualia, quibus recte sancteque vivendi norma vel instituitur vel confirmatur. Atque ideo ex Clemente XI qui residentiæ lege et chori servitio tenentur, si semel in anno per id tempus, quo, Episcopo annuente, huic saluberrimo exercitio, in aliqua religiosa domo diu noctuque manendo, operam navant, uti præsentes censentur. (1)

240. **Cælibatus obligatio.** Clerici omnes suscipientes majores Ordines ipso facto perpetuo cælibatus obligationem contrahunt. Constat ex variis juris Canonici decretis et maxime ex Tridentino sess. 24, c. 9 ubi definitur: *Si quis dixerit clericos in sacris Ordinibus constitutos vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit* (2). Qui suscipiens Ordinem sacrum nollet expresse castitatem vovere, nihilominus adhuc ad castitatem teneretur saltem ex præcepto ecclesiæ, quæ illum ex religionis motivo ad castitatem adstringeret (*S. Alph.*, l. I, n. 809).

241. Q. 1. *An cælibatus obligatio quoad ecclesiasticos sit juris divini?*

R. Negative ex communi sententia; sed ea est vel ex vi præcepti Ecclesiæ, vel ex voto ut habet Tridentinum. Potest igitur Ecclesia dispensare. Utrum autem obligatio sit immediate ab Ecclesiæ præcepto, vel immediate a voto de præcepto Ecclesiæ emittendo, disputant. Sunt qui merito probabiliter docent, quod ordinati in Sacris non ex voto, sed ex sola Ecclesiæ ordinatione ad castitatem tenentur: quia voti nulla fit mentio. Verum probabilius et communius alii hanc obligationem cum d. Thoma reputant immediate ex voto, quod in ipso facto Ordinationis emittitur juxta Ecclesiæ mentem. Quod votum Bonifacius VIII solemne declaravit (*S. Alph.*, l. VI, n. 808).

242. Q. 2. *An conjugatus vivente uxore, sacros Ordines suscipere valeat?*

R. Conjugatus licite potest sacros Ordines suscipere ex licentia uxoris libera et expressa, modo ipsa castitatem voveat: et probabilius uxor tunc non tenetur ingredi religionem, nisi vir fiat epis-

(1) Provinciæ Vercellensis episcopi litt. 18 nov. 1849 decernunt ut omnes sacerdotes spiritualibus Exercitiis vacent saltem singulo quinquennio. Alii volunt crebrius; et sane vix dici potest quantum hæc vim habeant ad reformandos ecclesiasticorum mores atque ad fidelium ædificationem.

(2) Circa hanc obligationem ex Ecclesiæ indulgentia datur aliquod exceptio quoad Orientales. In Ecclesia Orientali utique ecclesiastici matrimonium inire nequeunt post diaconatum. Sed ante diaconatum legitime conjugati possunt cum uxoribus vivere et ad Ordines promoveri. Excipiuntur episcopi, qui constanter perfectam castitatem servare debent.

Cælibatum pluribus tuetur *Scavini*, l. III, nn. 598 et seqq., contra incredulos, hæreticos et falsos politicos.

copus, aut etiam religiosus professus si uxor sit juvenis (*S. Alph.*, l. VI. n. 812).

Uxor autem quæ vovit castitatem extra Religionem post sacram viri ordinationem, an possit eo defuncto, valide inire matrimonium, disputant. Alii sat probabiliter affirmant, quia nulla lege constat illud esse irritum. Alii vero communius et valde probabilius negant; nam Ecclesia ob Ordinis reverentiam censetur reddere uxorem inhabilem ad subsequens conjugium (*S. Alph.*, l. VI, n. 812).

243. **Sacri ministerii exercitium.** Obligationes ecclesiasticorum hac de re præcipuæ sunt:

I. Ut singuli Ordinis proprii munia recte cognoscant et exerceant, ne dicantur inaniter ordinati.

II. Ut Ecclesiæ, cui addicti, operam præstent assiduam tum in doctrina christiana explananda, tum in ceteris functionibus (die præsertim festo) præscriptis vestibus induti. Nemo autem sine licentia potest Ecclesiam illam derelinquere: *Quod si locum, inconsulto Episcopo, deseruerit, ei Sacrorum exercitium interdicatur*, ait Tridentinum (*Sess.* XXIII, c. 6 de *Ref.*) (1).

III. Ut sacras cærimonias adamussim observent; atque in ecclesiastico cantu sese exerceant. Quibus teste experientia, summa reverentia Mysteriis sanctis conciliatur (*Scavini*, l. IV, nn. 346, etc.)

IV. Ut in sacra studia summo ope nitantur; ecclesiastici ideo instituuntur, ut alios viam salutis edoceant: at quomodo edocebunt quod nesciunt? quomodo scient quod non ediscunt? (*S. Alph.*, *Ho. Ap.*, tr. XII, n. 52. *De studii necessitate* plura Scavini, l. I, n. 564. *De Cantu*, l. I, 562; l. IV, 354 ubi etiam *de musicis intrumentis*. De *ritibus et cæremoniis*, l. IV, n. 346; et n. 360).

244. **Fidelium ædificatio.** Quoad modum sese externe gerendi ad fidelium ædificationem, præcipue debent ecclesiastici:

I. Interiorem animi pietatem in omni exteriori agendi ratione exprimere: nam *ex visu cognoscitur vir.* Huc spectant Tridentini verba: *Nihil est, quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt.* Hinc Synodus Turritana: *Liber laicorum vita clericorum.*

II. Abstinere ab iis, quæ malum vel mali speciem aliis ingerere valeant juxta illud Apostoli: *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Hinc Crysosthomus Hom. 17 in Matt.: *Sicut de templo omne bonum, ita et de templo omne malum.*

III. Concordiam invicem fovere; frater enim qui sustinetur a fratre quasi civitas firma. Quomodo sane stabit populorum religio,

(1) Ad id tenentur etiam vi obedientiæ quam sacerdotes noviter ordinati episcopo promiserunt, ut habet Benedictus XIV, Epist. *Ex quo.* Attamen etiam renuente episcopo sacerdotes, imo etiam parochi, servatis servandis possunt fieri religiosi (v. *Scavini*, l. I, n. 583).

si ejus ministri ad invicem se mordent? Hinc S. Ignatius martyr: *Hoc sit vestrum studium in Dei concordia omnia agere;* sed addit: *Episcopo præsidente, Dei loco;* secus scandala et schismata (V. *Scavini*, l. I, n. 657; et maxime l. IV, Append. 42: *de clericis liberalibus, ac societatibus*, etc.).

245. **De clericalis habitus gestione.** Ex Constitut. Sixti V *Cum sacrosanctæ*, et ex Tridentino *Sess.* 14, c. 6 de *Ref.*, clerici beneficiati vel in Sacris graviter peccant si habitum clericalem non deferant per notabile tempus et sine rationabili causa.

Etsi enim habitus non faciat monachum, ex habitu tamen monachus dignoscitur; nam per decentiam habitus extrinseci proprio ordini congruentis morum honestas intrinseca ostenditur. Et habitus ipse juge incitamentum est ad nos continendos in recto tramite.

Diximus 1) *Clericos beneficiatos aut in Sacris;* nam communius docent simplices clericos, non peccare graviter, si clericalem habitum non deferant, cum hæc gravis obligatio illis non sit imposita. Excipe si id Episcopus statuat pro clericis omnibus, prout hodie merito passim fit; congruum enim est, ut omnes proprio statui se conforment.

2) *Per notabile tempus;* si enim fiat raro, ad breve intervallum, nec sit ad malum finem et sine scandalo, tunc non censetur tam gravis inordinatio.

3) *Sine rationabili causa.* Ideo licet habitum mutare si urgeat periculum persecutionis in clericos; si clerici pergant in regiones, in quibus ecclesiastici non soleant clericalibus vestibus in publicum prodire (*S. Alph.*, l. VI, n. 826) (1).

246. *Quid de clerico non deferente tonsuram?* Croix nequit clericum in sacris vel beneficiatum tonsuram per sex aut octo hebdomadas non deferentem damnare de mortali; cum non videatur gravis inordinatio. Ceteri clerici graviter non peccant (*S. Alph.*, l. VI, n. 823).

De *habitu, coma adscititia, pileolo, tonsura, barba*, vid. *Scavini*, l. I, nn. 566, etc.)

(1) Habitus clericalis in hac temporum difficultate variat pro variis regionibus; standum igitur est particularibus locorum Statutis et legitimæ consuetudini; semper tamen sit oportet nigri coloris et gravitatem præseferens.

Ecclesiasticus non deferens habitum clericalem, si tertio admonitus ab Episcopo non emendetur, illico amittit privilegium fori et canonis, si sit in Sacris aut beneficiatus (*S. Alph.*, l. VI. n. 827). Si vero sit in minoribus, nec alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi inserviat, vel in Seminario aut alia schola de ejus licentia non versetur, privilegium fori amittit absque ulla monitione.

Ex nova autem declaratione S. Congregationis Immunitatis 20 sept. 1860, clericus quando amittit juxta ecclesiæ leges privilegium fori, ipso facto amittit omnia alia clericalia privilegia, ita ut considerari debeat uti persona laica.

Art. 2. — De iis quæ Ecclesiasticis generatim prohibentur.

247. Ecclesiasticis ea generatim prohibentur quæ eorum statum dedecent, vel nimium eos distrhaunt, vel pravæ occasioni eos exponunt, uti sunt armorum gestatio, venatio, habitatio cum mulieribus, ingressus in tabernas, choreæ et comædiæ, ludus aleatorius, negotiatio et nonnullæ artes et sæcularia officia.

248. **Armorum gestatio.** Ex Canonico jure, arma offensiva et defensiva gestare extra necessitatem clerici prohibentur; tum quia dedecet illorum characterem, cum Christi exemplo debent esse mites corde; tum quia arma clericorum debent esse spiritualia; cum eorum sit militare contra potestates tenebrarum. Hinc ipsi per se pugnare vetantur; et unanimiter docent cum Benedicto XIV, clericos in Sacris mortaliter peccare, si militiam voluntarie amplectantur (*Notificatione* 101).

Diximus: 1) *Extra necessitatem;* nam necessitas legem non habet: unde arma licerent in itinere ad præcavendas insidias; item ad propulsandos irruentes hostes.

2) *Per se:* constat enim ex jure eos bellum justum posse suadere, ad strenue pugnandum hortari. Et si temporalem habeant jurisdictionem, bellum indicere, exercitum conscribere, arma præbere; non tamen personaliter Ducis officio fungi (*S. Alph.*, l. IV, n. 191).

249. **Venatio.** Venatio clamorosa, quæ nempe exercetur magno clamore et apparatu armorum, canum, etc. ut majores capiantur feræ, v. g. cervi, clericis (strictius vero religiosis) prohibetur, et quidem sub gravi, si frequens sit, aut cum magnis expensis; cum id fieri nequeat quin status vel officii proprii ratio negligatur.

Venatio vero quieta, quæ exercetur laqueis, retibus, etc., vel etiam cum uno vel altero cane, sed sine strepitu et concursu, ad occidendas minores feras, v. g. lepores, hodiernis moribus ubique fere permittitur; modo (quod caute perpendendum) mentem a Deo non distrahat, neque a studio, ab oratione, ceterisque muniis vocationis nostræ (*S. Alph.*, l. III, n. 606; l. IV, n. 191).

Quoad *piscationem*, commune est eam licitam esse utpote natura sua quietam. Verum sunt qui eam comparant venationi.

250. **Habitatio cum mulieribus.** Quoad ecclesiasticorum habitationem sub eodem tectu cum mulieribus notatu digna sunt quæ in Nicæno I (anno 325) leguntur: *Vetuit omnino Synodus, ne liceat Episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec uni penitus eorum, qui sunt in Clero, introductam* (id est extraneam) *habere mulierem, præterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt.* Hinc fere omnes Episcopi sapienter præscripserunt, ut ecclesiasticis cum iis tantum mulieribus cohabitare fas esset, quæ primo aut secundo consanguinitatis vel af-

finitatis gradu junctæ sunt; si tamen nullam ipsæ præbeant occasionem periculi vel scandali.

Ad *famulas* quod attinet, voluerunt eas compertæ omnino probitatis. Sint ergo ætate graves, morigeratæ, honesto loco ortæ, ac illius cui inserviunt pietatis æmulatores. Imo nonnulli etiam ætatem præscripserunt, annorum nempe 40 completorum. Cujus quidem pergravis præcepti sapientiam nemo non videt; ait enim Scriptura: *De vestimentis procedit tinea, et a muliere iniquitas viri* (Eccli 42).

251. Mens autem Ecclesiæ est ut ecclesiastici non solum abstineant a cohabitatione cum mulieribus; verum etiam ut caveant ab illarum frequentia, ac familiaritate. Hic nulla vigilantia satis; etenim sub omni lapide scorpius dormit: *Prima tentamenta clericorum sunt fœminarum frequentes accessus*, scribebat d. Hieronymus.

Dices: *Fœmina illa est vetula ac deformis.* Sed time, cupidini siquidem nulla deformitas. *Diabolus pingens*, ait S. Cyprianus, *speciosum efficit quidquid horridum fuerit; ac omnia pulcra videntur amori.*

Dices: *Mihi est consanguinitate conjuncta.* Sed adhuc time: *Diabolus enim*, ait S. Philippus Nerius, *optimus logicus abstrahit a propinquitate, fœminam solam relinquens.*

Dices: *Sancta est.* Iterum time; nam mulieres *quo sanctiores, eo magis alliciunt*, ait divus Augustinus: *et sub prætextu blandi sermonis immiscet se viscus impiissimæ libidinis.* Unde de facili spiritualis dilectio in carnalem convertitur.

Dices: *Vilis est.* Jugiter time: *Ancillas tibi scias esse in insidiis, quia quanto vilior eorum conditio, tanto facilior est ruina*, ait d. Hieronymus ad Nepotianum.

Dices: *Illa mea instructione indiget.* Time, fortiter time, ne dum eructas verba, mortem bibas. Si instructionem quærit, adeat nutricem (iterum Hieronymus), adeat magistram, vel piam quampiam mulierem; tu ad instruendum Ecclesiam habes. Hinc imprudentissime se conducunt ecclesiastici illi, qui ut puellas doceant religiosas cantiones, vel ut eas dirigant piæ cuipiam congregationi adscriptas, domi colligunt, ac familiariter cum illis utuntur. Hoc certe fieri nequit sine proprio periculo et aliorum dicteriis.

Dices: *Ægroto, et illius cura egeo.* Time, multum time, ne faciat consuetudo et licentia quod non facit voluptas; morbus carnis igniculos non extinxit. *Scio*, iterum Hieronymus, *quosdam convaluisse corpore, et animo ægrotare cœpisse* (1).

252. **Ingressus in tabernas.** Ingressum in popinas et tabernas extra necessitatem ecclesiasticis vetat Lateranense IV: *Tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti;* cum id opponatur clericali modestiæ et gravitati.

(1) Absit ergo ut conqueramur quasi sua auctoritate abutantur episcopi, qui ad lapsus præcavendos, atque bonum nomen tuendum ecclesiasticorum, severe agere coacti sunt hac in re.

Item curandum ne absque gravi causa ecclesiastici fœminam per viam deducant, vel in itineribus et deambulationibus, se comites adjungant; nisi agatur de proxime conjunctis, quæ ut tales publice sint notæ.

253. **Comœdiis et choreis interessentia.** Choreis tam publicis quam privatis et publicis spectaculis interesse ecclesiasticos passim prohibent post Tridentinum Synodi omnes (ut notat Benedictus XIV); tum propter status clericalis dedecus, quod inde solet exoriri; tum ob periculum, cui exponitur clericalis vitæ sanctitas.

Hoc tamen non prohibet, quominus honestæ recreationis causa, clerici agant vel intersint (uti fert usus) iis repræsentationibus, quæ in communitatibus habentur, servatis tamen modestiæ ac temperantiæ regulis et ceteris servandis. Cum enim res sit ex se indifferens, nil prohibet quominus illa in bonum finem dirigatur.

254. **Ludus.** Ludus alearum seu puræ sortis clericis beneficiatis et in sacris prohibetur a Lateranensi IV. Jam vero si res sit de aleatorio publico, consentiunt omnes eum peccare graviter, si in magna quantitate aleis ludat; aut in modica, sed frequenter; quia nimium animus avocatur a divinis et a proprio ministerio, et scandalum præbetur. Si vero non agatur nisi de clerico qui ludat raro, moderate et privatim sine scandalo, puto hunc peccare solum venialiter. Imo probabiliter ne venialiter quidem, si ludat recreationis causa, aut lucrum pauperibus tribuatur (1).

Si tamen ludus sit mixtus, qui pendet partim a sorte, partim ab industria ludentis (uti sunt vulgo *tarocchi*, *tressette*), clerici sic ludentes non peccant mortaliter, nisi alicubi esset specialis prohibitio aut grave scandalum, et modo propria ministeria minime negligantur. Imo ne venialiter quidem, si id agatur mera recreationis causa, absque scandalo, moderate ac parvam exponendo summam et privata in domo; uti fert ferme universalis consuetudo.

255. **Negotiatio.** Negotiationem proprie dictam agere sive per se sive per interpositas personas sub gravi prohibetur clericis (in sacris vel beneficiatis ut communiter dicunt); gravius autem religiosis. Constat ex jure canonico, præsertim ex Tridentino (*Sess.* 22, c. 1 de *Ref.*) et ex Constitutione *Apostolicæ* Benedicti XIV; negotiatio enim nimium implicat animum sæcularibus curis (2). Quod si adsit familiæ necessitas, vel negotium obveniat aliquo titulo a laicis, v. g. hæreditate, clericus adhuc negotiari nequit sine Sedis Apostolicæ in Italia, extra sine Episcopi licentia.

(1) Ex Lateranensi IV clerici prohibentur etiam interesse illis ludis. Attamen hodie communiter docent assistentes non peccare graviter; cum ex se non videatur tanta inordinatio: nisi fortasse sint causa ludi mortalis; vel negligerent ludentes corrigere; vel nisi agatur de Episcopis, qui ex proposito et frequenter assistant; cum isti a gravi scandalo difficulter valeant excusari (*S. Alph.*, l. III, n. 903).

(2) Interpositæ personæ sunt quæ ex pecuniis aut mercibus a Clerico acceptis negotiationem exercent, lucrumque cum illis dividunt. Etsi clerici negotiatores graviter peccent, non tamen tenentur restituere lucrum perceptum.

Qui tamen bis vel ter in levi, vel semel in gravi materia (seu in magna quantitate) negotiatur, ajunt illum peccare venialiter tantum; quia jura vetantia videntur indicare habitum (*S. Alph.*, l. III, n. 831).

Diximus *negotiationem proprie dictam;* seu lucrativam, quæ tunc obtinet cum aliquid emitur animo illud idem non mutatum carioris vendendi, uti libros. Non enim prohibetur negotiatio *œconomica* sic dicta, qua emuntur necessaria ad victum, et superflua venduntur; nam si quid inde lucretur, evenit per accidens.

Non *artificialis*, qua aliquid emitur, ut per industriam mutatum vendatur; nam ut ait s. Thomas, sic agere non *est proprie negotiari, sed præmium laboris accipere;* et Apostolus hoc modo victum sibi comparabat (*Act.* 18). Ideo non est verus negotiator qui emit colores ut vendat picturas; ferrum ut vendat gladios; uvas ut vendat vinum; asseres ut vendat scamna; lanas ut vendat pannum, modo non conducat alios operarios ad hæc efficienda: secus opus valde accederet ad negotiationem. Item nec est verus negotiator qui proprios agros colit, ut fructus vendat; vel emit animalia et ea suis in prædiis alit, ut ex fœtu, lana, lacte pecuniam adquirat, aut etiam saginata vendat (*S. Alph.*, l. cit.).

256. Quæsitum fuit: 1) Utrum sit licitum ecclesiasticis titulos super vias ferreas emere, lucrumque ex ipsis proveniens accipere? Congregatio S. Officii 1 apr. 1857 respondit: *Sanctissimus concedit facultates Episcopis communicandas per S. C. Episcoporum permittendi ecclesiasticis ut accipiant actiones* delle strade ferrate *de propria pecunia tantum.*

2) Quæsitum fuit a S. C. Episcoporum: « 1. Se sia permesso ai chierici promossi agli ordini maggiori o possessori di beneficii, di acquistare le azioni delle banche in accomandita? 2. *Quatenus negative*, se si abbia a supplicare S. Santità per un benigno Indulto? Respondit 30 jan. 1846: *Ad 1 non licere. Ad 2 provisum in primo.* »

3) *Licet clerico arborum in propriis bonis existentium folia alicui laico concedere eo pacto, ut lucrum quod ex bombycibus proveniet, inter utrumque dividatur. Ac pariter eidem licet earundem arborum foliis utendo per se ipsum absque officii sui detrimento, ac pro sua et familiæ sustentatione arti sericæ operam dare; dummodo tamen in artificio hujusmodi personas non suspectas adhibeat. et quoad hoc Episcopi licentiam, quæ gratis detur, obtineat* Hodie tamen licentia præsumitur.

4) *Clerici pauperes ob suam suorumque necessitatem possunt terras ecclesiasticorum conducere absque reatu illicitæ negotiationis; bona vero laicorum non possunt, nisi ex mera præcisa necessitate.* Ita S. C. Congreg. referente Fagnano (v. *Scavini*, l. I, n. 576).

257. **Artes Clericis prohibitæ.** Prohibentur monachis ac clericis (in Sacris tamen, prout verius dicunt, cum de illis tantum fiat mentio in jure) *ars* medicorum et chirurgorum, ubi opus sit incisione, amputatione vel adustione. Et quidem sub irregularitate, si inde mutilatio vel mors sequatur. Si tamen peritus non adsit et casus urgeat, ecclesiasticus sine irregularitatis periculo, incisionem vel adustionem agere poterit (*S. Alph.*, l. VII, n. 384 etc.).

Omnibus autem clericis eodem jure prohibetur ars quælibet, quæ eorum statum dedeceat uti ars macellariorum, tabernariorum, joculatorum, etc. (*S. Alph.*, l. IV, n. 189) (1).

258. **Officia.** Clerici beneficiati vel in Sacris passim jure canonico prohibentur *officia* exercere :

I. Tutoris, curatoris, aut procuratoris minorum, et quodcumque aliud, quod eos obliget ad reddendas rationes. Excepto casu quo pupilli seu minores sint proximi propinqui. Attamen ex lege civili ecclesiastici generatim cogi possunt ad tutelam suscipiendam (*a. 246*).

II. Judicis in causa sanguinis ; item militis, advocatorum, procuratorum, et notariorum in Curiis sæcularibus ; nisi clericus agat causam *suam* vel suæ Ecclesiæ vel egeni vel conjuncti.

III. Administratoris bonorum personæ laicæ, privatæ, non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes. Ceterum non auderem damnare de mortali clericum, qui ob talem procurationem sua munia non negligeret (*S. Alph.*, l. IV, n. 190. *Scavini*, l. I, n. 577) (2).

CAPUT SECUNDUM

De obligationibus Ecclesiasticorum in particulari.

Art. 1. — De Episcopis, Vicariis generalibus et Canonicis.

259. **Episcopi obligationes :** Gravissimæ sunt ; oportet enim :

I. Ut Episcopus ad sanctum altaris ministerium dignos eligat, qui sint bonitate positiva prædíti ac debita scientia instructi. *Melius profecto est*, ut sapientissime monet Benedictus XIV, *pauciores habere ministros, sed probos, sed idoneos atque utiles ; quam plures qui in ædificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, nequidquam sint valituri* (Bulla *Ubi primum* 1740).

II. Ut bonos Parochos et Confessarios eligat, ipsis continue invigilando. *Unus confessarius, qui sit ignarus aut moribus pravis, potest totam regionem perditam facere*, ait d. Alphonsus : quod magis currit de Parochis. *Pro certo habendum* (addit) *Parochum probum uno mense utiliorem esse populo, quam Parochus doctior, sed minus*

(1) Hactenus disputatis id unum addendum. Apud ecclesiasticos nimium in dies invalescit usus tabaci fumum haurire. Id demus Germanis qui boreas regiones incolunt ; apud nos dignitas videtur offensa, maxime si publice fiat.

Hinc ad rem Comensis episcopus : « Utpote ab ecclesiastica dignitate prorsus alienum vetamus ne quis clericus extra domum tabaci fumum attrahat. Imo desideramus, ne domi quidem huic consuetudini indulgeatur, quæ et nullam generatim attrahenti utilitatem, grande e contra affert ceteris incommodum, præsertim valetudine laborantibus. » *Edictum de cler. offic. vita et honest. 1874.*

(2) Provinciæ Vercell. episcopi 18 nov. 1849 ad normam sacrorum Canonum monendum clerum censuerunt, non posse quemquam absque episcopi venia officia sæcularia acceptare. Item neque præceptoris ac magistri munus.

probus toto anno. Ut autem bonos Confessarios, Parochos ac ministros habeant Episcopi, sedulo curare debent, ut ab ineunte ætate, omnes juvenes in Seminariis ad pietatem morumque integritatem informentur *(de Seminariis, eorum institutione, directione, necessitate, civili inspectione plura Scavini*, l. IV, nn. 18 etc.).

III. Ut jugiter meminerit se pro bono Diœcesis, non pro se positum esse episcopum, nempe omnium patrem atque magistrum omnibus omnia factum; et ideo debet Apostolorum exemplo apud Deum instare in orationibus et obsecrationibus nocte ac die pro se, pro clero populoque universo.

IV. Ut Diœcesis visitationem frequentius, et quoad potest, per se ipsum, prout districte præcipit Tridentinum persolvat, omnes audiendo, omnia examinando, omnibus providendo. *Oh quot perturbationibus occurritur a Prælato circumeundo, et propriis oculis res inspiciendo*, exclamat s. Alphonsus (*Ho. Op.*, tr. VII, n. 60 etc.).

V. Ut omni sollicitudine vigilando oves proprias a venenatis pascuis avertere satagat. Hinc illud Apostoli ad Titum: *Prædica Verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina.* Ideo episcopus strictissime tenetur ad prædicandum per se, vel per alios si legitime impeditus. Constat item ex Tridentino, *Sess.* V, c. 2 *de Ref.*

VI. Ut cunctis in omnium virtutum genere bonum exemplum præbeat. *Episcopus enim*, ex s. Alphonso, *est illa lucerna a Deo super candelabro posita, ut luceat omnibus qui sunt in domo Domini.*

VII. Ut in Diœcesi resideat; secus quomodo poterit recte gregi suo prospicere? Tridentinum tamen Episcopis concedit, posse quolibet anno abesse tres menses a Diœcesi, ex causa tamen æqua, ait Concilium. Ut autem ultra tres menses abesse possint ex eodem Tridentino assignatur *christiana caritas*, ut si ageretur de componendis gravibus inimicitiis, præsertim potentium. *Urgens necessitas*, ut si Episcopo immineat periculum extrinsecum et illi particulare. *Debita obedientia*, ut v. g. obediat Pontifici ad bonum aliquod curandum; et *evidens Ecclesiæ aut Reipublicæ utilitas*, ut si agatur de se aut suos defendendo. Quæ causæ ex Benedicto XIV ab ipso Pontifice sunt adprobandæ.

260. **Vicarius Generalis Episcopi.** Qui nempe loco episcopi potestatem in Diœcesi exercet. In iis quæ jurisdictionis sunt, censetur una persona cum illo. Unde in arbitrio quidem est Episcopi illum sibi non constituere; sed semel ab ipso constitutus Vicarius (si ea excipiantur quæ ex communi doctorum peculiare mandatum postulant), habet a jure ordinariam, et liberam potestatem gerendi quæ potest ipse Prælatus, et alios etiam delegandi; inspecta enim ipsa praxi Ss. Congregationum, sub nomine *Ordinariorum* Vicarii generales generatim comprehenduntur. Hinc Vicarius generalis dispensat in pro-

clamationibus matrimonii, fert censuras, approbat ad Confessionem, absolvit percussorem clerici, etc.

In Vicario generali Episcopi requiritur ætas 25 annorum inchoatorum; at nullibi cautum est, ut talis Vicarius debeat esse *doctor*; si aliunde de viri peritia manifesto constat. *Berardi, Devoti;* et *Scavini*, l. 1, n. 587.

261. **Vicarius Capitularis.** Sede episcopali vacante Capitulum tenetur intra octo dies eligere Vicarium capitularem qui saltem in jure canonico sit doctor vel licentiatus, vel alius quantum fieri potest idoneus; et ætate 25 annorum inchoatorum. Semel electus nequit amplius dimoveri nisi a Congregatione Episcoporum probata causa; totamque ordinariam Episcopi jurisdictionem accipit (cujus nullam partem sibi Capitulum reservare potest ex Const. *Romanus Pontifex* Pii IX 25 aug. 1873); et in officio permanet quousque novus episcopus Litteras Apostolicas de collato episcopatu, Capitulo vel cui de jure, exhibuerit, et possessionem sit adeptus. Hinc ipse solus judicat causas matrimoniales, cognoscit de hæresi, absolvit a censuris, concursus indicit, vota ac juramenta dispensat, etc. (*sed plura apud Scavini*, l. 1, n. 589).

Quamvis vero jurisdictio Vicarii capitularis latius pateat jurisdictione Vicarii generalis Episcopi; attamen multa ipse non potest, vel quia non habet potestatem, vel quia ei Canones modum constituerunt (*Tridentium, Sess.* XXIV, c. 16 *de Ref.*)

262. **Canonicorum obligationes.** Sunt præcipuæ:

I. Ut Missam quotidie in cantu applicent ecclesiæ benefactoribus, a qua quidem neque immemorialis consuetudo excusat, et obligat sub gravi ex Benedicto XIV Constit. *Cum semper* et pluribus S. Congregationum declarationibus. Attamen, si canonicatus sint admodum tenues, hæc applicatio ab ipsa Concilii Congregatione (si fiat recursus) reducitur ad festos dies tantummodo.

II. Ut resideant in propriis Ecclesiis, cum hæc sit canonicalium Beneficiorum natura. Sed ad humanam sublevandam infirmitatem aliquod vacationis temporis conceditur, quin aliquid amittatur de præbenda. Attamen: *Non liceat*, ait Tridentinum, *vigore cujuslibet statuti aut consuetudinis ultra tres menses ab iisdem Ecclesiis quolibet anno abesse, salvis nihilominus earum Ecclesiarum Constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt* (*Sess.* XIV, c. 12 *de Ref.*). Ubi notandum non omnes simul Canonicos abesse posse diebus permissis; nam vacationes conceduntur Canonicis, non Capitulo: unde Ecclesia convenienti servitio nunquam est destituenda. Item vacationis tempus incidere non debet in majores solemnitates et earum octavas, neque in Adventum et Quadragesimam.

III. Ut omnes choro intersint ad psallendum: nec obstat quod Canonici sint pauci v. g. tres vel duo ex S. Concilii C. Non autem sati-

sfacerent etsi præsentes per privatam recitationem ex Benedicto XIV; sed tenentur cum aliis ad cantum vel recitationem concurrere voce elata. Canonicus qui sine gravi causa non accedit ad chorum nequit lucrari distributiones, etsi consocii eas condonent; ex Tridentino. Insuper primo anno erit privandus dimidia parte fructuum præbendæ et residentiæ; secundo anno omnibus fructibus; crescente contumacia ipso beneficio. Porro est quidem pœnale, quod debeant privari dimidiis vel omnibus fructibus, et ideo non ante sententiam solvendis. Sed distributiones absentiæ respondentes, statim in conscientia amittuntur; nam interessentia est conditio sine qua nemo illas facit suas.

IV. Canonici Ecclesiæ Cathedralis tenentur insuper episcopo assistere et inservire solemniter celebranti vel pontificalia exercenti. Item episcopum adjuvare in Diœcesis administratione quoad possunt, cum ipsi *sint consiliarii nati episcoporum, adeo ut non liceat episcopo aliquod gravis momenti negotium aggredi et deliberare, inconsulto Capitulo* ex Benedicto XIV (*De Syn.*, l. XIII, c. 1).

263. Q. *Quænam causæ excusant a Choro, quin amittantur nec præbendæ nec distributiones?*

R. Tres adsignantur causæ a Bonifacio VIII.

1) *Infirmitas*, si gravis vel gravis fieri possit per accessum ad ecclesiam; ideo excusatur senio confectus. Item ex S. C. cæcus; non vero tantum cæcutiens qui valeat legere; neque surdus. 2) *Rationabilis corporis necessitas*, sub qua intelligitur timor gravis damni in vita, in honore, in bonis; ut esset probabilius metus belli vel pestis grassantis in loco; excipe nisi Canonicus sit etiam in cura animarum. 3) *Ecclesiæ utilitas*, si gravis judicio Episcopi vel Capituli, et sit ecclesiæ propriæ vel universalis. Hac ratione ut præsens habetur Canonicus Theologus tota die qua legit; Pœnitentiarius dum in sua ecclesia confessiones audit; Curatus dum in pareciæ suæ cura versatur. Canonicus missus ad Concilium Provinciale, vel ad Limina Apostolorum; duo Canonici qui comitantur episcopum ad eadem Limina, etc.

264. Notandum: Distributiones quæ *inter præsentes* speciatim appellantur, distinguuntur tum a præbenda tum a quotidianis distributionibus; et nonnisi vere et personaliter præsentibus præstari solent sive ex peculiari statuto aut consuetudine, sive ex benefactorum expressa voluntate, ut sunt anniversaria (1).

(*De chori servitio, distributionibus, præcedentia, jubilatione, de Canonicis honorariis, coadjutoribus*, etc. *vid. Scavini*, l. I, n. 594).

(1) Onus adsistendi choro cessat Pontificio jubilationis indulto; attamen Capituli dignitates non ideo eximuntur ab iis peculiaribus functionibus peragendis, quæ ex consuetudine vel Statutis dignitati taxative inhærent. Jubilati habent jus omnia percipiendi, exceptis distributionibus pro anniversariis fixis, si obstet disponentium voluntas. In functionibus vero adventitiis standum est capitularibus statutis vel consuetudini. *Ita S. C. C.* 3 *sept.* 1870.

Art. 2. — De Vicariis Foraneis et Parochis.

265. **Vicarii Foranei.** Sunt presbyteri quos in Diœcesi solent episcopi constituere ut ipsos adjuvent et jurisdictionem exerceant ad certos actus. Ex Actis Ecclesiæ Mediolanensis et peculiaribus Statutis, ipsi præcipue tenentur:

I. Diligenter in omnes ecclesiasticos Vicariatus inquirere, utrum ea, quæ de vita et honestate clericorum præscripta sunt, observentur: Parochi muneri suo satisfaciant, Bona ecclesiastica curentur, Beneficia et Legata impleantur, etc.; quotannis Episcopum certiorem reddendo de omnibus.

II. Delinquentes admonere et corrigere; et dissidia, si quæ sint in Vicariatu, maxime inter ecclesiasticos, componere.

III. Ecclesiasticos sui Vicariatus defunctos Curiæ Episcopali denunciare. Si defunctus parochus sit, cito Vicarius foraneus in eam Parœciam se conferat; ejus curam committat idoneo sacerdoti confessario, donec rei certior efficiatur Episcopus. Dein inventarium bonorum ac rerum Ecclesiæ mobilium conficiat; scripturas ac omnia documenta in tutoreponendo.

IV. Suo tempore Congregationes indicere, quibus ipsi præsint, omnia præscripta adimplendo tum quoad functiones sacras, tum quoad casus resolvendos, tum quoad refectionem sumendam, etc. (1).

V. Cum ad octiduum abesse voluerint a Vicariatu, si animarum curam gerant, discessum et absentiam Pro-Vicario, vel antiquiori Vicariatus Parocho significare.

266. **Parochorum obligationes.** Plurimæ sunt de quibus fusius Scavini, l. I, nn. 436, 608 et seqq. Erit de præcipuis.

267. **Parochi prudentia.** In hisce præcipue sistit:

I. Ut vel ab initio muneris pastoralis usibus suæ parœciæ parochus curet se occomodare ne inusitatum proponens, animos avertat. Cum autem in illum sint omnium oculi, se et rem suam domesticam ita componat, ut nil sit redarguendum. Ne delatoribus fidat, qui non parœciæ bonum, sed propriam causam generatim quærentes ipsum

(1) Hæ Congregationes si rite habeantur sunt ecclesiasticæ disciplinæ vita ac tutamen, plurimumque conferunt ad ecclesiasticam scientiam. Hac de re vid. Lit. Pastoralis cl. episcopi Viglebanensis 27 oct. 1874. It. *Scavini*, l. I, n. 612, ubi id pluribus tuetur.

Expensæ autem pro refectione frustrà objiciuntur si tamen temperantiæ et sobrietatis leges serventur. Pro exemplo sit quod sapienter præscribit cl. episc. Comensis: « In refectione quæ occasione Congregationis foraneæ sumitur, volumus ut una tantum vini species et duo tantum fercula apponantur præter jurulentum, caseum et fructuum discum et salsamentum quod ceteris cibis præmitti solet.... In solemnitatibus tamen parochialibus concedimus ut et aliud ferculum et altera vini species addatur. » (*Edict. ad Clerum* 19 *mart.* 1874).

præoccupant, et scissuras creant (v. *Scavini*, l. I, n. 610; *et maxime* l. IV, n. 7, *ubi legere est præclarissima monita ad parochos quoad eorum agendi rationem*).

II. Ut sit cautus et modum servet (neque enim omnia semper expediunt quæ bona sunt) tum in abusibus evellendis, ne eos volens auferre augeat; tum in propriis juribus defendendis, ne dum minimum curat, quod est substantiale deserat; tum in extraordinariis etiam pietatis operibus inducendis, si promovendo quod est consilii, certo periculo exponat quod est de necessitate. Si velit tuto agere extraordinaria non tentet sine superioris judicio.

III. Ut de nullo sinistre loquatur: omnes sine ulla acceptione divites ac pauperes paterne audiat et patienter sustineat. Ne discrimini se committat coram civili potestate, zelo intempestivo. Caveat ne suum antecessorem incuset; nemo enim magis contemnitur quam qui contemnit; sed quæ ille negligenter commisit, ipse in silentio corrigat. Item suos coadjutores, viciniores parochos, ac Clerum universum honoret; et honorabitur.

268. **Parochorum Residentia.** Tridentinum postquam definit residentiam esse graviter Episcopis præscriptam, declarat idem esse affirmandum *de Curatis inferioribus et aliis quibuscumque, qui Beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent* (*Sess.* 13, c. 1 *de Ref.*). Quare ex pluribus decretis S. Concilii Congregationis uno ore definiunt Canonistæ, parochum teneri ad residentiam etiamsi haberet Parœciam tenuem; quamvis tres tantum vel quatuor remanerent incolæ; quamvis ipse sit ad nutum amovibilis. Imo neque abesse posse ob intemperiem, vel aeris insalubritatem. Tanto minus tempore pestis ex Gregorii XIII declaratione 6 dec. 1576, vel alio grassante contagio (*S. Alph.*, l. IV, n. 127) Vid. *Scavini*, l. IV, append. 8, *ubi peste vel cholera grassante traduntur cautelæ adhibendæ, obligatio et modus administrandi sacramenta*, etc.

269. Parochus qui sine legitima causa non residet graviter peccat et amittit ipso facto, alia declaratione non secuta et quacumque compositione remota, fructus qui absentiæ respondent: qui quidem ex Tridentino debent erogari vel fabricæ ecclesiæ propriæ vel loci pauperibus (*Sess.* XIII, c. 1 *de Ref.*). Hoc autem verius valet etiam de parocho qui residet quidem, sed otiose, munera sua non adimplens (*plures resolutiones apud Scavini*, l. I, 615).

270. Q. *Quidnam excusat parochos a residendo in parœcia?*

R. Tridentinum ob quamlibet honestam causam parochis concedit absentiam per duos menses, si tamen causa probetur ad Ordinario, et Vicarius idoneus substituatur de ejusdem Ordinarii approbatione.

Si causa urgeat, relicto idoneo Vicario, parochus poterit discedere; sed quam primum monendus Episcopus, nisi sit brevi reversurus. Excusant a mortali parochum qui cum causa, inconsulto episcopo di-

scedat, v. g. per unam hebdomadam, et juxta alios per duas, si Vicarium tamen idoneum constituat (*S. Alph.* l. IV, n. 123).

271. Parochus ultra bimestre abesse potest de superioris licentia, si urgeat: 1) *Caritas christiana*, ut si agatur de liberando aliquam ecclesiam ab hæresi. 2) *Necessitas urgens*, ut si ipsi parocho in particulari immineat aliquod periculum. Non vero si immineat periculum commune, uti bellum, pestis. 3) *Obedientia debita*, ut si a Papa alio mittatur ob gravem causam. Item *evidens utilitas*, nempe ecclesiæ vel reipublicæ, v. g. ut assistat synodo (*S. Alph.*, l. IV, n. 125).

272. **Parochus quoad ecclesiam ejusque cultum.** Hæc speciatim debent parochi, ut nempe:

I. Bona et jura suæ ecclesiæ diligenter tueantur, in archivio omnia documenta diligenter conservando, et adnotando legata, pia onera eorumque reductiones, et quæ in dies occurrunt observatione digna ut sibi et successoribus suis secura præbeatur norma (vid. *Scavini*, l. III, n. 603).

II. Studeant, ut templum, altaria, supellectilia et cetera ad usum sacrum congruo decore niteant. Neque inopiam ecclesiæ accusent; decentia et mundities etiam cum paupertate componi potest, ut ait Benedictus XIV, Const. *Annus* 1749.

III. In omnibus functionibus diligentiam et religiosam observantiam curent; per id enim mire fovetur populi pietas. Et ideo etiam ipsis cordi esse debent religiosæ laicorum sodalitates illarum zelum excitando, concordiam fovendo, illasque patienter sustinendo (1).

IV. Omnem avaritiæ et malæ administrationis suspicionem a se avertant Parochi; ideo ne faciles sint apud se ecclesiæ redditus custodire. Paulum imitentur quoad potest; ille enim collectas eleemosynas ab aliis retineri voluit (2 *Cor.* 16). Videant tamen in cujus manus illæ veniant; non raro enim ad cultum proprium applicantur quæ sunt impendendæ in cultum Dei.

273. *Regulæ ad praxim.* 1) An parochis liceat permittere ut inducantur in templum vexilla profana ad celebrandas solemnitates clamorosas, ad solum finem celebrandi festa sæcularia et in rebus pure politicis? S. C. episcoporum 15 jan. 1848 respondit: *Negative* (2)

(1) Plura apud Scavini de *Ecclesiæ cultu*, *restauratione*, *consecratione*, *l.* I, nn. 116, et seq: De *fabriceris* n. 622. De *confraternitatibus* n. 625. De *processionibus*, etc. n. 628.

(2) Quod si parochus non valeat id prohibere, quin turbæ excitentur, ad majora mala vitanda passive se habeat (quin velit more castrorum ecclesiam defendere). Nempe eas tolerare debet ecclesiasticas functiones quiete prosequendo, quin aliquo modo active concurrat. Sed si tempus suppetat semper recurrendum ad episcopum. Plurima autem pro praxi apud *Scavini*, l. I, n. 613; et præcipue l. IV, app. 34, nn. 235.

Sub religionis tutela olim plurimæ floruerunt operariorum societates; quælibet ars suum habebat sodalitium aliquo Sancto auspice, qui similem artem exercuerat, cuius imaginem societatis vexilla benedicta referebant; ejusque festum

2) Parochi sine episcopi consensu non debent publicas preces agere ab auctoritate civili præscriptas, v. g. *Te Deum* ob habitam a principe victoriam vel aliam publicam popularis lætitiæ causam. Benedictus XIV, Bulla *Quemadmodum*, 1743.

3) « Non conviene agli ecclesiastici il prender parte nelle clamorose dimostrazioni popolari.... e molto meno estender queste fin dentro a Santuario. » *S. C. Episcop. 15 jan. 1848* (1).

274. **Parochus quoad Prædicationem et catechesim.** Est obligatio gravissima hodie magis in tanta ignorantia rerum fidei. Porro, dicente Apostolo (Heb. 10). *Fides ex auditu*, *auditus autem per Verbum Christi.* Tridentinum illam pluries urget, mandans : 1. Ut diebus saltem dominicis et festis solemnioribus (vel inter missarum celebrationem) populum edoceant pro sui et illius capacitate, cum brevitate et facilitate sermonis (etiam lingua vernacula, si opus sit et commode fieri poterit). Quod si ab episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defecerint pœnis cogantur (*Sess.* 22, c. 3). 2. Ut fideles in christiana doctrina erudiant, et pueros in fidei rudimentis et obedientia erga Deum et parentes instruant; idque adhuc sub pœnis, non obstantibus privilegiis ac consuetudinibus. (*Sess.* 24, c. 4, et 7 : *Sess.* 5, c. 2, *de Ref.*). Hinc Benedictus XIV Const. *Etsi* habet : *Duo potissimum onera a Tridentina synodo curatoribus animarum sunt imposita ; alterum ut festis diebus de rebus divinis sermonem ad populum habeant ; alterum ut pueros et rudiores quoque divinæ legis fideique rudimentis informent.*

Ideo commune est a mortali non excusari :

1. Qui per tres menses etiam discontinuatos per se vel per alios huic muneri deficiunt. Imo rationabiliter dicunt, eum quoque graviter peccare, qui per integrum mensem id omittit : imo minus temporis spatium sufficit ad mortale, si populus instructione graviter egeat.

2. Qui prædicationem agunt capacitati audientium minime proportionatam, nempe habendo conciones ita ornatas, ut major audientium pars eas non valeat intelligere.

3. Qui fere nullam præparationem præmittentes ita loquuntur, ut omnia sine ordine, multa inutilia proferentes in auditoribus fastidium, in ministerium contemptum excitent. (*S. Alph.*, l. III, n. 269).

quolibet anno solemni pompa celebrabatur. Scopus erat omnia religiosa officio obire, sociorum necessitatibus subvenire et artium progressus fovere. Ætas aurea ; sed obscuratum est aurum, mutatus est color optimus ; nunc enim consociare volunt Christum cum Belial.

Si adhuc religioni datum esset illas societates moderari, socii eorumque emblemata, annuente episcopo, poterunt cælesti benedictione donari. (V. *Scavini*, l. IV, n. 292).

(1) Huc facit quod cl. Comensis episcopus præscribit : « Graviter prohibemus sub pœna nostro arbitrio statuenda, ne quis ecclesiasticus ad convivia accedat, quæ propter aliquam politicam vel civilem causam celebrantur. » *Edict.* 19, *mart.* 1874 citat.

275. Hic duo maximi momenti notet parochus: — 1) Necesse est, ut ipse prædicationem temporum necessitatibus accommodet, serpentes insectando errores, fidei pericula, ac callidas impiorum fraudes adaperiendo. Ne ejus prudentia sit pusillanimitas: si inimici multiplicati sunt super numerum, non vereatur; nec faciat animam suam pretiosiorem quam se. — 2) Præstat, ut quoad potest, interdum *sacras missiones* vel extraordinariam aliquam prædicationem curet. Ad spiritualem enim animarum profectum quammaxime hæc conferunt, si expertis credere est. Et ex S. Alphonso *parochus qui missiones non curat suspicionem ingerit suorum morum* (Ho. Ap. tr. VII, n. 31). *Scavini*, l. I, n. 634, etc., et l. IV, n. 5 monita perplura habet ad rem ad *prædicatores et missionarios*.

276. **Parochus quoad correctionem.** Omnes qui animarum curam gerunt, tenentur sub gravi et ex justitia corrigere oves suas quæ versantur in peccato mortali, ut sunt concubinarii; vel in ejus proximo periculo, ut sponsi qui libere ante matrimonium conversantur. Neque solum in extrema necessitate spirituali si nempe jamjam animam agant; sed etiam in gravi, ut sunt ii qui habitualiter ducunt in malos dies suos. Et sane *bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis* (Joan. X). *S. Alph.*, l. II, n. 27 (*de modo correctionis* vid. Scavini, l. I, n. 646).

Hoc tamen accipe, si adsit emendationis spes: quod solari debet bonos pastores qui hac de re anxii esse solent. Plerumque enim *impossibile* est ut omnes singillatim corrigantur, si delinquentes multi sint; tunc id passim ac prudenter fiat in concionibus. Plerumque *periculosum*, cum sint homines quos si monueris, pejores fiunt, et scandala et persecutiones augent. Plerumque *frustraneum* omnino, et tunc ne effundas sermonem ubi non est auditus, sed apud Deum preces tunc sint effundendæ, ut isti convertantur et vivant.

277. **Parochus quoad Missam pro populo.** Ex Tridentino præcepto divino mandatum est omnibus, qui curam animarum habent ut pro populo Sacrificium offerant : *Omnis namque pontifex.... pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum ut offerat dona et sacrificia pro peccatis* (Hebr. 5). Quoties autem id debeant, controversiam definivit Benedictus XIV Bulla *Cum semper* (1744), ubi sancitum est omnes Parochos, sive sæculares sive regulares, etsi sint Vicarii-curati (qui nempe curæ actuale exercitum habeant, sed cura habitualis sit v. g. penes Capitulum); imo etsi ad nutum amovibiles vel deputati sint ad tempus tantum (Vice-parochi) teneri applicare Missam pro populo omnibus dominicis ac ceteris festis de præcepto licet congruis reditibus destituantur, licet adsit immemorabilis consuetudo contraria, imo licet ipsis diebus permissum sit opera servilia exercere.

Quæ obligatio valet etiam pro festis suppressis, neque valet consuetudo contraria ex Constit. *Amantisssime* Pii IX, anno 1868 (1).

278. Notanda pro praxi. 1) Parochus die festo a sua parœcia legitime absens satisfacit suæ obligationi Missam applicando pro populo in loco ubi degit; sed ad necessariam commoditatem alio sacerdote in ecclesia parochiali celebrante, et Dei Verbum explicante.

2) Parochus utcumque legitime impeditus (v. g. ob infirmitatem) ne Missam celebret, tenetur eam die festo per alium celebrari et applicari facere pro populo in ecclesia parochiali. Quod si ita factum non fuerit, quamprimum poterit Missam pro populo applicare debet. *S. Concilii C.* 14, dec. 1873.

3) Parochus legitime absens poterit etiam committere sacerdoti substituto ad ejus vices gerendas in parœcia, ut missam applicet si nolit ipse applicare in loco ubi degit. *S. C. 11 mai 1720.*

4) Parochus tenetur ad applicationem etsi privatim celebret, et Missam dictam parochialem alius cantet. *S. R. C. 20 dec. 1864.*

5) Si Parochus congruos ad sustentationem fructus non habeat, potest cum Episcopi consensu in festis pro missæ applicatione eleemosynam acceptare, celebrando pro populo intra eandem hebdomadam (et etiam anticipando, cum jam sit dispensata dies). Ex Benedicto XIV et S. Concilii C., 28 novem. 1761.

279. **Parochus quoad pauperes, surdos-mutos et infirmos.** Hæc notanda:

I. Parochus ex Tridentino debet *pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere* (*Sess.*, XXVIII. c. 1, *de Ref.*) Et vix dici potest, quam parocho noceat nota avaritiæ et tenacitatis. (V. *Scavini*, l. IV. append. 6, *ubi plurimæ notantur regulæ pro praxi*).

II. Parochus tenetur quoad potest vel per se vel per alios surdos-mutos instruere et illis præsto esse. Nam communius affirmant ipsos non ignorare quæ sunt juris naturalis atque ideo peccare posse; etsi penitus ignorent quod pertinet ad jus positivum, atque ad fidem; nam *fides ex auditu* (2).

(1) Ad hanc applicationem a fortiori tenetur episcopus post adeptam sedis possessionem; non tamen vicarius Capitularis ex S. Rituum C. Neque missionarii aut Vicarii Apostolici, etsi id ex caritate deceat: S. C. de Propag. 1862.

Parochus duabus parochiis præpositus sive per se sive per alium duas missas tenetur applicare, nisi ex duabus parochialibus una prorsus ob extinctionem tituli alterius, evaserit ex S. C. C. 11 mart. 1774.

Quando una cum Officii translatione transfertur in Dominicum celebratio alicujus festi, sufficit una missæ applicatio. Aliter est si solum transferatur Officium, ut ordinarie contingit: tunc missa applicanda est proprio die quo festum currit. (V. *Scavini*, t. IV, n. 69 *de festorum reductione*).

(2) Atque ita respondisse tradunt anno 1854, quatuor Cardinales, viginti episcopos, et plusquam viginti surdorum mutorumque institutores. Plura apud *Scavini*, l. I nn. 450, 643.

III. Habet Rituale hunc esse præcipuum parochi officium *infirmorum* sollicitam curam gerere, et ideo vult ut etiam non accersitus infirmum adeat, tempestive ipsum sacramentis muniat, et adhuc sapius invisat maxime morbo ingravescente. Qua de re fortiter sunt redarguendi illi parochi qui infirmum semel omnibus sacramentis munitum derelinquunt, neque saltem per alios confessarios illum adjuvare curant in eo puncto a quo pendet æternitas.

De cura infirmorum, de nuntio mortis, etc. plurimas pro praxi regulas refert Scavini, l. IV, app. 2. Et plura habet *de ecclesiasticis funeribus, de officiis, missis, anniversariis defunctorum ac funeribus civilibus.*

Art. 3. De Coadjutoribus, Capellanis, vice-parochis et ceteris ecclesiasticis (1).

280. **Coadjutores.** Coadjutores duplicis sunt generis :

1) Alii sunt in cura animarum, licet tota in uno Parocho sit ministerii principalitas, et ratio reddenda. Isti appellantur *coadjutores titulares* qui generatim iisdem, quibus Parochi, obligationibus tenentur : et insuper et obedientiam suis principalibus præstare.

2) Alii qui ex Beneficii fundatione, vel alio nomine habent, ut Parochos coadjuvent, quin curam animarum teneant; dicuntur *capellani.* Hi præter ea quæ ecclesiasticis omnibus sunt communia, residentiæ lege tenentur ut sic adjutoris munere rite fungi possit.

281. **Vice-Parochi.** Vicarii Parochorum (seu Æconomi-parochiales) dicuntur presbysteri, qui nempe ipsorum Parochurum vices in Parœciis gerunt.

Alii ab ipsis Parochis constituuntur, ut illos coadjuvent (Ordinario consentiente et approbante), et *mercenarii* appellantur ex pacta mercede (alicubi etiam *coadjutores ex officio*). Qui tenentur sub gravi, et ex justitia Parochos juvare.

Alii constituuntur ex Tridentino ab episcopo, si parochus sit corpore vel mente infirmus aut pravis moribus ; vel si ecclesia parochialis vacet (*Sess.*, 21, c. 4 et 6 *de Ref.*) Qui cum parochorum vices gerant, omnia parochorum officia rite implere tenentur ; id etiam curando ut novus parochus cum debito honore et amore recipiatur tamquam missus a Deo. Væ illis qui in parœcia non sua dominandi cupidine conciti, contra noviter electum pastorem multitudinem impellunt; nam inde seditiones et turbæ, scandala et schismata !

282. **Simplices Presbyteri.** Præcipuæ obligationes.

I. Tenentur ecclesiæ cui addicti sunt utiliter inservire sacramenta administrando, instruendo, catechizando etc., sub superiorum obedientia. Tridentinum enim declarat sacerdotes non ordinari nisi

(1) Monita magna momenti quoad modum maxime sese externe gerendi quoad *ecclesiasticos* generatim, *clericos, seminarii alumnos, coadjutores, cappellanos, vice-parochos* etc. vid. apud *Scavini*, l. IV, nn. I, et seqq.

propter ecclesiæ utilitatem (*Sess.*, XXIII, *de Ord.*). Vel etiam tempore pestis aut contagii ex caritate sub gravi tenentur ad residentiam utilem, sit adsit necessitas, nam caritas urget omnes.

II. Non est dubium quin etiam teneantur sub gravi se aptare ad confessiones excipiendas, si in locis versentur ubi fideles gravi laborent necessitate spirituali, ut fere omnes laborant, hodie præsertim, cum Religiosorum Instituta temporum iniquitate ubique fere suppressa conspiciantur. Cur enim sacerdotes duplicem potestatem et sacrificandi et a peccatis absolvendi in Ordinatione consequuntur?

III. Tenentur ad missæ celebrationem, ne dicantur *in vacuum gratiam Dei recepisse*, est sententia longe communior cum d. Thoma. Quoties vero in anno sacerdos simplex teneatur celebrare, Benedictus XIV ait dari obligationem sub peccato singulis dominicis ac festis celebrandi, sed non vult definire, an sub veniali, vel mortali. *S. Alphonsus*, l. II, n. 313, habet multo probabiliorem sententiam docentem sacerdotem per se et absolute loquendo (id est præclusis peculiaribus circumstantiis) non teneri sub mortali celebrare plusquam ter aut quater in anno, idest in solemnioribus festis (*De obedientia, operositate, et concordia ecclesiasticorum*, v. Scavini, l. I, nn. 655, etc).

283. **Dotes clericorum inferiorum.** Duo præcipua clerici præseferre debent, ut sacris Ordinibus digni habeantur:

I. *Scientiam;* ignorantia in ecclesiasticis non solum sibi, sed aliis etiam nocet. Nullum remedium, ait Salesius, si ignorantes clerici fiant sacerdotes; nam accepto Presbyteratu difficulter cogi poterunt ad studendum, experientia teste.

II. *Bonitatem;* qua de re Episcopus non debet acquiescere soli bonitati negativæ, nempe quod nihil sciat mali de clerico: sed oportet ut ejus bonitatem positivam cognoscat. Hinc Tridentinum ait eos tantum debere assumi ad sacros Ordines, *quorum probata vita senectus sit.* Porro *ætas senectutis vita immaculata* (Sap. 4).

Quam scientiam ac bonitatem ut rite assequantur clerici, necesse est, ut ipsi a primis unguiculis a sæculi evagatione et periculis removeantur et in seminaria recipiantur instruendi et educandi, prout decernit Tridentinum (*Sess.*, 23, c. 18 *de Ref.*) Atque si fieri posset, oporteret statuere (ait *S. Alphonsus*, Ho. Ap. Tr. 7, n. 52) ut neque tempore feriarum seminaristæ domos adirent, maxime tempore vindemiarum, ne regrediantur vitiis et peccatis onusti (V. *Scavini* l. IV, n. 22).

284. *Consectarium.* Laicus habituatus absolvi potest semper ac est dispositus ad suscipiendum sacramentum Pœnitentiæ: sed clericus si in aliquo gravi vitio præsertim turpi habituatus, vult sacris ordinibus initiari, non sufficit quod sit dispositus ad sacramentum Pœnitentiæ, sed oportet ut etiam dispositus sit ad recipiendum sacra-

mentum Ordinis pro, quo necessaria est positiva probatio et bonitas ob excellentiam status: alioquin ad neutrum dispositus est.

Quare confessarius nequit ipsum absolvere si absque illa probatione velit Ordinem sacrum suscipere, ad quam ascendere non potest nisi post longi temporis saltem plurium mensium experimentum. Quod si clericus ille nihilominus instet, confessarius suæ conscientiæ relinquat firmus in neganda absolutione nisi velit fieri reus mali exitus hujusmodi ordinandi.

Excipe casum extraordinariæ vel melius mirifice conversionis, adeo ut certo credi possit quod clericus ille subito perfecte consecutus sit sanctitatem spiritualem; quod tamen non ita facile supponendum. (*S. Alph.*, l. VI, nn. 63 et seqq. ubi habetur perdocta dissertatio a Benedicto XIV commendata: *De Syn.*, l. XI, c. 2 et 3. Et *Scavini*, l. I, n. 464 et n. 658.

CAPUT TERTIUM

De Obligationibus Religiosorum.

285. **Status religiosus.** Definitur *stabile vitæ institutum ab Ecclesia approbatum, tendens ad perfectionem per tria vota paupertatis, obedientiæ et castitatis.* In Concilio Lateranensi sub Innocentio III, statuitur, ne nova religio inducatur nisi a Papa probata sit (*S. Alph.*, l. IV, n. 5). En *lectissimas illas militum turmas* (ita religiosos appellat Pius IX) *quæ maxime tum christianæ tum civili reipublicæ usui, ornamento atque præsidio semper fuerunt* (Ency. 17 jun. 1847). It. vid. *Syllabus prop.* 52 *et* 53.

ART. I. — De vocatione, novitiatu et professione religiosa.

286. **Vocatio.** *Per vocationem intelligo affectum illum et quemdam veluti impulsum internum, quo quis sentit se invitari ad Religionem, vel ad aliquem alium Statum.* Certum est hanc specialem vocationem dari quoad Statum religiosum. Sane constat omnia in ordine naturali a Deo gubernari modo singulis entibus proprio; a fortiori in ordine supernaturali.

287. Q. 1. *An peccat qui vocatus ad religionem non obtemperat?*

R. Per se non peccat; quia religio est de consilio, non de præcepto. Vix tamen excusatur ab omni culpa ob periculum æternæ salutis cui se exponit qui moraliter certus de vocatione inter sæculi pericula morari vult (S. Alph. Ho. Ap. tr. 13, n. 27; et *Opuscoli relativi allo stato religioso*).

288. Q. 2. *An peccat qui non vocatus religionem suscipit?*

R. Graviter peccat, nisi voluntatem firmam habeat assumptas obligationes adimplendi; tum ob reverentiam religioni debitam; tum ob injuriam in Deum; tum ob periculum animæ quod subest, suscipiendo obligationes extra suum statum, et inclinationem.

289. Q. 3 *Quid de dicendum illo qui alium impedit a religione, vel ad illam cogit?*

R. Qui vocatum sive virum sive fœminam a religione abstrahit injuste, graviter peccat, quia illum privat iniquiter magno bono; et si dolo id faciat, peccat etiam contra justitiam, et tenetur fraudem tollere. Idem dicendum de illo qui non vocatum ad religionem inducit (*S. Alph.* l. III, 662).

Ex Tridentino excommunicationem ipso facto incurrunt non reservotam omnes cogentes quamcunque mulierem præterquam in casibus a jure expressis ad ingrediendum monasterium vel ad suscipiendum habitum vel professionem emittendam in quacumque religione. Item qui sine justa causa mulierem a religione impediunt (*Sess.* XXV, c. 18 de Reg.) Vid. n. 632.

290. **Novitiatus.** Tridentinum vit *In quacumque Religione tam virorum quam mulierum professio non fiat ante decimum sextum annum expletum; nec qui minori tempore, quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur; professio autem ante facta sit nulla, nullamque inducat obligationem* (Sess. 25, c. 15). Hæc probatio *novitiatus* appellatur, qui incipere solet ab eo puncto, quo quis in statu novitiorum admittitur.

Hæc quoad viros. Quoad *mulieres* vero ex declaratione S. C. Concilii statutum est, ut ipsum religiosum habitum non suscipiant ante annos duodecim. Insuper tenetur Episcopus vel per se vel per alium ex Tridentino et ante susceptionem habitus et ante professionem, virginis voluntatem diligenter examinare ad crates, an scilicet *coacta*, an *seducta*, an *sciat quid agat* (quod valet etiam quoad moniales exemptas). Et præstat, ut dictum examen fiat etiam de ingredientibus congregationes quæ simplicia vota tantum emittunt. (*S. Alph.*, l. IV, n. 5).

291. **Novitiorum admissio.** Ex decreto Pii IX omnes religiosi Ordinum, in quibus vota solemnia emittuntur, in posterum perfecto novitiatu vota simplicia tantum emittant saltem ad triennium, deinde ad vota solemnia possunt admitti, si a superioribus digni inveniantur; secus differatur. Constat ex Encyclica S. C. Regular. 19 martii 1857.

Ceterum professio non potest differri ultra ætatem 25 annorum completorum; ideo si tunc aliqui habiles non inveniuntur a monasterio ejiciendi. Ex Declarationibus autem S. C. Reg. 22 febr. 1859 vota simplicia ut supra, sunt perpetua ex parte voventis, et dispensatio reservatur S. Sedi. Attamen vota prædicta etiam ex parte Ordinis per dimissionem professorum eo ipso solvi possunt et solvuntur. Nemo autem causa infirmitatis post professionem votorum simplicium exorta, dimitti poterit a Religione.

Professi horum votorum simplicium participes fiunt omnium gratiarum ac privilegiorum, quibus professi solemniter in eodem Ordine fruuntur. Plura alia noviter decreta vid. apud *Lucidi, Bouix, Acta S. Sedis* et *Analecta* 1867, 1869 etc.

292. Quær. *Qualis esse debet annus probationis?*

R. Tenenda sententia requirit annum integrum ac continuum. Licet enim Tridentinum has particulas non posuerit in suo decreto, putandum est tamen fuisse locutum juxta jura antiqua; atqui jura antiqua loquuntur de anno integro atque continuo. Unde si horæ quadrans, v. g. deesset ad novitiatum, professio esset nulla; nec demendus est dies a bissesto anno, quia ex jure tunc *biduum pro uno die habetur.*

Attamen non censetur interruptus novitiatus, si novitius ægrotet et ideo exercitiis interesse nequeat; si violentia coactus discedat; si cum licentia ad parentes vel alios divertat sanitatis causa aut alio gravi fine, si iter agat a suis superioribus jussus, etc.

293. **Professio.** Novitiatum sequitur religiosa professio, quæ defi-

niri solet: *Promissio libere facta et legitime acceptata, qua quis in debita ætate constitutus, tempore probationis expleto, sese perpetuo adstringit certæ Religioni ab Ecclesia probatæ cum solemni votorum emissione.*

Professus potest reclamare de nullitate suæ professionis, sed intra quinquennium: quo elapso, non auditur, nisi a Sede Apostolica restituatur *in integrum*, sed habetur uti tacite professus. Oportet autem ut reclamans intra claustra degat, et si habitum dimisit, illum reassumat. (*S. Alph.*, l. IV, n. 8).

294. *Effectus professionis.* Sunt alii *gratiosi*, alii *onerosi.*

Inter gratiosos adnumeratur: 1) Remissio peccatorum quoad pœnam si professus sit in gratia. Nam hic est actus se totum divinis obsequiis mancipandi. 2) Extinctio votorum ante emissorum, veluti per quandam commutationem in melius. 3) Cessatio irregularitatis ex defectu natalium. 4) Solutio sponsalium imo etiam matrimonii, sed rati tantummodo. 5) Exemptionis privilegium. (*S. Alph.*, l. IV, n. 60).

Inter onerosos autem effectus præcipuus est obligatio tendendi ad perfectionem per media a Religione ipsa ordinata. (*S. Alph.*, l. IV, n. 9).

295. Q. 1. *An religiosi teneantur ad Divinum Officium?*

R. Affirmative; et hæc gravis obligatio oritur ex consuetudine, adprobata a Gregorio IX; et obligat professos ab hora professionis et choro addictos (secluso contrario privilegio), quamvis nondum in Sacris. Et si justa de causa choro non interveniunt, tenentur Officium privatim recitare. Item moniales extra Galliam professæ tenentur quotidie sub gravi, ad divinum Officium. (*S. Alph.*, l. IV, n. 141).

Diximus: *Religiosos professos choro addictos;* neque enim tenentur novitii, cum nondum regulam sint professi: neque conversi etsi professi, qui ordinati sunt ad corporales labores.

Tenentur autem religiosi professi, licet profugi sint; quia statum non amittunt: item licet suspensi vel excommunicati; cum sint in culpa et adhuc commode possint. Non tamen probabiliter tenentur qua religiosi, si per sententiam a religione ejecti sint: quia tunc extincta habetur essentia Status religiosi.

Diximus: *Moniales extra Galliam;* moniales enim in Gallia (adde et in Belgio) cum hodie non habeantur uti moniales stricte tales, non obligantur ad divinum Officium recitandum sub gravi, nisi ex peculiaribus Ordinis constitutionibus ad id adhuc adstringantur: idque etsi pertineant ad Ordinem olim etiam in Gallia approbatum, ut sunt Clarissæ. Et ita respondit S. Pœnitentiaria 26 nov. 1852. Verum in praxi consuetudo est ut dictæ moniales Officium quotidie recitent.

In Ordinibus vero, in quibus recitatur tantum Officium B. Virginis, hæc recitatio non obligat sub gravi, licet vota solemnia in illis emittantur, v. g. in Ordine monialium Visitationis, ut pluries decisum est ex Gury. In hoc Ordine religiosæ conversæ et associatæ, loco Officii tenentur recitare quotidie certas preces (et dicitur *Officium laicarum*). Quæ quidem non obligant sub gravi. (*S. Alph.*, l. IV, n. 141; l. VI, n. 63).

296. Q. 2. *Quid de privilegio exemptionis?*

R. Hoc privilegium in eo consistit, quod regulares solemniter professi a jurisdictione Episcoporum sint exempti et Sedi Apostolicæ immediate subjecti. Hoc factum fuit ne regularium unitas dissolveretur, atque ad tuendam religiosorum quietem, ut multis probat Bouix. Ceterum plura Tridentinum præscripsit, pro abusibus præcavendis:

1) Ut Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ delegatus monachos extra claustra visitet, corrigat si deliquerint, et ubi opus puniat. 2) Ut Sacramentorum administrationem, curam animarum et alia id genus quæ-

regulares habent cum exteris, Episcopus dirigat. 3) Ut neque in suis sine Episcopi benedictione petita, neque in aliis Ecclesiis, sine Episcopi licentia obtenta, ad populum prædicent. 4) Ut non liceat in suis Ecclesiis admittere sacerdotes sæculares vel regulares extraneos ad celebrandum contra prohibitionem Episcopi. 5) Ut in censuris evulgandis, servandis festis, ceterisque ad publicam divini cultus politiam spectantibus, Episcopo Diœcesano regulares pareant (*S. Alph.*, l. VII, n. 241).

297. **Funera Regularium.** Parochus in cujus parœcia Regularis fortuito decidat, non potest sibi vindicare jura funerum, etsi contigeret, ut eidem regulari infirmo extrema sacramenta deferre debuisset. Sed est transferendum cadaver, si commode potest, ad aliquam Regularium suorum ecclesiam. Regulares enim qui non fuerunt violenter dispersi etsi suppressi, sed adhuc vivunt in conventu, exempti sunt a parochiali jurisdictione et proprium habere censentur sepulcrum, quod nec declinare possunt. *S. C. Episc. et Regul.* 6 mai. 1870; et *S. C. Concilii* 21 aug. 1869.

Religiosi dispersi quoad funera subesse debent parocho loci, prout ceteri parochiani. *S. C. Episc. et Reg.* 25 febr. 1865.

Jus agendi exequias super cadaveribus monialium spectat ad confessarium monialium. *S. R. C.* 16 mart. 1808.

Quando regularis defunctus sepeliri nequit in conventu (obstante v. g. lege civili) possunt regulares cadaver ad cœmeterium commune deferre cum stola et cruce Conventus absque interventu Parochi, modo absque solemni pompa et recto tramite. *S. R. C.* 24 jan. 1846.

Ad quem pertinet associatio cadaveris monialium? Ad illarum confessarium, etsi moniales sint episcopo subjectæ; sed associatio fiat sine pompa et recto tramite cum stola, cruce, ut supra. *S. C. Conc.* 23 feb. 1872 (*Acta S. Sedis*, t. VII).

Quær. Quid illud *sine pompa?* « Ait claris. Avanzini, *verbo sine pompa, vel sine solemni pompa* idem significare, ita ut per hæc verba excludatur tantum pomposa delatio, quæ funeribus fieri solet convocato numeroso Clero sæculari et regulari, convocatis Confraternitatibus loci, etc. quæ sine parochi localis interventu et emolumento fieri non possunt. Non censeri autem pomposam funebri delationem, si Regularis defunctus associetur a solis ejusdem conventus Regularibus; ideoque neque pomposam censeri funebrem delationem defunctæ monialis, si fiat per paucos numero Presbyteros vel clericos; maxime si aliquo modo seu titulo ad monasterium referuntur. » (*Acta*, t. 3).

298. **Ordinatio Regularium.** Regulares debent suscipere Ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi situm est Monasterium ubi commorantur ex Benedicto XIII Bulla *In suprema.* Imo S. Congregatio de mandato Clementis VIII jussit, ut si Sedes episcopalis vacet vel Episcopus loci non habeat Ordinationem, superior possit dare literas dimissorias ad alium Episcopum; sed videat, ne ex industria ideo differat suorum Ordinationes. Propterea Benedictus XIV Constit. *Impositi* 1747, duas addidit conditiones:

1) Ut in tali casu nequeat religiosus ab alio ordinari, nisi præseferat attestationem Vicarii generalis, vel Cancellarii, vel Secretarii ejudem Episcopi de impedimento. Alias ordinans et ordinatus incurrunt pœnas in ordinantes sine dimissoriis. 2) Ut talis regularis examinari debeat ab Episcopo ordinante, si velit. Quod si Monasterium sit nullius Diœcesis, poterunt religiosi ordinari ab Episcopo viciniori. Qui si recuset sine juxta causa, fiat recursus ad S. Sedem.

Quoad novitios autem regularium, Suarez tenet eos ordinandos esse

ab Episcopo originis vel domicilii; cum nondum dici possint veri regulares et subditi, quippe qui adhuc possunt ad sæculum transire. Alii cum Fagnano putant eos posse ab ipso novitiatus Episcopo ordinari, et sic fert usus; cum novitii ibi degentes jam habeant animum perpetuo manendi. Utraque sententia probabilis est (*S. Alph.*, l. IV, n. 56; l. VI, n. 778).

299. Cum hodie creverint Instituta cum votis simplicibus, præstat referre declarationem S. Concilii Episc. et Regul. quoad Ordines:

1) An et quomodo Episcopus admittere possit ad Ordinationem sodales Instituti Caritatis cum attestatione superioris domus declarantis eos domui eidem esse addictos. Seu potius necessariæ sint dimissoriæ vel testimoniales ad normam Constitutionis Innocentii III *Speculatores*.

2) An et quomodo idem dicendum sit de sodalibus jam promotis ad tonsuram vel minores Ordines ab alio Episcopo?

3) An et quomodo, non obstante promissione obedientiæ in actu ordinationis Episcopo facta, licitum sit superioribus Instituti transferre sodales in aliam provinciam sine dependentia prælaudati Episcopi?

4) In casu egressionis ab Instituto ob dimissionem vel dispensationem, sodales iidem pertinent ad jurisdictionem Episcopi loci, ubi sita est domus cui adscripti sunt; an ad Episcopum cui subditi erant etiam ante adscriptionem Instituto?

S. Congregatio 6 martii 1864 declaravit: Ad 1: *Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.* Ad 2: *Affirmative in omnibus.* Ad 3: *Superiorem provincialem posse libere uti facultate transferendi alumnos provinciæ juxta Constitutiones a S. Sede approbatas.* Ad 4: *Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.*

300. **De confessione quoad Regulares.** Plura hac de re a canonico Jure, a Pontificum Constitutionibus ac consuetudine statuta sunt (v. *S. Alph.*, l. I, app. 2, n. 95 etc.)

I Regulares ad excipiendas Confessiones sæcularium indigent Episcopi loci approbatione; non vero ad excipiendas Confessiones suorum religiosorum vel sæcularium, qui sunt de familia in suis monasteriis et continui commensales; tunc sufficit probatio Prælati regularis.

II. Prælati Religionum possunt sibi reservare casus, si cupiunt, sed uti decrevit Clemens VIII, 20 maji 1593, tantum undecim, et non ultra sine consensu Capituli generalis pro tota Religione, aut provincialis pro provincia. Casus determinati sunt: 1) Apostasia. 2) Egressio nocturna et furtiva a monasterio. 3) Sortilegium. 4) Peccatum mortale contra paupertatem. 5) Furtum mortale de bonis monasterii. 6) Peccatum carnale opere consummatum. 7) Perjurium in judicio. 8) Cooperatio in abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9) Occisio vel gravis percussio. 10) Falsificatio manus vel sigilli officialium monasterii. 11) Malitiosum impedimentum, retardatio aut aperitio literarum superiorum ad inferiores vel contra.

III. Regulares aliæque personæ exemptæ non incurrunt episcopalem reservationem. Ideo regularis qui ex superioris sui licentia, vel ex concessione juris (ut si non habeant socium sui Ordinis), sua peccata confitetur sacerdoti sæculari diœcesano, poterit absolvi a reservatis Episcopo, etsi talis confessarius non sit approbatus pro reservatis.

IV. Superiores regulares qui ex proprio Ordine facultatem habent deputandi confessarios, nisi obstet Constitutio, possunt licentiam impertiri suis subditis, ut tam intra quam extra claustra degentes confiteantur cuilibet sacerdoti tam sæculari quam alterius ordinis; si tamen sit ad confessiones adprobatus; ut patet ex resolutione S. C. C. 18 sept. 1769.

Et Pius IX Brevi 28 sept. 1852 indulsit Cappuccinis, ut a confessario extraneo *possint obtinere sacramentalem absolutionem etiam quoad casus per statuta Ordinis reservatos, incursasque proinde censuras ; præstita tamen obligatione, se statim ut primum licuerit superiori suo regulari præsentandi, et ab ipso absolutionem impetrandi.*

V. Regulares etiam ad tempus sæcularizati debent exomologesim suam facere penes confessarios approbatos ab Ordinario loci, a quibus in actu Sacramentalis confessionis absolvi poterunt etiam a censuris et casibus reservatis in Ordine, si in Diœcesi reservata minime sint. *S. C. Regularium* 27 aug. 1852.

VI. Postulatum fuit : « 1) Utrum religiosus non approbatus juxta leges proprii Ordinis a suo superiore vel ipso invito, cum sola facultate Ordinarii valide excipiat Confessiones sæcularium. 2) An superiores regulares jurisdictionem habentes possint suos subditos suspendere ab audiendis Confessionibus sæcularium etiam ex informata conscientia. 3) An valeat suspensio oretenus data et absque scripto enunciata. 4) An absolutio impertita ab eo, qui tali suspensione est innodatus sit valida. 5) An qui hujusmodi absolutionem attentat, irregularitatem incurrat ?

S. C. Epis. et Reg. 2 martii 1866 respondit : Ad 1 : *affirmative ;* Ad 2 : *affirmative, ita tamen ut religiosus suspensus illicite, non vero invalide Confessiones excipiat ;* ad 3 : *affirmative, cum feratur per modum præcepti particularis ;* ad 4 : *affirmative ;* ad 5 : *provisum in præcedentibus.* » Id est non incurrit, nam ex responsione ad tertium suspensio fertur per modum præcepti ; ideo subditus inobediens erit, non violator censuræ, unde non fit irregularis.

VII. A. S. Pœnitentiaria quæsitum fuit : « An Prælati Regulares post Constitutionem *Apostolicæ Sedis* Pii IX, iisdem privilegiis gaudeant, quibus antea, idest an possint suos subditos absolvere a casibus papalibus in dicta Bulla simpliciter reservatis ? Responsum : *Negative, salvis aliis facultatibus quæ promanant ex rescriptis particularibus ad tempus concessis ;* 5 dec. 1873. »

VIII. S. Concilii Congregatio ad dubium : An regulares possint laicis ratione hospitii et similis habitantibus in eorum conventibus, si ibidem infirmentur, ministrare Eucharistiam pro Viatico, nec non Extremam-Unctionem, respondit anno 1649 : *Non posse, sed tantum illis qui sunt continui commensales et de familia conventuum* (ex Tridentino, sess. XXV, c. XI, *de Regul.*, et Constit. Gregorii XIII *Circumspecta*, 17 febr. 1649).

Ad dubium : An clericus, pistor, alitor et spenditrix habitantes in cortili monasterii...., habeant requisita Concili in casu ? S. Congregatio respondit 21 jan. 1713 : *Negative.*

IX. Propositis dubiis : 1) An famuli et famulæ monialium sæculares in iisdem mansionibus (sitis in atriis monasteriorum muro circumvallatis et quæ sunt contigua monasteriis, et habent portam quæ clauditur in casu) degentes, teneantur recipere Eucharistiam tempore paschali a Parochis, in quorum Parochiis monasterium et mansiones sitæ sunt in casu ? 2) An ad dictos Parochos spectet Sacramenta dictis famulis et famulabus ministrare in ultima infirmitate in casu ? S. C. Congregatio 17 sept. 1822 respondit : ad 1 : *affirmative ;* ad 2 : *affirmative.*

X. *Juvenes et convictores alumni viventes pro studiis in regularium collegiis, et puellæ in exemptis monialium monasteriis educationis causa degentes, habendi sunt veluti spectantes ad cœnobii et monasterii familiam adeo ut, irrequisito Parocho, Communionem paschalem, Viaticum et Extremam-Unctionem a superiori regulari recipere possint ?*

Pro negativa sententia nonnulli adducunt decisionem S. C. Episcoporum die 21 julii 1848, qua statutum est, et jura Parochi in casu mortis salva remaneant. Verum in casu agebatur de monasterio, ubi Parochus vi consuetudinis hoc jus exercebat. Eadem S. Congregatio die 8 junii 1860, dubium quoad hanc quæstionem sibi proposuit, sed rescripsit: *Dilata et dividantur dubia.* Summus Pontifex in casu, 3 sept. 1864, exemptionis indultum largitus est. Ceterum quoad praxim spectat solent episcopi ad omnem removendam difficultatem regularibus facultatem concedere, certioratis Parochis, Pœnitentiam et Eucharistiam, adolescentibus et puellis internis et externis etiam administrandi.

301. **De regularium perfectione.** Etsi religiosus vi professionis non teneatur actu esse perfectus, tenetur tamen actu ad perfectionem tendere per media ipsi in sua Religione ordinarie exhibita; cum teneatur servare statum suum, qui status est tendentium ad perfectionem. Hinc graviter peccat qui de ea nullo modo curat. Quod si ita animo sit affectus, ut intendat quidem servare mandata sub gravi obligantia, sed non alia; licet communius ac probabilius eum a gravi excusent, si sola attendatur obligatio tendendi ad perfectionem; difficulter tamen posset excusari ex alio capite, prout scite ait Sanchez, nempe ratione periculi labendi in gravia, ratione scandali, etc.

Quidquid sit, merito a gravi non excusant superiorem, qui negligit corrigere defectus leves in suis subditis, si complures sint et tales, qui disciplinam in communitate relaxare valeant pedetentim. Quod etiam dicendum est de superioribus aliarum communitatum (*S. Alph.*, l. IV, n. 11).

Art. 2. — De votis religiosorum.

302. **Votum paupertatis.** Religiosus (idem est de moniali) ex voto solemni paupertatis ad hoc obligatur, ut *nihil habeat proprii in particulari ad disponendum ex bonis temporalibus sive mobilibus sive immobilibus, nisi Sede Apostolica dispensante* (Trident. Sess. XXV, c. 2 de Ref.) Dictum *est ex bonis temporalibus;* quia bonorum spiritualium, v. g. famæ, honoris, religiosi dominium retinent. Idem dicunt de Reliquiis sacris, idem de manuscriptis, tum quia sunt partes ingenii licet alieni, ideo quid spirituale; tum quia pertinent ad scientiam; quam non respicit paupertas (*S. Alph.*, l. IV, n. 14, 36).

Tale votum utpote personale comitatur etiam assumptum ad Episcopatum, uti tenent communiter, adeo ut Episcopus regularis testari non possit; cum usum, non proprietatem bonorum habeat. Et ideo quæ acquirit, ea non sibi, sed suæ Ecclesiæ acquirit. Si vero regularis sit Episcopus tantummodo *in partibus*, in pia opera impendere debet bona ex S. Sedis præscriptione (*Acta S. Sedis*, t. I).

303. **Resolutiones pro praxi.** 1) Contra expressam Tridentini consuetudinem invaluit usus, ut religiosus possit aliquid possidere de licentia superioris. Ideo censent probabilius temperatum fuisse Concilii rigorem.

2) Permittunt communiter, ut religiosus possit elargiri cui voluerit suas *pietansias*, quæ limitate ei præbentur, ut ova, carnes, etc. nisi superior id expresse vetet. Idem est de munusculis devotionis et levibus dationibus remuneratoriis ex bonis concessis ad usum.

3) Facit contra votum paupertatis, qui accipit ab extraneo pecuniam ad libitum impendendam in opera pia, quia esset actus proprietatis sic agere. Secus est, si jam opera pia sint determinata a donatore; tunc religiosus non esset, nisi canalis donatoris. Quanquam etsi opera

non sint determinata, adhuc licere docet Sanchez; quia hic non recipiuntur pecuniæ ut propriæ, nec ut propriæ traduntur.

4) Monasteria mediocriter opulenta communiter dominis privatis sat opulentis, æquiparantur. Unde hæc ratio habenda est in computanda gravitate, si furtum fiat de bonis monasterii. Alii assignant pro materia gravi duo scuta; alii sex carolenos: et octo pro monasterio opulento. Admittunt alii non esse culpam gravem accipere res comestibiles multis vicibus; nam satis præsumitur licentia Prælati.

5) Generatim non peccat graviter religiosus clam accipiens rem aliquam a sua communitate, v. g. librum ad usum proprium, non tamen in perpetuum; tunc prælatus censetur tantum invitus quoad modum.

6) Sine Prælati licentia generatim non peccat graviter religiosus res ad usum suum vel etiam extraneis mutuando, modo sit tutus de restitutione facienda, nec damnum inferat communitati.

7) Peccat contra votum paupertatis, qui sine facultate, saltem præsumpta superioris, aliquid emit etiam pro communitate; quia agit ut proprietarius. Non est autem peccatum sub conditione licentiæ obtinendæ, aliquid accipere, vel donare, modo res recuperari vel dari possit, si licentia negetur; quia actus reapse est suspensus.

8) Non peccat contra votum paupertatis qui excipit pecunias extraneorum in depositum (cum animo reddendi quando dominus voluerit) sine licentia Prælati; quamvis id possit esse contra obedientiam.

9) Qui habeat licentiam dandi aliquid Paulo et dat Petro, non peccat, nisi superior dederit licentiam pro Paulo, ob peculiarem circumstantiam, alioquin negaturus.

10) Ex tacita sive præsumpta superioris licentia potest religiosus aliquam summam ludo honesto exponere. Ubi notant in aliqua religione permitti ex consuetudine ludere modicam summam chartis lusoriis.

11) Congregatio Epis. et Regul. 1863, ad quæsitum, an liceat Franciscanis uti in itineribus viis ferreis, respondit: *Affirmative ex rationabili causa de licentia superioris, prout in rhedarum usu, salvo quoad locum spiritu humilitatis* (Acta S. Sedis, t. 1).

304. Quoad *Moniales* notanda speciatim: 1) Superiorissa habet bonorum sui monasterii administrationem, si non obstet regula, aut consuetudo. Potest elargiri in eleemosynas bona superflua, et modice donare etiam sine consensu aliarum. Potest sed non tenetur superflua in eleemosynas dispensare, si ea applicet in augendo ecclesiam, habitationem, redditus monasterii, ut plures ali possint moniales, vel ut melius servetur vita communis. Potest ex se contractus inire, sed in rebus gravioribus requiritur consensus Capituli.

2) Monialis non potest cedere fructum sui livelli consanguineis, nisi de licentia S. Congregationis. Neque illum tradere monasterio, sub pacto ut istud solvat sua vita durante aliquam pensionem.

3) Per professionem solemnem transfertur dominium dotis in monasterium irrevocabiliter; ita pluries *S. C. Reg.;* idque etsi monialis transeat ad aliud monasterium. Verum (ait Vecchiotti) ex pluribus decisionibus erui et deduci posse videtur, dotem in ingressu traditam irrevocabiliter monasterio acquiri; sed monasterium obligatione tunc obstringi vel congrua alimenta præstandi, vel dotem restituendi. S. C. Regul. in Navarien. 14 aug. 1863.

4) Si vota non sint solemnia, dos restituenda est moniali etsi professæ, si egrediatur, ex *S. C. C.* 1738. Excipe, nisi sint regulæ speciales illius monasterii; tunc iis standum est, quia pactum servari debet; nec ideo dos restituenda, ut rescripsit *S. C. E.* 10 junii 1828.

5) Non potest Ordinarius præfigere quantitatem dotis ita, ut moniales nequeant plus recipere, si sponte solvatur. *S. R. C.* 3 nov. 1604.

6) Monialis novitiæ professio potest differri ultra annum, si dotem competentem monasterium adhuc non receperit. *S. R. C.* 31 maji 1597. Potest tamen admitti in professionem antequam solvatur dos. *S. R. C.* 14 febr. 1653 (*Lucidi*, t. 2, pag. 190; *Analecta*, 1867).

305. *Lex civilis in Gallia, Belgio, apud nos non amplius agnoscit incapacitatem dominii in religiosis. Quid resolvendum?*

R. Hac de re casum ponit Gury: « Sophronius professionem in Gallia emissurus, dubitat: 1) Utrum dispositio bonorum quam facturus est, antequam solemnia vota emittat, irrevocabiliter firmanda sit; quia testamentum ab ipso condendum, ex natura sua atque a lege civili essentialiter revocabile est, cum ipse non cognoscatur coram lege gallica ut religiosus. Et emissa professione dubitat, an hæreditatem vel legatum sibi delatum acceptare queat; cum ex lege illa sit adhuc dominii capax? 2) Nescit an actum publicum facere possit, juxta dispositionem aliquam ante votorum emissionem factam? — 3) Cum oblitus fuerit de re aliqua statuere ante professionem, postulat, an stante eadem lege, adhuc de illa re disponere valeat?

R. Ad 1. Dispositio legis civilis est quid omnino indifferens ad obligationes religiosas, parvi igitur refert si cognoscat statum religiosum vel non. Lex canonica obligat independenter a lege civili; etenim si hujus dispositiones legi obstent canonicæ, irritantur in foro conscientiæ. Proinde tum religiosus, tum communitas religiosa jura sua servant; ergo eædem urgent obligationes et eædem habentur facultates sub lege civili gallica, quæ de Jure communi vigent. Ideo religiosus in Gallia sicut alibi dispositionem irrevocabilem bonorum suorum facere debet. Nec obstat quod haberi possit coram lege civili veluti proprietarius, vel homo jure proprietatis gaudens. Hoc neque ei nocet nec favet; igitur ad actum proprietatis faciendum cogi nequit.

Ad 2. Facta professione, bene potest religiosus facere actus civiles externos, conformes dispositionibus statutis coram Deo in foro conscientiæ ante professionem, ut subscribere, actum privatum efficere, etc.; tunc enim formam mere externam apponit. Non vero denuo disponit, adeoque nullum proprietatis actum facit.

Ad 3. Nihil agendum, quia professus non amplius de bonis illis disponere potest. Obvenient igitur monasterio, si nihil aliud obstet; vel recurrendum ad dispensationem pontificiam, ut alia quælibet dispositio fiat. Solus enim Papa in effectibus voti solemnis dispensare potest. »

306. **Votum castitatis et clausura.**

1. Ex voto *castitatis* religiosus obligatur ad se abstinendum ab omni voluntaria delectatione venerea tam interna quam externa. Proinde si contra fecerit, duo peccata committit, idest luxuriæ ac sacrilegii, etsi non sit in Sacris. Et probabilissime etiam peccat contra commune bonum, si periculum sit, ne infametur Religio.

2. Lex *clausuræ*, quæ a Pontificibus ad disciplinam tuendam inducta est, quæque tam viros quam mulieres solemnibus votis obstrictas (licet diversimode) respicit, duplex quasi est, *Una*, quæ religiosorum egressum e claustris; *altera*, quæ extraneorum ingressum in claustra intuetur. Episcopus autem potest a S. Sede impetrare clausuram papalem etiam pro monialibus cum votis simplicibus, accedente consensu omnium monialium vocalium per vota secreta; ex S. Congregatione Regularium et Episcoporum 6 dec. 1839 (*S. Alph.*, l. IV, n. 57, etc.)

307. Quæsitum fuit: 1) Utrum si non sint solemnia vota, moniales

nihilominus teneantur ad clausuram servandam, quam voto simplici vovent, sub censuris a Tridentino edictis ubi episcopus clausuram restituerit? 2) Utrum excommunicationis incurrat pœnam qui sine licentia ingrediatur septa monasterii, ubi clausura ab episcopo restituta fuerit?

Ad 1m *Negative quoad pœnas sacris canonibus et apostolicis constitutionibus præscriptas.* Ad 2m *Affirmative relate ad censuras ab Episcopo fortasse impositas.* S. C. Epis. et Regul. 1 aug. 1839.

308. Q. 2. *An liceat religiosis e claustris egredi?*

R. Quoad viros habet Constitutione *Nullus* Clemens VIII: *Nemo religiosorum audeat egredi e conventu, nisi ex causa et cum socio* (quod hodie vix observatur) *et de licentia singulis vicibus impetrata a superiore, qui non aliter eam concedat, nisi causa probata, sociumque exituro adjungat non petentis rogatu, sed arbitrio suo, neque eundem sæpius: licentiæ vero generales exeundi nulli concedantur.* Quod confirmavit Urbanus VIII Constit. *Sacra Congregatio*, ubi Pontifici reservat potestatem dandi religiosis facultatem commorandi extra claustra, puta causa studii.

309. Q. 3. *An moniales possint egredi e monasterio?*

R. Quoad sanctimoniales arctissima est hæc lex, quam tulit Tridentinum: *Nemini sanctimonialium liceat post professionem exire e monasterio etiam per breve tempus quocumque prætextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo probanda, indultis quibuscumque et privilegiis non obstantibus* (*Sess.* 25, c. 5 *de Reg.*). Imo neque id licet etiam causa translationis ad aliud monasterium ejusdem Ordinis, vel alterius strictioris observantiæ sine licentia Sedis Apostolicæ, uti declaravit S. C.

Statuit autem S. Pius V Const. *Decori*, Episcopos non habere facultatem licentiam impertiendi monialibus exeundi a monasteriis, *nisi ex magni incendii aut infirmitatis, leprœ aut epidemiæ, sed neque in prædictis casibus extra illa nisi ad necessarium tempus stare licebit.* Ad incendium communiter revocatur bellum imminens, inundatio fluminis, ruina ædificii.

In aliis casibus, uti si aliqua monialis ob morbum, puta phtysis, insaniæ, scorbuti aerem mutare debeat, vel ad balnea proficisci, etc., petenda est licentia a S. C. Episcoporum.

Moniales extra hosce casus exeuntes incurrunt in excommunicationem Papæ reservatam, ex Constit. *Apostolicæ Sedis* Pii IX (vid. n. 603).

310. Q. 4. *An exteri ingredi possunt conventum virorum?*

R. Generatim nunquam vetitum fuit admittere in claustra religiosorum viros etiam laicos. Verum etsi regula nihil injungat, munus erit superioribus, ut non omnes et ita frequenter laici admittantur; quia esse non potest sine quietis ac pacis turbatione.

Diximus *viros*; mulieres enim ea ingredi (si excipiantur reginæ ac fundatrices) sub pœna excommunicationis ipso facto ac Papæ reservatæ prohibuit Pius IX Constit. *Apostolicæ*, in quam incurrunt etiam superiores aliosve eas admittentes (vid. n. 604).

311. Q. 5. *An exteri ingredi possint monasteria monialium?*

R. Pius IX citata Constitutione decernit excommunicationem ipso facto et Pontifici reservatam incurrere *violantes clausuram monialium, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo* (vid. n. 603). Hæc autem licentia tantum in vera necessitate est danda ex Tridentino; et quidem in necessitate monasterii vel monialium. Hinc non valet licentia data ad collocandam in monasterio aliquam fœminam, ne redeat ad vomitum. Neque possunt uxores intrare causa adulterii vel dissensionis cum viris.

Est autem hæc monasterii vel monialis necessitas late accipienda pro qualibet rationabili causa, ut docent Sanchez, Delbene, Barbosa et alii;

in stricta enim necessitate, lex humana jam cessat per se. Barbosa censet minorem causam requiri pro ingressu fœminæ in monasterium monialium, quam viri; pro ingressu diurno quam nocturno; pro ingressu consanguineæ quam extraneæ; pro ingressu in priora receptacula, quam in interiora (*S. Alph.*, l. VII, n. 220).

312. *Resolutiones pro praxi.* 1) Licentia ad ingrediendum debet esse specialis, ita ut non sufficiat si alicui concedatur licentia ad quoscumque casus, ad quos potest superior illam præbere.

2) Si monasteria sint Episcopo subjecta, ipsi competit jus concedendi licentiam auctoritate ordinaria; et tunc satis probabiliter ex jure competit etiam suo Vicario generali. Si monasterium sit immediate Sedi Apostolicæ subjectum, Episcopo non competit nisi delegata auctoritas; et tunc non potest in hoc se ingerere Vicarius sine speciali Episcopi mandato. Quod potest Episcopus in hac re, potest etiam Vicarius capitularis. Si monasterium subsit regularibus, licentia datur a Prælato regulari. Abbatissa autem nequit de jure ordinario hanc licentiam dare; at potest Episcopus delegare Abbatissam vel confessarium vel alium prudentem virum ad illam concedendam.

3) In necessitatibus, quæ moram non patiantur, non requiritur ulla licentia, nam lex humana est: esset in casu mortis, incendii, etc. Hinc quivis sacerdos in casu repentinæ mortis ingredi potest ad ministranda Sacramenta, si non adsit approbatus.

4) Medicus non potest ingredi nisi licentia renovata singulis trimestribus et sociari debet a duabus monialibus. Non potest intrare initio quadragesimæ ad cognoscendum quæ monialis sit dispensanda: quia id potest præstare ad crates, nisi monialis decumbat in lecto. Medicus vero extraordinarius nequit ingredi ad libitum monialium, sed tantum in defectu ordinarii, vel quando cum ordinario habet consultationem. Chirurgus potest intrare ad secandam venam, et pharmacopola ad docendum (si opus sit) quomodo medicamen sit parandum.

5) Factores, notarii, et similes pariter possunt (at semper obtenta licentia; nisi res urgeat et longe sit qui eam concedere potest): v. g. ad judicandum de ruina imminente, ad inveniendam scripturam necessariam in archivio, ad faciendum puellæ testamentum. Sicuti pariter ex licentia possunt fabri, hortulani, fabricatores, puteарii, putatores, molitores et similes, qui artem suam extra commode non possunt exercere. Item de bajulo; qui si in licentia nominatus, isto deficiente, non potest alius substitui, nisi licentia esset indeterminata, v. g. *ut bajulus ingredi possit.* Non possunt tamen admitti neque infantes neque amentes.

6) Confessarius potest ingredi ad Sacramenta infirmæ decumbenti ministranda, quoties ex præscripto regulæ dispensatur Communio; item quoties monialis illa communicare consuevit. Debet autem ingredi indutus superpelliceo et stola, nec potest divertere ad aliam monasterii partem, neque ad visitandam aliam infirmam. Quanquam sentit De-Alexandris, quod confessarius postquam infirmæ Confessionem audierit, bene potest alium novum ædificium monasterii benedicere et etiam deferre cuidam aliæ infirmæ insiguem Reliquiam: sic etiam potest (ait) ob causam immorari in monasterio brevi ad intuendas officinas et ad tractandum aliquod temporale negotium.

7) Confessarius sæcularis debet intrare solus, regularis cum socio probatæ vitæ et maturæ ætatis. Dum audiuntur Confessiones, debent assistere commatrices ad januam ita ut confessarium videant. Confessarius monialibus deputatus, non ideo potest dare benedictionem in articulo mortis, sine speciali delegatione. Item neque Parochus loci, si

moniales sint exemptæ; tum enim non est proprie earum pastor (*S. Alph.*, l. VII, n. 221).

313. **Votum obedientiæ.** Hoc voto religiosus obligatur ad omnia, quæ præcipit superior secundum regulas ac constitutiones, sive præcipiat *directe* et *explicite*, ut sunt quæ expressa habentur in regula (silentium, abstinentia tali tempore); sive *indirecte* et *implicite*, quæ nempe in regulis satis continentur, ut pœna in transgressores, et quidquid pertinet ad officia communitatis rite obeunda. Unde verus religiosus *amplius velle et nolle non habet.*

Ordinarie tamen peccata contra obedientiam non habentur uti mortalia, nisi agatur de re gravi, vel de gravi scandalo.

Diximus: *secundum regulas ac constitutiones;* non enim obligatur in iis, quæ sunt vel *contra* regulam (nisi adsit legitima dispensatio); cum debeat esse rationabile illius obsequium. Vel *supra* regulam, uti essent magnæ macerationes; nam id non esset fragilitati humanæ satis attemperatum. Quod autem regulæ jubeant obedire in omnibus, id præcise non est de obligatione voti, sed de obedientiæ perfectione.

Multo minus tenetur subditus obedire prælato jubenti ut incedat pedibus super aquas, etc. Nec valet quod talis obedientia aliquando a Deo miraculis fuerit probata; non est Deus tentandus sine superno lumine quod et præcipienti et obedienti fuerit clare manifestatum.

314. A religioso autem cavenda sunt non tantum peccata contra votum obedientiæ; sed etiam contra ejus virtutem. Ideo debet mandatis obsequi sine reluctantia et ægra voluntate. Attamen sentire naturalem repugnantiam meritum obedientiæ non minuit, modo non ei detur consensus.

315. Q. 1. *Quid si superior præcipiat assistentiam peste infectis?*

R. Tenentur religiosi obedire, si infecti sint ejusdem Ordinis: quia pertinet ad bonum commune, ut sibi invicem membra subveniant. Secus si agatur de aliis, qui non sint in necessitate (intellige, si constitutiones id non præcipiant); nam nulla ratio est hujus tam gravis obligationis (S. Alph., *Ho. Ap.*, tr. 13, n. 18, etc.)

316. Q. 2. *An omnes religiosorum regulæ sint pure pœnales?*

R. Cum Suarez: Regula religiosa, collective sumpta, est quædam vivendi norma secundum perfectionem Evangelicam regens animos, et dirigens eorum actus ad illam acquirendam. Si in regula distincte exponatur, Religionis mentem esse velle *obligare vi præcepti*, qualis videtur esse regula S. Francisci, tunc obligat graviter vel leviter pro ratione materiæ ac verborum.

Si vero expresse ponatur in regula, eam *non obligare in conscientia* ad culpam, ut habet regula Fratrum prædicatorum, Societatis Jesu aliarumque nonnullarum communitatum, tunc de se ad nullam culpam obligabit; sed solum obligabit in conscientia ad pœnam sustinendam, seu ad parendum superiori pœnam imponenti pro transgressione.

Hæc per se; nam quoad praxim quamvis regula ad nullam culpam obligaret, vix tamen potest violari sine aliquo peccato levi ob defectum motivi et finis honesti. Sed fere semper adest culpa ratione negligentiæ, concupiscentiæ, scandali, etc. (*S. Alph.*, l. IV, n. 10).

317. Q. 3. *Quisnam potest dispensare in regula?*

R. Prælati regulares non possunt dispensare in regula, nisi iis concedatur a privilegio vel a jure. *Ratione privilegii* possunt Prælati etiam inferiores dispensare in rebus quæ sub levi præcipiuntur, in rebus frequentibus, in statutis propriis illius conventus. *Ratione juris* nequeunt dispensare in votis essentialibus; in aliis vero regulis bene ipsi poterunt pro casu particulari, nisi expresse interdicatur (*S. Alph.*, l. II, n. 194).

Art. 3. — De religioso in aliam religionem transeunte, sæcularizato, ejecto, apostata, fugitivo, disperso, et reformato.

318. Q. 1. *Quid de transitu ad aliam Religionem?*

R. De Jure communi a laxiore ad arctiorem Religionem religiosus transire potest, petita etsi non obtenta immediati proprii Prælati licentia; sed hodie fit recursus ad Apostolicam Sedem. Transitum vero ad laxiorem prohibuit Tridentinum (*Sess.* 25, c. 19 *de Reg.*). Sed Benedictus XIV, Bulla *Pastor bonus*, eam concedit aliquando ob graves causas a majori Pœnitentiario probandas, modo ibi vigeat regularis disciplina.

319. Q. 2. *Quid de sæcularizatione?*

R. Ex gravibus causis S. Sedes nonnullis religiosis solemniter professis non solum ad tempus, sed etiam perpetuo in sæculo degendi facultatem concedit, in habitu præsbyteri sæcularis, retento interius aliquo regularis habitus signo, ut sit illis memoriale perenne, eaque lege ut substantialia votorum suæ professionis cum novo statu compatibilia observent, et de congruo patrimonio provisi sub obedientia Ordinarii loci (etiam vi voti religiosi) vivant: en sæcularizatio.

Hujusmodi religiosi dominii incapacitate detinentur, ideoque nec hæreditates capere neque testari de suis rebus, neque Beneficium proprio nomine possidere; sed illum tantum nomine S. Sedis administrare possunt. Ceterum vide Indulta, quæ hac de re expediri solent a S. Congregatione Episcoporum et Regularium (Lucidi, *De Visit. SS. Lim.*, t. 2).

320. Q. 3. *Quid de ejecto a Religione?*

R. *Ejectionis* nomine intelligitur: *Perpetua separatio religiosi a suo Ordine, facta auctoritate judicis.* Ad hoc remedium veniendum est tantum in extremis, et servatis servandis juxta Canonum præscripta.

Causa esset: 1) Si religiosus in gravi ac pernicioso crimine existens notorie incorrigibilis æstimetur etiam post longam saltem unius anni pœnitentiam in jejunio et carcere. 2) Si diu tolerari non possit sine Ordinis infamia. 3) Si in admissione impedimentum valde grave reticuerit, v. g. lepram. Sententia expulsionis est Episcopo significanda, cujus in Diœcesi expulsus sedem statuere debet; cum ei subdatur, qui tamen illum ordinare non potest (Benedictus XIV, *De Syn.*, l. 13, c. 11).

Ejecti obligantur ad votum *castitatis*. Quoad *paupertatem*, ejus quod acquirunt habent usum. Quoad *obedientiam* ac ceteras regulas, liberi sunt; nam istæ non respiciunt, nisi regulariter viventes, a quorum porro consortio ipsi juridice avulsi sunt (*S. Alph.*, l. IV, n. 79).

Ex Const. Pii IX: « suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt religiosi ejecti extra religionem degentes. (vid. n. 639).

321. Q. 4. *Quid de apostata et fugitivo a religione?*

R. *Apostata a religione* est qui post emissam professionem deserit Ordinem, excusso jugo regularis disciplinæ. *Fugitivus* dicitur qui recedit a claustro vel timens sævitiam Prælati, vel sibi vivere volens.

Apostata ac fugitivus omnibus legibus obligantur; cum adhuc sint vel esse debeant de familia. Ita communiter; imo apostata suspenditur ab Ordinibus si quos susceperit post apostasiam, privatur omnibus sui Instituti privilegiis, si habitum Religionis dimittat.

322. Q. 5. *Quid de religiosorum dispersione?*

R. Si irruente politicarum perturbationum turbine, religiosi dispergantur, et collegialem vitam interrumpere cogantur, versari debent in sæculo memores propriæ vocationis, vota solemnia firmiter custodientes. Legitimis superioribus remanent subjecti; et solet etiam pro illo tem-

pore assignari Episcopus loci. In habitu clericali (si impediantur in proprio) incedant, sub veste signum gerentes suæ professionis.

Votum autem solemne paupertatis non impedit, ut valeant sibi res utiles et necessarias comparare, pecuniasque apud se habere, et contractus inire; præsumitur licentia. Quod tamen acquirunt religiosi dispersi, non sibi, sed Religioni acquirunt. (*V. apud Scavini plures recentes resolutiones hac de re*, l. 1, n. 669).

323. Q. 6. *An qui professionem emisit in Religione, quæ a suo vigore remisit, possit cogi ad regulam primitivam?*

R. Cum Suarez: alii dicunt obligari posse aliquem ex vi voti, ut servet primitivam regulam, etsi propter relaxationem ab aliis non servetur, et nondum facta sit reformatio.

Alii communiter tenent ante reformationem non posse aliquem cogi ad servandam regulam quoad eam partem, in qua illam relaxatam invenit; posse tamen ab ipsa Religione ad primam formam restitui, et tunc obligari quemlibet religiosum etsi antea professum.

Alii absolute negant posse religiosum obligari ad acceptandam reformationem, si relaxatio legitime præscripta est: nam nemo obligandus ad observandum, quod ab initio legitime professus non est.

APPENDIX

De superiorissa, visitatione monasterii, de educandis, et Congregationibus sine votis solemnibus, et Tertiariis.

324. **Abbatissa.** Hic plura notanda ex Tridentino, et Sacris Congregationibus et communi Doctorum.

1. In ejus electione quoad monasteria non exempta vel Sedi Apostolicæ reservata, præsidet Episcopus vel ejus delegatus vota excipiens. Quoad exempta, præsidet Prælatus regularis vota excipiens, sed cum Episcopi assistentia. Facta electio confirmanda est, secus nequit Abbatissa officium exercere. Quæ insuper benedicenda est: hæc tamen benedictio etiam simplici sacerdoti potest committi.

2. Debet eligi quæ minor non sit 40 annis, et quæ 8 annis post professionem laudabiliter vixerit. In defectu potest eligi monialis habens 30 annos ætatis et 5 professionis, vel ex alio monasterio sumenda. Electio esse potest ad triennium: quo expleto ex S. C. dispensatione ad alterum triennium eadem monialis valet eligi, at non amplius: imo post triennium omni auctoritate carere debet.

3. Nec potest eligi infamis, vidua, cæca, surda, muta. Ad electionem sufficit major votorum pars. Concurrunt ad eligendam tantum choristæ professæ; et si quæ monialis est in lecto infirma, etiam ejus votum accipi debet. Si discordia est, non potest Prælatus dare suum suffragium, sed præfigat tempus ad novam electionem; quo elapso, ipse Abbatissam deputabit.

4. Abbatissa tenetur observantiam curare, et omnibus præsto esse. Non potest auctoritativo modo dispensare quoad observantias Religionis, v. g quoad jejunia frangenda, carnes edendas contra regulam; sed bene potest ex commissione Prælati; vel etiam declarare jejunium vel aliud præceptum non obligare.

Circa vota monialium, cum mulier non sit capax jurisdictionis spiritualis, Abbatissa non potest proprie dispensare in votis. Hinc cum in

quadam formula votorum diceretur; *ma solubili dalla superiora*, S. C. C. voluit, ut illud expungeretur; nam superiorissa non solvit vota dimissarum sororum, sed vota ipsa cessant ex prævia conditione, cum dimittitur e societate soror. Attamen ratione potestatis dominativæ ob votum obedientiæ (prout valent parentes in filios) potest Abbatissa irritare earum vota particularia, etsi cum ejus consensu emissa. Sed vota novitiarum potest tantum suspendere, si professioni officiant; nisi novitiæ illa emiserint adhuc sub potestate parentum; tunc superiorissa cum succedat in eandem potestatem, potest illa irritare. (*S. Alph.*, l. IV, n. 52).

325. **Visitatio Monasterii.** Episcopus singulis annis tenetur visitare monasteria monialum sibi subjecta per se, vel per Vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediate subjecta etiam ab Episcopo sunt visitanda, sed Apostolica auctoritate. Exempta vero visitantur a prælato Ordinis; attamen quoad clausuram adhuc ab Episcopo debent visitari, uti ab Apostolica Sede Delegato. Hinc claustra intrat (cum ecclesiasticis tamen piis), januas, crates, rotas, hortum, murorum septa, cellulas, lecta ed alia ad clausuram spectantia perlustrans. In visitatione tamen totali omnia perlustrat, et comprehendit quæ ad monasterii bonum sive spirituale sive temporale conducunt.

Moniales tenentur visitatori interroganti veritatem aperire circa observantias regulæ, etsi trasgressiones sint leves, quia ordinarie ab istis incipit tota relaxatio. Excusantur a manisfestatione, si crimen sit emendatum, vel occultum, vel certe constet Prælatum nullum remedium habiturum; si manifestatio vergat in damnum proprium; vel crimen sit cognitum sub secreto naturali, nec sit causa communis damni.

326. **Puellæ Educandæ.** Puellæ educationis causa, admitti valent a monialibus professis in earum conventibus, sed loco separato et sub clausura, et habeatur licentia S. C. Episcoporum (nisi agatur de illis monasteris quæ ideo instituta sunt). Item dummodo recipiantur de consensu superioris et monalium per secreta suffragia, et non sint supra numerum designatum, et 7 annum expleverint, et 25 non compleverint; quo completo statim exire debent.

327. A S. Congr. Regular. quæsitum fuit: 1) Se l'uso da lungo tempo introdotto in quasi tutti i monasteri della Visitazione di ricevere le giovani in qualità di educande sia in opposizione, ovvero conciliabile con le regole e costituzioni di questo Istituto? 2) Se salve le suddette regole e costituzioni possano educarsi le giovani ed istruirsi o col mezzo di qualche religiosa dell' Istituto, ovvero di qualche giovane donna secolare da introdursi appositamente in monastero, nell'arte di disegno e della musica istrumentale? 3) Se si possa tollerar l' uso che le lezioni di disegno e di musica istrumentale si diano alle giovani educande da qualche professore nel parlatorio esteriore, alla presenza però e sotto la vigilanza della maestra?

S. C. approbante Gregorio XVI 18 aug. 1843 in Annecien, respondit: *Ad 1 Negative ad primam partem; affirmative ad secundam. Ad 2 et 3 prudentiæ Ordinariorum, exclusis tamen magistris quibuscumque masculis sub quolibet prætextu.*

Et in approbatione Sororum a S. Joseph Camberien, anno 1860 habetur: *Minime approbari poterit, ut viri constituantur magistri educandarum ad eas in arte musica instituendas.*

328. **Congregationes sine votis solemnibus.** Hæc statuenda: 1) Quoad Congregationes *virorum* si hæ sint ab Episcopo tantum approbatæ, patet penes eundem remanere totam facultatem circa illas. Si vero habeant Pontificiam approbationem, tunc norma esse posset

Constitutio Benedicti XIV, 21 jan. 1758, *Emanavit*, data pro Oratorianis; ubi decisum fuit, quod talis Congregatio est Episcopo subjecta in modo, in forma; excepto ejus instituto. Item non subduntur ei interiores œconomiæ, electiones, admissiones et expulsiones presbyterorum.

A Congregatione Regular. et Episcop. quæsitum fuit: « 1) Se la regola dell'Istituto della Carità meriti la formale approvazione della S. Sede? 2) Se convenga estendere ad un tale Istituto (in quo vota simplicia perpetua emittuntur) i privilegii de' Regolari? 3) Se questi privilegii vogliano concedersi all'Istituto come a pia Congregazione o come a Congregazione religiosa? Rescriptum fuit 30 dec. 1838: *Ad 1 affirmative: ad 2 affirmative juxta modum, hoc est: pro exemptione a jurisdictione Ordinariorum quoad visitationem domorum et ecclesiarum, et quoad disciplinam, et observantiam regularem; itemque pro facultate expediendi suis subditis litteras dimissoriales ad Ordines minores et sacros; ad 3 affirmative ad primam partem, negative ad secundam.* »

2) Congregationes vero *mulierum* sine votis solemnibus et clausura S. Sedes antiquitus minime adprobare consueverat ad tramites Constit. *Circa* S. Pii V. Verum tractu temporis eas laudare cœpit, et ultimo approbare non renuit. Quæ tamen approbatio non est solemnis uti pro monialibus proprie dictis; sed approbantur tantum uti Congregationes sæculares. Hinc ex S. Congr. Regul. moniales sic profitentes, *que clausuræ non obligentur, non sunt veræ professæ* (16 apr. 1619).

Hæ Congregationes, secluso privilegio vel consuetudine, quæ quidem apud plures obtinent, sunt parochis subjectæ neque potest episcopus eas ab illis subtrahere quoad jura stricte parochialia (*Analecta* anno 1866; et supra n. 297).

329. Expediret, ut novitiæ integrum biennium tyrocinii explerent in domo novitiatus, quin interim ad alios domos mittantur. Pro vestitione et professione præmittenda erunt exercitia spiritualia per decem dies.

Nimis frequens videtur Communio ex præscripto regulæ tribus vicibus in qualibet hebdomada; et novus quasi ritus admitteretur, si sorores instante Communione, in Ecclesia licentiam a superiorissa petere deberent.

Expungenda sunt quæ edicuntur de introducendis Sororibus in seminaria et collegia; cum sit res periculi plena haud permittenda. Hactenus *Methodus, quæ a S. C. Episcop. et Regular. servatur in adprobandis novis Institutis votorum simplicium.*

330. **Tertiarii.** S. Franciscus primum Fratrum, alterum Monialium, tertium utriusque sexus sæcularium de Pœnitentia Ordinem instituit. Inde *Tertiarii*, qui nullo suscepto habitu nec voto inito, perfectionis vitæ regulas profitentur. Quæ tamen ne venialiter quidem obligant. Tertiarii Regularium indulgentiis, non vero privilegiis specialibus participant. (v. *Manuale serafico.... alle persone del terzo ordine secolare*, ecc. Modena 1870).

DISPUTATIO SECUNDA

De Obligationibus laicorum.

CAPUT PRIMUM

De obligationibus imperantium, subditorum et personarum fori, de judice, juratis, arbitris, conciliatoribus et apparitoribus.

331. **Imperantes.** Ad hæc præcipue tenentur:

I. Publico bono prospicere hostes propulsando, vexationes impediendo etc.; ideo enim summa rerum potiuntur. — II. Bonum exemplum præbere; nam *regis ad exemplum totus componitur orbis.* — III. Ecclesiæ catholicæ præsto esse. Hinc Rom. 13: *Neque enim* (princeps) *sine causa gladium portat; Dei enim minister est.* Absit ergo ut status ab ecclesia sejungatur; scriptum est Isai. 60: *Gens enim et regnum quod non servierit Tibi, peribit.* Et nunc reges intelligite. — IV. Optimos eligere ministros et consiliarios; experientia enim teste, mala consilia imperantes et imperia subvertunt.

(V. Scavini *de Principum protectione*, l. I, n. 674; *de ministrorum dotibus* 675; et l. IV, n. 95 *Ecclesia a statu nullomodo sejungenda).*

332. **Electio deputatorum.** Præceptum probos deputatos sive communales sive politicos eligendi in omni legitimo gubernio urget omnes electores. Et (aliis circumstantiis præclusis) non solum peccant qui malis suffragium tribuunt, sed etiam qui non concurrendo in causa sunt ut mali ab aliis eligantur; unusquisque tenetur a republica malum avertere, si spes sit. Quot autem mala ab improbis sive municipalibus administratoribus sive politicis deputatis tum Religioni tum civili societati obveniant, nemo ignorat (*plura apud Scavini*, l. I, n. 676).

Diximus in gubernio legitimo; si enim res sit de gubernio invasore, per se loquendo non licet convenire ad urnas ad votum dandum pro politici deputati electione; tanto minus munus illud suscipere. Nam et juramentum exigitur sine ulla limitatione et active et directe concurrendum est ad leges condendas atque ad gubernium firmandum et perpetuandum quod nuper declaratum est a Pio IX. — Sed aliter dicendum de officiis municipalibus: licet ista suscipere, imo præstat ut ad illorum electionem concurratur si opus sit. Municipales enim nonnisi res Communitatis administrant bonum ejus tuentes; leges non condunt, sed illas patiuntur ut quilibet privatus. Si tamen aliquid in Consilio proponatur contra legem Dei vel ecclesiæ, esset omnino abstinendum a concursu (*vid. Scavini*, l. IV, app. 36: Concursus ad publica officia).

333. **Subditorum obligationes.** Sunt præcipuæ: 1) Ut imperantibus eorumque ministris debitum obsequium præstent juxta illud

1 Petri 2: *Deum timete, regem honorate.* 2) Ut fidelitatem ipsis servent; qui enim *illis resistit, Dei ordinationi resistit.* 3) Ut justa tributa solvant; hæc enim necessaria sunt ad rempublicam tuendam (1).

334. Q. *An tributa solvenda sint in conscientia?*

R. Tributa realia, quæ super terras, agros, domos imposita sunt, non videtur dubitandum solvenda esse in conscientia ante judicis sententiam, seu ante exactoris compulsionem. Si aliqua tributa necessaria sunt ad Reipublicæ onera ferenda et ideo solvenda in conscientia juxta illud Christi Domini: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari,* id procul dubio obtinet de hisce tributis super terras et agros impositis; cum debeantur modo valde naturali et ordinario, ac respiciant res stabiles, natura sua fructuosas et sub omnium oculis.

Quoad alia vero tributa quæ respiciunt quosdam contractus aut quasdam merces, an sint solvenda in conscientia ante quamcunque auctoritatis compulsionem, non una est opinio. Prima sententia probabilior, et generatim suadenda docet tributa omnia regulariter antequam petantur, si justa sint, in conscientia et ex justitia esse solvenda. Id innititur Apostoli verbis: *Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; ideo enim et tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes; reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal* (Rom. 13).

Secunda sententia, quæ negat, sua non caret auctoritate et probabilitate: licet enim subditi per se loquendo teneantur de ipso Jure naturali congruum subsidium Principi aut reipublicæ ministrare; non tamen tenentur sub culpa ad tot illa tributa quæ imposita sunt sub pœna notabili solvenda a fraudatoribus. Rationabiliter lex existimatur disjunctiva, nempe vel ut tributum solvatur ut liber quisque eat, vel solvatur pœna, casu quo fraudator deprehendatur. Quod est magis præsumendum; quia tot tributorum solutiones certo excederent principum et reipublicæ necessitates, si subditi integras impositiones solverent.

Quidquid sit, id unum pro praxi sapienter notant: generaliter lo-

(1) Tributa imponere possunt generatim omnes, quibus publica rerum administratio commissa est; cum id necessarium sit ad sustinenda onera communia. Hinc possunt: 1) Imperatores, Respublicæ et omnes Principes supremam habentes potestatem.

2) Pontifex etiam quoad subditos aliis principibus subjectos ex potestate indirecta disponendi de temporalibus, si id opus est ad regimen spirituale. Item Episcopus, cum consensu Capituli, in sua Diœcesi potest aliquam collectam imponere ad cultus necessitatem; est enim princeps sacrorum in propria Diœcesi.

3) Illi, quibus Principes elargiuntur hanc facultatem, uti sunt Civitates et Communitates. Ceterum tributorum impositio est actus primariæ jurisdictionis, seu eorum qui in terris suis superiorem non habent.

quendo admonendi sunt populi, et hortandi ad tributa solvenda. Sed post factum non sunt cogendi ad restitutionem tributi defraudati, quodcumque sit; etiamsi tributa obligarent in conscientia, si probabiliter sibi suadeant in tanta eorum multitudine aliquid injuste solvisse, vel competenter contribuisse ad publicas necessitates (*S. Alph.*, l. III, n. 615).

Q. 2. *Quid de præpositis, qui ab auctoritate deputati sunt ad fraudes impediendas, si fraudantes adjuvent, occultent, etc.*?

R. In omnium sensu certum est illos uti cooperatores iniquos peccare mortaliter, atque ad restitutionem teneri ejus quod eorum causa fraudatur, si ipsi fraudatores qui primo loco tenentur (cum fraudatas merces possideant) non restituant. Ideo enim deputati sunt, ac stipendium accipiunt, nempe ut impediant (*plura apud Scavini*, l. II, nn. 737 et seqq.).

335. **Judex**, seu *prætor* est *persona publica legitima auctoritate constituta, ut secundum leges justitiam administret.* In eo requiritur:

1. *Scientia sufficiens* earum rerum, quæ ad proprium officium pertinent, et intelligentia non communis ad causas intricatas resolvendas. Porro ignarus judex non potest absolvi, nisi illico discat vel officium paratus sit dimittere. Imo si magna imperitia, dolo aut negligentia injustam tulit sententiam, tenetur de damnis, utpote reus violatæ justitiæ non tantum legalis, sed etiam commutativæ, ex quasi-contractu cum privatis tacite inito ratione officii.

2. *Animi integritas*, ita ut nec odio nec amori nec promissionibus nec precibus nec minis cedat, clamante Ecclesiastico : *Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates.* Ad quod periculum avertendum omni jure prohibetur munerum acceptatio. Si autem peccat judex dona recipiendo, eo ipso peccat qui illa offert, cooperatur enim alterius peccato. Excipe rudes quos plerumque ignorantia excusat; vel si munera dentur ad avertendam iniustam sententiam quæ secus timetur. Item excipiunt levia munuscula, maxime accedente consuetudine; cum enim ea ex sola urbanitate offerantur, quasi inurbane refutarentur.

3. *Sententia* lata juxta legis præscripta; judex non est dominus, sed executor legis, si tamen iusta sit (*S. Alph.* l. IV. n. 215).

336. Q. 1. *An judex possit relaxare vel imminuere pœnas statutas?*

R. Affirmat. si id sit in ejus arbitrio. Ex jure *boni viri est, ut sit diminutivus pœnarum.* Secus non; tunc ex d. Thoma *non est suum misericordiam facere;* sed severitatem exercere ad tramitem legis.

Pœnas relaxare a lege statutas est generatim supremi imperantis. Attamen cum causa; secus graviter peccaret, quia animaret delinquentes et indirecte concurreret ad delicta (*S. Alph.* l. IV, n. 205).

337. Q. 2. *In causa dubia quid resolvere debet judex?*

R. In criminalibus reo favendum est ex regula juris. In rebus ci-

vilibus si dubium sit de proprietate pro possessore standum est. In dubio de proprietate simul et de possessione, res dividenda inter litigantes: neque probabilius est in judicis arbitrio illam adjudicandi cui voluerit; nam judex non est rerum dominus, sed distributor juxta partium jura. Excipiunt, si res sit de causis piis, tunc ajunt, si paria jura, judicandum pro iis, etsi sint actores (*S. Alph.* l. IV, n. 210)

338. Q. 3. *An judex possit damnare illum quem privata scientia scit reum esse, tamen juridice probatus fuit innocens; aut e contra?*

R. 1. Iudex non potest illum damnare quem privata sua scientia tantum scit reum esse; nam judex non ex privata scientia, sed secundum allegata et probata judicare debet. Excipiunt nisi forte necessitas suprema obstet, ut si agatur omnino de bono pubblico tuendo.

R. 2. Si e contrario judex privata scientia certo sciat, reum esse innocentem, qui tamen juridice probatur nocens, fatentur judicem debere omnem industriam adhibere ut liberet innocentem. Si non possit, alii cum d. Thoma affirmant innocentes posse damnari; nam judicii norma non pendet a privata judicis scientia.

Alii valde probabiliter cum d. Bonaventura admittunt si agatur de causa civili, vel criminali minoris momenti, ut est privatio officiorum; non autem si agatur de criminalibus majoribus et præsertim de pœna capitis. Ratio est: licet respublica non habeat dominium super vitam et membra subditorum, habet tamen illud super alia bona ob bonum commune, ut possit de illis disponere. Quod porro merito evenire censetur in primo casu, ne scilicet forma publici judicii subvertatur. Secus autem in posteriori casu; nam innocentem damnare est intrinsece malum. Sicut esset cogere mulierem ad convivendum cum eo, quem privatim scit judex non esse suum maritum *(S. Alph.* l. IV, n. 208).

339. Q. 4. *An obliget sententia prætoris, si injusta?*

R. Si sit certo injusta, non obligat; nam injustitia non ligat; manetque parti læsi (etsi non appellet) jus suum illæsum, licebitque, si absque scandalo possit, sibi compensare. Ratio quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem justi judicii.

Diximus: *in foro conscientiæ;* quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est ad evitanda scandala et incommoda. Neque elapso termino (intra quam appellare licebat) actio illi conceditur; et merito tum in pœnam pigritiæ, tum maxime ob bonum publicum ut litium sit finis (*S. Alph.* l. IV, n. 215).

340. **Jurati,** (*giudici del fatto*). Sunt (vel esse debent) probi viri, qui ex civibus assumuntur in causis criminalibus ad pronuntiandum circa existentiam facti et culpabilitatem accusati. Qui si accusatum declarent reum, judex pœnas juxta leges illi applicat: sin autem illum judex dimittit.

Jurati dare nequeunt votum contra accusatum, juridice quidem de

crimine convictum, sed cujus innocentiam privata scientia certo cognoscunt. Nam ex lege jurati (qui ideo juramentum emittunt) pronuntiare debent tantum circa factum et culpabilitatem juxta id quod in foro conscientiæ sentiunt; nec ullo modo tenentur legalem reddere sententiæ rationem sicut tenetur judex.

341. **Arbitri:** Illi dicuntur qui dispares numero ad dirimendam aliquam litem a litigantibus uti judices assumuntur. Pactum quo facultas ipsis tribuitur litem componendi ac finiendi vocatur *compromissum*, quod confici potest scriptura tum privata tum publica, in quo tamen sub pœna nullitatis referenda sunt nomina ac cognomina partium et arbitrum; item determinanda est controversia. Arbitrum sententia, ut valorem obtineat, intra quinque dies ex lege civili deponenda est penes Cancellarium Præfecturæ mandamentalis.

Arbitri non possunt suscipere mandatum, si sufficientem doctrinam non habeant; secus contra justitiam peccare poterunt. Caveant autem ab acceptatione personarum, sed juxta leges judicent; vel etiam de bono et æquo rem componant, si partes voluerint (*Cod. It. proces. civ. a.* 8 etc.).

342. **Conciliatores:** Eorum officium est lites componere juxta normam legis; et durant ad triennium (*Cod. It. proces. civ. a.* 41; *Commer. a.* 259).

343. **Apparitor** (vulgo *usciere*). Dicitur qui ex officio mandata justitiæ defert et exequitur. Cum apparitores sint ministri justitiæ, decet ut humaniter et religiose suo officio fungantur. Videant ne formalitates necessarias omittant; secus non justitiam legalem tantum, sed sæpe etiam commutativam læderent. Uti si se corrumpi sinant in alterius præjudicium; si lustrantes domos aspere agant, ut extorqueant munus; si excedant mandatum in bonis privatorum capiendis, etc. (*C. It. loc. cit.*).

Ex lege naturali in se spectata potest apparitor multiplex salarium exigere etsi una et eadem vice diversa jussa tribunalis deferat, quia singulis eundem officium præstat (*S. Alph. Ho. Ap.* tr. XIII, n. 68).

CAPUT SECUNDUM

De accusatore, teste, reo, advocato, procuratore, referente, secretario et notario.

344. **Accusator.** Is appellatur qui crimen superiori defert, tanquam judici ut puniatur (1).

Tenentur autem accusare seu denuntiare delinquentem: 1) *Ex justitia* fiscales, custodes agrorum et alii qui ideo stipendium acci-

(1) Accusator proprie dicitur qui crimen superiori tanquam judici in scriptis defert, ut reus puniatur, cum obligatione probandi delictum. Accusatio differt

piunt; qui ideo si negligant, debent compensare damna inde obvenientia; 2) Quilibet privatus *ex caritate*, quando agitur de communi et gravi damno vitando; unusquisque enim uti pars communitatis tenetur ex caritate illius bonum pro viribus tueri.

Diximus: *Quando agitur de communi et gravi damno*, ut est hæresis, conspiratio contra regni tranquillitatem, monetarum falsificatio, latrocinium per publicas vias, confessarii sollicitatio, etc. Imo obligatio per se urget, etiamsi agatur de avertendo damno gravi ab aliquo innocente juxta illud Eccli IV: *Libera eum qui injuriam patitur, de manu superbi.* In praxi tamen accusare raro tenemur, si res sit de damno privato; alioquin tribunalia essent plena accusatoribus cum Reipublicæ perturbatione (*S. Alph*, l. IV, n. 234).

345. Ex *jure romano* accusare prohibentur pupilli, impuberes, mulieres, magistratus, infames, proxime conjuncti. Ex *jure canonico* laici respectu clericorum; hæretici non tolerati, excommunicati respectu fidelium. Item clerici in judicio sæculari, nisi agatur de causa propria vel suorum: et tunc tenentur ecclesiastici et religiosi ad vitandam irregularitatem protestare se tantum accusare ad sui suorumque defensionem. Quæ protestatio si omittitur in causa sanguinis (id est ubi mors vel mutilatio sequatur) etsi per oblivionem inculpabilem, adhuc irregularitas incurritur; quia oblivio excusat a culpa, non ab hac irregularitate, quæ inducta est lenitatis causa (*S. Alph.*, l. IV, n. 238; l. VII, n. 468).

Ex *jure* autem nostro civili denuntiatio a quolibet fieri potest Procuratori generali (*Cod. proc. crim. a.* 41). Neque ex d. Thoma (2, 2, q. 3, a. 7), denuntiationi est præmittenda *fraterna monitio*, si delictum publicum sit; *quia tunc non est tantum adhibendum remedium ei qui peccavit; sed etiam aliis in quorum notitiam* (crimen) *devenit* (*S. Alph.*, l. IV, n. 237).

346. **Testes.** Testes in genere sunt *personæ idoneæ, quæ ad fidem adstruendam adhibentur.* Juramentum prærequiritur in depositione testium, adeo ut secus in tertii præjudicium nulla fides ipsis adhibeatur. Testes dicuntur *contestes*, si concorditer deponant super eodem facto; *singulares*, si non concordent.

347. Q. 1. *Quinam obligantur ad testificandum?*

R. Nemo ex justitia tenetur se offerre ad testificandum, nisi ex caritate si agatur de averteudo proximi vel republicæ damno. Quilibet tamen tenetur se sistere in judicio si citetur ut testis, et veri-

tam a *denuntiatione juridica*, quæ est delatio, (etiam verbalis) facta superiori uti judici absque obligatione delictum probandi; quam a *delatione evangelica* sive paterna, quæ fit superiori uti patri ad rei emendationem simpliciter, de qua erit ubi de caritate. Hodie tamen denuntiatio juridica et accusatio promiscue sumitur.

In causis civilibus accusator venit nomine *actoris*; sed accusatus dicitur *reus* uti in criminalibus.

tatem aperire si a judice legitime et juridice interrogetur ; est enim præceptum superioris ; et renuentes puniuntur (*Cod. pœn.*)

Diximus *quilibet*, ergo etiam ecclesiastici generatim possunt et debent testari coram judice laico (habita licentia a proprio superiore, si qui vigent canones id præcipientes) : ne scilicet in defectu pereat justitia ; nam testimonium ferre est munus publicum. Juramentum autem de veritate dicenda ordinarie emittere debet non tactis Scripturis more laicorum, sed tacto sibi pectore more nempe sacerdotali (vid. num. 732).

Si tamen clericus citetur uti testis in causa criminali, ad vitandum irregularitatis periculum præmittat protestationem præscriptam a Bonifacio VIII, se nempe id non agere nisi ad defensionem sui aut suorum, vel justitiæ publicæ utilitatem (*S. Alph.*, l. VII, n. 468).

348. Q. 2. *Quandonam judex juridice et legitime interrogat?*

R. Iudex interrogat *juridice*, si adsit semiplena probatio delicti, v. g. unus testis de visu aut de auditu proprio, vel adest notorietas aut infamia criminis aut manifestum indicium.

Interrogat vero *legitime*, si de re interroget quæ potest esse materia justi judicii. Hac ratione reus non debet deponere : 1) Si rem acceperit sub secreto naturali et etiam commisso, uti sunt qui ex officio et conditione sunt depositarii secretorum v. g. obstetrices, advocati, medici, etc. (nisi in casu rarissimo, in quo certe imminet gravissimum damnum commune). Et tanto minus si agatur de secreto consilii ; in nullo autem casu si agatur de secreto sacramentalis confessionis. 2) Si deberet testificari in sui vel suorum consanguineorum damnum, nisi damnum alienum prævaleat. 3) Si notitiam acceperit a viris non satis fide dignis ; idem enim esset ac si nihil sciret. 4) Si factum intellexit per injuriam, v. g. aperiendo litteras vel cogendo alium ad revelationem, nisi res sit de avertendo damno publico ; 4) Si sciat reum non peccasse mortaliter v. g. propter inadvertentiam, ignorantiam, etc. ; nam mens judicis est inquirere tantum de gravi et culpabili delicto (*S. Alph.*, l. IV, n. 268 ; v. n. 356).

349. Q. 3. *Quid de teste qui falsum deposuit vel veritatem celavit dicens :* se nihil scire ?

R. 1. Si sine gravi culpa testis falsum deposuit, tenetur quod dixit retractare damnum eo quo potest modo impediendo ; non vero jam illatum damnum reparare, cum non sit in culpa. Si vero id egit cum culpa gravi tenetur sub gravi ad damni reparationem ; item testimonium revocare cum pari suo damno (*S. Alph.* l. IV, n. 269).

R. 2. Qui veritatem ex proposito celavit, juxta alios tenetur ad restituendum ei cui damnum venit ; quia testis posito præcepto tenetur ex justitia veritatem patefacere. Sed alii probabiliter negant : quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi vel ex præcepto judicis vel vi juramenti. Tacendo itaque veritatem non peccavit contra com-

mutativam justitiam; sed tantum contra obedientiam vel etiam contra religionem.

Quod valere dicunt probabilius, etsi testis juraverit se dicturum veritatem; nam jurando non intendit se ligare, nisi religionis vinculo. Idem verius obtinet de illo qui sine causa se occultat ante, et post citationem. Nam *ante* sola caritas, *post* etiam obedientia; in neutro tamen casu obligat commutativa justitia. Attamen in foro civili qui hæc agit punitur (*C. pœn.*)

350. Q. 4. *Quid de illo, qui falsam scripturam, aut chirographum, supponit vel adulterat ad supplendos actus perditos, vel ad jus suum certum prosequendum?*

R. Iste non peccat contra justitiam commutativam; cum ejus jus sit certum. Sed peccat saltem venialiter ratione mendacii: quia chirographum quod exhibetur, falsum est.

Potest autem aliquando peccare graviter contra caritatem erga seipsum, se exponendo proximo periculo gravissimarum pœnarum, si falsitas detegatur, quod facile evenire potest; et multo magis peccaret, si ad suum jus probandum falsos testes induceret: nam læderet ordinem judiciorum, et cooperaret ad juratam aliorum falsam depositionem. Porro in pluribus Synodis est reservata non tantum *jurata falsi in judicio depositio, aut veri reticentia facta ab accusatore vel teste;* sed *etiam inductio falsi testis jurati in judicium.*

351. **Reus.** Judici legitime et juridice interroganti sub mortali tenetur veritatem candide fateri, etiam socios sui criminis revelando; nam justo judicis præcepto obediendum est. Id enim pertinet ad commune bonum, ut rei dignoscantur ac puniantur; maxime si pœna, quæ timetur, sit ecclesiastica, cum tunc sit medicinalis.

Imo probabilius censeo cum d. Thoma adhuc obligationem gravem adesse, etsi reus fatendo veritatem periculum mortis incurrat; est enim de ordine publico ut veritas aperiatur.

Attamen alii satis probabiliter, etiam intrinsece, negant cum Suarez, ad id reum teneri casu quo damnandus foret ad mortem, ad triremes, ad carcerem perpetuum, ad amissionem omnium bonorum vel totius famæ et honoris; neque ex silentio timeatur publicum et gravissimum damnum, v. g. eversio religionis vel reipublicæ. Nam non censetur lex imponere reo tam arduam et repugnantem obligationem, quæ videtur humanas vires superare.

Quidquid sit omnes conveniunt, uti par est, quod si reus difficile inducatur ad crimen fatendum, confessarius eum relinquere debet in sua bona fide si in ea sit, ad vitandum peccatum formale (*S. Alph.*, l. IV, n. 274) (1).

(1) « Pel caso poi che il reo domandasse al confessore, se può rimanersi sulla negativa (intellige si agatur de vitanda gravissima pœna juxta secundam sententiam) crederei che gli potrebbe rispondere: *Se siete ben pentito dei vostri*

352. *An reus, qui vere deliquit, possit a carcere fugere?*

R. Si carcer reo est per sententiam adsignatus ad pœnam, nefas videtur fugam arripere, quia reus tenetur se submittere sententiæ; cum sit legitimum superioris præceptum. Quidam excipiunt, si carcer sit nimis durus, ut damnatio ad triremes; vel saluti corporis nimis noxius, aut animæ periculosus. Tunc videtur supra vires illum obligare ad se minime liberandum, si potest sine vi.

Si vero reus tantum detineatur ad custodiam, ut sententiam recipiat, poterit fugam arripere et etiam e manibus militum sese eximere, modo id fiat sine corruptione ministrorum nec mediis per se malis et aliis damnosis; nam tunc non facit contra judicis sententiam, quæ nondum lata est. Lex autem civilis tunc tantum intentationem fugæ punit, cum illa violenter vel cum damno evenerit (*S. Alph.*, l. IV, n. 2).

353. Probabilius autem licet reo innocenti custodes (præcisa vi et corruptione) decipere ad fugam capessendam; item vincula et carceres effringere; quia cum finis est licitus, etiam media, quæ non sunt intrinsece mala, licita sunt. Neque probabiliter tenetur reficere damnum illatum in carcere, vel si custos inde puniatur; hoc enim censetur per accidens evenisse (*S. Alph.*, l. IV, n. 271).

354. **Advocatus et Procurator.** Præcipue in iis requiritur:

I. *Scientia sufficiens* ne illi clientem periculo litis amittendæ exponant. Tenerentur autem ad restitutionem, si litis amittendæ periculum ei non indicent, quo cognito, cliens non litigaret.

II. *Justitia causæ;* nam iniquum est injustitiam tueri. Quo in casu non possunt compositionem suadere; cum ea non habeat locum nisi in re dubia.

III. *Vigilantia;* nempe ut solerter et utiliter negotium susceptum gerant. Hinc si differant causæ expeditionem cum clientis præjudicio, vel plures acceptent causes quam possint expedire, tenentur ad restitutionem.

IV. *Honestas in pretio;* nam excessus in omni re malum est. Quod si a lege non sit taxatum, prudentum judicio juxta peritiam,

peccati e risoluto di rimediare alle conseguenze dei medesimi, io vi do l'assoluzione; del resto farete ciò che crederete meglio. Lascerei che al pubblico bene provveda l'amministrazione della giustizia con tutti i mezzi che essa ha. Nè penserei che fosse da scrupoleggiare sulla bugia, che direbbe il reo negando di aver commesso il delitto. Imperocchè nè il giudice nè ciascun altro crede al reo per quanto accerti di essere innocente; or non è bugia il dire una falsità quando si sia certo che non è creduta (*Frassinetti*). »

Sed quid si reus putet se graviter mentiri si delictum neget? et sciscitetur a confessario an id in conscientia possit? Utique mendacium non est negare quod quis non tenetur fateri, vel quando ei fides non adhibetur. Sed de hoc instruendus reus ne peccet conscientia erronea; neque enim id ex se resolvere valet.

laborem ac receptam consuetudinem determinetur (*S. Alph.*, l. IV, n. 222) (1).

355. Q. 1. *Quid resolvendum, si advocatus (vel procurator) advertat causam esse injustam?*

R. 1. Tenetur clientem monere de injustitia causæ et illum deserere. Non tamen potest deserendo causam adversarium juvare secreta falsitatis ei aperiendo; nisi forte adversarius capite plectendus esset, et cliens contra ipsum adhuc injuste procederet (*D. Thomas*, 2, 2, q. 71, a. 2).

R. 2. Si vero advocatus cognita injustitiæ suæ causæ adhuc illam defendit, tenetur parti contrariæ restituere ex peccato commissionis; quia illa fuit causa positiva damni: suo clienti, si erat in bona fide, ex peccato omissionis; quia ex officio eum monere tenebatur. Si tamen cliens sit in mala fide, tunc hic tenetur parti contrariæ primo loco restituere uti mandans, et si non restituat, tenebitur advocatus secundo loco, uti inique executor (*S. Alph.*, l. IV, n. 223).

356. Q. 2. *An possit defendi causa in dubio de ejus justitia?*

R. In tali dubio potest advocatus semper patrocinari *in civilibus* tam pro reo quam pro actore, quia spem habere potest, ut in decursu veritas elucescat.

In causis vero *criminalibus* reus semper defendi potest, etsi constaret de ejus culpabilitate. Nam sicut reus potest pœnam a se declinare tuta conscientia donec convincatur; ita advocato licet media quærere ne convincatur; sine mendacio tamen, quod semper peccatum esset (*S. Alph.*, l. IV, n. 220).

357. **Referentes** (vel *ponentes*). Sunt, quibus litis examen committitur, ut illam judici referant definiendam. Debent ergo scire quæ ad hoc munus pertinent, et diligentiam in suo munere adhibere; alioquin ipsi imputabuntur damna.

Ponentes in his maxime deficiunt: 1) Si quidquam ad causæ substantiam in relatione prætermittant; 2) Si nitantur magis unius, quam alterius partis rationes sustinere, vel sententiam manifestent nondum editam, et inde oriantur damna.

358. **Secretarius** (seu *scriba*). Dicitur qui legitima auctoritate est deputatus, ut scripto referat testimonia, judicum sententias et cetera quæ in tribunalibus peraguntur. Unde patet quantæ prudentiæ sit munus: est enim secretarius quasi dextera judicis.

Porro præter scientiam muneri necessariam, tenetur: 1) Inviolatum, ut ipsum nomen indicat, secretum servare; qua de causa generatim juramentum emittit; 2) Acta fideliter transcribere; et graviter peccaret et restituere teneretur, si quid immutaret in re gravi et damnosa, etc.

(1) Patrocinium gratis est suscipiendum si de pauperibus aut locis piis agatur idque caritas et ipsa lex civilis præcipit (*Decr.* 21 nov. 1866).

359. **Notarius.** Dicitur qui legitime est institutus ad scribenda acta vel instrumenta, quæ sive in judicio, sive extra, fidem faciunt. Notarii munus gravissimum est; cum ei publica fides sit commissa.

Ideo oportet ut sit:

1) *Expertus*: unde peccat graviter contra justitiam, si ex officii sui ignorantia vel negligentia solemnitates necessarias omittat, ut esset idoneos testes non adhibere, subscriptiones non apponere; adeo ut actus nullus evadat.

2) *Fidelis*: unde graviter item contra justitiam peccat, si juramentum violet vel secretum, si in depositione testium aliquid addat aut detrahat gravis momenti; vel ambigua verba adhibeat quæ litibus vel injustitiis locum præbeant.

3) *Diligens*: unde graviter peccat, et tenetur de damnis, si acta negligenter custodiat, vel differat culpabiliter causæ expeditionem, etc.

360. Ex pluribus diœcesanis Synodis notarii incurrant in casum reservatum, si culpabiliter *legata pia et alias pias dispositiones testatorum intra sex menses a notitia obitus Episcopo, vel Parocho ipsius defuncti, vel Rectori Ecclesiæ cui legata relicta sunt, vel legatorum piorum Promotori non manifestent.*

361. Casus. *Gerbinus vendit Giberto prædium libellis triginta millibus; sed ut imminuant tributum gravissimum a gubernio impositum, conveniunt de libellis viginti millibus tantum in actu publico notandis. Notarius qui astutiam novit, illam suadet et laudat. Quid?*

R. Alii dicunt contrahentes peccare contra justitiam et de restitutione erga gubernium teneri; quia semper fraus et mendacium est celare verum pretium. Alii negant hanc adesse obligationem; vel quia lex ista habetur ut pœnalis tantum, vel quia ipsa non videtur aliud intendere nisi firmare contractum publicum; taxa vero est quid superadditum, non obligans in conscientia ante sententiam, cum hæc non videatur venire nomine tributorum proprie dictorum.

Notarius autem si id solum sciat, ad nihil tenetur, cum non sit officialiter constitutus nisi ad actus publicos conficiendos; declaratio autem pretii majoris vel minoris per se ad actus valorem nihil confert. Imo probabilius neque tenetur, etsi fraudem suadeat, quia licet homo publicus, non tamen est tributi præpositus; ergo non tenetur ex officio curare, ut fiat solutio exacte. Apud *Gury*.

CAPUT TERTIUM

De medicis, pharmacopolis, operariis, vectoribus et custodibus.

362. **Medicorum obligationes.** Tenentur medici (item est de chirurgis dicendum):

I. Ante omnia et sub gravi habere scientiam et peritiam sufficientem; et diligentiam adhibere proportionatam morbi gravitati, secus tenerentur de omnibus damnis quæ inde sequerentur.

II. Videant ne curationem protrahant lucri causa, aut pauperes negligant, aut alios medicos peritos vocari prohibeant (vel vocent ad expensas majores obtinendas). Item ne ad favendum pharmacopolis amicis, pharmaca superflua præscribant.

III. Tenentur sub gravi tempore morbi contagiosi ægrotos curare nisi alii sint numero sufficientes qui opem præstent; nam in communi periculo non sibi, sed societati consulere debent. Imo si essent pretio conducti fugiendo peccarent etiam contra justitiam.

IV. Ne Dei et Ecclesiæ præcepta parvi faciant, quoscumque dispensando sine necessitate. Item vel per se vel per alios tenentur infirmum monere de confessione peragenda si in vitæ periculo sit, nisi moraliter certo sciant ipsum esse in bono statu. Constat tum ex lege naturali; nam unusquisque cum potest tenetur prospicere æternæ proximi saluti; tum ex Decretali Innocentii III *Cum infirmitas*, et Constitutione *Supra gregem* S. Pii V. Utinam id servaretur ab omnibus medicis! quot infirmi, exclamat S. Alphonsus, damnationem vitarent (l. III, n. 182; l. VI, n. 664).

V. Ne secretis suæ fidei commissis abutantur, morbos pudendos pandendo sine gravissima causa. Toto autem cœlo caveant, ne abortum, aut media illum procurandi quoquomodo suadeant.

363. Q. 1. *Quid si nonnisi remedia dubiæ efficaciæ habeantur?*

R. Quando desperatur de infirmi salute, certum est esse applicandum remedium probabiliter profuturum, si aliud certius non habeatur, ut infirmo, modo quo potest, provideatur. Quod si remedium sit dubie profuturum et certo non nociturum, adhuc applicandum est; habetur enim aliquid spei, nihil timoris.

Quando autem dubitatur, an remedium profuturum sit, an nociturum, sententia quæ videtur satis probabilis, et fortasse etiam probabilior, docet illud applicari posse casu, quo agatur de infirmo sine spe. Nam conformius est prudentiæ et voluntati ipsius infirmi applicare illi remedium dubium, quam illud omittere, cum certitudine mortis. Hoc tamen fieri nequit ad experimentum faciendum pro aliis infirmis; est enim illicitum quærere experimentum in alterius vita (*S. Alph., Op. mor.*, l. I, n. 45).

364. Q. 2. *An infirmus teneatur medicum vocare eique parere?*

R. Ad vitam, ejusque sospitatem tuendam natura nos impellit. Ubi ergo sanitas nostra turbatur, ordinarie loquendo, si per remedia simpliciora morbus non pellatur, tenemur medicum adhibere cum possumus, eique obtemperare, si extraordinariam molestiam non important. Hinc Scriptura: (Eccl 38): *Honora medicum propter necessitatem; etenim illum creavit Altissimus* (*S. Alph.*, l. III, n. 32).

365. **Pharmacopola.** Cum artem periculi plenam exerceat, maxima cautela opus habet. Hinc peccat ac tenetur de damnis: 1) Si absque scientia et diligentia medicamentum conficiat; vel si unum

pro alio cum gravis damni periculo porrigat. 2) Si medicamen suppeditet ad procurandum abortum; vel vendat remedia inutilia; vel plus justo exposcat, etc.

366. **Artifices et opifices.** Sedulo a confessario examinandi sunt; plerumque enim tacent peccata suæ artis. Sic in genere injusti sunt opera sua non locando justo pretio, opus male exequendo, tempus in domini damnum terendo, alios operarios a labore avertendo (vulgo *sciopero*, de quo vid. *Scavini*, l. I, n. 687), etc.

Sed in particulari injusti sunt:

I. *Aurifabri* et *argentarii*, qui aurum et argentum adulterant, inter vacua plumbum infundunt, adamantes infra valorem ab ignorantibus emunt, aut plus juste vendunt.

II. *Pannifices* et *lanifices*, qui lanam immiscent, ac vendunt uti si tota foret ejusdem qualitatis. Qui initium et finem voluminis panni ex lana multo meliori texunt; qui fucatis coloribus utuntur; qui decepti pannos emendo, alios pariter vendendo decipiunt.

III. *Molitores*, qui grana immutant, aut eis res extraneas immiscent; qui pro salario detinent de farina ultra praxim timoratorum. Item *pistores* qui farinæ triticeæ aliam ex siligine, fabis, etc., malitiose immiscent; qui pondus imminuunt. *Laniones*, qui deteriorem carnis qualitatem pro meliori tradunt.

IV. *Sartores* et *sutores*, qui panno aut corio adusto utuntur, qui notabilem partem retinent, fingendo se totum adhibuisse.

V. *Typographi*, qui exemplaria excudunt in majori numero quam conventum est, et vendunt: qui adulterinas editiones contra jus privilegium habentis faciunt; qui papyrum non adhibent ejusdem qualitatis quam promiserunt, etc. (*S. Alph.*, l. IV, n. 292).

367. **Operum susceptores.** Quoad illos, qui operas peragendas suscipiunt, v. g., murum, palatium, hæc speciatim observa:

I. Si artifex una cum labore materiam suppeditet, opus ejus periculo stat antequam domino tradatur, qui tamen non sit in mora illud accipiendi.

II. Artifex et architectus ad decem annos respondere debent de detrimentis, quæ opus ob vitium constructionis patiatur.

III. Neque artifici neque architecto, qui cum proprietario de æde construenda convenerint juxta delineatam idnographiam, jus est ad mercedis augmentum prætextu, quod creverit pretium constructionis aut materiarum; aut factæ fuerint innovationes, siquidem hæ debuerant scripto probari, ac determinari pretio.

IV. Semper licet domino contractum solvere, modo artifici pendat, quidquid ei interest. Solvitur autem ipso jure, artificis morte. Nam personalis industria cum ipsa persona deficit (*Cod.* a. 1631, etc.).

368. **Vectores.** Qui terrestri itinere aut navi vecturam faciunt, quoad custodiendas res ipsis commissas tenentur de earum furto aut damno, nisi probent vi majori aut casu id evenisse.

Insuper debent: 1) Respondere de rebus, quæ sibi commissæ fuerunt in ipso portu, aut in alio loco ut inde in navim aut currum transferantur. 2) Servare omnia statuta specialia, quæ vel apud ipsos legis vim habent, vel una simul constituuntur (Cod. a. 1630).

369. Q. *An qui promisit seu locavit operam suam Titio pro itinere aliquo suscipiendo, possit mercedem integram accipere etiam a Sempronio, si etiam ab hoc secundo ad eundem locum mittatur?*

R. *Aurigæ* etiam a secundo integram mercedem accipere possunt, ob receptam consuetudinem. *Nuntii* vero, qui a duobus mittuntur, etsi satis probabiliter videatur et æquum sit, ut ipsi dimidiam tantum mercedem exigant a secundo mittente; attamen adhuc satis probabile est ipsis quoque licere integram mercedem a duobus petere. Sicut enim si deficerent, duobus obligarentur restituere: ita æquitas postulat, ut si non deficiant, a duobus mercedem accipiant.

Attamen ut patet, non possunt mercedem exigere, et a mittente et ab eo ad quem mittuntur (*S. Alph.*, l. III, n. 862).

370. **Custodes.** Hic veniunt qui custodiæ agrorum, sylvarum, tributorum exactioni, etc., præficiuntur. Qui cum stipendio conducti sint (præter peccatum contra juramentum si illud exigatur) peccant contra justitiam commutativam erga damnificatos et ideo in defectu damnificantium tenentur de damnis culpabiliter non impeditis. Tenentur præsertim:

1) Si delinquentes in materia gravi non denuntient opportuno tempore. 2) Si delationem debite factam postea non sustineant; vel munera accipiant ad non denuntiandum. 3) Si innocentes accusent ex odio, vindicta etc. (*S. Alph.*, l. IV, n. 237).

371. Q. 1. *An custodes semper teneantur denuntiare?*

R. Tenentur quoties agitur de damno notabili, nec delinquentes se offerunt ad secretam compensationem. Ceterum possunt mitius agere, si damna sint minoris momenti nec sæpius repetita. Si delinquens sit valde pauper nec solitus delinquere, et præsumatur dominus eo in casu non esse invitus etc. Verum sedulo caveant custodes ne in his plus æquo indulgeant. *Gury.*

372. Q. 2. *An custodes non denuntiantes præter damna teneantur etiam solvere mulctam quam dominus a reis percepisset?*

R. Sunt qui valde probabiliter affirmant; quia omissio denunciationis est causa, ut illud jus amittatur. Attamen communius ac satis probabiliter negant; quia lex pœnalis non intendit, ut fiscus vel domini ditentur mulctis; sed tantum ut serventur indemnes ac transgressores puniantur. Unde non est nisi indirecte, quod illæ debitæ sint, nempe post sententiam. Ideo nec fiscus nec domini jus strictum, seu acquisitum habent ad illas. (*S. Alph.*, l. III, n. 383).

CAPUT QUARTUM

De parentibus et filiis, de minoribus et tutoribus, de magistris ac discipulis.

373. **Parentum obligationes.** Parentes debent filios suos amore eisque efficaciter providere tum quoad corpus tum quoad animam. Utrumque enim natura ipsa docet, ac pietas urget.

Plura apud Scavini, l. I, nn. 692, etc. Et l. IV, nn. 33, et seq. ubi: *monita habes ad matres pro physica et morali prolis educatione.*

374. Q. 1. *Quid de parentum amore erga filios?*

R. Parentes filios suos amore efficaci et ordinato prosequi debent; veluti aliquid sui, et carnem de carne sua. Hinc plus minusve contra hanc pietatis virtutem peccant parentes:

1) Si malo odio in filios incenduntur, aut gravia mala eis serio imprecantur, aut nominibus contumeliosis eos afficiant aut occulta eorum delicta sine iusta causa extraneis manifestant.

2) Si affectu inordinato eos diligant, ita ut omnia ipsis concedant ne eos contristent.

3) Si uni præ aliis magis faveant sine justa ratione, ceteros indifferenter intuendo aut etiam quod pejus est, ut adulterinos habendo. Hæc filiorum acceptio fons est rixarum et sine fine malorum, quæ familias exterminat ac eradicat. *Gury.*

375. Q. 2. *Quæ obligationes parentum ad filios quoad corpus?*

R. Parentes tria debent filiis suis quoad corpus, nempe:

I. *Providentiam vitæ.* Ex quo capite tenentur ab ipso conceptu sedulam prolis curam suscipere, illudque avertere, quod ejusdem vitæ obesse possit. Hinc peccant mulieres uterum gerentes, si nimis gravia ferant pondera, si saltent ita ut se periculo abortus exponant. Item mariti qui uxores percutiendo vel aliis modis vexando abortus periculum inducunt. Peccant parentes, si non caveant, ne quid mali filiis eveniant per aquam, ignem, bestias, ferrea instrumenta, vel nimium ploratum.

II. *Providentiam victus*, nempe omnia pertinentia ad cibum, vestitum, habitationem, medicinam, etc.; qui enim dederunt *esse*, illud pro posse conservare tenentur. Nec refert, quod proles sit spuria: de jure naturæ est, ut pater alat filium quocumque modo genitum. Item ius naturale postulare videtur, ut mater filios proprio lacte nutriat; attamen hæc obbligatio communiter non censetur obligare sub gravi. Sed sub gravi si ipsa prolem non nutriat, tenetur morigeram et sanam nutricem substituere.

III. *Providentiam status*, nempe filiis providere, ut honeste juxta

conditionem suam vivere possint: *Nec enim debent filii parentibus*, ait Apostolus (2 Cor. 12) *thesaurizare, sed parentes filiis.* Has obligationes etiam leges civiles generatim urgent (a. 138 et seqq.)

Quare dicendi peccare parentes: 1) Qui sine gravissima causa prolem exponunt locis piis, cum sit contra pietatem. Vel cogunt ad mendicandum, aut vilem artem exercendam ipsis non convenientem. 2) Qui recusant constituere patrimonium filiis, qui ad Ordines promoveri cupiunt: aut filiabus absque justa causa congruam dotem denegant, quia Religionem ingredi velint; vel quia ipsis invitis nupserint, etiam indignis, cum jam ætatem 25 annorum excesserint. Si autem ante illam ætatem ita nupserint, probabilius tenetur pater saltem eis ministrare alimenta (*S. Alph*, l. III, n. 336).

376. Q. 3. *Quæ obligationes parentum ad filios quoad animam?*

R. Parentes quoad filiorum animam tenentur præcipue:

I. Curare ut filii vix nati lavacro regenerationis abluantur: parvulorum enim vita variis periculis obnoxia est. Item ut filios vix usu loquelæ præditos vel per se, vel per alios edoceant præcipua christianæ doctrinæ capita, Diœcesis Catechismum adhibendo, ut instructio uniformior sit: *Parochi* (ait Benedictus XIV, Notif. 19) *gravibus solidisque argumentis parentibus ostendant in manifesto perpetuæ damnationis periculo versari, si liberos suos Religiosis elementis erudire negligant.*

II. Iisdem bono exemplo præesse: exempla enim efficacius movent quam verba, maxime si a superioribus præbeantur. Idque magis currit de juvenibus qui imitatione vivunt.

III. Delinquentes corripere. Nam *qui parcit virgæ, odit filium suum* (Prov. 13). Cavere tamen debent, ne in corrigendo modum excedant; vel in blasphemias prorumpant, quod majoris esset nocumenti. Item illos a fallacibus mundi illecebris et voluptatibus avertere studeant, præcipue a locis suspectis, a clandestinis conventiculis, a colloquiis periculosis, maxime cum personis diversi sexus.

IV. Ipsis libertatem relinquere circa status electionem. Homo enim Dei voluntatem primo sequi debet. Hinc parentes qui filios cogunt etiam indirecte ad statum perpetuum, vel ab eo injuste retrahunt, licet sine vi, peccant graviter. Imo ex Tridentino excommunicantur qui ad religionem impellunt mulierem vel ab ea retrahunt (vid. n. 632). Attamen parentes complures a Religione filios avertentes a mortali excusantur, saltem ad breve tempus; si id non agant malo animo, sed ob vehementem carnis affectionem (*S. Alph.*, l. II, n. 339; l. VI, n. 850).

377. Etsi filii pubertate adepta, ut religiosi fiant, debeant per se consensum parentum postulare; ordinarie tamen loquendo ad id non videntur teneri ex d. Thoma; tum quia parentes hac de re nullam

habent cognitionem ; tum quia de facili ob proprium commodum mutantur in hostes. (*S. Alph.*, l. III, n. 335 ; l. IV, n. 68).

Monet autem pro praxi Gury, non ita facile suadendum filiis, non emancipatis, ut statum religiosum amplectantur, parentibus invitis ubi viget civilis lex (ut apud nos) quæ tribuit parentibus ut eos etiam auxilio brachii sæcularis a quocumque loco reclamare possint, nisi agatur de casu quo militiæ nationali nomen dederint (*De juventutis directione quoad statum eligendum plura ad praxim apud Scavini*, l. IV, nn. 489 et seqq).

378. Q. 4. *Quænam sunt obligationes filiorum erga parentes ?*

R. Præcipuæ sunt : *amor*, *reverentia* et *obedientia*. Quæ parentibus debentur etiam vitiosis ; nam ratio cur hæc debentur non est virtus parentum sed pietas filiorum ; etenim amor debetur ratione causæ, reverentia ratione præeminentiæ, obedientia ratione regiminis.

I. *Amor ;* filii nempe tenentur parentes amore prosequi tam *interno*, hoc est bene iis velle ; quam *externo*, videlicet benevolentiæ signa iisdem exhibendo, in necessitate tam spirituali quam corporali constitutis subveniendo : *Honora patrem tuum, et gemitus matris tuæ ne obliviscaris ; memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses, et retribue illis quomodo et illi tibi* (Ecci. VII).

Hinc peccant graviter filii : 1) Si parentibus malum vel mortem ipsam exoptant, ut liberius vivant, aut ut eorum hæreditate citius potiri possint — 2) Si mediis iniquis eos impediant a testamento condendo — 3) Si illis graviter detrahant, vel ad iram eos provocant vel gravem tristitiam ipsis afferant : *Qui affligit potrem et fugat matrem ignominiosus est et infelix* (Prov. 19) — 4) Si necessaria ipsis indigentibus non subministrant, si afflictos, infirmos, vel senio confectos non solentur ; si in mortis articulo non curant ut eis sacramenta administrentur, nec vita functis ut sepultura et exequiæ juxta eorum conditiones persolvantur (*S. Alph.* l. III, n. 333).

II. *Reverentia* : tam interna quam externa. Interna in eo consistit, ut filius parentes revereantur ex corde. Externa consistit in eo ut eis manifestent interiorem reverentiam per verba, signa et facta, juxta illud : *In opere et sermone et omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo... Maledictus qui non honorat patrem suum et matrem suam* (*Piov. 19 ; et Eccl. 3).*

Contra hanc obligationem graviter vel leviter pro ratione materiæ peccant filii : 1) *Verbo*, si contumeliis et maledictionibus parentes afficiant. 2) *Facto*, ut si ad dignitatem evecti parentes despiciant vel negligant. Si eos accusent, verberent ; et grave censetur, si attollantur contra ipsos manus minaces, aut in illos expuatur. Et plures Synodi reservant *injuriosam parentum percussionem, quæ ex odio aut ira procedit quamvis in se levis fortasse sit ; æstimanda enim est gravis ob personæ qualitatem (S. Alph.*, Ho. Op. tr. VII, n. 1).

III. *Obedientia:* filii tenentur parentibus obedire in omnibus rebus honestis. Hinc Apostolus Coloss. 3: *Filii, obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino* (S. Alph., l. III, n. 335).

Hinc peccant mortaliter filii: 1) Si in re gravi spectante ad mores vel domus gubernationem, parentes audire nolint. 2) Si operam dare nolint literis aut artibus statui suo congruentibus, sicque tempus absumant et expensas dilapident. 3) Si domum paternam sine causa contra prohibitionem deserant. 4) Si omnia administrare velint, spreta parentum auctoritate, præsertim si arroganter respondeant: *attende tibi*; *fastidium affers mihi*, etc.

Nota. Non raro in praxi a peccato gravi excusari potest inobedientia filiorum ob animi levitatem, inadvertentiam, et sæpe ob parvitatem materiæ et sæpissime ob defectum præcepti rigorosi ex parte parentum. *Gury.*

379. Q. 5. *Quid sibi debent consanguinei collaterales et affines?*

R. Sibi mutuo debent amorem, honorem et in necessitate subsidium: idque lege non tantum caritatis sed etiam pietatis, cum inter se speciali nexu cohæreant; etsi tamen unio ac dependentia inter illos non sit tanta, prout est inter parentes et liberos. Hinc colligit Henno prædictæ cognationis circumstantiam, ut quæ speciem mutant, aperiendam esse in confessione: quod tamen non extendunt ultra secundum gradum (*S. Alph.*, l. III, n. 340 et 947).

Etiam lex civilis urget has obligationes tum filiorum erga genitores tum aliorum propinquorum ad invicem (a. 139 etc.)

380. **Minores.** Minores septennio dicuntur *infantes*, quasi *fandi impotentes*. A septennio ad annum decimumquartum completum si masculi, ad duodecimum completum si fœminæ, dicuntur *impuberes*. Sed hodie jure civili, alia distinctione sublata, qui (sive masculus sive fœmina) nondum complevit 21 annum, dicitur *minor*; tali ætate completa *major* (1).

Porro majores suis contrahendis distrahendisque negotiis omnino liberi sunt, nisi in aliquo casu id lex speciatim eos vetet. Sed minores jure habentur inhabiles nisi emancipentur, tum ad se rite tuendos tum ad propria bona valide administranda. Ideo quamdiu parentes vivunt, sunt sub eorum potestate; si vero genitores moriantur, a lege alii deputantur qui et personæ et bonorum minorum curam gerant. Quibus hæc cura committitur, *tutores* appellantur.

(1) Dictum est hodie; nam ex jure romano impuberes si desinebant esse sub potestate patris appellabantur *pupilli*; facti puberes *minores* dicebantur usque ad annum 25 si filii, ad 21 si filiæ; quo completo *majores* evadebant. Qui patris loco deputabatur ad tuendam pupilli personam et bona, dicebatur *tutor; curator*, cui cura committebatur bonorum et personæ minoris. Attamen Gregorius XVI pro utroque sexu indiscriminatim designavit annum vigesimum primum.

Curator autem hodie non deputatur, nisi quibusdam in casibus, v. g. absenti; minori emancipato aut ad hæreditatem vocato; hæreditati jacenti; filio mox nascituro et inhabilitato (a. 46, 314, 590, 236, 327).

Cum tutores vices agant parentum respectu minorum, satis est si dicatur, minores erga tutores (vel ipso jure civili) ligari ipsis obligationibus (non tamen ita strictis) *amoris, reverentiæ* et *obedientiæ*, quibus filii ligantur erga parentes (a. 277).

381. **Tutela, Tutores.** Cum minorum tutela sit officium publicum, pluribus curis refertum, ex civili lege neque omnes eam respuere neque omnes eam sumere possunt vel tenentur.

Alii enim sunt inhabiles, uti mulieres (exceptis ascendentibus minoris ac sororibus germanis innuptis). Item qui suorum bonorum libera administratione carent, etc.

Alii removentur a tutela etsi jam suscepta, si vel crimine vel furto vel falso, aut reatu contra bonos mores sint condemnati.

Alii dispensantur, ut principes familiæ regis, nisi agatur de tutela principum ejusdem familiæ, ministri Status, etc.

Alii jus habent ut dispensentur; sunt mulieres illæ quibus tutela permittitur; qui annum 65 compleverint; jugiter ac graviter infirmi: pater quinque filiorum, viventium tamen (in quo numero computantur qui mortui sunt in actuali militiæ exercitio). Qui jam tutoris officium sustinent; milites in actuali servitio. Item non potest obligari qui non est neque affinis neque consanguineus minoris, si tamen consanguineus vel affinis in districtu ubi minoris bona sunt posita, capax tutelæ inveniatur. Ceteri renuere non possunt absque gravi probata causa.

In qualibet autem tutela *protutor* est etiam eligendus, cujus est vices tutoris supplere (a. 246 etc.)

382. Quær. *Quænam sunt obligationes tutorum?*

R. Tutores tenentur in conscientia, et vi quasi contractus, curam gerere minoris; ejus personam tueri, corrigere, christiane educare et omnem impendere operam, ut artem sibi convenientem ediscant. (*S. Alph.*, l. III, n. 341 et 917).

Item bona ejusdem temporalia curare tanquam parens cujus vices gerunt. Idque ad legis præscripta; et prius inventario confecto (1). Finita tutela, omnium actorum rationem reddere adstringuntur; ac de minus solerti administratione respondere, nisi eos liberet præscriptio decennalis (a. 241 etc.)

383. **Magistrorum obligationes.** Qui nobile edocendi munus suscipiunt, tenentur gravi tum officii tum stipendii ratione (2):

1) Idoneam scientiam callere, ne errare contingat cum gravi di-

(1) In pluribus deliberationibus pro minoribus audiendum est *consilium familiæ*, eorum nempe qui relationem habent cum minoribus. Pro iis autem qui nati sunt extra matrimonium constituitur *consilium* sic dictum *tutelæ* (a. 252, 184 etc.,

(2) De vigilantia episcopi et religionis jure in scholas vid. Scavini, l. 1) nn. 694 et seqq. Ubi etiam leguntur præclara monita ad *parochos, magistros et educatores*. Libertas docendi, est docendi omnes errores: attamen potest dari casus ut docendi libertas sit postulanda, si nempe ex lege licentia non cohibeatur.

scipulorum damno. 2) Recta edocere, idest quæ catholicæ fidei consentanea sunt; ne progressus sint cum animæ jactura. Religio in scholis primatum habere debet. 3) Doctrinam tradere cum sedulitate et discipulorum intelligentiæ accomodatam; secus ut quid verba faciunt? 4) Circa ipsorum mores attente invigilare et eos corrigere si opus. Semel depravatis ab adolescentia inutiliter medicina paratur. Hinc omnino repellendi sunt seductores. Aliquando autem etiam coram lege civili magistri respondere debent de damnis illatis ab eorum alumnis (a. 1153).

384. **Discipulorum obligationes.** Discipuli obligantur tum sibi, tum præceptoribus, tum Deo.

1) *Sibi* debent studium et laborem assiduum, juxta illud: *Gutta cavat lapidem, non bis, sed sæpe cadendo.* Hinc peccant si tempus terunt in otio, ludis aliisque ineptis rebus.

2) *Magistris* amorem, reverentiam et gratitudinem ob curam quam pro illis suscipiunt. Hinc peccant qui magistris detrahunt, eos irrident, ac molestiis afficiunt.

3) *Deo* cultum, ipsum reverendo; nam *initium sapientiæ timor Domini* (Ps. 110). Nulla sane vera scientia sine Deo, qui *scientiarum Dominus est* (1, Reg. 2).

CAPUT QUINTUM

De marito et uxore, de dominis ac famulis.

385. **Conjugatorum obligationes.** Conjuges sibi mutuo debent amorem, fidem ac societatem; hæc natura conjugii, ratio Sacramenti et lex ipsa civilis imperant (a. 130).

1) *Amorem*; dicit enim Apostolus (Eph. 5): *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea.* Hinc peccant si rixas, si jurgia, si convicia, et odia in se invicem foveant.

2) *Fidem*, nempe conjugalem juxta illud: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* (1, Cor. 7).

3) *Societatem*; conjuges enim matrimonium ineuntes obligationem contrahunt simul vivendi. Hinc illud: Gen. 2: *Relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Ideo tenentur sub gravi simul habitare domo, mensa, thoro; idque ex justitia ratione debiti conjugalis et individuæ societatis, quam sibi mutuo coram Domino promiserunt. Adde, scandalum quod ex separatione solet maximum oriri; nisi adsit legitima ac canonica causa.

Hinc vir nequit expellere domo uxorem: tanto minus debitum conjugale illi denegare; neque probabilius et communius ratione dotis

non solutæ, etsi promissæ; quia illa obligatio non oritur ex dotis solutione, sed ex lege naturali et divina. Item vir nequit diu abesse sine justa causa; qua interveniente (si commode potest) tenetur secum uxorem ducere.

Diximus 1) *Diu abesse*; nam poterit vir suscipere brevem peregrinationem, v. g. devotionis causa, etiam invita uxore. Non item uxor, invito viro; quia est subjecta illius voluntati.

2) *Aine justa causa;* causa esset ad bonum publicum tuendum, et familiam alendam, ad vitandum damnum ab inimicis, etc.

3) *Tenetur secum uxorem ducere*, si diu abesse debeat; ne fraudet jus illius quoad debitum. Et regulariter tenetur uxor sequi virum mutantem domicilium (licet mutet sine justa causa, quæ non sit turpis) nam vir est caput familiæ; et hoc ipsa lege civili firmatur (a. 130). Imo probabilius docent, quod (nisi aliud obstet) uxor illum debet sequi etiam in exilium; quia tenetur sufferre infortunium viri (*S. Alph.*, l. III, n. 353; l. VI, n. 937, et 977).

386. **Maritus.** Tamquam caput uxoris speciatim curare debet:

1) *Animam:* ideo peccat graviter si permittat, ut uxor præcepta Dei transgrediatur; tanto magis si impediat ab illius observantia.

2) *Corpus*, nempe tenetur uxorem secum retinere, et alere secundum statum suum, ex debito amoris conjugalis, ex officio capitis familiæ, ex justitia ratione dotis, Quare mulier nobilis ac dives non posset cogi ad officia famulæ, ut esset verrere domum.

3) *Mores;* debet enim vir uxori invigilare; quæ si redarguenda sit, habeatur ratio illius Marci Aurelii: *uxor monenda sæpe, reprehendenda raro, violentis manibus tractanda nunquam.* Uno verbo vir tenetur uxorem habere uti sociam, non uti ancillam; Deus enim dedit illam non in vile mancipium, sed *in adjutorium simile sibi.*

387. **Uxor.** Uxor specialiter tenetur erga maritum suum:

1) Ei ex corde *obedire* in iis, quæ ad familiæ administrationem pertinent. Unde Apostolus: *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus est Ecclesiæ* (Eph. 5). Non licet itaque mulieri agere expensas contra mariti voluntatem, quæ suum statum excedant, nisi ex paraphernalibus bonis.

2) Ei ex animo *placere:* sit mansueta, lenis, patiens; omnem garrulitatem, procacitatem et suspicionem circa fidem sedulo avertat (1).

3) Ei indigenti de suo *providere;* hoc enim ad debitum conjugalis amoris pertinet. Quod etiam civili lege præcipitur (a. 132).

(1) Confessarius non statim credat conjugi contra conjugem conquerenti, præsertim si uxor in maritum invehat; quia mulieres ordinarie sunt procaces. Melius est, re dissimulata, ipsi commendare orationem, patientiam, mansuetudinem et majorem sollicitudinem pro viro: sicque pluribus medetur malis.

Taceat uxor, dum maritus est iratus vel ebrius: si monitio profutura videatur id agat, dum maritus est bene affectus. Leniter agat semper: quod si nonj uvat et agatur de re gravi, curet, ut per Parochum vel alium maritus admoneatur.

388. **Dominorum obligationes.** Præcipue debent domini:

I. Famulos *instruere*; inquit enim Apostolus: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior* (1, Tim. 5). Dominus ergo qui eos ad catecheses et conciones sacras opportune non mittit, profecto suorum domesticorum curam non habet. Gravius autem peccat, si absque gravi causa famulos impediat die festo a Missa; si opera servilia iisdem imponat, etc.

II. Illos *corripere*, si opus sit; sunt enim domini caput totius familiæ, quam debent recte dirigere. Unde peccant gravissime si incorrigibiles non dimittunt famulos irreligiosos, blasphemos, turpia loquentes et perversitatis præbentes exempla (maxime filiis ac filiabus, quorum ætati tanta reverentia debetur). Sed iis quidquid lubet, indulgent, modo labores rite præstent; imo perversis principiis eos imbuunt; imo ipsorum religiositati irrident; imo eos seducunt, vere animarum interfectores.

III. Illos *amare* amore interno et externo: ideoque eos benigne alloqui, convenienter alere, plus æquo non gravare scientes illos *ex eisdem seminibus ortos, eodem frui cœlo, æque spirare, æque vivere atque mori* (Seneca, *epist.* 47).

IV. Illos *justo pretio nunquam fraudare.* Dicit enim Scriptura: *Dignus est operarius mercede sua. Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt* (1 Tim.)

389. **Famulorum obligationes.** Famuli debent dominis suis:

I. *Amorem;* dominorum enim bonis fruuntur, et sub eorum custodia vivunt: quo quidem amore etiam dominorum filios prosequi tenentur. Hinc peccant ancillæ, quæ vix ab oculis parentum subductæ, filios adhuc tenellos despiciunt, et vexant.

II. *Reverentiam;* clamat Apostolus: *Servi dominos suos omni honore dignos arbitrentur* (1 Tim. 5). Hinc peccant mortaliter si occultos et graves dominorum defectus manifestent, si gravibus injuriis eos afficiant, v. g. diabolos, canes appellando (nisi ex indeliberata ira hæc proferant, et absit scandalum). Vel si eos graviter irrideant, aut lubenter sinant ut in propria præsentia ipsis graviter detrahatur.

III. *Obedientiam;* prima lex famuli est voluntas domini. Hinc d. Petrus (Epist. 1): *Subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis.* Hinc plus minus pro materiæ qualitate peccant famuli, qui cum aliquid ingratum eis præcipitur, obmurmurant, insolenter respondent vel simulant se jam illud fecisse.

IV. *Fidelitatem* in servitio; ideo stipendio conducti sunt, ut fideliter serviant ac res domini curent.

390. Q. 1. *Quid si famuli inculpabiliter damnum afferant domino in exequendis muniis sibi commissis; vel in transferendis mobilibus et supellectilibus domus?*

R. Cum res pereat domino, et dominus censeatur agere per fa-

mulum, et revera agat, ipsi domino stant damna, quæ inculpabiliter famulus affert rei domesticæ, nisi alia sit conventio.

391. Q. 2. *Quid si famuli non impediant furta contra dominos?*

R. Tenentur ipsi restituere, si furtum fiat ab extraneis; nam ex officio tenentur rem dominorum tueri: et ideo valde probabiliter omnes obligantur in solidum.

Si vero furtum fiat ab aliis domesticis adhuc tenentur, si res sit illis commissa specialiter, vel se obligaverint, vel teneant præsidentiam totius domus; nam tunc habent determinatum onus. Si secus, licet alii item affirment generali ratione famulatus; alii tamen negant communius et probabilius, quia res domini tueri a domesticis ex justitia non obligantur, sed solum ex præcepto generali caritatis; justitia enim respicit extraneos (*S. Alph.*, l. III, n. 344 et 544).

392. Q. 3. *An famuli possint recipere salarium a domino debitis gravato?*

R. Affirmative, si bona fide famulatum præstiterint; an vero teneantur discedere, si ex tali famulatu advertant dominum reddi impotentem, alii negant non improbabiliter cum Molina, quia dominus dat rem suam, et servus mercede dignus est. Sed alii cum Navarro affirmant, quia efficaciter influit in damnum creditorum accipiendo rem a debitore impotente (*S. Alph.*, l. III, n. 694).

393. Q. 4. *An possint absolvi famulæ cum heris peccantes, si jam aliis vicibus cum eis peccaverint?*

R. Si semel vel bis tantum peccaverint, et post admonitionem confessarii occasionem tollere curaverint, absolvi possunt: secus si occasionem removere neglexerint.

Sed nunquam eas absolverem, si peccatum fuerit frequens, nisi exhibeant extraordinaria dispositionis signa, et sint in gravi necessitate, si nempe sine gravi incommodo nequeant proprio statui aliter providere. Quanquam et in hoc casu experimentum quærerem (*S. Alph.* l. III, n. 439).

394. Q. 5. *Quid si famulus ad annum conductus per mensem ægrotet; vel sine causa ante annum discedat?*

R. In primo casu ex justitia verius ei integrum non debetur salarium (nisi aliter se habeat consuetudo, vel nisi infirmitatis fuerit causa nimius labor); cum non præstiterit servitium integrum. Imo dominus ne tenetur quidem ad expensas infirmitatis, ut probabiliter contra alios docet Lugo, modo famulus non sit in necessitate, nec aliter ferat usus. Non tamen tenentur servus operas suas ob morbum interruptas supplere; quia promissio tempori determinato affixa est.

In alio casu, licet servus non recte agat, per se tamen aliquid ei debetur, ut communius dicunt; cum servitus exhibita mereatur mercedem. Excipe nisi ideo domino damnum obvenerit, vel aliter se habeat conventio (*S. Alph.*, l. III, n. 342, et 864. Vid. apud Scavini plura monita ad praxim quoad *famulos* et *dominos*, l. I, n. 705).

TRACTATUS QUARTUS

De peccatis et de censuris

DISPUTATIO PRIMA

De peccatis in genere.

395. **Peccati definitio.** Peccatum communiter definiri solet: *Libera legis divinæ violatio.* Dicitur 1) *Libera;* quia debet esse in voluntatis potestate actum illum ponere vel non ponere. *Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* — 2) *Legis;* etenim *ubi non est lex, nec prævaricatio.* Et quidem legis *divinæ,* quo nomine intelligitur lex omnis, cum ab illa omnes leges dimanant et vim suam obtineant juxta illud Apostoli: *Non est potestas nisi a Deo....; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

Huc porro revocatur etiam peccatum rectæ rationi repugnans; nam qui peccat contra rectam rationem, simul et indivisibiliter peccat contra legem Dei, et sic Deum offendit, cum dictamen rectæ rationis sit ipsa legis divinæ intimatio. Ideo merito Alexander VIII damnavit distinctionem a nonnullis invectam inter peccatum mere *philosophicum* quod soli rationi repugnat, quin Deum offendat, et *theologicum*, quod legi divinæ adversatur et est offensa Dei (*S. Alph.*, l. v, n. 11).

396. *Divisio.* Peccatum multipliciter distinguitur, scilicet:

I. *Originale* et *personale;* prius in ipsa origine ab Adamo contrahitur; posterius voluntate peccantis physice propria committitur.

II. *Actuale* et *habituale.* Illud est peccatum actu existens, id est ipsa actio peccaminosa; hoc est macula animæ inhærens ex actuali peccato nondum deleto.

III. Peccatum *actuale* multiplex est, prout multiplici sub respectu consideratur. Potest enim considerari: 1) Ratione causæ occasionalis, et est vel *externa* vel *interna.* 2) Ratione differentis speciei, et habetur *differentia peccatorum specifica.* 3) Ratione differentis gravitatis, et venit peccatum *mortale* et *veniale.* 4) Ratione multiplicationis, et appellatur: *differentia peccatorum numerica.* 5) Ratione modi, quo pec-

catum patratur, et huc revocatur peccatum tum *commissionis* et *omissionis;* tum *internum* et *externum*, nempe *cordis, oris* et *operis.*

Item peccatum dicitur *formale*, si scienter seu culpabiliter committitur. Dicitur *materiale*, quando transgressio est involuntaria, quæ ideo proprie peccatum non est.

CAPUT PRIMUM

De peccato originali.

397. *Existentia.* De fide catholica est, *peccatum originale in omnes et singulos homines transfundi, qui via naturali ex Adamo descendunt, nisi privilegio speciali eximantur.*

Probatur. Apostolus Rom. v ait: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit.* Concordes habemus Patres, Concilia, traditionem omnium ecclesiarum, omniumque populorum. Hinc merito Tridentinum: *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam quam perdidit, sibi soli et non nobis etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum quod mors est animæ, anathema sit* (*Sess.* 5, c. 2).

Neque injustus Deus puniendo filios ob peccatum patris. Deus (ut scite tradit d. Thomas 1, 2, q. 31, a. 3) constituit Adam *caput naturale et morale totius generis humani tum ad conservationem tum ad amissionem justitiæ originalis*, ita ut eo perseverante in bono, omnes nati fuissent justi; eo autem prævaricante, omnes nascerentur justitia originali exuti. Potest sane rex aliquem divitiis et singulari amore prosequi hac lege, ut si is fidelitatem servat, eodem favore tum ipse tum ejus filii et nepotes gaudeant; quod si perduellis fiat, omnes simul cum ipso evadant ipsius amicitiæ et donorum gratuitorum indigni: quæ porro hic injustitia? Pari ratione intelligimus Deum potuisse ditare Adam donis supernaturalis gratiæ atque immunitate a concupiscentia, a doloribus et morte ea conditione, ut nisi comedisset de fructu vetito, tum ipse, tum ejus posteri naturali generatione ab ipso procedentes, in perpetuum hoc privilegio gauderent. Contra si hoc præceptum violasset, ut omnes una cum ipso traheret in illorum donorum privationem (v. *Scavini*, l. I, nn. 882 et seqq., ubi etiam de homine præhistorico et homine simia).

Diximus: 1) *Qui via naturali ex Adamo descendunt,* ut ita eximatur Christus, et alii qui per miraculum formarentur. *Revera*, ait Tridentinum, *homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti.*

2) *Nisi privilegio eximantur*, ut excludatur Virgo Maria; absit ut Eam includamus, *opus* (ex Petro Damiani) *quod solus Opifex supergreditur*. Et quidem decebat omnino, ut ipsa perfectissimæ sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret, ac vel ab ipsa originalis culpæ labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret. Decebat omnino, ut sanctorum regina, inferorum dominatrix, Dei et Domini sui Mater ne uno quidem instanti sub potestate dæmonis existeret. Quam veritatem in ipsa ecclesia semper extitisse veluti a majoribus acceptam ac revelatæ doctrinæ charactere insignitam, illustria venerandæ antiquitatis ecclesiæ orientalis et occidentalis monumenta validissime testantur. Hinc Pius IX die 8 dec. 1854 toto plaudente catholico orbe, Litt. Apostolicis, *Ineffabilis Deus* de fide declaravit: *Beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suæ Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem* (sed vid. plura apud *Scavini*, l. 1, n. 710, et 893).

398. *Effectus*. In præsenti vita effectus peccati originalis corpus et animam afficiunt. Tridentinum enim docet, *totum Adam, per illam prævaricationis offensam, secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse* (*Sess.* 5, c. 1).

1. Effectus ex parte corporis sunt ærumnæ, morbi et ipsa mors; nam *per peccatum mors* (*Rom.* 5). Licet enim corpus nostrum ex contrariis compactum naturaliter esset corrumpendum; Deus tamen benignitate sua dederat per justitiæ originalis donum, ut dissolutio impediretur lignum vitæ vescendo. At semel amissa originali justitia, corpus in pœnam pristinæ naturæ restitutum est.

2. Ex parte animæ quatuor effectus seu vulnera numerat Angelicus (1, 2, q. 85, a. 3), nempe vulnus ignorantiæ, malitiæ, infirmitatis et concupiscentiæ.

Diximus: *in præsenti vita*. Quod enim spectat ad vitam futuram, de fide est, originale peccatum, etiam solum, a regno cœlorum perpetuo excludere juxta illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei* (*Joan.* 3). Per baptismum enim solummodo originale deletur.

CAPUT SECUNDUM

De peccato actuali ratione causæ occasionalis.

399. Vera, directa et efficax peccati causa est sola voluntas; causa vero occasionalis nonnisi indirecte, seu alliciendo, ad peccatum inducit. Quæ quidem est externa et interna, prout ipsi hominis naturæ inhæret vel non.

Causa externa occasionalis duplex est: *diabolus* qui homines tentat variis artibus pro cujusque natura et moribus; *mundus*, totus in maligno positus, qui tentat ad peccatum pravis tum exemplis tum et sensuum illecebris.

Causa vero, interna occasionalis triplex distinguitur: *ignorantia* ex parte intellectus, *concupiscentia* ex parte appetitus, et *malitia* ex parte voluntatis. Et inde exurgunt peccata ignorantiæ, infirmitatis, atque malitiæ.

400. Q. 1. *An ignorantia, et mala ex ignorantia sint peccata?*

R. Certum est, quod ignorantia invincibilis non est peccaminosa neque in se neque in suis consectariis: *Non enim tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras*, ait Augustinus; *sed quod negligis quærere quod ignoras.*

Quod valet etsi ignorantia sit juris naturalis; una semper est ratio: *Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* Hinc illa Baji propositio damnata est ab Alexandro VIII: *Tametsi detur ignorantia invincibilis Juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato* (*S. Alph.*, l. v, n. 4).

401. Q. 2. *Quid de peccatis infirmitatis?*

R. Peccata, quæ ex concupiscentia proveniunt, dicuntur *peccata ex infirmitate*, quasi totidem animi ægritudines. Quæ tamen ægritudines vel pravi motus ad quos concupiscentia nos inclinat, non sunt peccata quandiu voluntas iis non assentit: est de fide contra Lutherum et Calvinum, aliosque paucos hæreticos. Hinc damnata est hæc Baji propositio: *Motus pravi concupiscentiæ sunt pro statu hominis vitiati prohibiti præcepto* non concupisces; *unde homo eas sentiens et non consentiens, transgreditur præceptum:* non concupisces; *quamvis transgressio in peccatum non imputetur.*

Non tamen negandum concupiscentiam frequentissimam esse peccati causam, quatenus nos trahit ad assentiendum objecto illicito. Hinc Daniel c. 13: *Concupiscentia subvertit cor.*

402. Q. 3. *Quid de peccatis malitiæ?*

R. Peccata quæ quis nec ignorantia deceptus nec concupiscentia allectus, sed ex plena libertate committit, dicuntur *malitiæ*. Peccata provenientia ex ignorantia vel ex passione libere excitata, æquiparantur peccatis malitiæ; cum prima earum radix sit sola prava voluntas, quæ vel ignorantiam vel passionem procurat. Tale est peccatum illorum, qui *lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis* (*Prov.* 11).

Idem est de peccatis commissis ex prava consuetudine, quam *quis* emendare non studet. Nam *manifestum est*, iniquit s. Thomas, *quod quicumque peccat ex habitu, peccat ex certa malitia;* quia peccat ex majori inclinatione voluntatis (1, 2, q. 78, a. 2).

403. Q. 4. *Quid tentatio, et quæ remedia?*

R. Tentatio generatim sumpta est *incitamentum voluntatis ad malum.* Sentire tentationem non est peccatum; *non nocet sensus*, ait d. Bernardus, *ubi non est consensus.* Imo est occasio meriti, si resistimus. Hinc Sapientiæ 10 legitur: *Certamen forte dedit illi, ut vinceret.*

404. *Remedia.* Si tentatio sit levis, illico contemnatur; si gravis en remedia præcipua: 1) *Vigilare* et *orare*; vigilantia etenim nos cautos reddit, oratio fortes.

2. Tentationem citius aperire proprio directori; diabolus enim totus tenebrosus lucem timet. Et satis est pravorum machinationes pandere ut evanescant.

3. Tentationem non confidenter aspicere in se, nec disputare cum tentatore, maxime si tentet contra castitatem. Observat Angelicus, quod tentationes venereæ felicius vincuntur fugiendo, scilicet nos ad alia illico convertendo, quam directe illis resistendo. Idem consulunt in tentationibus contra fidem et spem, ac in cogitationibus suspiciosis de proximo (S. Alph., *Ho. Ap.*, tr. III, n. 48).

405. Q. 5. *Quæ regulæ practicæ ad repellendas tentationes impuras?*

R. Notandum 1. Ad repellendas tentationes carnales quoad *sensum* valde prodest partes commotas vestibus tegere et comprimere, ut advertit quidam auctor modernus. Quoad *mentem* autem præservandam a consensu, prodest cogitatio de passione Jesu Christi, de pœnis inferni, de morte, etiam de cruciatu remorsus quem patitur anima post peccatum. Magis vero necessarium erit ad orationem recurrere; castitas enim nonnisi a Deo obtinetur. Præ omnibus erit remedium aptius (quia brevius et facilius) invocare confidenter et pluries potentissima nomina Jesu et Mariæ. Sufficit etiam in actu commotionis animum ad alia divertere, cum hoc etiam sit positive resistere.

Notandum 2. Non adesse obligationem motibus carnalibus resistendi positive, nempe si quis expertus sit sic resistendo magis motus excitari; vel si motus ortum habeant ex actione necessaria vel utili, v. g. ex auditione Confessionum, ex lectione rerum turpium scitu utilium, ex tactu necessario ad medendum et simili. Tunc satis est negative se habere cum firmo proposito non consentiendi. Ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem a culpa, saltem mortali; etsi non a veniali, si resistentia sit tepida (Hactenus *S. Alph.*, l. v, n. 8).

CAPUT TERTIUM

De distinctione specifica peccatorum, de eorum differenti gravitate, et de distinctione numerica.

406. **Distinctio specifica peccatorum.** Peccata specie differunt inter se, si non habent eandem deformitatem seu malitiam. Unde autem id desumitur? nos dicimus specificam deformitatem seu differentiam repetendam esse ab oppositione specie diversa cum lege; peccatum enim constituitur per hanc oppositionem: si ergo oppositio

sit specifice diversa, peccatum quoque specie diversum habebitur. Quod quidem contingit:

(1 *Quando diversæ offenduntur virtutes.* Sic apostasia a fide, desperatio, odium Dei differunt specie inter se. Quare? quia tribus virtutibus omnino inter se diversis opponuntur, nempe fidei, spei, atcaritatis.

2) *Quando diversa violantur præcepta ejusdem virtutis, seu quando eadem virtus lœditur modo diverso. Sic furtum, detractio, homicidium* inter se specie differunt. Quare? quia opponuntur modis diversis eidem virtuti, nempe justitiæ, quæ jubet, ut nemo lædatur neque in bonis vitæ, neque in bonis famæ, neque in bonis fortunæ.

3) *Quando eadem lœditur virtus, sed modo prorsus contrario. Sic prodigalitas* et *avaritia* differunt specie inter se. Quare? quia opponuntur quidem eidem virtuti nempe liberalitati; sed opponuntur modo plane opposito, prima per excessum, altera per defectum.

Hinc versus:

Virtutes lœsæ, diversa objecta, modusque
Dant speciem peccatis, diversumque reatum.

407. *Resolve.* Qui ligatus voto castitatis peccat carnaliter cum consanguinea conjugata, quatuor peccata committit, quia violat quatuor virtutes diversas, nempe *castitatem*, ob peccatum carnale, *religionem* ob votum quod emisit, *pietatem* ob injuriam in consanguineam, *justitiam* ob adulterium, quod patratur. (*S. Alph.* l. v, n. 33).

408. **Peccatorum differentia quoad gravitatem.** Calvinus et Lutherus docuerunt omnia peccata ex se esse mortalia et venialia evadere si venia obtineatur. Wiclephus dixit omnia reproborum peccata esse mortalia, prædestinatorum venialia; ideo peccata esse mortalia vel venialia, non in se, sed externa imputatione.

Sed de fideest, peccata et natura sua differre ratione gravitatis, in prædestinatis et in reprobis, nempe alia mortalia alia venalia esse. Christus Pilato de Juda proditore dixit (Joan. 19): *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Et Joannes distinguit *peccata ad mortem et non ad mortem* (ep. 1.) Item legitur Prov. 24: *Septies cadet justus et resurget*: porro qui cadit seu peccat dum justus est, non peccat mortaliter, siquidem non privatur gratia. D. Hieronymus ex professo scripsit pro hac tuenda catholica veritate contra Jovinianum hæreticum: eique summopere gratulatus est d. Augustinus.

Sane eodem modo, data proportione, disserendum de injuriis hominum in Deum, ac filiorum in patres et subditorum in principes; atqui injuriæ istæ inter se et natura sua differunt ratione gravitatis ergo et illæ. Hinc merito damnata fuit hæc Baji propositio: *Nullum est peccatum natura sua veniale sed omne peccatum meretur pœnam æternam* (*S. Alph.*, l. v, n. 51).

409. Q. 1. *Undenam repetenda est gravitas peccatorum?*

R. Cum Angelico, peccata eo graviora esse ex suo genere, quo majorem præseferunt malitiam, seu quo majori bono privant et excellentiori virtuti opponuntur: sic odisse Deum gravius est quam odisse proximum.

Diximus: *ex suo genere;* quia per accidens fieri potest ut peccatum quod privat ex se bono specie majori, vel ex levitate materiæ vel ex imperfectione actus, vel ex eo quod non ita directe majori bono opponatur, sit levius peccato inferioris speciei. Sic sodomia et bestialitas perjurio graviora sunt: quia magis disconveniunt. Imo fieri potest, ut idem actus magis disconveniat in uno, quam in alio, ratione circumstantiarum, personæ etc. Hinc illud Psal. 54: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sostinuissem utique; tu vero homo unanimis; dux meus et notus meus; qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Quod maxime valet de ecclesiasticis tot gratiis dignatis, si ipsi Deum offendant.

410. Q. 2. *Quid est mortale, quid veniale peccatum?*

R. Ratione gravitatis peccatum aliud est mortale, aliud veniale. *Mortale* est gravis offensa Dei privans amicitia divina et gratia sanctificante, et peccatorem reddens pœna æterna dignum. *Veniale* vero est levis Dei offensa, quæ nec privat amicitia divina nec gratia sanctificante, nec proinde ab æterna beatitudine excludit, sed reddit hominem dignum pœna temporali. Dicitur veniale, quia venia facile consequitur, non vero quasi sit res parum attendenda; si enim veniali Deus offenditur, hoc erit malum alia mala superans post mortale.

Differentia peccati mortalis a veniali in eo maxime posita est, quod homo per peccatum mortale ita se avertat a Deo ut saltem virtualiter et interpretative finem suum ultimum constituat in creatura, quam Deo præfert. E contra per veniale homo ne virtualiter quidem aut interpretative finem suum ultimum ponit in creatura.

411. Q. 3. *Quotuplex distinguitur peccatum mortale?*

R. Peccatum mortale aliud tale est ex *genere suo*, et aliud est ex *genere suo toto.*

Mortale ex *genere suo* est illud, quod in sua specie sistendo, et absque nova malitia, potest esse mortale; tale est furtum, quod licet ex levitate materiæ fieret possit veniale: attamen per se, sine accessione malitiæ alterius speciei mortale esse potest.

Si vero objectum peccati seu materia ex omni parte graviter semper dedecet naturam rationalem, dicitur peccatum *mortale ex genere suo toto;* quia scilicet pars quælibet semper continet gravem inordinationem, uti odium Dei, hæresis, perjurium, blasphemia, simonia de jure divino, fractio sigilli sacramentalis vel jejunii naturalis ante communionem, et actus venerei extra matrimonium. Quæ quidem non admittunt parvitatem nisi ratione imperfectæ advertentiæ vel imperfecti consensus. (*S. Alph.*, l. v, n. 53).

412. Q. 4. *Quid requiritur ad mortale constituendum?*

R. Tria requiruntur ad mortale peccatum:

1. Ex *parte objecti* materiæ gravitas (saltem ratione finis); ex objecto enim actus primam malitiam desumit.

2. Ex *parte intellectus* requiritur plena advertentia malitiæ actionis vel omissionis. Ubi notandum contingere posse vel quod intellectus noster ita rapiatur a delectabilitate objecti, ut nihil malitiæ in eo advertat: et hi motus dicuntur *motus primo-primi*, qui antevertunt omnem advertentiam rationis, et sunt omnino culpæ expertes. Vel quod intellectus non advertat nisi semiplene, quia forte sumus semidormientes, alio distracti, aut graviter mente commoti; et hi dicuntur *motus secundo-primi*, quia culpam venialem non excedunt; quia voluntas in illos non consentit perfecta libertate. Vel quod intellectus plene advertat, si videlicet mente expedita nos aliquid decernimus; qui quidem *motus deliberati* appellantur, cum fiant cum plena advertentia intellectus discernentis malitiam mortalem (saltem in genere), et cum pleno consensu voluntatis. Et hi sunt peccata mortalia, si objecta sub gravi sint vetita, ut patet.

3. Ex *parte voluntatis* requiritur perfectus consensus, ille nempe actus, quo voluntas objectum sibi ab intellectu propositum deliberate amplectitur; sane motus nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum sunt voluntarii. Consensus autem potest esse vel *explicitus*, si nempe voluntas objectum ipsum in se directe amplectitur. Vel *implicitus* et indirectus, quando quis vult causam, ex qua necessario oritur effectus.

Porro ad peccatum mortale requiritur quidem perfectus consensus, sed satis est, si sit indirectus. Requiritur *perfectus consensus*: nam cum mortale sit plena et consummata malitia, ad illud necesse est plenum et perfectum voluntarium. At sufficit *consensus indirectus*, quia et in hoc plene adest ratio voluntarii. Hinc qui legit obscena, jam velle censetur pravos motus inde exurgentes. Clericus qui fastidit studium, vult per consequens ignorantiam, et mala inde sine numero obventura.

413. *Advertentia* (quæres) *debetne esse actualis ad mortale?*

Q. Si dicatur ad omnia peccata mortalia necessario exposci actualem et expressam advertentiam, hoc falsum est; quia multipliciter evenire potest, quod plura mala quamvis actualiter et explicite non advertantur, bene tamen imputentur ad culpam ea patrantibus. Si nempe ipsorum ignorantia sit aliquo modo voluntaria vel ob negligentiam culpabilem, vel ob passionem aut pravum habitum, vel ob voluntariam inconsiderationem in operando, ut patet de obcæcatis, de obduratis in malo, et de consuetudinariis. (*S. Alph.*, Ho. Ap. tr. III, numero 27-31).

414. *Resolves.* Cum ad mortale requiratur materiæ gravitas, per-

fectus consensus, atque plena advertentia, mortale fieri potest veniale, si deficiat:

1) Ex *parte materiæ*; si enim parva sit, tantummodo parvæ inordinationis est capax; nisi ipsa ex toto genere suo gravis sit.

2) Ex *parte intellectus;* si nempe advertentia non sit, nisi imperfecta; nam prò modo cognitionis peccatum est. Imperfecta censebitur, si agens post factum, re diligenter considerata, judicat se illud non fuisse facturum, si ut mortale apprehendisset.

3) Ex *parte voluntatis;* si ejus consensus non sit plenus ac perfecte liber; cum enim consensus peccatum faciat, pro modo consensus erit culpa. Consensus autem censetur imperfectus: *a*) Si agens opus peccaminosum non sit executus, licet de facili illud exequi potuisset. *b*) Si fuerit semidormiens, nec plene compos sui (*S. Alph.*, l. v, n. 53, l. vi, n. 476).

415. Q. 5. *Quibus regulis cognoscitur peccatum esse mortale?*

R. Prima regula est, ut recurratur ad sacras Scripturas: *Quæ sint levia quæ gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda judicio*, ait Augustinus (Ench. c. 87). Ea autem peccata existimanda sunt mortalia, quæ in sacris Literis dicuntur *digna morte* aut *excludere a Regno Cœlorum*, vel enunciantur cum particula *væ*. Quæ expressiones significant deformitatem profecto gravem. Sic Apostolus loquens de operibus carnis ait: *Prædico vobis, sicut, prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur* (Gal. 5). Et Job: *Si impius fuero, væ mihi est* (c. 10).

Secunda regula est ut sacris Scripturis deficientibus, recurratur ad Pontificum definitiones et Conciliorum generalium Decreta, si nempe in iis aliquod peccatum declaretur mortale, aut gravibus sit pœnis affectum. Ecclesia enim est columna veritatis.

Tertia regula est, ut consulantur tum Sancti Patres et Ecclesiæ Doctores, tum saniores theologi, qui doctrina præstent et pietate. Patres enim ac Doctores positi sunt in ecclesia tamquam lucernæ ardentes ad illuminandos fideles in via veritatis. Theologi autem in expositione sacræ doctrinæ Patribus successerunt.

Quod si adhuc res dubia sit, non facile damnemus de mortali, ne exponantur pœnitentes periculo peccandi mortaliter. Hinc si eo in casu confessarius a pœnitente interrogetur, an illa actio sit gravis, id unum dicat peccatum esse; quod satis est ad regendos fidelium mores. Ceterum ad hoc ut affirmari possit culpa gravi actionem aliquam carere, sufficiens est quod probabile sit non esse gravem (*S. Alph.*, l. v, n. 51; l. iii, n. 132) (1).

(1) Gravia autem ordinarie judicantur *tum* ea, quæ directe sunt contra Deum aut aliquam ejus perfectionem; ut peccata contra fidem, spem, caritatem; item blasphemia, perjurium. *Tum* ea, quæ gravissime nocerent humanæ dignitati, si

416. Q. 6. *Quid requiritur ad peccatum veniale; et an plura venialia possint constituere unum mortale?*

R. 1. Ad veniale constituendum præter malitiam actus objectivam, requiritur tum advertentia mentis, nam *nil volitum, quin præcognitum;* tum voluntatis consensus, *voluntas* enim *est qua peccatur*, ait d. Augustinus (Retr. 9).

R. 2. Peccata venialia, utcumque multiplicata, per se loquendo non possunt constituere peccatum mortale; quia plura individua unius speciei non possunt constituere speciem aliam. Sic mille mendacia jocosa, sunt mille peccata venialia; sed ne unum quidem mortale.

Diximus: *per se loquendo;* nam si materiæ venialium possunt in unum coalescere, ita ut fiat unum objectum grave relate ad idem præceptum, tunc peccatum fiet mortale: sed non per se et ratione multiplicationis actuum venialium, bene vero quia ultimus actus, etsi in se levis, ob continuationem cum aliis complet materiam gravem. Sic plura parva furta constituunt furtum mortale, non quia sunt parva furta; sed quia ultimum furtum complet materiam gravem. (*S. Alph.*, l. v, n. 52).

417. Item veniale fieri potest mortale:

I. *Ratione gravis damni* tam spiritualis, puta gravis scandali; quam temporalis proximo illati, uti si quis instrumentum parvi momenti auferendo prævideat, quod artifex in blasphemias erumpat.

II. *Ratione finis mortaliter mali*, si quis, v. g. ad seducendam puellam mendacium proferat officiosum. Nam actus participat de malitia sui effectus, et suam a fine speciem sumit. Satis tamen est in Confessione exprimere solam seductionem; quia, seclusa malitia mortalis finis, mendacium illud manet veniale.

III. *Ratione mali affectus*, ut si quis rem venialiter malam aut indifferentem, perficiens paratus animo sit eam facere, tametsi esset mala mortaliter. Satis enim ostendit suam malam voluntatem.

IV. *Ratione periculi proximi* labendi in peccatum mortale: uti si quis ex familiaritate cum muliere videat se grave incurrere periculum labendi in turpia.

V. *Ratione contemptus formalis* legis vel superioris; contemptus enim redundat in Deum, a quo omnis potestas.

VI. *Ratione conscientiæ erroneæ*, qua quis putat se peccare mortaliter; nam tunc consentit in mortale apprehensum.

418. **Distinctio numerica peccatorum.** Peccata intra eandem speciem dicuntur distingui numero, quando eorum malitia multiplicatur, ita ut peccata numerari possint v. g. duo, tria furta. Peccatorum autem malitia multiplicatur: 1) Propter *repetitionem actus;*

admitterent temperamentum ut peccata contra castitatem, circa quam, admissa semel levitate, ob nostram proclivitatem, omni turpitudini pateret locus. *Tum* ea, quæ in indivisibili consistunt: ut jejunium naturale in sumptione Eucharistiæ.

nam quilibet actus malus est peccaminosus. 2) Propter *pluralitatem objectorum*, nam uno actu possumus velle diversa objecta mala, et contrahere eorum malitiam, quæ ideo multiplex erit.

419. Q. 1. *Quomodo multiplicantur peccata actuum repetitione?*

R. Quoad *actus externos* nulla difficultas: tot enim sunt peccata numero distincta, quot sunt actus externi completi; ideo qui diversis actibus plures occidit, tot committit homicidia numero distincta. Nam singuli illi actus in se terminantur et complentur.

Quoad actus vero mere *internos*, res ardua est; nam impossibile est scire quot intervenerint temporis momenta in aliqua delectatione morosa, adeoque numerare quoties interne renovatum fuerit peccatum. In mea sententia peccatum internum multiplicatur:

1) Per revocationem expressam; hæc enim impedit ut actus posterior cum priore moraliter conjungatur, v. g. tibi complacebas in delectatione mala; actum displicentiæ elicis, sed postea ad eandem voluntarie redis; duplex commisisti peccatum.

2) Per cessationem voluntariam, v. g. consilium furandi iniisti, sed postea ab illo proposito advertenter cessas, si dein illud renovas, novum patras peccatum; cum hoc a primo non dependeat.

3) Quando prior actus, etsi expresse non revocetur, tamen nec formaliter nec virtualiter perseverat, et ideo necessarius est novus actus voluntatis, ut redeas ad idem. Ego puto (ait *S. Alph.*, l. v, n. 39) impetum unius actus difficulter posse protrahi ordinarie loquendo plusquam ad duos vel tres dies; et ideo explicandum tempus ut sic intelligatur moraliter (si aliter fieri nequeat) numerus actuum internorum circa peccata externa.

420. Q. 2. *Quomodo multiplicantur peccata ratione objecti?*

R. Multiplicantur: 1) Quando in uno eodemque objecto multiplex est malitia specie diversa; tunc una malitia diversa est ab altera. Sic in uno parricidio duo sunt numero peccata, quia læditur tum virtus justitiæ quæ exigit ne vita proximum privemus; tum virtus pietatis quæ obligat ad non offendendos parentes.

2) Quando unus actus multa habet objecta materialia physice distincta et completa, plura jura lædentia, juxta communiorem sententiam quam tenent innumeri. Hinc qui uno actu decem occidit homines, decem committit homicidia; qui pluribus una vice scandalum præbet, plura committit peccata; qui uno verbo de tota communitate detrahit, tot committit injustitias quot sunt personæ in communitate, quia unusquisque jus distinctum habet ad famam (1). Sacerdos

(1) Qui e contra negat uno actu plures fidei articulos, verius unum mortale tantum committit; sicut qui uno actu furatur eidem personæ magnam pecuniæ summam quæ sufficiat pluribus peccatis lethalibus committendis: Nam in hoc casu non habentur diversi actus externe completi; et objecta ipsa materialia, quamvis distincta physice, in unum moraliter colliguntur, quia in una eadem-

in mortali tot committit sacrilegia quot absolutiones impertitur; quia profert tot judicia distincta et completa (1).

Diximus: *objecta plura jura lædentia.* Si enim plura objecta ultimo coordinentur ad unum jus violandum, et in illa feratur voluntas uno impetu absque interruptione physica vel morali, commune est, unum tantum committi peccatum; quia tunc omnia objecta concurrunt in finem, uti partes unius actus completi. Ita si quis ad homicidium patrandum uno impetu plura arripit media, emit arma, quærit inimicum et occidit, unum peccatum committit, etsi pluries interim repetat occidendi voluntatem (2).

421. *Quid si quis ad peccatum consummandum plura arripiat media, sed peccatum postea non consummetur?*

R. Tunc omnia media valde probabiliter sunt explicanda uti peccata distincta, etsi illa media per se non sint mala, ut scalam deferre ad furtum, parare arma ab homicidium, etc. Ratio tunc peccatum externatur in illis actionibus, quæ omnes fiunt malæ; cum a malitia mali finis informentur.

Item si quis v. g. habens oscula, tactus, etc., noluisset ab initio copulam, sed postea ob libidinem auctam illam perfecerit, tunc omnes actus antecedentes simul cum copula sunt aperiendi, quia cum in his sistitur, quivis actus habet in se malitiam consummatam. Item si quis ex intentione furandi centum, centenis vicibus moraliter interruptis ea surripit, centum peccata committit, quia singuli actus habent in se consummatam malitiam (*S. Alph.*, l. v, n. 43).

422. *Qui uno actu violat plura præcepta condita diversis legibus super eadem materia, committitne plura peccata?*

R. Affirmative si leges conditæ sunt ob diversos fines formales, quod evenit, cum ipsæ trahunt actum ad aliam virtutem specialem. Secus negative, quia non haberentur malitiæ diversæ.

Sic qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in quadragesimam, etsi duplex violet præceptum, vigiliæ scilicet et quadragesimæ, non com-

que re per unicum actum eandem personam lædunt; adeoque eorum multiplicitas est tantum circumstantia aggravans ratione quantitatis (*S. Alph.*, l. v, n. 48).

(1) Qui uno actu optat ad plures fœminas accedere, tanto magis qui eodem actu voluntatis perseverante pluries eandem fœminam cognoscit, pluries peccat; quælibet enim fornicatio habet suum terminum completum. Qui uno actu vult per plures dies Horas omittere vel jejunium (ad quæ tenetur), plura peccata admittit, quia singulis diebus est affixa propria obligatio.

Unicum autem facit peccatum sacerdos beneficiatus qui integrum Officium vult hodie culpabiliter omittere; quia singulæ Horæ ordinantur ad unum Officium. Duo autem peccata admittit qui prius voluisset tantum omittere Matutinum; et postea nollet reliquas Horas recitare, quia in secundo casu duplex habetur actus malus omnino distinctus.

(2) Siquis ad copulam consummandam præmittit oscula, verba, etc., uno dumtaxat peccato gravatur. Tunc sufficit dicere, se copulam commisisse (*S. Alph.*, l. v. n. 40).

mittit tamen nisi unum peccatum; quia in utroque præcepto unica est ratio formalis et motivum proximum, nempe maceratio carnis: et ideo satis est, ut in Confessione se accuset de uno jejunio violato. Item qui rem non sacram furatur, unius furti reus est; licet furari vetent lex naturalis, divina, canonica et civilis, quippe omnes id vetant propter justitiam (1).

E contra qui furatur rem sacram reus est et furti et sacrilegii; quia furtum hujusmodi prohibetur jure naturali et civili intuitu justitiæ; divino vero et canonico religionis intuitu.

CAPUT QUARTUM.

De peccatis commissionis et omissionis, internis et externis.

423. **Peccata commissionis et omissionis.** Peccatum commissionis est *trangressio præcepti negativi*, fitque agendo quod prohibetur a lege, v. g. furtum patrando. Peccatum vero omissionis est *transgressio præcepti positivi*, fitque deliberate omittendo quod a lege præcipitur, v. g. Missam die festo non audiendo.

Inter se differunt specie peccata commissionis et omissionis, etiam cum eidem adversantur præcepto; quia adversantur diverso modo. Sic differunt specie inter se odium Dei et omissio actus amoris Dei; ideoque qui Deum odisset, peccatum suum sufficienter non declararet dicendo, se contra caritatem divinam peccasse.

424. Q. 1. *Quid de actibus, qui junguntur omissioni culpabili?*

R. Si actus concomitanter tantum se habet ad omissionem (nisi aliunde sit malus), nil de pravitate omissionis contrahit; unde non est declarandus in Confessione. Sic qui firmiter statuit omittere Sacrum, si postea tempore Sacri studet, puta ne otiosus remaneat, satis est si declaret omissionem Sacri.

Quando vero actus est causa omissionis culpabilis, tunc si actus ille in se est bonus, solam malitiam contrahit omissionis; cum nulli alteri præcepto adversetur præter illud, cui opponitur omissio. Unde in Confessione sufficit omissionem declarare: ita qui Sacrum festo die causa studendi omiserit, satis est, si dicat, se Missam sine sufficienti ratione omisisse. Si vero ille actus est ex objecto malus, tunc duplex in omissione pravitas; alia ipsius omissionis, alia causæ; et utraque aperienda est. Sic qui ad furandum Missam omisit, et furtum et omissionem Missæ tenetur confiteri.

(1) Item qui committeret homicidium sub pœna etiam ab Episcopo prohibitum, unum peccatum committeret; quia tam Deus, quam Episcopus habuerunt prohibendo unum tantum motivum justitiæ (*S. Alph.*, l. IV, nn. 4, 15; v. n. 33; et *Homo Ap.*, tract. II, n. 82).

45. Q. 2. *Quandonam peccatum omissionis incipit imputari?*

R. Incipit imputari illo puncto, quo advertenter ponitur illius causa, etsi omissio non sequatur, ut recte docent cum Angelico (2, 2, q. 79, a 5); quia qui ponit causam omissionis, jam interpretative vult omissionem ipsam. Hinc qui vult jocare prævidens, se ideo esse Sacrum in festo omissurum, talis omissionis statim reus est, etsi postea Sacrum audiat.

Si tamen peccaminosa omissio reapse sequatur, aperienda erit in Confessione cum ipsa causa (si hæc suam habeat malitiam propriam); nam actus mali externati sunt de necessitate Confessionis (*S. Alph.*, l. IV, n. 149; l. V, n. 10).

426. **Peccata interna et externa.** Peccata *interna* sunt quæ tantum corde patrantur; *externa* quæ etiam externo opere complentur. Essentialiter non differunt peccata interna ab externis quoad malitiam; nam peccatum externum totam suam imputabilitatem sumit ab interno, et est ipsius peccati interni complementum.

Ex his colligitur peccata interna, sive omnes pravos affectus esse vera et completa peccata. Hinc Prov. 15: *Abominatio Domini cogitationes malæ*, quibus nempe assentimur.

427. Q. *Quotupliciter distinguuntur peccata interna?*

R. Inter peccata interna distinguuntur *desiderium, gaudium et delectatio*, habita ratione diversi modi, quo quis peccare potest.

Desiderium respicit tempus futurum; et est actus voluntatis, quo quis deliberate cupit opus determinatum perficere: vel *absolute*, ut cum quis media suscipit ad illud perficiendum; vel *conditionate*, si nempe non proponit opus perficere; sed esset perfecturus, si posset ut si quis diceret: *Si rem illam furari possem, furarer.*

Gaudium e contrario seu *complacentia* respicit tempus præteritum: et est cum quis de malo opere patrato sibi blanditur, et illud quodammodo approbat. Huc revocatur displicentia, malum data occasione non fecisse, v. g. puellam non seduxisse.

Delectatio respicit tempus præsens: et in re nostra habetur, quando quis per imaginationem reddit sibi præsens objectum peccati, et de illo delectatur deliberato consensu, ac si opus actu perficeret; quin tamen habeat desiderium illud reapse perficiendi. Ut siquis fingens se fornicari, in tali actu sibi præsentato delectetur, quin illum intendat perficere. Delectatio hæc dicitur *morosa*, non a temporis mora, cum etiam uno temporis puncto perfici possit et consummari; sed eo quod voluntas advertenter in ea immoratur *eam tenens et volvens libenter*, ut ait d. Augustinus.

428. **Desiderium operis mali.** *An et quale peccatum?*

R. Quodlibet desiderium rei vel actionis malæ peccatum est, utpote prohibitum nono et decimo Decalogi præcepto: *Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam*

non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Sane turpe est desiderare aliquid turpe et illicitum.

Malum autem desiderium est peccatum ejusdem speciei et malitiæ, cujus est opus ipsum, in quod desiderium fertur. Constat ex his Christi verbis: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo* (Matth. 5). Quodlibet enim desiderium in objectum suum tendit, et proinde est volitio specialis istius objecti, ideoque ejus specificam malitiam contrahit. Quare desiderium sive absolute furandi sive, furandi si posset rem gravem, erit peccatum grave furti: ideo in Confessione aperiendum.

Imo desiderium cum attingat objectum ut in se est cum suis circumstantiis, totam malitiam etiam illarum circumstantiarum contrahit. Hinc pœnitens qui desideravit carnaliter peccare cum Titia explicare debet, an illa sit matrimonio, an castitate detenta, vel consanguinitate aut affinitate sibi ligata, etc. quia tales circumstantiæ novam malitiam addunt.

429. *Quid* (quæres) *dicendum de illo, qui vult quidem objectum graviter malum, sed sub conditione*, si liceret.

R. Si illa conditio: *si liceret*, non aufert ab objecto malitiam, erit graviter peccaminosa tum volitio tum delectatio; quia est velle id quod in omni casu est malum grave. Hoc verificatur in rebus intrinsece malis, ut si dicas: *Peccarem si non esset infernus, occiderem inimicum si ensem haberem, fornicarer si non essem religiosus.* Est certum apud omnes.

Idem docent de hisce conditionatis desideriis: *Si non esset peccatum vellem blasphemare, pejerare, luxuriose vivere, ulcisci*, etc.; hæc enim in nulla hypothesi a peccato immunia esse possunt. Item est, si optares, ut mala quæ intrinsece mala sunt, non essent prohibita; quia malum est velle inverti ordinem et legem naturæ (1).

Si vero conditio auferret malitiam ab objecto, non peccaret saltem graviter, qui illud optat sub conditione, *si liceret.* Quod accidere potest non solum in vetitis de jure positivo, ut si diceres: *Ederem carnes in quadragesimo, nisi Ecclesia prohiberet;* sed etiam in vetitis de jure naturali, casu quo per conditionem excludi possit tota malitia, ut si dicas: *Si Deus permitteret, vellem rem illam Titii auferre.*

430. **Complacentia de re mala.** *An et quale peccatum?*

R. Gaudium (seu complacentia) de malo, malum est; cum includat illius approbationem. Omnis enim virtus exigit, ut non contemnatur; illam autem contemnunt qui de illius violatione gloriantur.

(1) At satis probabiliter dicunt alii, quod cum voluntas desiderat aliquod objectum malum impossibile sub conditione, *si liceret*, revera non consentit efficaciter in illud; quando enim objectum optas, dicendo, *si liceret*, et scis nec esse nec posse esse licitum, non vere optas; sed tantum tuam propensionem ostendis; quod (ut dicunt) non videtur mortale (*S. Alph.*, l. v, n. 13).

Complacentia autem comprehendit totam malitiam objecti et omnes ejus species: cum secundum se tota in illud feratur. Unde qui sibi complacet de copula habita cum conjugata, de novo adulterium committit; quia tunc voluntas complectitur totum objectum pravum cum omnibus circumstantiis, nec ab illis præscindere potest. Item qui gaudet de copula sodomitica, committit sodomiam.

Qui vero se jactat de peccato patrato tripliciter ordinarie peccat: 1) Quia gloriatur de re mala; 2) Quia magnum præbet scandalum; 3) Quia de facili se complacet de peccato patrato; quæ omnia in Confessione explicanda sunt (*S. Alph.*, *Ho. Ap.*, tr. 9, n. 9).

431. **Delectatio de re mala.** *An et quale peccatum?*

R. Certum est delectationem deliberatam de objecto graviter malo esse peccatum mortale; quia graviter dedecet naturam rationalem: uti si quis in deliciis habeat, quod Deus graviter offendatur. Et quo gradu objectum illud est malum, eodem quoque erit mala ejus morosa delectatio. Hinc illud Oseæ 9: *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.*

432. Q. *An delectatio morosa induat etiam malitiam specificam circumstantiarum, ut desiderium et gaudium?*

R. Negant valde probabiliter cum Lugo, et ideo si quis delectetur de copula cum muliere quam scit quidem esse nuptam, sed delectetur de ea non quia nupta, sed quia pulcra, non contrahit malitiam adulterii. Circumstantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem; et idem dicit probabiliter Tamburini, si quis affectu venereo sine desiderio nuptam aspiciat. — Hoc tamen non obstante valde mihi placet id quod ait Holzman, nempe quod licet ratione delectationis non sit obligatio explicandi circumstantiam adulterii, est tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiscendi mulierem illam nuptam, in quod se voluntarie conjicit qui de ea delectatur. Qui porro se exponit deliberate peccandi periculo, jam peccat (*S. Alph.*, l. v, n. 45).

433. **Resolve.** 1) Delectatio de cogitatione vel de lectione rei graviter malæ, ita ut non opus malum, sed ipsa lectio vel cogitatio de opere sit per se objectum delectationis, potest esse vel bona si adsit justa causa v. g. studii, consultationis, sed cum abominatione objecti. Vel venialiter mala si fiat ex curiositate; et aliquando mortaliter mala, si adsit periculum proximi consensus (*S. Alph.*, l. v, n. 17).

2) Non est peccatum si delectatio versetur circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum. Sic sine peccato sæpe nos delectant fraudes, furta, lapsus hominis v. g. ex equo, non secundum se; sed ipso tantum modo inspecto, quia artificiosus, industrius, inopinatus. Neque dixeris hominem ridentem de modo quo ebrius procedit vacillando, peccare. Hoc sensu *Dominus laudavit villicum iniquitatis*; Lucæ 16 (*S. Alph.*, l. v, n. 18).

3) Licitum est gaudere de malo proximi ob majus bonum illius

vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate et etiam morte, ut sic desistat a scandalis, ab ecclesiæ persecutione, etc. Hoc tamen semper intelligitur quando malum evidenter præponderat vel coæquat malum proximo optatum. Item videndum ne quod putatur gaudium de bono effectu, sit potius gaudium de proximi malo; et ideo confessarius, si res postulaverit, mentem pœnitentis prudenter introspicere non negligat (*S. Alph.*, l. v, n. 21).

4) Licet delectari de effectu operis mali et de honesta utilitate inde proveniente; non enim gaudemus opus malum factum esse, sed supposito quod factum sit, gaudemus tantum de bono effectu inde secuto. Hoc sensu Ecclesia gaudet de Redemptione secuta ex Adæ peccato: *Oh felix culpa, quæ talem meruit Redemptorem!* Sed invigilandum ne gaudium boni effectus transeat in gaudium et approbationem mali operis seu peccati in se spectati.

5) Non licet gaudere de opere objective malo ob bonum effectum inde secutum, quamvis illud non fuerit per accidens peccaminosum. Nam delectatio cadit in objectum per se malum: quod recta ratio dedecet. Hoc in dubium non videtur amplius revocandum post propositionem sub n. 15 damnatam ab Innocentio XI: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas* (*S. Alph.*, l. v, n. 20) (1).

6) Non licet delectari de re, quæ actu est mala quia prohibita; sed tractu temporis erit bona, cessante prohibitione. Nam delectatio reddit objectum sibi præsens, et ideo mala est, cum actu desit conditio illud cohonestans. Sic nefas erit sponso, nondum celebrato matrimonio, delectari de ejusdem usu; nam matrimonium est tantum in spe, delectatio esset in re (2).

434. Q. 1. *An liceat actionem ponere, ex qua quis prævidet, malas cogitationes aut pravos concupiscentiæ motus se esse passurum?*

(1) Ex dictis resolve: non licet gaudere de Missa, de jejunio, de Officio præcepto et ob inculpabilem oblivionem omissis in se spectatis; nam omissio est obiective mala. At non est peccatum si quis delectatur quia per illam omissionem non peccavit, vel si tantummodo delectetur de commodo inde secuto.

Item non licet delectari de ipsa pollutione in somnis habita si evenerit ex tactu vel turpi somno, quia tunc hæc fuisset objective mala; licet tamen delectari non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exoneratione causata a pollutione (*S. Alph.*, l. v, nn. 20 et 27).

(2) « Aliud est, ait Roncaglia, si sponsus desiderat simpliciter copulam futuram cum sponsa, quando sibi erit uxor; quia tunc optat rem ad tempus, quo revera illa sibi licita erit. Sed hoc non obstante ego subjungo (ait s. Alph., *Ho. Ap.*, tr. III, n. 51), quod per hujusmodi desideria, cum quis moratur in iis cogitationibus, magnum subest periculum delectationis præsentis; ideoque debet confessarius omnino prohibere, ne sponsi in hujusmodi desideriis morentur. »

Addunt tamen quod plerumque sponsi et vidui sunt in bona fide non putantes esse mortale delectari de objecto licito, ut est copula in matrimonio, et ideo confessarius prudenter tacebit de peccato mortali, nisi ideo videret sequi pollutionem.

R. Si adest causa et actio est honesta, non peccat qui eam ponit, secluso periculo consensus; quia utitur jure suo, et tentationes inde exurgentes non censentur voluntariæ. Si aliter esset, plures deberent suum officium relinquere, quod nimis grave est: hinc non peccant confessarii, chirurgi qui in sui muneris exercitio pravos patiuntur motus, si a consensu caveant.

Quod si nulla legitima adest causa, sed actio illa ex levitate tantum fieret, esset mortale illam ponere, si proximam contineret dispositionem ad turpes motus, indeque proximum consentiendi periculum; nam qui vult causam, vult etiam effectum. Verum siquis actionem illam ponendo nec tales pravos motus intenderet nec adesset proximum periculum consensus, in plurium sententia venialiter tantum peccaret. Hi motus in humanæ vitæ negotiis, utcumque honestis, frequenter oriri solent: unde non videntur sat voluntarii in causa; secus omnis conversatio esset fugienda (S. Alph., *Ho. Ap.*, tr. 3, n. 69).

435. Q. 2. *Quid si pœnitens dubitet, an pravis cogitationibus consenserit?*

R. Attendendæ sunt sequentes regulæ:

1) Præsumendum est pœnitentem non consensisse, si agatur de eo, qui Deum timet et abhorret ab illis peccatis. In dubio enim res resolvitur ex communiter contingentibus.

2) Qui dubitat vigilans an dormiens, sui compos an non quidpiam fecerit, judicatur non sat advertisse nec consensisse; qui enim vigilat, satis sentit se vigilare.

3) Siquis ubi primum reflectit ad pravas cogitationes aut motus, statim sentiat tristitiam, aversionem, prudenter, præsumitur in dubio non consensisse. Et notandum est: sola pravæ cogitationis continuatio non est indicium consensus; cum diuturna esse possit et tentatio et resistentia.

4) Si adsit ætatis defectus, puta si septennium nondum sit completum; tunc perfecta saltem advertentia et plenus consensus non præsumitur (*S. Alph.*, l. v, n. 63).

CAPUT QUINTUM

De effectibus peccati actualis.

436. **Effectus mortalis peccati.** Præcipui sunt:

I. *Gravis offensa Dei;* peccator enim Dei voluntati contumaciter reluctans, si non verbis, facto dicit: *Non serviam* (*Jer.* 2).

II. *Jactura gratiæ sanctificantis;* quæ nobis tribuit, *ut filii Dei nominemur et simus.* Hinc Tridentinum: *Asserendum est non modo infidelitate, per quam et ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti* (*Sess.* 6, c. 15).

III. *Fœdissima animæ macula.* De Jerusalem peccatrice dicitur: *Maculata es in iniquitate tua* (*Jer.* 2); et Tridentinum ait, hominem fieri *inquinatum per inobedientiæ peccatum* (*Sess.* 5, can. 2).

IV. *Amissio meritorum*, quæ in statu gratiæ anima jam sibi comparaverat; legitur enim Ezech. 18 de peccatore: *Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Item inhabilitas ad nova merita acquirenda in ordine ad vitam æternam; nam *ubi deest caritas, nihil est quod prosit ad gloriam.*

V. *Angor spiritus* et *cordis perturbatio.* Habet Job. c. 57: *Cor impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest.*

VI. *Pœnæ reatus:* id est obligatio subeundæ pœnæ; æquum est enim, ut qui ordinem violavit, ab ordinis Auctore puniatur. Hæc pœna duplex est: una quæ solvitur in præsenti vita, uti sunt diversa morborum genera, ærumnæ, afflictiones, etc. Alia persolvenda in vita futura, vel temporanea in purgatorio, si peccatum fuerit deletum quoad culpam, non totaliter quoad pœnam; vel æterna in inferno, si peccatum non fuerit deletum quoad culpam.

Peccatum autem mortale inducere reatum pœnæ æternæ, de fide est contra Origenistas et Socinianos, quibus adhærent increduli, et nonnulli ex protestantibus. Sane in veteri lege habetur: *Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant semper* (Dan. 12). Et in nova lege Christus sic reprobos alloquitur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus* (Matt. 25). Idque definitum est contra Origenistas in Constantinopolitano II.

437. An autem unum peccatum possit esse pœna alterius, negandum per se; cum peccatum a libera hominis voluntate proficiscatur. Poterit tamen esse per accidens, quatenus Deus in illius pœnam auxilia subtrahit, quibus homo destitutus in peccata alia voluntarie labitur. Hinc in pœnam superbiæ gentiles *tradidit Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam* (Rom. 1).

438. **Effectus peccati venialis.** Hoc peccatum:

I. *Deum offendit*: quo sensu veniale est pejus omnibus mundi malis collectim sumptis; imo ipso inferno, prout infernus est mera pœna. Nam hæc omnia sunt mala creaturæ; peccatum veniale malum Dei est, quatenus ipsum offendit, etsi gratiam non extinguat.

II. *Minuit animæ decus et caritatis fervorem.* Sit quidem levis nebula, at quælibet nebula aliquantisper lucem impedit.

III. *Minuit timorem Dei* ex una parte, ex altera auget *animi teporem.* Homo juxta viam quam semel elegit, facile progreditur.

IV. *Impedit gratias speciales*, nosque reddit indignos peculiari Dei affectu juxta illud: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (Matt. 7).

V. *Inducit reatum pœnæ* temporalis subeundæ vel in hac vita ærumnis ac tribulationibus; vel in altera ubi purgabit Dominus spiritu ardoris sordes electorum suorum (S. Alph., *Op. dogm.*)

VI. *Disponit ad mortale*, præsertim si ex habitu committatur in

eadem materia : scriptum est enim Eccl. 19 : *Qui spernit modica, paullatim decidet.*

Igitur periculose negliguntur venialia, maxime ab iis, qui ad majorem tenentur perfectionem, uti sunt religiosi et ecclesiastici. Ac propterea confessarius non satis faceret muneri suo, si curam non adhiberet, ut pœnitentem a venialibus removeat, quæ maxime plena cum advertentia habitualiter committuntur.

DISPUTATIO SECUNDA

De peccatis in specie seu vitiis capitalibus.

439. *Vitia capitalia* septem enumerantur cum Angelico : *Superbia, avaritia, luxuria, gula, ira, invidia* et *acedia*. Dicuntur *capitalia*, non quia sint ceterorum peccatorum gravissima, vel semper mortalia ; sed quia sunt aliorum causa, et fons.

Duo dicuntur *carnalia*, nempe *gula* quæ perficitur in delectatione ciborum, et *luxuria* quæ perficitur in delectatione venereorum ; cetera *spiritualia*, cum perficiantur in delectatione spirituali. Carnalia sunt *minoris culpæ*, quia non important directam aversionem a fine ; sed *majoris infamiæ* ob majorem indecentiam ex parte peccantis.

CAPUT PRIMUM

De superbia, avaritia ac luxuria.

440. **Superbia.** Definitur *amor inordinatus propriæ excellentiæ.*

Superbia alia est perfecta, alia imperfecta. *Perfecta* committitur : 1) Quando quis præ superbia recusat Deo propriam dependentiam etiam in re minima. 2) Quando quis putat bona quæ habet, vel a se habere, vel a Deo meritis propriis fuisse debita. 3) Quando finis ultimus ponitur in propria excellentia. Superbia perfecta est semper mortalis ; cum semper adversetur graviter Dei caritati, et honori. Quo sensu ex Apostolo superbi *digni sunt morte* (Rom. 1).

Imperfecta vero committitur, quando quis *vel* plus æquo se extollit, *vel* de propria excellentia nimis sibi placet. Hæc non est, nisi venialis ; quia non est graviter inordinata, neque graviter repugnat caritati (*S. Alph.*, l. v, n. 66).

Filiæ superbiæ sunt 1) *Præsumptio*, inordinata cupiditas aliquid faciendi ultra proprias vires. 2) *Ambitio*, inordinata cupiditas honoris

potentiæ et dignitatis. 3) *Vanagloria*, inordinata cupiditas humanæ existimationis. Item jactantia, ostentatio, hypocrisis.

Remedia: præcipua sunt consideratio propriæ infirmitatis, vanitatis gloriæ humanæ, et humilitatis Christi.

441. **Avaritia.** Est *inordinatus amor divitiarum.* Vitium est hoc sensu aliis periculosius, tum quia alia vitia in senectute viros amittunt, avaritia magis crescit; tum quia alia vitia satisfacta facilius sedantur non tamen avaritia. Avaritiæ opponitur *prodigalitas* quæ plerumque venialis est (*S. Alph.*, l. v, n. 69).

Filiæ avaritiæ sunt cordis duritiès, inquieta animi sollicitudo, fraus, proditio, fallacia, perfidia.

Remedia vero consideratio vanitatis rerum terrenarum, avaritiæ turpitudinis, et infelicitatis; item eleemosynæ elargitio.

442. **Luxuria.** Ante omnia juvat referre verba S. Alphonsi: « Oro... studiosos qui ad munus audiendarum Confessionum se parant, ut hunc Tractatum quemadmodum et alium de debito conjugali, legant ob hunc unice finem, omnem prorsus curiositatem abjicientes, atque eo tempore sæpius mentem ab Deum elevent, et Virgini Immaculatæ se commendent, ne dum aliorum animas Deo student acquirere, ipsi suarum detrimentum patiantur (*Op. Mor.*, l. III, n. 413). »

443. **Definitio et natura.** Luxuria definitur: *Inordinatus appetitus rei venereæ.* Luxuria vel est directe quæsita, vel indirecte. Prior habetur quando voluptas carnalis præcise in se intenditur: posterior vero quando aliud intenditur ex quo tamen voluptas carnalis potest suboriri, uti ex lectione libri minus casti.

Luxuria *directe* voluntaria cujusvis generis vel speciei est per se grave peccatum; nam Apostolus Gal. 5 luxuriosos a regno Dei excludit. Et sane illa gravissime pugnat contra naturam, usus enim rei venereæ ex natura sua institutus est et necessarius ad solam propagationem generis humani, cujus conservatio exigit societatem propagantium educatricem. Non potest igitur usurpari extra matrimonium (et in matrimonio nonnisi debito modo) sine gravi recti ordinis perturbatione.

Neque luxuria *directe* volita parvitatem materiæ admittit, semper enim naturam rationalem graviter offendit quævis positiva immunditia. Quod quidem demonstrat raro ignorantiam invincibilem hisce in turpitudinibus admittendam esse; et vix vel ne vix quidem, si agatur de externo peccato (v. *Scavini*, l. I, n. 948).

Luxuria autem *indirecte* voluntaria admittit parvitatem materiæ, quia nullus tunc est directus consensus seu directa intentio in voluptatem veneream: sed tantum in causa, quæ leviter vel graviter erit peccaminosa, prout leviter vel graviter in delectationem influit. Ratio est; cum luxuria non sit volita nisi in causa, eo gradu mala erit, quo mala est ipsa causa (*S. Aph.*, l. III, n. 384).

444. *Divisio.* Luxuria alia est *imperfecta* seu non consummata, in qua nempe non intervenit humani seminis effusio, et sistit in delectationibus carnalibus, in osculis, amplexibus, tactibus, aspectibus, turpiloquiis, comœdiis, saltationibus etc. Alia vero est *perfecta* seu consummata, quæ consistit in voluntaria humani seminis effusione.

Perfecta autem alia est *naturalis*, si nempe serventur conditiones quas natura

requirit ad hominis generationem, unde est conjunctio viri et fœminæ modo generationis apto, sed extra conjugium. *Non naturalis*, seu contra naturam in qua tales conditiones non servantur.

Species luxuriæ perfectæ et naturalis sunt: 1) *Fornicatio*, ad quam reducitur *meretricium* et *concubinatus*; 2) *Stuprum*; 3) *Raptus*; 4) *Adulterium*; 5) *Incestus*; 6) *Sacrilegium*. Quinque species posteriores specialem continent malitiam luxuriæ superadditam; cum deformitatem includant specie diversam, quæ ideo in Confessione distincte aperienda est.

Species luxuriæ perfectæ contra naturam sunt: 1) *Pollutio* seu *mollities*; 2) *Sodomia*; 3) *Bestialitas*. 4) *Onanismus* (de quo erit de matrim.) Singulæ species invicem differunt natura sua; quia specialem includunt deformitatem. Unde Alexander VII damnavit propositionem: *Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione: se procurasse pollutionem.* Quæ omnia detestatur Apostolus, Rom. 1, et immunditiam vocat.

Art. 1. — De peccatis luxuriæ non consummatis, id est deleclatione, osculis, amplexibus, aspectibus, picturis, verbis turpibus, theatris et choreis.

445. **Delectatio venerea.** Est delectatio orta ex commotione spirituum generationi inservientium. In venerea seu carnali delectatione extra conjugium non datur parvitas; talis enim delectatio cum advertentia et deliberatione capta est quædam semper inchoata pollutio, seu motus ad ipsam; ideo semper grave peccatum. Hinc Alexander VII damnavit propositionem: *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo ulterioris consensus et pollutionis.* Hinc fortiter improbandus qui sic delectando manum mulieris attrectat, digitos contorquet, premit, etc.

446. E contrario *delectatio sensibilis* seu naturalis *per se* mala non est; hæc enim oritur ex conformitate rei sensibilis cum organo sensus nostri. Talis est delectatio visus ex re pulcra, auditus ex musica, gustus ex sapore, odoratus ex flore. Diximus *per se:* nam monet Billuart: quoad certas personas a delectatione sensibili ad sensualem facilis est progressus, ut maxime evenire solet in sensu tactus et visus si habeatur ab adultis diversi sexus, et fiat cum mora in id insistendo. Ideo caute invigilandum (*S. Alph.*, l. III, n. 416).

447. **Oscula, amplexus, tactus.** Extra conjugium, atque in partibus honestis:

1. Si fiant ex intentione delectationis venereæ, sunt mortalia; et ejusdem naturæ cum actibus luxuriæ consummatis, quia attingunt totum objectum ut est in se: hic in Confessione exprimendum, an locum habuerint cum persona conjugata, etc.

2. Si hæc fiant præcise ob solam delectationem naturalem et pure sensitivam, etsi sistendo ibi, vacent a culpa mortali, in praxi qui talia agunt cum mora haud facile a mortali excusantur; est enim se exponere proximo periculo in delectationem carnalem labendi ob naturæ corruptæ infirmitatem.

3. Si hæc fiant tantum vel ex patriæ consuetudine, vel causa officii aut benevolentiæ, vel alia intentione non mala, non erunt peccata etsi suboriatur aliqua sensibilis delectatio, modo nullum sit periculum

delectationis venereæ; tunc enim ex nulla parte illicita haberi possunt (quoad sponsos *de matrimonio*).

4. Si fiant ex quadam levitate, joco, curiositate vel petulantia, cum supponantur in se honesta, et tantum deficiant in modo, per se non erunt nisi venialia; si tamen absit consentiendi periculum, nec scandalo sint, uti essent scandalo, si hæc fierent ab ecclesiasticis.

Si vero hæc crebro contingant, cum mora atque ardore, uti cum os ad os fiant quasi gustatis labiis vel lingua introducta, præsertim inter personas diversi sexus, erunt grave peccatum; quia tunc valde ad libidinem solent excitare (*S. Alph.*, l. III, n. 416).

448. **Tactus inhonesti.** Vel proprii vel alieni corporis:

1) Quoad *proprium corpus*, si tactus in parte pudenda fiat ex fine honesto, v. g. ad abstergendas corporis sordes, nullum erit peccatum etsi venerea suboriatur tentatio, modo eam voluntas adversetur; causa enim honesta est, periculum vero remotum, nulloque modo volitum. Quod si tactus procedat ex levitate vel joco, erit venialis, si obiter fiat, non repetitis vicibus, et absque periculo consensus venerei; non enim tunc adest, nisi aliqualis turpitudo. Mortalis vero, si fiat studiose, morose et cum proximo turpis concupiscentiæ periculo.

2) Quoad *corpus alienum* regulariter a mortali excusari nequit qui absque necessitate tangit partes pudendas alterius, vel partes admodum vicinas, etiamsi persona illa sit ejusdem sexus, et tactus fiat super vestes. Quia talis actio, quamvis ponerctur ex animi levitate, natura sua ad venerem excitat, et honestati valde adversatur. Hic graviter increpanda mater, quæ filios omnino nudos una simul vel cum filiabus in lectulo collocat, cum tanto periculo pudoris ac verecundiæ. Et maxime si masculos jam grandiusculos una cum ipsa dormire permittat.

Diximus *regulariter;* quia si tactus hujusmodi contingerent inter impuberes ex levitate et joco, absque ulla delectationis venereæ intentione, a mortali poterunt excusari; cum in hoc casu non videantur in eandem (saltem graviter) ex se influere. (1).

449. Quær. *Quid de illo, qui permittit se ab alio turpiter tangi?*

R. Admittens tactus graviter impudicos peccat dupliciter et mortaliter; tum quia consentit peccato alterius; tam quia se exponit periculo turpis affectionis. Peccat pariter lethaliter qui voluntarie admittit oscula, amplexus, si hæc fiant affectu libidinoso (*S. Alph.*, l. III, n. 420).

(1) Hinc numquam vel fere numquam mortalis reatus invenitur in puellis invicem se tangentes in mamillis, etiamsi ubera nuda tangant simul et ostendant. Agitur generatim de quadam levitate tantum vel curiositate absque ullo venereo affectu.

Idem dicendum est de ancillis vel nutricibus, quæ dum induunt vel spoliant infantes aut puerulos, partes eorum pudendas aspiciunt vel tangunt ex levitate, hæc enim ordinarie non est conjunctum cum gravi carnis commotione. Attamen ab hac prava consuetudine graviter sunt arcendæ ancillæ, quia si id in more habent, turpem habitum se tangendi de facili vel ipsi pueri contrahunt, qui inde non raro in profundum veniunt, cum adolescunt (*S. Alph.*, l. III, n, 420).

Genitalia brutorum tangere (etiam ex sola curiositate, vel levitate) usque ad effusionem seminis belluini, est mortale cum hoc vehementer natum sit ad libidinem excitandum; per se tamen tangere, molliter tractare genitalia bruti non est, nisi veniale. Conjungentes vero equos, tauros, etc., ad procreandam prolem, non peccant, etsi motus libidinis exurgat, modo ei non consentiat: cum sit res necessitatis, vel utilitatis. Olfacere ex curiositate menstruum, semen et cetera fœda, videtur inordinatio gravis vel levis juxta periculum (*S. Alph.* l. III, n. 420).

450. **Aspectus inhonesti.** Partes *inhonestæ*, seu turpes et obscenæ sunt partes genitales iisque proximæ.

1) Aspicere partes inhonestas proprii corporis, si fiat ex levitate aut curiositate, veniale non excedit, quando secluso affectu venereo obiter contingit; quia tunc non est incentivus libidinis.

2) Si aspectus partium inhonestarum refertur ad personas ejusdem sexus, non est per se mortale; quia nec videtur graviter honestati adversari, nec adeo ad luxuriam inclinare. Hinc excusantur per se a mortali personæ ejusdem sexus quæ se nudas leviter aspiciunt simul natantes aut se lavantes, præsertim si impuberes (1). Sed si aspiciens sit ad turpia valde inclinatus; tunc illi periculum esset proximum. Item est si pulcher adolescens aspiciatur nudus; vel si aspectus sit nimis diuturnus: neque enim in hac naturæ corruptione diu esse potest, quin concupiscentia stimulos acuat suos.

3) Si aspectus partium inhonestarum refertur ad personam diversi sexus, vel ad humanum concubitum, erit mortalis (nisi visio contingeret e loco valde longinquo, et tempore brevissimo et absque turpi affectu). Talis enim visio ad luxuriam vehementer inducit, et maximam turpitudinem includit. (*S. Alph.*, l. III, n. 421).

451. Q. 1. *Quid aspicere partes honestas personæ pulcræ diversi sexus?*

R. Dicimus cum d. Thoma diuturnum mulieris pulcræ aspectum in eo, qui inordinato amore erga eam feratur, esse peccatum grave ob grave, cui se exponit, libidinosæ delectationis periculum; ideo est de diuturno colloquio vano cum puella inordinate dilecta.

Si vero aspectus contingat ex simplici urbanitate, vel ex causa alia honesta, non erit peccatum: vel veniale, si aspectus sit diuturnus aut ex curiositate, videlicet ratione aliqualis periculi (*S. Alph.*, l. III, n. 422).

452. Q. 2. *Quid de tactu et aspectu partium minus honestarum?*

R. Partes minus honestæ dicuntur pectus, brachia, crura, etc. Per se (maxime in viris) has partes tangere vel aspicere non est peccatum: et si fiat ex levitate, veniale non excedit.

Item est si aspiciantur partes minus honestæ corporis alieni, etiam mulieris; si aspectus non sit diuturnus, neque aspiciens ad venerem valde proclivis; tunc grave periculum non adest pravæ delectationis. Quod currit etiam de tactu, qui ex joco vel levitate fiat; non tamen de osculo, quod non potest supponi fieri sine ullo affectu libidinoso (*S. Alph.*, l. III, n. 423) (2).

453. **Picturæ obscenæ.** Qui aspicit picturas obscenas per se et speculative loquendo, non peccat, si nulla sit delectatio turpis, neque proximum ejusdem periculum; quia revera artificialia minus movent, quam naturalia. In praxi tamen putamus difficulter a mortali posse excusari virum, qui partes inhonestas mulieris depictæ morose aspiceret; difficulter enim iste liberare se poterit a turpi delectatione, vel saltem

(1) In aliquibus collegiis natationes et balnea sunt in usu, etiam in præcepto. Quanta hac de re cura, vigilantia et sagacitate necesse est in educatoribus!

(2) Ceterum fortiter est increpanda illorum juvenum procacia, qui manus ex proposito immittunt in sinum mulieris; affectus enim libidinosus si non antecedit, certe sequitur ex tali tactu, uti experientia docet. Adde vel ipsam quæ tangitur, non raro sic exponi pollutionis, vel libidinosæ delectationis periculo.

Ait Goritia: tactus uberum, fœminæ præsertim jam puberis, sunt mortales cum sunt pressi et morosi; veniales vero, si fiant a viris obiter, superficialiter sineque affectu libidinoso.

a proximo ejusdem periculo; nisi aspiceret per tempus brevissimum vel in magna loci distantia, vel si aspectus fiant ex levitate, vel ex curiositate; aut si picturæ infantes tantum repræsentent.

Quod vero pertinet ad illos qui pingunt vel exponunt publice imagines obscenas, scilicet detectis verendis vel tenui velo obductis, isti peccare poterunt scandalo, cum picturæ istæ præsertim adolescentes valde ad libidinem provocent. Quod etiam valet de iis, qui eas domi retinent omnium aspectui expositas; cum sibi et aliis pravam præbeant occasionem (*S. Alph.*, l. III, n. 424).

454. **Turpia verba.** Mortale est turpia verba proferre, si ea sint nimis lasciva, uti si nominentur pudenda alterius sexus, aut modus copulandi, maxime si fiat cum aliorum scandalo, quod adest plurimum, cum dicuntur coram puellis aut pueris; vel si sint cum periculo malæ delectationis in se ipso. Unde Apostolus I Cor. II: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Si tamen proferantur ex joco aut ex ira inter personas, in quibus levis carnis commotio excitari soleat, non sunt nisi venialia (dempto semper aliorum scandalo); cum periculum sit valde remotum: ut si ista nominentur inter conjugatos qui venereis assueti parum ordinarie moventur (1).

Hic etiam notandum dicteria, quæ proferuntur a messoribus, vindemiatoribus, etc., remoto scandali periculo, de se non esse mortalia; quia ea proferentes et audientes parum commoventur. Item neque semper videntur habenda uti mortalia tenera colloquia cum personis diversi sexus; quamvis non sit negandum ea esse periculis plena, præsertim si diuturna sint, aut si in locis solitariis fiant (*S. Alph.*, l. III, n. 426).

455. Quod dicitur de obscena verba proferente, idem generatim dicendum de ea ex proposito *audiente*. Ceterum hac in re notamus:

1. Qui audiunt obscena si auctoritatem habent in proferentes eos sub gravi cohibere debent quantum moraliter possunt. Si non habent, eos admonere tenentur: aut ad minus tacere.

2) Non subito pronuntiandum est eos omnes, qui audientes turpiloquia parum rident, mortaliter peccare; fieri enim potest, ut de modo dicendi potiusquam de rebus ipsi rideant. Ideo in hoc casu mortaliter non peccant, nisi grave præbeant scandalum, ut facile præberent religiosi et clerici.

3) Quod de verbis turpibus diximus, pari ratione dicendum est de cantilenis. Carmina valde turpia componere, cantare vel libenter audire est mortale: item mortale est, si grave detur scandalum, v. g. si clericus carmina etiam æquivoca conficiat, aut coram aliis, præsertim sæcularibus, ea cantet aut approbet.

456. Q. 3. *Quid de juvenibus qui se invicem adamant* (fanno all'amore)?

R. Generatim loquendo, isti omnes non sunt indistincte de gravi culpa damnandi; sed ordinarie puto ipsos difficulter esse extra occasionem

(1) Videant tamen conjugati, ne aliis gravi scandalo sint: « Rarum non est (ait *Stapf*), ut homines omni spurcitia repleti corruptionis suæ initium a propriis parentibus repetant, quippe quorum pudendæ conversationis testes fuerunt. Omnem fidem superat quæ sit circa hanc materiam ætatis adhuc teneræ sagacitas; hinc summopere dolendum est ubi parentes proles suas sui jam quodammodo compotes vel in suo secum cubili tenent, vel coram ipsis inhoneste jocantur etc. Hujusmodi impressiones tenello animo infixæ hærent, et serius vel citius in fœdissima ulcera prorumpunt. »

proximam lethaliter peccandi. Id nimium experientia patet, nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in occasione mortalibus invenientur immunes; et si non in principio, saltem in progressu. Tales enim adamantes prius conversantur invicem ob propensionem; deinde propensio fit passio; et passio, postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat, et eos in mille crimina ruere facit.

Hinc cardinalis Picus de Mirandula, episcopus, suos monuit confessarios, ne tales adamantes absolverent, si ter ab aliis jam admoniti, ab hujusmodi amore non abstinuissent, præsertim tempore nocturno aut diu aut clam intra domos (cum facili periculo osculorum et tactuum), aut contra parentum præceptum, aut cum altera pars prorumpit in verba obscena (S. Alph., *Praxis Conf.*, n. 65).

457. **Theatra**. Licet de se mala non sint, sed indifferentia cum bene et male haberi possint, ordinarie tamen loquendo (hodie maxime) negari non potest ea esse plena periculi. Nam et luxum fovent et animam enervant et passiones nimium acuunt. Imo quod non raro lugendum est, Religionem, ritus catholicos et ministros irrident, non sine maximo animarum scandalo ac ruina.

Ad meritum tamen quæstionis veniendo, dicimus cum d. Thoma, (2, 2, q. 168, a. 3): nullum esse peccatum sive comœdiis interesse sive eas agere, si honestæ sint. Si vero comœdiæ sint aliquantisper turpes eas audiens peccabit tantum venialiter, nisi jam expertus sit suam fragilitatem; nam pro modo periculi peccatum est. Si tandem comœdiæ sint notabiliter turpes vel in re vel in modo, mortaliter peccant interessentes ideo ut delectentur; cum talis delectatio nata sit ad venerem excitandam.

Sed quoad illos qui ob solam curiositatem vel solatium intersunt, secluso periculo pravæ delectationis, licet forsan excusari valeant a mortali, si sint semplices spectatores; non excusantur tamen: 1) Adolescentes, et alii parum timoratæ conscientiæ, in quibus de facili semper adest delectatio turpis, vel saltem illius periculum. 2) Ecclesiastici omnes et religiosi, quos merito docet Benedictus XIV non posse iis comœdiis interesse absque scandalo gravi (*S. Alph.*, l. III, n. 429).

Diximus: *Si sint simplices spectatores;* nam semper mortaliter peccaret qui pecunia vel plausu ad comœdias notabiliter turpes concurrunt, quamvis sine ipsis comœdia adhuc fieret. Etenim positive concurrunt ad opus graviter malum. A fortiori peccant qui comœdias notabiliter turpes impedire tenentur et possunt, neque impediunt. A fortiori qui illas componunt, vel repræsentant. Neque liberantur eo quod scandalum non intendant, sed lucrum: opus enim de se illud satis intendit. Neque amissio magni lucri excusat, nam bonum corporis non valet bonum animæ.

Attamen ab omni peccato excusantur: *Milites*, qui interesse tenentur ad invigilandum. *Famuli*, qui dominorum. *Filii*, qui parentum. *Uxores*, quæ virorum indignationem paterentur gravem, si theatris adesse renuerent. Justa extante causa, periculosa actio poni potest, salutaribus tamen præsidiis peccandi periculum avertendo, v. g., oculos claudendo, de alio cogitando, jaculatoriis se muniendo, novissima memorando, etc.

458. **Choreæ.** Choreæ secundum se et ex natura sua, uti observat Salesius, si nempe fiant neque fine malo, neque cum periculo seipsum vel alios ad libidinem excitandi, neque cum aliqua mala circumstantia conjungantur, non sunt malæ nec actus libidinis; sed potius lætitiæ. Et non raro, ex Gury, inveniuntur mulieres et puellæ, quæ ut ex eorum confessione apertum est, nullum aliud peccatum, nisi aliquos superbiæ

motus admittunt, vel quæ minime peccant. Hinc legitur 2 Reg. 6, David quoque regem *saltasse viribus totis*, coram Domino tamen (*S. Alph.*, l. III, n. 427).

Verum in praxi *quoad possunt*, sunt dissuadendæ ; quia, ut plurimum, fieri solent inter juvenes diversi sexus, intercedente colloquio familiari, blanda manuum attrectatione, procaci nuditate, ceterisque, quæ concupiscentiæ motus solent excitare, ut luctuosa docet experientia.

Diximus *quod possunt :* hic enim vitanda sunt extrema ; si enim alicubi jam sunt in usu choreæ ne directe contra illas parochus declamet omnes indiscriminatim de mortali damnando : id enim non aliter inserviet nisi ad multiplicanda peccata. Ideo potius contra peccata quæ de facili tunc committuntur insurgat ; et precibus ac suasione pœnitentes a tali periculo avertere satagat ; vel si interesse debeant utpote subjecti, eis monita præbeant ut salutis periculum vitent (1).

Art. 2. — De peccatis luxuriæ consummatis juxta naturam, id est fornicatione, meretricio, concubinatu, stupro, raptu, adulterio, incestu et sacrilegio.

459. **Fornicatio.** *Est copula carnalis soluti cum soluta ex mutuo consensu.* Fornicatio est graviter prohibita jure naturali et divino positivo, ita ut a peccato gravi excusari nunquam possit. Constat : 1 ex Scriptura ; Apostolus 1 *Corint.* 6 ait : *Neque fornicarii regnum Dei possidebunt.* 2 Ex ratione ; si enim fornicatio permitteretur, plerumque homines a matrimonio contrahendo recederent, prolesque ex fornicatione suscepta absque ulla educatione relinqueretur : atque ideo subvers o ordinis socialis necessario sequeretur. Hinc Innocentius XI damnavit propositionem : *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, sed solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

An fornicatio, quam unus ex sponsis habet cum extranea persona, aliquid superaddat, et ut talis sit specie diversa a simplici fornicatione explicanda in Confessione, disputant (*S. Alph.*, l. III, n. 432 ; l. VI, n. 447).

460. Ad fornicationem referuntur : 1) *Concubinatus* qui est commercium habituale soluti cum soluta (2) — 2) *Meretricium* qui est status mulieris omnibus prostitutæ. Circumstantia concubinatus aut meretricii non est necessaria et per se præcise in confessione declaranda, cum per se speciem non mutet. At in praxi est explicanda ad statum et genus occasionum manifestandum atque ad directionem (*S. Alph.*, l. III, n. 432).

461. *Directio quoad meretrices.* Pessima est earum conditio ratione ha-

(1) Alicubi panicum et alia grana (jam feriali die præparata) noctu solent pedibus excuti in festis choreas ducendo : quamvis non sit contra sanctificationem festorum, attamen sine periculo animæ non est, uti testantur experti.

Parochus in his aliisque similibus prudenter se gerat, ne volens malo occurrere illud adaugeat intempestivo zelo.

(2) Nihil refert, quod personæ in eadem vel in diversis domibus maneant, modo uxorio more secum vivant. Imo si hic concubitus habeatur cum uxorata, adhuc dicitur concubinatus quamvis improprie ; quia tunc etiam malitiam adulterii includit.

In hoc differt concubinatus a simplici fornicatione, quod fornicatio indicat concubitum soluti cum soluta modo una modo altera ; concubinatus vero exercetur erga eandem personam ac si esset conjux.

bitualis animi dispositionis, scandali et nocumenti prolis. Ex quo patet eas esse incapaces absolutionis, donec larga experientia constet esse emendatas et a lupanari remotas; sunt tamen a confessario humaniter accipiendæ. Etsi autem emendatæ possint absolvi; non ita est de Eucharistiæ susceptione, ad quam ut admittantur, de earum conversione ad scandalum auferendum, publice constare debet; et omnimode curandum ut e loco turpitudinis prius adsportentur.

462. *Quoad concubinarios.* Gravissimum peccatum est concubinatus; quia concubinarius et peccat et perseverat in statu peccati mortalis. Tridentinum in illum graviter animadvertit (Sess. xxv, c. 1 *de Ref.*). Et in Synodis Diœcesanis est casus reservatus, licet concubinatus occultus sit, licet habitus cum conjugata persona, modo quadam actuum frequentia (sive domi propriæ sive alibi) per integrum annum, ac si delinquentes essent conjuges, duret. Item hoc scelus punitur etiam a lege civili si a conjugato patratum (*Cod. pæn.*).

Concubinarius publicus etsi dispositus, priusquam absolvatur, concubinam ejicere debet ad scandalum auferendum. Item dicendum de occulto combinario, excepto casu specialissimæ difficultatis; nam vix evitatur peccatum, tali proxima occasione non dimissa (*S. Alph.*, l. III, n. 445; et dicenda *de occasionariis*).

463. **Stuprum.** Stricto sensu acceptum a jure canonico definitur *defloratio virginis, ipsa invita* (1). Hoc peccatum habet malitiam specialem, quia præter fornicationem continet gravissimam injuriam oppressæ virgini irrogatam: stuprator aufert carnis integritatem, legitimas impedit puellæ nuptias, eamque ponit in via meretricandi. Ideo circumstantia stupri est declaranda in confessione.

Stupri reus censetur etiamsi quis personam ebriam, fatuam aut dormientem sine prævio ejusdem consensu oppresserit; nam tunc persona illa censetur interpretative repugnare. Imo etiamsi virgo fraude (v. g. falsa matrimonii aut magnæ dotis promissione, vel gravi metu etiam reverentiali) fuerit ad malum inducta; quia licet ipsa quoque peccet consentiendo, talis tamen consensus extortus fuit per gravem injuriam, nempe vim moralem (*S. Alph.*, l. III, n. 443).

464. **Raptus.** Dupliciter committitur: vel violenter abducendo fœminam repugnantem de loco in locum matrimonii contrahendi causa. Vel abducendo virum aut fœminam ad libidinem explendam de loco tuto ad non tutum per vim aut metum gravem (vel fraudem et dolum) illatum aut ipsi personæ raptæ, aut iis quibus illa subest.

Si 1, raptus non solum grave peccatum est, sed est quoque impedimentum matrimonii dirimens (vid. n. 630). Si 2, raptus nedum dirimat conjugium, imo ex Tridentino raptor tenetur raptam ducere aut dotare nisi sit meretrix vel malæ famæ (*Sess.* XXI, c. 6).

In raptu duplex est malitia mortalis; nam ex parte *intentionis* est peccatum luxuriæ: ex parte *actionis* est peccatum injustitiæ tam contra personam, quæ violenter abducitur, quam contra illos quorum in potestate persona rapta constituta est. Si tamen puella sponte discedat cum

(1) Stuprum large sumptum seu ex norma juris civilis est *violenta virginis aut viduæ honestæ oppressio*; et punitur Cod. pœnal. Verum quando agitur de pœnis per sacros canones in stupratorem latis, stuprum accipitur sensu stricto. Porro pluribus in Synodis est reservata copula carnalis, cum innupta vi metuve sub ficta promissione dotis vel matrimonii extorta. Quoad stupratoris obligat. vid. *De restitutione* (S. Alph., l. III, n. 443).

amasio, non raptus, sed *fuga* appellatur, quæ non addit malitiam specie distinctam a fornicatione (*S. Alph.*, l. III, n. 444).

465. **Adulterium.** Est copula cum alterius conjuge, seu *violatio tori alieni.* Est grave peccatum et contra castitatem, et contra justitiam, cum lædat jus alterius conjugis innocentis, Hinc Apostolus: *Neque fornicarii neque adulteri... regnum Dei possidebunt.*

Si fœmina adultera sit conjugata, gravius committit peccatum, quam si solus vir: idque ob incommoda graviora, uti est incertitudo prolis, impedimentum generationis, etc. Si vero uterque sit conjugio ligatus, malum adhuc gravius erit; quia duplex irrogatur injuria in utriusque conjugem: ideoque in Confessione id erit aperiendum. Uxor autem (et vicissim maritus) erit adhuc adulterii rea etsi maritus in illius adulterium consentiat; quia conjuges in hoc non possunt juri proprio renuntiare; nam matrimonio illud inviolabiliter inhæret. Hinc ab Innocentio XI damnata est propositio: *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; ideoque sufficit in Confessione dicere se esse fornicatum (S. Alph.*, l. III, 445).

Jus canonicum graviter animadvertit in adulteros, et tribuit etiam innocenti facultatem ad divortium (v. *de matrimonio*). Item jure civili adulter punitur (*Cod. pœn.*) Ex pluribus autem Synodis Diœcesanis in reservationem incidit maritus qui *uxori legitimæ dictis vel factis libere omnino præstat consensum, ut alteri sui copiam faciat, si sequatur copula* (de Obligat. adulteri vid. *De Restitutione*).

466. **Incestus.** Est *concubitus illicitus inter personas cognatione sibi invicem conjunctas.* Oritur ex quadruplici capite: ex *consanguinitate* ad quartum gradum; ex *affinitate* item ad quartum gradum inclusive; ex *cognatione spirituali*, et ex *cognatione legali* seu adoptione

Est gravissimum peccatum; nam præter luxuriæ fœditatem continet turpitudinem specialem, nempe contra reverentiam propinquis debitam. Hinc dicitur incestuosus morte dignus (*Lev.* XX). Pœnæ autem ex jure canonico in 1 et 2 consanguinitatis gradu est privatio debiti conjugalis. In pluribus vero Synodis est reservatio si incestus contingat inter consanguineos in 1° et 2° gradu lineæ tum rectæ tum transversalis; vel inter affines in 1° gradu et inter cognatos spirituales. Graviter tandem incestus punitur lege civili (*Cod. pœn.*).

467. Q. 1. *An omnes memorati incestus differant inter se essentialiter, an vero sint ejusdem speciei?*

R. Certum est incestum inter cognatos spirituales et legales, tum a se invicem, tum ab incestu in consanguineos et affines specie differre; cum uterque attingat objectum specie diversum. Sed probabilius non differunt specie incestus inter consanguineos et affines; cum materialiter se habeat, quod una sit a sanguine, altera a copula; quia uterque incestus semper eodem pietatis motivo prohibetur (*S. Alph.*, l. VI, num. 460).

468. Q. 2. *Quid de variis gradibus ejusdem incestus? Estne inter se diversæ speciei gradus unus ab alio, ut debeat declarari graduum diversitas seu distantia in Confessione?*

R. 1. Quoad *cognationem legalem*, varii hujus cognationis gradus, uti docent probabilius, inter se non differunt specie. Nam per se non adest naturalis ac diversa deformitas in uno, quam non sit in alio gradu: cum id positivo tantum jure inductum sit.

2. Incestus pariter *cum affinibus* quoad diversos gradus est commune, esse ejusdem speciei paritate rationis. Si excipiatur incestus inter privignum et novercam, interque socerum et nurum, cujus quidem illico concipitur horrenda deformitas.

3. Circa *gradus consanguinitatis*, quoad primum gradum lineæ rectæ, id est quoad incestum cum matre vel patre, videtur omnino tenendum, istum ab aliis differre specie; cum hic exhibeat specialem deformitatem ex se. Quoad ceteros vero consanguinitatis gradus, alii cum Lugo dicunt, specie differre etiam primum gradum lineæ transversalis; natura enim ipsa refugit maxime commixtionem inter fratres et sorores. Alii cum d. Thomæ docent, primo excluso lineæ rectæ, ceteros gradus tantum continere circumstantiam aggravantem; nam non oritur ex lege naturali (olim enim filiis Adam licitum fuit cum suis sororibus copulari), sed ex prohibitione Ecclesiæ: porro per solum jus naturale specifica diversitas constituitur (*S. Alph.*, l. III, n. 448).

469. **Sacrilegium**. In materia luxuriæ est *violatio rei, loci, vel personæ sacræ per actum venereum.*

I. Circa *rem* erit sacrilegium actus luxuriosus, qui Christum lædat sub aliqua re specialiter exhibitum. Hinc sacrilegium est quicunque gravis actus luxuriosus interior vel exterior in eo, qui vel Eucharistiam gestat vel Communionem distribuit. Item sacrilegus est qui infra mediam horam post Communionem se polluit. Non tamen qui turpiter peccaret Reliquias gestando; nam istæ specialiter Christum non repræsentant.

II. Circa *locum*, sacrilegium erit omnis actus luxuriosus exterior etsi occultus patratus in loco benedicto et deputato tum ad mortuos sepeliendos, tum ad officia divina celebranda, a tecto nempe usque ad pavimentum, exclusis tamen cellis, claustro, sacrario, dormitorio, tecto super Ecclesiam, janua ejusdem et atrio. Excluduntur etiam Oratoria privata, cum non habeantur uti veræ Ecclesiæ. Sicuti vero per voluntariam sanguinis effusionem polluitur Ecclesia, ita et per seminis voluntariam effusionem, seu per pollutionem peccaminosam, etiam si secreta sit, quamvis tunc Ecclesia reconciliatione non indigeat, quia illa notoria non est. Quod communius et probabilius dicunt valere etiam de copula maritali; quia semper graviter loci sanctitudini hæc copula disconvenit (*S. Alph.*, l. III, n. 458).

III. Circa *personam*, sacrilegium est omnis actus luxuriosus tam exterior, quam interior in persona, vel cum persona voto castitatis ligata (probabilius quamvis non solemni).

470. *Resolutiones*: 1) Sacrilegus est qui personam sacram ad peccatum luxuriæ consilio inducit, licet ipse cum ea non peccet, quia ejus peccato directe et formaliter cooperatur.

2) Duplex sacrilegium committit persona Deo consecrata quæ cum alia item consecrata luxuriose peccat; quia dupliciter religionem offendit.

3) Probabilius sacerdos qui simul est religiosus unum sacrilegium committit peccando contra castitatem; nam contra unum et idem præceptum formale peccat (*S. Alph.*, l. III, n. 455).

471. Q. 1. *An verba, tactus, aspectus turpes in Ecclesia sint sacrilegia?*

R. Sententia absolute probabilior affirmat (licet absit periculum pollutionis) si externi actus sint graviter turpes. Nam tunc ipsi per se continent deformitatem externam gravem contra reverentiam loci sacri.

472. Q. 2. *An cogitationes graviter luxuriosæ sint sacrilegia, si in Ecclesia habitæ?*

R. Vel cogitationes hujusmodi continent desiderium deliberatum peccandi in ipsa Ecclesia, tametsi occulte: vel peccandi extra. Si 1, habetur sacrilegium ob gravem irreverentiam erga domum Dei, quam *decet sanctitudo*. Et valet, etsi extra Ecclesiam pravum desiderium habitum fuerit; quia terminum habet ad locum sacrum. Si 2, nullum sacrilegium; cum tunc peccatum non ordinetur ad Ecclesiæ ipsius violationem. Est commune (*S. Alph.*, l. III, n. 462).

Art. 3. — De peccatis luxuriæ consummatis contra naturam, id est de pollutione, sodomia et bestialitate.

473. **Pollutio.** Hæc generatim accepta definitur: *Humani seminis effusio sine congressu cum alio.* Dividi autem solet:

1) In *simplicem* quæ nullam aliam malitiam habet adjunctam: ut cum quis nullo vinculo ligatus se polluit.

2) In *qualificatam;* est quando præter suam, aliam malitiam habet. Uti si quis vinculo castitatis ligatus se polluit cogitando de consanguinea conjugata: peccat non tantum peccato pollutionis; sed etiam sacrilegii, incestus et adulterii: omnia distincte aperienda.

3) In *voluntariam;* vel in se, ut si quis directe velit pollui; vel in causa seu indirecte, ut nempe si quis legat libros obscenos, qui ipsam causant.

4) In *involuntariam*, si absque cooperatione voluntatis contingat, sed ex causis mere naturalibus, v. g. ex superfluitate naturæ, ex imbecillitate organorum. De hac nulla quæstio, cum peccaminosa non sit.

Certum est pollutionem etiam simplicem, si voluntariam esse intrinsece ac graviter malam; repugnat enim fini, ad quem ordinatum est semen humanum. Videlicet si fornicatio mala est, quia adversatur prolis educationi, a fortiori mala erit pollutio, quæ adversatur prolis generationi. Hinc legimus Deum percussisse Onan (a quo turpissimum scelus nominari cœpit), quia *semen fundebat in terram*, eo quod *rem detestabilem faceret* (Gen. 38). Hinc Apostolus, 1 Cor. 6: *Neque adulteri, neque molles.... regnum Dei possidebunt.* Hinc Innocentius XI damnavit propositionem: *Mollities jure naturæ prohibita non est.*

474. **Resolve.** 1) Omnis deliberata seminis effusio quantumvis parva est vera pollutio et mortalis. Item mortale est pollutionem involuntarie incæptam voluntarie promovere (*S Alph*, l. III, n. 477).

2) Qui causavit pollutionem in altero, debet explicare in confessione an hæc sit persona sacra, an sit cognata, etc, quia malitiam specialem contraxit.

3) Motus inordinati cum venerea delectatione, etsi leves, sunt peccata mortalia quoties sunt directe voluntarii vel si eis adhæreat voluntas; quia adest venerea delectatio in se quæsita, quæ parvitatem materiæ non admittit.

4) Licet ei qui pruritum magnum patitur in verendis, illum tactu abigere etsi pollutio involuntaria sequatur, modo pruritus ille ex sanguinis acrimonia proveniat; tunc pollutio evenit præter intentionem. Ceterum melius est se abstinere quoad potest ab hisce tactibus, si pruritus non sit valde molestus.

5) Per se non est prohibitum æquitare recreationis causa, in lecto molli decumbere, temperate sumere cibos calefactivos, tractatus legere de rebus turpibus, infirmis inservire, eos in balneis adjuvare, artem chirurgicam exercere tangendo partes pudendas fœminæ ægrotantis, etc., si adsit vera causa; tunc enim potius habetur passio, quam actio. Idque fortius dicendum de eo qui id agit ex officio, neque officit quod aliquoties peccaverit: uti si parochus excipiendo fœminæ confessiones aliquando pollutioni consenserit, modo se præcaveat in futurum (*Ho. Ap.*tr. 9. n. 34).

6) Qui sine justa causa vel necessitatis vel utilitatis actionem ponit ex qua prævidet secuturam esse pollutionem, graviter peccat, si causa influat proxime; nam lex naturalis graviter prohibens pollutionem, graviter etiam prohibet actiones proxime influentes. Si vero actio influit

remote et leviter, nec pollutio intendatur, non erit nisi leve peccatum (1).

7) Pollutio in somnis habita non est peccatum; si vero contingat in vigilia semiplena, tunc etsi adsit quædam delectatio cum non sit plena deliberata, erit tantum veniale peccatum.

8) Distillatio quæ est effusio levis alterius humoris subtilioris, quæque evenit vel cum nulla vel cum levi delectatione et commotione, erit mortalis si directe voluntaria sit, quia proximum periculum pollutionis inducit. Si vero evenerit præter intentionem sine voluntario carnis sensu, non plus oportet de ea inquirere quam de quocumque alio corporis sudore (*S. Alph.*, l. III, n. 477).

475. **Sodomia.** Horrendum sodomiæ crimen est *concubitus cum persona vel ejusdem vel diversi sexus, sed in vase indebito.* Si habeatur cum personis ejusdem sexus, dicitur sodomia perfecta; imperfecta vero si sit cum personis sexus diversi. Debet autem necessario penitens aperire in Confessione circa sodomiam:

1) Qualis fuerit persona, quacum peccaverit, an sacra, conjugata, consanguinea vel affinis; idque ob specialem malitiam, quæ tunc superaddit vel sacrilegii vel adulterii vel incestus.

2) In sententia veriori tenetur etiam aperire an fuerit agens, quia in agente multo facilius adest pollutio, quam in patiente; ergo ratione ipsius periculi proximi cui agens sese exponit.

3) An persona complex sit diversi vel ejusdem sexus; nam in sententia communiori perfecta sodomia est diversæ speciei ab imperfecta; cum sit major ac diversa deformitas contra naturam, non servare debitum sexum, neque debitum vas (*S. Alph.*, l. III, n. 472).

476. Sodomia suum nomen accepit ab urbe Sodoma quæ in tanti criminis pœnam igne a cœlo delapso fuit una cum suis incolis consumpta. (Gen. 19). Ex tali autem pœna criminis gravitatem colligere est: et sane illud vehementissime natura refugit. Talem ignominiam graviter quoque insectatur Apostolus (Rom. 1).

(1) Porro actiones seu causæ *proxime* in pollutionem influentes sunt eæ, quæ per se, directe et natura sua, ad pollutionem tendunt, eo fere modo quo dicitur causa per se mortis inflictio vulneris lethalis; atque iccirco gravem culpam constituunt in genere luxuriæ. Sunt v. g. voluntarius aspectus concubitus humani, colloquia aperte nimis inhonesta, lectio vel auditio rerum valde turpium, cogitationes morosæ de rebus venereis, tactus turpes in pudendis. Omnes ideo actiones istæ (vel pollutiones inde provenientes) peccata mortalia dicendæ sunt, si absque causa proportionata, necessaria vel utili illæ ponantur; quia natura sua tales sunt, ut valeant graviter incitare ad libidinem. Ita communiter cum S. Thoma.

Actiones vero seu causæ in pollutionem influentes *remote* illæ dicuntur, quæ per se ac directe non tendunt ad pollutionem, ac proinde non constituunt, nisi culpam levem in genere luxuriæ: vel gravem quidem per se, sed non in genere luxuriæ, bene vero in materia diversa. Est, v. g. esus vel potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis cum puella, crapula, ebrietas aut carnium comestio nimis immoderata; item audire Confessiones fœminarum, studere rebus venereis; denique omnes aliæ actiones licitæ de se, ex quibus nihilominus solet oriri pollutio. Has porro, uti probabilius docent cum S. Antonino non tenemur sub gravi evitare, quia non influunt directe et per se in pollutionem.

Advertimus tamen actiones, quæ generatim remote tantum in pollutionem influunt, posse influere proxime in eandem *respective*, idest relate ad peculiarem alicujus infirmam dispositionem (*S. Alph.*, *Ho. Ap.*, tr. IX, n. 34).

Jure canonico, si sodomitæ sint laici sunt excommunicandi, ac declarantur infames. Si clerici vel religiosi, ex Bulla *Horrendum* S. Pii V, privantur omni officio, Beneficio et privilegio clericali. Verum sodomitæ has pœnas non incurrunt, nisi sodomia sit: 1) *Perfecta*, nempe cum alio ejusdem sexus. 2) *Completa*, nempe consummata intra vas; lex enim in odiosis est strictæ interpretationis. 3) *Frequentata*, nam Bulla loquitur *de exercentibus sodomiam:* quam pœnam probabilius incurrunt etiam patientes; cum vere sint sodomitæ.

Solet etiam ab Episcopis sodomia reservari si tamen major sit (seu perfecta) et completa. Ex jure civili sodomitæ item graviter puniuntur, pro circumstantiarum varietate (*Cod. pœn.*)

477. **Bestialitas.** Est *coitus cum bestia:* nefandissimum scelus gravius alio quocumque contra naturam; nam ibi non solum non servatur debitum vas aut sexus, sed neque debita species. In ejus execrationem in Lege veteri (Lev. 20), homo et bestia trucidabantur.

At in confessione opus non est explicare qualis fuerit bestia; cum in genere morum id non referat. Neque prout communiter et probabilius docent, an bestia fuerit mas an fœmella. Quia essentialis deformitas consistit in accessu ad diversam speciem; unde qualitas bestiæ et sexus accidentalis est. Bestialitas in Synodis reservata est, licet extra vas naturale expleatur (*S. Alph.*, l. III, n. 474) (1).

Art. 4. — Luxuriæ filiæ ac remedia.

478. **Luxuriæ filiæ.** Sunt præcipuæ ex parte intellectus *cæcitas mentis*, *inconstantia* et *inconsideratio*. Ex parte voluntatis *affectus sæculi præsentis*, horror *sæculi futuri*, et *odium Dei*, quia has spurcitias gravissime punit.

479. **Luxuriæ remedia.** Alia sunt negativa, alia positiva.

1) *Negativa:* abstinentia a lectione librorum quæ agunt de rebus amatoriis; fuga otii, fuga familiaritatis cum personis alterius sexus; fuga occasionum (sine fuga generatim non obtinetur victoria); fuga ebrietatis, nam in vino luxuria (2).

2) *Positiva* sunt: Oratio frequens, frequens Confessio et Communio, custodia sensuum, memoria novissimorum, et devotio specialis erga B. Virginem matrem pulcræ dilectionis (*Alia ad praxim apud Scavini*, l. I, n. 926).

CAPUT SECUNDUM

De gula, ebrietate, ira, invidia et acedia.

480. **Gula.** Est *inordinatus appetitus cibi et potus*; excessus in cibo dicitur *crapula*, in potu *ebrietas*. Quinque modis præcipue commit-

(1) Ad hanc reducitur concubitus cum dæmone in assumpta forma humana; quia est verus concubitus cum individuo alterius speciei, in quo consistit malitia bestialitatis.

(2) Caveat mulier ne ab amasio munera accipiat, secus ipse audacior redderetur ad illam concupiscendam. Quod si jam dona accepit, ea statim vel restituat, vel pauperibus tradat aut flammis (*S. Alph.*, l. II, n, 76; l. III, n. 712).

titur hoc vitium: 1) Si edas ante tempus; 2) si nimis exquisita; 3) si plus æquo; 4) si voraciter; 5) si studiosa industria præparata.

Hinc versus:

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

481. Vitium gulæ est ex genere suo veniale: fit tamen grave si graviter noceat sanitati, si grave adferat scandalum, aut ineptum reddat ad propria officia. Innocentius XI damnavit hanc propositionem: *Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus uti.* Attamen cibum sumere cum moderata delectatione nullum peccatum est; hæc enim ab ipso naturæ auctore cibo et potui indita est (*S. Alph.*, l. v, n. 62).

482 **Ebrietas.** Est *voluntarius excessus in potu usque ad rationis privationem;* tunc enim habetur perfecta ebrietas, quæ quidem mortalis est, cum hominem privet usu rationis illumque subjiciat ad brutorum conditionem. Hinc Apostolus (*Gal.* 5) ebrios vocat *morte dignos.* Adde scandalum, ineptitudinem ad propria officia, libidinis incentivum et alia mala gravissima quæ jugiter comitantur hoc peccatum.

Præ reliquis hoc vitium in sacerdote, præsertim Pastore animarum, atrocitatem fere portentosam acquirit, dum nempe illi infra conditionem brutorum dejecti conspiciuntur, quos populi christiani duces et angelos esse oportet. Hæc sacerdotum perversitas jam ab Isaia (cap. xxviii) inter præcipua incitamenta computatur, quibus populus ad omnem impietatem, Deus vero ad acerbissimam vindictam provocetur. Qui vitæ decursu ab hoc pessimo vitio vinci non vult, juvenis utatur modico vino, et sollicite caveat ab occasionibus. *Stapf.*

483. Q. 1. *Quænam perfectæ ebrietatis signa?*

R. Hæc solent indicare: 1) Si quis non amplius sciat licitum ab illicito discriminare. 2) Si loco stare nesciens, aut in vino ipso quasi sepultus talia pronuntiet et faciat quæ numquam nec pronuntiare nec facere antea consueverat, v. g. absurda et turpia proferat, familiam graviter perturbet, uxorem filiosque verberet. 3) Si ab ebrietate egressus ignoret quid in ea dixerit vel fecerit, ubi fuerit, quomodo domum redierit. Unum etiam ex istis satis ostendit usum rationis amissum (*S. Alph.*, l. v, n. 78).

484. Q. 2. *Quid de malis in ebrietate admissis?*

R. Si mala ab ebrio nullo modo fuerint prævisa, imputari nequeunt ad culpam; nam ea, quæ non sunt in prævisione, neque sunt in electione. Si vero prævisa fuerunt et nihilominus sciens volens homo se inebriavit, mala illa merito imputantur ad culpam; quatenus voluntaria in causa. Imo verius vel in se ipsis peccaminosa sunt, seu formaliter mala; nam qui ea prævidet illorum malitiæ reapse fit reus. Hinc Angelicus (1, 2, q. 76, a. 3): *Aliquis dans operam rei illicitæ, incidit in sequens peccatum.*

Et per consequens inducunt irregularitatem, reservationem, cen-

suram, si forte in illo genere peccatorum hæ pœnæ latæ sint, et mala revera sequantur; tunc enim externantur prout sunt peccata in se. Quod si mala illa nullimode sequantur, adhuc imputantur coram Deo; nam cum se inebrians prævideret illa probabiliter ex ebrietate secutura, ea voluisse censetur: etenim quoad culpam *voluntas spectatur, non exitus.* Hinc prævisa reputantur mala, et ideo in Confessione aperienda, quæ ebrius ordinarie committere solet, et etiam ad quæ se noverit propensum.

Ajunt tamen ordinarie non haberi ut veras contumelias mala oris in hominem ab ebrio prolata, licet prævisa, quia illa communiter non habentur dedecori, sed potius risu excipiuntur. Diximus: 1) *Ordinarie;* nam aliter esset, si quis proferat aliquod infame delictum in aliquam personam determinatam. 2) *In hominem,* nam prolata in Deum semper sunt peccata. Quia ex una parte sunt voluntaria in causa; ex alia semper habentur ut Deo injuriosa, et audientibus scandalo sunt (S. Alph., *Ho. Ap.*. tr. 8, n. 8; *Op. Mor.*, l. IV, n. 149).

485. **Resolve.** 1) Peccat graviter qui advertenter sumit tantam potionem, ad inebriandum aptam, etiamsi antequam sensibus destituatur, somno se tradat et vini effectum effugiat. Item dicendum, si non statim privatio usus rationis sit eventura, sed post unam vel alteram horam, cum nempe vini potator ad aerem prodibit; nam semper haberetur causa deliberate posita.

2) Peccant graviter, qui diu noctuque potantes ebrietatis periculo se exponunt. Vel si multum bibentes alios ad æquales haustus provocant cum præviso ebrietatis periculo. Vel si experti sint se inebriari in illis consortiis, tamen adhuc in iis versantur.

3) Item graviter peccant qui prætextu patrii moris convives urgent ac quasi ad bibendum necessitant cum ebrietatis periculo, vel sine fine aliorum saluti propinando (*brindisi*). Secus si tantum liberalior potus offeratur.

4) Cum aliquis multum bibit secundum consilium medicinæ, non est reputandus superfluus potus, modo non intendatur ebrietas, neque ideo potus præbeatur. Est autem satis probabile licere aliquem ad ebrietatem inducere, ut a malo majori avertatur; quia tunc intenditur diminutio mali, cum totum nequeat impediri (*S. Alph.*, l. V, n. 76; l. II, n. 75; et *Scavini*, l. I, n. 933: *brindisi*).

486. **Gulæ filiæ et remedia.** *Filiæ* sunt inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, immundities, et mentis hebetudo. *Remedia* sunt considerare pessimos gulæ effectus quoad corpus et animam, quibus sero medicina frustra paratur, mortificare carnem præsertim in sumenda refectione, recordari frequenter de corporis corruptione, etc. (*S. Alph.*, l. V, n. 74).

Si expertis credere est, id maxime confert ad extirpandum hoc vitium: 1) Longe fieri a sociis qui ad tabernam invitant; invitant enim ad grande

peccatum (fiat in honorem Jesu). 2) Longe fieri a taberna, nam occasio est funiculum triplex (idque sit in honorem M. Virginis). 3) Vel aquam, vel vinum cum aqua, vel saltem vinum moderate et semper in domo propria simul cum familia bibere, toties illud mercando (idque fiat in honorem Angeli custodis). Hæc qui per aliquod temporis spatium adimplet, a suo vitio curabitur.

« Osservando la pessima abitudine che molti operai hanno di sbevazzare la domenica e far festa al lunedì, altri introdussero di non pagare i salarii che a mezzogiorno del lunedì, quando essi ancora sono freschi di mente. Così invece di buttare i denari al bettoliere, li portano alla Cassa di risparmio, che li conserva ed accresce per soccorrerli nelle malattie e nella vecchiaja. In uno di quegli Stati (d'America) le fanciulle si accordarono di non ricevere a marito nessun bevitore; come in altri rifiutano la mano a chi non sa leggere. » Cantù, *Buon senso e buon cuore* (v. *Scavini*, l. I, n. 93).

487. **Ira.** Est *inordinatus appetitus vindictæ.* Est ex genere suo mortalis, quia est directe contra caritatem: hinc ab Apostolo ea numeratur inter opera excludentia a Regno Cœlorum (*Gal.* 5). A mortali tamen excusat materiæ levitas, advertentiæ defectus; et simplex excessus in modo, scandalo gravi excluso.

Dicitur: *Inordinatus appetitus;* nam debita cum moderatione appetere vel sumere mali vindictam est boni amor et zelus. Sic Christus Judæos circumspexit *cum ira; et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo,* vendentes et ementes (*Mar.* 3). Sic recte agit judex a reo vindictam assumens, pater a filio, dominus a servo, si sint discoli (*S. Alph.*, l. v, n. 79).

488. **Iræ filiæ ac remedia.** Filiæ sunt indignatio, rancor, clamor, blasphemia, ac rixæ. *Remedia* sunt consideratio malorum iræ, mansuetudinis Christi, et vitiorum nostrorum, ita ut alter alterius onera portemus (*S. Alph.*, l. v, n. 80).

489. **Invidia.** Definitur: *Tristitia de bono proximi quatenus est propriæ excellentiæ diminutivum.* Est peccatum ex genere suo lethale; quia est contra caritatem proximi, ac providentiam Dei bona distribuentis. Hinc Apostolus peccatum invidiæ reponit in eorum classe, quæ excludunt a Regno Dei (*Gal.* 3). Quot autem malorum ipsa sit causa, Cain, Esau, fratrum Joseph, et Saulis historia abunde testatur. Poterit tamen esse venialis ex parvitate materiæ, vel ex indeliberatione (*S. Alph.*, l. v, n. 72).

490. **Invidiæ filiæ ac remedia.** Filiæ sunt ex Angelico: detractio, sussuratio, afflictio in prosperis aliorum rebus et odium (2, 2, q. 36). *Remedia* sunt considerare gravitatem malorum ex invidia, et quam gravia sint officia caritatis erga proximum; ac motus invidiæ prompte cohibere laudando, orando, benefaciendo ei cui invidemus (*S. Alph.*, l. v, n. 72).

491. **Acedia.** Ex d. Thoma accipi potest: 1) *Late* pro fastidio et tepore animi in exercitio virtutum ob aliquam arduitatem ipsis inhæ-

rentem. Esset si quis ob frigus, quod pati debet in auditione Missæ, eam distracte audiat. 2) *Stricte* pro tristitia in Dei amicitia comparanda per mandatorum observantiam, et ideo amicitiam illam non curat (2, 2, q. 36, a. 4; *S. Alph.*, l. v, n. 84).

Primo modo accepta acedia est venialis; quia non inficit rei substantiam: nisi inde omitterentur actus virtutis graviter præcepti, v. g. auditio Missæ die festivo. Secundo modo accepta semper est ex genere suo lethalis, quia repugnat caritati Dei.

492. **Acediæ filiæ et remedia.** *Filiæ* præcipuæ sunt tepor in divino servitio, evagatio mentis, pusillanimitas, nausea, desperatio de æterna salute. *Remedia* vero sunt consideratio æternæ mercedis, periculorum acediæ, et Dei minarum: *Quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Item pia lectio, oratio, frequens confessio, etc.

DISPUTATIO TERTIA

De Censuris.

493. **Censura.** Definitur: *Pœna spiritualis et medicinalis, ab ecclesiastica potestate inflicta per quam homo baptizatus, et delinquens privatur usu quorundam bonorum ecclesiæ spiritualium.*

Dicitur: 1) *Pœna*, nam censura supponit præcedentem culpam; ideo illam non incurrunt infantes nec amentes, cum non sint culpæ capaces.

2) *Spiritualis*, tum quia fertur a potestate spirituali in spiritualem christianorum utilitatem; tum quia ligat etiam in cœlo et animas obligat, uti constat ex Bulla *Auctorem fidei*, qua contraria doctrina sub n. 46 damnatur uti *falsa, perniciosa, in articulo 23° Lutheri damnata, ad minus erronea.*

3) *Medicinalis:* quia Ecclesia in censuris ferendis id maxime intendit, ut christianus a peccato resurgat (1).

4) *Ab ecclesiastica potestate*, idest ab iis, qui externam in Ecclesia jurisdictionem exercent.

5) *Homo baptizatus;* qui enim baptizati non sunt, non subduntur Ecclesiæ potestati: *Quid enim mihi* (ait Apostolus 1 Corinth. 5), *de iis qui foris sunt, judicare?*

6) *Privatur usu quorundam bonorum ecclesiæ spiritualium;* id est bonorum quæ sunt in potestate ecclesiæ, uti sunt preces publicæ, sacramenta, sacrificia, etc. (*S. Alph.*, l. VII, n. 1).

(1) Diximus: *maxime intendit;* potest enim ferri etiam in ultionem delicti: unde cessante correctionis delinquentis fine, censura adhuc subsistit (*S. Alph.*, l. VII, n. 1). De justitia, æquitate, et timendis censuræ effectibus v. *Scavini*, l. I, n. 950, etc.

494. *Divisio.* Multiplex est censura ratione modi quo fertur:

I. Alia est censura *a jure;* est quæ per canones seu statutum stabile generaliter fertur in omnes subditos, ut est illa quæ fertur in Synodo, quæ durat etiam post mortem Episcopi. — Alia *ab homine;* et est quæ per sententiam judicis aut præceptum speciale fertur in unam vel plures personas. Talis est censura quæ fertur extra Synodum; et hæc post mortem ferentis generatim non amplius incurritur; etsi jam incursa, ipsa teneat.

II. Alia est *reservata*, cujus absolutionem sibi superior reservavit vel speciali modo vel simpliciter. Alia *non reservata*, cujus absolutio ab inferioribus ministris potest auferri.

III. Alia est censura *latæ*, alia *ferendæ sententiæ.* Censura *latæ sententiæ* est, quando lex statuit eam incurrendam ipso facto, quo quis legem violaverit. Ut si dicatur *ipso facto, ipso jure, eo ipso incidat in excommunicationem, maneat suspensus, interdictus.* Item si in censura contra hæresim dicatur: *anathema sit* — Censura vero *sententiæ ferendæ* ea est quæ non contrahitur, nisi nova accedente judicis sententia post crimen patratum: v. g. *præcipimus sub pœna excommunicationis.* Si dicatur *excommunicetur, suspendatur* censura erit ferendæ sententiæ quando præceptum excommunicandi, suspendendi a jure alteri imponitur, v. g. Episcopo. Erit latæ sententiæ, si id absolute et modo imperativo proferatur, ut commune est. Ceterum in dubio censura habetur uti ferendæ; nam *ex jure pœnæ potius molliendæ sunt, quam exasperandæ.*

IV. Alia est *notoria*, alia *occulta*, prout publice constat aliquem incurrisse censuram, adeo ut id celari nequeat; vel non.

V. Alia est *justa* vel *injusta*; *valida* vel *invalida*, prout superior justitiæ leges observat in censura ferenda, vel non (*S. Alph.*, l. VII, n. 6).

495. Q. 1. *An Ecclesia gaudeat potestate ferendi censuras?*

R. Ecclesiam posse ferre censuras de fide est. Christus enim Ecclesiæ suæ tradidit potestatem proprio e sinu ejicendi filios contumaces iis verbis: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Amen dico vobis: quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in Cœlo* (Matt. 18). Atqui hæc potestas ratione substantiæ nihil est aliud, quam potestas inferendi censuras. Firmatur ex constanti Ecclesiæ praxi. Tridentinum autem hanc Ecclesiæ potestatem dicit *nervum ecclesiasticæ disciplinæ ad continendos in officio populos valde salutarem, et spirituale gladium* (*Sess.* XXV, c. 3 *de Ref.*).

496. Q. 2. *Quinam in Ecclesia possunt ferre censuras?*

R. Censuras ferre possunt de *jure ordinario* omnes et soli superiores ecclesiastici jurisdictionem habentes in foro externo, et contentioso, quibus nempe per ea verba *quæcumque ligaveritis*, etc. Christus tribuit omnem potestatem ad rectam Ecclesiæ administrationem; ideo parochis non competit hæc potestas. De *jure* vero *delegato* pos-

sunt omnes et soli clerici quibus id conceditur a superioribus jurisdictionem ordinariam habentibus; omnis enim et solus clericus capax est ecclesiasticæ jurisdictionis (*S. Alph.*, l. VII, n. 9) (1).

Ubi notamus: 1) Delegata potestas expirat morte delegantis, nisi causa a delegato jam fuerit incepta, etiam per solam citationem. 2) Delegatus non potest subdelegare, nisi vel expressam habuerit licentiam a delegante, vel sit delegatus a Pontifice, vel saltem ad universalitatem causarum.

497. Q. 3. *Quinam possunt ferre censuras jure ordinario?*

R. 1. Pontifex independenter a cujuscumque consensu. Unde contraria Quesnelli propositio a Clemente XI damnata est.

2. Archepiscopi etiam in Diœcesibus suffraganeis tempore visitationis, et in causis ad ipsos per appellationem delatis; nam tunc de jure ordinario in Suffraganeos jurisdictione pollent.

3. Episcopi si electi, confirmati et possessionem adepti: quia tunc habent jurisdictionem expeditam, etsi nondum consecrati.

4. Cardinales in Ecclesia proprii tituli; Legati in territorio propriæ Legationis; Vicarii Episcoporum generales, uti recte dicunt; unum enim cum Episcopis tribunal constituunt.

5. Generales, Provinciales, Superiores locales Religionum respectu subditorum; Congregationes et Capitula provincialia.

6. Capitulum cathedrale, Sede episcopali vacante, primis octo diebus; dein Vicarii capitulares.

7. Omnes qui per communem errorem cum titulo præsumpto habentur uti legitimi superiores (*S. Alph.*, l. VII, n. 10).

498. Q. 4. *An Episcopus si non sit in Diœcesi possit in suum subditum ferre censuram?*

R. Per se negative, nisi habeat consensum Episcopi loci ubi moratur; nam nemo potest in alieno territorio jurisdictionem exercere. Item requiritur consensus partium, quia nemo invitus trahendus extra territorium suum.

Diximus *per se;* nam excipe ex jure: 1) Si contumacia sit tam manifesta, ut non indigeat cognitione causæ. 2) Si censura feratur non per modum sententiæ, sed præcepti aut statuti ad futura crimina præcavenda. 3) Si causa jam sit cognita in proprio territorio. 4) Si Episcopus sit iniuste expulsus a sua diœcesi, sed tunc petita etsi non obtenta licentia ab Ordinario loci. (*S. Alph.*, l. VII, n. 21).

499. Q. 5. *An superiores hæretici, excommunicati, suspensi possint censuras ferre?*

R. Generatim isti valide non possunt censuras inferre; cum juris-

(1) Ideo laici et mulieres nec ex delegatione possunt censuras ferre; attamen quoad viros laicos prohibitio est tantum de jure ecclesiastico; ideo Pontifex potest dispensare. Sed quoad fœminas prohibitio probabilius est de jure divino (*S. Alph.*, l. VII, n. 12).

dictionem non habeant expeditam quoad usum. Diximus *generatim*; quia docent communiter eos, si non sint notorie tales, valide (etsi non licite) censuras inferre; cum Ecclesia ob bonum publicum eisdem adhuc usum jurisdictionis conservet. Imo docent istos, etsi notorios, adhuc valide censurare, quia ex Martino V, ut quis jurisdictione privetur, requiritur quod sit vitandus (*S. Alph.*, l. VII, n. 12).

CAPUT PRIMUM

De subjecto, materia et monitione ad censuram.

500. **Subjectum censuræ.** Est solus *homo, viator*, *baptizatus*, *rationis capax* et *subditus*.

1) *Homo*, nam bruta cum culpam committere nequeant, non possunt anathematizari, nisi in sensu lato, quatenus si nociva (ut locustæ) per quandam adjurationem et execrationem pelluntur ab agris.

2) *Viator*; quia mortui non sunt amplius in eo statu ut affici possint censura; si enim sunt electi, sunt Deo grati; si reprobi, sunt incorregibiles; eorum autem corpus utpote inanimatum incapax est subjectionis. Unde si quando datur excommunicatio contra mortuos est tantum quoad vivos quibus Ecclesia interdicit pro illis publica suffragia et sepulturam.

3) *Baptizatus*, ideo pagani, judæi et catechumeni nequeunt censura ligari; nam *Ecclesia in neminem judicium exercet qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus* (Tridentinum, Sess. XIV, c. 2 de Pœnit.).

4) *Rationis capax*, qui enim usum rationis non habet non potest delinquere. Imo impuberes etsi doli capaces, ob eorum tamen infirmitatem non ligantur censura generaliter lata (imo probabilius neque ligantur reservatione casuum), nisi superior expresse exprimat contrarium.

5) *Subditis*, nam censura est actus jurisdictionis, qui nonnisi in subditos exerceri potest. Ideo etiam nemo seipsum censura ligare potest; nemo enim fit sui subditus vi coactiva, sed tantum directiva. Unde Episcopi et Cardinales non ligantur censuris a se latis; qui ex privilegio neque suspensione et interdicto ligantur latis a jure, nisi illorum mentio fiat specialis (*S. Alph.*, l. VII, n. 15) (1).

(1) Ex privilegio Officiales romanæ Curiæ et Nuntii Apostolici non possunt ab Episcopo loci censurari. Item supremi imperantes, reges et reginæ eorumque filii quamvis in spiritualibus subiiciantur Episcopo, nequeunt censura ligari, nisi a R. Pontifice ex privilegio quod ipsis communiter tribuunt cum S. Antonino. Ceteri ab Episcopo censurantur, ut deputati, senatores, etc.

Episcopus potestate a S. Sede delegata potest censurare, etiam regulares exem-

501. Q. 1. *An Episcopus in sua diœcesi existens possit censurare suum subditum existentem extra Diœcesim?*

R. Affirm. Si agatur de crimine in propria diœcesi jam commisso, quamvis enim abierit non cessat jurisdictioni proprii Episcopi subesse. Item est cum delictum censetur commissum in propria diœcesi, ut si censuretur clericus qui tenetur residere in sua ecclesia, et extra diœcesim velit morari. Item est probabilius si a proprio Episcopo feratur censura per præceptum particulare; nam præceptum immediate afficit personam ubicumque sit. Uti si Episcopus speciali præcepto sacerdotibus vetuerit sub censura ne Missam absolverent breviorem horæ quadrante; sacerdos hac in re delinquens etiam in aliena diœcesi, censuram incurrit.

Diximus si *censura feratur per præceptum particulare;* nam si lata sit per modum legis generalis, ut est lex synodalis, quæ afficit locum, non ligatur. Hinc si v. g. lata sit in Synodo suspensio contra clericum qui ludat certis lusibus, si ludat extra Diœcesim, non remanet suspensus (*S. Alph.*, l. VII, n. 22).

502. Q. 2. *An possit Episcopus censurare non subditum in sua diœcesi delinquentem?*

R. Etsi peregrini, qui peccant in aliena Diœcesi, non incurrant censuram, quam illius Diœcesis Episcopus inflixit in omnes indiscriminatim qui taliter patraverint, cum non sint ejus subditi: possunt tamen hic et nunc censura puniri. Quod jure merito constitutum est, ut sic coerceantur mali.

Sed requiritur, ut non agatur de persona exempta; aut de persona superiori; et modo episcopus non subditum ante ejus discessum e territorio citatione præveniat; tunc ratione judicii inchoati subjectus illi remanet (*S. Alph.*, l. VII, n. 26; l. VI, n. 591).

503. **Materia censuræ.** Est *culpa mortalis*, *propria*, *externa*, *in genere suo completa, et contumaciæ conjuncta.*

I. *Culpa*; nemo enim puniri debet, nisi peccaverit. Si quis autem esset innocens, sed ex probatis juste esset censura ligatus; etsi in conscientia obstrictus non remaneat, nec fiat irregularis ministrando in Sacris; in foro tamen externo se gerere debet uti censuratus, ad vitandum scandalum.

II. *Culpa mortalis;* censura cum sit pœna gravissima, et culpa gravis sit oportet. Si quid præcipiatur sub censura gravi, quod, om-

ptos si deliquuunt in iis rebus, in quibus Episcoporum vigilantiæ ac jurisdictioni subduntur (Benedictus XIV, de *Syn.* l. IX, c. 15).

Excipe regulares qui speciali gaudent exemptione ut mendicantes ac qui sunt de societate Jesu, quos ajunt tunc tantum potest Episcopus censurare, cum in alienis ecclesiis vel in suis non petita illius benedictione vel ipso contradicente præsumpserint prædicare ex Greg. XV, C. *Inscrutabili* (*S. Alph.*, l. VII, n. 241).

nibus inspectis, sit leve, censura non incurritur. Item est si dubium sit an culpa fuerit mortalis.

III. *Culpa propria*; nam peccata (ideo et pœna) suos auctores tenere debent. Si vero agatur de communitate, ea quidem per modum sententiæ potest interdici; imo suspendi ob bonum commune, licet non singuli deliquerint. At quoad excommunicationem, ut Episcopus valide in totam communitatem eam infligat per modum sententiæ, oportet ut singuli ex illa deliquerint; et item ut singuli excommunicentur.

IV. *Externa*; Ecclesia enim non judicat de mere internis. Item oportet ut externus actus sit in *genere suo completus;* nam odia restringenda: quare censuram latam in homicidas non incurrit qui graviter aliquem percutit cum intentione etiam eum interficiendi, si homicidium non sequatur.

V. *Contumaciæ conjuncta;* contumacia hoc loco est quasi censuræ contemptus, quatenus nempe delinquens scit, nec tamen curat ecclesiam præcipientem sub censura (*S. Alph.*, l. VII, n. 38).

504. Q. *An quis possit ligari pluribus censuris?*

R. Affirm. Nihil enim obstat quominus quis pluribus simul vinculis constringatur ob plura quæ patrat crimina. Sic qui clericum occidit in loco ubi homicidium sub censura prohibetur, dupliciter censuratur. Sic qui clericum ter vel quater percutit posito notabili intervallo inter ipsas percussiones, incurrit ter vel quatuor censuras. At unam tantum incurreret si eum continuo percutiat, tunc actus percussionis non sunt moraliter distincti (*S. Alph.*, l. VII, n. 28).

505. **Monitio præmittenda censuræ.** Generatim loquendo, admonitio delinquentis censuram præcedere debet (et quidem communius et probabilius ad validitatem). Cum enim censura sit pœna medicinalis, necessario supponit contumaciam; atqui nemo contumax nisi fuerit de errore prænonitus.

Sed excipe si censuræ sint in jure latæ, quia lex ipsa satis subditos monet. Item si censura sit ab homine in particularem comminata quia per illud præceptum jam habetur facta monitio. Item si agatur de suspensione et interdicto, quæ ferantur ad punitionem criminis præteriti, tunc non induerent naturam censuræ proprie dictæ. (*S. Alph.*, l. VII, n. 52) (1).

(1) Si censura ferenda sit contra plures, generaliter sufficit ut fiat monitio in Ecclesia coram populo. Si ponatur interdictum contra communitatem, sufficit ut moneantur qui sunt in culpa.

Si feratur censura contra particularem personam, ipsa specialiter citanda est, nisi abscondatur aut fraude impediat monitionem; tunc enim sufficit si fiat monitio in ejus domo, et si domum non habeat, in Ecclesia, tribunali aut loco publico. Requiritur autem trina monitio: vel saltem una pro tribus, modo hæc abbreviatio enuntietur, et tempus tribus monitionibus equivalens concedatur, spatium nempe duorum dierum pro singula, ideoque dierum sex.

CAPUT SECUNDUM

De causis excusantibus a censura et ejus cessatione et absolutione.

506. **Causæ a censura excusantes.** Sunt: *Ignorantia, metus, impotentia, consensus illius in cujus favorem censura lata est, atque appellatio.*

507. Q. 1. *Quænam ignorantia excusat a censura?*

R. Excusat *invincibilis ignorantia* tum juris, tum facti, tum pœnæ. *Juris*, ut si scias a te percutiendum esse clericum, sed nescias hanc percussionem ab Ecclesia censura puniri. *Facti*, ut si scias hanc excommunicationem adesse, sed ignoras a te percussum esse clericum. *Pœnæ*, uti si scias et percussionem clerici ab Ecclesia puniri et quem verberas esse clericum, sed invincibiliter nescias hanc punitionem esse censuram; nam semper deesset censuræ contemptus; non enim contemnit qui ignorat (1). Item excusat ignorantia leviter culpabilis, culpa enim levis non potest puniri gravi pœna.

508. *Quid* (quæres) *si ignorantia sit graviter culpabilis?*

R. Si in censuræ comminatione dicatur: *Qui hoc fecerit scienter, consulto, temere, præsumpserit ausu, temerario* etc., tunc ignorantia graviter culpabilis et crassa excusat, quia hæc verba postulant voluntarium perfectum et scientiam ipsius censuræ. — An excuset etiam ignorantia affectata alii negant, quia hæc verum dolum includit et æquivalet scientiæ. Alii affirmant, quia hæc in rigore non est vera scientia qualis requiritur in pœnis peccantibus impositis; neque enim includit dolum formalem, sed tantum virtualem. Hanc secundam sententiam non audeo dicere improbabilem; sed primæ magis adhæreo saltem ut communiori (*S. Alph.*, l. VII, n. 48).

Si vero in censuræ comminatione illa verba non habeantur, tunc commune est ignorantiam graviter culpabilem, non excusare a censura incurrenda; nam vix inveniri potest ignorantia graviter culpabilis quæ non sit etiam crassa ac supina, ob quam ex ipso jure censura incurritur.

509. Q. 2. *An metus excuset a censura?*

R. Si metus sit injustus et gravis respective ad personam, affirma. Nam eo in casu leges ecclesiasticæ cessant obligare; ergo et pœna illis adnexa corruat necesse est. Idque valet etsi metus gravis non excuset a culpa, uti si delictum jure quoque naturali vetitum sit,

(1) Imo hoc currit etsi ignorantia sit concomitans, ut si quis percutiens clericum ignorans esse clericum, adhuc percussisset si sciret. Nam actu dici non potest quod censuram contemnat, cum actu illam ignoret.

veluti si quis occidat clericum, secus ipse occidendus. Quia semper deest contumacia in Ecclesiam, etsi lex naturalis graviter violetur.

Excipiunt tamen si observatio legis humanæ necessaria videatur pro conservando bono publico ; vel si violatio cedat in contemptum fidei aut potestatis ecclesiasticæ. In tali casu, cum nullus metus excuset ab observatione legis ecclesiasticæ, ita neque excusat a censura (*S. Alph.*, l. VII, n. 46).

510. Q. 3. *An excuset a censura impotentia?*

R. Affirm. sive impotentia sit physica sive moralis ; nemo enim potest ad impossibilia obligari. Hinc qui non habet unde restituat, vel nequeat sine gravi incommodo restituere, non incurrit censuras latas in non restituentes. — Item excusat *consensus illius, in cujus favorem censura lata est.* Casus esset si censura lata sit in debitorem, qui intra datum tempus debitum non solvat ; sed creditor sponte ei proroget tempus.

511. Q. 4. *An appellatio excuset a censura?*

R. Excusat *appellatio legitime interposita ;* hæc enim devolvit causam ad superiorem, suspendit usum jurisdictionis in inferiore, ideo et censuram. Sed necesse est, ut fiat ante censuræ irrogationem ; etenim si jam lata sit censura, ea obtinet, donec a superiore cui appellatum est, cassetur (*S. Alph.*, l. VII, n. 63).

512. Q. 5. *Quot modis censura deleri potest?*

R. Multipliciter, nempe tum abrogatione, revocatione et morte ferentis ; tum cassatione, lapsu temporis et absolutione.

1) *Abrogatione* ; quæ obtinet cum ferens censuram, eam abrogat. *Revocatione*, si qui illam tulit revocat. *Morte ferentis* si censura sit ab homine. Ceterum in hisce casibus cum agatur de censura jam contracta, qui ea ligatus est ut liberetur, ab illa absolvi debet.

2) *Cassatione ;* quæ fit auctoritate superioris in judicio appellationis. *Lapsu temporis*, si ad tempus tantum fuerit inflicta. *Absolutione*, quæ requiritur etsi censuratus retractaverit ac condignam pœnitentiam egerit.

513. Q. 6. *Quinam potest absolvere a censuris?*

R. 1. A censuris non reservatis potest absolvere quilibet confessarius. Sed a latis ab homine per sententiam particularem, non potest absolvere nisi qui eam tulit, vel ejus successor aut superior. Item dicendum de aliis censuris reservatis. Excipe nisi agatur de mortis periculo (tunc deficiente qui facultatem habet) quilibet confessarius (imo quilibet sacerdos) potest absolvere ab omnibus omnino censuris quocumque modo reservatis. Nam æquum est ut omnibus modis juvetur moribundus. — Sed ab infirmo exigenda est non solum sub gravi promissio satisfaciendi parti si fuit læsa ; sed etiam se præsentandi superiori si convaluerit ; quod quidem certum est ex Const. *Apostolicæ Sedis* si agatur de censuris speciali modo Pontifici

reservatis. Imo probabilius et communius idem dicendum si agatur de aliis censuris Papæ reservatis; non quidem ut iterum absolvatur sed ut stet mandatis Ecclesiæ et innotescat superiori quod fuerit absolutus. Quod si non se præsentet, ex jure reincidit in censuram perinde ac si non fuisset absolutus. Quando autem Tridentinum decernit, in articulo mortis omnem reservationem cessare, non loquitur de censuris, sed de casibus reservatis, quos tunc quilibet confessarius potest directe et plene absolvere (1).

2) Episcopi ex Tridentino vel per se (sub quo nomine veniunt vicarius generalis et capitularis et prælati cum jurisdictione quasi episcopali), vel per alios specialiter delegatos possunt absolvere subditos suos, probabilius etiam extra diœcesim, in foro conscientiæ tantum ab omnibus casibus et censuris occultis Papæ reservatis, exceptis quæ sunt speciali modo Papæ reservatæ. Et possunt absolvere etiam peregrinos, cum fiant subditi, se in foro sacramentali submittendo. Imo absolvere possunt etiam ab omnibus censuris et casibus papalibus quocumque modo reservatis etsi notoriis seu publicis omnes fideles qui legitime sunt impediti personaliter Romam adire; ne ex dilatione absolutionis animabus periculum immineat (*S. Alph.*, l. VII, n. 81).

Censentur autem legitime impediti, senes sexagenarii, Regulares quoad incursas censuras ante ingressum in Religionem, pauperes nisi agatur de mendicis vagabundis, mulieres nisi expresse censura notentur, impuberes etsi petant absolutionem pubertate adepta, pueri, filiifamilias, carceribus detenti, infirmi, milites, collegialiter viventes, obstricti cura alendi familiam vel gerendi publicum officium, et ceteri qui nequeunt Romam proficisci sine gravi damno suo vel item suorum, sive temporali sive spirituali.

Et tunc si impedimentum sit *perpetuum* (et tale habetur si durare possit per decennium) absoluti ab Episcopo jugiter remanent liberi. Si *ad longum tempus*; nempe si duret per annum vel sex menses, potest adhuc absolvere Episcopus, sed emitti debet ab impedito (pueris exceptis), ut possit absolvi, juramentum de se quantocius superiori præsentando, sub pœna reincidentiæ. Si sit *ad breve tempus*, nempe per dies, potest tantum Episcopus absolvere, si urgeat necessitas ad vitandam in-

(1) S. Pœnitentiaria interrogata: « Confessor simplex, præsente alio facultatem habente in periculo mortis directe et sine admonitione adeundi superiorem si convalescat, absolvit peccata cum censuris reservata judicans se habere hanc facultatem a Tridentino, et quia multi viventes theologi hoc idem docent, quæritur utrum confessor hic inquietandus et reprehendendus sit? » respondit consideratis expositis: *Orator consulat probatos auctores*, 21 nov. 1873. Porro inter probatos auctores probatissimus est S. Alphonsus, ut merito concludunt *Vind. Alph.* edit. 2°, t. 2, pag. 192.

Si vero agatur de censuris ab Episcopo reservatis, tum confessarius simplex, præsente ipso Episcopo in mea sententia non potest ab illis absolvere. Cum enim debeat pœnitens si convaluerit se Episcopo præsentare, id potest facere statim cum Episcopus adsit; ideo debet (*S. Alph.*, l. VII, n. 92).

famiam vel scandalum, in suo statu manente censura, et cum obligatione se præsentandi superiori.

514. Sancti Officii Congregatio interrogata: « An impediti adire Romam in persona, teneantur adire saltem per epistolam aut procuratorem ad absolutionem a casibus Sedi Apostolicæ reservatis impetrandam, respondit 8 julii 1860: *Consulat probatos auctores, inter quos S. Alphonsum Mariam de Ligorio.* » Porro ex S. Alphonso probabilior et communis est sententia negativa; tum quia, stante impedimento Romam adeundi, restituitur ex jure Episcopis potestas ordinaria absolvendi per reservationem ipsis ablata; tum quia (ut ait Roncaglia) jus non obligat reum, nisi ut personaliter adeat Papam; unde si id præstare nequit, ad aliud non tenetur (*S. Alph.*, l. VII, n. 89) (1).

515. *Resolve.* 1) Archiepiscopus licet Episcopo superior nequit suffraganeos a censuris absolvere, nisi in causa appellationis, aut visitationis ex officio; quia tunc tantum jurisdictione potitur.

2) Superior ecclesiasticus vel ejus delegatus potest absolvere a censura etsi non sit sacerdos; nam hæc facultas residere potest in clerico tonsura insignito.

3) Qui habet facultatem generalem absolvendi a censuris Papalibus, non ideo absolvere potest a censuris speciali modo Papæ reservatis, nisi id expresse declaretur: ex Const. *Apostolicæ Sedis.*

4) Qui pluribus est ligatus censuris, potest absolvi ab una, non ab aliis, si inter illos non adsit necessaria connexio. Sane qui pluribus ligatus catenis, ab una liberari potest, non ab aliis.

5) Absolutio a censuris dari potest etiam sub conditione de futuro, v. g. si censuratus restituerit, illico solutus evadat.

6) Absolutio extorta a superiore per metum gravem illi incussum est invalida. Item si data sit ob causam falsam, quæ tamen fuerit principalis.

7) Ad licitam absolutionem necesse est ut censuratus illam postule; attamen aliquando ea datur adhuc contumaci vel ob bonum publicum vel ut facilius reus resipiscat.

8) Necesse est ad absolutionem ut censura irretitus et scandalum reparet, et parti læsæ satisfaciat; vel si non valeat hic et nunc, ut juret se quamprimum poterit satisfacturum. Hinc in facultate absolvendi addi solet: aliis *de jure injungendis.*

9) Seclusa prohibitione absens potest valide absolvi a censura,

(1) Quoad autem ad Pœnitentiariam fiat recursus, non concludit; hoc privilegium est favorabile, quo nemo uti tenetur: vel etiam ad illam fit recursus ob temporarium impedimentum, ut eo tunc cessante, obligatio minime reviviscat. Ita probabilius et communiter cum Alasia, Milante, Roncaglia, Salmanticensibus contra Lugo et Bonacina (*S. Alph.*, l. VI, n. 563; l. VII, n. 89).

An vero diu impediti adire Episcopum possint a quocumque confessario absolute a reservatis absolvi, etsi plures (et quidem probabiliter) affirment; nam ubi eadem est ratio, idem jus esse debet: negant tamen communius, quia hoc conceditur tantum Episcopis, nec in lege positiva valet argui a pari. Adde vix contingere ut ad Episcopum fieri non possit recursus (*S. Alph.*, l. VII, n. 92).

etsi reus vel superior extra diœcesim sit. Hæc enim absolutio est mera vinculi relaxatio, quæ etiam per litteram vel nuntium fieri potest. (*S. Alph.*, l. VII, n. 117, etc.)

10) Absolutio nisi aliud præcipiatur dari potest extra confessionem, cum illa magis forum externum respiciat. Quod valet, uti docent cum Suarez, etsi data sit facultas absolvendi *in foro conscientiæ* vel *injuncta pœnitentia salutari*; per id enim id unum significatur licentiam illam non extendi ad forum judiciale seu contentiosum. Attamen generatim convenit ut absolutio tribuatur in Pœnitentiæ sacramento, quia censuratus melius disponi solet, et sic fert usus.

11) Ex Rituali Romano, si agitur de absolvendo in foro interno, usurpanda est communis forma quæ adhibetur in ipsa sacramentali absolutione cum intentione manifestata pœnitenti eum absolvendi a speciali illa censura. Si vero absolutio sit pro foro externo, tunc si a superiore præscribatur forma, ipsa adhibenda erit; sin autem ordinarie hac forma detur absolutio: *Dominus N. J. Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius et SS. Domini Nostri Papæ N. (vel Reverendissimi Episcopi N.) mihi concessa absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi propter talem causam N. et restituo te communioni et unitati fidelium et sanctis Sacramentis Ecclesiæ; in Nomine* etc.

Ceterum ad dandum validam absolutionem non requiritur ut ex primatur causa ob quam censura fuit incursa; neque determinata verborum formula, cum satis sit voluntas absolventis, aliquo signo externe manifestata (*S. Alph.*, l. VII, n. 116).

CAPUT TERTIUM

De censuris in specie.

516. Ex vigenti Ecclesiæ disciplina censura revocatur ad excommunicationem, ad suspensionem atque interdictum.

Art. 1. — De Excommunicatione.

517. **Excommunicatio.** Est censura, qua christianus separatur a societate seu communione fidelium et privatur bonis quorum distributio ad Ecclesiam pertinet.

518 Q. 1. *Quotuplicis generis sunt excommunicati?*

R. Alii dicuntur *tolerati* seu non vitandi, quos nempe fideles vitare non tenentur. Alii *non tolerati*, seu vitandi, quos fideles vitare debent sub excommunicatione modo *majori*, ut si quis cum illis communicet in ipso crimine; modo *minori* ut si quis communicasset cum illis, non tamen in crimine criminoso, qui ideo remanebat privatus par-

ticipatione sacramentorum. Ante Concilium Constantiense omnes excommunicati majori excommunicatione erant vitandi; sed postea ab Const. Martini V *Ad vitanda scandala* vitandi tantum erant notorii percussores ecclesiasticorum, et excommunicati nominatim, id est per sententiam in illos expresso nomine, latam.

Verum hodie de jure communi ex Const. *Apostolicæ Sedis* Pii IX illi tantum vitandi sunt qui nominatim excommunicantur a R. Pontifice. Et qui cum istis communicant in crimine criminoso (id est in crimine ob quod censura lata est) eis scilicet impendendo auxilium aut favorem. Item clerici qui illos admittunt ad divina officia, incurrunt majorem excommunicationem Papæ reservatam. Atque ideo excommunicatio minor amplius non viget.

519. Q. 2. *An toleratus possit semper communicare cum fidelibus?*

R. Affirm. si ab ipsis fidelibus rogetur, id enim concessum est a jure. Si vero non rogetur neque implicite, communicare prohibetur sub gravi in divinis; in humanis sub levi, nisi justa causa aliud suadeat, vel contraria consuetudo.

520. Q. 3. *In quibusnam casibus fideles tenentur vitare excommunicatum non toleratum?*

R. Casus continentur hisce versiculis:

Si pro delictis anathema quis afficiatur,
Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

I) *Os*, id est colloquia, literæ, signa benevolentiæ. 2) *Orare*; id est quælibet in divinis communio, uti assistere missæ, recipere sacramenta etc. 3) *Vale*, nempe particulares salutationes. 4) *Communio*, societas negotii, habitationis etc. 5) *Mensa*, invitatio nempe reciproca ad convivia.

521. Sunt tamen casus in quibus jura et Doctores permittunt fidelibus communicare cum ipso excommunicato vitando. Qui hoc versiculo notantur:

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

1) *Utile;* utilitas nempe tam ipsius excommunicati, v. g. ut resipiscat; tum aliorum. Ita licet ab eo consilium petere pro lite, si non adsit alius æque idoneus.

2) *Lex*, nempe matrimonialis, ob quam conjuges possunt invicem communicare et debitum conjugale petere et reddere ad vitandum incontinentiæ periculum, etsi illorum unus sit vitandus.

3) *Humile* nempe subjectio debita majoribus, quæ adhuc licite exhibetur; ut filii etiam emancipati erga parentes, clerici erga prælatos, milites erga duces, famuli erga dominos etc.

4) *Res ignorata*, si nempe quis ignorat aliquem esse excommunicatum. Est autem satis probabile excusare etiam ignorantiam crassam.

5) *Necesse*, nempe gravis necessitas sive spiritualis sive tempo-

ralis. Hinc licite tribuitur excommunicato vitando eleemosyna si ea indigeat; sicut etiam potest ab eo peti hospitium. Item est si quis cogatur gravi metu ad talem communionem, modo non sit in contemptum religionis vel ecclesiasticæ potestatis, neque in re intrinsece mala (*S. Alph.*, l. VII, n. 206).

522. Effectus excommunicationis. Alii sunt *immediati*, alii *mediati*, prout vel ab ipsa censura, vel dumtaxat a censuræ violatione oriuntur.

Immediati plures numerantur: 1) Privatio tum activa usus Sacramentorum, idest facultatis ea conficiendi et ministrandi; tum passiva idest facultatis ea suscipiendi. 2) Privatio participationis publicorum suffragiorum et precum in Ecclesia communium. 3) Privatio divinorum Officiorum et ecclesiasticorum Beneficiorum inhabilitas. 4) Privatio communionis forensis et civilis. Item jurisdictionis ac sepulturæ ecclesiasticæ.

Effectus vero *mediati* seu remoti sunt: 1) *Irregularitas*, quam incurrit qui tali excommunicatione innodatus exercet solemniter actum alicujus Ordinis sacri; vel illicite Sacramenta ministrat.

2) *Hæresis suspicio*, qui enim per annum in censura insordescit, contra illum, ex Tridentino, *tanquam de hæresi suspectum procedi potest* (Sess. 25, c. 3 *de Ref.*); quia præsumitur male sentire de potestate Ecclesiæ.

3) *Probatio delicti*; qui enim annum perdurat obstinate in excommunicatione, habetur pro convicto et confesso de crimine patrato.

4) *Privatio Beneficiorum*; si excommunicatus triennio sic perseveret, debet a judice privari Beneficiis omnibus (*S. Alphonsus*, l. VII, n. 157).

§ 1. — De privatione Sacramentorum, suffragiorum, precum, divinorum Officiorum, ac Beneficiorum inhabilitate.

523. **Privatio Sacramentorum.** *Quæsita et resolutiones.*

Q. 1. *Excommunicatus potestne Sacramenta conficere et ministrare?*

R. 1. Si agatur de *validitate*, excommunicatus licet vitandus, Sacramenta valide conficit et ministrat; ubi enim omnia ad Sacramentum necessaria concurrunt, nequit Ecclesia illud invalidare. Excipitur *Pœnitentia* pro excommunicato vitando; cum ad illud requiritur etiam potestas jurisdictionis, qua vitandus privatur ab Ecclesia, nisi error communis cum titulo colorato illam, suppleat vel res sit de casu necessitatis.

R. 2. Si agatur de *licitate*, distingue inter toleratum et non toleratum. 1) *Toleratus* prohibetur sub gravi Sacramenta ministrare, et si ministrat fit irregularis, nisi adsit necessitas, vel a fidelibus expostuletur. Imo docent complures eundem posse etiam celebrare, etsi

non expostuletur, si dies festus occurrat, neque alius adsit sacerdos qui Missam celebret; nam recte præsumitur populus Missam petere ad implendum præceptum. Semper tamen supponimus quod et ministrans, et celebrans se ponant in statu gratiæ; secus semper sacrilege agerent.

2) *Non toleratus* nequit ne rogatus quidem Sacramenta conficere aut ministrare (nisi id necesse sit ad vitandam infamiam, vel ad proximo succurrendum in necessitate). Secus gravissime peccat; cum graviter omnis communicatio cum fidelibus ei interdicta sit, et irregularitatem incurrat ob censuræ violationem (*S. Alph.*, l. VII, n. 170).

Diximus *vel ad proximo succurrendum*. Nam a vitando, licet petere Baptismum et Pœnitentiam, cum sint tantæ necessitatis. Idem docent de Extrema-Unctione, si infirmus aliter juvari non possit; de Ordine, si communitas egeat sacerdotibus; de Matrimonio, si fama sponsorum tuenda vel prolis bonum id postulet (*S. Alph.*, l. VII, n. 171).

524. Q. 2. *An excommunicatus possit Sacramenta suscipere?*

R. Certum est excommunicatum sive toleratum sive non toleratum valide omnia Sacramenta, saltem quoad substantiam, suscipere, excepto sacramento Pœnitentiæ. Imo verius ne isto quidem excepto si invincibiliter ignoret id sibi prohiberi, nec cetera desint requisita; nam ex una parte non est indispositus, quia ignorando prohibitionem, ignorat etiam suam indispositionem; ex altera nequit Ecclesia directe inhabiles reddere ad Sacramenta eos, qui jure divino habiles sunt.

Si vero quæratur de licitate, cuilibet excommunicato sive vitando sive non, sub mortali prohibetur Sacramenta suscipere; nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis (non tamen incussus in contemptum censuræ), jacturæ famæ, bonorum, etc.; quia censura per se non obligat cum tanto rigore (*S. Alph.*, l. VII, 159).

525. Q. 3. *Quid si minister Sacramenta conferat excommunicato?*

R. Si minister scienter ac sponte confert Sacramenta excommunicato vitando peccat graviter, quia communicat in Divinis cum indigno. Imo clerici ad divina officia admittentes excommunicatos nominatim a Papa incurrunt excommunicationem Papæ reservatam. Qui vero admittunt nominatim ab aliis excommunicatos, interdicto ab ingressu Ecclesiæ tenentur ex Constit. *Apostolicæ Sedis*.

Si vero Sacramentum scienter conferat excommunicato non vitando, peccabit quidem mortaliter contra præceptum divinum, quod prohibet Sacramenta indignis ministrari; tanto magis si aliis id notum sit, cum addatur scandalum. Non tamen peccabit vi censuræ, idest contra legem ecclesiasticam: quia hæc probabilius non impedit communicationem cum excommunicato tolerato neque in Divinis. Hinc licet ministrare Sacramenta excommunicato, qui sit in bona

fide, quia tunc non datur indigno, si alias dispositus sit, et Sacramenta petat; et præstet illum relinquere in sua bona fide (1).

Si vero dubium sit an censuratus sit absolutus, casu quo petat, maxime si affirmet se absolutum, ei licite ministratur sacramentum; quia non est præsumendus velle de novo delinquere, nisi gravia sint indicia contraria (*S. Alphonsus.*, l. VII, n. 160).

526. **Privatio suffragiorum.** Si sermo sit de suffragiis et precibus privatis, quæ nempe fideles proprio tantum nomine peragunt (uti sunt jejunia, orationes et alia, quæ ab ipsis aut ab Ecclesiæ ministris, seu ut sunt personæ privatæ fiunt), quilibet potest pro excommunicatis etiam vitandis ea peragere etiam in Ecclesia. Imo sacerdos potest etiam pro iis Sacrificium offerre ex sua propria privata intentione et nomine proprio (et accipere ab iis stipendium ex Billuart); vel eorum in specie meminisse in *Memento*, ad hoc ut Deus eos convertat. Excommunicati enim licet vitandi non privantur communione caritatis, quæ omnes amplectitur.

Si vero sermo sit de precibus ac suffragiis, quæ fidelibus proveniunt ex operibus nomine Ecclesiæ ab ejusdem ministro actis, uti sunt Missæ, exequiæ, Officia aliaque pia opera, quæ fiunt ab Ecclesiæ ministris prout sunt tales, nempe in persona Ecclesiæ (ad quæ etiam Indulgentiæ revocantur), certum est hæc non posse valide applicari excommunicatis vitandis, uti constat ex jure canonico.

Hæc de excommunicatis vitandis; si enim res sit de *toleratis*, an possit pro illis nomine Ecclesiæ offerri Sacrificia, fieri suffragia et communes in Ecclesia preces fundi ac Officia decantari, alii negant cum Bellarmino, nam permissio communicandi fuit facta solum in commodum fidelium. Alii cum Navarro et Salmanticensibus affirmant, nam communicatio illa indistincte permissa fuit. Utraque sententia probabilis; ideo secunda potest tuto teneri, maxime si secus timeatur publica turbatio (*S. Alph.*, l. VII, n. 164).

527. **Privatio divinorum officiorum.** Per officia divina hic intelliguntur Missa, pubblicæ processiones, Horæ solemniter decantatæ, solemnis benedictio, consecratio chrismatis, benedictio candelarum et similes cæremoniæ, quæ fiunt ex instituto Christi vel Ecclesiæ; aut quæ propriæ sunt Ordinis clericalis, ut cantus Epistolæ vel Evangelii cum ornamentis propriis, etc. Hoc posito:

528. Q. 1. *An excommunicatus possit interesse divinis Officiis?*

R. Prohibetur sub mortale iis interesse quia censura privat eorundem usu, nisi excuset ignorantia vel necessitas vitandi scandali. Unde

(1) Item confessarius absolvere deberet pœnitentem censura etiam Papæ reservata irretitum, qui nequiret absque gravi scandalo vel infamia (quia censura est occulta) omittere sacramentorum receptionem, missæ celebrationem etc. Et postea illum remittere ad habentem facultatem ut directe etiam absolvatur; vel ipse hanc facultatem obtinere. *Frassinetti.*

excommunicatus si Sacrum faciat, et excommunicationis recordetur, tenetur si potest sine admiratione, Missam interrumpere, nisi jam consecraverit. (*S. Alph.*, l. VII, n. 174).

Excipitur 1: *Auditio concionis*, id enim Ecclesia libenter permittit, ut excommunicatus ad conversionem inducatur.

2) *Usu sacramentalium*; quæ inter officia divina non recensentur. Unde excommunicato etiam vitando non prohibetur eorum usus, non quidem ut participet fructum; sed ut ea veneretur. Ita potest uti imaginibus, Reliquiis, aqua benedicta et aliis sacris, ut eas honorando, gratiam resipiscendi obtineat. Hinc versus:

Missa, preces, Horæ, processio publica, quidquid
Clerus agit solemne: Sacramentalia, Verbum
Excipe; namque istis uti, hoc audire licebit.

529. Q. 2. *An obligatus ad Horas per excommunicationem liberetur?*

R. Negative sive sit vitandus sive non; nam *nemo debet reportare commodum ex propria iniquitate.* Quod valet etsi teneatur ad illas sola ratione Beneficii, et fructus non percipiat; quia titulus semper perseverat. Tenetur tamen Horas privatim recitare, et recitando non debet dicere: *Dominus vobiscum*, sed *Domine exaudi orationem meam;* quia illa formula importat quandam salutationem ad populum; secus venialiter peccaret.

Horas privatim recitare cum aliis non videtur excedere veniale vel pro ipso vitando. Quia licet isti prohibeatur cum aliis communicare etiam in oratione privata; attamen, secluso scandali periculo et Ecclesiæ contemptu, non censetur materia gravis socium sibi sumere. Imo famulus, vel sacerdos jussu domini vel Episcopi excommunicati cum illo recitans, ne leviter quidem peccat; quia tunc obsequium famulatus præstat. (*S. Alph.*, l. VII. n. 174).

530. Q. 3. *An ecclesiastici possint sacra Officia peragere, et fideles iis interesse una cum excommunicato?*

R. Affirmative, si excommunicatus sit toleratus; quia tunc ipsis permititur cum tali excommunicato communicare. Si vero sit vitandus, hoc nefas est ob rationem contrariam; hinc probabilius sub gravi prohibitum est, assistere cum tali excommunicato processioni, solemni benedictioni, etc., tanto magis, si assistant Missæ sacrificio.

Si vero fideles in eandem Ecclesiam cum ipso concurrunt, at non eandem, sed diversam ab illo Missam audiant, recedere non tenentur; nec sacerdos qui pro istis fidelibus celebrat Sacrum relinquere. Quia non est communicatio in eodem divino, sed illa assistentia in uno loco materialiter se habet. (*S. Alph.*, l. VII, n. 177).

531. Q. 4. *Quid agendum si excommunicatus vitandus vult assistere divinis Officiis?*

R. Si monitus permanet, ab ecclesia expellendus. Quod si expellendo grave timeatur incommodum (quod hodie timendum est maxime

ex parte civilis potestatis), tunc Officia etsi inchoata sunt relinquenda et alibi si fieri potest absque solemnitate finienda.

Et similiter sacerdos si Missam celebrat, etiam festo die abrumpat, Canone nondum inchoato. Si Canonem inchoaverit, poterit (ceteris abeuntibus) Sacrum perficere, vel ex sententia æque probabili adhuc abrumpere. Si vero jam consecraverit, solo manente ministro pergat usque ad Communionem inclusive, et alia perficiat in Sacrario vel loco decenti. (*S. Alph.*, l. VII, n. 177).

532. **Ad Beneficia inhabilitas.** Excommunicatus etiam non vitandus fit ex jure prorsus inhabilitis ad beneficia ecclesiastica de novo *obtinenda*. Excipiunt si Papa scienter conferat beneficium excommunicato, vel addat clausulam absolutionis ad cautelam, uti solet.

533. Quod dictum est de ecclesiasticis Beneficiis, idem communiter dicunt tum de pensione clericali, quæ datur in titulum Beneficii ob ministerium ecclesiasticum; tum de pensione ecclesiastica licet temporali, quæ datur ob officium ecclesiasticum, v. g. Vicario Episcopi.

534. Item excommunicatus sive vitandus sive non, fit ineptus ad obtinenda quæcumque ecclesiastica *Rescripta* tam gratiæ quam justitiæ, ita ut quidquid fuerit impetratum, ipso jure nullum sit. (*S. Alph.*, l. VII, n. 180).

§ 2. — De privatione communicationis forensis et civilis, jurisdictionis et sepulturæ ecclesiasticæ et de monitorio.

535. **Privatio communicationis forensis.** Hæc communicatio respicit ea quæ pertinent ad judicium sive civile sive ecclesiasticum. Hac de re jure decernitur:

1) Excommunicatus *toleratus* nulla communicatione forensi privatur ipso facto. Unde valide agit, si ea utatur; sed potest repelli.

2) Excommunicatus *vitandus* privatur omni actu ad iudicium pertinente in foro civili: proinde nequit esse iudex, advocatus, actor, testis, tabellio, procurator, etc. Pariter nequit esse tutor, aut executor testamentarius (verum istæ iuris dispositiones hodie in foro civili non amplius obtinent.)

A fortiori privatur omni actione in foro ecclesiastico; attamen potest appellare, et appellationem prosequi. (*S. Alph.*, l. VII, n. 184).

536. **Privatio communicationis civilis.** Hæc importat, ut nec ipse excommunicatus cum aliis, nec alii cum ipso communicare valeant in re civili ac politica per modum sive societatis sive conversationis, nisi gravis causa excuset. (*S. Alph.* l. VII, n. 188).

Hæc de solis vitandis; ex hodierna enim consuetudine tolerati non amplius peccare videntur in civilibus cum fidelibus communicando, etsi ab illis non requirantur. Diximus in *civilibus*; non enim possunt communicare in divinis nisi fuerint requisiti ex S. Pœnitentiaria 5 jul, 1867. (*S. Alph.*, Ho. Ap. tr. XIV, n. 20).

537. **Privatio jurisdictionis.** Excommunicatus vitandus in foro tam interno, quam externo, privatur omni usu jurisdictionis, si quem antea habebat. Unde valide nequit eligere neque præsentare ad Beneficium, tanto minus illud conferre: et qui ab eo Beneficium accipit, est intrusus. Item neque leges valide condere, censuras ferre, aut sententias dare.

Diximus *vitandus*; quia si talis non esset, peccaret quidem graviter non tantum ecclesiasticus, sed probabilius etiam laicus, si in re gravi jurisdictionem exerceret absque gravi necessitate vel nisi rogatus fuerit; sed valide semper ageret, cum nullibi id invalidetur. Attamen possunt repelli ab iis quorum interest. (*S. Alph.*, l. VII, n. 139; l. V, n. 88).

538. **Privatio sepulturæ ecclesiasticæ.** Sepultura ecclesiastica ea est quæ fit in loco ad fidelium tumulationem benedicto. Excommunicatus vitandus nequit in loco sacro tumulari; et si contrarium fiat, erui debet (si adhuc possit) et locus sacer reconciliari. Quod si decessit cum signis pœnitentiæ, ejus cadaver absolvendum a censura antequam sepeliatur; vel postea si jam sepultum fuerit.

Mandantes autem seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos incurrunt excommunicationem latæ sententiæ nemini reservatam. Qui vero nominatim excommunicatos ad ecclesiasticam sepulturam admittunt, interdictum ab ingressu ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint ex Constit. *Apostolicæ sedis.* (*S. Alph.*, l. V, n. 647).

Diximus *excommunicatus vitandus*; non vitandus enim licite sepelitur in loco sacro, si cum pœnitentiæ signis e vita migraverit. Unde si ei sit deneganda sepultura ecclesiastica, non jam est ratione censuræ, sed potius publicæ indignitatis. Nam *quibus vivis communicamus, mortuis communicare possumus*, quamvis deceat ut prius ab excommunicatione absolvantur. (*S. Alph.*, l. VII, n. 186).

539. Q. I. *Quinam præter excommunicatos vitandos et nominatim interdictos privandi sunt ecclesiastica sepultura?*

R. De jure communi sunt sequentes:

I. *Infedeles* omnes quicumque sint, sive pagani, sive judæi, mahumetani, sive infantes sine baptismate mortui.

II. *Apostatæ* a christiana fide. Huc revocantur *veteres catholici* ita dicti, et *liberi cogitatores*, et omnes, qui scriptis pubblice atheismum, deismum, pantheismum docent. Item revocatur impia secta sub titulo: *Ecclesia catholica nationalis italica*, quæ negat unam esse fidem, unam Ecclesiam, unum illius visibile caput a Christo Domino constitutum, sed novum et profanum humanæ religionis ædificium excitare audet. Ceterum hujusce actionis auctor, sectatores, et qui operam, consilium, assensum, favorem præbent, Brevi 3 jul. 1875 excommunicantur, atque excommunicati vitandi habendi sunt.

III. *Hæretici* qui errorem suum palam profitentur, eorumque fautores notorii, nec non publici schismatici.

IV. *Suicidæ* qui sibi mortem intulerunt ira aut desperatione impellente, nisi signa pœnitentiæ aut dementiæ dederint. Idem *duellantes* si in ipso conflictu perierint.

V. *Peccatores publici et notorii* qui in impœnitentia decesserint, ut sunt qui publice vitam degunt in adulterio vel concubinatu ; modo eorum impœnitentia usque ad extremum sit omnino certa, et adeo publica ut sepultura sine novo scandalo concedi nequeat.

535. Non est tamen per se deneganda ecclesiastica sepultura : 1) Mimis et comœdis. Neque qui morte plectuntur si signa pœnitentiæ dederint ; qui tamen sepeliendi sunt sine ulla solemnitate, et quin ad ecclesiam pro exequiis deferantur. — 2) Non est deneganda in dubio ; sed tunc recurrendum ad Episcopum ; et si tempus urget sepultura ecclesiastica erit concedenda ; nam odia sunt restringenda : idque maxime hodie cum ex denegatione magna incommoda oriri possint. — 3) Neque deneganda est si sacerdos solus testis sit repulsæ et impenitentiæ moribundi. Imo præstat ut sacerdos dubius de dispositione moribundi ipsum absque testibus alloquatur et ad confessionem inducat, ne malus ejus animus innotescat, aliter esset si aliquod pubblicum scandalum sit necessario reparandum. Gury, Gousset, Frassinetti (1).

540. *Quaesitum fuit* : 1) An possit administrari Eucharistia notorie censuratis, antequam rite cum Ecclesia reconciliati fuerint ? 2) Si quis ex iisdem censura ecclesiastica notorie innodatus obierit, et juxta sacros Canones et normas hac de re a Doctoribus traditas, ecclesiastica sepultura carere omnino debeant, et si pertinaciter gravibus minis expostulentur exequiæ et ipsa sepultura ecclesiastica, quomodo in hujusmodi casu sese gerere debeat parochus ?

S. Pœnitentiaria 10 dec. 1860 respondit. Ad 1) *Negative.* Ad 2) *Curandum ut cunta ad normam sacrorum Canonum fiant : quatenus vero absque turbarum et scandali periculo id obtineri nequeat, parochus neque per se neque per alios sacerdotes ad exequias et ad sepulturam ullo modo concurrat* (V. *Scavini*, lib. IV, nn. 220, 237, etc.)

(1) Quamvis ad loci communitatem spectet Cœmeterii ædificatio et conservatio illud tamen semel benedictum, locus sacer est. Cum autem benedicitur, pars aliqua extrema illius sine benedictione relinquatur, ut inserviat pro sepultura infantium non baptizatorum aliorumque, quibus denegatur sepultura Ecclesiæ : nec requiritur, ut illa pars per murum, vel quid aliud separetur (etsi murum desideret), modo discerni possit. Cum tamen alicubi contingat, ut sacrilege per vim sepeliantur in loco sacro qui illum polluunt (ex dictis t. II, n. 553), sapitenter in illis locis statutum est ad præcavendam profanationem, ut omittatur totius cœmeterii benedictio, sed ut singulis vicibus benedictio fiat loci, in quo cadaver est deponendum, juxta Rituale. At quoad hoc interrogetur Episcopus.

Si cœmeterium procul a parœcia ædificetur non amplius tenetur parochus usque ad illud cadaver comitari ut prius solebat vi statuti vel consuetudinis, nisi nova fiat conventio. Ita Nota Ministerial. anno 1835 (v. *Scavini*, l. IV, app. 9 et 10. *De sepultura ecclesiastica et civili tantum, de cœmeteriis, cadaverum crematione* etc.)

541. Q. 2. *An excommunicatus teneatur curare absolutionem ad implendum præceptum Missæ, Confessionis et Communionis?*

R. Quoad Missam negant communiter, nisi agatur de amovendo impedimento levi. Quia nemo tenetur ad impedimenta extraordinaria auferenda, ut se habilem reddat ad præceptum Ecclesiasticum adimplendum: nam non obligat cum incommodo gravi.

Secus quoad Confessionem et Communionem: cum radicaliter et proxime sint præcepta divina, quæ magis urgent, minusque patiuntur interpretationem. (*S. Alph.*, l. VII, n. 161).

542. **Monitorium.** Monitorium seu publicum edictum, est *mandatum judicis ecclesiastici, quo sub excomunicatione præcipitur manifestatio auctorum criminis.* Sub gravi est revelandum si delictum vergat in damnum commune, etsi occultum; nisi adesset firmissima emendationis spes delinquentem privatim corrigendo. Quod si vergat in damnum tertii, est revelandum, si crimen probari potest. Si tandem non vergat in ullius damnum, nemo tenetur illud revelare, nisi præcedat infamia, sive rumor de illo; quia secus neque judex potest de eo inquirere.

543. Qui autem delictum noverint sub secreto ad consilium præbendum, non tenentur ad denuntiationem, uti docet Angelicus; quia jus positivum non potest juri naturæ derogare (*S. Alph.* l. VII, n. 214).

Art. 2. — De Suspensione.

544. **Suspensio.** Est *censura qua Clerico officio beneficioque interdicitur.* Potest esse vel totalis si ab utroque et officio et beneficio, vel partialis si ab alterutro tantum clericus prohibeatur. Officium autem idem est ac potestas spiritualis, et duobus continetur *ordine* et *jurisditione.* Ex hisce patet:

1) Suspensionis subjectum solum esse clericum, quem tamen suspensio comitatur ubique, cum hæc immediate afficiat personam.

2) Per hanc censuram non privari clericum passiva Sacramentorum receptione, neque ingressu Ecclesiæ, neque communibus suffragiis aut ecclesiastica sepultura. Hinc si quis sit suspensus ab audiendis Confessionibus, vel a Missæ celebratione, et hæc suspensio sit riservata, simplex confessarius non poterit quidem auferre suspensionem; sed poterit suspensum a peccato absolvere, atque ad Communionem admittere, si ipsum vere pœniteat de admisso scelere, ac sublato scandalo.

3) Hanc pœnam utpote gravissimam, Prælati non debent infligere nisi ob gravem culpam, neque sine scriptura; ita ut si superior oretenus clerico suo dicat: *Ego te suspendo*, hæc loquendi formula habenda sit potius uti simplex celebrandi prohibitio, quam veri nominis suspensio: et qui eam violat gravis inobedientiæ reus evadit, sed irregularitatem non incurrit.

4) Si suspensio feratur simpliciter in capitulum vel collegium, ea non extenditur ad singulas personas quoad munia particularia; sed tantum ad Officia vel Beneficia, quæ pertinent ad communitatem, secundum quod illa unum corpus constituit. Si suspensio feratur in

communitatem et in singulas ipsius personas, non afficit innocentes (*S. Alph.* l. VII, n. 317).

545. **Effectus suspensionis.** Suspensus pure, simpliciter et absolute (ut si dicatur: *Qui talia egerit, suspensionem incurrat*) intelligitur totaliter suspensus (nisi aliter explicet usus), ita ut ipsi sit interdictus omnis usus Ordinis ac jurisdictionis et fructuum Beneficii perceptio.

Suspensus *ab Ordine* tantum prohibetur exercere omnem actum cujuscunque Ordinis tam majoris quam minoris exercitum solemniter, nempe modo quo a laicis pure talibus nequit exerceri. At potest adhuc agere quæ sunt simplicis jurisdictionis, ut a censuris absolvere; non tamen in Pœnitentiæ sacramento absolvere, quia talis absolutio est etiam actus Ordinis.

Suspensus ab *Officio* privatur omni usu Ordinis et jurisdictionis, alteriusve ecclesiastici ministerii quod nonnisi a Clero ut tali exerceri potest. Ideo nequit administrare Sacramenta, celebrare missam, excommunicare, absolvere, Indulgentias concedere, exercere Pontificalia. At non ideo censetur suspensus a Beneficio: quare adhuc poterit illius fructus percipere si per alios impleat onera.

Suspensus ab aliquo ecclesiastico *Beneficio*, idest ab ejus fructibus et administratione, non est suspensus ab Officio. Et probabilius neque ab ecclesiasticis Beneficiis quæ extra Diœcesim haberet, nisi suspensio sit a jure (vel etiam ab homine, qui exprimat se velle suspendere ab omnibus Beneficiis). Imo si tempore suspensionis aliud ecclesiasticum Beneficium acquirit, probabilius ejus collatio non est irrita, sed tantum irritanda (*S. Alph.* l. VII, n. 316) (1).

546. Q. 1, *Quid de suspensione ad cautelam?*

R. Suspensio *ad cautelam* in eo posita est, ut clericus arceatur ab exercitio ministerii sacri, non quia de crimine jam convictus; sed quia non decet sancta tractari ab illo de quo fama male refert.

Stricte censura appellari non potest; ideo patet non requiri ad eam formulas canonicas pro censuris infligendis præscriptas; nec irregularitatem incurri, si violetur. At graviter obligat, cum lata sit ob gravem causam (*S. Alph.* l. VII, n. 214).

547. Q. 2. *Quid de suspensione* ex informata conscientia?

R. Est quando episcopus censuram irrogat per modum simplicis punitionis ob crimen præteritum, ex causis sibi notis, et absque prævia ulla monitione: sicque ecclesiasticum prohibet tam ab ascensu

(1) Suspensio ab officio et beneficio appellatur etiam *suspensio a divinis*, eaque ad longum tempus infligi nequit, nisi ob graviores et lethales culpas.

Tempore hujus suspensionis, si de ejus injustitia non constet, Canonicus a divinis suspensus non percipit distributiones chorales et reliqua emolumenta, ex S. Congr. episcoporum 29 feb. 1869.

ad Ordines, quam ab eorum exercitio, v. g. a celebratione Missæ. Hanc facultatem episcopis competere constat ex Tridentino (*Sess.* XIV, c. 1) et ex Bulla *Auctorem fidei* prop. 49. Hinc S. Congregatio Concilii *in Sagonensi* (21 junii 1625) declaravit irregularitatem contraxisse Parochum, qui a proprio Episcopo *ex informata conscientia* ab omni suæ Parœciæ exercitio indeterminate suspensus, appellatione interposita, adhuc in celebratione et Curæ exercitio manebat.

548. Q. 3. *Quid de suspensionis violatione?*

R. 1. Peccat graviter qui exercet actum sibi vetitum per suspensionem; quia violat in re gravi Ecclesiæ præceptum. Imo suspensus ab Ordine sacro et graviter peccat et irregularitatem incurrit, si ejusdem Ordinis officium scienter et solemniter exerceat. Excipe nisi gravis adsit causa functiones exercendi, et alioquin actus qui ponitur, sit validus; vel si exerceat actum jurisdictionis levem, puta si benediceret mensam (secus si benediceret aquam, nuptias, fructus etc. juxta solemnitates ab Ecclesia præscriptas); aut Ordinem, modo non sacrum exerceret.

2. Suspensus non toleratus et publicus exercet invalide actus jurisdictionis, cum illa privatus sit; hinc nominatim suspensus invalide absolvit extra casum necessitatis. Toleratus vero eam exerceret *valide*, nam Ecclesia tolerando suspensum, ei non adimit jurisdictionem, ob bonum fidelium; sed *illicite*, nisi ab aliis rogetur; quia tolerantia non est in sui, sed in aliorum gratiam tantum.

3. Actus Ordinis a suspenso etiam non tolerato positi, si non dependeant a jurisdictione, sunt validi; quia Ecclesia nequit tollere potestatem Ordinis, sed tantum illius exercitium prohibere potest. Hinc si sacerdos suspensus a celebratione Missæ, celebret, verum Sacrificium facit, etsi gravissime peccet contra latam prohibitionem, grandia sacrilegia committat, et irregularitatem incurrat.

4. Si suspensio lata est ob crimen futurum, id est contra eos, qui in futurum deliquerint (uti sunt omnes proprie dictæ censuræ) incurritur irregularitas si suspensio violetur; quia revera habet rationem censuræ proprie dictæ. Si vero suspensio lata est hic et nunc ab homine ob meram punitionem criminis omnino præteriti, irregularitas non incurritur ob rationem contrariam juxta sententiam quæ mihi videtur absolute probabilior (*S. Alph.* VII n. 314).

549. **Communicatio cum suspenso.** Suspensio per se non prohibet cum aliis communicare, sicut excommunicatio. Ideo licet audire Missam etiam suspensi nominatim (secluso scandalo), ut verius docent; nec cessare debent officia divina, si ille assistat (*S. Alph.* l. VII, n. 313).

550. **Suspensionis absolutio.** Si suspensio rationem habeat censuræ, tollitur ut excommunicatio, scilicet per absolutionem, et

quidem ab omnibus confessariis, si non sit reservata (1); a superiore aut ejus delegato, si ea reservata sit, vel lata ab homine in personam particularem, vel in totam communitatem. Quod si lata sit ad certum tempus vel sub conditione, cessat per se, tempore illo transacto vel conditione impleta.

Si suspensio sit imposita in perpetuum propter præteritam culpam, tollitur ut mera pœna per solam Prælati dispensationem, vel ejus delegati; nam tunc non est vera censura (*S. Alph.* l. VII, n. 322).

Art. 3. — De Interdicto, de Interdicto ab ingressu Ecclesiæ et cessatione a divinis.

551. **Interdictum.** Definitur: *Censura quæ a divinis officiis, aliquibus sacramentis, et ecclesiastica sepultura christianum prohibet.*

Divisio. Interdictum aliud est *locale*, quod immediate afficit locum; aliud *personale*, quod immediate afficit personas. Utrumque subdividitur in *generale* quod locum generalem, v. g. totam communitatem, universitatem, collegium, capitulum vel regnum complectitur; et in *speciale*, quod complectitur locum peculiarem, datum Oratorium, vel personas in tali loco (*S. Alph.* l. VII, n. 329.)

552. Interdicto populo, non intelliguntur interdicti qui non sunt pars populi, ut ecclesiastici, studiosi, peregrini. Item interdicto Clero non interdicuntur laici neque religiosi; neque alii clerici, qui nullum habeant officium, ut cum illo Clero unum corpus constituant.

Quando interdictum est *generale-locale*, interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia et Ecclesiæ exemptæ regularium: et omnes illud tenentur servare, etiam Episcopus qui tulit, uno excepto Pontifice. Licet tamen in hoc casu iis, qui interdicto causam non dederunt, alio ire, ut divinis Officiis assistant.

Si vero interdictum est *generale-personale*, excipiuntur: 1) Episcopi, qui eximuntur etiam a suspensione generali. 2) Innocentes, si alibi domicilium collocant. 3) Exteri, infantes et amentes doli incapaces qui tamen adhuc privantur sepultura ecclesiastica (*S. Alphonsus*, muni Docto l. VII, n. 330).

553. **Effectus interdicti.** Tum ex canonico jure, tum ex communi sunt:

I. Prohibitio *divinorum Officiorum*, eorum nempe, quæ solemniter a clericis exercentur in loco designato, excepta concione. Idque

(1) Si sit reservata, probabiliter in articulo mortis eam potest auferre quilibet confessarius si superior desit, quia Tridentinum indistincte ait tunc absolvi posse *a quibusvis censuris.* Diana, Gury.

Suspensio si occulta, tollitur per absolutionem sub forma generali: *Absolvo te ab omni vinculo* etc. Si publica, in foro interno eadem adhibetur forma; in foro vero externo (accedente speciali superioris delegatione) adhibenda est forma solemnis in Rituali determinata. Idem dicito de aliis censuris.

singulis diebus, præter dies Nativitatis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis et Conceptionis B. V., die et per octavam Corporis Christi, in quibus permittuntur divina Officia solemniter celebrari, admissis etiam personis interdictis (quæ ideo tenentur iis festis Missam audire). Modo qui causam interdicto dederunt ad altare non accedant: neque ad Offertorium, neque ad Communionem.

Diximus: *Quæ solemniter a clericis exercentur*; nam licet religiosis et clericis (si ipsi interdicti non sint) in interdicto generali Officia celebrare, sed sine campanarum sonitu et clausis Ecclesiæ januis.

II. Prohibitio *administrandi Sacramenta*, excepto: *a*) *Baptismo*, qui potest dari etiam solemniter, sed non a specialiter interdicto. *b*) *Confirmatione* et *Pœnitentia*; non tamen in eorum gratiam, qui causam vel favorem interdicto dederunt, nisi præstent satisfactionem. *c*) *Eucaristia* morituris; et probabilius etiam *Matrimonium*, cum jure habeatur illud *posse contrahi quovis tempore* (at solemnis benedictio sponsis dari nequit). *d*) *Extrema Unctio*, si tamen aliud sacramentum infirmo ministrari nequeat; ut illi subveniatur, si in peccatis sit, et ex attrito fiat contritus.

III. Prohibitio *ecclesiasticæ sepulturæ*, cum hoc discrimine clericos inter et laicos, quod isti sepeliendi sint in loco non sacro, etiamsi agatur de infantibus, et si sepulti fuerint, exhumari debeant si possibile est. Illi vero, si non sint nominatim interdicti, possint sepeliri in Ecclesia cum Missa, sed sine pompa. Si vero Ecclesia sit nominatim interdicta, adhuc poterunt in ea sepeliri sine Missa. (*S. Alph.*, l. VII, n. 333).

554. **Cessatio interdicti.** Interdicta localia et personalia-generalia jure communi imposita, si non reservata, possunt tolli ab Episcopo vel ab habente jurisdictionem in communitatem interdictam. Hinc nequit Parochus, cum solum habeat jurisdictionem in foro interno; quia locus et communitas foro pœnitentiæ non subditur.

Interdicta lata ab homine non possunt tolli, nisi ab eo qui illa tulit; vel a Papa, qui habet omne jus. Ab aliis vero interdictis, quæ non sint reservata, quivis confessarius potest absolvere. Attamen per privilegium absolvendi ab omnibus censuris non intelligitur potestas tollendi interdictum locale aut personale communitatis, quia illud privilegium forum internum respicit: at communitas tali foro non subjicitur (*S. Alph.*, l. VII, n. 339).

555. **Interdicti violatores.** Vel clerici sunt, vel laici. Si Ecclesiastici peccant graviter, in re gravi, si interdictum directe eos afficiat; et ubi Ordinem sacrum exerceant, incurrunt etiam irregularitatem. Si vero ipsi interdicti non sint, sed violent interdictum locale, privantur voce activa et passiva electionis.

Si vero *laici* sint interdicti, violatores peccant mortaliter: 1) Si interdictum sit personale, cum ipsos quoque directe afficiat. 2) Si com-

pellant clericos ad divina Officia celebranda in loco interdicto. 3) Si Sacramentum, vel quid aliud in tali loco administrari prohibitum, ipsi recipiant; cooperarent enim ad id, quod sub gravi clerici prohibentur agere (*S. Alph.*, l. VII, n. 336).

Pœna. Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario vel delegato judice vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Cogentes autem seu mandantes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos, incurrunt excommunicationem nemini reservatam; ex Const. *Apostolicæ Sedis* (vid. n. 646).

556. **Interdictum ab ingressu Ecclesiæ.** Est *censura qua quis in Ecclesia Ordinem Sacrum exercere, divinis interesse et ecclesiastica sepultura prohibetur.* Ideo interdictus nequit in Ecclesia defungi sacris vel eis interesse; non tamen prohibetur illam ingredi, ut privatim oret et sacramenta recipiat; item in Oratorio privato, imo et in cœmeterio licet Ecclesiæ attiguo non prohibetur sacris adesse, et si ecclesiasticus ea obire At ecclesiastica sepultura arcetur tum in Ecclesia tum in cœmeterio, nisi pœnitens decesserit.

Tridentinum (sess. 6, c. 1 *de Ref.)* interdicit ipso facto ab ingressu Ecclesiæ Episcopos (metropolitanos, si res sit cum suffraganeis; antiquiores Episcopos, si res sit cum metropolitanis) qui infra tres menses non denuntiant Pontifici Episcopos illegitime absentes et contumaces, seu absentes ultra secundum semestre (vid. n. 648).

557. **Cessatio a divinis.** Est *impositio clericis facta se abstinendi ab divinis officiis in loco sacro celebrandis.* Non est proprie dicta censura: unde qui illam violat, etsi graviter peccet, irregularis tamen non fit. Hæc imponitur vel in signum mœroris, vel ad reparandam injuriam gravissimam Deo illatam, uti v. g., si sacrilegum furtum et gravissimum in Ecclesia fuerit commissum; afficitque omnes qui eo in loco sunt.

In cessatione a divinis ea possunt Sacramenta administrari, quæ in interdicto. Hæc autem cessatio imponitur et aufertur eo modo, quo censura (*S. Alph.*, l. VII, n. 340).

CAPUT QUARTUM

De singulis quæ nunc vigent censuræ latæ sententiæ (1).

558. Pius Papa IX cum comperisset plurimas ecclesiasticas censuras latæ sententiæ in jure contentas temporibus moribusque mutatis a pristina opportunitate excidisse, die 12 apr. 1869 Constitutione *Apostolicæ Sedis* illarum quasdam abrogavit, quasdam moderavit, quasdam vero retinuit.

Nempe sarctas tectas servari voluit: 1) Quas Tridentinum tulit; non quidem illas quas Tridentinum firmavit ex jure antiquo vel innovavit; sed illos tantum quas ipsum Concilium invexit sanxit; una excepta quæ est de editione et usu sacrorum Librorum; quam censuram Pius IX limitavit. — 2) Illas quæ hactenus vigent sive pro romani Pontificis electione, sive pro interno regimine quorumcumque Ordinum Regularium, Collegiorum, Congregationum, locorumque piorum cujuscumque nominis aut generis sint (2).

Quas vero censuras hæc Constitutio innovavit, non modo ex veterum canonum auctoritate quatenus cum ipsa Constitutione conveniunt, verum etiam ex ipsa Constitutione non secus ac si primum editæ ab eo fuerint, vim suam prorsus accipiunt. Nihil autem innovatum est quoad alias pœnas canonicas quæ censuræ non sunt, ut est irregularitas, depositio, officii privatio, inhabilitas. Item nihil immutatum fuit quoad censuras ferendæ sententiæ.

559. Censuræ latæ a Tridentino reservatæ non sunt, una tantum excepta. Quæ vero latæ sunt in Const. *Apostolicæ Sedis* aliæ reservantur vel specialiter, vel simpliciter R. Pontifici; aliæ vero reservantur Episcopis; aliæ reservatæ non sunt, a quibus propterea per quemlibet confessarium absolvi possunt.

560. Q. 1. *Quid discriminis inter censuras specialiter et simpliciter Pontifici reservatas?*

R. Quoad censuras *simpliciter reservatas* Pontifex decernit quod in novis quibuscumque privilegiis et concessionibus Apostolicæ Sedis nullo modo comprehenditur facultas absolvendi a casibus et censuris quibuslibet R. Pontifici reservatis, nisi de iis formalis, explicita ac

(1) Vid. hac de re edita opuscula a clariss. Avanzini, D'Annibale, episc. Formisano, Loiseaux, Cretoni, Dumas, De Varceno, P. Mariano a Novona et Castaldi-Tucillo.

(2) *Pro interno regimine*, ut est excommunicatio lata in eos, qui mutant habitum (*cap. 2 ne cler. vel monachi*); qui retinent arma intra septa monasterii sine licentia (*Clem. I*, § 9 *in fin. de Stat. monach.*); qui non denuntiant suos subditos hæreticos vel de hæresi suspectos (*Paulus V. Const.* R. Pontifex, etc.).

individua mentio facta fuerit. Firmam tamen esse vult absolvendi facultatem a Tridentino Episcopis concessam capite *Liceat*.

Quoad censuras autem *specialiter reservatas* declarat, quod ab illis Episcopi valide nequeunt absolvere neque per facultatem ipsis tributam ex cap. *Liceat*. Nulli item suffragatur generalis facultas obtenta absolvendi ab omnibus casibus et censuris Papæ reservatis. Sed hæc facultas debet esse specialis et nominatim expressa. Qui autem præsumpserint absolvere tali facultate quovis prætextu, incurrunt excommunicationem ipso facto Papæ reservatam; dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma semper est quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiæ, si convaluerint, id est se præsentandi.

Revocantur autem omnia privilegia, atque indulta cuilibet cœtui, Ordini, Congregationi cujusvis speciei etiam speciali mentione nominandæ concessa quoad absolvendum a casibus et censuris sive specialiter sive simpliciter reservatis. Attamen personales facultates, quæ scilicet particularibus dari solent, ut sunt quæ ad tempus Episcopis et quibusdam confessariis conceduntur per *pagellas* S. Pœnitentiariæ ab hac Constitutione non censentur revocatæ, ut respondit Congr. S. Officii 9 mart. 1870 (apud Scavini, l. VII, n. 533, explicantur facultates per illas Pagellas tributæ) (1).

561. Q. 2. *Quæ facultas Episcopis tribuitur ex capite* Liceat?

R. Pius IX firmam esse vult absolvendi facultatem a Tridentino concessam Episcopis capite *Liceat* in quibuscumque censuris Apostolicæ Sedi præsenti Constitutione reservatis, iis exceptis quæ speciali modo reservatæ sunt.

Quæ Tridentina concessio habetur sess. 24 cap. 6 *de Ref.*: « Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare: et in quibuscumque casibus occultis etiam S di Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos, in Diœcesi sua per se ipsos aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari » (*S. Alph.*, l. VII, n. 80).

562. Q. 3 *Quandonam crimen dicitur deductum ad forum contentiosum; et quandonam casus criminosi reputantur occulti*?

R. Crimen habetur *deductum ad forum contentiosum*, quando ibi probatum est saltem per unum testem. Si tamen reus se purgavit a

(1) In locis Missionum pro facultate absolvendi recurritur ad S. Congregationem de Propaganda fide; aliis in locis ad S. Pœnitentiariam.

Nota. Censuræ speciali modo reservatæ ex Bulla *Cœnæ* fuerunt desumptæ (excepta absolutione complicis de peccato turpi). Hinc S. C. Officii 4 apr, 1871 statuit, ut in formulis facultatum quas S. Congr. de Propaganda concedere solet ubi mentio fit de casibus in Bulla *Cœnæ* reservatis, substituatur *speciali modo in Bulla Apostolicæ Sedis reservatis.*

crimine in judicio, etiam malis artibus, poterit ad Episcopo absolvi tamquam de delicto occulto.

Illi autem casus reputantur *occulti*, qui in judicio non fuerunt probati, et aliqua tergiversatione celari possunt in vicinia, uti si paucis, v. g. tribus aut quatuor personis discretis innotescat tantum, aut si factum appareat dubium. (*S. Alph*, l. VII, n. 73).

Art. I. — De Excommunicationibus in particulari.

563. **Excommunicationes latæ sententiæ Romano Pontifici speciali modo ex Const. *Apostolicæ Sedis* reservatæ.** Excommunicationem incurrunt:

I. « Omnes a christiana fide apostatæ et omnes et singuli hæretici quocumque nomine censeantur et cujuscumque speciei existant; eisdem credentes, eorumque receptatores, fautores, ac generatim quilibet illorum defensores. »

564. *Explanatio.* Apostatæ dicuntur qui fidem christianam totam abjiciunt vel ut transeant ad falsam religionem, vel ut nullam profiteantur ut sunt liberi cogitatores. Idem est de naturalismi, rationalismi, pantheismi, spiritismi sectatoribus, et de iis qui divinam revelationem etiam tantum ex parte rejiciunt.

Hæretici sunt qui scienter aliquem errorem in fide profitentur, et maxime qui sunt de secta hæretica; quare non solum ariani, pelagiani, lutherani, protestantes, jansenistæ; verum etiam moderni antinfallibilistæ (vulgo *vecchi cattolici*) huc veniunt. Et multo magis hæresiarchæ, qui hæreticorum duces ac capita sunt; et dogmatizantes, qui ex professo hæresim suam publice vel privatim alios docent voce vel scriptis. Hæretici ludimagistri vix esse potest quod non sint dogmatizantes; hinc videant ne parentes talibus filios suos erudiendos committant.

565. In pœnas latas contra hæreticos incurrunt etiam:

1) Eorum *receptatores*, qui nempe ipsos hospitio receperint vel occultant, ut hæresis pœnas effugiant. Hinc excipiunt valde probabiliter qui recipit ratione amicitiæ, vel consanguinitatis; etenim iste non faveret hæretico ut hæretico. Alii tamen id negant; nam virtualiter defendendo personam, hæresis defenditur. Quod si non obstante receptatione, hæreticus incidat in manus judicis, alii negant pœnas incurri; quia amplius non fovetur hæresis. Mihi tamen arridet contrarium; nam jam verificatus est effectus favoris in receptatione ipsa.

2) *Defensores*, qui nempe personas hæreticorum (qua sunt hæretici), vel doctrinas (qua sunt hæreticæ) tuentur. Item *fautores*, qui favorem præstant, ut facilius hæresim doceant atque diffundant. Item *Credentes*, qui verbis, factis aliisque modis externis hæreticorum doctrinæ adhærent. Vid. cetera ubi *De fide.*

II. « Omnes et singuli scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicæ libros eorundem apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, nec non libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos; eosdemque libros retinentes, imprimentes et quomodolibet defendentes. »

566. *Explanatio.* Libri in prima parte notati, ut ab eos legentibus incurratur excommunicatió debent esse: 1) Hæreticorum vel apostatarum; 2) Hæresim continere; 3) Hæresim insuper propugnare; ideo non sufficit quod hæresim simpliciter contineant, si illius patrocinium data opera non videantur suscipere, eam defendendo. 4) Legens non debet ignorare linguam qua scriptus est liber: secus idem est ac si non legeret; lectio enim non esset nisi materialis. 5) Libri debent legi scienter, ita ut non adsit ignorantia neque prohibitionis neque censuræ.

In hanc excommunicationem incidunt scienter legentes impiissimum librum Renan; cum indubia sit hæresis propugnatio atque ita ut aperte manifestet auctorem a fide catholica defecisse et verum esse apostatam, etsi antea non fuerit cognitus uti talis, (hæreticum dicimus sive talis sit ex secta, sive talis ex doctrina). Item est, prout docent, de legentibus versionem S. Scripturæ a Deodati cum notis vulgatam; est enim hæreticus qui hæresim docet et ex proposito adnotationibus passim propugnat.

Sed requiritur, ut lectio sit in materia notabili, prout communiter docent. Qua in re dico, quod statim post paucas lineas excommunicatio incurritur, si legens statim offendat in doctrinam quæ propugnet hæresim. Secus requiritur lectio notabilis, v. g. duarum vel trium paginarum. Nec refert quod error sit abrasus si liber ex professo hæresim defendat.

Ex epikea excusaretur vir doctus a censura et a peccato si legeret librum hæreticum, casu quo omnino necessario indigeat tali lectione ad convincendum hæreticum de suo proprio vel alterius hæretici libro, v. g. notando contradictionem, si periculum sit in mora, nec pateat recursus Romam vel alio. — Item probabilius cum Alasia excusant a censura qui non legit, sed audit tantum lectionem libri hæretici; quia proprie non potest dici quod ipse legat. Imo sunt qui merito probabiliter ipsum a censura excusant etiamsi ad legendum induxerit. Imo etiam a peccato si nullum timeat periculum perversionis (posito tamen semper quod ille qui legit, licentiam habeat; secus inducens peccaret contra caritatem, utpote alium provocans ad actum prohibitum). Ratio quia ex una parte nullus est prevaricationis timor; ex altera lex prohibitionis loquitur solum de *legentibus, retinentibus, imprimentibus, vel quomodolibet defendentibus;* pœnæ autem non sunt extendendæ de casu ad casum (*S, Alph.*, l. VII, n. 283, 293).

Retinere vero est librum apud se habere scienter. Non tamen culpandus qui librum ei tradit cui licet illum retinere, ea lege, ne repetat quousque licentiam legendi obtinuerit. Item si retineat ad paucos dies expectando tradendi opportunitatem vel petitam legendi veniam. Non tamen excusatur qui librum retinet alieno nomine ut in deposito, mutuo, quia de facto retinet. — *Imprimere* est typis librum edere; huc veniunt præter typographum et editorem etiam proxime cooperantes, uti typos componentes, atramento eos tingentes, chartas madefacientes, etc. Non corrector etsi peccet, nec qui vendit chartam, atramentum, typos: qui mutuat editori pecuniam, nisi expresse id agat ut liber edatur. — *Defendere* est librum laudare, probando quæ in eo sunt: illum abscondere vel impedire ne tradatur superiori. Aliter esset si quis laudaret tantum ingenium auctoris, stylum et eruditionem; videat tamen ne ideo alliciat ad illum legendum: et laus talis sit ut tamen in ipsam libri approbationem redundet.

567. Q. 1. *An incurrant excommunicationem legentes tantummodo hæreticam concionem aut epistolam errorem continentem aut folium?*

R. Alii cum Suarez affirmant, nam eadem ratio periculi est, et hæc

est lex fidei favorabilis. Alii negant cum Sanchez, quia revera hujusmodi concio vel epistola non potest dici liber. (*S. Alph.*, libro I).

568. Q. 2. *An manuscripta hæreticorum sub nomine libri veniant?*

R. Alii negant, quia revera manuscripta ex communi usu libri non appellantur. Sed ego magis adhæreo contrariæ sententiæ; tum quia est communior; tum quia manuscripta etiam veniunt nomine libri, prout libri dicebantur ante artem typographicam, et etiam nunc parochorum acta, nempe baptizatorum, matrimoniorum, etc. a Rituali et communiter libri appellantur (*S. Alph.*, l. VII, n. 293).

569. Q. 3. *An diaria hæreticorum hæresim propugnantia, ephemeridæ et folia quotidiana veniant sub nomine libri, et prohibita sint sub censura?*

R. Affirmative si res sit de diariis quæ compactis fasciculis periodice eduntur. Illi enim fasciculi dependenter unus ab alio eduntur in ordine ad integrum opus, cujus singuli partes sunt, efformandum. Ergo *librorum* nomine recte censentur.

Si vero agatur de foliis quotidianis et volantibus alii adhuc affirmant quia leges etsi pœnales non sunt strictim interpretandæ, quando secus frustranea redderetur fere omnino lex, ut in præsentiarum. Quid enim magis fidei nocet quam diaria hodierna irreligiosa quæ continuo veniunt in omnium manus? Adde: historia Ruth expletur quatuor tantum capitibus, et satis sunt duæ paginæ moderni diarii ad totam continendam, et tamen liber vocatur.

Verum alii negant (et communis sententia esse videtur); folia enim divisa proprie librorum nomine reapse non veniunt. Utcumque sit, illud prorsus indubitatum est ephemerides istas perniciosas esse fidei et moribus, et ideo vel ipsa lege naturali sub gravi vetita sesse.

570. Per Bullas autem Apostolicas non intelliguntur decreta Indicis librorum prohibitorum, sed Bullæ, Brevia RR. Pontificum quæ de apostolica auctoritate nominatim prohibent libros (id est expresso operis titulo) et quidem sub pœna excommunicationis. Nec refert quod illorum auctor catholicus sit; et sic a Pio IX prohibiti fuerunt libri Nuitz.

III. « Schismatici et ii qui a romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.

571. *Explanatio.* Hic intelligitur tum ille qui se in auctoritatem erigens novas ecclesias ab unitatis centro separatas constituit (ut promotor ecclesiarum nationalium) vel easdem temerarie sequitur; tum ille qui sciens volens a debita romani Pontificis subjectione, ut est talis, recedit, ut sunt catholici *liberales* qui futili prætextu ejus decisiones pertinaciter rejiciunt, etsi sectas separatas non constituant. Diximus *ut est talis* seu caput Ecclesiæ. Ideo non comprehenditur qui simpliciter renuit obedire mandatis R. Pontificis, quia gravia sunt et molesta, vel ex odio in ejus personam uti privatum, etsi hic extrahendi modus sit valde periculosus (*De Ecclesiis nationalibus*, v. Scavini, l. IV, n. 126).

Hæc autem accipe de schismate puro, cui nempe nulla hæresis admixta est (quod vix amplius datur). Nam si schismaticus teneat etiam aliquod fidei contrarium, v. g. Romanum Pontificem non esse caput Ecclesiæ, vel esse quidem sed ei competere primatum honoris tantum, hæreticus foret, ac proinde duplici esset excommunicatione irretitus.

IV. « Omnes et singuli cujuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes; nec non ii, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuit. »

572. *Explanatio.* Hæc censura est explicatio præcedentis, et tollit omne refugium a pertinacibus; prætendunt enim appellantes se ad auctoritatem Concilii provocando (quam jactant auctoritati Pontificis superiorem) minime ab unitate Ecclesiæ recedere. Si appellantes sint personæ morales, v. g. universitates, adest etiam interdictum ex dicendis. Hanc autem excommunicationem non incurrit, qui appellat ad futurum Pontificem vel ad Concilium quod jam actu celebratur.

Per mandata a quibus non licet appellare intelligentur ea omnia quibus R. Pontifex munere supremi pastoris fungens aliquid imperat quod ad bonum spirituale animarum, non vero quæ ad civile regimen spectat. Si quis a decretis appellaverit quæ Papa ex cathedra tulit in rebus fidei et morum hæreticus esset et duplici excommunicatione irretitus.

Qui appellationem jam secutam approbat, non censuratur. Sed censuratur qui media suppeditarunt, suaserunt, patrocinium dederunt.

V. « Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes vel hostiliter insequentes S. Romanæ Ecclesiæ. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos vel Nuntios, aut eos a suis Diœcesibus, Territoriis, Terris seu Dominiis ejicientes; nec non ea mandantes vel rata habentes, seu præstantes eis auxilium vel favorem. »

573. *Explanatio.* Hac excommunicatione puniuntur injuriæ tum in *corpus*, nempe interficiendo, mutilando, percutiendo; tum in *libertatem*, nempe capiendo, carcerando, detinendo; tum in *dignitatem*, nempe hostiliter insequendo, ejiciendo semel receptos.

Hanc autem incurrunt non solum qui auxilium aut favorem præstant, sed etiam qui id ratum habent. Verum ad hoc necesse est: 1) Ut id factum fuerit eorum nomine. 2) Ut tempore patrati delicti, illud mandare potuerint. 3) Ut illud externe probent.

VI. « Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ sive interni, sive externi fori; et ad hoc recurrentes ad forum sæculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem præstantes. »

574. *Explanatio.* Ut quis incurrat hanc censuram necesse est: 1) Ut obsistat ei qui jurisdictionem habet, ut est Ordinarius, parochus, ecclesiasticus; ideo. 2) Ut ei obsistat ad eludendum judicium fori ecclesiastici. 3) Ut ideo fiat recursus ad forum sæculare. Qua de causa excommunicatur qui ad impediendam executionem legis, aut sententiæ superioris ecclesiastici appellat ad potestatem laicam, uti dicitur *per abusum*. Sunt autem de jurisdictione ecclesiastica *externi fori* sive ordinaria sive delegata leges ferre, censurare, absolvere, conferre beneficia, prædicatores mittere, visitare Diœcesim, docere, bona acquirere, alienare, etc. *Interni* autem *fori*, maxime est qua utitur S. Pœnitentiaria.

Directe vero impedire est obstare ipsimet jurisdictionem exercere volenti, v. g. si quis minetur necem Episcopo, ne censuram ferat in Cajum vel ne sententia executioni mandetur. Aliter est si ecclesiasticum vexet postquam hic suam jurisdictionem jam exercuit. — *Indirecte* si ei obstat in alia re vel alia persona, v. g. si prohibeat scribas, apparitores, præcones, lictores Curiæ ecclesiasticæ, ne officia sua impleant; vel parentes vexando, incarcerando, etc.

Incurrit autem excommunicationem qui recurrit ad judicem laicum, etsi ab eo nihil obtineat, ut patet ex verbis Constitutionis. Attamen alii volunt necesse esse ut recursus sicut et mandatum, consilium etc., effectum habuerit. Dicitur *et ad hoc recurrentes*, ubi notamus; illud *et* videtur vim habere disjunctivam quasi dicatur *aut*, ita ut significet alteram classem eorum qui pariter sub eadem censura comprehenduntur.

Per *edentes* vero intelliguntur judices et omnes alii sæcularis fori qui mandata auctoritative condunt et edunt ad impediendum ecclesiasticæ jurisdictionis exercitium. Clerici autem recurrentes ad forum sæculare ex Martino V et Innocentio VIII privantur insuper beneficiis.

575. Huc item veniunt qui suffragante populo electi audent legitimæ potestati obstando sese intrudere in parochiale regimen et munera obire ecclesiastici ministerii. Quod valeat etiam quoad eos qui intrusos eligunt, adjuvant, iisque favent. Detestabile sane facinus, quod ecclesiasticam hierarchiam evertit, funditusque pessumdat (vid. n. 588).

VII. « Cogentes sive directe sive indirecte judices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas, præter canonicas dispositiones; item edentes leges, vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiæ. »

576. *Explanatio.* Olim ex Bulla Cœnæ excommunicationem incurrebant judices qui trahebant ad proprium tribunal ecclesiasticos. Hodie tamen censura lata est contra eos tantum qui ad id cogunt ipsos judices quicumque tandem sint (uti auctores) ad citandum ecclesiasticum. Ideo excommunicatio non attingit eos qui subordinati sunt, ut servi, apparitores, conciliatores neque ipsos judices; sed eos tantum qui a nemine coacti vel talia agunt, vel alios ad agendum cogunt (sive directe nempe per se; sive indirecte ut puta metu incusso per alium); ex S. C. Inquisit. I feb 1871. — Et quidem si cogunt judices laicos qui ex officio jus dicere solent, ut ecclesiasticum trahant ad suum tribunal uti reum sive in causa civili sive criminali (non ergo si coram se trahant, ut v. g. illum corrigant; aut si trahant non ut reum, sed quasi peritum, testem, etc.) Unde si quis alios magistratus cogit, vel sindacum, excommunicatio locum non habet. Nomine autem judicis laici intelligimus etiam clericum, si forsan potestate laica judicium exerceat; ageret enim ex officio tanquam laicus.

Per verba *præter canonicas dispositiones* intelliguntur Concordata cum apostolica sede si adhuc vigent; item casus quo ecclesiasticus fuerit degradatus vel amplius non gaudeat aut amiserit jus fori (v. *Scavini* l. IV, n. 105: de Concordatis; et appellationibus *ab abusu).*

Per verba *edentes leges vel decreta* intelliguntur etiam leges de regio placito et regio exequatur; aliaque vincula quocumque appellentur nomine, si a suprema potestate, parlamentis, municipiis, præfectis, etc. edantur lædentia libertatem et jura Ecclesiæ.

Verbo *edentes* intelliguntur tantum qui eas leges et decreta auctoritative condunt, sed et eorum promulgatores aut illorum observantiam urgentes. De juribus et libertate Ecclesiæ sunt actus docendi, ordinandi, supplicationes agendi, ecclesia, beneficia, pia sodalitia excitandi, bona adquirendi, administrandi, et alia plura quæ respiciunt potestatem Ecclesiasticam tum Ordinis tum jurisdictionis, quæ quidem præcipue notantur in Syllabo propositionibus 22, 26, 27, 29, 33, 42 et 45.

577. Q. Quomodo Ordinarii circa *Regium placet* et *Exequatur*, quod gubernium sibi arrogat super Bullis pontificiis, se gerere debeant?

R. « Non esse inquietandas privatas personas, quæ ut se servent indemnes ad gubernium pro Regio placet seu Exequatur recurrunt; verum Ordinarii hac in re quantum poterunt, passive se habeant; et si a gubernio super hujusmodi petitionibus interrogati fuerint, juxta leges justitiæ et ad formam sacrorum Canonum sententiam suam patefaciant. » Ita respondit *S. Pœnitentiaria*, 10 dec. 1860.

VIII. « Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas literas vel acta quælibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes sive alios lædentes vel perterrefacientes. »

578. *Explanatio.* Literæ Apostolicæ sunt quæ prodeunt sub R. Pontificis nomine sive in forma Brevis, sive in forma Bullæ vel Encyclicæ vel quavis alia. Acta vero appellantur quæ Romæ geruntur Pontificis mandato sive spirituale sive temporale negotium contineant, uti sunt processus, citationes, monitoria.

Hanc excommunicationem incurrunt: — 1 *Recurrentes ad laicam potestatem*, id est in eos qui aliquam in cives jurisdictionem exercent, et qua tales, ut sunt judices, præsides, præfecti etc. — 2 *Prohibentes promulgationem*, quæ nempe fit forma et modo consueto; vel *executionem* v. g. impediendo ne Litteræ suum effectum obtineant, ut si quis notarios prohibeat super his instrumenta conficere, vel ne partes iis utantur. — 3 *Lædentes*, id est in corpore et juxtá alios in bonis fortunæ et famæ. Et *perterrefacientes*, puta gravi metu impediendo. Additur sive ipsas personas quæ rescriptum aliquod a S. Sede vel ejus Legatis obtinuerint; sive *alios*, v. g. patrocinatores, executores etc. Qui omnes excommunicantur sive laici sive clerici, et licet tantum ad tempus recurrant vel impediant, v. g. quoad alter obtinuerit regium placitum; non enim cessat injuria in Sedem Apostolicam. Sed juxta regulas juris ut adsit censura, necesse est ut prohibitio, recursus, læsio effectum habuerint.

IX. « Omnes falsarii literarum Apostolicarum etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium per R. Pontificem, vel S. Romanæ Ecclesiæ Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum, aut de mandato ejusdem R. Pontificis signatarum. Nec non falso publicantes literas Apostolicas etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine R. Pontificis sen Vice-Cancellarii aut Gerentis vices prædictorum. »

579. *Explanatio.* Cum falsitas perfecta fuerit, excommunicatio statim incurris, etsi falsificatis literis non utaris (ceterum qui iis tantum utitur incurrit in excommunicationem episcopi reservatam ex dicendis). Falsum porro seu falsitas est *veritatis immutatio vel suppressio in fraudem alterius dolo facta.* — Literæ apostolicæ multis modis (ait Bonacina) possunt falsificari, id est vel illis aliquid addendo, aut radendo, vel sigillum verum falsis Literis apponendo; vel falsas Literas fabricando; vel signando supplicationes ad Pontificem directas pro gratia obtinenda vel justitia, hoc est in eis falso scribendo *fiat.*

Literæ autem apostolicæ proprie dicuntur illæ quæ expediuntur nomine Commissariorum, vel a Nuntiis vel Legatis apostolicis, etc.

Falso publicare est literas falsas seu adulterinas voce præconis aut alio quovis modo pro auctoritativa publicatione usitato promulgare.

X. « Absolventes complicem in peccato turpi in mortis articulo, si alius sacerdos licet non adprobatus ad confessiones sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem. »

580. *Explanatio.* Qui confessionem tantum complicis excepit, sed non absolvit, in censuram non incurrit; dicitur enim *absolventes.* Non tamen requiritur *ausus* seu præsumptio, cum sub hisce verbis non sit facta censuræ comminatio. Ideo ab hac censura non excusat ignorantia si graviter culpabilis (vid. n. 504).

Excommunicationem non incurrit sacerdos simplex qui non habet facultatem confessiones audiendi, si tentaret complicem absolvere; quia ex contextu Constitutionis patet ibidem loqui de confessariis.

Nomine *peccati turpis* huc venit omne peccatum *externum*, *grave*, *certum* et *formale* contra sextum Decalogi præceptum:

1) *Externum;* quia ad reservationem inducendam receptum est, non sufficere solam culpam interiorem, etsi gravem.

2) *Grave*, quia hic non comprehenduntur peccata inhonestatis venialia, sive talia sint ex parvitate materiæ, sive ex defectu advertentiæ aut consensus; cum nulla sit obligatio manifestandi venialia. Attamen sufficit solus obscœnus tactus vel obscœnum colloquium, modo mortale. Tum quia verba generalia generaliter accipienda sunt: tum quia leges etiam pœnales sunt in sensu naturali interpretandæ. Porro verba *in peccato turpi* in sensu obvio quæcunque turpia comprehendunt.

3) *Certum*, quia communiter non censentur superiores reservare peccata dubia, nisi id expresse declarent.

4) *Formale*, ita ut ex utraque parte complicitas sit mortalis et externata: unde non haberetur complicitas formalis, si quis vi turpiter confessarium tetigerit renuentem, esto forsan hic interne consenserit. Nihil tamen refert, si confessarius uti complex non sit in Confessione a pœnitente cognitus, modo vera complicitas intercesserit, et confessarius complicitatem sciat et nihilominus absolvat *(S. Alph.* l. vi, n. 553).

Excommunicatio cessat in mortis articulo non solum si alius sacerdos (etiam non approbatus ad confessionem) adhiberi nequeat sine gravi infamiæ periculo; verum etiam si adsit, sed infirmus ab eo abhorreat, quia v. g. consaguineus, inimicus ut verius dicunt; vel si alius sacerdos post jam cœptam confessionem superveniat, quippe qui vix sine gravi suspicione in alterius locum succedere potest.

581. Pius IX per Congr. S. Inquisit. 17 jun. 1866 declaravit quod obtinentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Papalibus non ideo possunt absolvere a casibus reservatis a Benedicto XIV Bulla *Sacramentum Pœnitentiæ.* Qui duo sunt: 1) casus attentantis absolutionem complicis in peccato turpi; 2) casus personæ falso denuntiantis sacerdotem de sollicitatione, qui est sine censura reservatus. — Die autem 4 apr. 1871 declaravit quod etiam obtenta facultate absolvendi a censuris speciali modo reservatis, semper excipitur absolutio complicis quoad turpia. Unde excommunicatio lata in attentantem absolutionem complicis, hodie est specialissimo modo reservata, etsi casus occultus sit.

582. *Casus:* 1) *Petrus solatii causa magnetismum cum suo confessario exercet etiam erga mulieres; adestne complicitas in peccato turpi inter Petrum et confessarium?*

R. Etsi magnetismi exercitium sit valde periculosum et plerunque inducat ad peccatum contra sextum; attamen hoc non est absolute et per se. Ac proinde est quidem graviter improbandus Cajus; sed eo ipso

non est censendus complex cum Petro de peccato turpi, nisi revera magnetismum exercendo simul una contra sextum peccaverint, quod facile ex interrogationibus dignosci potest (*Cetera*, t. 2, n. 725).

2) Si Titius confessarius Luciam hortetur, quæ consentiat, de inducenda puella ad peccatum turpe patrandum cum ipso Titio, adest vera complicitas inter istum et Luciam; sociantur enim in iniqua conventione contra castitatem; et ideo complices sunt.

XI. « Usurpantes vel sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum, aut beneficiorum pertinentium. »

583. *Explanatio.* Usurpare est rem ab alio vi occupare, quasi ad se pertinentem; ideo hanc censuram non incurrunt fures, qui furentur beneficiariis fructus suorum beneficiorum ex S. Inquisitione 9 mart. 1870 quia illos usurpant non ut suos, sed tanquam alienos.

Sequestrare est per judicem impedire ne res sub potestate illius maneat, ad quem de jure pertinet.

Nomine *jurisdictionis* intelligitur quævis potestas sive spiritualis sive temporalis administrandi, gubernandi, iusdicendi. Nomine *bonorum* accipiuntur mobilia, immobilia et jura. Nomine *redditus* quidquid res fert vel percipitur intuitu rei, ut vinum ex vinea, pretium ex locatione, etc.

Hanc censuram specialiter reservatam non incurrunt qui rem jam usurpatam ab usurpatoribus acquirunt per hæreditatem, vel contractum; cum iam sint usurpata, et vi ab alio occupata uti propria. Item neque qui bona, reditus, jura occupant, quæ competunt piis locis, confraternitatibus, fabricæ ecclesiæ, capellaniis laicalibus, etc.; quia hæc non pertinent ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum vel beneficiorum ecclesiasticorum. Qui tamen incurrunt aliam excommunicationem; de qua infra n. 626.

Alii volunt comprehendi sub hac censura etiam qui bona monasteriorum usurpant; quia illa pertinent ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum. Alii negant, sed volunt istos comprehendi sub censura simpliciter tantum Papæ reservata; quia monasteria (sicut et nosocomia, cœmeteria, montes pietatis ecclesiastica auctoritate erecti ac seminaria) vel ad ipsa monasteria, vel ad eorum sacristias vel ad ecclesiam romanam, aut ad Diœcesim pertinent; non ad personas.

584. S. Pœnitentiaria omnibus locorum Ordinariis ad tempus solet concedere facultatem habilitandi cursores et exactores ad exequendas exactiones et mandata civilis potestatis contra ecclesiasticos, et loca pia, remoto prudenter scandalo.

585. Q. 1. *An patroni possint sibi vindicare bona beneficii suppressi ac hic et nunc vacantis?*

R. Propria auctoritate negative; sunt enim Ecclesiæ bona et ideo excommunicationem incurrerent. Attamen si fiat recursus, ex S. Pœnitentiaria 23 jan. 1868, Episcopi habent facultatem: « Indulgendi patronis ut persolvant gubernio quod ab eis pro dictis beneficiis violenter exigitur, atque ut ad normam legis eadem bona, remoto scandalo retinere seu assequi valeant sub conditionibus: 1) Retinenda ea bona ad nutum Ecclesiæ, et mandatis ejus inde obtemperandi. 2) Ea bona conservandi et in eis rem utilem gerendi. 3) Impendendi fructus in æquam satisfactionem summæ gubernio a patronis solutæ si repeti velint, et in redintegrationem eorundem Beneficiorum. Quæ redintegratio, ut facilius obtineatur, S. Pœnitentiaria apostolica Auctoritate facultates tri-

buit opportunas, ut ad tempus Ordinarius suspendat nominationem et provisionem dictorum Beneficiorum *vacantium*, et pia onera adnexa, prout omnibus perpendendis ipsi visum fuerit, ad tempus reducere seu etiam in totum suspendere valeat. Ita tamen, ut si agatur de oneribus Missarum, patronis aliquis numerus imponatur quotannis celebrandarum, supplendo reliquum de thesauro Ecclesiæ. Facta autem redintegratione, beneficiorum patroni præsentent, cui universitas fructuum cum omnibus oneribus juxta fundationem cedat. 4) Certiorandi hæredes et successores de hujusmodi obligatione per syngraphum, ut et ipsi sciant ad quid teneantur. »

586. *Quid si beneficium jurispatronatus suppressum nondum vacet?*

R. Patronis S. Pœnitentiaria, recurrendo (litt. 13 jan. 1869) facultatem facit bona beneficii redimendi sub his conditionibus: 2) *Ut bona* beneficiorum etiam post dictam vindicationem a respectivis eorundem beneficiorum rectoribus possideantur, adhibitis debitis cautelis et emissa a patronis obligatione in scriptis pro se, suisque hæredibus et successoribus valitura, ac penes Curiam episcopalem caute asservanda, se nunquam molestiam quoad hujusmodi canonicas possessiones dictis rectoribus eorumque successoribus allaturos. — 2) Ut fructus eorundem beneficiorum a respectivis rectoribus etiam in futurum percipiantur; facta potestate Ordinario onera illis adnexa Apostolica auctoritate reducendi, vel etiam suspendendi ad effectum summam ipsis oneribus respondentem favore patronorum applicandi in redintegrationem summæ ab ipsis gubernio solutæ, quatenus illam repetere velint; ita tamen ut si agatur de onere Missarum rectoribus beneficiorum alicuius missarum numeri celebratio imponatur, supplendo reliquum de thesauro Ecclesiæ. Hujusmodi autem reductio, suspensio onerum duratura erit solummodo quoadusque patroni de dicta summa gubernio soluta redintegrentur.

Quod si post vacationem beneficiorum patroni nondum de summa redintegrati fuerint, S. Pœnitentiaria de speciali pariter Apost. auctoritate prælaudatis Ordinariis facultatem concedit permittendi suspensionem nominationis et provisionis beneficiorum de quibus agitur, pro tempore ad dictam redintegrationem necessario, deputatis interim ab eisdem Ordinariis bonorum beneficiorum administratoribus inter patronos, si fieri possit, eligendis, qui fructus pro eadem redintegratione erogent, detracta parte pro onerum satisfactione, quorum adimplementum ab ipsis Ordinariis præscriptum fuerit. Dicto tempore elapso, patroni teneantur præsentare, etc., ut supra. »

587. Q. 2. *An possit obtineri facultas emendi bona Ecclesiæ usurpata?*

R. Hodie ab Ecclesia non ita facile conceditur hæc facultas, nisi extraordinariæ adsint circumstantiæ, vel agatur de personis, quæ morum probitate et zelo religionis conspicuæ sint; quæque ad prædictam emptionem præcipue majori ecclesiæ et personarum ad quas eadem bona de iure pertinent, utilitate (prudenti judicio) motæ censeantur. Qui insuper providere debent vel testamento vel alio modo, ut illa bona post mortem ad eos perveniant qui sint servatura juxta Ecclesiæ præscriptionem. Pro hac autem facultate obtinenda, fit recursus ad S. Pœnitentiariam, declinato nomine, et cognomine, et obtenta proprii Episcopi commendatione. Pro concessione facultas mitti solet ad Ordinarium Diœcesis, qui illam elargiatur sub sequentibus conditionibus ab iisdem personis acceptandis et subscribendis, atque in Cancellaria episcopali caute servandis:

« 1) Retinendi eadem bona ad nutum Ecclesiæ ejusque mandatis subinde parendi. 2) Conservandi eadem bona ac in eis rem utilem ge-

rendi. 3) Satisfaciendi piis oneribus si quæ dictis bonis adnexa sint: et ex fructibus eorundem subveniendi personis et Ecclesiis ad quas respective eadem bona de jure pertinent (in aliis rescriptis legitur: *et erogandi reditus eorundem bonorum qui facta proportione excedant solutum pretium vel in favorem personarum aut locorum piorum ad quæ dicta bona de jure pertinent, vel in satisfactionem pretii in emptionem soluti, quatenus emptor repetere velit et de consilio Ordinarii.* 4) Certiorandi hæredes et successores de hujusmodi obligationibus per syngraphamad ad hoc, ut et ipsi sciant ad quid teneantur. »

Hæ item esse solent conditiones quando Ordinariis conceditur facultas sive per se, sive per confessarios sibi benevisos, indulgendi emptoribus, ut retineant bona sine licentia empta, prævia absolutione a censuris et pœnis ecclesiasticis cum pœnitentia salutari.

Quoad vero adimplenda *onera bonis adnexa*, et *subveniendi ex fructibus*, etc. potest haberi ratio, et computari illud quod a gubernio iam solvitur personis et ecclesiis spoliatis, S. Pœnitentiaria 23 mart. 1873.

XII. « Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad ecclesiam romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non ad singula prædicta auxilium, consilium, favorem præbentes. »

588. **Explanatio.** Jura et jurisdictio respicit temporalia, ut jus gubernandi, magistratus creandi, tributa imponendi, etc. Subalterni qui officia retinent in romana Ditione pro tuenda tantummodo publica tranquillitate, quæ nempe directe et proxime non influunt in spolium, vel in ejusdem spolii manutentionem, censuram non incurrunt, modo juramentum non præstent quo usurpatori obedientia activa pollicetur, et nihil agant contra leges divinas et ecclesiasticas.

Ut autem censuram incurrant *auxilium, consilium, favorem præbentes*, requiritur vera et formalis cooperatio et realis adhæsio, quæ non consistit solum in intentione, sed in actione, et quidem non ex ignorantia aut gravi metu, sed ex deliberata voluntate procedente. Quod constat ex S. Pœnitentiariæ responso 10 dec. 1860. Quæsitum fuerat: An confessarii debeant habere uti censuratos eos qui suffragium pro Italiæ sub uno rege unione sive timore sive dolo, sive ignorantia ducti dedere; tum eos qui idem suffragium dederunt in aliis provinciis extra Pontificiam ditionem, aut dederunt suffragium negativum aut nihil significans; tum eos qui non timore gravi permoti domos suas luminibus ornarunt, usi sunt signis tricoloribus etc., aut levitate ducti cantui *Te Deum* interfuerunt; tum deniquo mulieres et minorennes qui votorum sive honoris protestationem *(indirizzi)* subscripserunt, vexilla consuerunt, etc.

R. *Censuras ecclesiasticas juxta literas Apostolicas 26 mart 1860 incurri S. Pœnitentiaria respondit, ab iis qui formaliter cooperantur vel adhærent rebellioni ditionis Pontificiæ. Quare ad dignoscendum in foro conscientiæ utrum quis censuras incurrerit, discutienda est per confessarium uniuscujusque conscientia.* (V. Plures alias resolutiones apud *Scavini*, l. IV, nn. 237 et seqq; et *de juramentos fidelitatis*, n. 243).

589. Hæc spectant ad tuendum dominium temporale S. Sedis. Singulari autem divinæ Providentiæ consilio factum est, quod civilem Principatum R. Pontifex haberet, ut ad Ecclesiam tuendam plena potiretur libertate. *Namque omnibus compertum est* (ait Pius Pp. IX) *fideles, populos, gentes, regna nunquam plenam fiduciam et observantiam esse præstituros R. Pontifici, si illum alicujus Principis vel Gubernii Dominio subjectum ac minime liberum esse conspicerent.... Et quidem dicant vel ipsi*

hostes civilis Principatus Apostolicæ Sedis.... quanam fiducia et observantia ipsi essent excepturi hortationes, monita, mandata, constitutiones summi Pontificis; cum illum cujusvis Principis aut Gubernii imperio subditum esse cognoscerent, præsertim vero si cui subesset principi interquem et romanam Ditionem diuturnum aliquod ageretur bellum (Encycl.

Necessitatem hujus principatus ad liberam supremi Apostolatus exercitium vel ipse Napoleon primus ultro fassus est, qui autea illud occupaverat. Item plures alii celebrati homines, v. g. Ranche, Fleury; et Sismondi etsi Calvinista, Guizot etsi protestans, Voltaire etsi incredulus. Item Foscolo, Balbo, Gioberti, etc.

Hoc autem temporale Pontificis dominium nulli juri repugnat. Non *juri humano*, cum certe nullum hac de re jus prohibens allegari possit. Non *juri divino:* imo in veteri Testamento plura occurrunt exempla quæ nobis favent: sic Moyses, Deo auctore, et princeps temporalis et summus Pontifex erat; Heli sacerdos fuit et judex politicus; idem de Machabæis dicendum. Non demum repugnat *juri naturali;* sane potestas Ecclesiastica, ut argumentatur Cercià, et potestas politica non sunt contrariæ; sed utraque a Deo, utraque laudabilis et una alteri servit: ac proinde sine ulla principiorum pugnantia in eodem esse possunt. Imo, re per se inspecta, et ceteris paribus, multo melius in uno quam in duobus; sic enim facilius unitas servatur ac vitatur lucta et conflictus, qui inter utrumque oboriri possit. Nonne in lege naturæ Sancti extiterunt, qui simul reges et Pontifices fuere? Melchisedech fuit rex et pontifex; Noë, Abraham, Isaac et Jacob præfuerunt suis tum in religione tum in vita politica; imo olim primogenitus et rex et pontifex erat.

590. **Excommunicationes** *speciali modo R. Pontifici reservatæ de novo addendæ Constitutioni* Apostolicæ Sedis.

XIII. Ex Constit. *Romanus Pontifex* 28 aug. 1873, Canonici et dignitates Cathedralium vacantium qui ausi fuerint transferre ac concedere curam, regimen et administrationem ecclesiæ vacantis sub quovis titulo, nomine, quæsito colore in nominatum et præsentatum ad sedem episcopalem vel a Capitolo si habeat jus, vel a sæculari potestate si hoc gaudeat privilegio, antequam nominatus exhibeat Bullas ei cui de jure, excommunicationem speciali modo reservatam Pontifici eo ipso incurrunt.

In eandem pœnam incurrit ipse nominatus et præsentatus vel ut supra electus ad vacantem ecclesiam, si curam, regimen et administrationem sub nomine provisoris, vicarii generalis aliove nomine ex concessione et translatione in eo peractam a dignitatibus et canonicis aliisque qui, deficientibus Capitulis, vicarios deputant aut vacantes ecclesias legitime administrant.

Item si omnes qui præmissis paruerint, vel auxilium, consilium aut favorem præstiterint cujusque status, aut præminentiæ sint.

Præfati autem Canonici et Dignitates mulctantur etiam pœna privationis fructuum ecclesiasticorum beneficiorum quorumcunque aliorumque reddituum ecclesiasticorum. Quæ pœna ipso jure incurritur a Pontifice solum relaxanda. Insuper sic nominati et præsentati ipso facto privati existunt jure acquisito per nominationem et præsentationem. Si vero jam ipsi sint charactere episcopali insigniti, in pœnam suspensionis ab exer-

citio Pontificalium et interdicti ab ingressu Ecclesiæ ipso facto absque ulla declaratione incidunt, S. Sedi pariter speciali modo reservatam.

XIV. Pius IX per decretum S. Concilii Congregationis 23 mai. 1874 declaravit quod ecclesiastici qui suffragante populo ad parochi sive vicarii officium electi audent sive ecclesiæ sive jurium ac bonorum prætensam possessionem arripere, atque obire munera ecclesiastici ministerii, ipso facto incurrunt in excommunicationem majorem peculiariter reservatam S. Sedi, aliasque pœnas canonicas; iidemque omnes fugiendi sunt a fidelibus juxta divinum monitum tanquam alieni aut fures qui non veniunt nisi ut furentur, mactent et perdant. (1).

591. Hæc tamen (quod jam constituta erant pro Helvetiæ fœderatione Encycl. 21 nov. 1873) applicantur tantummodo ad ecclesiasticos provinciis Venetæ et Mediolanensis, singulisque diœcesibus Patriarchali ac Metropolitanæ jurisdictioni subjectos. Quoad ceteras habetur censura lata contra impedientes exercitium jurisdictionis ecclesiasticæ, de quibus jam supra n. 520.

592. Quær. *Quænam normæ a catholicis observandæ quoad intrusos?*

R. En præcipuæ ab Apostolica Sede præscriptæ, quæ ab omnibus catholicis sub gravi veniunt observandæ:

1) Non licet parochum intrusum adire pro administratione Baptismi, nisi in casu extremæ necessitatis, si nempe non sit alius valens baptizare; neque licet fungi officio patrini, si fortasse intrusus baptizet.

2) Non licet diebus etiam festivis Missam audire a presbytero intruso, etsi alia audiri nequeat; neque licet concioni aliisque functionibus intrusi interesse, vel ab eo alia officii ministeria petere, vel missam celebrandam ipsi tribuere.

3) Non licet Communionem suscipere ab intruso, etsi agatur de tempore Paschali.

4) Etsi genuflectendum sit coram Hostiis consecratis ab intruso, curandum tamen est (ne in hoc cultu præstando immiscere se videantur catholici cum schismaticis) ut declineter occursus intrusi, dum Sacramentum defert. Et licet sacerdoti catholico etsi non jejuno hostias consecratas a sacerdotibus catholicis consummare, ne veniant in manus intrusi; si reverenter conservari nequeant.

5) Non licet adire parochum intrusum pro contrahendo matrimonio; unde si non suppetat nullum omnino medium neque superior possit providere ut habeatur legitimus parochus vel alius catholicus presbyter, fideles debent contrahere sine præsentia pastoris.

6) Non licet mulieribus puerperio expleto recipere ab intrusis benedictionem quæ dari solet mulieri post partum.

(1) Nil propterea mirum quod SS. Canones tantum nefas perpetuo reprobaverint, ac gravissimis pœnis devoverint. Gregorius VII, Pascalis II, Alexander II, et Concilium Lateranense sub Alexandro III celebratum solemniter decreverunt, investituram Ecclesiæ per manus laicorum susceptam irritam esse, et Clericos Ecclesias taliter recipientes ab introitu Ecclesiæ interdici, excommunicatione mulctari, et si in scelere perstiterint, a ministerio ecclesiastico deponi debere. Quin imo scelus hujusmodi eam præterea redolet nequissimam jurisdictionis, bonorum ac jurium Ecclesiæ usurpationem, quam Concilium Tridentinum (Sessione 22 c. II de Ref.) anathemati tamdiu subjecit, quamdiu usurpatio cessaret, ac Constitutio *Apostolicæ Sedis*, obnoxiam declaravit excommunicationi latæ sententiæ speciali modo Romano Pontifici reservatæ. Ita in cit. Edicto.

7) Defunctorum exequiæ a legitimo pastore sunt celebrandæ, etiam in domibus privatis si aliter fieri nequeant. Ceterum si intrusus ad ecclesiam cadavera deferat, catholici nec funus comitentur nec sacras preces recitent aliosque ritus Ecclesiæ cum illo socialiter agant.

8) Num licite fideles in articulo vel periculo mortis possint absolutionem recipere a sacerdote jurato et a parocho intruso? responsum fuit: *Non esse improbandam rationem, quam inierunt nonnulli Gallicani præsules, qui in articulo vel periculo mortis, pœnitentiæ sacramentum, quod est secunda post naufragium tabula, a sacerdotibus juratis et etiam a parochis intrusis recipi posse permiserunt, deficiente quovis alio sacerdote catholico*: et scandalo amoto, et urgente tunc necessitate; verum id non facile supponendum, nisi aperta et universalis sit persecutio. (Vid. *Pii VI Pont. Max. acta, quibus Ecclesiæ catholicæ calamitatibus in Gallia consultum est;* et Scavini, l. II, n. 958; et l. IV, n. 566).

593. **Excommunicationes latæ sententiæ R. Pontifici simpliciter reservatæ ex Const. *Apostolicæ Sedis*.** Censuram incurrunt:

I. « Docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apostolica Sede damnat sub excommunicationis pœna latæ sententiæ. Item docentes vel defendentes tanquam licitam praxim inquirendi a pœnitente nomen complicis, prout damnata est a Benedicto XIV in Const. *Suprema* 7 jul. 1745, *Ubi primum* 2 jun. 1746, *Ad eradicandam* 28 sept. 1746. »

594. *Explanatio.* Ut hanc censuram quis incurrat necesse est: 1) Ut *doceat*, id est nescientibus tradat, vel *defendat*, id est patrocinium suscipiat propositionum a RR. Pontificibus damnatarum. 2) Ut propositiones quas docet vel defendit, sint proscriptæ sub pœna anathematis, ut sunt quæ confixæ sunt ab Alexandro VII, Innocentio XII, et Alexandro VIII. Qui vero conjunctim et scienter docet vel defendit eas quæ proscriptæ sunt una simul, aliæ quasi hæreticæ, aliæ quasi erroneæ, etc., is hæreticus esset, qui incurreret excommunicationem specialiter reservatam.

Quoad praxim inquirendi nomen complicis vid t. 2, n. 728.

II. « Violentas manus, suadente diabolo, injicientes in clericos vel utriusque sexus monachos; exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut episcopus aut alius absolvat. »

595. *Explanatio.* En privilegium *canonis* Concilii Generalis Lateranensis II, quod Pius IX confirmavit subjiciendo censuræ Pontifici reservatæ illius violatores. An huic excommunicationi subjiciantur impuberes, alii affirmant ex veterum canonum interpretatione, quibus explicite derogatum non est. Negant alii, quia præsens Constitutio de illis silet; quæ quidem quando vult etiam impuberes comprehendere, id exprimit, ut expressit quoad clausuræ violationem.

Item quæstio est an hanc excommunicationem incurrant mandantes, consulentes, percussionem ratam habentes; alii affirmant, nam censuram hanc ita interpretantur antiqui canones. Sed alii probabilius negant, tum quia verba non sunt extendenda ultra propriam et strictam significationem; tum quia quando legislator id intelligi voluit, expressit ut patet in aliis censuris. Constitutio autem *Apostolicæ Sedis* appellat ad antiquos

canones non quoad incurrendam hanc censuram, sed quoad facultatem ab illa absolvendi.

596. Q. 1. *Quotuplex distinguitur clerici percussio?*

R. Triplex: enormis, mediocris et levis. *Enormis* est, cum magna intervenit vulneratio: vel magna sanguinis effusio, non tamen a navibus; vel magna injuria. *Mediocris* cum fit carnis contusio, qua sanguinis quidem copia effundatur, sed absque gravi læsione vel injuria, ut si extrahatur dens vel capillorum copia evellatur. *Levis* (non ratione sui sed relate ad mediocrem et enormem) dicitur ea, quæ fit pugno, palma, manu, pede, digito, baculo, lapide, dummodo neque carnium contusionem relinquat, neque sanguinis effusionem producat.

Levis percussio potest etiam enormis evadere. 1) Ratione personæ lesæ, si illa nempe sit in dignitate; vel personæ lædentis, ut si officialis laicus auctoritative percutiat clericum. 2) Ratione gravis scandali, v. g., si percussio fiat in platea, tempore functionum sacrarum. 3) Ratione modi, v. g., si quis clerici vultum stercore fœdaret. In dubio percussio judicatur gravis, ne occasio præbeatur lædendi statum ecclesiasticum (*S. Alph.*, l. III, n. 274).

597. Q. 2. *Quid intelligitur nomine clerici vel monachi?*

R. Nomine *clerici* venit omnis ecclesiasticus saltem tonsuratus, licet excommunicatus, suspensus, interdictus, modo deferat habitum et alicui Ecclesiæ inserviat. Qui tamen lædit episcopos, cardinales etc. cadit in Excommunicationem, de qua supra n. 569.

Nomine vero *monachi* intelligitur quilibet religiosus utriusque sexus etiam conversus et novitius. Item omnes vitam agentes in communi sub Prælato, ex Pontificis auctoritate saltem tacita. Item heremitæ, addicti servitio alicujus loci sacri, sub Episcopi obedientia et approbatione.

598. Q. 3. *Quid significant ea verba:* Suadente diabolo.

R. Significant ad excommunicationem requiri, ut percussio sit mortaliter peccaminosa. Hinc a censura communiter eximitur:

1) Qui clericum percutiendo non peccat graviter ob subitam iram. Ita excusatur qui clericum turpiter agentem cum sua matre, filia, sorore aut uxore occidit.

2) Qui percutit jocose vel casualiter, quamvis percussio sit gravis, et quamvis cum aliqua irá conjuncta sit, quæ tameu non pertingat ad peccatum mortale.

3) Qui percutit ad defensionem sui aut suorum, etiam propriorum temporalium bonorum. Vel si auctoritate potitur in clericum, uti Prælatus, magister, et etiam frater ætate major qui curam in clericum exerceat, modo percutiat moderate ad correptionem. Quod probabilius valet de patre, quamvis clericus jam sit in Sacris (*S Alph.*, l. VII, n. 275).

599. Q. 4. *Quid indicant verba:* violentas manus injicientes?

R. Significant requiri, ut percussio sit Violenta quocumque modo fiat, si tamen cadat in personam, vel rem ipsi personæ adhærentem. Hinc qui lapidem injicit in clericum quin eum tangat, non incurrit censuram: quia deest realitas percussionis.

Resolve. 1) Incurrunt censuram qui expuant in faciem clerici. Qui clericum in carcerem conjiciat. Qui eum insequantur, ut in foveam cadat, vel ut ab equo excutiatur.

2) Fur censuram incurrit qui rebus clerico adherentibus vim inferret, puta vestes, quas indutas habet, lacerando. Non tamen qui actu subdolo aufert aliquid a clerico, marsupium, cingulumque quo ipse cingitur, etsi interveniat præcisio. Vel qui vestes a clerico dormiente surripit aut lacerat; nam esset fraudolenta, non violenta manuum injectio.

3) Si clericus in sui percussionem assentiatur, percutiens adhuc incurrit excommunicationem. Nam huic privilegio cedere nequit; cum sit in favorem totius Ordinis.

600. Q. 5. *Quid de illo qui clerico venenum præbet?*

R. Aliqui docent venenum clerico præbentem excommunicationem statim incurrere, quia venenum de se est aptum statim lædere. Verum communior opinio, quæ videtur mihi probabilior, docet eam non incurri, nisi actu quo venenum lædere incæperit Nam antea non adest effectiva violentia, sed tantum actio apta ad violentiam.

Qui vero dedit venenum clerico, si antequam incipiat operari, vere pœniteat, et mandatum revocare curet, valde probabiliter excommunicationem non incurrit etsi postea non potuerit crimen impedire; incurrit tamen irregularitatem. Ratio disparitatis est, quia *irregularitas* est inhabilitas cui etiam delinquens subjicitur, etsi ipsum pœniteat; *excommunicatio* autem est censura quæ afflict tantum reum contumacem, ac rebellem (*S. Alph.*, l. VII, n. 40 et 280).

601. Q. 6. *Quinam potest absolvere ab hac excommunicatione?*

R. Si agitur de percussione *levi*, quamvis publica, ex jure ab illa absolvere possunt Episcopi. Et cum Episcopis competat potestas de jure ordinario, eam habent etiam eorum Vicarii generales. Item vicarius capitali.

Si vero agitur de *mediocri* et *enormi* percussione, si illa non est publica neque deducta ad forum contentiosum (nec alia ratione sit specialiter Papæ reservata) ex cap. *Liceat* eadem inest facultas Episcopis. Si vero est publica, nemo generatim potest censuratos absolvere, nisi Papa aut ejus Legatus. Excipe: 1) Mulieres, impuberes, etsi post pubertatem petant absolutionem. 2) Collegialiter viventes, si percussio non sit enormis. 3) Impeditos adire Romam. Qui ab Episcopo absolvi possunt.

Pro absolutione ab hac censura recurritur ad S. Pœnitentiariam, ex Bulla *Pastor bonus* Benedicti XIV (*S. Alph.*, l. VII, n. 279).

III. « Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes et quoslibet complices, vel qualemcumque operam aut favorem præbentes: necnon de industria spectantes, illudque permittentes, vel quantum in illis est non prohibentes cujuscumque dignitatis sint etiam regalis vel imperialis. »

602. *Explanatio.* Comprehenduntur sub hoc articulo, 1) Qui duellum *perpetrant* etiam sine patriuis. Item qui ad illud *provocant*, etsi alter duellum non acceptet. Item acceptantes, etsi duellum postea revera non sequatur.

2) *Complices* qualemcumque operam vel favorem præbentes, ut patrini, testes, qui ideo consilium dant, qui litteras provocatorias vel alia id genus scripta, manifesta dictant, scribunt, deferunt, evulgant; vel in his se quomodolibet immiscent, v. g. si conveniant de dirimendo certamine cum primum alteruter vulneratus fuerit.

3) Qui *de industria spectant*, qui nempe data opera quasi incitatores assistunt. Igitur censuram non incurrit qui obiter et casu transeuntes duellum aspiciunt curiositate ducti; neque qui spectant a longe vel in secreto, vel alio modo nihil ad pugnam acuendam inducente (*S. Alph.*, l. VII, n. 319).

4) Qui illud permittunt in suis terris; qui illud non prohibent, cum prohibere valeant, ut duces, domini, vel alii cujuscumque dignitatis. (*Quoad alios pœnas* v. t. 2, n. 319).

IV. « Nomen dantes sectæ Massonicæ aut Carbonariæ aut aliis ejusdem generis sectis quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque præstantes; earumve occultos coriphæos ac duces non denuntiantes, donec non denuntiaverint.»

603. *Explanatio.* Sectæ hic illæ omnes intelliguntur, quæ sive contra legitimas civiles potestates aliquid moliuntur; adeoque societates *biblicæ*, *clerico-liberales*, *veterum catholicorum*, *emancipatrices* huc pertinent, exigatur vel non exigatur juramentum; et quamvis a civili gubernio tolerentur ex Pio IX Ency. *Quanta cura.* Huc venit etiam secta *Fenianorum* ex S. Officii Congr. 12 jan. 1870. Non tamen societates operariorum, qui præcipue fœdus ineunt ad sibi invicem opitulandum, de quibus supra n. 270.

Hac excommunicatione tenentur etiam qui favorem qualemcumque illis præstant, id est auxilium, consilium sive palam sive occulte, sive directe sive indirecte, sive per se sive per alios. Uti qui eas in suis ædibus recipiunt, occultant, commoditatem faciunt ut convocentur; qui hortantur alios, suadent ut illis adscribantur etc.

604. Satis autem non est, ut declaravit eadem Congregatio 5 jul. 1837 quod quis emissi juramenti pœniteat ut possit absolvi; si externe cum iisdem sociis adhuc communicat. Sectæ externe etiam valedicere debet et omnes libros, statuta, manuscripta horum sectarum legitimo superiori sub gravi tradere debent ex Pontificum præscripto.

605. Denuntiationis obligatio sub pœna excommunicationis est tantum quoad coryphæos ac duces. Semel autem facta denuntiatione cessat reservatio excommunicationis incursæ, et quilibet confessarius ab illa absolvere potest. Denuntiatio fieri debet Ordinariis locorum: quæ denuntiationis obligatio non ideo cessat quia nomina coriphæorum ac ducum per libros et ephemerides passim leguntur; S. Officii Congr. 1 feb. 1871.

V. Immunitatem asyli ecclesiastici ausu temerario violare jubentes aut violantes.

606. *Explanatio.* Immunitas asyli in eo sita est ut delinquentes nequeant extrahi e loco sacro, si ad illum confugiant. Id competit omnibus locis sacris et religiosis, Ecclesiis etsi nondum consecratis, pollutis, interdictis; competit palatiis Episcoporum, monasteriis, seminariis, nosocomiis si auctoritate Episcopi erectis. Jus autem asyli non cessat favore illius qui evadens e militum manibus ad locum immunem confugerit; ideo non obstat quod a militibus ligatus reus in eorum possessionem jam devenerit ex S. C. Immunitatis 9 aug. 1842. Ceterum in pluribus derogatum est per Concordata quoad majora delicta (*S. Alph.*, l. 1, n. 25, append. 2).

Excommunicationem autem incurrunt qui violant vel jubent violari hanc immunitatem, modo id fecerint: 1) *Vi*, non vero si quis dolo et fallaciis e loco sacro eductus fuerit. 2) *Ausu temerario*; ideo S. Officii Congregatio 1 feb. 1871 declaravit *eum tantum excommunicationem incurrere qui ab aliis minime coactus prudens et sciens immunitatem asyli ecclesiastici aut violari jubet aut exequendo violat.* Igitur milites qui præter voluntatem coguntur a suis ducibus eam violare, hanc censuram non incurrunt. Item neque duces et officiales etiam civiles, qui non sponte, sed contra voluntatem et a propriis superioribus coacti, ecclesiastici asyli violationem exequi mandant censuram incurrunt.

VI. Violantes clausuram monialium cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel ætatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes. Itemque moniales ab illa exeuntes extra casus et formam a S. Pio V in Constitutione *Decori* præscriptam.

607. *Explanatio.* Ideo prohibentur ab ingressu sub excommunicatione reservata vel ipsi locorum Ordinarii sine necessitate, fœminæ ac impuberes. Non tamen septennio minores, ut verius dicunt cum Benedicto XIV *Notificat.* XXIX, n. 24; etsi censuram incurrant qui eos introducunt vel admittunt, intellige tamen si in monasteriis vigeat clausura Papalis.

Admittentes sunt qui ingressum præbent sive physice aperiendo januam etc., sive moraliter jubendo, consulendo, aut etiam non prohibendo cum possit et debeat impedire eos qui ingredi volunt. Casus autem a S. Pio V notati, sunt magnum incendium, gravis infirmitas, lepra, epidemia; et item paritate rationis inundatio, ruina, latronum incursus, etc. *Forma* autem hæc est, ut infirmitas præter alios superiores quibus cura monasterii incumbit, etiam per Ordinarium cognita et expresse in scriptis approbata sit (*Quoad cetera vid.* n. 308).

VII. « Mulieres violantes Regularium virorum clausuram et superiores; aliosve eas admittentes. »

608. *Explanatio.* Clausura est omne illud spatium quod septis monasterii continetur; adeoque officinæ, cænacula, valetudinaria, prata, sylvæ viridaria, nisi separata sint clavi et muro convenienti. Non venit autem sacristia, si ad eam ex Ecclesia aditus pateat. Regulares huc veniunt qui vota solemnia emittunt; non qui aliis religiosis Congregationibus sunt addicti (*Cetera vid.* n. 307).

VIII. « Rei simoniæ realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices. »

IX. « Rei simoniæ confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis. »

X. « Rei simoniæ realis ob ingressum in religionem. »

609. *Explanatio.* Quoad hæc omnia vide dicenda *De virtute Religionis* ubi erit de simonia ejusque pœnis. Hic unum notamus, censura non incurritur si quid pro sustentatione religiosi novitii accipiatur, non enim acciperetur ob ingressum. Imo et pro professis licet accipere, quamvis monasterium sit opulentum, si recipiendus sit infirmus, senex, etc. tunc enim accipitur pro carentia servitutis quam hic nequit præstare et pro incommodo extraordinario quod monasterium est subiturum. Ceterum quoad moniales id ex lege generatim fieri debet, cum obnoxiæ sint majoribus necessitatibus (*S. Alph.*, l. III, n. 92),

XI. Omnes qui quæstum facientes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V *Quam plenum*, 2 jan. 1569.

610. *Explanatio.* Hac pœna plectuntur Episcopi inferiores, qui accepta pecunia, elargiuntur indulgentias aut facultates, concedunt sacerdotem eligendi qui ipsum a reservatis absolvat, vel celebrandi aut sepeliendi tempore interdicti, vel edendi cibos vetitos, vel assumendi duos aut plures patrinos contra Tridentini præscriptum, vel absolvendi a reali simonia reservata. En quæ in hoc loco *gratiæ spirituales* appellantur.

XII. « Colligentes eleemosynas majoris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent. »

611. *Explanatio.* Censura sunt obnoxii clerici et laici quoties pro missis celebratis vel celebrandis, tradito stipendio, retinerent partem quæ grave furtum constitueret. Sed necesse est:

1) Ut sint eleemosynarum quasi ex officio collectores pro missis manualibus. Unde excommunicationem non incurrit qui eas colligit ab uno vel altero tantum; vel qui alibi facit celebrare minori stipendio missas sibi commissas vel sibi obligatas, etsi turpi quæstu sit reus.

2) Ut missas colligant, et quæstus causa. Ideo non esset censuratus qui partem stipendii in pios usus distribuat, v. g. pro Ecclesiæ ædificatione; etsi illicite agat. Item neque qui aliquid retinet quasi laboris pretium in colligendo eleemosynas: quod non videtur improbabile, si ille ad hoc munus sit destinatus et labor revera mercede dignus sit; tunc id debetur ex naturali æquitate, et ex rationabili offerentium voluntate (*S. Alph.*, l.vi, n. 322).

3) Ut Missas collectas celebrare faciant ubi illæ minoris pretii sunt; et quidem ut probabilius docent et satis patet ex textu ut missæ non in eo loco ubi collectæ eleemosynæ, sed alibi celebrentur ubi minoris pretii esse solent.

612. Hac de re faciunt sequentes declarationes:

Cum circa eleemosynas Missarum graves quædam quæstiones S. Sedi propositæ fuerint, eas SSmus D. N. D. Pius divina providentia Papa IX Emis. DD. S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus Concilio Tridentino interpretando ac vindicando præpositis expendendas ac resolvendas mandavit. Itaque injuncto sibi muneri, ea qua par est diligentia et consilii maturitate, iidem Emi Patres satisfacere cupientes, infrascripta dubia desuper concinnari voluerunt:

I. An turpe mercimonium sapiat, ideoque improbanda, et pœnis etiam ecclesiasticis, si opus fuerit, coercenda sit ab Episcopis eorum Bibliopolarum vel mercatorum agendi ratio, qui adhibitis publicis invitamentis et præmiis, vel alio quocumque modo Missarum eleemosynas colligunt, et Sacerdotibus, quibus eas celebrandas committunt, non pecuniam sed libros aliasve merces rependunt?

II. An hæc agendi ratio ideo cohonestari valeat, vel quia nulla facta imminutione, tot Missæ a memoratis collectoribus celebrandæ committantur, quot collectis eleemosynis respondeant, vel quia per eam pauperibus sacerdotibus eleemosynis Missarum carentibus subvenitur?

III. An huiusmodi eleemosynarum collectiones et erogationes tunc etiam improbandæ et coercendæ, ut supra, sint ab Episcopis, quando lucrum, quod ex mercium cum eleemosynis permutatione hauritur, non in proprium colligentium commodum, sed in piarum institutionum et bonorum operum usum vel incrementum impenditur?

IV. An turpi mercimonio concurrant, ideoque improbandi atque etiam coercendi, ut supra, sint ii, qui acceptas a fidelibus vel locis piis eleemosynas Missarum tradunt Bibliopolis, mercatoribus, aliisque earum collectoribus, sive recipiant, sive non recipiant, quidquam ab iisdem præmii nomine?

V. An turpi mercimonio concurrant, ideoque improbandi et coercendi, ut supra, sint ii, qui a dictis Bibliopolis, et mercatoribus recipiunt pro Missis celebrandis libros, aliasve merces, harum pretio sive imminuto, sive integro?

VI. An illicite agant ii, qui pro Missis celebratis recipiunt stipendii loco libros vel alias merces, seclusa quavis negotiationis, vel turpis lucri specie?

VII. An liceat Episcopis sine speciali S. Sedis venia ex eleemosynis Missa-

rum, quas fideles celebrioribus Sanctuariis tradere solent, aliquid detrahere, ut eorum decori et ornamento consulatur, quando præsertim ea propriis reditibus careant?

VIII. An et quid agendum ab Episcopis, ne in iisdem Sanctuariis plures Missarum eleemosynæ congerantur, quam quæ ibi intra præscriptum, seu breve tempus absolvi queant?

IX. An et quid agendum ab Episcopis, ut Missæ, sive quæ singulis Sacerdotibus, sive quæ Ecclesiis et locis piis a fidelibus celebrandæ committuntur, accurate et fideliter persolvantur?

Quibus dubiis non semel in propriis comitiis sedulo et accurate perpensis, tandem in Congregatione Generali habita in Palato Apostolico Vaticano die 25 junii 1874, iidem Emi Patres in hunc modum respondendum censuerunt:

Ad I. *Affirmative.* Ad II. *Negative.* Ad III. *Affirmative.* Ad IV. *Affirmative.* Ab V. *Affirmative.* Ad VI. *Negative.* Ad VII. *Negative*, nisi de consensu oblatorum. Ad VIII et IX. *Standum Constitutionibus Apostolicis et Decretis alias datis* (1).

Factaque die 31 Augusti 1874 de his omnibus SSmo D. N. per me infrascriptum Secretarium relatione, Sanctitas Sua resolutionem S. Congregationis Apostolica sua auctoritate adprobavit et confirmavit, atque ad Episcopos transmitti jussit, ut ipsi eas intra propriæ jurisdictionis limites exequendas, perpetuoque et inviolabiliter servandas curent. Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Datum Romæ ex Secretaria S. Congregationis Concilii, die 9 Septembris 1874.

P. Card. Caterini Praef.

P. Archiepiscopus Sardianus Secr.

XIII. « Omnes qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V *Admonet nos* quarto kalendas aprilis 1567, Innocentii IX *Quas ab Sede* pridie Nonas Novembris 1591, Clementis VIII *Ad R. Pontificis curam* 26 jan. 1592, et Alexandri VII *Inter ceteras* Nono kalendas Novembris 1660 alienationem et infeudationem Civitatum et Locorum S. Romanæ Ecclesiæ respicientibus. »

613. *Explanatio.* S. Pius V nominat illos omnes qui per se vel per alios agere student sive insinuare vel suadere Pontifici alienationem vel in feudum concessionem civitatum seu locorum ad Sanctam Sedem pertinentium ex quovis prætextu vel evidentis necessitatis, sive ad tempus perpetuum, vel longum, sive ad vitam alicujus, vel ad Sedis Apostolicæ beneplacitum. Quod subsequentes Pontifices iterum approbarunt, confirmarunt, uberius se explicando.

XIV. « Religiosi præsumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum Extremæ-Unctionis aut Eucharistiæ per Viaticum ministrare absque parochi licentia. »

614. *Explanatio.* Per parochum accipitur qui curam animarum habet vel ejus vices gerit. Per religiosum qui habet vota solemnia, id est *regularis*; neque refert quod et ipse sit alterius Ecclesiæ parochus. Licentia sufficit etiam præsumpta, id est si parochus eam certo daturus esset. Non adest excommunicatio si Regularis administret Regularibus etiam alterius Ordinis et extra monasterium. Censuram tamen incurreret Regularem qui extra privilegium sciens volens illa sacramenta ministret

(1) Vide Benedict. XIV Instit. Eccl. 56: De Synodo Dioeces. lib. 5 cap. 8. seqq.; De Sacrif. Miss. Lib. 3 cap. 21 seq.

clericis aut laicis in suo monasterio degentibus studiorum, vel valetudinis tantum causa; nisi forte Eucharistiam (non per Viaticum), ei qui jam a parocho Viaticum recepit, iterum ex devotione ministraverit.

Possunt tamen regulares ex Tridentino sess. 24, c. 11 *de Ref.* ultima sacramenta ministrare omnibus clericis et laicis si actu inserviunt et intra eorum septa ac domus resideant subque eorum obedientia vivant. Item est in mortis periculo, si parochus tunc vel non possit vel nolit infirmo sacramenta ministrare (Vid. n. 297).

XV. « Extrahentes absque legitima venia Reliquias ex sacris Cœmeteriis sive Catecumbis Urbis Romæ ejusque territorii; eisque auxilium vel favorem præbentibus. »

615. *Explanatio.* Non incurreret censuram qui cryptas visitans memoriæ vel devotionis causa sibi assumeret aliquid ex ossibus vel cineribus fedelium qui ibi reconditi sunt; quia de his jam constat non esse de Sanctorum reliquiis, uti sunt illæ quæ reperiuntur in loculis apertis. Nihil autem refert si etiam minima particula auferatur absque venia; tale furtum communiter a furto gravi non excusatur propter materiæ parvitatem; et ex decretis Pauli V et Clementis X.

Licentia autem petenda est a Cardinali Urbis Vicario, ut habet Constitutio *Ex commissæ* Clementis X, 13 jan. 1672.

XVI. « Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso ei scilicet impendendo auxilium vel favorem. »

616. *Explanatio.* Communicat in crimine criminoso qui communicat in ipso crimine cum excommunicato nominatim, vel denuntiato nominatim a Papa, post sibi notam excommunicationem latam. Sic qui excommunicato nominatim a Pontifice propter hæresim, et a se ut tali cognito auxilium præberet ad errorem diffundendum, communicaret in crimine criminoso. Huc revocari potest excommunicatio lata a Pio IX contra apostatam Josephum Humbertum Reinkens pseudo-episcopum electum ab hæreticis qui se *veteres catholicos* dicunt, et contra omnes qui eorum partes secuti sunt (*Litt. Apost.* 21 nov. 1873).

Si excommunicatus a Papa non tamen nominatim, postea per Episcopum sic excommunicatus, declaretur excommunicatus nominatim, non est habendus tanquam nominatim censuratus a Pontefice. Declaratio enim non est a Pontifice sed ab Episcopo; et ideo talis excommunicatus non caderet sub hoc articulo: nec sub sequenti. Attamen subjaceret interdicto, de quo infra.

XVII. « Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a R. Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes. »

617. *Explanatio.* Dicitur *scienter et sponte*, unde fit ut ab hac censura excuset quævis ignorantia aut metus gravis incussus. *In divinis*, esset cum tali excommunicato solemniter recitare Horas, eum ritu Ecclesiæ sepelire, ejus Missæ assistere etc. *Officia* hic dicuntur quæ clerici obeunt ut Ecclesiæ ministri; in his autem recipere est, si recte judico, illum admittere ad illa obeunda.

XVIII. « Absolvere præsumentes sine debita facultate etiam quovis prætextu innodatos excommunicationibus Romano Pontefice speciali modo reservatis » *(Vid. supra*, n. 556).

618. Excommunicationes latæ sententiæ Ordinariis locorum reservatæ ex Constit. *Apostolicæ Sedis.*

In has incurrunt:

I. « Clerici in sacris constituti vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere præsumentes; nec non omnes cum aliqua ex prædictis personis matrimonium contrahere præsumentes. »

619. *Explanatio.* Censura non incurritur si contrahantur tantum sponsalia. Item neque si contrahatur matrimonium sine scientia de ejus nullitate ob dirimens impedimentum; nam requiritur *præsumptio*, quæ cum ignorantia stare non potest. — Si tamen præsumptio non oriretur ex humana fragilitate, sed ex pertinaci persuasione quod illud conjugium validum sit, quia ecclesia non potest irrita facere ejusmodi matrimonia, qui talia teneret esset hæreticus (et pœnas hæreticorum incurreret) ex Tridentino *Sess.* 9 c. 24, *de Ref. matr.*

An vero per matrimonium ab hisce civiliter celebratum (de quo plura legere est penes *Scavini* l. IV, nn. 556 et segg.) incurratur hæc excommunicatio, alii affirmant, quia etsi matrimonium non sit, habet tamen matrimonii figuram. Verum alii negant, hoc enim matrimonium veri matrimonii non habet figuram; caret enim ea forma, quæ legalitatem apparentem canonico præseferat, idest præsentia parochi et testium.

Nempe requiritur ut hac dempta inhabilitate, matrimonium valere potuisset. Quocirca neque excommunicatio incurritur si deficit consensus legitimus, vel obstat dirimens impedimentum, uti si contraxerit quidem coram parocho et testibus, sed cum consanguinea, affine, socio criminis, hæbreo, etc.

II. Procurantes abortum, effectu secuto.

620. *Explanatio.* Procurare est ex proposito aliquid quærere; hinc censuram incurrit qui jubet vel mandat abortum fieri, qui ideo prægnanti terrorem incutit, vel ideo ipsam percutit, aut ei potionem tribuit: ut medicus, ancilla, socia et alii ideo potionem propinantes. — Non tamen contrahitur ex voluntario indirecto, ut si quis prægnantem graviter percusserit, sed ex odio, ira. Item neque qui abortum consulit, vel pharmacum simpliciter parat; non enim abortum procurat, sed tantum ea præbet, ex quibus abortum ab alio procuretur. Hæc quoad censuram; gravissime autem istos omnes delinquere certum est.

621. Item necesse est ut abortus fuerit secutus (nulla facta distinctione an fœtus animatus fuerit, an inanimatus); et quidem ex propria industria; non tamen requiritur ausus. — An autem ipsa mulier, quæ abortum in se procurat incurrat in censuram, controvertitur; communissime affirmant quia Constitutio Pii IX nullum excepit. Sed plures spectata ratione intrinseca, probabilius negant, nam verba licet generalia benignam interpretationem pati possunt in re odiosa, sicut benigniter explicabant Bullam Sixti V quæ item generatim loquebatur de abortum procurantibus; tamen compatiendo infirmitati mulieris quæ impulsa timore infamiæ, fœtum expellere conatur, ipsam ab excommunicatione excipiebant. Patet item ex scopo Pii IX qui voluit prudenti dispensatione veteres censuras moderari. Saltem res dubia est; et ideo cum dubium sit an hæc excommunicatio lata certo sit etiam contra prægnantes, quo usque aliud declaret S. Sedes valde probabiliter ipsæ ab ea excusantur (*S. Alph.*, l. III, num. 395, et *Vindiciæ Alph.*, Ed. 2, t. I, pag. CXI.

622. Ceterum abortus in Synodis Diœcesanis generatim est casus reservatus sive fœtus animatus sit sive non, etsi irrito effectu tentatus.

III. « Literis Apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini in ea re cooperantes. »

Explanatio. Utentes sunt qui eas exhibent ut effectum consequantur; cooperantes qui utenti (non vero falsificanti) operam præstant. Falsificans enim incurrit excommunicationem specialiter reservatam.

623. **Excommunicationes latæ sententiæ nemini reservatæ ex Constitut. *Apostolicæ Sedis*.** In has incurrunt:

I. « Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. »

624. *Explanatio.* Etiam corpora efferre, sepelire ritu catholico eisque justa persolvere est pars ecclesiasticæ sepulturæ: non tamen qui talia agunt incurrunt excommunicationem, quæ est strictæ interpretationis: sed tantum incurrunt cogentes vel mandantes sepeliri hæreticos notorios (uti qui sunt de secta, etsi non vitandi) vel excommunicatos, aut interdictos nominatim etiam ab Episcopo, in loco sacro, etiam nullo catholico ritu adhibito. Huc veniunt etiam apostatæ a fide notorii.

II. « Lædentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes testes aliosve ministros S. Officii, ejusve sacri Tribunalis scripturas diripientes aut comburentes: vel prædictis quibuslibet auxilium, consilium, favorem præstantes. »

III. « Alienantes et recipere præsumentes bona ecclesiastica absque beneplacito apostolico ad formam Extravagantis *Ambitiosæ* de rebus Ecclesiæ non alienandis. »

625. *Explanatio.* Bona ecclesiæ ab humano commercio exempta vendere, alienare et distrahere prohibetur juxta Extravagantem *Ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis*, a Pio IX Const. *Apostolicæ Sedis* confirmatam. Ideo sub gravi, sub pœna, et probabilius etiam sub nullitate, vetitum est bona tam immobilia quam mobilia (si quædam excipias) alienare sine Pontificis facultate, a quo lex emanata est (*S. Alph.*, l. IV, n. 187).

Igitur requiritur Papæ licentia, non excluso consensu Episcopi et Capituli (si bona ad Episcopatum vel Capitulum pertineant) et possessoris rei alienandæ. Non tamen patronorum ex S. Officii C.; etsi Ferrante scribat ipsum quoque utiliter postulari.

Q. I. *Quænam alienari possunt sine licentia?*

R. Alienari possunt sine Pontificis licentia:

1) Ea quæ servando servari nequeunt ad triennium sine notabili deterioratione, ut sunt vestes, singularia jumenta et similia, quæ nempe usu consumuntur.

2) Terrulæ, vineolæ et res exiguæ, seu parvi valoris: pro quibus licentiam tribuit Episcopus ex inducta consuetudine (1). Sed adverten-

(1) « Nato il dubbio quali avessero a stimarsi *res exiguæ*, la Sacra Congregazione in Faven, 22 marzo 1711, cit. dal card. Petra *Comment., ad Constit. V Pauli II* dichiarò doversi stimare tali quelle, il cui valore non supera 25 scudi (ducati) d'oro, che corrispondono nella presente moneta romana a 41 scudi e 15 baiocchi

dum, quod pretium rei totius, puta prædii non debet excedere parvam summam, alias posset totum prædium (etsi ingens esset) per partes modicas alienari, fraudulenter.

3) Bona quæ a patronis sub hac conditione relicta sunt, ut alienari possint. Merito probabile est; est enim donatio sub conditione.

4) Si casus urgeat, ut si creditor apud judicem illico compellat ad solutionem, pro qua oportet vendere. Vel juxta alios, et cum consensu Episcopi, si occurrat casus magnæ utilitatis, nec expectari possit consensus superioris quin transeat occasio.

5) Bona relicta incapaci possidendi, ut sunt Minores Observantes et Cappucini, tunc poterit pretium expendi in Ecclesiæ utilitatem (*S. Alph.*, l. IV, n. 187).

Q. 2. *Quid nomine bonorum Ecclesiæ?*

R. 1. Nomine *bonorum* Ecclesiæ quæ sine Papæ licentia nequeunt alienari, si de immobilibus agatur generatim veniunt: 1) Quæ sunt in patrimonio Ecclesiæ vel monasterii, 2) Beneficia juris patronatus, si ecclesiastica sint, et cappellaniæ ecclesiasticæ.

R. 2. Si de *mobilibus* sermo sit, veniunt vasa aurea vel argentea, gemmæ, bibliothecæ copiosæ, ornamenta pretiosa, et similia excedentia valorem 25 aureorum ex S. C, C. Item greges et armenta totaliter considerata, arborum incisio et sylvarum. Imo sunt mobilia quæ etsi pretio non æstimabilia, tamen alienari nequeunt, ut sunt Reliquiæ insignes ex S. C. C. 14 jan. 1702.

Q. 3. *Quid venit nomine alienationis?*

R. Nomine *alienationis* veniunt venditio, donatio, permutatio, emphytheusis, servitutis realis constitutio, pignus, hypotheca, locatio, conductio, omne uno verbo pactum, quo dominium sive directum sive etiam utile transferatur, immutetur, imminuatur, obligetur uti in mutuo, etc.

Sed contractus locationis, si fructus percipiantur singulis annis, sine speciali solemnitate et Pontificis licentia, permittitur ad triennium. Si vero fructus percipiantur singulo biennio vel triennio, permittitur per sex annos in primo casu, per novem in altero.

Benedictus XIV Constit. *Universalis* sub nullitate actus prohibuit vendere universos fructus beneficii ad vitam, vel ad longum tempus, recipiendo nempe una vel pluribus determinatis solutionibus certam pecuniæ quantitatem.

626. Excommunicatio tenet *alienantes* et *recipientes* bona ecclesiastica, non autem consentientes, consulentes, faventes; neque qui illa destruunt v. g. ædes diruunt, arbores cædunt, bona furantur, etc. Nec omnes alienantes, sed quibus eorum bonorum administratio commissa est; qui enim ea alienant quin teneant administrationem, potius sunt usurpatores qui incidunt in censuram Pontifici reservatam de qua n. 626.

Q. 4. *An hanc censuram incurrat qui laicales capellanias alienat?*

R. Alii affirmant cum Berardi; nam licet eæ sint aliquid temporale, bona earum in ecclesiæ dominium translata sunt; secus ac in legatis piis, quorum bona penes hæredes remanserint. Sed alii cum Lucidi probabilius negant; ratio in capellaniis laicalibus non intervenit formalis Episcopi auctoritas seu decretum eas erigentis: cum Episcopus tantum

pari ad austriache 225 circa: Giraldi. » Ita Nardi, § 570. Sed alia est alicubi inducta consuetudo quæ majorem latitudinem admittit; in Diœcesi Novariensi Episcopus permittit alienationem usque ad valorem fr. 600, ex inducta consuetudine.

ratum habeat quod pius fundator constituit. Sunt utique hæc bona inalienabilia, sed non qua ecclesiastica stricto sensu, sed qua fundator id voluit; nam *piæ fundatorum vel morientium voluntates tamquam supremæ leges sunt sancte servandæ.* Ideo etsi non possint sine culpa laicales capellanias absque beneplacito Apostolico alienari, cum Ecclesiæ sit pias dispositiones moderari; qui tamen eas alienat non cadit sub Extrav. *Ambitiosæ*, quia bona ecclesiastica non sunt, ut sunt bona ecclesiasticorum beneficiorum, et Ecclesiæ.

Q. 5. *Quid de alienatione bonorum fabricæ ecclesiæ* (fabbriceria), *confraternitatum et piorum locorum?*

R. Bona fabricæ Ecclesiæ a lege civili habentur ut bona sua natura laicalia: et ideo ut eorum administratores contractus inire, legata acceptare valeant requiritur consensus Procuratoris generali Curiæ appellationis (non tamen si agatur de lite sustinenda). Attamen non est dubitandum, quod ab ecclesia habeantur ut bona Deo dicata et ideo in conscientia etiam beneplacitum ecclesiæ exigatur pro eorum alienatione, etsi a laicis administrentur.

Item dicendum de confraternatibus (etsi lex civilis eas habeat ut societates mere laicales); si tamen non tantummodo adprobatæ sint ab auctoritate ecclesiastica; sed si ab ipsa revera canonice erectæ sint formali decreto: tunc enim habentur uti instituta vere ecclesiastica et ideo legibus quoque ecclesiasticis subjecta; etsi eorum inspectionem et administractionem sibi vindicet sæcularis potestas (*V. Scavini*, l. I, nn. 622 et seqq.; et l. II. n. 534).

Q. 6. *An præter excommunicationem aliæ latæ sint pœnæ in alienantes?*

R. Affirmative, ex canonico jure:

1) Si Episcopi vel abbates sint qui alienare præsumpserint sine facultate subjacent interdicto ab Ecclesiæ ingressu. Quod si absolvi neglexerint intra sex menses, suspensi manent a beneficii administratione.

2) Si fuerint Prælati inferiores vel ecclesiarum rectores amittunt beneficium cujus bona alienarunt.

3) Regulares insuper privantur Officiis suis et ad ea inhabiles fiunt, simulque vocem activam et passivam amittunt ex *Decretali* Urbani VIII (*S. Alph.*, l. IV. n. 187).

IV. « Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra menses confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia in quibuslibet casibus expressis a Prædecessoribus Nostris Gregorio XV Const. *Universi* 20 aug. 1622, et Benedicto XIV Const. *Sacramentum Pœnitentiæ*, 1 jul. 1741. »

627. *Explanatio.* Ad hanc censuram incurrendam necesse est, ut provocatio fiat ad turpia. De ea fuse *De Pœnitentia*, l. III, nn. 789 et seqq.

V. « Qui libros de rebus sacris tractantes sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt. »

628. *Explanatio.* Quamvis verba de *rebus sacris* pateant latissime, nihilominus ad eos libros contrahenda esse videntur de quibus Tridentinum agit in decreto *de editione et usu sacrorum librorum*, cum hæc censura ab illo desumatur. Porro ibi agitur tantum de sacris Scripturæ libris, eorumque adnotationibus et explanationibus. Ceterum quoad alios libros etsi non adsit censura, adest Ecclesiæ præceptum de iis non imprimendis sine licentia Ordinarii, quod maxime urget ecclesiasticos.

Per illud *imprimi facientes* venit auctor libri, editor, aut alius qui curat per se ipsum ut liber typis mandetur. Per illud *imprimentes* veniunt qui ideo typos ordinant, torcular premunt. Non autem hanc censuram incurrunt qui tales libros retinent, vendunt, etsi aliunde graviter peccare possint. (Cetera *de Virtutib. Theol.* ubi de librorum prohibitione).

629. Quær. *Quænam sunt excommunicationes latæ sententiæ, quæ directe a Tridentino inflictæ sunt?*

R. Quod attinent ad res disciplinares quinque numerantur (1):

I. Excommunicantur omnes cujuscumque dignitatis, qui ecclesiastici beneficii sive sæcularis sive regularis, aliorumque piorum locorum jurisdictiones, bona, census, jura, fructus, emolumenta seu quascumque obventiones, quæ in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se vel per alios, vi vel timore incusso seu etiam per suppositas personas, seu quacumque arte aut quæsito colore in proprios usus convertere, et usurpare præsumpserint seu impedire ne ab iis ad quos jure pertinent, percipiantur. *Clericus vero* (addit Concilium) *qui nefandæ fraudis et usurpationis hujusmodi fabricator seu consentiens fuerit, eisdem pœnis subjaceat; necnon quibuscumque Beneficiis privatus sit, et ad quæcumque alia Beneficia inhabilis efficiatur, et a suorum Ordinum executione, etiam post integram satisfactionem et absolutionem sui Ordinarii arbitrio suspendatur* (*Ses.* 22, c. 11, de Ref.). Hæc excommunicatio est R. Pontifici reservata (non autem ceteræ quæ sequuntur).

630. *Explanatio.* Bona et jura ecclesiastica respectu ad excommunicationem, ad tres classes revocari possunt: *Prima* classis respicit bona et jura ad Ecclesiam romanam spectantia. *Secunda* bona et jura pertinentia ad personas ecclesiasticas ratione suarum ecclesiarum aut beneficiorum. *Tertia* cetera bona et jura, uti bona fabricæ ecclesiæ. — Usurpatores bonorum et jurium primæ et secundæ classis incidunt in excommunicationem specialiter reservatam Pontifici sub n. 11 et 12. Tertiæ classis usurpatores subjacent præsenti excommunicationi simpliciter Pontifici reservatæ ex Tridentino. Nec refert quod usurpator ecclesiæ loco usurpationis redditus adsignet; semper enim verificatur quod bona usurpat.

631. Qui decimas non solvit, in hanc excommunicationem non cadit, quia nihil abstulit; sed est excommunicandus ex *Sess.* 25. c. 12 de Ref. Item a censura liber est qui nullam vim, metum, fraudem aut prætextum adhibuit, ut si quis rem sibi commodatam vel apud se depositam, non restituat. — Attamen in hanc incidunt qui emunt bona sive mobilia sive immobilia ab eo qui illa usurpaverat; nam actione sua in usurpationem concurrit se usurpatori associando per immediatum bonorum transitum; eademque proinde bona in proprios usus convertit sub colore contractus, quum noscat, usurpatorem neque dominum eorum esse, neque legitimum administratorem. Idem dicito de illo qui bona illa conducit sine debita facultate pretium ultro usurpatori solvendo.

Quæsitum fuit: « 1) Qua parte Tridentinæ censuræ a Constit. *Apo-*

(1) Diximus quod attinet ad res disciplinares; quoad doctrinam enim plurimæ sunt excommunicationes nempe illæ omnes quæ sub anathematis pœna in fine canonum dogmaticorum indicantur cum hisce verbis: *Anathema sit.*

stolicæ Sedis confirmatæ adhuc vigeant? quod idem est ac quærere, an peccans in materia quam Constit. *Apostolicæ Sedis* et Tridentinum attingunt, in duplicem excommunicationem incidat, alteram R. Pontifici specialiter reservatam prædictæ Constitutionis; alteram simpliciter reservatam vi Concilii Tridentini? Et proinde an usurpatores bonorum ecclesiasticorum duplici innodentur excommunicatione? 2) An qui emunt ecclesiastica bona ab usurpatoribus usurpata incidant in excommunicationem R. Pontifici specialiter reservatam vi art. XI memoratæ Constitutionis?

S. Ufficii Congr. 8 jul 1874, respondit: « Ad 1 *negative, videlicet usurpatores bonorum ecclesiasticorum innodari sola excommunicatione Pontifici reservata. Ad 2 minime dubitandum, quin ementes bona ecclesiastica ab usurpatoribus usurpata incidant in excommunicationem R. Pontifici reservatam. Etenim præscindendo a quæstione, an supradicta emptio aliquo modo attingatur a Constit.* Apostolicæ Sedis *art.* XI, *nulli dubium esse potest, quin comprehendatur a clarissima dispositione cap.* XI *de Ref. sess. 22 Concilii Tridentini.* »

632. Q. 1. *Quid agere debet confessarius si pœnitens sit censura reservata illaqueatus ob ecclesiæ bona usurpata, distracta,* etc.?

R. Cum confessarius non habeat facultatem ab illa censura absolvendi, recurrat ad S. Pœnitentiarium vel ad Ordinarium diœcesis. Qua facultate obtenta, poterit pœnitentem absolvere; servatis tamen de jure servandis, ut patet ex sequentibus declarationibus S. Pœnitentiariæ 1 junii 1869.

1) An possint absolvi a confessariis violatores immunitatis ecclesiasticæ personalis et localis et clausuræ? R. *Affirmative, satisfacta parte læsa, ac reparata, meliori quo potest modo, injuria Ecclesiæ facta.*

2) An et quomodo possint absolvi illi, qui acquisiverunt et possident bona ecclesiastica immobilia alienata a gubernio? R. *Pœnitentes qui detinent hujusmodi bona, non esse absolvendos, nisi prius loci Ordinario aut aliis viris ecclesiasticis ab ipso Ordinario pro sua prudentia per Diœcesim designandis, consignaverint syngraphum ab eis subscriptam seu coram testibus subsignatam, eidem Ordinario quamprimum transmittendam, ac caute in Cancellaria diœcesana aut alibi custodiendam, qua sequentibus obligationibus seu conditionibus se suosque hæredes et successores subjicere declarent: 1. Retinendi eadem bona ad nutum Ecclesiæ ejusque mandatis subinde parendi. 2. Conservandi ipsa bona, et rem utilem in eis gerendi. 3. Adimplendi pia onera iisdem bonis adnexa. 4. Subveniendi ex fructibus ipsorum bonorum personis seu locis piis, ad quæ de jure pertinent. 5. Monendi hæredes et successores per syngraphum subscriptam de hujusmodi obligationibus, ut et ipsi sciant ad quid teneantur.*

3) An possint absolvi et sub quibus conditionibus illi, qui bona ecclesiastica immobilia acquisierunt, quæque postea aliis vendiderunt, atque cooperati sunt ad contractus super iisdem bonis? R. *Affirmative*, deposito lucro *exinde injuste percepto in manibus Ordinarii, ad effectum illud conservandi favore locorum piorum, quæ damna passa sunt, reparato scandalo, monitis novis emptoribus aliisque complicibus, ut propriæ consulant conscientiæ, et imposita singulis obligatione standi mandatis S. Sedis desuper ferendis.*

4) An et sub quibus injunctionibus possint illi absolvi, qui acquisiverunt bona mobilia ecclesiastica? R. *Affirmative, imposita illis aliqua eleemosyna favore locorum piorum ad quæ dicta bona pertinebant, quatenus emerint pretio quod judicio Ordinarii seu Confessarii fuerit minus justo,*

At si agatur de rebus quæ non sint usu consumptibiles, seu quæ servando servari possint, aut de supellectilibus et vasis sacris, imponatur pœnitentibus obligatio quamprimum recurrendi ad loci Ordinarium, ad hoc ut super iisdem rebus juxta Indultum ipsi Ordinario jam a Sacra Pœnitentiaria concessum provideat.

Nota. S. Pœnitentiaria concedere solet Episcopis facultatem permittendi eis qui recurrunt: 1 Ut res annonarias, fructus terræ, res mobiles vel inter mobiles ad ecclesias aut loca pia spectantes et a gubernio usurpatas, acquirere licite valeant, remoto prudenter scandalo atque erogata aliqua eleemosyna favore præsertim ecclesiarum seu personarum, ad quas res ipsæ spectabant, ab Ordinario sive a confessario taxanda, quatenus emerint pretio quod judicio ipsius Ordinarii aut confessarii fuerit minus justo; ita tamen, ut si agatur de rebus quæ non sint usu consumptibiles, sive quæ servando servari possunt, earum rerum elenchum Ordinario tradere emptores teneantur, et parati sint eas quandocumque ecclesiis seu locis piis, recepto soluto pretio, restituere, et curare pro viribus, ut suppellectiles, vasa ac utensilia sacra in usus aliarum ecclesiarum seu Oratoriorum transferantur nec in usus profanos assumantur. 2) Providendi sub iisdem conditionibus, et prævia eorum absolutione cum congrua pœnitentia salutari iis qui easdem res jam emerint; excepto tamen casu quo res emptæ superent valorem quingentorum scutorum. »

5) An et quomodo possint absolvi illi, qui conduxerunt bona ecclesiastica detenta vel alienata a gubernio? R. *Affirmative, imposita pœnitentibus obligatione quamprimum recurrendi ad loci Ordinarium ad hoc ut super bonis conductis provideat juxta Indultum ipsi Ordinario jam pariter a S. Pœnitentiaria concessum* (vid n. 229).

Nota. Qui talia bona conducunt ab usurpatoribus plerumque sunt in bona fide, et ideo aliquando præstat ut in ea relinquantur. Ceterum S. Pœnitentiaria concedere solet Ordinariis locorum facultatem: « Indulgendi fidelibus ut bona ecclesiastica a gubernio occupata conducere, seu jam conducta retinere valeant, imposita illis aliqua eleemosyna favore personarum seu ecclesiarum, ad quas eadem bona de jure pertinent, quatenus conduxerunt pretio quod judicio Ordinarii seu Confessoris fuerit minus justo; et obligatione faciendi quantum poterint sub directione Ordinarii pro conservatione præsertim sacrarum ædium ac templorum quæ eisdem bonis fuerint adnexa; ac prævia absolutione cum pœnitentia salutari, quatenus illicite conduxerint, nec non remoto ac reparato scandalo.

Quamvis autem optandum maxime sit ut hujusmodi conductionis ad breve tempus fiant, tamen Pœnitentiaria declarat non obstare quod sic jubente gubernio, conductio fiat ultra triennium, cum hujusmodi conductionis contractus sit ipso jure nullus, et Indultum apostolicum concedatur conductori tantum pro suæ conscientiæ tranquillitate, et sit ad nutum S. Sedis omnino revocabile. »

6) An et quomodo possint absolvi illi, qui in emphiteusym a gubernio acceperunt bona ecclesiastica? R. *Hujusmodi pœnitentes non esse absolvendos, nisi prius Ordinario loci seu aliis viris ecclesiasticis ut supra in dubio 4 ab Ordinario designandis syngraphum consignaverint, qua declarent, se suosque hæredes et successores subjicere sequentibus obligationibus seu conditionibus:* 1. *Conservandi eadem bona, et in eis rem utilem gerendi.* 2. *Non utendi quocumque privilegio ex lege sive lata sive ferenda quoad canonis affrancationen.* 3. *Retinendi ipsa bona ad nutum Ecclesiæ ejusque mandatis subinde ferendis quoad bonorum eorundem restitutionem.* 4. *Adim-*

plendi pia onera quæ eisdem bonis sint adnexa quatenus aliunde non impleantur. 5. *Solvendi interim annuum canonem illumque augendi ad tramites justitiæ, et juxta æstimationem peritorum timoratæ conscientiæ si nimis tenuis in stipulatione contractus impositus fuerit.* 6 *Monendi hæredes et successores de hujusmodi obligationibus per syngrapham, ut et ipsi sciant ad quid teneantur.*

7) An et quomodo absolvi possint illi qui non modo in emphiteusim a gubernio acceperunt bona ecclesiastica; verum etiam eadem redimerunt? R. *Hujusmodi pœnitentibus providendum prout in superiori responso ad dubium sub. n.* 4.

8) An et quomodo possint absolvi illi qui redemerunt census et ecclesiastica jura indole sua redimibilia? R. *Affirmative, dummodo prius in manibus Ordinarii erogent quidquid minus de capitali summa gubernio persolverint, ad effectum illum conservandi favore locorum piorum ad quæ census seu jura redempta pertinebant.*

9) An et quomodo possint absolvi qui redimerunt canones, livella, præstationes vel alia jura ecclesiastica indole et natura sua non redimibilia? R. *Posse absolvi dummodo prius prout in responso ad dubium sub n. 4 syngraphum consignaverint, qua declarent se suosque successores subjicere sequentibus obligationibus seu conditionibus:* 1. *Retinendi fundos, sic invalide affrancatos ad nutum Ecclesiæ ejusque mandatis subinde parendi.* 2. *Conservandi eosdem fundos, et rem utilem in eis gerendi.* 3. *Servandi indemnia quocumque tempore loca pia super integra perceptione canonis, livelli ac præstationis, ac super quibusvis aliis juribus, quæ ad ipsa loca pia exinde spectabant; nec non adimplendi prout de jure pia onera fundis adnexa, quatenus aliunde non adimpleantur.* 4. *Monendi hæredes et successores per syngrapham subscriptam de hujusmodi obligationibus, ut et ipsi sciant ad quid teneantur.*

Q. 2. *Quid de illis qui publicum officium tenent vi cujus dictæ usurpationi aliquo modo cooperantur?*

R. Si fiat ut supra recursus, solet tribui facultas absolvendi apostolica auctoritate a censuris et pœnis ecclesiasticis omnes et singulos pœnitentes, qui pro legibus super usurpatione bonorum, aliorumque jurium ad Ecclesiam, et ad Loca Pia spectantium, ac suppressione Ordinum regularium suffragia dederunt, vel eisdem legibus adhæserunt, aut earum promulgationi, sive executioni cooperati sunt; dummodo tamen prius veræ resipiscentiæ signa exhibuerint, ac illicitum juramentum, quatenus illud emiserint, retractaverint: injuncta singulis, pro modo culparum, congrua pœnitentia salutari cum reparatione illati scandali meliori modo quo poterunt, aliisque injunctis de jure injungendis.

Verum Officiales publici, qui fuerunt de novo creati, seu assumpti ad exequendas dictas leges, vel qui per exercitium officii, quod jam antea obtinebant, imputabiliter, juxta regulas a probatis Auctoribus traditas circa furtum et rapinam, cooperantur præfatis legibus, seu usurpationibus, vel earum manutentioni, aut consummationi, non absolvantur nisi imposita illis obligatione dimittendi officium. Reliqui vero Officiales, quorum officium hujusmodi imputabilem cooperationem judicio prudentum importare non videatur, quatenus illud absque gravi sui, vel propriæ familiæ detrimento dimittere nequeant, tolerentur; sed sub conditione, ut a laudandis, probandis, consulendis, promovendis dictis usurpationibus omnino abstineant; quin imo pro viribus curent eas differre ac temperare favore Ecclesiæ, ac Personarum ecclesiasticarum, se dirigendo consilio pii ac docti confessarii (26 julii 1867). Alia perplura vid. apud *Scavini*, l. IV, append. XXXII et seqq.

II. « Excommunicatur magistratus sæcularis si ad instantiam Episcopi non præbeat auxilium adversus contradictores et violatores clausuræ monialium (*Sess.* 25, c. 5, *de Ref.*). »

633. *Explanatio.* Ait Avanzini, hanc censuram in præsenti societatis statu per non usum in desuetudinem abiisse. Sed potius, notat Dumas, dicendum eam propter temporum iniquitatem pluribus in locis vix in usum posse deduci. Imo qui violatores punire tenentur, ii forte sunt qui primum clausuram violant.

III. « Decernit S. Synodus inter raptorem et raptam quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata et in loco tuto et libero constituta illum in virum habere consenserit eam raptor in uxorem habeat, et nihilominus raptor ipse ac omnes illi consilium, auxilium et favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, et si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare (Sess. 24, c. 6, *de Ref. matr.*). »

634. *Explanatio.* Hæc censura nemini reservata statim incurritur. Sed aliæ pœnæ nonnisi post sententiam. Item dictæ pœnæ non incurruntur ab eo qui jam ab aliis raptam mulierem domi suæ retinet; nam raptus est jam consummatus. Sed illas verius incurrit, etsi quis rapiat fœminam quam jam desponsaverat de futuro matrimonio; nam Tridentinum indistincte loquitur (*S. Alph.*, l. VI, n. 1108). Cetera de *matrimonio* t. 2, n. 1007.

IV. « Omnibus cujuscumque dignitatis et conditionis temporalium dominis ac magistratibus sub anathematis pœna quam ipso facto incurrat, prohibetur ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos vel quoscumque alios cogant quominus libere matrimonium contrahant (Sess. 24, c. 9 *de Ref. matr.*). »

635. *Explanatio.* Hanc censuram alii ad omnes indiscriminatim ad conjugium cogentes extendunt; verum alii probabilius ad eos solos qui dominium temporale et exteriore habent; cum de his tantum fiat mentio a Tridentino. Coactio autem indicat violentiam vel injuriam gravem.

V. « Excommunicantur omnes cogentes quamcumque mulierem præterquam in casibus a jure expressis ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum, vel ad professionem emittendam in quacumque religione; item qui consilium, auxilium vel favorem dederunt. Item qui sine justa causa mulierem a religione quoque modo sine justa causa impediunt (Sess. 25, c. 18, *de Regul.*). »

636. *Explanatio.* Casus a jure expressi, de quibus supra, sunt duo præsertim: 1) Si postquam uxor licentiam dedit marito religionem intrandi et ipsa voverit castitatem, in suspicionem inciderit violatæ continentiæ. 2) Si relicto maritali toro lapsuque carnis admisso, ad meliorem frugem convertatur, sed maritus nolit eam recipere.

Non adest vero coactio, si metus incussus sit levis, vel precibus tantum fœmina inducatur ad non ingrediendam vel ingrediendam religionem. Et probabiliter censura tantum incurritur si coactio ad ingrediendum sit in ordine ad professionem religiosam. Ideo eam non incurreret qui fœminam induceret alio fine, v. g. ut ibi educetur, ut ibi maneat dum inducens longum iter suscipit, etc.

Art. 2. — De suspensionibus latæ sententiæ.

637. Suspensiones latæ sententiæ R. Pontifici simpliciter reservatæ ex Constit. *Apostolicæ Sedis.*

I. « Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus ecclesiarum et monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum vel illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve Prælatos de prædictis Ecclesiis seu monasteriis apud eandem sedem quovis modo provisos, antequam ipsi exhibuerint Literas Apostolicas, de sua promotione. »

638. *Explanatio.* Per *Literas Apostolicas* intelliguntur Bullæ Pontificiæ provisionis, episcopatus vel Prælaturæ, quæ exhibendæ prius sunt Capitulo, monasterio vel cui de jure. Hæc suspensio est contra recipientes, non contra receptos et admissos. Attamen isti nihil possunt percipere de ipsis Ecclesiis vel monasteriis, quin prius exhibuerint Litteras Apostolicas.

Suspensio autem est a solis beneficiis quæ capitulariter possidentur, id est a beneficiis canonicalibus, non ab iis quæ quis aliunde possidet. Requiritur autem ad censuram ut episcopus recipiatur ei obedientiam præstando eumque agnoscendo uti legitimum superiorem.

II. « Suspensionem per triennium a collatione Ordinum ipso jure incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii vel patrimonii, cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta. »

639. *Explanatio.* Ex dispositione juris ordinans aliquem sine titulo tenetur ei subministrare alimenta donec ipsum provideat de beneficio sufficienti. Qui porro ordinat cum pacto huic juri contrario, nulli potest Ordines per triennium conferre; poterit tamen facere pontificalia et alia munia exercere, quæ non sint Ordinum collatio, sive majorum sive minorum.

Clericus sæcularis qui ficto titulo ordinari se facit, nulla censura irretitur; quia Const. *Apostolicæ Sedis* illam non renovavit.

III. « Suspensionem per annum ab Ordinum administratione ipso jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub prætextu beneficii statim conferendi aut jam collati, sed minime sufficientis, absque ejus Episcopi literis dimissorialibus. Vel etiam subditum proprium qui alibi tanto tempore moratus sit, ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris testimonialibus. »

640. *Explanatio.* Deficientia beneficii non potest suppleri per patrimonium ex Innocentio XII. Episcopus autem nequit ordinare alienum subditum, neque ad tonsuram promovere, etiam ei collato beneficio sufficienti, si item non habeat literas testimoniales alterius Episcopi. Norma tandem ad æstimandum tempus commorationis proprii subditi alibi facta, ut ejus Ordinarius teneatur sub pœna exspicere litteras testimoniales Ordinarii illius loci, esse potest ea, quæ observatur pro *statu libero* ad matrimonium contrahendum.

641. *Nota.* Literæ, quibus proprium subditum ordinandi delegatur licentia alieno Episcopo, *ea tamen conditione, ut suo Episcopo adhuc remaneat subditus*, dicuntur *dimissoriales* (olim vocabant etiam *reverendas*). Eas Episcopus nondum consecratus, si possessionem adeptus, concedere potest, et licet in aliena existat Diœcesi; nam talis concessio non est actus jurisdictionis contentiosæ. Durant porro, donec revocentur; cum sit gratia facta; neque expirant per mortem concedentis ex S. C. Episc. 21 nov. 1600. Eæ autem a Vicario generali tribui nequeunt, nisi ipse mandatum habeat speciale, vel Episcopus in remotis versetur.

Diximus *ea tamen conditione*, etc.; si quis enim obtineat, ut alterius Episcopi subditus fiat, literæ illæ *remissoriales* appellari solent. S. C. Episcoporum 17 dec. 1839, de mandato Gregorii XVI, declaravit non posse ab Episcopo extraneum ecclesiasticum remitti vel refutari hac sola ratione, quia extraneus est.

Literæ *testimoniales* (seu *commendatitiæ*) sunt illæ quæ nudum continent testimonium, quod clericus promovendus sit dignus cui tales Ordines conferantur. Sunt etiam aliæ testimoniales literæ, quibus nempe ecclesiasticus a Diœcesi recedens a proprio Episcopo aliis commendatur: et vulgo dicitur *exeat*, vel *celebret*.

Tandum sunt literæ *formatæ*, quæ nempe de jam collatis Ordinibus testimonium continent.

IV. « Suspensionem per annum a collatione Ordinum ipso jure incurrit, qui excepto casu legitimi privilegii Ordinem sacrum contulerit absque titulo beneficii vel patrimonii Clerico in aliqua Congregatione viventi, in qua solemnis professio non emittitur; vel etiam Religioso nondum professo. »

642. *Explanatio.* Hæc suspensio respicit omnes Religiones in quibus emittuntur vota simplicia, etsi ex sua primæva institutione solum habuerint vota solemnia. Hinc post editas jussu Pii IX literas super statu Regularium, cum postulatum fuisset: *Possuntne novitii post emissa simplicia vota ante emissionem solemnium ad sacros Ordines promoveri titulo paupertatis, non obstante Constit.* Romanus *S. Pii V?* respondit: S. Congr. Reg. 20 jan. 1860: *Sanctissimus rescribendum mandavit*: Negative quoad Ordines sacros (vid. *De Obligat. Religiosorum*).

V. « Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes. »

643. *Explanatio.* Non comprehenduntur hac censura novitii quia nondum religiosi; neque qui vota simplicia emiserunt in aliqua Congregatione, quia nomine veri religiosi non veniunt. Neque apostatæ neque fugitivi, quia non sunt ejecti; etsi mereantur alias pœnas. Neque injuste ejectus, nam censura supponit culpam; attamen in foro externo non auditur, tanto magis quia habet juris remedium per recursum ad S. Sedem.

Ejecto id remanet vel ut rédeat ad suam vel ut ad aliam transeat religionem, vel ut a S. Sede indultum sæcularizationis obtineat, ut possit alicui Ecclesiæ adscribi et cesset pœna.

VI. « Suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt qui eundem ordinem recipere præsumpserunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto nominatim denuntiatis; aut ab hæretico vel schismatico notorio. Eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere Ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus. »

644. *Explanatio.* Qui bona fide, id est absque præsumptione et ex ignorantia saltem censuræ Ordinem susceperunt a suprádictis, hón proprie remanent suspensi, sed tántum prohibentur ab exércendis functiónibus Ordinis suscepti, adeo ut peccent graviter si illas exerceant, antequam prohibitio auferatur ab Ordinario per dispensationem.

Qui vero mala fide, id est sciens volens susceperit Ordinem (válidum tamen, etsi illicite ac sacrilege), suspensione perpetua tenentur.

VII. « Clerici sæculares exteri ultra quatuor menses in Urbe commorantes ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Cardinalis Urbis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in prædicto examine rejecti fuerint. Necnon clerici pertinentes ad aliquem ex sex Episcopatibus suburbicanis, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Cardinalem Urbis Vicarium. Vel non præmissis ante ordinem sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana sacerdotum a Missione nuncupatorum; suspensionem ab Ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt; Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum. »

645. *Explanatio.* Est specialis praxis quæ Romæ viget primum a Clemente VIII inducta; ideo clerici sæculares qui literas a proprio Episcopo dimissorias obtinent, si Romam venerint, ibique saltem per quatuor menses habitaverint, si ibi adhuc commorari velint, nequeunt extra Urbem ordines suscipere absque licentia Cardin. Vicarii vel absque prævio examine coram eodem, præterquam a proprio Episcopo, imo neque ab hoc si in examine rejecti fuerint. Hæc non respiciunt Regulares neque laicos qui tonsuram et cum ea Ordines minores recipiunt una simul; nec eos qui ordinandi discedunt non amplius reversuri.

646. **Suspensio** de novo addenda specialiter R. Pontifici reservata ex Constit. *Romanus Pontifex.*

VIII. « Contrahentes excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam ob causas supra memoratas n. 587 (id est qui regimen ecclesiæ suscipiunt nondum præsentatis Bullis provisionis cui de jure) si Episcopali charactere jam sunt insigniti, in pœnam suspensionis ab exercitio Pontificalium, et interdicti ab ingressu Ecclesiæ ipso facto, absque ulla declaratione incidunt S. Sedi pariter speciali modo reservatam (*De hoc interdicto v. n.* 552). »

647. Quær. *Quænam suspensiones a Tridentino latæ sunt?*

R. Suspensiones a Tridentino latæ aliæ reservantur Ordinariis, aliæ nemini reservantur. Porro suspensionem incurrunt:

I. Episcopi pontificalia exercentes in Diœcesi aliena sine expressa licentia Ordinarii (Sess. VI, cap. 5, *de Refor.*) — *Pontificalia* accipimus usum mitræ, baculi pastoralis et pallii, adeoque omnia quæ cum his fieri solent ex præcepto Ecclesiæ. Hinc nequit confirmare, Ordines conferre, consecrare ecclesias, etc. »

II. Episcopi concubinarii, si a Synodo provinciali admoniti non se emendaverint (Sess. XXV, cap. 14, *de Refor.*).

III. Ubi viget seu publicatum est Tridentinum parochi, vel alii sacerdotes seu regulares qui alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi consensu matrimonio conjungere aut benedicere ausi fuerint quamdiu ab Ordinario ejus parochi qui matrimonio interesse debebat absolvantur. (Sess. XXIV, cap. 1, *de Refor. matr.* V. t. 2, n. 1001).

IV. Præfectæ monasteriorum quæ si de professione suarum novitiarum Episcopum ante mensem certiorem non faciunt, incurrunt suspensionem ab officio quandiu Episcopo videbitur (Sess. XXIV, cap. 1 *de regul.* c. 1).

V. Episcopi titulares (in partibus infidelium Episcopi), si quem ad minores etiam Ordines vel primam tonsuram promoverint, per annum ab exercitio pontificalium ipso jure suspenduntur. Taliter vero promoti ab executione Ordinum sic susceptorum, donec suo prælato visum fuerit. (Sess. XIV, cap. 2 *de Refor.*).

VI. Ordinati intra primum annum a vacatione diœcesis, modo non fuerint arctati, si in minoribus nullo privilegio clericali præsertim in criminalibus gaudeant. Si in majoribus ab executione Ordinum ad beneplacitum futuri prælati sunt ipso jure suspensi (Sess. VI, cap. 10 *de Refor.*) Qui id concedit, ab Officio et Beneficio est ipso facto per annum suspensus. (Sess. XXIII, c. 10. *de Ref.*).

In Pedemontanis autem ubi viget § 15 Instructionis Benedictinæ (qui tamen ad Diœcesim Novariensem non fuit extensus) Capituli Vicarius non arctatis neque post annum dimissorias concedere potest absque licentia Congregationis Concilii. Laicis vero arctatis ratione Beneficii aut Cappellaniæ ecclesiasticæ, vel clericis, qui alicui Beneficio aut Capellaniæ, quæ actu requirat certum Ordinem, fuerint præsentati, eas poterit concedere, modo cum voto pleni Capituli, dando solita forma; nisi tamen fuerit ab Episcopo antecessore rejectus orator. Utrum autem prohibitio sit intelligenda etiam ad primam tonsuram, disputant; negativa sententia est probabilior, ob quandam S. C. declarationem quam refert Croix. Illi autem dicuntur *arctati* ratione Beneficii recepti, si intra annum eorum Beneficium certum Ordinem requirat, quem non habent. Ratione vero Beneficii recipiendi, si passive vocentur ex tabulis fundationis ad Beneficium certum Ordinem requirens, quo ipsi carent.

648. Ceterum etsi statutum sit a Tridentino, ut in primo anno Sedis episcopalis vacantis in signum luctus ob viduitatem nequeant sine Pontificis dispensatione non arctatis dimissoriales literæ ad Ordines concedi:

illæ tamen licite expediri possunt infra dictum annum quibus ab Episcopo in mortis articulo concessæ fuerunt ad effectum se promoveri faciendi etiam in præfato anno, ut declaravit S. Concilii C. 24 apr. 1700.

Art. 3. — De interdictis latæ sententiæ.

649. **Interdicta latæ sententiæ per Constit. *Apostolicæ Sedis*.** Duo habentur, quorum primum est specialiter Pontifici reservatam.

I. « Interdictum R. Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem R. Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantes. »

650. *Explanatio.* Hoc interdictum respicit tantum membra Communitatis; personæ enim quæ non pertinent ad Universitates, Collegia, Capitula, si hoc delicto inquinantur, incurrunt excommunicationem specialiter reservatam, de qua supra n. 568 (Vid. de *interdicto* quoad effectus).

II. « Scienter celebrari facientes divina in locis ab Ordinario vel delegato judice vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia sen ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittentes, interdictum ab ingressu Ecclesiæ ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint. »

Explanatio. Loca a jure interdicta non consentur talia nisi accedat declaratio juxta regulam statutam a Martino V. Per *admittentes* clerici intelliguntur qui sua auctoritate prohibere possunt et non prohibent, ut parochi aliique quorum curæ loca sacra commissa sunt, quos non excusat quivis metus, sed gravis tantum, non enim hic additur *sponte*.

Clerici autem qui more laicorum divinis una cum interdictis adsunt vel sacramenta ab eis recipiunt vel eorum funus comitantur, non tenentur hoc interdicto, neque qui admittendi consilium vel favorem præstant, cum id non exprimatur.

Per *nominatim excommunicatos* intelliguntur excommunicati etiam ab Episcopis vel aliis Ordinariis. Qui admittunt hæreticos notorios vel nominatim interdictos ad divina officia, quamvis peccent, non tamen hac censura plectuntur. Si tamen mandarent vel cogerent tradi ecclesiasticæ sepulturæ hæreticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos, excommunicationi nemini reservatæ subjciuntur ex dictis numero 620.

651. *Quænam sunt interdicta lata a Tridentino?*

R. Duo: I Capitulum seu Vicarius Capitularis qui dimissorias ad Ordines non arctatis anno luctus vacationis Diœcesis concesserit, subjacet ipso facto interdicto (Sess. VI, c. 1 *de Ref.*).

II. Metropolita qui Episcopum, vel Episcopus vicinior qui metropolitam illegitime absentem infra tres menses non denuntiat am Pontifici, incurri interdictum ab ingressu Ecclesiæ (Sess. VII, c. 1 *De Ref.*).

TRACTATUS QUINTUS

De Virtute Religionis

652. **Virtus.** Prout est habitus definiri potest: Bona qualitas animum constanter et efficaciter disponens ad bonum. Prout vero est actus singularis, definitur: *Actio honeste posita.*

653. *Divisio.* Virtutes aliæ sunt *morales* aliæ *theologicæ*, prout habent pro objecto immediato hominum mores, vel Deum immediate respiciunt. *Morales* quatuor sunt quæ cardinales vocantur, ad quas ceteræ reducuntur, nempe prudentia, justitia, temperantia et fortitudo. *Theologicæ* tres sunt fides, spes, et caritas.

Aliæ sunt *naturales* et *supernaturales*, prout viribus naturalibus vel supernaturalis gratiæ auxilio a nobis acquiruntur et conservantur. Item aliæ *acquisitæ*, aliæ *infusæ*, prout actibus nostris repetitis acquiruntur, vel a Deo ipso immediate in cor infunduntur. (*De virtutibus singillatim* vid. *Scavini*, l. II, nn. 706 et seqq.).

654. **Religio.** Inter virtutes morales eminet, nam per eam Deo uti primo rerum omnium principio et Domino debitus cultus exhibetur. Est pars justitiæ, nam redditur Deo quod ipsi debetur, honor, submissio, famulatus.

655. Actus autem cultus Deo debiti alii sunt interni, ut oratio; alii externi ut votum, juramentum, cantus, genuflexio, etc. Qui quidem actus ex corde, prompte, ac diligenter fieri debent si velimus ut accepti sint Deo. Huc autem tendit devotio, cujus ultimus scopus et consectarium est perfectio, quæ quidem nihil aliud est quam consecutio nostri ultimi finis inchoative in hac vita per gratiam, complete in altera per gloriam (*De vera devotione et mediis ad illam; item de perfectionis gradibus plura* Scavini, l. II, nn. 156 etc.).

CAPUT PRIMUM

De Oratione generatim.

656. **Oratio.** Latius accepta est elevatio mentis ad Deum, seu *pius animi affectus in Deum.* Sensu autem stricto definitur: *Petitio decentium a Deo* (*S. Alph.*, l. III, n. 1).

657. *Divisio.* Oratio alia est *mentalis* et *contemplativa*, alia *vocalis*, prout sola mente peragitur, vel mente et corpore. Alia *privata* prout fit a privata persona et privato nomine, ut oratio Dominica et jaculatoria, vel in communitate aut ab Ecclesiæ ministris Ecclesiæ nomine, uti sunt Horæ Canonicæ. Oratio publica majorem habet efficaciam præsertim, si fiat nomine Ecclesiæ; nam vis unita fortior, et Christus illi promittit specialem assistentiam (*Matt.* 18).

658. *Necessitas.* Oratio est omnibus adultis necessaria necessitate præcepti ut patet ex pluribus scripturæ locis: *Non habetis quia non postulatis; sine intermissione orate*, etc. Jac. 4, et 1; Tessal. 5). Imo probabilius est etiam necessaria necessitate medii; est enim medium ordinarium a Deo constitutum ad gratias obtinendas.

Orationis autem necessitas maxime urget ecclesiasticos, ut valeant sustinere onus ipsis angelicis humeris formidandum. Si enim de castitate perpetuo servanda loqueris, monet Sapiens: *Et ut scivi quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det: adii Dominum et deprecatus sum illum* (Sap. VIII). Si tribulatio nos premit, ait Deus: *Invoca me in die tribulationis et eruam te* (Ps. XLIX). Si instent tempora mala, si undique angustiæ et persecutiones nos tenent, audiamus Apostolum: *Vigilate omni tempore, orantes ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt.* Si patientia, si humilitate, si cordis contritione, si zelo animarum, si Dei sapientia jugiter indigemus, ut utiliter laboremus in sancto ministerio, habemus Jac. 1: *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter* (Jac. 1.) Speciales orationes usurpandæ vid. apud *Scavini*, l. II, nn. 163 et seqq.

659. *Conditiones.* Sunt præcipuæ: 1) *Attentio*, ita ut orans serio cogitet quid, et quem alloquatur: qui orat voluntarie distractus per se venialiter peccat. 2) *Humilitas*, oratio humiliantis se nubes penetrat. 3) *Fiducia*, hæc enim Dei cor expugnat. 4) *Perseverantia*, juxta illud: *Oportet semper orare et non deficere.*

660. *Effectus.* Si oratio recte fiat, habet ut sit:

1) *Meritoria*, cum sit opus bonum; et quidem meritoria de *congruo*, si oret peccator: de *condigno* si oret qui justus est. 2) *Satisfactoria*, cum omne opus quamvis bonum, in præsenti naturæ lapsæ statu laborem importet. 3) *Impetratoria*, juxta illud: *Petite et dabitur vobis; omnis qui petit accipit.* (Luc. 2). Hinc Augustinus: *Ascendit precatio, et descendit Dei miseratio* (Serm. 22 de temp.).

Si oratio rite sit peracta, sed fiat pro aliis, effectus non semper certus est et infallibilis, ut docet Angelicus, nempe propter impedimentum ex parte illorum pro quibus oratur. Christus enim non dixit absolute: *Petite et dabitur*, sed *petite et dabitur vobis.* Nihilominus oratio meritoria erit oranti secundum illud: *Oratio mea in sinu meo convertetur* (Ps. 34). — Si vero oratio rite fiat pro nobis ipsis, et petantur quæ ad salutem æternam conducentia sunt, certum est orationem effectum suum infallibiliter sortiri. Clara sunt Scripturæ verba: *Petite et dabitur vobis; quærite et invenietis, pulsate et aperietur*, etc.

Diximus: *et petantur quæ ad salutem æternam conducentia sunt*: aliter esset, si quæ nos petimus dari non expediat, ut sunt sanitas corporis, vita longa et alia bona temporalia, quæ ideo nonnisi conditionate essent petenda (*De apostolatu orationis et eius præstantia* vid. *Scavini*, l. II, nn. 179 et seqq.).

661. Q. 1. *Quandonam urget præceptum orationis?*

R. Urget tum per se, idest ex ipso præcepto religionis; tum per accidens, nempe vi alterius præcepti.

1) Obligat per se præter tempus primi usus rationis, et periculi mortis, sæpius in vita. Sed quoties sub gravi obliget, non conveniunt. Alii docent orandum saltem semel in anno; alii semel in mense; alii semel in hebdomada. Ceterum confessarius magis sollicitus esse debet in declaranda frequenter orandi necessitate, quam in determinanda omissæ orationis gravitate.

2) Obligat vi alterius præcepti, v. g. si oratione opus sit ad tentationem vincendam; ad disponendum se ad justificationem etc.; qui enim tenetur ad media, tenetur quoque ad finem. Sed in eo casu, orationis omissio non habet malitiam distinctam a peccato in quod quis lapsus est ob illius omissionem (*S. Alph.*, l. III, *sub initio*).

662. Q. 2. *An peccet qui omittit preces matutinas et vespertinas?*

R. Negative per se loquendo, si interdum tantum omittatur; quia nulla lex est quæ determinatas preces singulis diebus et certis horis præcipiat. Attamen vix eum absolutione dignum putant qui id non curat omnino; tum quia valde probabiliter magno orandi præcepto non satisfaceret; tum maxime quia talis omissio signum certe esset magni teporis animi.

663. Q. 3. *Pro quibus orandum est?*

R. Neque pro Sanctis in cœlo, neque pro damnatis in inferno orandum; illi enim beatitudine nunquam defutura jam potiuntur. Istos æterno deputatos supplicio novimus.

Est autem bonum orare pro justis, qui in igne purgatorii detinentur, juxta celebre illud Judæ Machabæi: *Sancta.. et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.*

Item bonum est, imo tenemur orare pro omnibus, qui in terris

degunt sive inimici, sive peccatores sive justi, sivi fideles sive infideles (sed primum pro nobis; id enim pertinet ad rationem caritatis). Hinc Jacobus: *Orate pro invicem, ut salvemini.* Et Christus: *Orate pro persequentibus et calumniantibus vos.*

Ad hoc autem sufficit *Oratio Dominica, Salutatio Angelica*, etc., si generatim usurpentur.

664. Q. 4. *Quinam invocandi sunt oratione nostra?*

R. Oratio ex Angelico porrigitur alicui dupliciter, uno modo per ipsum implenda, et sic oramus Deum bonorum omnium datorem; alio modo per ipsum impetranda, et ita Sanctos invocamus Dei amicos.

Docet autem Tridentinum bonum et utile esse Sanctos invocare (Sess. xxv). Theologi vero addunt respectu totius Communitatis hanc invocationem esse de præcepto, cum ad eam teneantur sacerdotes in Officio et Missa. Sed disputant, an etiam singulis fidelibus sit de obligatione rigorosa; saltem invocationem Virginis esse si non de absoluta, de morali necessitate præscriptam colligitur ex ss. Patribus et communi sensu fidelium. Idque magis quia Beata Virgo peculiari ac mirabili providentia mendiatrix nostra constituta est universalis (S. Alphons. *Parafrasi della Salve Regina;* it. *Opera dogmatica*).

Ceterum alta mente repositum teneant parochi, teneant omnes monitum piissimi Stapf.: *Verus religionis sensus, filialis timor Dei, sanctaque morum integritas eo magis viget, quo major viget devotio erga B. Virginem* (De cultu Virginis v. plura *Scavini*, l. i, n. 637; et l. ii, n. 174, etc.).

Invocantur etiam utiliter Angeli nostri custodes quibus specialiter cordi sumus. Imo juxta Bellarminum possunt etiam invocari, privatim tamen, infantes baptizati, ante usum rationis defuncti. Imo communius et probabilius etiam animæ purgantes, cum sint amici Dei, etsi nostris indigeant suffragiis; sicut viventes ad invicem utiliter orant (S. Alph., *Gran mezzo della pregh.* It. *Dissertaz. teologico-morali,* diss. 2, n. 15).

Art. 1. — De oratione mentali, contemplativa, Dominica et Jaculatoria.

665. **Meditatio.** Est *pia rerum divinarum consideratio*; hæc maxime confert ad peccati detestationem, atque ad perseverandum in gratia. Hinc illud: *Memorare novissima tua et in æternum non peccabis. Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde* (*Eccl. 7: Ps. 38*). Hinc oportet ut confessarii, ac parochi illam urgeant quoad omnes.

Omnes siquidem illi vacare possunt; ipsi rudes et idiotæ etiam in manualibus occupationibus mentem identidem elevare possunt ad Deum, meditari fidei veritatis præcipue Novissima ac Domini passionem. Nonne ipsi subtiles et diuturnas agunt meditationes de lucro

captando; de re familiari augenda etc.? quod ergo faciunt in pecunia faciant etiam in conscientia (vid. *S. Alph. Praxis Conf.* n. 122; et *Scavini.* l. II, n. 183, *qui facilem edocet modum*).

666. **Contemplatio.** Est *elevatio mentis in Deum suspensæ* Cum revera detur contemplationis donum, hinc consequens est Dei ministrum præcipua scire debere quæ hanc orationem respiciunt, ut dirigere valeat qui a Deo hac gratia extraordinaria donantur (vid. S. Alph. *Praxis Conf.*; et *Scavini*, l. II, n. 186).

667. **Oratio Dominica.** Hanc precandi formulam nobis tradidit ac præcepit ipsemet Christus Dominus inquiens: *Sic ergo vos orabitis, Pater noster*, etc. (et ideo *Dominica* dicitur). Nil autem perfectius excogitari potest: nam si *auctorem* quæris, Deus est; si *objectum*, nihil prætermissum est; si *modum*; universa eo, quo sunt desideranda, ordine continet; si *facilitatem*, paucis expletur; si *necessitatem* præceptum habes; si *efficaciam*, ideo nos illam docuit Christus.

668. **Oratio Jaculatoria.** Est quidam cordis actus præsertim in Deum, brevis, sed fervidus et ardens ad instar ignis, quem anima in Deum dirigit tanquam jaculum, et ideo dicitur *jaculatoria*, v. g.: *Deus meus, Deus meus!*

Diximus: *præsertim in Deum*; quia ferri potest et in Angelos et in Sanctos, ac maxime in B. Virginem. Imo etiam in creaturas irrationales eas invitando ad Deum laudandum, uti in more habebat s. Franciscus Assisiensis. Confessarius enixe debet ejus usum pœnitentibus commendare ostendendo, quam *utilis* sit, siquidem quilibet virtutis actus meretur præmium; quam *facilis*, nam consummatur unico instanti sine ullo labore; et quam *dulcis* et *suavis*, amor enim amore fovetur, quo nil dulcius et suavius.

669. **Horæ Canonicæ.** Sunt *preces vocales ab Ecclesia institutæ ejus nomine quotidie juxta ejus præscriptum recitandæ a personis ad id specialiter deputatis.*

Dicuntur *Horæ canonicæ*, quia juxta Ecclesiæ canones recitandæ sunt. *Breviarii* etiam vocabulo donantur, quia Scripturarum oracula Patrum sententias et Sanctorum gesta breviter exhibent. Item nuncupantur *Officium divinum*, quia ad cultum Dei sunt institutæ.

670. *Divisio.* Horæ canonicæ septem enumerantur, nempe *Matutinum* cum *Laudibus*, *Prima*, *Tertia*, *Sexta*, *Nona*, *Vesperæ* et *Completorium.* Matutinum dividitur in tres partes, quæ appellantur *Nocturni.* Nocturnos sequitur pars quarta, quæ venit nomine *Laudum.* Matutinum cum Laudibus et Vesperæ dicuntur *Horæ majores* vel *magnæ*; ceteræ vero *minores* vel *parvæ* (1).

(1) Totum Officium dividitur etiam in *Nocturnum* et *Diurnum*: nocturnum complectitur tres Nocturnos et Laudes, ideo dictum, quia noctu olim recitabatur; diurnum complectitur ceteras partes et recitabatur in die.

671. *Origo.* Origo Horarum canonicarum quatenus sunt preces certis horis persolvendæ, est ab Apostolis; in Actis enim Apostolorum habetur quod *Petrus et Joannes ascendebant ad templum ad horam orationis nonam.:* quod hebræorum morem ipsos retinuisse creditur. At quoad hodiernam formam Horæ ortum habent a RR. Pontificibus, a Damaso sæc. IV opera d. Hieronymi, sæc. V a Gelasio in Concilio romano, sæc. VI a s. Gregorio M., sæc. XIII a Gregorio IX; a Pio V sæc. XVI, a Clemente et Urbano VIII sæc. XVII.

672. *Obligatio.* Obligatio Horas Canonicas recitandi oritur ex immemorabili consuetudine quæ vim legis gravissimæ ubique obtinuit, ut habet Benedictus XIV. Hanc autem inter plurima Concilia confirmavit Concilium Romanum anno 1216 præcipiens Prælatis et Clericis *in virtute obedientiæ, ut divinum Officium nocturnum pariter atque diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter, et devote.*

673. Q. 1. *Quinam Horas Canonicas recitare tenentur?*

R. Tenentur sub gravi, uti constat ex canonico jure et Pontificum præscriptionibus:

I. *Clerici* omnes in sacris constituti etsi suspensi, interdicti, excommunicati; exceptis ordinatis metu gravi; vel ante pubertatem si postea non consenserint. Hæc obligatio incipit ab ea hora qua subdiaconatum suscipiunt, ideo tenentur ad Primam si ante nonam horam, ad Tertiam si post nonam horam ordinentur. Et probabilius non satisfaciunt si antea recitaverint, quia obligatio nondum contracta est. Excipe si sint etiam beneficiati; nam tunc jam verificatur quod recitaverint nomine Ecclesiæ.

II. *Beneficiati;* a die quo beneficii ecclesiastici possessionem adepti sunt, sub gravi præcepto tenentur quotidie Officium divinum recitare. Imo ex Const. *Ex proximo* S. Pii V, et Lateranensi Concilio sub Leone X qui culpabiliter illud non recitaverit in materia gravi, elapsis sex mensibus a beneficii possessione, tenetur pro rata omissionis fructus restituere (1). Quæ restitutio in conscientia et ex justitia fieri debet ante quamcumque sententiam declaratoriam; ne-

(1) *Pro rata omissionis;* nempe explicat S. Pius V: *Qui Horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiserit, omnes Beneficii fructus, qui illi vel illis diebus responderent; qui vero Matutinum, tantum dimidiam: qui ceteras alias Horas, aliam dimidiam; qui autem Horam singulam, sextam partem fructuum ejus diei amittat.* Ceterum plures rationabiliter dicunt ex benigna interpretatione, ad omnium fructuum restitutionem teneri tantum simplicem beneficiatum, qui alia onera non habet; ceteros non teneri eos fructus restituere, qui respondent aliis oneribus. Quare dicunt Episcopos et Parochos, qui totum Officium culpabiliter omittunt, teneri restituere tertiam vel quartam partem (juxta alios quintam partem fructuum); canonicos dimidiam vel quartam partem; cappellanos tertiam vel dimidiam, retinendo alios fructus pro aliis oneribus, quibus satisfaciunt (*S. Alph.*, l. III, n. 673; l. IV, n. 145).

que suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiatus de fructibus beneficii fecerit, ut declaravit Alexander VII. Qui fructus vel in utilitatem ipsius beneficii et Ecclesiæ, vel in pauperum levamen erogari debent (*S. Alph.*, l. IV, n. 140, etc.).

III. *Religiosi* omnes utriusque sexus, in Ordine ab Ecclesia adprobato professi, et ad chorum destinati; liquet ex consuetudine et decreto Gregorii X (*vid. supra* n. 292).

674. Q. 1. *Quænam est materia gravis in omissione Officii?*

R. Certum est mortaliter peccare qui Horas vel notabilem earum partem omittit; quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem Religionis. Nonnulli autem contendunt esse grave peccatum omittere etiam tertiam partem minoris Horæ; quia hæc pars respectu illius Horæ est notabilis. Sed alii probabilius negant; quia pars illa est semper levis in se, et respectu totius Officii: porro in dijudicanda materiæ gravitate, respicienda est quantitas totius Officii in se. Ceterum videtur omnino certum unam Horam etsi brevem, vel Officii partem eidem respondentem, uti unum integrum Nocturnum, sufficere ad gravem materiam, si excipiantur Vesperæ sabbati sancti.

Si quis vero petat quot peccata committat qui totum Officium omiserit, respondet d. Antoninus: *Qui omittit omnes Horas unius diei, non propterea committit septem peccata mortalia; sed unum, et tanto gravius quanto plus de Officio omittit, quia totum Officium unius diei cadit sub uno præcepto.* Attamen si plures Horæ omitterentur ex intentionibus moraliter interruptis, haberentur mortalia plura; cum omnes omissiones ex se graves fiant unæ ab aliis independentes, illa intentionum interruptione (*S. Alph.*, l. IV, n. 148).

675. Q. 2. *Quid de illo qui dubitat an aliquid de Officio omiserit, puta Horam?*

R. Si agitur de scrupulosis, generatim non sunt obligandi ad illam partem recitandam; cum istorum dubia, ut plurimum non tam dubia vera sint, quam inanes quædam apprehensiones.

Si vero de ceteris, ordinarie tenentur ad Horam illam recitandam; nam possidet præceptum. Excipe nisi quis prudenter credat, se Horam illam jam recitasse, v. g., si meminerit incepisse Psalmum vel aliam partem, et soleat de more perficere quod semel cœpit. Nam tunc est moraliter certum præcepto satisfecisse; res enim resolvenda est ex communiter contingentibus. Adde: si secus esset, scrupulis lata via aperiretur (*S. Alph.*, l. IV, n. 150).

676. Q. 3. *Quid de eo qui certus est se non posse recitare Officium totum; dubitat tamen, an possit saltem recitare partem?*

R. Iste generatim loquendo ad partem circa quam dubitat, tenetur; nam in dubio standum est pro obligatione, cum certa sit et possideat. At qui non potest totum Officium recitare, et anxie dubitat, an possit partem, rationabiliter docent ipsum ad nihil teneri (*S. Alph.*, l. IV, n. 154).

677. Q. 4. *An qui cum aliis choraliter recitant Officium majus, aut defunctorum, teneantur supplere omissa, si dum alii cantant, ipsi se parant ad celebrandum, aut transferunt libros, requirunt Psalmos, thurificant, pulsant campanas, vel alia choro necessaria agant?*

R. Communiter, et satis probabiliter negant; nam dum quis occupatur in rebus ad Officii celebrationem pertinentibus, totus chorus pro eo supplet: prout qui Missæ inservit censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit. Item satisfacit qui dum alii recitant, tussit vel screat, etsi integer Psalmus interim dicatur (*S. Alph.*, l. IV, n. 143).

678. Q. 5. *An ad Breviarium obligati teneantur etiam recitare Psalmos Graduales, Officium B. Virginis, ac Defunctorum, et Litanias Sanctorum?*

R. 1. Obligatio recitandi Psalmos Graduales et Officium B. Virginis diebus a Rubrica præscriptis est tantum pro actu recitantibus Officium in choro; et quidem ubi adest hæc consuetudo jam a tempore S. Pii V, ut in Novariensi.

R. 2. Integrum Officium Defunctorum ab omnibus qui ad Breviarium sunt obligati, recitandum est sub gravi ex ipsa Breviarii præscriptione, die secunda Novembris. Vesperæ pridie recitantur; imo Matutinum et Laudes pridie anticipari possunt (*S. Alph.*, l. IV, n. 161).

R. 3. Obligatio adest recitandi Litanias Sanctorum tum die s. Marci, tum tribus Rogationum diebus et quidem (ut dicunt communius) sub gravi, cum materia gravis sit. Idque firmatur ex S. Rituum Congregatione apud Gavantum (1). — Quæ tamen nequeunt pridie recitari, quia illæ dicuntur loco assistentiæ ad processionem: processio autem diebus naturalibus affixa est, uti declaravit S. C. Rituum 15 junii 1776.

§ 1. — De recta Officii recitatione.

679. **Tempus Horas recitandi.** Ad vitandum peccatum mortale sufficit si Horæ canonicæ persolvantur a media nocte usque ad aliam mediam noctem. Ut autem vitetur etiam veniale, recitatio fieri debet tempore ab Ecclesia vel consuetudine assignato, nisi obstet rationabilis aliqua causa: v. g., concio paranda, iter agendum, tempus aptius ad studendum. Ceterum attendenda est regula s. Antonini: *Quando Officium dici non potest propter occupationes, melius est prævenire, quam tardare.*

(1) Docent alii non certo adesse hanc gravem obbligationem: quod quidem etsi improbabile dicere non audeam; mihi tamen magis arridet contrarium; ubique sane viget consuetudo recitandi Litanias, quæ quidem est optima legum interpres (*S. Alph.*, l. IV, n. 161).

Porro *extra chorum* Vesperæ et Completorium dici debent a meridie ad mediam noctem; imo in Quadragesima Vesperæ ante prandium (versus horam undecimam) laudabiliter recitantur etiam privatim ob antiquam disciplinam. Matutinum post mediam noctem ad meridiem; Horæ parvæ ab aurora ad meridiem: sed Nona, et juxta alios, etiam Sexta recitari possunt post meridiem. — Imo Matutinum cum Laudibus ex universali et probata consuetudine pridie recitari potest, videlicet tempore, quo sol incipit esse propior ad occasum quam ad meridiem. In sententia autem veriori non esset tutus in conscientia qui illud pridie recitaret hora secunda post meridiem (1).

In *choro* obligatio est, ut Officium recitetur ordine debito, et statis horis a jure vel legitima consuetudine præfixis. Attamen videtur probabilius cum Gavanti, quod hæc obligatio non sit sub gravi; nam non constat de gravi præcepto (*S. Alph.*, l. IV, n. 171).

680. **Locus Horas recitandi.** Canonici choro addicti recitare debent publice in Ecclesia, uti se habet eorum institutio. Ceteri possunt Officium recitare per se loquendo in omni loco, modo sit citra distractionis periculum: hinc ex generali piorum praxi etiam in curru, vel deambulando (*S. Alph.*, l. IV, n. 171).

Seclusa autem rationabili causa est veniale Officium recitare decumbendo in lecto ob quandam irreverentiam. Sed quæcumque mediocris causa excusat, v. g. dolor capitis, infirmitas, defatigatio, frigus, etc. (*S. Alph.*, l. IV, n. 179).

681. **Ordo Horas recitandi.** Eo ordine Horæ canonicæ recitandæ sunt, quo exponuntur in Breviario. Hæc tamen inversio non invalidat Officium, neque mortalis est; cum adhuc tota substantia habeatur.

Justæ autem causæ ordinem invertendi communiter sunt: 1) Si quis ab amico invitetur v. g. ad Matutinum secum una recitandum pro die sequenti, nondum persolutis Vesperis. 2) Si quis carens Breviario memoriter recitet Horas, Vesperas ante Matutinum, cum nequeat commode earum recitationem differre. 3) Si canonicus tarde ad chorum accedat, Officio communi jam incepto (*S. Alph.*, l. IV, n. 170).

682. Q. 1. *Quo Breviario utendum est?*

R. Stricte, et sub mortali est obligatorium Breviarium Romanum a S. Pio V quoad omnes Ecclesias, præter eas quas ipsamet Piana Bulla excipit; adeo ut qui alio utuntur, non satisfaciant suæ obligationi, nec si beneficiati faciunt fructus suos.

Episcopi autem nequeunt propria auctoritate alia officia Calendario propriæ Diœcesis (quod Officiorum ordinem signat sub præcepto ser-

(1) Ecclesia concessit ex privilegio quibusdum Ordinibus ut pridie recitare valeant cum aliqua rationabili causa Matutinum hora secunda post meridiem. Hoc porro privilegium inutile foret, si vi juris communis id cuique jam licitum esset.

vandum) addere, ex decreto S. Rituum. Congregationis ab Urbano VIII approbato.

683. Q. 2. *An Matutinum possit a Laudibus separari?*

R. Commune est Matutinum posse a Laudibus separari etiam sine causa, sive Matutinum et Laudes sint duæ Horæ, sive una tantum; nam etiam antiquitus separabantur, uti fatentur eruditi. Sed cum separantur, adjici debet in fine *Pater noster,* uti Rubrica præcipit, cum terminatur Officium. Utrum vero sit etiam addenda *Oratio,* alii probabiliter negant, si excipias noctem Nativitatis, ex Rubrica; alii item probabiliter affirmant, prout tenent Matutinum et Laudes vel unam esse Horam vel duas. Præstat autem etsi non sit de præcepto, ut quando separantur, initio Laudum præmittatur *Pater* et *Ave.*

Imo non solum Matutinum a Laudibus, sed tres ipsi Nocturni possunt probabiliter licite inter se separari absque ullo peccato, etiam sine causa, saltem si inter eos non intercedat majus temporis spatium, quam trium horarum, quod quidem esset juxta ritum antiquum, prout refert d. Thomas (*S. Alph.*, l. IV, n. 160).

684. Q. 3. *An Matutinum ante Missam sit persolvendum?*

R. Extra Chorum probabilius, imo hodie communiter receptum est non esse mortale Matutinum cum Laudibus post Missam persolvere; tum quia nulla vera adest connexio inter Officium et Missam; tum quia gravis obligatio non clare exprimitur in Rubrica, neque communiter sub gravi recepta est. Esset igitur tantum venialis culpa, a qua quælibet mediocris causa rationabilis, v. g. studii, excusat. Imo Benedictus XIV nullum peccatum agnoscere videtur; ait enim Bulla *Etsi pastoralis* ad Italos-græcos 18 jun. 1742; *Sacerdotes et quicumque sunt in sacris Ordinibus constituti, Horas Canonicas more suo dicant; et priusquam Missam celebrent, Officium matutinale recitare curent.* Est ergo tantum de consilio.

Diximus *extra Chorum*; nam ex communi et veriori sententia mortale esset canere Missam conventualem et solemnem antequam matutinum in choro dicatur; nisi intercedat gravis et publica causa. Ratio, quia talis est consuetudo recepta in omnibus ecclesiis, ubi preces publicæ dicuntur; ita ut aliter agendo læderetur publicus Dei cultus, et conveniens regimen Ecclesiæ, præter scandalum populi (*S. Alph.*, l. IV, n. 347).

685. Q. 4. *Quid agere debet qui advertit se errasse in Officio?*

R. Qui advertit se hodie recitasse Officium diei crastinæ, probabilius tenetur illud crastina die repetere; quia per recitationem anticipatam, nequit satisfacere præcepto nondum vigenti.

Qui advertit, se errasse in Officio diei currentis postquam multum processerit, v. g. post recitatum Matutinum, si inculpabiliter evenerit, sufficit, si recitet quod superest de Officio debito, ne detectum errorem prosequatur. Si vero culpabiliter erraverit in parte notabili, Hora om-

missa probabilius est repetenda (saltem sub levi), ut oratio persolvatur secundum ritum præscriptum.

Qui completa tota Officii recitatione, advertit se errasse, si id egerit inadvertenter, nullum erit peccatum, neque urgebit obligatio Officium repetendi; quia non præsumitur Ecclesia aliquem velle bis in die ad tale onus obligare. Quod magis currit, si causa adsit mutationis, ut si dicas lectiones de Feria, quia Lectiones de Sancto non habes. Erit tamen observandum, quod si Officium persolutum sit notabiliter brevius, v. g., si Officium Sancti pro Officio Dominicæ sit recitatum, fiat aliqua compensatio, recitando novem Psalmos ex primo Nocturno.

Si mutatio sit facta advertenter et sine causa, et Officium currentis diei mutetur in aliud notabiliter brevius, erit mortale; quia non impleretur præceptum neque in sua forma, neque in æquivalenti: unde adhuc urgeret obligatio Officii. Hinc Alexander VII damnavit propositionem: *In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit præcepto* (*S. Alph.*, l. III, n. 667; l. IV, n. 161, etc.).

686 **Modus recitandi Horas.** Concilium Romanum, a quo consuetudo Horas recitandi est in legem scriptam deducta, modum etiam indicavit, quo illæ recitandæ sunt, nempe *studiose et devote.* Vocabulum *studiose* pertinet ad munus oris, et postulat ut Officium persolvatur vocaliter, absque abscissione verborum. Vocabulum *devote* pertinet ad munus cordis, et postulat, ut recitatio fiat cum debita intentione, attentione ac reverentia (S. Alph., *La Messa e l'Officio strapazzato*) (1).

687. Q. 1. *An qui Officium recitat, debeat se ipsum audire?*

R. Alii affirmant cum Suarez; secus oratio vocalis non est. Sed satis probabiliter negant plures cum Sylvio cujus doctrinam magni æstimat Benedictus XIV. Sane hic non præcipitur auditio, sed tantum recitatio, id est vocalis pronuntiatio verborum; atqui hæc haberi potest, licet a recitante verba non audiantur (*S. Alph.*, l. IV, n. 163).

688. Q. 2. *An qui recitat Officium cum sociis teneatur repetere quæ non satis auribus perceperit, si agatur de materia notabili?*

R. Commune est illum satisfacere qui audit a socio Lectiones, Responsoria, Capitula, Orationes et Antiphonas. Item tenent probabiliter et illos satisfacere, qui dicunt soli Psalmos et Lectiones audiunt, vel soli partem Psalmorum dicunt, et partem cum socio; quia satis communicant ex recepto usu in eo, quod audiunt.

Hoc posito dico: non improbabiliter excusant a repetendo quod non

(1) Ad divinum Officium rite persolvendum (et maxime Defunctorum) plurimum confert, si *asteriscos* studiose observemus; illi enim et expectant qui retardant, et retinent qui currunt, et voci vim addunt, et psalmodiam nostram concordem, unisonam, harmonicam ac devotam faciunt. Et *S. R. C.* 9 junii 1864 præcipit in recitatione Horarum in choro etiam sine cantu, ad asteriscum pausam esse omnino servandam, non obstante quacunque consuetudine.

satis auribus perceptum fuit, si id contingat propter strepitum alienum; vel propter culpam chori vel socii. Etenim recitans cum socio per illam societatem et suam applicationem censetur moraliter communicare cum eo in oratione (*S. Alph.*, l. IV, n. 163).

689. Q. 3. *Quid de eo qui recitando syllabas mutilat?*

R. Si ista mutilatio est in tali quantitate, ut sensus verborum notabiliter varietur, non poterit excusari a mortali, si quantitas illa sit gravis in ordine ad Officium; neque ideo ab onere repetendi partem, in qua sensus fuit corruptus. Si vero id fiat involuntarie, ob balbutiem vel inveteratam consuetudinem, etsi adhuc agatur de gravi quantitate, si studeat se emendare, ad nihil amplius videtur teneri; ubi nulla culpa, nulla pœna (*S. Alph.*, l. IV, n. 165).

Sed quid (dices) *de eo, qui socium syllabas mutilantem sibi suscipit in Officii recitatione?* Iste non tenetur Officium repetere, nisi certo constet socium ita syllabas mutilasse, ut pro notabili parte sensus notabiliter mutatus sit; præsumptio enim stat pro debita recitatione. Puto tamen eundem non excusari a veniali, si sponte tali socio uniatur; nisi adsit causa rationabilis, ut si a superiore vel a persona gravi invitetur.

Certum est autem, eos non satisfacere, qui alternatim recitando non expectant versus absolvi, si hoc fiat in magna quantitate; quia tunc una pars alteri non succedit.

690. Q. 4. *Quid si Hora vel Psalmus interrumpatur notabiliter?*

R. Alii ajunt Horam vel Psalmum totum esse repetendum; quia unio sublata est. Sed alii communius et probabilius negant, quia singuli Psalmi ac versus completam habent significationem, et satis uniuntur per intentionem continuandi vel per recitationem subsequentem, licet venialiter peccet qui nullam habet interrumpendi causam; quia sine ratione præscriptam ab Ecclesia unitatem rumpit.

Justæ interrumpendi causæ communiter sunt: 1) Quælibet utilitas propria vel aliena, quæ sine aliquo incommodo differri non posset. 2) Ratio urbanitatis vel caritatis, et multo magis ratio exequendi mandata superiorum. 3) Si excipienda sit Confessio alicujus; vel sit distribuenda Communio. 4) Si velis aliquid agere aut adnotare, ut tollas distractionem, v. g. ne obliviscaris, modo non frequenter fiat. 5) Licite etiam potest interjici aliqua brevis oratio inter orandum, vel aliquis interdum pius cordis affectus (*S. Alph.*, l. IV, n. 168).

691. Q. 5. *An in Officii recitatione requiratur intentio et attentio?*

R. Affirmative; recitatio Horarum est oratio, id est *elevatio mentis in Deum:* sed hæc haberi nequit sine intentione et attentione. Quid est intentio? est volitio faciendi aliquid: quid attentio? est mentis applicatio ad id quod agitur. Necessaria est ergo:

1) *Intentio*, seu volitio saltem generalis orandi: unde qui Horas eruditionis causa, vel animo Psalmos memoriæ mandandi recitat, tenetur illas repetere; cum talis recitatio non sit oratio. Hæc tamen intentio non requiritur ut sit expressa, talis nempe, qua quis ab initio Breviarium sumens dicit actu: *Volo orare.* Sed satis est implicita seu virtualis, quæ habetur cum quis de more Breviarium accipit ut Officium impleat uti solet.

2) *Attentio* seu seria applicatio ad Officium quod persolvitur;

secus recitatio non fieret humano modo. Attentio alia est *externa*, quæ excludit omnem actionem physice incompossibilem cum eo, quod agitur; alia *interna* quæ consistit in interiori mentis advertentia ad id quod agitur. Certum est non recitari valide Officium sine attentione externa: uti esset fabulari, scribere, attentam alienis sermonibus aurem præbere, magna animi applicatione aliquid diversum agere, sibi celeriter vestes accomodare.

An etiam necessaria sit *attentio interna*, plures cum s. Antonino negant; quia si requireretur de necessitate neque ille satisfaceret qui involuntarie distrahitur; nam destructa etsi inculpabiliter rei essentia, res ipsa destructa est; quod nemo admittit. Alii cum Concina affirmant nam sine illa non constituitur oratio, quæ definitur: *Elevatio mentis ad Deum.*

Secunda opinio probabilior videtur, saltem ob auctoritatem extrinsecam, et omnino ut tutior consulenda; sed prima tum ob Doctorum auctoritatem, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas satis probabilis apparet (*S. Alph.*, l. IV, n. 345).

692. Q. 6. *An peccet qui recitat Officium vel in mortali; vel non servando Rubricas in stando, genuflectendo*, etc ?

R. Ad 1: Verius et communius, qui Officium recitat in mortali existens, satisfacit et non peccat mortaliter; quia ex una parte non exercet actum Ordinis sacri: ex alia quamvis nihil mereatur de condigno, quia tamen orat nomine Ecclesiæ, bene pro aliis obtinet; cum Ecclesia suppleat. Unde quod oret nomine Ecclesiæ in mortali existens, non videtur irreverentia de mortali damnanda.

R. Ad 2: In choro recitantes Officium probabilius peccant, si absque causa cæremonias non servent, quia agerent contra Rubricam: hæc tamen omissio non excedit veniale ex materiæ parvitate. Verum extra chorum commune est, non peccare qui ritus illos non servat; quia Rubrica respicit tantum recitantes in choro.

Hinc ad quæsitum, an preces feriales et antiphona finalis B. Virginis flexis genibus sint etiam privatim recitandæ, respondit S. R. C. 12 nov. 1831: *In choro tantum juxta Rubricas.* Laudabiliter tamen cæremoniæ servantur ad fovendam devotionem (*S. Alph.*, l. IV, n. 178).

693. Q. 7. *An satisfacias si recites Horas cum laico, aut alio non obligato, aut cum distracto vel non attento* ?

R. Affir.; quia hæc omnia non impediunt quominus tu recitas Horas juxta morem Ecclesiæ. Defectus obligationis vel attentionis ex parte alterius, tuam recitationem non immutat nec vitiat. Ergo si socius est obligatus et non attendat, ipse peccare poterit, non tu; id enim non impedit, quominus tu cum eo communices, si recte pronuntiet et recte audias. *Croix, Gury.*

694. **Distractionis remedia.** Sunt negativa et positiva.

Negativa sunt subtractio eorum, quæ distractionum sunt causa, v. g., impedire quominus oculi circumvagentur, a graviori hominum strepitu se subducere, ad negotia diversa non properare.

Positiva sunt procuratio eorum, quæ attentionem per se excitant, v. g., elicere sub initio intentionem laudandi Deum, hanc renovare sub fine Psalmorum. Item optimum est, Officium legere; oculis frænatis, facilius mens frænatur a vagationibus. Item considerare magnam

quam agimus, actionem; non enim alloquimur hominem, sed Deum, et quidem Dei verbis utendo. Concipere mente ex una parte adstare nobis recitantibus Angelum custodem qui merita notet; ex altera dæmonem, qui demerita scribat. (S. Alph. *La Messa e l'Officio strapazzati*).

Ceterum ad auferendas omnes anxietates, observandum est: ut quis dicatur Officio minime satisfecisse ob habitas distractiones, non sufficit, ut voluntarie distrahatur; sed insuper requiritur, ut plene advertat, se distrahi ab Officio in materia notabili (nisi agatur de habituato in hisce admittendis distractionibus, qui scilicet nunquam fecerit quantum in se est ad habitum vincendum). Nam intentio prius deliberate concepta Officium persolvendi perseverat quousque non retractetur per contrariam plenam advertentiam circa ipsum Officium (*S. Alph.* l. IV, n. 177).

§ 2. — De causis excusantibus ab Horarum recitatione.

Causæ excusantes sunt *dispensatio, caritas, impotentia.*

695. **Dispensatio.** Cum obligatio Officii sit de jure ecclesiastico generali, Papa dispensare valide potest etiam sine causa. Poterit item Episcopus sed ad breve tempus, urgente vera causa, et cum aliquo particulari tantum: cum sit lex superioris. Item Vicarius Capitularis; non tamen Vicarius generalis Episcopi sine speciali delegatione; nam id non est de jure Episcopi ordinario (*S. Alph.*, l. IV, 159, l. III, n. 1033).

696. **Caritas.** Hoc nomine intelligitur caritas erga nos et proximum, id est gravis occupatio quæ sine fratris scandalo aut gravi nostro detrimento omitti nequit: præceptum enim naturale caritatis prævalet legi ecclesiasticæ Horas recitandi.

Resolve: 1) Excusantur, qui occupantur tota die in sedandis jurgiis aut assistendis pluribus infirmis. Confessarii, qui per totam diem Confessiones excipiunt, quas non possunt ad aliud tempus protrahere. Item concionatores, si tamen nequeunt omittere concionem sine gravi et publica admiratione.

2) Non excusantur qui studio vacant: secus actum esset de Officio: et contraria propositio ab Alexandro VII damnata est.

3) Qui prævidet occupationem sibi in die obventuram, quæ stare nequeat cum recitatione, tenetur Officium (si tamen ejus jam inceperit obligatio) anticipare; si tamen id fieri possit sine magna difficultate; neque enim dixeris ipsum teneri surgere media nocte pro tali recitatione.

4) Nemo tenetur prævenire illius præcepti implementum, quod nondum existit. Sic valde probabile apparet cum Elbel, quod ille, qui non potest recitare Matutinum die sequenti, non teneatur die antecedenti id agere; quia præcepti obligatio nondum incepit; quod autem pridie recitari possit, privilegium est, quo nemo ligatur (*S. Alph.*, l. IV, n. 156).

697. **Impotentia.** Nempe excusat ab Horis impossibilitas non

tantum physica, sed etiam moralis, quæ consistit in gravi difficultate; nam præcepta Ecclesiæ non obligant cum gravi incommodo.

Resolve: 1) Excusatur qui caret Breviario v. g. quia iter suscipiendo inculpabiliter oblitus est, nec apud alios illud invenire potest. An autem teneatur recitare quod memoriæ retinet, en regula; si potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi id recitare; si vero minus, ne sub veniali quidem ad recitationem obligaris, quia talis modica pars seorsim sumpta non censetur æstimabilis ad finem intentum.

2) Excusatur qui oculorum morbo laborat vel alia gravi infirmitate. Item qui recitare nequit absque gravi ejusdem periculo, v. g. si quis prudenter timeat sibi inde obventuram notabilem capitis gravedinem, aut virium lassitudinem. Idque probabiliter docent etiamsi infirmus per magnam diei partem legeret libros ad solandum animum, nam Officii recitatio requirit tum intentionem tum attentionem, quibus major profecto inhæret difficultas.

3) Excusantur convalescentes saltem per aliquot dies ad judicium viri prudentis, donec viribus reficiantur; et quamvis interim Missam valeat celebrare; quia Missa non ita aggravare solet. In dubio an infirmitas sufficiat, poterit quilibet acquiescere judicio medici aut superioris aut viri prudentis; et regulariter favorabilem partem amplecti, cum possideat jus naturale de propria conservatione.

4) Liberatur vel in toto vel in parte ab Officio, qui sibi prudenter timet obventurum esse grave corporis vel honoris detrimentum, uti si quis inter hæreticos, vel infideles degens ob Officii recitationem persecutiones graves pertimesceret.

5) Qui solus non potest recitare, tenetur si commode potest socium adhibere; nam tunc non proprie adest impotentia. Non tamen tenetur socium stipendio soluto adhibere, nam medium esset extraordinarium. Ceterum si prompte non occurrat socius tecum gratis recitaturus, non teneris cum anxietate et sollicitudine illum quærere (*S. Alph.*, l. IV, n. 158).

CAPUT SECUNDUM

De adoratione et voto.

698. **Adoratio.** Adoratio est actus, quo quis propriam submissionem alteri exhibet in testificationem ipsius excellentiæ.

Divisio. Adoratio alia est *civilis* seu *politica*; alia *sacra* seu *religiosa:* illa exhibetur supremis principibus propter excellentiam status quam præ aliis habent; hoc sensu Nathan adoravit David regem, et sic Cardinales adorant Papam vix electum. Ista alicui exhibetur ob ejus sacram et supernaturalem excellentiam; et talis est adora-

tio quæ exhibetur Deo, B. Virgini et Sanctis. Ceterum ut omnis tolleretur æquivocatio, usus invaluit, ut solus cultus Deo debitus, dicatur *adoratio;* cultus vero quæ B. Virgini et Sanctis tribuitur, *veneratio* vocetur; cum distinctione tamen quoad cultum B. Virginis. Hinc cultus sacer distingui cœpit in *latriam*, in *hyperduliam*, (id est super duliam); et in duliam; primus Deo: alter Virgini matri: tertius Sanctis tribuitur.

Adoratio secundum se actum corporalem non importat; nam Angeli qui incorporei sunt, adorant Deum: item et nos sola mente illum adorare possumus. Attamen id pro nobis non sufficit; quia cum ex anima et corpore simus compositi, exhibere debemus Deo submissionem tum mentis per actus internos, tum corporis per actus externos, ut ita totum nostrum esse illi submittamus.

699. Cultus Sanctorum alius est *publicus* qui nomine Ecclesiæ eis exhibetur; alius *privatus* qui ex privata tantum devotione procedit; etsi fiat coram aliis. Cultus publicus non potest exhiberi nisi illis qui in album sanctorum vel beatorum a R. Pontifice adnumerati sunt: ut esset publice eos invocare, eorum reliquias, vel imagines publice venerandas exponere, lampades ad eorum altare appendere etc. Licet tamen aliorum servorum Dei imagines et reliquias asservare privatim, eas osculari, etc. quia talis cultus est privatus omnino.

Licet privato sacras Reliquias si parvæ sint, domi retinere in docenti loco, easque cum veneratione ad collum deferre. — Sanctorum Reliquiæ quando exponuntur, ultra lampadem debent continuo (non tamen nocte) ardere super altare duo saltem lumina — Reliquia SS. Crucis non debet promiscue reponi cum aliis sanctorum reliquiis: sed in thecis separatis est collocanda. In omnibus ecclesiis licitum est eas exponere, modo recognitas ab Episcopo, et sigillo integro. — Non est necesse ut Sanctorum Imagines in altari (*busti*) sacras includant Reliquias, ut incensata cruce, et illæ incensentur. — Ecclesiarum fenestras non licet ornare imaginibus in vetro dipictis virorum cum fama sanctitatis mortuorum, si inter beatos vel sanctos non sint ascripti. — Imagines Beatorum pingi ornarique possunt laureolis, radiis et splendoribus, non tamen diademate. Hæc ex S. Rituum Congr. (Plurima apud *Scavini*, l. II, nn. 165 et seqq.).

700. **Votum.** *Votum* indicat in sensu lato tum *desiderium*, quo sensu dicitur Baptismum in voto; tum *suffragium*, quod tribuitur in electionibus; tum *propositum*, quod quidem est simplex voluntas aliquid faciendi. Hic autem nomine voti intelligimus *promissionem deliberatam Deo factam de bono meliori.*

Votum est actus latriæ soli Dei debitus, quare dum vovemus Sanctis, sensus est nos voveri Deo in honorem simul Sanctorum; sicut ædificamus templa in ipsorum honorem. (*S. Alph.*, l. III. n. 194) (1).

(1) « Vulgus (ait S. Alphonsus, *Praxis Conf.*, c. II, n. 25) sæpe confundit desideria aut proposita cum votis. Ad hæc distinguenda parum juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam habuerit intentionem se voto obstringendi sub gravi peccato? Siquidem rudes sic interrogati facile negant.

701. Fideles monendi sunt ut matura utantur deliberatione confessariique judicium semper expostulent ante quam voveant. Tot emittuntur vota, ait S. Alphonsus, et per plures annos non adimplentur (nam facile est vovere, difficile vota reddere, et ita plura gravia peccata patrantur). Cum Deo aliquid offerre vultis, non emittite votum; sed sine obligatione, propositum. Confessarii vero hanc regulam generatim teneant, ut facilius permittant vota ad tempus, jejunium ad diem, castitatem ad annum, vel de uno ad aliud festum, etc. (*S. Alph., Instit. catechis.*).

702. Certum est opus factum ex voto etsi jam præceptum, melius esse opere, quod fit sine voto; tum quia quod fit ex voto, procedit e virtute præstantiori, nempe Religione; tum quia sic magis Deo nos submittimus; tum quia operis bonitati superaddit bonitatem voti. *S. Alph.*, l. III, n. 178 et 210).

703. **Voti divisio.** Votum dividitur:

1) In personale reale et mixtum. *Personale*, quo promittitur actio propria ipsius voventis, ut jejunium. *Reale* quo res a persona separabilis promittitur, ut eleemosyna. *Mixtum* quo et actio personæ et res aliqua simul promittitur, ut peregrinatio cum calicis dono.

2) In *temporaneum* et *perpetuum*, prout limitatur ad tempus vel votum perdurat per totam vitam voventis.

3) In *explicitum* et *implicitum*. Prius quod propriis verbis profertur: *voveat*, ut ordinarie fit. Posterius quando quis advertenter aliquid eligit cui votum est adnexum. Tale est votum castitatis, quod emittitur ab eo qui subdiaconatum suscipit.

4) In *solemne* vel *simplex*. Solemne consistit in perfecta donatione et traditione dominii sui ipsius in manus Dei, mediante legitimo superiore qui vicem Dei gerit; solemnitas autem est ex institutione Ecclesiæ. Simplex vero quod ita plenam atque perfectam traditionem non continet, sive illud privatum sive publice emittatur (*S. Alph.*, l. VI, n. 1024, et l. III. n. 195).

704. **Conditiones ad votum.** Duæ requiruntur conditiones ad voti validitatem:

1) *Deliberata voluntas* votum emittendi; nemo enim præsumitur obligationem adeo gravem ex genere suo imponere sibi velle nisi eam plene cognoverit. Hinc votum cum advertentia semiplena, v. g. ex contracta loquendi consuetudine, lingua mentem præveniente emissum, vel ex repentino animi motu, non tenet (verum motus iræ raro impedit rationis usum). Item vota emissa in ebrietate, etiam ante prævisa, et sic volita in causa, non sunt valida; quia non sunt volita in se ipsis atque directe (*S. Alph.*, l. III, nn. 196, 211).

Satius erit interrogare, si tunc cùm votum emisit, existimabat se graviter peccaturum fuisse an non, si postea non satisfecisset. » In dubio nemo ligandus. De modo votum emittendi v. *Scavini*, l. II, n. 216.).

2) *Materia;* quæ debet esse possibilis, bona imo de bono meliori. *Possibilis* nam ad impossibilia nulla obligatio. *Bona*, ideo non indifferens qua Deus non honoratur; non mala qua Deus offenditur. *De bono meliori,* quia promissio quæ impedit majus bonum, sub hoc respectu de cultu Dei detrahit. Bonum autem *melius* non solum in se, sed etiam relative ad circumstantias intelligitur. Ita etsi per se non valeat votum matrimonii cum præstantior sit cælibatus; attamen potest intervenire peculiaris circumstantia, quæ relate ad personam determinatam reddat matrimonium meliùs quam continentiam, v. g. ad scandalum aut honorem honestæ puellæ reparandum; vel ad bonum publicum, uti si interest reipublicæ quod princeps nubat, etc.

Item est, si quis voveat nubere ob expertam sum fragilitatem, (supposito quod nolit uti aliis remediis), ut certe et longe probabilius docent. Quia in hoc casu matrimonium est majus bonum respective; cum ad concupiscentiam sedandam eis, qui remedia meliora suscipere nolunt, matrimonium a Deo concessum sit, juxta illud Apostoli I Corint. 7: *Melius est.... nubere quam uri* (*S. Alph.*, l. III, n. 289).

Resolve 1) Verius valeret votum, si esset de vitando omnia mortalia; imo etiam omnia venialia ex perfecta advertentia, quia ordinario Dei auxilio id obtinere potest perfectionis amans. Votum item abstinendi a venialibus absolute in aliqua materia determinata communiter valet, maxime quoad personas in solida virtute diu exercitatas, ut esset votum non mentiendi (*S. Alph.*, l. III, n. 203).

2) Nullum est votum de *non vovendo*; quia non est de bono meliori, nisi forte conjunctum sit cum conditione: *De consilio confessarii expostulando*, ad vitandum votum præceps. Si tamen hac conditione non obstante, adhuc deliberate quis voveat, valet votum; cum habeat objectum satis validum. Excipe nisi expresse declaret non valere votum nisi de consilio confessarii; tunc si oblitus hac conditione voveat, invalide vovet (*S. Alph.*, l. III, n. 210).

705. Q. 1. *Quid de voto ex errore emisso?*

R. Error in voto versari potest: 1) Circa voti substantiam, ut si quis voveat dare Ecclesiæ calicem, quem credebat argenteum, et dein cognoscat esse aureum. 2) Circa causam voti finalem: ut si quis voveat eleemosynam Titio pauperi eo quod sibi sit consanguineus, cum non sit. 3) Circa circumstantias, quæ substantiam voti ingrediantur, v. g. si quis voveat peregrinationem ad Domum Lauretanam putans illam non distare, nisi triginta leucarum itinere, cum distet tercentum. — In hisce casibus votum emissum nullum est; quia voluntas voventis, quæ est principium obligationis in votis, ferri non potest in incognitum. Quod tenet etsi error sit concomitans, si nempe errore cognito, tu adhuc vovisses. Imo etiamsi error sit crassus, quia ad votum requiritur perfecta cognitio.

Si vero error versetur circa circumstantias voti accidentales et impulsivas quæ non sint magni momenti, ut si quis voveat dare eleemosynam Titio pauperi quem putabat magis probum, votum tenet quia tales circumstantiæ non habent rationem causæ finalis (*S. Alph.*, l. III, n. 198).

706. Q. 2. *An metus invalidet votum?*

R. Metus levis probabilius votum non invalidat; nam efficaciter in illud non influit. Item non invalidat, si metus sit gravis, sed juste incussus; tunc vovens non esset rationabiliter invitus. Item si metus gravis non sit ad extorquendum votum incussus; uti si quis timens latronis minas mortem minantis, votum Deo faciat cum sufficienti advertentia, ut liberetur. Item valide vovet qui ad evitandam mortem ex morbo, naufragio, peste imminente, votum deliberate emittit; tunc voluntas libere illud eligit uti medium ad periculum superandum.

Tota ergo quæstio est de metu gravi ex causa extrinseca injusta. Alii stant pro voti valore; quia est adhuc satis voluntarium; alii certant probabilius pro illius nullitate, cum tota ratio voti in omnimoda libertate sita sit. Ceterum certum est, vota solemnia per metum gravem injuste incussum esse invalida jure saltem positivo ecclesiastico; cum ista indigeant maxima libertate (*S. Alphonsus*, l. III, n. 197).

707. Q. 3. *Quid re voto quod ex parte sit possibile, et ex parte impossibile?*

R. Ante omnia indaganda est voventis intentio, quæ est anima voti; si de hac non constet, en regulæ:

1) Si partes non conficiant unum objectum, ita ut singulæ divisim consistere possint, vovens tenetur ad partem possibilem; et valet illud: *Utile non debet per inutile vitiari.* Hinc vovens jejunare per mensem, si nequit toto mense, tenetur diebus quibus potest.

2) Quando res promissæ copulantur per modum unius, nulla est obligatio; nam tunc intentio voventis non est nisi de toto. Hinc qui vovet ædificare ecclesiam, si habeat pecuniam tantum pro fundamentis, ad hæc ponenda liber est.

3) Videndum quid in voto sit principale, ut habeatur ratio illius regulæ: *Ruente principali, ruit et accessorium*, non e contrario. Hinc qui vovit se peregrinaturum nudis pedibus, si postea non possit hoc modo peregrinari, quia indecens vel impossibile, adhuc ad peregrinationem tenetur: nam peregrinatio censetur principaliter promissa. E contrario si nequeat peregrinationem agere, non tenetur tali die nudis pedibus stare; quia hoc accessorium est. (*S. Alph.*, l. III, numero 202).

708. Q. 4. *An valeat votum rei bonæ, sed ob finem vel conditionem pravam emissum?*

R. 1. Si opus in se bonum dirigatur per votum ad malum finem,

v. g. si ideo voveas jejunium, ut ex illo plausum captes, votum est invalidum; quia sumitur uti medium ad malum. Item est si finis sit *indifferens*, ut si quis ideo tantum voveat jejunium, ut nempe parcat sumptibus.

Si vero non opus voto promissum, sed vovendi actus, seu modus tantummodo dirigitur ad finem pravum, ut si quis ex corde jejunium voveat; sed id faciat elata voce, ut ab aliis commendetur, cum substantiam voti non inficiat, illud validum est. Ideo sic voventem pœniteat de modo, et substantiam retineat.

R. 2. Valet item votum si opus pravum ponitur ut simplex conditio, v. g si quis voveat jejunium, si inimicum occidet, si furtum faciat, si ex duello evaserit salvus. Quia impleta conditione posita, honestum est votum implere; commune est (*S. Alph.*, l. III, n. 206).

Art. 1. — De voti obligatione.

709. **Obligatio voti.** Votum obligat sub peccato; legitur enim Eccl. 5: *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis et stulta promissio.* Hinc d. Thomas: *Hæreticum est asserere votum non obligare* (Quodl. 3, a. 2).

Votum autem generatim obligat juxta voventis intentionem, habetur enim instar legis quam quis sibi imponit. Ideo ad prudentiam confessarii pertinet monere suos pœnitentes qui vovere desiderant, ut etsi gravis sit materia, levem tantummodo assumant voti obbligationem, ut si forte illud non complent, Deum gravissime non offendant. *Ballerini.*

Resolve: 1) Si quis rem gravem voveat, quin intentioni suæ limites expresse apponat, censetur se obligare secundum rei naturam et materiæ capacitatem. Gravis igitur censetur materia si notabiliter ad Dei cultum conducat, vel si ubi ab Ecclesia præciperetur, graviter obligaret; secus levis existimatur. Sic materia reputatur levis ex Benedicto XIV si æquivalet quinque *Pater*, *Ave* et *Gloria*, dummodo non sit gravis ratione finis, durationis aut circumstantiarum, uti esset si quis voveret quinque *Ave* per mensem integrum tanquam onus illius mensis.

2) Nemo potest se obligare per votum ad rem ex omni parte levem sub gravi; quia materia undequaque levis est capax levis tantum obligationis (*S. Alph.*, l. III, nn. 196, 211).

3) Diversæ materiæ leves in votis possunt secum coalescere et grave peccatum constituere, si promissæ fuerint per modum unius. Ut autem id dignoscatur, interroganda est ipsa voventis intentio, quæ est suprema lex voti. In dubio, resolutio fit juxta communem sensum Doctorum, qui tenent diversas materias esse per modum unius

et coalescere in votis realibus, non in personalibus. Quod si adhuc dubium maneat, votum censetur affixum diei, adeo ut ejus materiæ non coalescant, sed quælibet terminetur in die; quisque enim minoris quo potest, censetur voluisse se obligare (*S. Alph.*, l. III, n. 220).

710. Q. *An violatio voti sit sacrilegium?*

R. Sunt qui universim negant, docentes voti violationem per se esse peccatum perfidiæ seu contra fidelitatem. Alii e contra generatim contendunt omnium votorum violationem sacrilegam esse; quia per votum res fit sacra Deo; at in quonam sacrilegium consistit, nisi in hoc quod quis irreverenter se habeat erga rem sacram?

Quidquid sit, qui violat votum castitatis etiamsi non sit solemne, probabilius reus fit gravissimo sacrilegio, quia quilibet vovens castitatem, corpus suum Deo consecrat, ut immune maneat ab omni contaminatione libidinis, ex qua consecratione peculiarem contrahit sanctitatem, cujus violatio est sacrilegium. Et talis est fidelium persuasio. (*S. Alph.*, l. III, n. 47).

711. **Votum dubium.** 1) Si dubium sit an votum fuerit emissum, nulla obligatio est. Item si dubites an in voto comprehendatur aliquid, non teneris ad partem de qua dubitas; quisque enim censetur se minus quo potest velle obligare.

2) Si vero dubites an votum certe emissum, fuerit impletum, teneris ad votum; quia est in possessione. Item est si dubitetur de advertentia sufficienti (nisi agatur de puero ante septennium), vel an adfuerit animus se obligandi; nam omnis actus præsumitur factus tempore habili et rite. (*S. Alph.*, l. III, n. 196).

712. Q. 1. *An quis possit voto alieno ligari?*

R. Negative vi voti, nempe quatenus est personale illius qui vovit; nam nemo actionem alienam promittere potest. Hinc vota parentum qui filios suos cuipiam religioni dedicant, filios non ligant nisi consentiant; et parentes non tenentur nisi ad illam filiis suis suadendam. Hinc si communitas aliquid vovit, aliquod festum servare, in quod posteri non consenserunt, non tenerentur ad id præcise ratione voti, ut declaravit S. Rituum Congregatio (18 apr. 1643).

Attamen posteri poterunt obligari ratione pacti, statuti vel longæ consuetudinis: et si renuant, peccant adhuc contra religionem, cum ex religionis motivo id statutum fuerit. Item est si festum indictum fuerit per communitatis ordinationem cum Episcopi approbatione, cujus est cultum in propria diœcesi ordinare.

Diximus *quatenus personale*, etc. si enim sit reale, ut si quis voto se obliget dare Ecclesiæ centum libellas, hæredes tenentur sub gravi solvere. Quia obligatio realis afficit rem ad quoscumque ea pervenerit; et solvenda sunt ante legata si fieri possit, nam fortius ligant; non tamen ante debita justitiæ (*S. Alph.*, l. III, n. 213).

713 Q. 2. *Quandonam votum implendum est?*

R. Si tempus sit præfixum, patet tempore statuto implendum esse, ut si voveris in tali vigilia jejunare: nam ea transacta, votum amplius impleri nequit. Item est si votum sit conditionatum; verificata conditione statim obligat.

Si vero tempus determinatum non fuit, certo certius dilatio notabilis est peccatum grave; clara enim sunt illa Scripturæ verba Eccl. 5 et Deut. 23: *Si quid vovisti Domino Deo non tardabis reddere; quia requiret Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Porro si votum respiciat Dei obsequium temporaneum. v. g., tot recitandi Rosaria, tot peragendi jejunia, verius dicendum peccare mortaliter qui sine gravi causa notabiliter votum differt implere ad duos vel tres annos. Nam quisque censetur sic obligationem suam accipere ut eam non nimium differat; et procul dubio tanto tempore expectare ad dandum Deo quod promissum est, est ipsum negligere Si vero votum respiciat obsequium Deo perpetuo reddendum, v. g. ingressum in religionem, certum est peccare lætaliter qui illud diu differt (in plurium sensu ad sex menses) si adest opportunitas adimplendi, nec causa rationabilis excuset. (*S. Alph.*, l. III, n. 220).

714. Resolve: ex hactenus disputatis:

I. Verba obligationis explicanda sunt juxta communem usum et acceptionem regionis: unde qui vovit calicem, in dubio sufficit si donet calicem argenteum, non aureum; quia sic calix accipitur in uso vulgari. Imo apud montanos neque argenteus intelligitur; cum illorum calices sint ex inferiori materia, excepta cuppa (*S. Alph.*, l. III, n. 219).

II. Votum disjunctivum nullum est, si unum de duobus sit impossibile, vel inutile aut vanum, ut si voveas aut orare, aut ludere; nam ex una parte promissio fit tantum sub disjunctione, ex alia rem ineptam eligere est peccaminosum. Si vero utraque pars est materia apta, votum validum est; cum satis res designatæ sint. Id unum remanet, ut electio fiat a vovente; facta electione, rem electam præstare debes, etsi postea altera pars pereat (*S. Alph.*, l. III, nn. 203, 224).

III. Qui vovit dare unum aureum si omittat festo die audire Sacrum, si non audiat ob infirmitatem, non tenetur dare, quia illud votum censetur pœnale, nec datur pœna sine culpa. Tenetur vero qui promisit sub voto dare aureum singulis vicibus quibus juraverit, etsi inadvertenter juret; quia iste censetur vovisse non mere in pœnam, sed etiam in sui medicinam, ut eradicet malam consuetudinem.

IV. Qui vovit jejunium per mensem, non tenetur jejunare Dominicis diebus; censetur enim voluisse se obligare ad modum Quadragesimæ. Item qui vovit jejunium in vigilia alicujus Sancti, si hæc in diem dominicam incidat, die sabbato juxta morem Ecclesiæ jejunare potest. Item qui vovit jejunare die veneris, probabilius non tenetur si ea die venerit Nativitas Domini (aliter esset si id præviderit, quo sensu accipitur Decretum Honorii III, qui etiam tali die religiosos obligat); tantæ enim lætitiæ die non præsumitur vovens voluisse jejunare.

V. Qui vovit per mensem audire Sacrum, non tenetur duo audire diebus festis; nam intentio præsumitur tantum de non transigendo die sine Missa. Qui vovit Religionem ingredi, satisfacit voto, si minus rigidam

ingrediatur; quia substantia jam impletur. Imo non tenetur eam quærere extra propriam regionem vel provinciam, si ibi non admittatur. Imo si est fœmina, non tenetur quærere monasterium extra patriam si ibi adest; quia aliter agere habetur pro illa nimis grave.

VI. Qui vovit aliquid non determinando quantitatem v. g., eleemosynam, satisfacit dando quod voluerit, modo non tam parum tribuat ut videatur potius illudere Deo. Qui vovit unum Rosarium, satisfacit tertiam partem recitando; quia sic communiter accipitur. Potest etiam alternatim recitare; nam illud censetur obbligare ad modum divini Offici (*S. Alph.*, l. III, n. 224).

Art. 2. — De voti extinctione.

715. Voti obligatio cessat tum ob causas *intrinsecas*, nempe ob cessationem finis, et mutationem materiæ substantialem; tum ob causas *extrinsecas*, videlicet ob voti dispensationem, vel commutationem, vel irritationem.

716. **Causæ mutatio**. Voti causa alia est finalis, alia impulsiva. *Finalis* ita determinat ad vovendum, ut sine ea votum non fuisset emissum. *Impulsiva* allicit tantum ad vovendum libentius, sed ex se sola ad votum non determinat. V. g. vovit aliquis peregrinationem Romam studio colendi Deum, et simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem quem putat esse Romæ.

Porro cessante causa tantum impulsiva, votum non extinguitur; cum illa non influat in ejus substantiam. At extinguitur cessante causa finali, nam cessat omnis ratio vovendi.

715. **Materiæ mutatio.** Superveniente circumstantia non prævisa, qua votum onerosius redditur, materia voti fit substantialiter diversa quam promissa. Tunc intentio se obligandi ordinarie loquendo censetur deficere: ut si quis voverit ducere puellam quæ est dives, sana, virgo, bonæ famæ; sed postea illa incidit in paupertatem, infirmitatem, infamiam, fornicationem (*S. Alph.*, l. III, n. 226).

Diximus ordinarie loquendo; nam excipienda sunt vota solemnia valide emissa in professione religiosa, vel susceptione Ordinum, quæ semper valida sunt quacunque notabili circumstantia interveniente. Quia religiosus et ecclesiasticus in hoc casu non consideratur ut persona particularis, cui melius sit tunc non esse voto obstrictam; sed ut pars communitatis Ecclesiæ, cui præstat postponere bonum privatum (*S. Alph.*, l. IV, n. 50) (1).

(1) Idem dicendum de votis castitatis simplicibus, quæ remanent firma, etsi quis stimulis carnis insolitis et imprævisis agitetur cum evidenti periculo incontinentiæ (nisi dispensatio intercedat). Alioquin vix ullum votum hujus generis firmum esset, cum vix sit qui hac de re graves tentationes non patiatur. Hinc Tridentinum damnat eos, qui dicunt, posse *omnes contrahere matrimonium qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus, tentari* (*Sess.* 24, canone 9).

718. **Voti dispensatio.** Est absoluta illius condonatio facta nomine Dei a legitimo superiore. Potestatem dispensandi Ecclesiæ inesse constat tum ex facto, cum semper ea in usu sit; tum ex jure, cum id expediat fidelium bono. Generalia enim sunt illa Christi verba: *Quodcumque solveritis*, etc.

Soli Prælati quibus jurisdictio in foro externo data est, facultate propria et ordinaria (quam aliis ecclesiasticis delegare valent) dispensare possunt; quia hæc potestas pertinet ad externam Ecclesiæ gubernationem, sicut potestas ferendi leges et censuras. — Hinc 1) solus Papa dispensat ab omnibus votis pro tota Ecclesia, organo Pœnitentiariæ si vota sint occulta; si publica, organo Datariæ. 2) Episcopi (non autem eorum Vicarii generales sine delegatione); Vicarii Capitulares et Prælati regulares dispensant pro suis subditis tantum Sed exceptis votis Papæ reservatis; sed etiam ab hisce si causa urgeat, et periculum gravis damni (*S. Alph.*, l. III, n. 256).

719. Q. 1. *Quid requiritur ad validitatem dispensationis?*

R. Justa causa, cum Ecclesia non dispenset in lege sua, sed Dei. Justa causa esset si quis vovisset dum erat impuber ob non adeo maturam deliberationem. Item esset si quis vovisset ex ira, aut tristitiæ impulsu, aut subito timore naufragii, incendii, mortis vel alterius mali. Item notabilis difficultas in voti executione (etsi antea prævisa), nempe si voto obstrictus esset in periculo gravi votum violandi, aut si magnis scrupulis vexaretur. Item bonum commune Ecclesiæ, reipublicæ, familiæ, et major etiam profectus voventis. Cum autem omne factum præsumatur recte factum, in dubio an fuerit sufficiens dispensationis causa, standum pro valore dispensationis (*S. Alph.*, l. III, n. 254).

720. Q. 2. *Quænam sunt vota R. Pontifici reservata?*

R. Præter solemnia, ex consuetudine ubique recepta, ac canonico Jure sunt: 1) *Votum Religionem approbatam ingrediendi.* 2) *Votum perpetuæ castitatis.* 3) *Votum peregrinationis Hierosolymitanæ*, id est *ad Terram Sanctam.* 4) *Votum peregrinationis ad Limina Apostolorum.* 5) *Votum peregrinationis ad S. Jacobum Compostellanum.*

Quæ tamen reservatio utpote odiosa, stricte est interpretanda; ideoque extendi non debet, nisi ad vota proprie dicta, absoluta, omnino libera, perfecta, determinata et quoad substantiam; ita ut si in hisce deficiant, quamvis valida, poterit Episcopus dispensare (1).

(1) Diximus: 1) *Vota proprie dicta:* unde non esset reservatum votum suscipiendi Ordinem sacrum, vel emittendi votum reservatum; quia votum reservatum non esset initum. Item est, si non sit principaliter emissum in honorem Dei.

2) *Absoluta:* unde vota non sunt Pontifici reservata, si sint pœnalia; vel conditionata, probabilius etiam conditione impleta.

3) *Libera omnino:* unde vota non sunt reservata, si sint emissa etiam sub levi metu ab alio incusso.

721. Q. 3. *An possit dispensari votum factum in alterius utilitatem?*

R. 3. Votum, si fuit emissum principaliter in utilitatem tertii, et iste tertius sit determinatus, v. g., talis pauper, talis Ecclesia, nullimode potest dispensari, ubi semel a paupere illo vel rectore illius Ecclesiæ acceptatum sit. Tunc jus jam est acquisitum quod citra injuriam sine consensu partis nequit extingui.

2) Si votum gratuitum sit emissum principaliter in Dei honorem, tertius non acquireret verum jus ad rem promissam, nisi dependenter a Dei voluntate, quæ relaxari potest.

3) Neque in vim Jubilæi promissio onerosa dispensari potest, ut evenit in votis et juramentis perseverantiæ, quæ fiunt ab aliquibus Congregationibus. Nam illa assumunt rationem contractus, nempe Congregatio se obligat ad sustentandum subditum, et hic ad inserviendum: idque declaravit Benedictus XIV, Bulla *Convocatis* 1748, et *Inter præteritos* 1749 (*S. Alph.*, l. III, n. 255).

722. **Voti commutatio.** Definitur: *Substitutio operis loco alterius Deo promissi, sub eodem voti vinculo.*

In *minus* vovens non potest mutare votum suum; quia neque in æquivalenti promissio servaretur. — Imo probabilius neque *in æquale*; quia res fuit promissa in specie; ergo alia nisi sit melior solvi nequit sine consensu creditoris, nempe Dei, cujus vices gerit Ecclesiæ prælatus. — Si vero commutatio fiat in *melius* (voco autem melius quod est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis et Deo gratius) vovens poterit votum mutare; nam minus in majori eminenter continetur. Excipe vota reservata, nisi commutentur in alia item reservata (*S. Alph.*, l. III, n. 263).

Qui habet potestatem ordinariam dispensandi in votis, potest etiam ea commutare (etiam extra confessionem); qui enim potest quod est plus, potest etiam quod est minus. Non tamen potest dispensare qui tantum habet facultatem commutandi; quia minus non continet quod majus est. Item neque vota reservata commutat qui simplicem habeat commutandi facultatem — Confessarii autem ad commutandum delegati non possunt vota commutare, nisi in foro sacramentali.

723. *Regulæ pro commutatione:*

4) *Perfecta:* unde non essent reservata, si emissa sub levi obligatione; vel si non sint completa in suo genere. Hinc votum castitatis, si non excludat omnem actum venereum, non est reservatum: quare non censetur Pontifici reservatum votum non nubendi, non adulterandi, non fornicandi, non petendi debitum conjugale, nec votum quod indirecte tantum castitatem respicit, uti est votum sacros Ordines suscipiendi.

5) *Determinata:* hinc non esset reservatum votum disjunctivum. Item *quoad substantiam:* unde quamvis sint reservata vota, non tamen reservatæ sunt circumstantiæ ipsorum, uti peregrinandi mendicando. Item si quis voveat ingressum in Religionem arctiorem, potest Episcopus dispensare, ut etiam benigniorem is ingrediatur (*S. Alph.*, l. III, n. 257, etc.).

1) Facultas commutandi non est accipienda mathematice; sed moraliter, ne anxietatibus fiat locus. Ideo sufficit major voventis propensio aut minus periculum transgressionis. Confessarius interroget pœnitentem, quæ opera soleat exercere præter debita ex præcepto, aut ad quæ majorem habeat propensionem, et in ea commutet vota. Commutatio securior in omni votorum genere erit semper frequentia Sacramentorum (*S. Alph.*, l. III, n. 257, *Prax Conf.*).

2) Pro commutatione in bonum notabiliter minus, requiritur gravis causa. Secus ex d. Thoma commutatio esset non tantum illicita, sed etiam invalida; nam Prælatus nequit sine causa in re non sua valide excedere facultatem. Et curet votum personale commutari in personale; reale in reale; mixtum in mixtum; perpetuum in perpetuum, etc., nisi aliter suadeant circumstantiæ.

3) Facta commutatione, adhuc voventi liberum est ad primum votum redire, si commutatio contigerit in bonum æquale, ut commune est. Imo in sententia probabiliori potest vovens, saltem sine gravi culpa, ad primum votum regredi, tametsi commutatio facta fuerit in bonum melius; quia commutatio semper est in favorem voventis, qui potest juri suo renuntiare.

724. Q. *Quid de facultate quæ aliquando delegato solet tribui a superiore, ut* commutet dispensando, *vel* ut dispenset commutando?

R. Ad 1. Quando datur facultas *commutandi dispensando*, commutatio est principalis, et dispensatio accessoria; quia tunc materia subrogata non potest exorbitanter minui. Sic si voto audiendi missam substituis orationem mentalem dimidiæ horæ, habemus commutationem ordinariam et simplicem; si vero huic voto substituis tertiam partem Rosarii, habebimus commutationem mixtam, seu commutationem una cum dispensatione.

R. Ad 2. Si e contra facultas sit *dispensandi commutando*, tunc cum dispensatio sit principalis, largius remittitur de voto et satis est ut aliquid tantum substituatur. Sic votum recitandi tertiam partem Rosarii tunc mutari poterit substituendo septem *Pater*, *Ave* et *Gloria*, vel aliud simile. *Episcopus Formisano.*

725. **Voti irritatio.** Est *ejusdem annullatio facta ab eo, qui potestatem habet in voventem, vel in voti materiam.* Hoc jus in natura fundatum est ex Angelico (2, 2, q. 185, a. 5); nam est de jure naturæ, quod in superiore sit dominativa potestas, qui ideo valide semper irritat vota subditorum, licet ratificaverit.

Voti irritatio duplex est: una *directa* quæ immediate et directe cadit in personam voventem; alter *indirecta*, quæ nonnisi indirecte cadit in voventem, quatenus nempe per votum ipse impeditur ab adimplenda proprii officii executione. — Directe irrita nunquam reviviscunt, quia censentur facta sub implicita conditione: *Nisi superior contradixerit.* Vota vero indirecte irrita, reviviscunt quando sine alterius

præjudicio adimpleri possunt; unde tunc habetur potius voti suspensio, quam annullatio (*S. Alph.*, l. III, n. 227).

726. Vota subditorum etiam sine causa valide irritari possunt; quia censetur semper emissa sub conditione consensus superioris; obedientia stat pro causa. Attamen ex sententia forte probabiliori, secluso scandalo aut contemptu, superior irritans sine causa peccat solum venialiter, etsi vota positive probaverit; quia semper verum est quod disponit de jure suo.

Hæc tamen vota quoadusque irritentur, probabilius cum d. Thoma valida sunt in iis, quæ superiorum mandatis atque jurisdictioni non præjudicant. Quia subditi non carent voluntate, sed eam tantum subjicere debent superiori, quando ipse contradicit.

727. Q. 1. *Quinam possunt vota directe irritare?*

R. Omnis superior potestate dominativa præditus in voluntatem alterius, ut est superior regularis vi voti obedientiæ.

Hinc 1) Vota particularia regularium possunt irritari a summo Pontifice, a superiorissa Monasterii, a superioribus domus vel Ordinis. Item ab Episcopo, si Ordines illi sint subjecti. Semper tamen ex jure voto excepto transeundi ad strictiorem religionem.

2) Si agatur de filiis qui adhuc impuberes voverunt, pater (et in ejus defectu avus paternus) potest directe vota omnia filiorum irritare sive personalia sive realia. In illa enim ætate deesse censetur perfecta deliberatio ad tantam obligationem suscipiendam; ideo lex prospexit, præbendo videlicet parentibus facultatem irritandi (*S. Alph.*, l. III, n. 233).

3) Quæ de patre dicta sunt respectu filii-familias, eadem valent de tutore respectu minoris; cum succedat in locum patris. Imo probabilius hæc potestas etiam matri inest saltem quoad vota personalia, licet patre existente; cum etiam matri filii teneantur obedire, et Angelicus indistincte parentibus hanc facultatem faciat. Sed pone discrimen: potest pater irritare vota filiorum contradicente matre; non vero mater, patre contradicente.

4) Probabilior sententia cum d. Thoma et d. Ambrosio, tradit maritum posse directe irritare omnia vota uxoris post matrimonium emissa: licet neque usui matrimonii, neque prolis educationi, neque domesticæ administrationi adversentur, et licet essent exequenda post ejus mortem. Ratio mulier est subjecta viro sicuti membrum capiti (*S. Alph.*, l. III, n. 234).

728. Q. 2. *Quinam possunt vota irritare indirecte?*

R. Quivis superior vel dominus etsi non gaudeat absoluta et dominativa potestate, potest irritare indirecte, seu suspendere vota suorum subditorum in iis, in quibus ejus potestas læditur; quia quisque jus habet, ne in suo dominio offendatur.

Hinc 1) herus potest irritare seu suspendere vota famulorum (ut

votum quotidie Missam audiendi), si id obsequium ipsi debitum impediat vel minuat.

2) Genitores possunt indirecte irritare *vota realia* filiorum qui jam facti puberes voverunt; quia in minori ætate filii — familias bonorum suorum carent administratione, nisi agatur de peculio castrensi aut quasi-castrensi, vel de filio emancipato. At non possunt neque indirecte irritare *vota personalia*, v. g., castitatis, frequentiæ Sacramentorum, etc. (nisi domesticæ rerum procurationi graviter adversentur, uti esset votum peregrinationis vel diuturnæ absentiæ). Filii enim facti puberes propriæ saluti consulere valent, et quoad eam sunt sui juris.

3) Superior Regularis potest tantum indirecte irritare vota personalia novitiorum quæ observantiam regulæ impediunt. Unde eorum vota reviviscunt, si non profiteantur.

4) Etsi maritus non possit directe irritare vota uxoris emissa ante matrimonium, nam tunc non erat sub ejus potestate (quod valet etsi dubium sit an vota ante vel postea fuerint emissa; quia tunc possessio mariti dubia est); attamen potest illa irritare indirecte si præjudicent ejus auctoritati aut domus administrationi. Item uxor etsi utpote sub viri potestate, nequeat directe irritare illius vota; poterit tamen indirecte, casu quo adversentur usui matrimonii et internæ domus procurationi, cum harum rerum et uxori suæ sint partes. Esset votum magnæ abstinentiæ, absentiæ, induendi habitum heremiticum, etc. (*S. Alph.* l. III, n. 234).

729. Q. 3. *Quid de voto castitatis a conjugibus emisso?*

R. Si votum emissum sit ab uno tantum conjuge, validum erit: unde vovens debet reddere petenti, non tamen petere. Sed conjux non vovens poterit votum irritare; cum ipsi onerosum sit, maxime si sit vir, qui voverit; quia valde gravosum est uxorem cogi semper ad petendum. Imo vovens adhuc potest petere si altera pars sit in periculo incontinentiæ et ob verecundiam non petat; esset enim interpretative reddere; imo deberet.

Si votum emissum sit a conjugibus mutuo consensu, communis est sententia, votum esse validum, et a neutro revocari posse; quia virtualiter uterque cessit juri suo. Non desunt tamen qui volunt adhuc posse maritum irritare votum uxoris; cum hæc irritatio fundata sit in ipso jure, quo se vir nequit irrevocabiliter expoliare. Quia tamen hoc est contra communem sententiam, ideo illud sapientibus remitto. (*S Alph.*, l. III, nn. 236, 239).

Nota. Episcopus potest dispensare conjugem a voto castitatis ad petendum debitum conjugale (*S. Alph.*, l. III, n. 258; v. t. 2, n. 1019).

CAPUT TERTIUM

De juramento et adjuratione.

730. **Juramentum.** Definiri solet: *Invocatio Divini Numinis tanquam primæ et infallibilis veritatis, in testem alicujus rei.* Hæc potest etiam fieri implicite, si nempe juretur per creaturas, prout hæ referuntur ad Deum. Talis autem invocatio in eo sita est, quod jurans velit, quantum in se est, Deum id quod jurat attestari, non præcise per miraculum, quod est tentare Deum: sed quando et quomodo eidem placuerit, sive in hac sive in alia vita. Unde patet maximam juramenti efficaciam; adducitur enim ipse Deus, falli et fallere nescius in testimonium (*S. Alph.*, l. III, n. 133).

Ex tradita definitione constat, quod non habetur juramentum nisi duo interveniant, nempe et intentio saltem virtualis jurandi, et locutio qua Deus expresse vel tacite in testem adducatur.

Hinc colliges 1) Non vere juraret qui diceret: *Ita est per conscientiam meam, in conscientia, super conscientia mea, in rei veritate, in fide viri probi vel sacerdotis;* nam hic Deus nec tacite, nec expresse in testem vocatur.

2) Neque dicere *juro ita esse* quia nec explicite nec implicite divinum testimonium imploratur. Excipe nisi præcesserit interrogatio de jurejurando; tunc per interpellationem præcedentem illud *juro* satis determinatur ad verum juramentum (1).

8) Neque jurare censebitur qui jurat per *creaturas*, si tales sint, ut in iis speciali modo non elucescant divina attributa, v. g., si quis dicat: *juro per hanc herbam, per hunc equum, per hunc lapidem.* Si vero creaturæ sint nobiliores et tales, ut specialiter in iis divina elucescat natura, verum erit juramentum, ut si quis dicat: *Juro per animam meam, per cœlum, per templum, per sanctos, per crucem, per Evangelium, per fidem catholicam.*

Ratio disparitatis: locutiones prioris generis non censentur factæ cum ulla relatione ad Deum; at locutiones aliæ talem in loquentis animo relationem ex se exhibent (unde in dubio intentionis sic accipiendæ sunt). Nam *anima* est spiritus de ejus spiritu; *cœlum* est ejus habitatio; *terra* illius scabellum; *templum* illius domus; *sancti* de ejus sanctitate participant; *crux* illius patibulum est; *Sacramentum* ipse instituit; *Evangelium* ipse dictavit; *fidei* ipse est consummator (*S. Alph.*, l. III, n. 135).

731. *Divisio*, multiplex distinguitur juramentum:

I. Aliud est *explicitum*, quod Deum conceptis verbis vocat in

(1) Igitur cum quidam rustici ut maxime adolescentes confiteantur se jurasse in proferendis quibusdam vulgaribus verbis, opportune moneantur, has voces non importare quidem verum juramentum; indecorum tamen esse iisdem uti; et maxime non licere eas rebus sacris applicare et contra quemcumque proferre. Ex *Gousset.*

testem. Aliud *implicitum* ut cum quis jurat per creaturas, sed quatenus in iis elucet speciale Dei attributum.

II. Aliud est *solemne* quod conjungitur cum cæremoniis quibusdam in jure præscriptis. *Simplex* aliud, quod puram Dei invocationem præfert.

III. Aliud est *assertorium* quod vocat Deum in testem rei præteritæ vel præsentis. Aliud *promissorium* quod Deum vocat in testem rei futuræ, quæ juramento promittitur.

IV. Aliud est *contestatorium*, quod Deum simpliciter vocat in testem. Aliud *execratorium* (dicitur etiam *imprecatorium)* quod vocat Deum in testem, et vindicem perjurii (1). Aliud *comminatorium* quod sub attestatione divini Numinis alteri minatur pœnam, v. g., *juro per Deum, quod nisi hæc tu feceris, pœnas lues* (2).

Omnia numerata juramenta per se loquendo sunt ejusdem speciei; cum omnia Dei veracitatem respiciant (*S. Alph.*, l. III, n. 142).

732. Q. 1. *An juramentum licitum sit?*

R. De fide est juramentum esse bonum et honestum; ac licitum esse jurare, debitis intervenientibus conditionibus. Hinc Augustinus Ser. 180: *Invenimus jurasse Sanctos, jurasse primitus ipsum Dominum, in quo non est omnino peccatum; non ergo est peccatum jurare.* Et sane per juramentum Deus honoratur; cum habeatur, credatur et invocetur uti infallibilis Veritas. Unde dicitur: *Laudabuntur omnes qui jurant in eo* (Ps. 62). Merito erga a Concilio Constantiensi damnata est hæc Wiclephi propositio: *Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad roborandos humanos contractus et commercia civilia.*

733. Q. 2. *Quinam jurare possunt ac debent?*

R. Ad 1: De jure naturæ omnis homo rationis particeps jurare potest. Verum de jure positivo, ordinarie repelluntur a juramento in judicio ferendo: *Impuberes* ob defectum maturitatis; et in causa criminali *etiam puberes*, qui nondum ad ætatem annorum viginti pervenerint, exceptis casibus quibusdam gravioribus. Item *perjuri*, quibus nulla fides. Ceteri ad juramentum admittuntur qui tamen per se, non per procuratorem illud emittere debent.

R. Ad 2: Regulariter urget obligatio jurandi: 1) Quoties id necessarium est ad subveniendum proximo, ad pacem confirmandam in familiis, etc. 2) Quoties a superiore legitime exigitur: sic ordinarie ad juramentum obligantur tum illi, qui in aliqua communitate recipiuntur, tum illi, qui aliquo publico officio donantur. Hoc valde

(1) Huc revocatur formula: *Ita me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia;* sicut enim qui hæc pronuntiat bonum sibi ominatur, si verum dicat; ita malum sibi imprecatur, si mentiatur.

(2) Si hæc proferantur a parentibus in filios, ordinarie non obligant; quia vel fiunt ob res inutiles, vel calore iracundiæ, vel cum intentione simpliciter eos terrendi (*S. Alph.*, l. III, n. 139).

confert, ut proprium munus pro conscientia adimpleant; hinc propositio contraria damnata fuit (sub n. 75) Bulla *Auctorem fidei.*

734. Verum quod speciatim ad *ecclesiasticos* pertinet, isti absque licentia Ordinarii, Episcopi absque licentia Papæ (sicut religiosi absque licentia sui Prælati) in judicio jurare non debent coram judice non suo, etsi ecclesiastico; ut constat ex jure canonico. Idque magis, si fiat coram judice laico. Si tamen clericus sine tali licentia coram judice laico comparet et juret (vel juret indebito modo sine gravi causa), peccat: at nullam incurrit pœnam ipso facto, cum nulla sit statuta (1). Attamen in causa criminali etsi juret de superioris licentia, debet præmittere protestationem, se non agere ad vindictam nec ad pœnam sanguinis; ne si hæc sequatur incurrat in irregularitatem (v. n. 342).

Diximus: *In judicio;* etenim si ecclesiastici contractum ineant cum laicis, possunt jurare etiam sine consensu Episcopi; nam hoc juramentum est voluntarium et nullo jure prohibetur clerico.

Art. I. — De conditionibus ad juramentum.

735. Ut juramentum sit licitum, debitæ requiruntur conditiones, quas ipse tradidit Deus: *Jurabis, vivit Dominum, in veritate et in judicio et in justitia.* (Jer. 4). Secus violaretur Decalogi præceptum: *Non assumes Nomen Dei tui in vanum* (*S. Alph.*, l. III, n. 144).

736. **Veritas ad jurandum.** Veritas hic tota snbjectiva est, in eo posita quod jurans certus sit de veritate rei, de qua jurat. Non tamen requiritur certitudo absoluta et omnino infallibilis, alioquin fere nunquam liceret jurare; sed sufficit moralis, id est tanta veri probabilitas, quæ ad certitudinem moralem pertingat: — sive prudens æstimatio seu judicium ipsi juranti dictans verum esse quod juramento affirmat vel negat, adeo ut nulla habeatur ratio probabilis in oppositum. Unde excludit quidem omne mendacium in jurante, non autem omnem errorem qui esse potest in ipsa re (*S. Alph.*, l. III, n. 148).

737. **Judicium ad jurandum.** *Judicium hic sumitur*, inquit Angelicus, *pro judicio discretionis*; cum enim juramentum sit res

(1) Laici semper jurant tangendo Evangelia; modus autem jurandi ecclesiasticorum, etiam coram ecclesiastico, est ut jurent non tactis, sed propositis tantum Evangeliis, et manu pectori admota. Id jure præcipitur solis Episcopis (cap. VII, *Cum in*, de juram. calum.); sed commune evasit pro omnibus clericis in Sacris (imo alicubi pro clericis omnibus). Hoc tamen procedit tantum: 1) De juramento in judicio. 2) Quando causa non est ita ardua ac gravior. Secus jurant more laicorum. V. *Scavini*, l. 2, n. 227 etc. ubi etiam plurimæ praticæ habentur resolutiones.

sanctissima, non debet fieri absque prudentia, consideratione ac reverentia: quæ tria in discretionis judicio continentur. Quare juraturus debet diligenter perpendere. 1) An vera adsit causa necessitatis vel utilitatis. 2) An notabilis spes affulgeat fore, ut alii credant. 3) An rem juramento promissam tempore suo præstare valeat.

Ubi tamen non desit, nisi judicium in juramento, ut si quis juret ex quadam levitate, vel consuetudine, non erit, ut plurimum, nisi veniale ex communi sententia cum S. Antonino: quia gravem injuriam contra Deum continere non videtur. Dico: *Ut plurimum*; quia in consuetudine frequenter jurandi adest periculum scandali et perjurii: sub quo respectu juramentum judicio destitutum potest esse etiam mortale. Hinc Eccli. 23: *Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa* (*S. Alph.*, l. III, n. 145).

738. **Justitia in juramento.** Juramenti justitia in eo consistit, ut res jurata sit justa et honesta. Justitiæ defectus in juramento *promissorio* est grave peccatum; hinc mortaliter peccat qui jurat se facturum rem malam mortaliter (vel etiam venialiter in sententia, quæ mihi magis arridet); quia sic jurans, quantum in se est, Deum facit complicem peccati sui. Neque tenet juramentum; cum non sit obligatorium contra bonos mores nec vinculum rerum vanarum. Hinc probabilius neque obligat promissio jurata prodigi; quia est saltem leviter mala (*S. Alph.*, l. III, n. 146).

Verum si defectus justitiæ contingat in juramento *assertorio*, probabilius jurare non est nisi peccatum veniale. Quia tunc juramentum non assumitur ad firmandam voluntatem exequendi malum, sed tantum pronuntiatur ad alios certiorandos se revera peccasse; quod quidem non reputatur, nisi quædam animi levitas. Excipe si id contingat cum gravi scandalo, cum complacentia peccati perpetrati; vel si juramentum assumatur ad firmandam gravem detractionem; tunc adhiberetur uti medium ad alterius infamiam certiorem reddendam; quod mortale est (*S. Alph.*, l. III, n. 133 et 146).

739. **Perjurium.** Perjurium generatim sumptum, licet sit quodlibet juramentum destitutum veritate, justitia et judicio; attamen ex S. Thoma a falsitate præcipue specificatur perversitas illius; cum ista intimius ejus substantiam inficiat. Ideo perjurium proprie erit juramentum veritate destitutum; quod ex natura sua (si adsit plena advertentia) mortale est; est enim gravis in Deum injuria (etiam in materia levi) eum in testem falsitatis adducere. Unde Innocentius XI damnavit sequentem propositionem: *Vocare Deum in testem mendacii levis non videtur tanta irreverentia propter quam velit aut possit damnare hominem.*

Ipsa lex civilis graviter in falsos testes perjuros animadvertit; Synodi autem Diœcesanæ generatim reservant *juratam falsi in judicio depositionem, veri reticentiam factam ab accusatore vel teste et induc-*

tionem falsi testis jurati in judicium. Jure tandem canonico perjuri sunt infames, arcentur a testimonio ferendo, et ab ecclesiasticis Beneficiis.

740. *Resolutiones ad praxim*:

1) Non peccat contra juramentum qui urbanitatis causa juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, ingressurum domum, etc., si ab altero coactus prius sedeat, bibat vel ingrediatur: quia plerumque juramentum est nullum defectu aut intentionis jurandi aut materiæ aptæ; vel si valeat, ab altero relaxatur. Arcendi tamen sunt homines ab hisce formulis, cum dedeceant (*S. Alph.*, l. III, n. 180)

2) Probabilius licet petere juramentum a pejeraturo, si tamen adsit gravis causa, nam tunc perjurium ex sola pejerantis malitia sequeretur; neque alter potest dici illius causa moralis, cum utatur jure suo. Esset si judex petat juramentum ratione officii; vel si magni tua interest ad fraudes alterius manifestandas, ut jus tuum consequaris. Licet item cum causa juramentum exigere ab eo qui juraturus sit per falsos deos; cum causa enim permitti potest malum alterius (*S. Alph.*, l. III, n. 149).

3) Plerumque mercatores non videntur ligari juramento non vendendi minoris, pluris non emendi; aut mercem sibi tanti constare vel quia hujusmodi juramenta ut plurimum sunt de re inutili et nulla iis habetur fides, vel quia isti homines non habent verum jurandi animum. *Gury.*

4) Rustici ut plurimum non apprehendunt gravitatem perjurii. Ideo si consuetudinem jurandi habent, non facile confessarii eos moneant de peccato gravi, ne illorum peccata materialia, ob malum habitum formalia evadant. Sed sensim sine sensu prudenter et fortiter insistendo eos curare studeant, media apta suggerendo, v. g., ut statim se pœniteant, dictum retractent, veniam petant, orationem aliquam recitent, vel toties determinatam eleemosynam pauperi tribuant. (*S. Alph.*, l. III, n. 163).

741. Q. 1. *An res juramento promissa sit præstanda sub gravi?*

R. Affirmative, si res juramento promissa gravis est; cum juramentum non infirmet, imo potius corroboret promissionem. Et hæc obligatio transit ad hæredes, si fit de aliquid alicui dando, qui promissionem acceptaverit.

Si vero res promissa est levis momenti, alii dicunt cum d. Thoma ac *Catechismo Romano* rem juramento promissam, adhuc sub gravi esse præstandam: quia secus vocaretur Deus in testem falsitatis; si veritas non conformaretur rei promissæ. — Alii cum s. Antonino negant; nam si jurans actu juramenti habuit voluntatem implendi et postea promissa non implet, non committit mendacium, sed tantum infidelitatem, quæ (cum res promissa non sit gravis ex hypothesi) protrahi nequit ad culpam gravem. Qua ratione hæc sententia fortasse probabilior est. (*S. Alph.*, l. III, n. 172).

Quidquid sit, certum est, eum qui ex multo quod promisit, non omittit nisi parvum, non peccare mortaliter. Sic qui v. g. jurasset se numquam vinum bibiturum, non peccabit mortaliter parum vini bibendo; quia gravitas non afficit, nisi materiam universim sumptam.

742. Q. 2. *Quid de juramento metu gravi et injusto extorto?*

R. In foro externo, ubi præsumitur ob metum defuisse animum certe jurandi, non obligat tale juramentum; item neque in foro interno si a jure civili vel canonico irritetur, quia esset contra leges illud infirmantes ob bonum commune; ideoque est de illicito. Hoc sensu non obligat juramentum metu gravi et injuste extortum super professione religiosa, matrimonio, etc.

Si vero juramentum gravi et injusto metu extortum nulla lege sit irritum, an adhuc obliget in conscientia, alii negant cum S. Antonino; nam juramentum naturam actus sequi debet; atqui actus extortus ex tali metu est invalidus; ergo et juramentum. Verum longe probabilius alii cum Angelico docent, juramentum illud obligare, ne Deum testem falsi faciamus, in re quæ per se sine peccato dari potest. Hinc in jure canonico dicitur juramentum metu initum facile relaxari; ergo illud supponitur validum. Ideo qui juravit solvere usuras aut dare pecuniam latroni, tenetur tribuere, ne adducatur Deus testis mendacii: sed potest postea repetere vel sibi compensare, ne iniquitas iniquo patrocinetur (*S. Alph.*, l. III, n. 174 et 177) (1).

743. Q. 3. *Quid de juramentis a postestate politica præscriptis?*

R. Obtemperandum est, si juramenti forma honesta sit, juramentum nulli juri præjudicet et suprema potestas legitima sit. Imo et principi invasori aliquando juramentum præstare licitum est, ad publicum bonum, sed quin ideo uti legitimum dominum eum agnoscamus. — Ceterum omnino sunt consulendi superiores ecclesiastici ad quos spectat definire quid possimus in hisce salebrosis rerum adjunctis. (Vid. *Scavini*, l. IV, Append. *De juramento fidelitatis*, etc., ubi etiam quoad *concursum ad pubblica officia* plura disputat et resolvit maxime quoad praxim).

744. Q. 4. *Quid de juramento promissorio ficto?*

R. Si quis jurat sine animo jurandi et sine animo standi promissis procul dubio peccat graviter. Si contra jurat con animo standi

(1) *Verum ut quid tribuitur si statim repeti potest?* R. Retributio et repetitio est sub diverso respectu; tribuitur Deo ob sanctitudinem juramenti, repetitur ab homine ob iniquitatem extorsionis tunc verificatur illud: *solve et repete*. Quisque potest abundare in sensu suo; sed non est traducenda uti ridicula obligatio, quam tot auctores imponunt cum d. Thoma.

Votum per metum gravem emissum non obligat; at obligat juramentum quare? Quia votum est benignæ interpretationis; nam in voto Deus venit ut promissarius. Juramentum vero est strictæ interpretationis, quia Deus ipse tunc venit uti testis. *Bellacosa*,

promissis, sed sine animo jurandi, probabile est quod tantum venialiter peccet, quia tunc nulla alia adest culpa, quam in vanum Deum nominare (*S. Alph.*, Ho. Ap. tr. v, n. 17).

745. Q. 5. *An liceat jurare cum restrictione vel æquivocatione?*

R. Si agatur de æquivocatione et restrictione *stricte mentali*, cum nempe ambiguus et diversus sensus quem verba continent, ex nullis adjunctis ab auditoribus percipi potest, certum est illas nunquam licitas esse neque sine juramento. Constat ex propositionibus damnatis ab Innocentio XI, sic enim loqui mendacium est, nam verus sensus in mente habitus nullimode potest intelligi. Hinc Joan. 7: *Qui sophistice loquitur, odibilis est.*

Si vero res sit de æquivocatione et restrictione *late mentali*, quod evenit quando sensus diversus et ambiguus ex modo respondendi, ex usu recepto, vel aliis circumstantiis satis potest ab auditoribus intelligi, etsi defectu advertentiæ hic et nunc non attendatur, commune est cum d. Thoma, d. Augustino et ipsis rigidioribus, licere ex justa causa et per se loquendo illis uti etiam cum juramento; etenim tunc non decipimus proximum nostrum, sed permittimus ut decipiat ipse se.

Nec mendacium est: nam sensus in mente retentus ex adjunctis satis percipi potest: unde prudens tantum est veritatis occultatio. Idque probat exemplum ipsiusmet Christi Domini, qui rogatus, ut ad quandam festivitatem ascenderet, respondit: *Non ascendo;* et tamen ascendit. Dixit igitur: *Non ascendo*, subintelligendo *palam* et *manifeste*, sicuti interrogatio præseferebat, et eruitur ex textu. Adde inconvenientia, quæ secus evenirent; si enim non liceret, justa extante causa, uti tali restrictione, nullus esset modus secretum honeste celandi. Hoc autem humanæ societati non minus esset perniciosum, quam ipsum mendacium.

Diximus 1: *Ex justa causa*, ne temere inducatur tergiversandi locus; nam licet id non sit mendacium, aliquod tamen detrimentum affert communi convictui; cum semper auditores non possint esse ita cauti, ut omnes æquivocationes cavere possint. Justa autem causa esset, ut dicunt communiter, quicumque finis honestus v. g. ad se liberandum ab importuna interrogatione. Docent tamen probabilius quod si sola causa desit, tergiversatio non sit nisi venialis; quia defectus est tantum in discretione.

Diximus 2: *Per se loquendo;* nam æquivocis verbis sub gravi prohibemur uti: *a*) Si inde auditoribus grave damnum eveniret et nullum nobis; illud enim ex caritate tenemur avertere. *b*) Si contractus mutuo celebrantur; debemus enim ex justitia verba ad mentem contrahentis nude proferre, ne eum decipiamus. *c*) Si superior in rebus sui officii legitime interrogat: uti si ad sacros Ordines promovendus interrogetur de irregularitate, vel volens contrahere matrimonium interrogetur de

impedimentis. Tunc debemus in sensu interrogantis clare respondere: secus justitia publica ac bonum communitatis frequenter læderetur (*S. Alph.*, l. III, n. 153; v. plurimos casus apud *Scavini*, l. II, n. 231).

ART. 2. — De juramenti interpretatione, extinctione et de adjuratione.

746. **Juramenti interpretatio.** Juramentum interpretandum est secundum quod est usu receptum; sic enim recte creditur esse mens jurantis. Item in favorem illius, qui illud emisit: cum sit vinculum propriæ voluntatis. Hinc commune est in juramento promissorio sequentes conditiones tacite intelligi:

1) *Si potero sine gravi difficultate.* 2) *Salvo jure superiorum.* 3) *Si is, cui promissio fit, eam acceptet vel non remittat.* 4) *Si res non fuerit notabiliter immutata;* 5) *Si alia pars fidem servaverit.*

747. **Juramenti extinctio.** Iis ferme modis juramentam extinguitur quibus extinguitur votum:

I. *Cessatione causæ finalis;* uti si quis juraverit, se puniturum discolos, sed isti emendentur.

II. *Mutatione notabili;* nam mutato objecto, mutatur et jurantis intentio. Hinc non peccat qui non observat statutum juratum alicujus communitatis, si illud a majori parte communitatis non amplius observetur. Non peccat qui secretum juratum detegit, si jam res manifesta aliunde sit; vel si non potest illud servare sine gravi suo, vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti obligat tantum sub conditione, *nisi graviter noceat.* Excipe nisi agatur de secreto consilii, quod semper ob publicum bonum expedit observare.

III. *Irritatione*, quæ fit a quolibet dominatum habente in jurantem; et licet agatur de contractibus, si ab eodem possint irritari.

IV. *Commutatione*, vel *dispensatione*, quæ quidem dantur ab habente jurisdictionem in externo foro. Qui habet facultatem dispensandi in votis, in iis dispensare potest etsi ea juramento firmata sint, quia tunc juramentum est quid accessorii. At juxta sententiam quam sequor, valide non potest dispensare in juramentis independenter a voto emissis, qui potestate potitur vota tantum relaxandi; vinculum voti a vinculo juramenti diversum est, et ex stylo romanæ curiæ facultas quoad juramenta specialiter conceditur (*S. Alph.*, l. III, n. 190).

748. **Adjuratio.** Est *actus religionis, quo quis alterum rogat vel ei præcipit per Deum*, nempe per Dei reverentiam et timorem. Alia est *solemnis*, quæ fit ab Ecclesia modis constitutis, ut in exorcismis; alia *privata*, quæ fit a quocunque sine solemnitate; alia *deprecativa*, si precibus; *imperativa*, si imperio fiat (*S. Alph.*, l. III, n. 193).

Privata unicuique cum causa licita est; sicuti enim juramento promissorio licet se compellere ad aliquid, ita licere debet alios compellere adjuratione. *Solemnis* vero fit tantummodo ab Ecclesiæ mini-

stris ad id specialiter singulis vicibus ab Episcopo deputatis, ut cum per exorcismos adjurantur dæmones ad eos fugandos. Quam potestatem Christus Ecclesiæ suæ tribuit illis verbis: *In nomine meo dæmonia ejicient.* Hinc Tertullianus Apol. c. 32: *Dæmones adjurare consuevimus, ut illos de hominibus exigamus* (de exorcismis plura apud Scavini, l. II, n. 261, etc.).

CAPUT QUARTUM

De sanctificatione Festorum.

749. *Observantia diei dominicæ* successit observantiæ sabbati ex institutione Ecclesiæ, non de jure naturali sive divino, ut cum d. Thoma et Catechismo R. tenet longe probabilior et communis sententia. Ideo temporis determinatio ad Deum colendum, sicut et modus cultus relictus fuit Ecclesiæ (*S. Alph.* l. III, n. 265).

Merito autem sabbato fuit substituta dominica; nam si in sabbato consummatio operum Conditoris facta est; Dominica die opera reparationis perfecta fuit. Præter diem dominicum ecclesia instituit alios dies festos ad recolenda Redemptionis nostræ beneficia, vel celebranda Sanctorum merita, ut protectores nostri sint apud Deum.

750. **Festorum institutio.** Princeps sæcularis non potest Festa Ecclesiæ instituere, dispensare, nec imminuere aut transferre; cum nulla ei sit in spiritualibus potestas. Unde quando mandat abstinere ab operibus servilibus, id civiliter est intelligendum, quoad politiam nempe externam; non vero quasi obliget in conscientia ad satisfactionem Festi.

Habet autem potestatem hanc Pontifex pro tota Ecclesia. Pro festis particularibus suæ Diœcesis Episcopus, modo accedat Cleri populique consensus si agatur de festo perpetuo; et res sit ex S. Rituum C. de festo alicujus *Sancti*, non *Beati*. Episcopos tamen monet Urbanus VIII, ut abstineant a novis festis ob multa incommoda, quæ oriri solent, Et in pluribus Synodis vis adimitur festis particularibus ex devotione non munitis Episcopi approbatione (*S. Alph.*, l. III, n. 266).

751. Q. 1. *An præceptum festa sanctificandi obliget sub gravi?*

R. Affirmative est unanimis Theologorum doctrina ac fidelium persuasio, quam firmat ipsum naturale dictamen. Hinc Innocentius XI damnavit hanc propositionem: *Præceptum servandi festa non obligat sub gravi, seposito scandalo, si absit contemptus.*

752. Hoc præceptum obligat omnes fideles rationis compotes; tunc enim possunt illud modo humano observare (*S. Alph.*, l. III, n. 270).

Obligat autem sub gravi ad duo: 1) Ad audiendum Sacrum. 2) Ad abstinendum ab operibus, quæ dicuntur servilia. Utrumque præceptum

est; utrumque usu et praxi fidelium confirmatum. Et hæc duo tantum præcise vi hujus præcepti esse præstanda, non videtur posse dubitari. Vel ipsi rigidiores non audent damnare de mortali eos, qui hæc solum ageret; cum tamen apud omnes in confesso sit, violationem Festorum per se gravi gravem esse (*S. Alph.*, l. III, n. 269).

Hæc dicta sint, ne laqueum animabus imponam. Ceterum alia ratione fideles ad concionibus et præcipue catechesibus interessendum die festo compellendos esse omnino puto, et quidem opportune et importune; nam ex una parte instructione maxime indigent, ex alia solis festis diebus instructio habetur. Unde si quæstio sic instituitur: 1) *Tenenturne fideles concionem et instructionem audire festis diebus*? responsio generatim est affirmativa. At si quæratur. 2) *Estne de necessitate concio audienda in festis, ad hoc præcise, ut ipsa dicantur sanctificari*? responsio erit negativa. — Quare in festis qui Missam audit et a servilibus abstinet, non peccat contra speciale præceptum de observantia festorum; etsi facile possit graviter peccare contra alias virtutes et obligationes sui status, concionem, catechesim et cetera pietatis opera omittendo: et ideo omni modo ad ea in festis peragenda sit hortandus, ut Concilia et Theologi merito urgent (1).

753. Q. 2. *Quotuplex operum genus quoad festa distinguitur?*

R. Alia sunt *opera corporis*, quæ corporaliter præcipue exercentur, et ordinantur immediate ad corporis utilitatem, uti suere, fodere, molere, vineas colere, filum digito torquere, et ceteræ artes mechanicæ, ut opera fabrorum, sutorum, sartorum, etc. Dicuntur *opera ruralia* vel *servilia;* quia ut plurimum a servis præstari solent.

Alia sunt *opera animæ*, quæ ab anima præsertim procedunt, et primario ad excolendum intellectum ordinantur, uti docere, legere, scribere, canere, sonare. Hæc dicuntur *opera liberalia;* quia exerceri solent a liberis, et mente potiusquam corpore.

Alia sunt *opera media*, quæ etiam dicuntur *communia:* iter facere, militare, digladiari et similia.

Alia denique sunt *opera forensia*, quæ scilicet ad forum judiciale, vel etiam ad mercaturas spectant.

754. **Opera servilia.** Opera servilia proprie dicta prohibentur diebus festis, uti constat ex veteri lege et canonico jure. Quod præceptum fideles obligat:

1) Integro die festo, id est ab hora duodecima noctis præcedentis usque ad horam duodecimam noctis sequentis.

(1) Ut festa rite sanctificentur et populus ab otio arceatur, inter cetera curet parochus urgere Sacramentorum frequentiam, sacras functiones cum decore et pompa celebrare, aliquid speciale in honorem B. Virginis instituere, et piissimum Viæ Crucis exercitium publice agere tot indulgentiis cumulatum. Plurima apud Scavini de sanctificatione Festorum, l. II, nn. 233 ad 244; de Festorum reductione, l. IV, n. 69.

2) Sub mortali quia tendit in debitum cultum ex virtute Religionis Deo exhibendum, et res est ex genere suo gravis. Nihil vero refert, utrum hæc opera fiant ex lucro, an recreationis causa; an bona, an mala animi intentione: an corporis defatigatione, an ejusdem solatio. Nam istæ rerum circumstantiæ non immutant eorundem operum naturam (*S. Alph.*, l. III, n. 267).

755. *An liceat currus vel jumenta ducere cum onere in festis?*

Alii docent id illicitum esse, cum tantum servis proprium sit: unde iter inceptum tantum permittunt continuari, si sine damno interrumpi nequit. Alii e contrario id absolute permittunt, vel ob publicam utilitatem, vel ob timorem gravis damni, vel ob vigentem nec reprobatam consuetudinem. Hoc valet etiam de nautis.

An vero liceat molere in festis, alii affirmant si mola aqua vel vento volvatur: tunc cooperatio hominis modica est. Imo alii satis probabiliter dicunt; quando cooperatio hominis est modica, non est illicitum, saltem graviter, etiam cum bestiis molere. Alii tamen id permittunt tantum ex necessitate, vel ex legitima consuetudine (*S. Alph.* l. III, n. 267).

756. **Opera liberalia.** Opera liberalia non prohibentur diebus festis, et ubique etiam a timoratis exercentur; sed jugiter sub conditione ut ideo missa non omittatur. Quare licebit:

1. Disputare, docere, cujuscumque scientiæ studio operam navare, concionari, advocatos consulere, canere, instrumenta musica pulsare et alia similia agere, licet fiant ad lucrum captandum; quia intentio operantis non mutat operis naturam ex Angelico.

2. Scribere, et in probabiliori et communissima sententia etiam transcribere; cum utrumque referatur ad mentis instructionem, et praxis probet. Plures admittunt etiam notas musicales efformare, ac libros in bibliotheca ordinare.

3. Delineationes artificum, v. g., architectorum, pictorum, sculptorum, fabrorum, etc., in charta exarare (vulgo *disegnare*); quia in hoc magis quam corpus, mens exercetur. *Sculpere* autem communiter inter servilia amandatur, saltem in æstimatione hominum.

757. *An* (quæres) *liceat pingere in festis?* Pingere communius docent esse opus servile; hoc enim requirit actionem materialem. Sed mihi probabilius videtur, quod sit actio media, cum tam a servis quam a liberis usurpetur. Vel potius opus liberale, quatenus magis in eo mens operetur, quam manus: hoc autem extendunt quoque ad artem fotographicam, etsi varios apparatus prærequirat. — Excipiunt tamen tingere pannos, dealbare parietes, colorare asseres, quæ in communi æstimatione inter servilia recensentur. Item est de labore notabili in præparandis coloribus et tabulis dolandis.

Communiter autem admittunt non esse opus servile delineare, retrahere imagines vel exemplaria acu, ut solent fœminæ; hæc enim

ait Tamburini, magis referuntur ad exercendum ingenium, quam ad operandum. Hic tamen maxime videndus usus regionum; et si scandalum oriatur (*S. Alph.*, l. III, nn. 289 et 283).

758. *An vero liceat in festo characteres componere*, plures permittunt typos seu characteres ordinare, cum sit quædam quasi scriptio: excipe nisi aliter se habeat consuetudo; tunc sola excusaret necessitas. At vetita est *impressio;* neque enim immediate concurrit ad instructionem; sed efficit tantum quoddam artefactum corporale: ideo ars prorsus mechanica est (*S. Alph.*, l. III, n. 282).

759. **Opera communia.** In omnium sensu hac licita sunt festis diebus. Sed magna quæstio in iis assignandis: qua in re consulenda est consuetudo legitima et communis æstimatio. Hinc permittunt ludere, pedibus iter agere, equo curru vel navi; cum hoc sit commune omnibus, et id negantes pharisaicæ superstitionis arguunt.

Quid (quæres) *de venatione et piscatione?* Communius et probabilius venatio in festis permissa est sive retibus sive armis agatur, tum ex consuetudine, tum quia non habetur opus servis proprium. Pariter probabilius est licere piscationem ex ipsa consuetudine, si moderato labore fiat; si enim fieret nimia defatigatione, prohibita esset: secus frustra Alexander III olim dispensasset quoad piscationem alecium (*S. Alph.*, l. III, n. 286).

760. **Opera forensia in festis.** Præter opera servilia in jure prohibentur festo die etiam opera forensia; plurimum enim animum distrahunt a festorum sanctificatione.

Sunt 1) *Actiones judiciales*, quæ respiciunt causas tam civiles quam criminales, attamen si strepitum requirant. Hinc ajunt ordinarie licere emancipare, appellare, dispensare, privatiminformar e, eligere, excommunicare, etc., si hæc fiant sine strepitu.

2) *Mercatus*, qui fiunt cum strepitu. Ex consuetudine tamen permittuntur nundinæ universales, imo alicubi etiam mercatus hebdomadarii (sed apud nos transferuntur anticipantur).

3) Mercium venditionem Ecclesia prohibuit in publicis officinis; at si usus fert, vendi possunt semiclausis januis, maxime cum emptores pro tunc indigeant; exclusis horis divinorum Officiorum.

Nomine autem *mercatus* communius non veniunt locationes, conductiones et similia quæ permittuntur ex generali consuetudine. Item ex universa inducta consuetudine permittunt conficere testamenta, et instrumenta stipulari (*S. Alph.*, l. III, n. 291).

761. Q. 1. *Quænam materia gravis in opere prohibito diei festi?*

R. Pro materia gravi alii ponunt tres horas, quod est nimis laxum: alii unam horam sed hoc est nimis rigidum; alii communius duas horas (sive continuas sive discontinuas), idque maxime, si labor sit valde servilis, ut fodere terram, cædere lapides, etc. Attamen multi

ad mortale requirunt aliquid amplius, nempe duas horas cum dimidio: quam sententiam hac nostra ætetate communiorem et probabiliorem dicunt.

Verum si agatur de operibus forensibus, gravitas materiæ non tam desumitur a quantitate temporis, quam ab operis qualitate; hic enim magis attenditur actus solemnitas (*S. Alph.*, l. III, n. 305).

762. Si dominus mandat decem servis, ut die festo unusquisque per modicum tempus laboret, longe communius et probabilius non peccat mortaliter, etsi una simul servi laborent vel successive. Dominus ideo peccat quia eos inducit ad peccandum; ergo scandalo præcluso, venialiter tantum peccat ad modum illorum (*S. Alph.*, l. III, n. 306).

ART. UNIC. — Causæ quæ servilia in festis permittunt.

763. Hæ præcipuæ adsignari solent:

1) **Dispensatio.** Hanc potest Pontifex elargiri pro tota Ecclesia — 2) Episcopus et Vicarius Capitularis pro sua Diœcesi; qui tamen pro omnibus indiscriminatim dispensationem tribuere nequeunt pro festis communibus; sed tantum in particulari. Vicarius autem Generalis Episcopi dispensat, sed ex speciali delegatione. — 3) Parochus qui tamen non proprie dispensat, sed ut doctor declarat in aliquo casu particulari, an hæc obligatio obtineat, necne. Ceterum dispensatio tribuenda est pro modo necessitatis, ita ut si satis sit laborare per aliquot horas, non plus laboretur, et semper quoad potest Missa audita. Item si universa alicujus pagi multitudo operatura sit, nec ulla instet necessitas, ad Episcopum fiat recursus. Urgente tamen necessitate, sufficit dispensatio certo præsumpta.

II. **Consuetudo.** Hac ratione permittuntur: 1) Quæ ad domus nitorem pertinent, uti cubilia sternere, vasa lavare: item uti lectica ab hominibus portata — 2) Quæ respiciunt personæ compositionem, ut vestes pulvere purgare, et barbam et capillos tondere etiam in publicis officinis, prout hodie universim obtinet — 3) Animalia occidere et excoriare, maxime tempore æstivo. Item irrigare olera, flores ac fructus colligere etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur, et magis ne ab aliis subripiantur vel a pluvia contaminentur. Item uvas calcare, si instet opportunum tempus. Ceterum notandum, non unam esse locorum consuetudinem.

III. **Utilitas.** Excusat, præsertim si publica, v. g., si agatur de communi lætitia, puta de celebranda principis victoria, de paranda solemni pompa pro receptione Episcopi vel Regis. Sed utrum excuset etiam utilitas privata, nempe occasio magni lucri acquirendi, negandum, alioquin semper liceret laborare diebus festis; cum quiescendo non parum lucri semper amittatur. Excipe, nisi agatur non de mer-

cede diurna et consueta, sed de lucro extraordinario occurrente repente et transitorie, uti est in quibusdam regionibus piscatio lignorum, quæ nisi fiat quando alluvio ex improviso contingit, nulla amplius fieret. Porro illi maxime qui laboribus se sustentant raras habent occasiones talis magni lucri acquirendi; ideo pro illis esset magnum damnum subire (*S. Alph.*, l. III, n. 301).

IV. **Pietas in Deum.** Hinc illud: *Sacerdotes in Templo sabbatum violant, et sine crimine sunt* (Matth. 12). Hac ratione permittuntur opera, quæ proxime pertinent ad Dei cultum, pulsare campanas, crucem circumferre, ornare altaria, hostias coquere, verrere templum, sternere tapeta, tabulata ad festivitatem erigere, etc.: talis est etiam consuetudo. At probabilius non licet agros Ecclesiæ colere, parietes Ecclesiæ dealbare, ligna, saxa ad ejus ædificationem vehere, etc., nisi adsit necessitas vel magna utilitas ab Episcopo probata; hæc enim nonnisi remote ad cultum concurrere censentur

V. **Caritas.** Per caritatem in proximum licet pauperum, orphanorum et viduarum indigentiæ subvenire per opera servilia, vestes, v. g., conficiendo. Cum enim caritas sit finis præceptorum, nihil eam debet impedire. Quod tamen de communi necessitate non est intelligendum; alioquin festa corruerent, cum hæc quotidiana sit. Ideo necesse est, ut noscatur talis pauper graviter egens in particulari; neque id facile agatur sine consilio.

VI. **Necessitas gravis.** Sive propria sive aliena, sive corporis sive animæ, nam leges humanæ cum tanto detrimento non obligant. Hinc dicimus non peccare:

1) Eos, qui festo die propter præteritam, vel imminentem pluviam fœnum vertunt et congregant, etiam domum si opus, transvehendo; aut soli exponunt frumenta et alia grana, quæ secus tabem aliquam contrahere possent ex humore non satis exsiccato.

2) Famulos, qui coguntur a domino laborare, si alium dominum facile et cito invenire nequeant sine magno incommodo. Idem dic de uxoribus et filiis coactis a patre ad laborandum, quod tamen non sit in contemptum Religionis (v. n. 142).

3) Pauperes, qui aliter se suosque sustentare nequeunt; remoto tamen scandalo, ideo curent, ut secreto laborent (1).

4) Eos, quorum opera semel incepta interrumpi nequeunt sine gravi damno, uti coquentes lateres, calcem, vitrum; bombycibus folia

(1) Ex hoc capite excusantur etiam: 1) Rusticani illi, qui pondere onusti ad Parœciam a montanis non revertuntur, nisi mane diei dominicæ et illico post vesperas iterum ad montana sarcina onusti se conferunt, ne diem perdere cogantur. 2) Alpini illi, qui in montibus admodum dissitis armenta pascunt, quæ nonnisi alterne deserere possunt, ut ideo ad propria redeant festa sanctificaturi. 3) Pauperculæ matres quæ tota hebdomada mercede conductæ, nonnisi in festis filiorum vestes consuere possunt: his tamen non subito fides adhibenda.

ministrantes, et gas ad illuminationem parantes. Item est de pistoribus, qui ex usu recepto panem recentem habere tenentur, nisi velint officinam ab emptoribus relinqui. Item sartores, qui conficiunt vestes die tali omnino necessarias, ut funebres vel nuptiales, si ea nequeunt terminare, nisi festo laborent (*S. Alph.*, l. III, n. 296, etc.). (1).

DISPUTATIO SECUNDA

De Vitiis quæ virtuti Religionis adversantur.

764. **Vitia contra Religionem.** Alia adversantur Religioni *per excessum*, non quasi Deus possit cultu nimio adorari, cum dignus sit cultu infinito. Sed quod ei cultus exhibeatur vel pravus in se, vel inordinatus in modo: vitia hæc *superstitionis* vocabulo solent indicari. Alia Religioni adversantur *per defectum;* et *irreligiositatis* nomine significantur.

Quæ omnia ex genere suo gravissima sunt: cum opponantur virtuti inter morales præstantissimæ, id est Religioni.

CAPUT PRIMUM

De superstione generatim.

765. **Superstitio.** Est *vitium quod exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.* Hinc spectatur ex parte tum rei, quæ cultu donatur; tum modi, quo cultus exercetur.

1. Ex parte *rei* triplex est superstitionis species: vel enim creatura colitur tanquam Deus et loco Dei, et est *idololatria;* vel ab ipsa creatura tanquam a Deo petitur rerum occultarum cognitio, et est *divinatio;* vel aliquod ab ea imploratur auxilium, et est *vana observantia.* Quæ omnia natura sua mortalia sunt; cum gravem Deo irrogent irreverentiam tribuendo creaturæ quod Dei soli debemus.

2. Ex parte *modi* potest cultus esse vel falsus vel turpis vel superfluus. *Falsus* seu perniciosus si quid falsi contineat: ut si quis falsa miracula divulget; sic enim verorum fides enervatur. *Turpis*, si quædam contineat Deo injuriosa, v. g., si quis suis in precibus induceret verba inhonesta. *Superfluus*, si nihil conferat ad verum Dei

(1) Item permittitur equos calceare itinerantium, reficere vomeres eorum, quibus aliter die sequenti cessandum esset a labore. Item reparare vias, pontes, aquæductus; expurgare fossas, urgente necessitate; et machinas officinarum expolire, si necessarium sit pro labore sequentis diei.

cultum, uti si quis non vellet Missam audire, vel Communionem suscipere, nisi a tali sacerdote: quæ ultima species, secluso scandalo, ordinarie venialis tantum censetur; quia est potius mera simplicitas, quam positiva irreverentia. Duæ priores vero semper mortales sunt; quia graviter repugnant cultui divino, qui sola veritate innititur; nisi excuset simplicitas vel ignorantia.

Revera non raro hac ratione excusantur rudes, qui neque semper percipere valent gravitatem, si excipias expressam attamen dæmonis invocationem et apertum abusum rerum sacrarum. Ideo parochi ac confessarii prudenter cum illis se gerant; eos avertere generatim studeant ab omnibus superstitionibus; at videant ne eos de mortali illico incriminentur, si spes non sit quod resipiscant, ne conscientiam ipsis ingerant de gravi culpa, et ita continue mortaliter peccent (1).

766. **Pœnæ.** Ex Constitutione *Omnipotens* Gregori XV melefici et sortilegi cum diabolo pactum facientes sunt denuntiandi. Quod item valet de omnibus superstitiosis, si operentur cum conscientia peccati, et hæresis suspicionem tribuant.

Decreto Sacræ Inquisitionis approbato 5 aug. 1745 a Benedicto XIV, sacerdotes Sacrificio ad sortilegia abutentes perpetuam inhabilitatem incurrunt ad Missam celebrandam, accedente declaratione saltem criminis (*S. Alph.*, l. VI, n. 705; l. III, n. 579).

Synodi reservant ordinarie *quascumque superstitiones cum abusu rerum sacrarum, aut expressa dæmonis invocatione.*

Art. 1. — De idololatria, et divinatione.

767. **Idololatria.** Est *cultus divinus creaturæ exhibitus*, quo nempe creatura tanquam Deus habetur et adoratur. Scelus est gravissimum, quod primo Decalogi præcepto prohibetur; qui enim hoc delicto inquinatur *quantum est in se facit alium Deum in mundo ex d. Thoma* 2, 2, q. 94, a. 1).

768. *Divisio.* Idololatria triplex est: *perfecta*, *imperfecta* et *simulata.*

1) *Perfecta* creaturæ defert divinum honorem falso putans, eam esse Deum. 2) *Imperfecta* defert quidem creaturæ honorem divinum, sed externum ex mera animi cupiditate vel ex odio veri Dei: hæc omnium est gravissima ob adeo pravam voluntatem. 3) *Simulata*, honorem illum creaturæ exhibet solum ob metum gravis damni.

769. **Divinatio.** Est *occultorum inquisitio ope dæmonis ideo invocati.* Invocari autem potest dæmon tum *expresse*, et cum quis illum expressis verbis invocat; tum *tacite*, ut cum quis utitur mediis nullam ad occultorum notitiam vim naturalem habentibus. Cum enim talis rei

(1) *Monita specialia ad praxim vid. apud Scavini*, l. II, nn, 247, 251 et seqq., ubi item de lunæ influxu, cometarum apparitione, animalium cantu, de fascinatione, etc.

consecutio neque a Deo haberi possit, qui media inania non instituit: neque ab Angelis qui illis non utuntur, sequitur illum a dæmone expectari, qui in his se immiscet, ut possit homines ad sui cultum trahere. Neque tunc valet protestari se nullum cum dæmone commercium intendere; protestatio a facto destruitur (*S. Alph.*, l. III, n. 5).

770. *Divinationis species.* Variæ sunt: 1) *Negromantia* ex invocatione mortuorum. 2) *Oniromantia* ex somniis. 3) *Chiromantia* ex lineis manus. 4) *Astrologia* ex astris. 5) *Geomantia* ex signis in terra. 6) *Sortilegium* ex sortibus. 7) *Phytonismus* ex vatum responsis. 8) *Augurium* ex garritu avium divinatio, etc.

Quæ omnia gravissime prohibentur, cum sit societatem inire cum nostro ac perpetuo Dei inimico. Hinc Deutor. 18: *Ne sit incantator, neque qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem; omnia hæc abominatur Dominus.* Attamen tacita invocatio a gravi culpa potest excusari ob simplicitatem, inconsiderationem, ignorantiam, vel si ex joco et levitate fiat, quæ potius dici debet inanis ac ridenda inquisitio.

771. **Mortuorum apparitio.** Certum est mortuorum apparitiones esse possibiles, Deo volente: cum bene possit suscitare qui potuit creare, et plurimas genuina historia enarret. Non tamen negandum, quod hisce apparitionibus caute admodum fides sit adhibenda, cum innumeræ diffusæ sint hac super re narratiunculæ prorsus fabulosæ vel ad timorem incutiendum, vel etiam ad simplices ipsos decipiendos (*V. Scavini*, l. II, nn. 101, et 250).

772. Q. *An sit superstitiosum futura contingentia conjicere ex somniis?*

R. Plerumque affirma, si eis certa fides habeatur: hinc illud Eccl. 34: *Multos errare fecerunt somnia*; et Numer. 11: *Non augurabimini nec observabitis somnia.* Quæ vero a Deo immittuntur et certissime dignoscuntur et rarissima sunt; ideo non ita facile uti talia sunt judicanda, etsi videantur ad bonum impellere; nam diabolus sæpe se transformat in angelum lucis ad facilius decipiendum.

Attamen non esset culpandus de mortali qui ob somnium præcedens omittit aliquam actionem indifferentem, v. g. deambulationem, quia somniavit in ea esse interficiendum. Neque qui rationem habet numerorum quos somniavit, vel ex certo eventu eos componit, ut sortitionem tentet ludendo. Id enim non aliud esse videtur quam vel rudis simplicitas, vel tenuis credentia, vel inanis jocatio. Item est de illo qui ex mera curiositate pergeret ad locum ubi thesaurus sibi exhibitus fuit in somno absconditus, et terram fodit. Potest etiam in sua simplicitate credere quod illud somnium fuerit ab ipso Deo immissum (*S. Alph.*, l. III, n. 9).

773. **Chiromantia.** Multis abhinc sæculis circumvagantur viri ac mulieres, vulgo *zingari.* Qui impie jactitant, se bonam vel malam cujuscumque fortunam vaticinari ex lineamentorum in fronte, in facie

ac præsertim in manuum inspectione. Hæc superstitio est: quæ enim proportio mediorum ad finem? unde graviter peccant qui illam exercent, etiam ratione scandali.

Qui autem eosdem adeunt, peccant mortaliter (nisi simplicitas eos excuset), si firmam eorum dicteriis fidem adhibeant, vel grave scandalum præbeant. Venialiter vero, si id ob solam curiositatem vel mera ridendi gratia agant, uti communiter solet contingere. Attamen videant ne graviter culpentur peccato cooperationis, vel scandali (*S. Alph.*, l. III, n. 9).

774. **Astrologia.** Astrorum consideratio (seu scientia) alia est *naturalis*, alia *judiciaria*. Per primam homines ex siderum situ ac motu, vaticinantes prædicunt nonnullos effectus certos, uti eclipses, et cometarum apparitionem; nonnullos autem incertos, id est naturales quidem, sed contingentes futuros, uti sunt venti, pluviæ. In his nulla est superstitio.

Astrologia vero *judiciaria*, quæ nempe ex causis physicis, seu ex astrorum cursu et phasibus prædicit futura libera contingentia v. g., quod talis infans futurus est insignis latro, si fiat de persona particulari, etsi conjecturaliter, graviter illicita est et superstitiosa; quia corpora cœlestia in liberam hominum voluntatem nihil omnino queunt cum necessario moveantur. Unde dicitur in Scripturis: *A signis cœli nolite metuere;* et Sixtus V eam damnavit; Urbanus vero VIII prohibuit omnes libros ea de re. Quæ scientia, si fundatur in astris ut signis, est sola divinatio: si fundatur in astris ut causis, est etiam hæresis, quia tunc tollitur humana libertas (1).

Diximus *si fiat de persona particulari*; nam si fiat in generali v. g., quod talis natio bellum indicet, quod in illo regno seditio eveniet, eam licitam esse censent cum d. Thoma: *Plures homines* (ait) *sequuntur passiones ad quas cooperari possunt corpora cœlestia* (in quantum hæc in humanum corpus indirecte influunt); *pauci autem sunt qui passionibus resistunt. Et ita astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, et maxime in communi, non autem in speciali.* *S. Alph.*, l. III, 10.

775. **Virga divinatoria.** Baculus est qui de se movetur ad indicanda et detegenda quæ occulta sunt et abscondita. Si virga adhibeatur ad inveniendos transpositos agrorum limites, ad detegendos occultos homicidas etc. ad merum nutum et intentionem eius qui illam manutenet, diabolicus interventus adest; nam sola intentio nihil conferre potest ad motum physicum.

Non tamen negandum, quod etiam naturaliter poterit evenire, ut aliqua virga moveatur ad unam potius partem, quam ad aliam; sic-

(1) Prædictiones tamen quæ quotannis evulgantur per ephemerides (*almanacchi*) a nemine uti superstitiosæ habentur; sed ad summum temeritates, mendacia, vanitates, aut potius reputantur mentis joci irridendi.

que aliquando inservire possit ad aquas vel metalla detegenda, vi nempe attractionis, ut patet de magnete; sed caveatur, ne quod naturale est, ad superstitionem referatur (*S. Alph.*, l. III, n. 3).

776. **Sortilegium.** Est *divinatio per sortes.* Sortem autem sunt divisoriæ, consultoriæ et divinatoriæ.

I. *Sortes divisoriæ*, quæ adhibentur, v. g. ad componendas lites, utraque parte consentiente, licitæ sunt, cùm nihil contineant superstitiosi, sed sint veluti quædam species contractus: et probantur etiam in Scripturis: *Contradictiones comprimit sors.* Excipe jure canonico electiones ad prælaturas et beneficia ecclesiastica cum cura animarum (v. t. 2, n. 868).

II. *Sortes consultoriæ*, quibus inquiritur quid in hac vel illa re sit agendum, nisi fiant divina inspiratione (ut contigit in electione Matthiæ), sunt illicitæ: quia continent tentationem Dei, ac periculum diabolicæ fraudis.

III. *Sortes divinatoriæ*, quibus inquiritur per taxillorum projectum rei occultæ vel futuræ cognitio, nullo modo sustinentur; cum neque ex natura sua, aut rerum ceterarum, neque ex Dei aut Ecclesiæ institutione sortitio hæc ullam vim habeat ad prædictos effectus. Si tamen ad sortem ponendam impellat Deus ipse (quod vix existimari debet) licita erit; sicuti licita fuit Josue quando ea usus est ad occultum Achan scelus explorandum (*S. Alph.*, l. III, n. 11).

Art. 2. — De vana observantia, magia, maleficio, obsessione.

777. **Vana observantia.** Est *superstitio, qua ad effectum aliquem obtinendum adhibentur media vana, inutilia, improportionata.* Convenit cum divinatione, eo quod utraque innitatur implorato dæmonis auxilio et pacto cum eo inito tacito, vel expresso. Differtia a divinatione, quia divinatio ordinatur ad cognitionem occultorum; vana autem observantia ad quoscumque obtinendos effectus.

Quæ quidem gravissimum peccatum est; quia tribuit honorem divinum creaturæ, ab ipsa expectando quod debet attendi a solo Deo. At multoties a mortali excusatur ratione ignorantiæ, vel inconsiderationis (*S. Alph.*, l. III, n. 14).

Vanæ observantiæ species. Hæ sunt præcipuæ:

1) Si observentur inutilia ad aliquid cognoscendum, dicitur *ars notoria.* Sic peccant stultissimi illi, qui elaboratam potionem sumunt, ut illico docti evadant.

2) Si inutilia observentur ad obtinendam sanitatem, dicitur *observatio sanitatum.* Sic peccant qui inanes cæremonias usurpant ad animalia nociva fuganda, vel amuleta, involucra.

3) Si ex consideratione alicujus futilis eventus decernatur quid

sit futurum, dicitur *observantia eventuum*. Esset si quis recusaret cum tredecim in mensa sedere, quasi id mortis sit signum. Quamvis hoc plerumque valeat excusari, cum nulla huic rei vera adhibeatur fides sed quædam simplex sit ac inanis formido.

4) Si observantia versetur circa miros vel noxios effectus producendos, dicitur *magia* vel *maleficium*.

778. **Resolutiones** pro praxi:

1) Superstitiosum non est observare lunam ac tempora colligendis herbis, cædendis arboribus, seminandis oleribus aptiora; quia hoc non tribuitur dæmoni, sed naturæ.

2) Neque pia numismata, cruces etc., gestare; item recitare certum numerum orationum ad devotionem augendam et divinum auxilium obtinendum, modo infallibilis vis illis non tribuatur.

3) Non est superstitiosum flores et herbas die sancti Joannis benedictas comburere ad depellendas tempestates, si hoc expectetur ex Sancti intercessione et Ecclesiæ benedictione.

4) Ex avium gemitu, volatu, vel animalium cantu non est superstitiosum conjecturaliter divinare pluvias, siccitates, etc.; aves aeris mutationem mire præsentiunt, ac gemitu, volatu, cantu significant. Item ex mora corvorum vel strigum noctuarum (*civette*) super tectum domus in qua decumbit ægrotus, non omnino superstitiose conjicitur propinquitas mortis, ob eorum acutissimum olfactum ad odores cadaveris.

5) Rationem habere numerorum quos quis somniavit, non aliud esse videtur, quam vel rudis simplicitas, vel tenuis credentia, vel inanis quædam jocatio. Quod dicunt ordinarie currere etiam de illis, qui ex certo eventu eos confingere student; et inde sortitionem tentant ludendo (*al lotto*). Attamen ab hoc desuadendi sunt, ne quod primum jocando faciunt, postea ex proposito agant, credendo et probando.

6) Superstitiosum est aliquos dies uti faustos, alios ut infaustos habere, ita ut actiones exinde dirigantur; ut qui nolunt die veneris ambulare, mortuos sepelire. Sed ut plurimum id habetur inanis timor.

7) Superstitionis rei sunt, qui gestant quasdam orationes s. Birgittæ, ut vocant, aut preces determinatas effundunt effectum certum expectantes; nam orationes nostræ efficaciam infallibilem non habent; solis quippe Sacramentis indidit Christus virtutem *ex opere operato* operandi. Alias sane conditiones requirit Deus, ut preces nostras exaudiat: in primis humilitatem, fiduciam et in orando constantiam. Adde bona temporalia (quæ generatim postulant taliter orantes) expectari non debent, nisi quatenus ad nostram spiritualem utilitatem et Dei gloriam conferunt; ut ideo sunt postulanda conditionate, non absolute, tanto minus infallibiliter (*S. Alph.*, l. III, n. 17).

779. *Monitum maximi momenti.* Etsi Sacerdotum sit benedicere tum personis tum rebus, idque plurimum prosit animabus corporibusque; cavendum tamen est ne ideo populi superstitio foveatur. Sunt enim aliqui de sacerdotali cœtu (gravi proinde reprehensione digni) qui omnes et vel ipsos extraneos, in aliena parœcia inquirendo, et ad se continue confugientes, jugiter et indiscriminatim benedicunt, quasi desuper gratia gratis data donati sint: ita parochianos a proprio pastore avertunt, turpis lucri mercimonium faciunt, vanam populi credulitatem sub mentito devotionis colore augent et religionem

despectui ac malorum dicteriis exponunt, quasi in Sanctuarium propriam privatam domum erigentes.

Hic maxima cautela opus est; fideles enim interrogandi, monendi, instruendi sunt; non autem in hac re eorum petitionibus ita facile et subito est annuendum. Imo ordinarie præstat ut ipsi ad suos mittantur pastores, quorum præcipue est oves proprias cognoscere, curare, benedicere, et in hoc salebroso negotio prudenter dirigere (v. *Scavini*, l. IV, n. 397).

780. **Magia** Magos Orientales intelligebant sapientes, qui præsertim astronomiam colebant. Hinc illud: *Ecce magi ab Oriente venerunt Hierosolymam.* Postea *magiæ* nomen translatum est *ad significandum artem, quæ docet facere mira per causas insolitas.* Hæc alia naturalis est, alia superstitiosa.

Magia naturalis est *ars operandi mira per causas naturales, sed occultas*, v. g. per operationes astronomicas, arithmeticas, chimicas, opticas, etc. Hæc licita est; cum nihil mali in se contineat (et dicitur la *magia bianca*).

Magia superstitiosa (vulgo *magia nera*) est *ars operandi mira ope dæmonis.* Quam quidem dari certum est: *Negari non potest*, ait Suarez, *sine errore in fide, magos extitisse.* Quis enim ignorat quod de magis Pharaonis legitur in Exodo? quod docet s. Matthæus de Pseudoprophetis, *qui faciunt signa et prodigia*? quod tradit Historia sacra de Simone Mago, et Historia ecclesiastica de aliis sine numero (*S. Alph.*, l. III, n. 19).

781. **Maleficium.** Maleficium est *ars nocendi dæmonis cooperatione.* Huc maxime veniunt *lamiæ*, mulieres illæ quæ ope dæmonis hominibus insidiantur noxia quæque molieudo (*S. Alph.*, l. III, n. 26).

Maleficium aliud est *amatorium* seu *phyltrum*, et est ars diabolica quæ vehementer ad libidinem excitat erga determinatam personam, quin tamen libertatem tollat. Aliud *veneficum* et est ipsa ars nocendi alicui variis modis, v. g. morbos suscitando, tempestates producendo.

Continet maleficium malitiam mortalem; contra Religionem, caritatem et justitiam; quia et Deo gravem, et proximo irrogat injuriam damnosam (*S. Alph.*, l. III, n. 25).

Pro maleficii cessatione confugiendum est ad orationem, jejunia, sacramenta, et exorcismos ex delegatione tamen Episcopi. Item præstat naturalia remedia adhibere: imo a medicina fere semper incipiendum ad sedandos humores et imaginationem, a qua plerumque malum evenire solet, non a vero maleficio. *Gousset.*

782. **Dæmonis possessio et obsessio.** *Possessio* habetur si dæmon in corpore humano residet in illo extraordinaria operando. Quod si dæmon tantum externe operetur corpus variis modis vexando, habetur *obsessio* seu *invasio.*

Veras dari *possessiones* et *obsessiones* sine errore in fide negari

non potest. Constat ex variis Scripturæ locis, ex perpetua traditione ac Patrum sensu. Hinc et exorcismos habemus, quæ testante Tridentino semper in usu fuerunt in Ecclesia. Dæmone obsessi vel possessi *energumeni* vocantur (a græca voce *energia*, quæ dicit *vim* et *efficaciam*), quia a dæmonibus fortiter exagitantur (1).

Art. 3. — De magnetismo, tabulis rotantibus et spiritismo.

783. **Magnetismus.** Fluxus magneticus seu quidam fluidus nerveus meare supponitur e corpore magnetizantis in corpus magnetizati ope variorum gestuum, vel etiam solius præsentiæ, imo et solius voluntatis magnetizatoris. Ex quo nascitur: 1) Status *somni* seu *soporis* in magnetizato ita ut nulla vis excitare eum valeat. 2) Status *somnambulismi*, in quo quis licet usu sensuum destitutus, videt tamen, audit, loquitur, interrogantibus respondet. Imo miram percipit sui status cognitionem et remediorum suis morbis convenientem, atque actiones aliorum hominum longe distantium cernit, etc.

784. Demus magnetismum miros quosdam effectus, naturales tamen operari posse; at simul concedendum erit, multa ex iis quæ de magnetismo prædicantur inania esse mendaciosa et diabolica.

1) *Inania*, ut cum magnetismus habetur tanquam mirum inventum ad omnes morbos curandos; quotidiana enim experientia contraria est: — 2) *Mendaciosa*, ut cum ea quæ latent omnino magnetizatus divinare prætendit; fraudes enim hac in re intervenire satis hodie notum est, adeo ut magnetismus ad lucrum vel solatium potius adhibeatur *(magnetismo impostura)*. — 3) *Diabolica*, ut cum magnetizatus litteras, linguas quas penitus ignorabat extemplo discit, iisque loquitur, dignoscit occultas aliorum infirmitates ac remedia, magnetizantis intimas cogitationes inspicit, et quid longe a se ab hominibus fiat, etc.

Etsi autem perspectæ nobis non sint omnes naturæ vires, perspectum tamen est quod legibus naturæ repugnat. Porro repugnat quod merum et internum voluntatis imperium suspendat causam physicam necessario agentem. Repugnat quod actio virium physicarum variet pro solius diversitate intentionis nostræ. Repugnat quod homo rudis subito doctus evadat sine magistro. At quando deficit proportio inter effectum et causam, causa naturalis esse, non potest; atque ideo ab infernali virtute illam repetere oportet cum nefas est a Deo quærere.

(1) Ne facile obsessionibus credendum est, neque facile traducamus naturalia phænomena veluti facta supernaturalia; quod vergeret in damnum religionis. Docendus est populus ut caveat potius a dæmonis tentationibus quæ frequentes sunt, quam ab eorum infestationibus quæ nonnisi raro contingunt; quæ si quando eveniunt consulendus erit ante omnia Episcopus (V. *Scavini*, l. II, n. 259, et l. IV, n. 508 ubi plura ad praxim).

S. Sedes 1840 de magnetismo in genere interrogata, generatim respondit (quin quæstionem vellet subito et in se serio perpendere, ac definire) non esse superstitiosum usurpare media ad connaturales fines proportionata: *Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita dæmonis invocatione, merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus.* Sed postea interrogata de magnetismo prout ordinarie exerceri solet, nempe cum quibusdam circumstantiis, quæ vel mores vel fidem labefactant, semper respondit: *Non licere.*

785. *Praxis.* Hinc Pastores et Confessarii quoad possunt magnetismum desuadeant utpote periculi plenum, ac nullius utilitatis. Quod si non valeant, illum tolerare possunt: 1) Si magnetizantes et magnetizati sint in bona fide. 2) Si nil omnino audeant quod possit modestiam vulnerare, vel scandalum inducere. 3) Si cuilibet dæmoni interventioni ex animo renuntient. Sed frustra protestationem renuntiationis emitterent, quando ex defectu proportionis inter causas et effectus de diabolico interventu dubitari nequit; prout respondit S. Sedes 19 mai. 1841.

786. **Tabulæ rotantes.** In principio visæ sunt tabulæ aliæque res mobiles in gyrum versari, dum extremo circumstantium digito simul connexo tangerentur. Postea interrogantibus responsa dare cæperunt uno vel altero pede solum percutiendo. Demum de rebus prorsus incognitis aut futuris etiam extra præsentem vitam, in subjecto papiro, aptato ad pedem calamo scribendo satisfaciebant.

Porro quidquid sit de simplici motu tabularum, qui forsan ad certum gradum per contactum mere physicum naturalis esse poterit; indubium est quod ceteri effectus diabolicum opus infernalemque divinationem præseferunt; cum illi nonnisi causæ intelligenti tribuendi sint. Nunquid enim (ad rem Gury) interrogantes tabulæ ligneæ aut marmoreæ quæstiones proponunt, et ab eadem responsa expectant? nullus adeo insanus ut credat. Communis persuasio est, rem agi cum spiritibus infernalibus, a quibus tabulæ moventur.

787. **Spiritismus.** Fere ex toto siluere tabulæ rotantes, et successerunt responsa quibus dæmones per personas intermedias (vulgo *mediums*) homines illudunt et eis insidiantur. Sic spirituum consultatio habetur; nempe te præsente et audiente a *medium* interrogatur aliquis spiritus quasi sit anima v. g. patris, matris tuæ etc. defunctæ, ut ex responsis tu credas cum illa colloquium habere. Qui spiritus certo nequeunt esse boni; impium sane et blasphemum foret asserere bonos spiritos intervenire (et Deum permittere ut interveniant) puerilibus hominum ludis, eorum vanæ voluntati obtemperare et stultissimæ curiositati satisfacere. Spiritus ergo illi sunt spiritus mali a Deo in æternum maledicti, qui jugiter hominibus insidiantur eos subvertentes. At quid (quæso) magis horrendum et superstitiosum

esse potest, quam cum illis societatem inire et eos invocare, interrogare, alloqui?

Hæc superstitio prioribus pejor impietatem et hæresim magis redolet; subvertit enim dogmata catholica, præsertim pœnarum inferni æternitatem. Merito ergo ad tantum nefas et Religioni et civili societati infensissimum efficaciter cohibendum *(quacumque demum arte vel illusione utantur ad tales effectus non naturales producendos)*, Congregatio S. Officii 4 aug. 1856 quammaxime excitavit Episcoporum sollicitudinem; et die 2 apr. 1864 scripta omnia hac de re gravissime proscripsit atque proscribit.

Nefas autem est consultationi spirituum interesse etiam sola curiositatis causa; nam non licet de re evidenter mala recreari (vid. Scavini, l. IV, append. 37, *ubi longiorem instituit sermonem de magnetismo, spiritismo*, etc.).

CAPUT SECUNDUM

De Irreligiositate.

788. Irreligiositas est *vitium, quo Deus vel directe in se, vel indirecte in rebus aut personis sacris inhonoratur.* Primo modo irreligiositatis species sunt tentatio Dei, perjurium et blasphemia; secundo modo, sacrilegium et simonia (De perjurio vid. supra n. 737).

ART. 1. — De Tentatione Dei et Blasphemia.

789. **Tentatio Dei.** Definitur: *dictum vel factum ad capiendum de Deo experimentum per aliquem effectum ab eo temere expectatum.*

Divisio. Tentatio alia est *explicita* sive *formalis*; alia est *implicita* sive *interpretativa.*

Tentatio Dei *explicita* oritur ex infidelitate, et evenit cum quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, quidpiam facit animo eam explorandi. Uti siquis dubitans de aliquo fidei articulo petat a Deo miraculum, ut certus fiat.

Tentatio vero Dei *implicita* oritur ex præsumptione, et evenit quando quis expresse quidem non intendit ac directe experimentum suscipere de Deo; petit tamen vel facit quod ex natura sua non potest alium in finem referri, quam ad explorandam aliquam Dei perfectionem; etsi de illa non dubitet. Uti si per Quadragesimam, extra specialem Dei instinctum, vellet quis abstinere ab omni cibo, expectans a Deo exstraordinariam vitæ suæ conservationem.

Tentatio Dei est peccatum ex se mortale, quia gravem Deo irrogat irreverentiam. Hinc illud: *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

Quod probabilius currit sive tentatio explicita sit, sive implicita; nam magna irreverentia est curiosius agere cum Deo, quasi cum ludione. Tamen quia tentatio implicita non includit dubitationem de divinis perfectionibus; ideo non est Deo tam injuriosa uti explicita

Imo ob ignorantiam, defectum consensus et periculi parvitatem potest esse tantummodo venialis. Sic venialiter tantum peccaret in mea sententia qui in levi morbo, rejectis remediis, speraret a Deo sanitatem, quin tamen petat miraculum. Et aliquando puto illum ob omni culpa excusari si speret sine remediis naturaliter, Deo adjuvante, a tali levi morbo liberari (*S. Alph.*, l. III, n. 30).

Resolve. 1) Peccat et tentat Deum qui ex negligentia imparatus accedit ad prædicandum sperans a Deo speciale auxilium.

2) Peccat qui absolute peteret vel offerret miraculum ad conversionem peccatorum; cum satis sint ordinaria religionis nostra auxilia. Excipe casum specialis inspirationis.

3) Peccat, si non excuset bona fides vel divina inspiratio vel gravissima causa, qui martyrio se sponte offert; cum nemo vitam prodigere ultro possit, nam vitæ suæ non est dominus (*S. Alphonsus*, l. VI, n. 100).

4) Peccat qui innocentiam suam probat ferrum calidum manibus sumendo, super carbones ardentes gradiendo, etc.; nulla enim est proportio mediorum ad finem. Tales probationes olim erant in usu; sed RR. Pontifices illas jugiter reprobarunt (*S. Alph.*, l. III, n. 30 etc.).

790. **Blasphemia.** Definitur *locutio contumeliosa in Deum.* Dicitur *in Deum*, consideratum nempe in se, vel in suis Sanctis et creaturis prout ad Deum referuntur, quatenus nempe in iis elucet specialis divina perfectio, v. g., sanctitas, bonitas, sapientia. Hinc si quis ex ira contra hominem nominet nomen Dei, vel Sanctos vel Sacramenta, indignando soli homini, per se blasphemiam non committit, sed indigna dumtaxat divini Nominis usurpatione reus fit.

791. *Divisio.* Blasphemia multiplex distinguitur:

I. Alia est *directa*, quæ Deum directe aggreditur ex intentione ipsum inhonorandi, et dicitur *diabolica.* Alia *indirecta*, cum quis advertenter quidem profert verba blasphemiæ; sed absque directa intentione Deum inhonorandi, ut ordinarie contingit.

II. Alia est *simplex*, si nempe præter blasphemiæ malitiam aliam non includat. Alia *hæretica*, si contineat etiam hæresim, uti si quis dicat Deum esse fallibilem. Quod si hæc proferens ore, non credat corde, tunc habetur blasphemia *hæreticalis.* Alia est *imprecativa*, cum quis Deo malum imprecatur, v. g., si dicat: *pereat Deus.* Tandem alia *dehonestativa*, si vera de Deo pronuntiet, sed per contemptum, ex ira et malo animo erga Deum.

III. Alia est *immediata*, si nempe Deum ipsum immediate afficiat. Alia *mediata*, si mediate tantum Deum inhonorat, sed directe feratur in Sanctos, aut in res sacras.

792. An vero in confessione sit explicanda diversitas blasphemiarum et ideo teneatur de illis inquirere confessarius, affirmant si istæ addant novam malitiam; tunc specie differunt. Ideo est explicanda quæ prolata est *ex desperatione*; nam est etiam contra spem. — *Hæretica*, quia est etiam contra fidem. — *Hæreticalis* quæ est contra præceptum fidem exterius profitendi. — *Imprecativa* utpote contra caritatem Dei; item *dehonestativa*, cum Dei contemptum manifeste contineat. — An vero blasphemia contra Deum differat specie a blasphemia contra Sanctos, negandum videtur; quia istæ blasphemiæ æqualiter adversantur virtuti Religionis. Qui blasphemant in Sanctos, verius nonnisi contra latriam peccant, cum omnes suam malitiam desumant ex una relatione ad Deum (*S. Alph.*, l. III, nn. 122, 131).

793. Q. 1. *Quale peccatum est blasphemia?*

R. Blasphemia formalis et deliberata sive directa sive indirecta, sive mediata, sive immediata est peccatum mortale ex toto genere suo. Ratio quia quælibet contumelia in Deum, graviter offendit ejus majestatem. Hinc Levit. 24: *Qui blasphemaverit Nomen Domini, morte moriatur;* et d. Thomas (2, 2, q. 13, a. 3): *Omne peccatum comparatum blasphemiæ levius est.*

Im blasphemos animadvertit tum *jus pontificium*, quod vult intra mensem ex Decreto S. Officii denuntiandos, si blasphemia prolata sit serio, advertenter et cum pertinacia (et si hæresim contineat, adest quoque excommunicatio speciali modo Papæ reservata); tum *jus episcopale* blasphemos reservationi subjiciendo; tum *jus civile* (*Cod. pœn.*).

Venialis tamen esse potest blasphemia, non quidem ex genere suo; sed ex defectu advertentiæ et deliberationis. Uti si quis ira, vel alia passione abreptus subito prorumperet in verba blasphemiæ eorum gravem significationem non advertens, neque iis assuetus.

794. Q. 2. *Quid de illo qui consuetudinem blasphemandi habet?*

R. Iis qui hanc pessimam consuetudinem contraxerunt, ne facile confessarii credant, cum se excusant a malitia blasphemiæ dicentes se id egisse sine advertentia et involuntarie ex habitu, si illum extirpare non curent, per aliqua adhibita remedia. Putamus semper adesse in blasphemando aliquam advertentiam saltem confusam de malitia illius prolationis; ira enim aut habitus ordinarie non ita intellectum obtenebrant, ut penitus ad malitiam blasphemiæ non advertatur, licet ipsa reflexe non cognoscatur (*S. Alph.*, l. III, n. 127).

795. **Resolutiones.** 1) Non est blasphemia dicere: *Nego Deum, si te non percussero;* qui ita loquitur, vult tantum significare quod certe percutiet. Neque dicere: — *Hoc est verum, sicut Deus;* nam non æquiparatur veritas creata increatæ, sed quædam innuitur similitudo hyperbolica. Neque dicere: — *Corpo di Dio, Sangue di Cristo, me la pagherai;* nam hæc ordinarie non proferuntur in Deum irrisorie, sed vane usurpantur ad aliquid firmandum.

2) Erit e contra blasphemia dicere: *Male eveniat Ecclesiæ, maledictum Pascha, nego Sacramenta, Deus non est justus;* tunc qui ea profert indignantur Deo, vel ei quod specialiter ad illum ordinatur.

3) Monet Gousset: parochi et confessarii dum incutiunt maximum blasphemiæ horrorem, caveant ne inter blasphematores eos complectantur qui ex pravo tantum habitu usurpant nomen Dei, et passim proferunt verba: *Cristo, Madonna, Sacramento*, etc. Neque item blasphemiæ proprie vocari possunt imprecationes quæ fiunt dicendo: *Per Cristo, per Dio santo*, etc. Quæ locutiones plerumque e subita commotione proferuntur, at ex animo loquentis injuriam non irrogant Deo; sed solum ex ira jactantur contra homines, belluas aut entia inanimata. Attamen plerumque gravia sunt peccata ratione scandali (v. plures aliæ resolutiones apud Scavini, l. II, n. 266).

4) In ira imprecari sibi vel aliis dæmonem, fulgura, mortem, etc., non est blasphemia; sed dira imprecatio, de qua habet d. Thomas: *Secundum suum genus est peccatum mortale, et tanto gravius quanto personam cui maledicimus, magis amare et revereri tenemur; unde dicitur Levitici 20:* Qui maledixerit patri suo et matri, morte moriatur (1).

5) Maledicere defunctis non est blasphemia; cum animus maledicentium ad hoc non feratur, ut iis maledicat, prout sunt creaturæ Dei. Imo plerumque neque mortale est: quia per id eisdem neque in se, neque ex mente proferentium infertur gravis injuria: 1) Non in se, quia vox *mortui* magis referenda est ad corpus quod moritur, quam ad animam quæ semper vivit: ad summum significat homines vita functos, qui possunt esse tam salvi quam damnati. 2) Non ex mente proferentium, quia mortuis maledicentes non intendunt mala adprecari animabus defunctorum; sed exprobare vivos, ad quos maledictiones ad instar injuriæ, solent referre (*S. Alph.*, l. III, n. 130).

6) Maledicere *toti mundo* verius est mortale (nisi intelligatur ille mundus, qui virtuti adversatur, ut plerumque intelligunt rudes): in ipso enim totaliter sumpto specialiter elucet Dei bonitas, sapientia ac potentia. Adeo verum est, ut jurare per cœlum et terram habeatur ab omnibus uti firmum juramentum (2).

(1) Utrum diversa, vel unum peccatum committat qui diversa mala optat et increpat inimico, v. g., infamiam, mortem, paupertatem, quæstio est. Ego dicerem: si ea mala sub una ratione mali apprehendat, nempe ut media ad illius perniciem, satis probabiliter committit unum tantum peccatum, et satis est confiteri: *Exoptavi grave malum proximo.* Sed si efficaciter optasset in suum inimicum diversa mala inferre, aut optasset specifice et in particulari, ut prædicta mala illi acciderent, tunc debet omnia illa distincte confiteri; quia illa sunt diversa peccata (S. Alph., *Homo Apost.*, tract. III, n. 65; et *Op. Mor.*, l. V, n. 50 et 85; l. III, n. 131).

(2) Maledicere *diabolo* raro est mortale; quia ipse fere semper solet maledici, uti auctor malorum vel Dei inimicus; quo sensu, abstrahendo ab impatientiæ actu, neque veniale est (*S. Alph.*, l. III, n. 131).

7) *Maledicere rebus irrationalibus* (v. g. tempestati), *in quantum sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ; maledicere autem eis secundum se consideratis, est otiosum et vanum, et per consequens illicitum*, nempe veniale est ex d. Thoma. Aliud tamen est si fiat maledictio propter aliud; sic David sine peccato maledixit montibus Gelboe, scilicet propter cædem populi quæ in eis contigerat (*S. Alph.*, l. III, n. 129).

796. Ceterum ad maturum judicium ferendum in hac re attendere debent confessarii et parochi tum ad mores eorum qui hisce nominibus abutuntur, tum maxime ad significationem quæ iisdem communiter in eorum regione adnectitur. Quædam enim verba uti blasphemiæ traducuntur in uno loco; non ita in alio. *Gousset.*

797. Q. 3. *Quænam remedia adversus blasphemias?*

R. Ad extirpandum hoc execrabile vitium propter quod venit ira Dei super gentes et nationes, nulli est parcendum labori. Porro præter orationem, jejunium et eleemosynam dandam quoties quis blasphemat, confessarius utiliter illi præcipiet, ut toties ad pedes crucifixi genuflectat et veniam petat ipsum osculando quoties lapsus est. Item ex corde sæpe proferat salutationem *Laudetur Jesus Christus.* Serio recogitet gravitatem blasphemiæ, quæ est damnatorum propria; quæ maximam Deo irrogat injuriam, et audientibus scandalum; quæque nisi eradicetur, erit certum reprobationis signum (1).

Art. 2. — De Sacrilegio ac Simonia.

798. **Sacrilegium.** Sacrilegium est *violatio sacrorum,* sive *est loci, personæ aut rei divino cultui dicatæ indigna tractatio.* Est peccatum ex genere suo lethale, quia ex se gravem Dei injuriam semper involvit. Sed notandum:

Ut aliqua actio sit sacrilegium, debet violari in eo, quo sacra est; unde si quis male loquatur de aliquo qui votum castitatis habeat, istius detractio non induit naturam sacrilegii formalis. Quia iste est Deo sacer quoad corporis et animæ munditiem, non vero quoad famæ integritatem.

Potest tamen esse veniale ratione parvitatis materiæ, vel defectu plenæ advertentiæ (*S. Alph.*, l. III, n. 34).

799. *Divisio.* Sacrilegium aliud est personale, aliud locale, aliud reale; sunt autem tres species distinctæ in Confessione aperiendæ; cum alia sit sanctitas loci, alia rei, alia personæ.

I. *Personale* respicit violationem, sive indignam tractationem personæ sacræ; persona porro Deo sacratur vel per sacram Ordinationem,

(1) Item curet si fieri possit ut adscribatur Societati pro blasphemiarum reparatione institutæ et pluribus indulgentiis ditatæ a Pio IX. Vid. *Scavini*, l. II, n. 268.

vel per Statum religiosum, et probabilius per votum simplex castitatis. Quæ violatio præcipue committi potest: *a*) Violentas inferendo manus in clericum; *b*) Ecclesiasticos subjiciendo foro laicali, nisi legitime cessaverit privilegium exemptionis; *c*) Luxuriose violando personam Deo per votum castitatis dicatam.

II. *Locale* respicit violationem loci Deo sacri qui nempe ad divina officia et mortuos tumulandos destinatus est. Multipliciter potest evenire; nempe: *a*) Fores ecclesiæ publicæ effringendo, evertendo altaria, bona eripiendo, vel hominem violenter sine permissione ab Ecclesia publica etsi interdicta et polluta extrahendo — *b*) Polluendo Ecclesiam descriptis modis t. 2, n. 553 — *c*) Exercendo in Templo actionem profanam, quæ adversetur loci sanctitati, ut sunt mercatus, publica convivia, ludi histrionum. Aliqua autem moderata deambulatio in Ecclesia, aut privata comestio etiam sine necessitate non videtur grave peccatum, si absit scandalum.

III. *Reale* est indigna tractatio rei sacræ distinctæ a loco et persona. Res dicitur sacra *vel* quæ sanctitatem producit, ut Sacramentum; *vel* quæ sacrum significat, uti verba Scripturæ; *vel* quæ sacra repræsentat, uti imagines Sanctorum, et cæremoniæ sacræ; *vel* quæ est Sanctorum particula, ut Reliquiæ; *vel* quæ ad cultum et Ecclesiæ ornamentum pertinet, uti sunt bona ab Ecclesia jam possessa; *vel* quæ ad ministrorum sustentationem deputata sunt natura sua, uti est ecclesiasticum beneficium. Hinc erit sacrilegium reale uti verbis S. Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, etc. (Tridentinum id vocat *temeritatem ac violationem Verbi Dei*). Item ad Sacrificium adhibere vasa sacra, aut corporalia enormiter immunda, vel permittere ut in pyxide corrumpantur Particulæ, etc. (*S. Alph.* l. III, n. 35).

800. Q. 1. *An omne furtum in Ecclesia sit sacrilegium?*

R. Legitur in Jure canonico: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* Dubium esse potest de furto rei, quæ per accidens in Ecclesia reperiatur, ut si quis alterius crumenam vel horologium subtiliter in Ecclesia surripiat. Alii negant hoc furtum sacrilegium esse; quia nihil Ecclesiæ interest de alterius crumena vel horologio. Alii probabilius affirmant; cum semper verificetur, quod talis furetur non sacrum de sacro (*S. Alph.*, l. III, n. 39).

801. Q. 2. *An vasa sacra et vestes item sacræ, absque sacrilegio in usum profanum converti queant?*

R. Affir. si res totaliter immutetur ita ut ad communem materiam possit deduci, ut si calix reducatur ad massam argenteam. Secus autem si totaliter non immutetur: hinc non licet ex veteri casula vestes profanas reficere, nec ornamenta sacerdotalia ad usus profanos applicare, sacra enim sunt. Quæ tamen non benedicuntur, ut tapeta, candelabra, etc. licite venduntur, ut sunt (*S. Alph.*, l. III, n. 41).

802. An calices, aliaque vasa sacra unctione consecrata sive adhuc consecrationem retineant sive non, antequam tradantur artifici reficienda vel fundenda, debeant a sacerdoti execrari (id est ictu manus aut instrumenti quasi despici, ut hoc modo rejecta habeantur). *Negative*: S. R. C. 20 apr. 1822.

803. **Pœnæ in sacrilegos.** Præter perpetuam inhabilitatem ad Missam post criminis declarationem contra abutentes Missæ sacrificio ad sortilegia ex Benedicto XIV, hæ latæ sunt pœnæ in sacrilegos a Pio IX Constit. *Apostolicæ Sedis*:

1) Est excommunicatio specialiter reservata Pontifici tum in offendentes proceres Ecclesiæ; tum in usurpantes Ecclesiæ bona ad ecclesiasticos pertinentia ratione suorum beneficiorum vel ecclesiarum (vid. supra nn. 569, 584).

2) Est excommunicatio simpliciter Pontifici reservata tum in clericorum percussores, tum in usurpantes alia bona Ecclesiæ quæ ad ecclesiasticos non pertinent ratione suorum beneficiorum aut ecclesiarum (vid. nn. 591 et 626).

3) Est excommunicatio lata sed nemini reservata in alienantes et recipere præsumentes bona Ecclesiæ sine beneplacito Apostolico (de qua vid. n. 621).

804. **Simonia.** *Nomen simoniæ a Simone mago acceptum est, de quo legitur* Actorum III, *quod obtulit Apostolis pecuniam ad spiritualem potestatem emendam, ut scilicet quibuscumque manus imponeret, reciperent Spiritum Sanctum* (S. Thomas, 2, 2, q. 100).

Definitio. Simonia definitur: *Studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquod spirituale vel spirituali adnexum.* Emptio et venditio necesse non est, ut executioni mandetur, sed sufficit ut malitiose tantum intendatur; voluntas enim peccatum facit, ideo dicitur *studiosa voluntas.*

805. **Simoniæ divisio.** Multiplex distinguitur simonia:

I. *Mentalis:* est datio rei spiritualis pro temporali (vel temporalis pro spirituali) nullo interveniente pacto, id est quin exterius appareat intentio illa prava. Sic simoniæ mentalis reus est qui Episcopo præstat temporale famulatum, ex intentione tamen occulta obtinendi Canonicatum.

II. *Realis:* est pactio simoniaca ex utraque parte completa, saltem inchoative, ut si pars pretii temporalis jam soluta fuerit, et res spiritualis tradita.

III. *Conventionalis*: est pactio exterius inita dandi vel accipiendi rem temporalem pro spirituali; uti si quis de præstando famulatu conveniret cum Beneficii ecclesiastici patrono, addito pacto expresso ut ad idem Beneficium suo tempore nominetur. Si pactum a neutra parte sit executum, dicitur: *pure conventionalis.* Si ab una tantum parte, *conventionalis mixta*, quia participat aliquid de reali.

IV. *Confidentialis* est, qua quis alteri confert aut procurat ecclesiasticum beneficium sub expresso vel tacito pacto simoniaco. Hoc evenit quatuor modis ex Pio IV et Tridentino: *a) Per accessum*, v. g. cum prælatus volens alicui per ætatem incapaci procurare beneficium, illud confert alteri eo pacto, ut incapax, factus capax ad illud accedat et accipiat. *b) Per ingressum*, si ecclesiasticum Beneficium collatum, sed nondum possessum, quis resignet, puta Petro sub pacto, ut in ipsum Beneficium ingrediatur idem resignans, si Petrus moriatur aut illud dimittat. *c) Per regressum*, cum quis Beneficium ecclesiasticum a se possessum resignat alteri hac pactione ut iste sibi vel alteri idem beneficium resignaturus sit convenienti tempore. *d) Per stipulationem pensionis*, quando quis procurat alteri ecclesiasticum Beneficium sub pacto expresso vel tacito, ut hic sibi, vel alteri a se designando, omnes Beneficii fructus, vel partem tribuat, aut pensionem persolvat (*S. Alph.*, l. III, n. 49).

806. Item simonia alia est *juris divini*, alia tantummodo *juris ecclesiastici*. Prima est ipsa commutatio rei temporalis pro spirituali qua talis est. Secunda est pactio quælibet vel conventio, quæ ab Ecclesia sub simoniæ labe prohibetur ob periculum illius.

807. *Gravitas.* Simonia est peccatum gravissimum, et si sit juris divini et naturalis materiæ parvitatem non admittit; nam res quaslibet spirituales æstimare instar rerum temporalium est semper grave in Deum vilipendium. Hinc d. Petrus ad Simonem Magum: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Et in jure canonico appellatur *execrabile flagitium*, *nequitia*, *pestis*, *exitiale monstrum*. Et opponitur non solum Religioni, sed etiam justitiæ, nam res spiritualis æstimatur temporali pretio, cum sit supra omne pretium. Imo quædam species sacrilegii est, cum irreverenter res sacras pectractet (*S. Alph.*, l. III, n. 49 etc.).

Si vero simonia sit juris humani datur parvitas materiæ, quia ista simonia non ideo interdicitur quasi pro re spirituali detur temporale pretium; sed prohibetur tantum ad cavendum omne simoniæ et avaritiæ periculum. Hoc sensu prohibetur ne quidquam detur aut accipiatur occasione examinis ad parœciam (pro ipso examine esset simonia juris divini). Vendere officia Procuratoris, sacristæ, defensoris Ecclesiæ, vendere oleum vel chrisma benedictum etiam secundum suam speciem physicam; aliquid accipere etiam sponte oblatum occasione collationis Ordinum etiam primæ Tonsuræ, præter candelas et emolumenta quæ permittuntur a S. Sede etc.; Beneficium ecclesiasticum cum alio ecclesiastico commutare sine licentia, etc. (*S. Alph.*, l. III, n. 50 etc.) (1).

(1) In simonia juris ecclesiastici datur parvitas materiæ, quia in hac non fit proprie injuria rei sacræ, sed tantum Ecclesiæ præceptum violatur. Imo sunt qui docent posse dari parvitatem materiæ etiam in simonia juris divini, ut si

808. Q. 1. *Quid intelligitur nomine* rei spiritualis?

R. Nomine *rei spiritualis* in simonia intelligitur omne, quod vel ex se, vel ex institutione Dei aut Ecclesiæ pertinet ad ordinem bonorum spiritualium. Alia porro sunt spiritualia *in se ipsis et natura sua*, v. g. dona Spiritus Sancti et gratia sanctificans. Alia *causaliter*, quatenus sunt causa donorum spiritualium, v. g., Sacramenta et Sacramentalia, orationes publicæ et privatæ. Alia *effective*, quæ a causa spirituali procedunt, ut dispensatio votorum, relaxatio censuræ, traditio doctrinæ christianæ. Hæc autem tribuere ut talia sunt pro pretio temporali simonia est proprie dicta, seu divini juris.

809. Q. 2. *Quid intelligitur per illud* vel spirituali adnexum?

R. Intelligitur quidquid cum re spirituali conjungitur. Temporale autem spirituali adjungitur: 1) *Antecedenter;* et est quod ordinatur ad spirituale, uti sunt vasa et olea sacra, quæ ordinantur ad Sacramentorum confectionem et usum, corona deprecatoria, ædes sacræ. 2) *Concomitanter:* et est quod intrinsece conjungitur cum re spirituali, quod proinde ab ipsa separari non potest, v. g. labor corporalis qui necessario insumitur in Missæ celebratione, aut alia re sacra peragenda. 3) *Consequenter*: et est cum præsupponitur aliquid spirituale tanquam causa et radix: sic jus percipiendi reditus ecclesiasticos præsupponit officium ecclesiasticum uti sui causam et radicem.

Porro *per se* licitum est vendere temporale, quod *antecedenter* adnexum est spirituali, ut argentum calicis. Nam illa res semper retinet suum valorem intrinsecum a re spirituali independentem; nulla tamen in pretio habita ratione consecrationis. Diximus *per se;* jure enim ecclesiastico excipitur Beneficii ecclesiastici commutatio; item Chrismatis et olei benedicti venditio, etc.

Quod vero sunt adnexa spirituali *concomitanter*, nequeunt vendi: secus res spiritualis venderetur; cum sint ab ea inseparabilia. Hinc tempus, quod stricte necessarium est ad confectionem Sacramenti, non est pretio æstimabile.

Pariter nec ea, quæ *consequuntur* rem spiritualem, vendi possunt; quod enim est adnexum consequenter alicui rei, rem ipsam supponit et se habet veluti illius accessorium: si ergo principale nequit vendi, neque quod ex illo necessario sequitur. Hinc simonia est vendere jus vivendi de bonis monasterii, utpote adnexum consequenter ad professionem, quæ spiritualis est.

810. Q. 3. *Quid intelligitur per illud* emendi vel vendendi?

R. Sub his terminis comprehenduntur omnes contractus onerosi

dentur patrono fructuum primitiæ; cum id rationem pretii habere nequeat. Quod tamen alii communiter negant. Ceterum omnes excipiunt, si agatur de examinatoribus quoad concursum ad parœcias; cum tunc interdicatur, *ne quidquam prorsus* recipiatur (*S. Alph.*, l. III, n. 50),

sive temporale detur ut pretium rei spiritualis, sive ut motivum ad acquirendum spirituale sive tanquam gratuita rei spiritualis compensatio, ut definivit Innocentius XI (*proposit. 45 damnata*). Hinc nihil dari, vel accipi potest pro actibus jurisdictionis spiritualis, non solum pertinentibus ad forum conscientiæ, ut est absolutio a peccatis, et Sacramentorum administratio; sed etiam ad forum externum, ut est dispensatio in votis, in juramentis, in irregularitate, a bannis, ab impedimentis matrimonii, a jejunio, a festis, a censuris etc. Nam hujusmodi actus sunt spirituales tum ex parte causæ efficientis, quæ est ecclesiastica potestas; tum ex parte finis et effectus, cum ordinentur ad salutem animarum. Potest tamen aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam, vel sustentationis.

811. Q. 4. *Quid intelligitur nomine* pretii temporalis?

R. Intelligitur quidquid gravamen temporale importat, quod reduci solet ad munus a manu, ad munus a lingua, ad munus ab obsequio.

I. *Munus a manu* est pecunia, seu bonum quodcunque temporale pretio æstimabile, quod quasi manu tribuitur. Esset munus a manu si darem aliquam rem spiritualem cum pacto, ut alter remittat mihi debitum; vel etiam ut mutuum mihi suppeditet. Usus enim pecuniæ aliis concessus est prætio æstimabilis ob temporalem quam mutuatario affert utilitatem (*S. Alphonsus*, l. III, n. 56).

II. *Munus a lingua.* Hoc nomine intelliguntur laudes, favores, commendationes, preces, etc.; quia hæc solent communi sensu temporaliter æstimari. Esset munus a lingua in Episcopo, si dicat alicui: *Non conferam tibi Beneficium, nisi talis me roget;* conferret enim motus favore humano, qui æstimabilis est. Secus si simpliciter conferret ad preces alterius, nullo habito respectu ad favorem humanum acquirendum (*S. Alph.*, l. III, n. 63).

III. *Munus ab obsequio* est omne, quod pertinet ad servitutes, quæ exhibentur ad finem obtinendi quidpiam spirituale. Uti esset si Prælatus Beneficium ecclesiasticum famuli filio conferret, ut famulus gratis sibi serviat; vel ut ejus famulandi munus sic compensetur. Pariter clerici, qui temporaliter inserviunt Episcopo, ut in munere œconomi temporalis, expectantes pro retributione aliquid spirituale, simoniaci sunt. Secus si serviant in spiritualibus, v. g. in munere prædicatoris; nam *ecclesiasticis utilitatibus desudantes ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere* (*S. Alph.*, l. III, n. 61).

812. **Resolutiones.** 1) Non est simonia si temporale pro spirituali vel contra, detur omnino gratis, et sine ullo neque implicito pacto tam ex una, quam ex altera parte. Nam ex jure: *illud gratanter recipi potest, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.* Excipe quod recipitur occasione examinis ad Parochiam, vel Ordinum collationis.

2) Non est simonia si aliquid temporale detur Ecclesiæ ministris per modum stipendii pro sacris functionibus, Missis, funeribus, benedictionibus, etc.: nam *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant,*

de Evangelio vivere. Et licet sacerdos mediante stipendio, se obliget ad celebrandum, ad funerandum, benedicendum (qui secus recusaret), non ideo commutat temporale in spirituale; sed in pactum deducit tantummodo justum stipendium. Spiritualia enim debent administrari gratis, ita tamen ut non excludatur jus sustentationis.

3) Non est simonia quando datur temporale ad obtinendum quod ex justitia debetur; tunc enim est se redimere ab injusta vexatione, ut si quis tribuat pecunias homini malevolo, ne ab ipso injuste infametur et a beneficio, ad quod jus habere potest, iniquiter arceatur.

4) Non est simonia alicui beneficium conferre ob parentelam, nisi conferendo intendat bonum aliquod sibi vel familiæ obventurum, v. g. ut ditescat. Item non committit simoniam qui obtinet beneficium per fictam pecuniæ promissionem non impletam, quia non adest studiosa voluntas emendi, etsi graviter peccat.

5) Non est simonia (etsi res periculosa sit) eleemosynas monasterio erogare, ut facilius sed ex gratitudine in illud admittatur; nam nullum jus prohibet bene mereri de eo qui nos aliquando benefacere potest. Item neque dare pauperi eleemosynam ut oret pro nobis, non enim intendimus sic orationes emere, sed allicere tantum ut gratis oret. Item neque ita allicere pueros ad doctrinam frequentandam. Neque promittere puellæ dotem si ingrediatur in monasterium; quia hæc est simplex donatio licet sub conditione, quæ non addit onus. Secus si imponeretur obligatio implicite ingrediendi.

6. Non est simonia aliquid accipere pro tradenda doctrina christiana si fiat ratione sustentationis; vel instructio sit mera scientifica: tunc per se non ordinatur ad animæ salutem, sed ad illustrandum intellectum. Item pro se simonia non est aliquid exigere pro missa supra taxam, si exigat ratione stipendii, etsi peccet contra obedientiam.

E contrario simoniacum esset:

1) Pecuniam dare competitori ut desistat a tecum concurrendo ad talem paræciam; nam pararetur via ad beneficium pretio temporali.

2) Obire vel omittere præcise ob pretium munia ecclesiastica, v. g. pro absolvendo vel non absolvendo aliquem a censuris. Item aliquid tribuere superiori ad illum sibi conciliandum intuitu beneficii obtinendi, si id intendatur ut debita beneficii retributio.

3) Item si quis ad rem spiritualem obtinendam his formulis utatur: *Ero tibi gratus, gratias reales tibi referam*. Attamen: *a*) Si per ea verba exprimatur intentio sese obligandi ad temporale pro spirituali erga alium, vel obligandi alium sibi ad spirituale pro temporali. *b*) Si promittatur, accipiatur aut detur temporale uti proportionata compensatio pro spirituali: non vero in signum puræ gratitudinis. *c*) Si promittatur aut detur spirituale pro temporali aut viceversa; non quidem ut pretium, sed ut motivum principale dandi temporale, aut vicissim. In his casibus semper adest æstimatio inter temporale et spirituale (*S. Alph.*, l. III, n. 53 etc).

§ ET UNICUS. — De Pœnis quibus simonia punitur.

813. **Pœnæ contra simoniacos.** Certum est nullam incurri pœnam ob simoniam *pure mentalem*; quia culpæ mere internæ legibus Ecclesiæ non subijciuntur. Item neque ob *pure conventionalem*; quia jura loquuntur de jam completa. Imo in communiori et proba-

biliori sententia neque ob *conventionalem mixtam*, quando fuit quidem traditum pretium temporale, sed non res spiritualis ; nam tunc actus non est completus. Et hunc esse Curiæ stylum testantur auctores, nempe non judicandi incursas pœnas, nisi ex utraque parte completa simonia.

Punitur vero tum simonia *realis*, quamvis occulta sit, et non integre solutum pretium conventum, tum *confidentialis*, etiamsi non sit ex utraque parte completa; ad hanc enim sufficit quod cognita dantis intentione beneficium acceptetur, etsi accipiens promissionem suam nondum implere cœperit. (*S. Alph.*, l. III, n. 105).

Attamen simonia pure conventionalis in electione R. Pontificis ex Const. Julii 11 adhuc pœnis est obnoxia, cum eas in suo robore reliquerit Pius IX Const. *Apostolicæ Sedis*.

814. *Quandonam simonia realis et confidentialis censura punitur?*

R. Punitur si habeat locum in collatione beneficiorum ecclesiasticorum tamen, sive sæcularium sive regularium; et in ingressu in religionem approbatam; ita ex Const. *Apostolicæ Sedis* (1). Quare hodie nulla adest censura in collatione et receptione simoniaca Ordinum ; si excipias suspensionem quam incurrunt per triennium a collatione Ordinum Episcopi aliquem ordinantes absque titulo beneficii, vel patrimonii cum pacto, ut ordinatus ab ipsi episcopi non petat alimenta.

815. *Quænam sunt pœnæ in simoniacos latæ?*

R. Primo: pœna contra reos simoniæ realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices est: 1) Ex Pio IX *excommunicatio* ipso facto Pontifici reservata. 2) Ex Pio IV et V *nullitas* electionis, præsentationis et canonicæ institutionis, ita ut sic promotus et institutus nequeat fructus Beneficii facere suos. 3) Inhabilitas perpetua ad idem Beneficium obtinendum (*S. Alph.*, l. III, n. 112.)

Secundo: Rei simoniæ confidentialis, sive completæ sive incompletæ, in beneficiis quibuslibet cujuscunque sint dignitatis ultra pœnas impositas contra reos realis simoniæ, incurrunt privationem omnium ecclesiasticorum Beneficiorum antea etiam obtentorum: non tamen probabiliter ante sententiam saltem criminis declaratoriam (2). Beneficium autem ecclesiasticum per confidentiam collatum et acceptatum manet Sedi Apostolicæ reservatum, ex eodem Pio IV et V.

(1) Nomine ecclesiasticorum beneficiorum veniunt etiam Paræciæ licet modo revocabili conferantur, uti in Gallia; nam ad rationem beneficii, ait Pirhing, satis est, ut in se ita sit perpetuum ut semper maneat, etsi transeat de uno in alium beneficiatum (*S. Alph.*, l. III, n. 693).

(2) Si tamen simonia sit commissa ab ipsis examinatoribus synodalibus, qui occasione examinis ad Parœciam aliquid recipiant, ipsi privantur ante omnem sententiam Beneficiis jam obtentis ex Tridentino, cum *nequeant a simonia absolvi nisi dimissis Beneficiis* (*Sess.*, 24, c. 18, *De Ref.*).

Tertio propter simoniam realem ob ingressum in religionem incurritur ipso facto excommunicatio Papæ reservata ex Pio IX. Item notandum, omnes electiones simoniacas ad Generalatum, Rectoratum et quodlibet officium spirituale in Religione ipso jure irritas esse.

816. Q. 3. *An simoniace promotus subatur pœnis canonicis, si ipso ignorante ab alio patrata fuit simonia, v. g. a patre qui simoniace filio procuravit beneficium?*

R. Sic provisus non incurrit excommunicationem, cum hæc supponet culpam. Est tamen nulla ex jure ejus provisio, et ipse inhabilis fit ad illud beneficium.

Excipe 1) Si beneficiatus sciens contradixerit, et postea simoniam ignorando acceptaverit Beneficium. 2) Si tertius commiserit simoniam ad hoc, ut illum redderet inhabilem ad Beneficium. 3) Si pacifice tres annos in Beneficii possessione fuerit. Nec obstat regula Cancellariæ, quæ requirit ut Beneficium obtineatur *sine ingressu simoniaco*: nam intelligitur de eo, qui culpabiliter ingreditur (*S. Alph.*, l. III, n. 112).

817. Q. 4. *Quinam absolvere potest a pœnis in simoniacos latis?*

R. Quoad *excommunicationem* ob collationem Beneficiorum, vel ob admissionem in Religionem solus Papa potest absolvere, si publicæ sint. Si occultæ, possunt etiam Episcopi ex capite *Liceat.*

Quoad *inhabilitatem*, si agatur de dispensando ad habenda alia beneficia potest Episcopus ex Tridentino dispensare, modo simonia non sit confidentialis, ex S. Pio V: neque deducta sit ad forum contentiosum, quia tunc adesset notorietas infamiæ.

Si vero agatur de dispensando quoad beneficium simoniace habitum, adhuc poterit Episcopus dispensare, si simonia sit commissa, beneficiario ignorante. Et quidem in illa vacatione, si Beneficium sit simplex et antea renuntietur; in alia vero vacatione, si Beneficium ecclesiasticum sit majus, curatum, vel dignitas.

818. Q. 5. *An simoniace percepta sint restituenda?*

R. Affirmative generatim loquendo; cum omnis contractus simoniacus sit suapte natura nullus. Non est tamen restituendum ante sententiam judicis; nisi etiam sit læsa justitia commutativa, vel nisi agatur de materia beneficiaria in qua datum et acceptum lege ecclesiastica restitui debet ante omnem sententiam.

Quo posito, dicimus:

I. *Pretium temporale simoniace acceptum* (si excedit quod poterit a ministro exigi pro sua sustentatione, loquendo de Sacramentis) jure naturæ restituendum est danti, qui est adhuc dominus pretii soluti, cum dederit ex titulo falso. Hoc tamen intellige ante traditionem rei spiritualis; nam si jam res spiritualis tradita sit, tunc juxta alios pretium adhuc reddendum est danti ob nullitatem contractus; juxta alios Ecclesiæ ubi est Beneficium, in pœnam; juxta

alios potest etiam dari pauperibus (vel etiam sibi applicari, si vere egenus sit). Quæ sententia cum sint satis probabiles, recipiens simoniacum pretium poterit illud reddere uni ex dictis.

II *Spirituale simoniace acceptum*, si sit Beneficium ecclesiasticum, ipso facto est dimittendum sive crimen sit occultum, sive publicum simul cum fructibus injuste perceptis eos restituendo vel ecclesiæ beneficii, vel pauperibus, vel successori in beneficium; sed potest etiam obtineri compositio a Papa, sicque legitime retineri a possessore. Et semper detrahendi sunt fructus respondentes labori.

Si vero spirituale simoniace acceptum sit alia res a beneficio, nihil restituendum. Ratio quia cetera vel restitui nequeunt uti sunt sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, uti Reliquiæ sacræ; cum id non præcipiatur.

III. Acceptum pro admissione in Religionem, non est restituendum ei qui dedit, nisi post sententiam. Et interim potest retineri pro alimentatione communitatis (*S. Alph.*, l. III, n. 113).

TRACTATUS SEXTUS

De Virtutibus Theologicis

819. **Virtus Theologica.** Est virtus infusa quæ habet pro objecto immediato Deum uti auctorem gratiæ et gloriæ; per illam enim homo disponitur, elevatur, et rectificatur circa ultimum finem supernaturalem. Dicitur *infusa*, quia illam nobis gratuito elargitur Deus.

Virtutes Theologicæ tres enumerantur ab Apostolo 1 *Corin.* 13: fides, spes et caritas. *Fides* qua Deum cognoscimus; *spes* qua nos Illum obtenturos aliquando speramus; *caritas* qua Ipsum amamus.

DISPUTATIO PRIMA

De Fide

820. **Fides.** Fides sumitur generatim *pro assensu quem adhibemus dictis alterius ob ejus auctoritatem:* si est ob auctoritatem hominis, fides est humana; si ob auctoritatem Dei, est fides divina.

821. *Definitio.* Fides ad rem nostram communiter definitur: *Virtus Theologica* (nempe divinitus infusa) *qua libere ac firmiter assentimur iis omnibus, quæ a Deo revelata sunt propter auctoritatem ipsius revelantis et per Ecclesiam nobis credenda proposita.* — Dicitur divinitus *infusa:* quia fides nostra cum sit donum supernaturale divinum, naturales animi vires excedit; ideo ad illam requiritur gratiæ divinæ auxilium. — Dicitur: *Propter auctoritatem ipsius revelantis*, nempe Dei, qui infallibilis est, ed ideo est ratio formalis ob quam credimus. Hinc Apostolus: *Fides ex auditu, auditus autem* (seu assensus) *per verbum Christi.* Additur ultimo: *Et per Ecclesiam nobis credenda proposita;* quia divina revelatio nobis non manifestatur, nisi per Ecclesiæ propositionem, dicente Augustino: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ catholicæ commoveret auctoritas* (1).

(1) Apostolus sic fidem divinam describit, ut sit: *Sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium* (*Hebr.* 11). Dicitur *substantia*, idest basis et inchoatio; quidquid enim aliis supponitur et substernitur, nomen substantiæ, quod a *substando* dictum est. sortitur. *Sperandarum rerum*, cum fides ea respiciat quæ

822. *Divisio.* Fides multiplex dividitur:

I. In *habitualem* et *actualem.* Prima est habitus supernaturaliter infusus, animum permanenter habilitans ad actus fidei eliciendos. Posterior est actus quo intellectus ex imperio voluntatis per gratiam excitatæ, firmiter assentitur rebus a Deo revelatis. Qui actus si ad extra prodeat, exterior; si in animo lateat, interior appellatur.

II. In *explicitam* et in *implicitam. Explicita* illa est, qua alicui speciali ac determinato articulo assentimur, ut si dicas: *Credo in Spiritum Sanctum.* Fides vero *implicita* ea est qua aliquid creditur in alio, in quo illud continetur; ut si dicas: *Credo omnia quæ docet Ecclesia catholica esse credenda.*

III. In *formatam*, quæ dicitur etiam *fides viva;* et in *informem*, quæ dicitur etiam *fides mortua.* Fides *viva* est quæ gratiam habitualem, sive caritatem sibi conjunctam habet: talis est fides hominis justi. *Mortua* est quæ caret justitia et caritate: talis est fides hominis in statu mortalis culpæ constituti. Qui adhuc fidem habet, sed quin ea prosit ad vitam æternam.

IV. In *catholicam*, et mere *theologicam.* Fides *catholica* complectitur universas veritates, quarum revelationem testificatur Ecclesia, et quæ in omnibus fidelibus eadem sit oportet. Mere *theologica* versatur circa veritates, non expresse ab Ecclesia propositas, sed quarum revelatio privatis alio medio certo innotescit.

823. Q. 1. *Quodnam est objectum fidei?*

R. Objectum materiale fidei divinæ, seu objectum credendum sunt omnes veritates a Deo revelatæ. Objectum vero formale, seu ratio propter quam creditur, atque assensus præstatur veritati revelatæ, est auctoritas infallibilis Dei loquentis.

Etsi plura sint objecta seu dogmata fidei, fides tamen una est juxta Apostolum Eph. 4: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Una tum ratione rerum quæ creduntur, quatenus omnes unum et idem credere debemus; tum ratione motivi quod nos movet ad credendum, scilicet una Dei auctoritas (*S. Alph.*, l. III, n. 4).

824. Q. 2. *An dogmata fidei successu temporis creverint?*

R. Ab Apostolis usque ad nos quoad substantiam, quasi aliquid novi fuerit revelatum, fidei objectum non crevit; nam Spiritus Sanctus docuit Apostolos *omnem veritatem* (*Joan.* 5). Sed creverunt quoad explicitam declarationem. Ecclesia nempe dogmata non creat; sed uti a Deo revelata nobis proponit, aperit ac tuetur ad Dei gloriam, ad religionis exaltationem, ad fidei tutamen, et ideo urgente necessitate errores damnandi.

non videntur: porro ex eodem Apostolo *quod non videmus, speramus* (*Rom*, 8). Additur *argumentum non apparentium*, id est juxta textum græcum *convictio* firma rerum, quæ non videntur, quæ tamen verissima creduntur, ac si manifestis demonstrationibus essent nota (*S. Alph.*, l. II, n. 2).

An vero dogmata fidei ab Adamo ad Apostolos creverint non tantum quoad illorum explicitam declarationem, sed etiam quoad substantiam, negant veteres scholastici. Verum recentiores recte affirmant. Sane plura quæ per prophetas, Christum et Apostolos revelata sunt, haberi non possunt tantum uti primævæ revelationis explicationes.

825. Q. 3. *Quid de privatis revelationibus sentiendum?*

R. Etsi istæ omnino certæ sint, ut fidem illis habeamus, attamen non eis debetur assensus fidei catholicæ, cum non innitantur divino testimonio ab Ecclesia proposito; sed testimonio humano, id est personæ cui revelatio facta est. Hæc tamen persona illam credere debet fide theologica, si habeat certa hujusce revelationis argumenta.

Ceterum confessarius admodum caute procedat maxime cum mulieribus, quæ sibi a Deo factas revelationes affirmant; eas enim et diabolus, et plerumque imaginatio, vanitas, levitas potest fingere (*S. Alph.*, Praxis, et *Scavini*, l. II, n. 901, regulas tradunt).

826. Q. 4. *Quidnam est subjectum fidei?*

R. Per fidei subjectum intelligimus personam fidei capacem. Tales erant Angeli antequam admitterentur ad intuitivam Dei visionem; tales sunt homines generatim. Sed discurrendo de singulis:

1) In beatis fides non remanet, cum ipsi videant *facie ad faciem* quem nos non videmus nisi per speculum in ænigmate.

2) In animabus purgantibus adhuc fides manet, cum adhuc beatitudinem expectent, et nondum Deum videant sicuti est.

3) Item fides remanet in christianis peccatoribus, nisi etiam infidelitate peccent. Definitum est a Tridentino *Sess.* 6, *can.* 28; attamen hæc fides utpote sine caritate non prodest ad vitam æternam.

4) Neque infideles ut ipsum nomen sonat, neque hæretici et apostatæ qui fidem sufficienter cognitam rejiciunt, veram fidem habent. Idque tenent etsi aliqua tantum dogmata rejiciant; nam qui nonnulla credit et nonnulla rejicit, agit ex proprio judicio, ideoque non ex fide, ut argumentatur d. Augustinus. Hinc Apostolus de quibusdam, qui tantum negabant corporum resurrectionem, generatim ait, quod *circa fidem naufragaverunt* (1 *Tim.* 1) (1).

CAPUT PRIMUM

De Fidei proprietatibus.

827. Plures sunt fidei supernaturalis proprietates. Præcipuæ: *præstantia*, *obscuritas*, *certitudo*, *credibilitas*, *necessitas* (De fidei dotibus ac rationabilitate vid. *Scavini*, l. II, nn. 905 et seqq.).

(1) Non loquor de damnatis neque de dæmonibus, qui certo fidem divinam non habent: nam nihil amplius sperare possunt nec ad beatitudinem tendere, ad quam vera fides ordinatur. Quod si *dæmones* (ex evidentia compulsi) *credunt et contremiscunt*, eorum fides est coacta, dæmoniaca, non christiana.

828. **Fidei præstantia.** Fides clavis est quæ cœlum aperit, et gratiam obtinet ad omnia potentem; nam *omnia possibilia sunt credenti.* Hæc est bonorum omnium fundamentum, sine qua nemo ad numerum filiorum Dei potest pervenire; quia sine ipsa neque in hoc sæculo quisquam justificationis gratiam, neque in futuro vitam consequitur æternam (*S. Fulgentius*).

829. **Obscuritas fidei.** Certum est objectum fidei per se obscurum esse; etenim revelatio illius existentiam infallibiliter aperit, sed naturam ejus non manifestat. Hinc ex Apostolo *est fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Id tamen non impedit ut fides nostra habeat omninodam certitudinem, et ideo sit lucerna pedibus nostris, ne a veritate declinemus.

830. **Fidei certitudo.** Tanta est quanta est ipsa Dei revelantis auctoritas: huic enim fides innititur. Atqui Dei auctoritas in revelando certissima est. Imo assensus fidei est certior ipsa cognitione naturali; nam fides innititur veritati divinæ, cognitio vero naturalis rationi humanæ. Hinc Angelicus (2, 2, q. 4, a. 8): *Multo magis homo certior est de eo, quod audit a Deo qui falli non potest, quam de eo, quod videt propria ratione quæ falli potest.*

831. **Fidei credibilitas.** Est evidentia illa, propter quam rebus revelatis assensum nostrum exhibemus. Duplex est; alia rem ostendit evidenter veram, et dicitur *evidentia veritatis;* alia evidenter ostendit rem esse credibilem, et *evidentia credibilitatis* est.

Illud autem est *evidenter verum,* quod ab intrinsecis rei principiis evidenter cognoscitur: hoc modo certum est duo et duo efficere quatuor. Illud est *evidenter credibile,* quod probatur argumentis seu motivis extrinsecis, nempe testibus ac monumentis tam fide dignis, ut illud in dubium non sit amplius revocabile. Hoc modo certi sumus existere Romam, licet ibi non fuerimus.

Fidei nostræ non convenit evidentia veritatis; secus fides frustra diceretur ab Apostolo *argumentum rerum non apparentium.* Convenit tamen evidentia credibilitatis, qua fit rationabile obsequium nostrum: *Non enim crederet* (homo), ait Angelicus, *nisi videret ea esse credenda, vel propter evidentiam signorum vel propter aliquid hujusmodi* (2, 2, q. 1, a. 1). Sic evidentia credibilitatis cognoscimus mysterium Ss. Trinitatis fuisse nobis a Deo revelatum et ab Ecclesia propositum, quin mysterii naturam perspiciamus.

832. Quær. *Quot sunt motiva credibilitatis fidei nostræ?*

R. Plurima numerant apologistæ; en præcipua:

1m *Prophetiarum,* quæ Religionem nostram respiciunt, adimplementum. At futura contingentia prædicere est solius Dei.

2m Numerus prope infinitus *Miraculorum,* quæ in Religionis nostræ confirmationem patrata sunt; præcipue Christi resurrectio.

3m *Sanctitas* et *Excellentia doctrinæ* catholicæ Religionis; puritas enim decurrentis aquæ puritatem scaturiginis testatur.

4m Omnium doctissimorum et ipsorum adversariorum *Testimonium*, qui fidem scrutantes defecerunt in investigationibus suis.

5m *Martyrum* constantia et multitudo, qui Religionem catholicam proprio sanguine obsignarunt.

6m Catholicæ Religionis in orbem universum *Propagatio;* facta summa cum celeritate, maximis obstaculis contra nitentibus, et instrumentis ex se omnino ineptis ad tantum finem.

7m Nunquam interrupta ejus *Perseverantia*, tot inter procellas et persecutiones. Error autem stabilitatem non habet (1).

833. **Fidei necessitas.** Duplex necessitas respectu æternæ salutis: *medii* ac *præcepti*. Necessarium *necessitate medii* illud est, sine quo etiam inculpabiliter omisso, finis obtineri nequit, et dicitur etiam necessitas finis. Necessarium necessitate præcepti est illud, quo inculpabiliter omisso, finis adhuc obtineri potest, et dicitur etiam *necessitas moralis*. — Quidquid est necessarium necessitate medii, est quoque necessarium necessitate præcepti, si in nostra sit potestate; nam eo præcepto, quo tenemur salutem procurare, tenemur etiam comparare media ad illam necessaria.

Hic non loquimur de fidei habitu; fidem habitualem ad salutem omnibus esse necessariam necessitate medii clarum est: nemo enim potest salvari sine gratia sanctificante; at gratia sanctificans est a fide habituali inseparabilis. Quæstio hic est de *fidei actu* respectu adultorum; nam infantes illius sunt incapaces, qui salvantur per fidem habitualem in Baptismo illis collatam.

Art. 1. — De necessitate Fidei quoad actum internum et externum.

834. **Actus fidei internus.** Certum est omnibus adultis ratione utentibus aliquem actum supernaturalem internum fidei necessarium semper fuisse, adeo ut sine eo, etiam inculpabiliter omisso, justificatio obtineri nequiverit. Hinc Tridentinum: *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.* Et ab

(1) Huc accedit vel ipsorum libertinorum confessio, qui morti proximi veritatem catholicæ religionis ultro cognoverunt. Horum catalogus vid. apud *Scavini*, l. IV, append. 29.

Etsi autem tot argumentis a ratione petitis ad catholicam Religionem adducamur; tanta tamen est imbecillitas intellectus humani, ut nemo divina fide credere actu valeat, nisi lumine etiam supernaturali ejus mens illustretur. Nam cum credibilitatis motiva extrinseca sint et ab hæreticis impugnata, non penitus tollunt rei credendæ obscuritatem: neque ideo tantam pariunt evidentiam, ut intellectus illico ac necessario rapiatur ad assentiendum. Quare requiritur illustratio intellectus ex gratiæ auxilio juxta illud quod de Lydiæ conversione legitur: *Dominus aperuit cor* (Lydiæ) *intendere his, quæ dicebantur a Paulo* (Act. XVI).

Innocentio XI proscripta est hæc propositio: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.*

Necessarium est etiam necessitate præcepti, ut actus fidei internus quandoque in vita eliciatur juxta illud 1 Joannis 3: *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi.* Et Alexander VIII damnavit propositionem: *Homo nullo nunquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Et Innocentius XI aliam propositionem proscripsit: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, et secundum se.*

335. Quær. *Quandonam urget præceptum fidei eliciendæ?*

R. 1. Obligat per se: 1) Fideles omnes post usum rationis ad incipiendam vitam christianam. Unde peccant mortaliter id omittendo, nisi excusentur ob inadvertentiam aut invincibilem ignorantiam. — 2) Infideles, quando res fidei nostræ sufficienter iisdem sunt propositæ. — 3) Obligat in mortis periculo; nam tunc maxime urget obligatio in finem ultimum nos dirigendi per fidem. — 4) Sæpius in vita; *justus enim ex fide vivit.* Hinc Innocentius XI damnavit hanc propositionem: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Porro juxta plures semel obligat in mense, juxta alios sat probabiliter semel in anno. Ceterum sufficienter adimpletur hoc præceptum ab illis qui jam didicerunt veritates fidei tenendas, exercendo alios actus religionis, orando, crucis signum formando, sacramenta recipiendo, etc. (*S. Alph.*, l. II, n. 7) (1).

R. 2. Obligat per accidens: 1) Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter superari nequeat (attamen scrupulosi facilius superant tentationem convertendo mentem ad alia objecta).

2) Quando tentatio urget etiam contra alias virtutes, ut vinci nequeat nisi per actum fidei; nam quilibet tenetur assumere medium necessarium ad vitandum peccatum.

3) Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, quæ fidem supponat. Sic si accedas ad Communionem, requiritur actus fidei saltem implicitus erga præsentiam Christi in Eucharistiam.

836. **Actus fidei externus.** Extat præceptum fidem exterius profitendi. *Duplex officium*, inquit Augustinus, *a nobis exigit fides*,

(1) Parochi et sacerdotes, qui in Ecclesiis ruralibus in festis Missam celebrant meminerint eorum, quæ Benedictus XIV Constitutione *Etsi minime 1842*, sancivit: *Post Missam die festo celebratam statim ante aram provoluti, clara et intelligibili voce, dictos virtutum actus* (fidei, spei et caritatis) *eliciant, et præire satagant populo verba ab ipsis prolata devote reddituro. Hoc enim pacto fideles, sensim illos memoriæ mandabunt, et assuescent nedum festis, sed aliis etiam diebus in pia exercitatione versari* (v. Scavini, l. IV, n. 3, ubi legere est monita maximi momenti ad *catechistas*, ut ipsi tantum opus rite perficiant).

cordis et linguæ. Hoc est fidem, quam intus in corde tenemus, exterius etiam profiteri lingua debemus: *Corde.... creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem* (Rom. 10).

Hoc præceptum quatenus affirmativum aliquando obligat ad fidem etiam cum vitæ periculo confitendam juxta illud Christi Lucæ 9: *Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua.* Quatenus negativum prohibet omni tempore negationem fidei etiam solummodo externam juxta illud Christi Matt. 10: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cœlis est.*

837. Q. 1. *Quandonam urget præceptum prout est affirmativam fidei exterius eliciendæ?*

R. 1. De jure naturali divino urget, ut docet d. Thomas (2, 2, q. 3, a. 3), quoties per omissionem hujus confessionis subtraheretur vel honor debitus Deo, vel utilitas proximi impendenda. Ex primo capite qui videt v. g. Eucharistiam contemni obstare debet, si valeat; ex secundo capite qui aliquid agit ex quo proximus putet ipsum negare fidem, tenetur se abstinere vel proximum instruere, ne illi offendiculum ponat.

R. 2. De jure vero positivo ecclesiastico præter hæreticos ad fidem redeuntes, et baptizandos per se vel patrinos, ad fidem profitendam tenentur Episcopi ante litteras propriæ provisionis expeditas, superiores Regularium; provisi de beneficio canonicali vel parochiali, ad Synodum convenientes aliique juxta generalia vel particularia statuta, et quidem sub pœna etiam aliquando non faciendi fructus suos (*S. Alph.*, l. II, n. 41).

838. Q. 2. *Ad quid obligat præceptum fidei negativum?*

R. Præceptum fidem exterius profitendi uti negativum:

1. Prohibet fidem negare; unde Apostolus Matth. 10: *Si negaverimus* (Christum), *et ille negabit nos.* 2) Fidem occultare, quoties urget præceptum illam profitendi. 3) Falsam religionem profiteri; esset enim veræ religioni valedicere. 4) Falsam religionem simulare; esset enim facto ostendere se esse ex illius sectatoribus. (*S. Alph*, l. II, n. 10).

839. Q. 3. *An liceat tempore persecutionis fugam arripere?*

R. Affirm.; habemus exempla Sanctorum et Christus ait Matt. 10: *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Sane qui fugit, fidem non negat; cum ideo fugiat, ne gravi periculo exponatur illam negandi.

Excipe nisi aliud Dei honor populique necessitas expostulet. Hinc id ordinarie non convenit Episcopis et animarum Rectoribus: imo grave esset piaculum, cum Ecclesia tempestatibus agitatur, se exhibere pusillanimes, nisi contra ipsas personas persecutio tantum dirigatur (*S. Alph.*, l. II, n. 14).

340. **Resolutiones.** 1) Graviter peccat contra fidem qui a quovis interrogatus de sua Religione, responderet, se esse turcam vel judæum, aut gentilem; quia hoc ipso negaret se esse christianum. Neque excusat timor mortis; cum nunquam liceat, quod intrinsece malum est.

2) Si princeps mandet omnibus sub pœna conciones hæreticorum audire, non licet obtemperare, uti constat ex Paulo V ad Anglos: *Non licet vobis hæc facere sine detrimento divini cultus ac vestræ salutis.* Quod valet, etsi princeps protestetur se non exigere nisi obedientiam civilem; nam hæc de se apta est ad catholicos paullatim pervertendos.

3) Benedictus XIV, Constitutione *Ex quo* declaravit, non licere Sinensibus christianis externa adorationis signa exhibere idolo, quamvis intentio dirigeretur ad crucem sub veste latentem.

4) « An liceat monialibus et cappellano addictis Hospitalibus ubi recipiuntur etiam acatholici, vocare ministrum hæreticum si petant ad religiosa auxilia recipienda? Et an eadem danda sit solutio, ubi hæreticus infirmus in domo privata cujusdam catholici degit; utrum scilicet catholicus ministrum hæreticum advocare licite possit? S. Officii Congregatio die 15 martii 1848 respondit: *Non licere; sed passive se habeant.* »

5) Si princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestato tali signo, ad id fideles non tenentur; cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe nisi tales sint circumstantiæ, ut hoc ipso quod se non prodant, videantur fidem negasse.

6) Cum non rogaris de fide, sæpe melius est ad Dei honorem et utilitatem proximi illam tegere quam fateri. Uti si latens inter hæreticos ex confessione plus mali sequeretur, v. g., turbatio, exacerbatio tyranni, pericula defectionis.

7) Qui interrogatur, an sit sacerdos, religiosus, episcopus, non tenetur confiteri, uti communiter docent; quia tales tituli sunt quædam accidentia religionis, ideo illos tacendo non censetur fidem negare. Imo qui negaret, se esse sacerdotem, cum talis sit, nonnisi mendacium officiosum per se committeret. Aliud esset si se Papistam negaret, si per papistam intelligatur catholicus.

8) Sacerdos ex rationabili causa iter agens inter hæreticos vel infideles ad occultandum suum statum et fidem uti potest vestibus sæcularibus. Ceterum curandum ne occultando fidem videamur ipsam aperte negare, ut esset si iis utamur signis quæ ex usu vel hominum institutione, fidei negationem indicent.

9) Si grave periculum immineret vitæ vel bonorum, licet ad fidem tegendam vesci carnibus diebus prohibitis. Quia cum abstinentia a carnibus non sit instituta ad professionem Religionis, iisdem vesci die prohibito non est fidem negare.

10) *An catholicis liceat pecuniam pro ædificando templo hæretico contribuere?* Sacra Pœnitentiaria anno 1822 respondit: « Affirmative, sed tantum ad se suaque templa ab incommoda illa ac scandalosa cum protestantibus simultaneitate liberandum. » (*Plurimæ aliæ resolutiones, ad praxim penes S. Alph.*, l. II, n. 16; et *Scavini*, l. II, n. 910, etc.).

ART. 2. — De iis quæ sciri debent et credi necessitate medii et præcepti.

841. **Credenda de necessitate medii.** Certum est ab omnibus omni tempore duo fuisse credenda de necessitate salutis, seu medii: 1) Fide explicita Deum existere et justos esse remuneratu-

rum ; ait enim Apostolus Hebr. 11 : *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, et inquirentibus se remunerator sit.* Hinc propositio: *Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris*, ab Innocentio XI damnata est. — 2) Fide implicita Messiam esse venturum, id est erat credendum (ut communius dicunt), Deum genus humanum salvaturum esse per media sibi nota. Id enim videtur proportionatum imbecillitati hominum lumine revelationis positivæ destitutorum ; hoc porro medium est Christus. (v. *Scavini*, l. I, n. 302, l. II, n. 316).

842. Post Evangelii promulgationem seu nunc, an etiam necessaria sit necessitate medii fides explicita in mysterium Incarnationis, communius affirmant et videtur probabilius ; nam cum non detur salus nisi per Christum, necessario cognoscendus est quis sit, et quando in hunc mundum venerit. — Idem est de Trinitatis mysterio, nam cum baptisma quod est salutis fundamentum conferri debeat in nomine trium divinarum personarum, necessario supponere debet explicitam Trinitatis notitiam.

Verum alii cum Suarez satis probabiliter negant, nam Christus explanavit, non difficiliorem reddidit viam salutis. Quidquid sit, certum est absolutionis esse incapacem, qui illa ignorat. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc propositio : *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium Ss. Trinitatis et Incarnationis.* Ratio quia absurdum est quod quis Sacramentum suscipiat ubi Salvatoris merita communicantur, quin debeat erga illa explicite suam fidem exercere. Ideo qui hæc mysteria ignorans bona fide sit confessus, tenetur confessionem iterare postquam de illis fuerit instructus ; nam valde dubius est valor Sacramenti, cum adsit controversia. (*S. Alph.*, l. II, n. 3, etc.) (1).

843. **Credenda ac scienda de necessitate præcepti.** Quilibet fidelis ad recte credendum, cum ad usum rationis pervenerit, præter ea quæ scire debet necessitate medii, tenetur necessitate præcepti et sub mortali credere explicite ac scire crasso saltem modo, summatim et quoad substantiam, nisi invincibilis ignorantia excuset: *Symbolum Apostolorum* quod exigit vel ipsa professio christiana, quia

(1) Hinc confessarius ne se gravi peccato commaculet Sacramentum exponendo periculo nullitatis sub gravi tenetur pœnitentem interrogare de scientia fidei, si habeat rationabile motivum dubitandi, quod sit ignarus : quod colliget ex modo confitendi ipsius pœnitentis, ex conditione, statu, etc. — Celebris ille et doctus Missionarius S. Leonardus industrium edocet modum, quo agendum est cum pœnitentibus civilis conditionis, qui res fidei ignorant, sed contumeliæ haberent se de iis interrogari directe : ait enim decere confessarium, ut invitet et una simul cum pœnitente christianos actus eliciat, videlicet ostendendo utilitatem, notando indulgentias, ac meritum, etc. (*S. Alph., Praxis Conf.*, n. 22 ; et dicenda *De Pœnitentia*).

in eo compendiose continentur quidquid de Deo, de Christo et de Ecclesia est præcipue credendum: confirmat praxis fidelium et Catechismus Romanus (1).

Ad recte vero agendum scire debet: 1) *Orationem Dominicam;* hæc enim a Christo præcepta est, continetque omnia a Deo potenda. Addunt *Salutationem Angelicam* ex usu fidelium; sed sub levi ex communi sententia. 2) *Præcepta Decalogi* et *Ecclesiæ;* ut enim singula observentur, singula cognoscenda sunt. 3) *Sacramenta* maxime necessaria, ut sunt Baptisma, Eucharistia et Pœnitentia; reliqua cum quis suscipere velit, ut ea rite suscipiat (*De fidei symbolis et Catechismis* v. Scavini, l. II, n. 918 etc.)

Diximus: 1. *Crasso saltem modo, summatim, et quoad substantiam* ex d. Carolo; non enim omnes tenentur sub mortali prædicta scire memoriter, aut iis verbis, quibus proponuntur in Catechismo. Sed quoad Symbolum, præcepta Decalogi et Ecclesiæ ac Sacramenta sufficit, si quis rogatus de singulis sufficienter respondeat. Quoad Orationem Dominicam sufficit, si sciat omnia bona petenda esse a Deo, ajunt enim non esse nisi veniale ea memoriter non habere, modo interrogatus sciat in genere respondere.

Dicimus 2: *Nisi invincibilis ignorantia excuset* (*aut impotentia*). Sic excusantur quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia addiscendi. Item ita rudis, ut non valeat ea comprehendere vel memoria retinere.

Dicimus 3: *Cum ad usum rationis pervenerit*, tunc incipit obligatio ea addiscendi, quia tunc incipit obligatio se ad finem ultimum dirigendi (*S. Alph.*, l. II, n. 3).

843. **Resolutiones.** Ad praxim:

1) Si quis, notat Valentia, adeo sit rudis, ut fidei mysteria percipere nequeat, excusatur ratione impotentiæ, et comparatur infantibus. Unde absolvi potest in necessitate sub conditione.

2) Aliud est credere, ait Sanchez, aliud memoriter scire mysteria, nempe rationem de eis reddere, seu respondere. Unde censent, adultos teneri necessitate medii aliquando hujusmodi mysteria credere; necessitate vero præcepti ea scire (a quo scientiæ præcepto

(1) *De Deo* quatuor scienda et credenda sunt; idest quod sit: 1) Unus in essentia. 2) Trinus in personis æqualibus et realiter inter se distinctis. 3) Prima omnium causa seu creaturarum conditor. 4) Remunerator atque vindex actionum nostrarum.

De Christo sunt credenda, nempe: 1) Quod sit Filius Dei naturalis et ideo verus Deus. 2) De Spiritu S. et Maria V. conceptus et natus. 3) Pro nobis passus et mortuus. 4) A morte propria virtute redivivus. 5) In cœlum ascendens rex gloriæ æternalis. 6) Rediturus ad homines judicandos in fine mundi.

De Ecclesia tria credenda id est quod sit: 1) Unica in terris sub uno capite visibili. 2) Gubernata assistentia Spiritus Sancti. 3) Infallibilis in rebus fidei et morum.

excusant mente obtusos). Et concludunt: *rudibus sufficere quod singulos articulos explicite credant, dum eis proponuntur.*

3) Ut illa mysteria explicite credantur, non requiritur perfecta eorum notitia quoad circumstantias. Ita sufficit, inquit Sylvius, *quod rudiores credant Patrem et Filium et Spiritum Sanctum esse unum Deum, etiamsi distincte non sciant quod sit una essentia in tribus personis. Et similiter sufficit quod credant Filium Dei, verum Deum et hominem; passum et mortuum pro nobis; etiamsi non noverint distinguere, quod sint duæ naturæ et una tantum persona.*

4) Confessarius advertens pœnitentem ignorare quæ sunt necessitate medii (quod in pueris et rusticis frequens est) tenetur eo modo quo hic et nunc est capax eum instruere. Non quidem doctrinaliter, ut ea capere, intelligere, memoriter recitare possit; sed sufficit ut ejus ignorantiam suppleat proponendo ei articulos credendos ut ad singulos actum fidei exerceat (1). Obligationem tamen ea statim discendi urgeat.

5) Si pœnitens ignoret necessaria necessitate præcepti, debet confessarius interrogare de negligentia in iis addiscendis, quia per eam plurimi peccare solent. Si doleant cum proposito discendi, neque alias moniti neglexerint, poterit illico eos absolvere; tunc enim recte præsumitur ipsos velle *operam impense dare qua divinæ gratiæ præsidio ea discant*, ut ait Benedictus XIV Constitutione *Etsi minime*. Si secus, prius discant; et postea absolvantur.

6) *Si pœnitens sit in mortis articulo*, et ignoret quæ scitu necessaria sunt necessitate medii, debet confessarius eum docere primo quæ respiciunt vitam futuram; deinc mysterium Ss. Trinitatis et Incarnationis et Passionis D. N. J. Christi; ac sic curare, ut Dei opitulante gratia, in eo excitetur dolor peccatorum cum proposito non peccandi de cetero: cum aliter non sit capax absolutionis.

Si vero ignorantia respicit quæ scitu necessaria sunt necessitate præcepti, non debet impendere tempus in eo instruendo: sed potius ad dolorem excitet, et adjuvet in eliciendis actibus fidei, spei et caritatis. Nam adhuc valet absolutio, si ipsum præteritæ negligentiæ pœniteat, et promittat discere, si convaluerit (*S. Alph.*, l. II, n. 2).

(1) V. g. credis, quod Deus unus sit in essentia et tres personæ etc. sicut Ecclesia credit? *credo*, Credis quidquid credit sancta Romana Ecclesia et vis mori in ipsa? *credo*. Doles ita ignarum esse et negligentem fuisse etc.? *doleo*. Proponis firmiter nactus occasionem opportunam quod curabis te instrui, et velis diligenter discere quæ sunt ad salutem necessaria? *utique*.

Si hos actus exerceat, sufficit ad instructionem hic et nunc (per interim) præstandam, et ad dispositionem sufficientem ad Sacramentum. Et non esset bonum consilium similes ignaros dimittere ut ab aliis edoceantur; nam nullus obtinebitur fructus, sed ignari remanebunt (*S. Alph., Praxis*).

CAPUT SECUNDUM

De vitiis Fidei oppositis.

Art. 1. — De infidelitate, hæresi et apostasia.

845. **Infidelitas.** Est *carentia fidei in subjecto capaci.* Triplex distinguitur : 1) *Pure negativa* seu materialis ; est carentia fidei in eo cui fides nullo modo, vel non sufficienter est annuntiata. 2) *Privativa* ; est carentia fidei in illo, cui annuntiata est fides, sed ille omittit credere ob negligentiam aut aliam culpabilem causam. 3) *Positiva* seu formalis ; est carentia fidei in illo qui veritatem fidei sibi sufficienter propositam negat aut errorem contrarium asserit.

I. Infidelitas *pure negativa* non est peccatum, sed tantum pœna peccati ; nam Dominus ait : *Si non venissem et locutus fuissem eis, peccatum non haberent.* Atqui Christus infidelibus negativis non est locutus neque per se, neque per suos ministros ; ergo peccatum non habent. Merito hinc damnata fuit illa Baij propositio : *Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Non ergo hac de causa infideles damnabuntur ad inferos, nisi etiam sint idololatræ, vel alio actuali et gravi peccato maculati.

II. Infidelitas *privativa* peccatum est grave ex genere suo, quia voluntarie homo per eam omittit credere quod potest et debet credere sub mortali. Hinc illud : *Qui non credit jam judicatus est.*

III. Infidelitas *positiva* est peccatum gravius infidelitate privativa ; ob gravem injuriam ; et contemptum Divinæ Auctoritatis (*S.Alph.*, l. II, n. 17).

846, Q. 1. *Quot sunt infidelitatis species ?*

R. Ad infidelitatem, uti species ad genus suum revocantur præcipue paganismus, judaismus, et mahumetismus. 1) *Paganismus*, infidelitas illius, qui neque in re neque in figura fidem suscepit ; sed plures falsos Deos admittit (proinde et *polytheismus* vocatur. 2) *Iudaismus* infidelitas illius, qui fidem suscepit in figura, sed non in re. 3) *Mahumetismus*, sic dictus est ab arabo Mahumete illius auctore, qui unum Deum creatorem fatetur, at plura fidei et rectæ rationi contraria et honesto homine indigna simul tradit in putido suo Alcorano.

Hisce adjungi debent aliæ sectæ quæ nostris temporibus tam late grassantur, a Pio IX tum in Syllabo tum in Vaticano generali Concilio damnatæ : nempe *Atheismus* qui nullum Deum admittit. *Deismus* qui omnem revelationem rejicit licet in unum Deum credat. *Pantheismus* qui dicit unam eandemque esse Dei et rerum omnium sub-

stantiam. *Rationalismus* qui docet humanam rationem esse unicam omnis veri fontem. *Semirationalismus*, qui nihil in supernaturali revelatione admittit absque placito et examine rigoroso humanæ rationis. *Naturalismus*, qui in regno puræ naturæ sistit; cui affinis est *Materialismus*, qui nullam dari substantiam spiritualem docet.

(Vid. Scavini, l. IV, nn. 145 et seqq. *ubi omnes isti errores invicet refutantur*).

847. Q. 2. *An Ecclesia possit compellere ad fidem suscipiendam, ac semel susceptam tenendam?*

R. Cum d. Thoma. Qui nunquam fidem susceperunt ut gentiles et judæi, non sunt ad fidem compellendi vi ut ipsi credant, quia credere voluntatis est. Possunt tamen etiam vi compelli, si adsit facultas, ut fidem non impediant blasphemiis, malis persuasionibus, etc.; nam Ecclesia jus habet a Deo docendi omnes gentes et prædicandi Evangelium omni creaturæ. — Alii vero sunt qui fidem susceperunt, et tales, si eam deserunt ut hæretici et apostatæ, possunt compelli etiam corporaliter, ut impleant quod promiserunt, et teneant quod semel susceperunt (2, 2, q. 10, a. 18).

Verum si hisce temporibus non amplius fas est ad fidem compellere, adhuc tamen possumus et debemus, si caritas populi ac zelus domus Dei urget nos, et fideles amovere a periculis infidelitatis et infideles ad fidem adducere. Quod, ut prospere cedat, non tantum orare quotidie, sed etiam obolum curremus ipsi nos tribuere et sategere ut alii pro viribus tribuant ad fidei dilatationem; et ita thesaurizare nobis thesauros in cœlo (v. *Scavini*, l. IV, Append. 41: Piæ associationes ad fidei propagationem).

848. **Communicatio cum infidelibus.**

Per se communicatio in rebus civilibus et politicis fideli licita est, prout passim fit ab omnibus, remoto semper perversionis periculo (quod tamen in nimia familiaritate ac famulatu timeri debet). At communicatio in rebus spectantibus ad religionem graviter omni jure prohibetur; esset enim quædam exterior professio et probatio falsæ religionis. Attamen secluso scandalo, perversionis periculo ac peculiari prohibitione, non est mortale eorum adire synagogas, nuptiis interesse, ac sepulturæ. Imo nullum peccatum, consuetudine interveniente vel rationabili causa (*S. Alph.*, l. II, n. 18).

849. Q. *Quid si infedelis converti velit?*

R. Si converti velint *infideles* qui paganismum profitentur, motivis credibilitatis existentia divinæ Revelationis eis ostendatur, nec non existentia Ecclesiæ.

Quod si *judæi* sint cum quibus congredi theologus debeat, depromet ex veteris Testamenti libris et vaticiniis in iis contentis quæ Messiæ promissionem, expectationem, epochas, munia prædicant, eaque conferendo cum novi Testamenti libris ac historia, adimpleta in Christo Jesu fuisse patefaciat (v. *Scavini*, l. II, n. 841).

850. **Hæresis.** Est *error voluntarius et pertinax Christiani contra aliquam veritatem fidei catholicæ.* Itaque hæresis in infideli non obtinet; christianus vero ut hæreticus dici possit, necesse est ut erret, ut in aliquo fidei articulo erret, ut erret sciens volens, seu pertinaciter. Pertinaciter autem errare non est acriter errorem tueri; sed est illum velle retinere etiam postquam contrarium est sufficienter propositum ab Ecclesia.

Qui dubitat de aliquo articulo fidei postquam scit esse ab ecclesia definitum hæreticus est; nam putat non esse certum quod Deus revelavit. Non tamen esset hæreticus si dubitaret an aliquid sit dogma fidei seu definitum uti tale (*S. Alph.*, l. II, n. 19).

851. **Divisio.** Hæresis dividitur: 1) In materialem et formalem. *Formalis* est error voluntarius et pertinax circa aliquam veritatem catholicam. *Materialis* est, qua quis aliquid credit fidei contrarium, sed tale esse invincibiliter ignorat.

2) In *mere internam*, quæ ita latet in mente, ut nullo externo signo manifestetur. In *mere externam*, qua quis nonnisi ore vel facto fidem negat, cum tamen eam adhuc in corde retineat. In *internam* et *externam simul*, quæ et interius et exterius manifestatur.

3) In *occultam* quæ nemini aut paucis innotescit; et in *manifestam* quæ patet compluribus. Verum hæresis materialis et externa tantum non est vera hæresis.

852. **Gravitas.** Hæresis est gravissimum peccatum; cum expellat fidem, sine qua impossibile est placere Deo. Imo est maximum peccatum in specie infidelitatis, quia est positivus, et maxime voluntarius contemptus Auctoritatis divinæ: et sic est immediate ac directe contra Deum. Imo secundum quod pertinaciam importat est, ex d. Thoma, species peccati in Spiritum Sanctum, quia est impugnatio veritatis agnitæ.

Qui tamen lapsus est in hæresim, verius non tenetur explicare qualis ea sit, neque quot fidei articulos uno actu denegaverit; nam objectum fidei formale unicum est, nempe veracitas Dei revelantis.

853. Q. 1. *Ad quem pertinet de hæresi cognoscere et judicare?*

R. Cum hæresis sit crimen contra Religionem, judex legitimus non est, nisi Ecclesia. Nempe:

1) Pontifex pro toto orbe, et Congregatio Cardinalium generalium Inquisitorum ideo instituta.

2) Episcopus pro sua Diœcesi, cui demandatum est gregem suum a venenatis pascuis avertere. Imo ei facta est delegatio a Pontifice etiam contra Regulares exemptos, si opus sit. Ut tamen de hæresi cognoscat Episcopi Vicarius, commissionem ab eo accipere debet.

3) Vicarius Capitularis, Sede vacante: huic tamen probabilius negant auctoritatem procedendi contra exemptos, sine speciali Pontificis delegatione. Quia ipse non succedit Episcopo, nisi in iis, quæ

sunt de jure ordinario: non autem in jurisdictionem delegatam, uti est quæ a Tridentino tribuitur Episcopis *tanquam Sedis Apostolicæ delegatis.*

854. **Pœnæ in hæreticos.** Sunt 1) Excommunicatio latæ sententiæ speciali modo Pontifici reservata ex Constit. *Apostolicæ Sedis* (v. supra n. 560).

2) Tum inhabilitas ad Beneficia obtinenda: et hæc statim incurritur: tum privatio Beneficiorum, si quæ jam fuerint collata. Quantum ad titulum privatio contingit ipso facto, unde statim fructus cessant, ex jure canonico. Sed quantum ad possessionem requiritur sententia declaratoria saltem criminis ex S. Concilii Congregatione.

3) Privatio jurisdictionis spiritualis quoad nominatim excommunicatos. Item privatio sepulturæ ecclesiasticæ. Illi vero qui mandant seu cogunt tradi sepulturæ ecclesiasticæ hæreticos notorios, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, non tamen reservatam (v. supra n. 620) (1).

Quas pœnas incurrunt etiam hæreticorum receptatores, fautores, defensores eisque credentes (*de quibus vid. supra* n. 561). Ut tamen pœnæ incurrantur, oportet ut hæresis sit formalis cum pertinacia et aliquo modo externata, etsi nemine audiente. Quare pœnas non incurrit qui hæresim intra mentem tenet, vel qui exterius eam manifestans, intus dissentit; a fortiori qui manifestat hæresim suam ad consilium petendum, quia non manifestat animo errorem profitendi. In hisce porro casibus poterit hæresis absolvi a quocumque confessario nisi adhuc sit casus in ejus Diœcesi reservatus (*S. Alph.*, l. VII, n. 300).

855. **Hæreticorum denuntiatio.** Quilibet persona cujuslibet dignitatis et gradus, si sciat aliquem esse hæreticum vel de hæresi suspectum (2), generatim loquendo sub gravi tenetur illum denuntiare Episcopo vel Inquisitori ex Constitutione *Noveritis* Nicolai III

(1) Quando absolvitur ab excommunicatione, tolluntur etiam aliæ inhabilitates. Id etiam notandum est: quando a superiore datur inferiori facultas ab hæresi absolvendi, addi solet in rescripto: *Servatis de jure servandis*, quæ indicant pœnitentem non tantum esse obligandum ad abjurandam hæresim, sed etiam ad complices denuntiandos (si opus sit), libros hæreticos, cui de jure tradendos, scandala reparanda, damna resarcienda, occasiones fugiendas, etc.

(2) Etsi olim plurima crimina hanc suspicionem ingerebant, attamen hodie invaluit consuetudo, illos tantum uti de hæresi suspectos esse denuntiandos:

1) Confessarios ad turpia sollicitantes; vel sigillum frangentes, si tamen (ex communiori ac probabili sententia) per errorem doctrinaliter teneant illud non obligare, vel non ita rigorose. — Salmanticenses extendunt etiam ad sacerdotes pluries in die, vel non jejunos celebrantes.

2) Voto solemni obstrictos si matrimonium contrahant. Item reos polygamiæ simultaneæ. Item sæculares Missam celebrantes vel Confessiones audientes.

3) Superstitiosos, si superstitio sit cum conscientia peccati, ac veram de hæresi suspicionem fundet, ut evenit si in ea misceantur res sacræ, v. g. Oleum sanctum, Hostia consecrata; vel ex superstitione effectus eveniat; aut qui alios

et ubi non viget hæc Constitutio, saltem ex lege naturali ad avertendum grave ac publicum damnum.

Hæc autem denuntiatio fieri debet nulla præmissa correctione fraterna, etsi hæresis probari non possit, etsi hæreticus jam ab alio sit denuntiatus, vel mortuus, vel emendatus, etsi crimen notum sit sub secreto commisso; et sub juramento. Idque ex pluribus S. Sedis decretis; hæresis enim serpit ut cancer et semper vergit in damnum commune spirituale; ideoque regulariter nec excusat a denuntiatione neque incommodum grave (*S. Alph.*, l. VII, n. 248).

Dixi generatim loquendo; nam obligatio cessat: 1) Si quis eam per se facere nequit, vel quin etiam se ipsum hæreticum manifestet. 2) Si nulla spes punitionis eluceat; nam ad opus inutile nemo tenetur. Uti esset in iis locis, ubi hæretici catholicis permixti sunt, vel ubi (ait cl. Alasia) tanta est male sentientium de Religione multitudo ut eos superior nullimode punire queat, prout hodie in omni fere regione evenit. — Hoc autem non currit de ecclesiasticis si qui hæretici vel de hæresi suspecti habeantur; illis enim facilius valent providere Episcopi, et damno occurrere spirituali populorum; ideo in omni casu puto eos denuntiandos esse. Item est, si agatur de dogmatizantibus qui Episcopo sunt omnino denuntiandi ut provideat gregi saltem opportunis instructionibus, optimorumque librorum diffusione et similibus.

856. **Communicatio cum hæreticis**. Si hæreticus est specialiter et nominatim excommunicatus, non licet cum illo in ulla re communicare; exceptis excipiendis a jure, ex dictis de *Censuris*. Si vero non sit taliter excommunicatus, licet cum illo communicare in *rebus civilibus* et *politicis*, sæcluso tamen periculo scandali ac seductionis. — In divinis autem communicare sub gravi prohibitum est; hinc illud Apostoli: *Hæreticum hominem devita;* esset enim quædam exterior approbatio falsæ religionis, etiam remoto scandalo ac subversionis periculo (*S. Alph.*, l. II, n. 19).

Resolve I. Non licet Sacramenta extra necessitatem extremam ab eis recipere, ut declaravit Congregatio S. Officii. Constituit tamen tolerari posse, ut schismatici comitentur funera nostra, causa honoris civilis tantummodo. Item per se licitum est catholico, secluso scandalo, interesse convivio nuptiali hæreticorum, aut eorum funera comitari; id enim est officium mere civile. Vel etiam eorum templa adire ad ea simpliciter invisenda, cum nullus celebratur ritus.

ex professo de superstitione instrueret. Item si intercedat pactum expressum cum dæmone; secus disputant. Item blasphemos hæreticales.

4) Hæreticorum denuntiationem dissuadentes, nisi fiat ex amicitia. Item hæreticos denuntiare negligentes, si teneantur ex officio denuntiare.

5) Sectis clandestinis nomen dantes, quorum occulti duces sunt denuntiandi sub pœna excommunicationis; vid. supra n. 599. (*S. Alph.*, l. III, n. 27; l. VII, n. 249).

II. Non licet regulariter catholicis hæreticorum aut schismaticorum concionibus, baptismis et matrimoniis interesse, cum sit in rebus sacris participare. Diximus *regulariter*, nam ex usu id permittunt, si fiat sine ullo pravo fine.

Verum aliter est: 1) Si adsit scandalum, quod in frequentia abesse nequit; 2) Si hæretici nostra præsentia firmentur in suis erroribus putantes nos illos approbare; 3) Si adsit periculum perversionis; 4) Si data sit specialis prohibitio: sane hodie in tanta hæreticorum procacitate, et catholicorum morum dissolutione, cum vehemens sit subversionis periculum, merito plures Episcopi sub reservatione prohibent accessum etiam ob solam curiositatem ad protestantium cœtum ubi de religione agitur, etsi in plateis (1).

857. *An liceat cum hæreticis de religione disputare?*

R. Disputatio publica coram populo vel pluribus de civitate fieri nequit sine Pontificis venia; *quia plerumque* (ait Congreg. de Propaganda) *vel ob loquacitatem, audaciam aut circumstantias populi acclamantis veritas, falsitate prævalente, opprimitur.*

Disputatio vero privata seu coram paucis auditoribus jure canonico laicis est prohibita: sed ut communius docent cum Suarez, si fiat absque Episcopi venia, cujus est judicare de disputantis peritia, et disputationis utilitate. Ecclesiasticis vero permittitur, si sint valde periti, et prudenter judicent hæreticum provocare ad disputationem desiderio cognoscendæ veritatis. Secus debent se abstinere excusando se bonis verbis et illum ad apologistas mittendo etc.; et id ordinarie conveniens est; qui enim quærunt sincero corde veritatem, non disputare sed potius instrui petunt (v. *Scavini*, l. II, n. 925).

Si igitur hereticus converti velit, eum pastor benigne excipiat. Et si sit hæreticus tantum materialis doceat eum necessaria fidei necessaria catechismum diœcesanum adhibendo; et ita eum præparet. Dein episcopum consulat quoad abjurationem emittendam, circa baptismi renovationem si opus etc.

Si vero sit hæreticus *formalis*, Dei auxilio innixus (quod in omni casu semper implorare debet) difficultates dissolvat, ordine retento quem Tractatu *De Locis Theologicis* ferme omnes sequuntur. Agat

(1) Quoad Italos qui se conferunt in regiones hæreticorum hæc specialia præcepit Clemens VII Constitutione *Cum sicut*:

1) Ut nemo habitet in locis hæreticorum, si ibi non extet aliqua Ecclesia catholica, ubi liberum sit ritus nostros exercere.

2) Ne matrimonium cum hæreticis ineant sine Pontificis licentia; ne eorum sepulturis intersint; nec filios eorum, nisi baptizentur a sacerdote catholico, levare præsumant de sacro Fonte; neque vicissim filios proprios levari sinant ab illis. Item neque utantur medicis hæreticis, si adsit copia medici catholici idonei.

3) Ut discessuri ad loca prædicta, per Parochos serio admoneantur de fide catholica retinenda, de Ecclesiæ præceptis observandis et Sacramentis percipiendis; et (quoad potest) de earum rerum attestatione referenda.

de unitate et necessitate fidei, de notis Ecclesiæ, de sensus privati absurditate, de dogmate Primatus Pontificis ceterisque in quibus hæretici a nobis discordant.

Caveat semper, ne per inanes controversias traducatur, ne libros aut alia objecta magni pretii commodet, ne sese nimis eidem familiarem exhibeat. Uno verbo ne faciat quoad factum nollet, si hæreticus iste conversionem non perficiat. Quod si convertatur, semel in Ecclesia receptum non deserat, sed in fide confirmet.

(V. *Scavini*, libro II, n, 841, et l. IV, append. 28, *ubi agit de causis apostasiæ et de hæresis abjuratione*),

858. **Apostasia a fide**. *Est totalis defectio seu recessus a fide christiana per Baptismum suscepta.*

Quamvis pauci sint qui ex professo et expressis verbis religioni valedicant, ast frequentissime inveniuntur luctuosis hisce temporibus qui æquivalenter hoc delicto se inquinant, ut sunt increduli, pantheisti, sceptici, sansimoniani et alii hujus furfuris, etsi aliqui istorum larvam revelationis fingant agnoscere, ut se christiano sub nomine tegant. Huc maxime revocantur *liberi cogitatores.*

Apostasia a fide verius non differt essentialiter ab hæresi: quod enim apostata valedicat toti fidei, hæreticus autem non ex toto, non diversificat speciem, sed facit tantummodo differentiam secundum magis et minus in eadem specie; ideoque iisdem subjicitur pœnis (*De quibus*, n. 560).

Apostatæ a fide ad pœnitentiam redeuntes non tenentur ad abjurandum publice coram infidelibus. Sufficit ut apostasiam abjurent coram fidelibus abstinendo ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium si protestativum falsæ religionis ex *S. Officii* Congr.

859. *Sub qua pœna* (quæres) *prohibetur dare nomen sectis?*

R. Constitutio *Apostolicæ Sedis* prohibe sub excommunicatione speciali modo Pontifici reservata aliisque pœnis contra hæreticos si nomen detur sectis hæreticorum aut apostatarum, ut est secta luterana, anglicana, etc., et illorum qui dicuntur *liberi cogitatores*; qui nempe licet baptizati eo perfidiæ deveniunt, ut non solum catholicam fidem, sed omnem religiosam auctoritatem superbe ejiciant.

Prohibentur autem sub excommunicatione simpliciter tantum Papæ reservata, si nomen detur aliis sectis, quæ contra Ecclesiam vel legitimas potestates seu palam seu clandestine machinantur. Item est de iis qui iisdem sectis favorem præstant (v. *Scavini*, nn. 560 et 599).

Art. 2. De libris prohibitis.

860. **Qui prohibentur Libri.** Ii libri subjiciuntur Ecclesiæ prohibitioni, in quibus noxia pascua continentur: vel etiam quibus abuti possumus, uti sunt libri in se optimi; attamen attentis pecu-

liaribus temporum, personarumve circumstantiis sine nocumento non possunt indiscriminatim permitti, nisi sub datis cautelis. Uti patet de sacra Scriptura in linguas vernaculas versa, ob facilem abusum, uti constat ex quotidiano protestantium exemplo.

Attamen qui generatim prohibentur libri, ideo prohibentur quia pravam doctrinam continent. Et de his maxime agendum est.

861. Q. 1. *An Ecclesia possit prohibere libros noxios?*

R. Si Ecclesiæ Præsulibus fidelium cura et directio a Christo Domino concredita est: *Pascite qui in vobis est gregem Dei; attendite vobis et universo gregi*, etc., consequens est ipsos potestatem habere independenter ab omni humana auctoritate, bona pascua ovibus designandi easque arcendi a noxiis. Quid autem magis noxium quam pravi libri, quos merito vocare possumus cum divo Basilio *cibos animarum?*

Si dictante Apostolo *corrumpunt bonos mores colloquia prava*, quid de pravis libris dicendum erit, qui semper nobiscum adsunt, nobiscum domi sedent, et eorum penetrant cubicula, ad quæ improbo auctori aditus non pateret? Nil ergo mirum si Patres horum librorum lectionem jugiter prohibuerint, eosque comburendos præceperint exemplo Apostolorum; si Concilia ac Pontifices Congregationes statuerint ad libros examinandos, et pœnis mulctarint qui pravos legerent aut retinerent. Vel ipsi gentiles putida scripta execrabantur, et ex historia passim constat (S. Alph., *cel. Dissert. hac de re,* l. I, append. 3. Item plura disserit Scavini, l. II, nn. 825, 930 etc., l. IV, n. 186, append. 26).

862. Libros noxios prohibere spectat ad R. Pontificem pro toto orbe, qui ad hoc utitur ordinàrie opera S. Congregationis S. Officii. et præcipue Congregationis *Iudicis* ideo institutæ, et aliquando ipse immediate illos prohibet speciali Constitutione aut Brevi.

Sed pro sua Diœcesi potest etiam Episcopus libros prohibere, imo tenetur, cum ejus munus sit ut gregem suum sana doctrina pascat. Hac de re S. Indicis Congr. jubente Pontifice episcoporum zelum urget (24 aug. 1864, et maxime 2 apr. 1873). Quæ quidem prohibitio per se obligat sub gravi, cum agatur de re gravi.

363. Quod de libris idem valet de pravis foliis (*gazzette*); quæstio enim non est de forma, sed substantia: et ubicumque invenitur error, profligandus est. Hinc Pius IX Encyclica *Nostis* (1849) Episcopos hortando ad fideles avertendos ab omni pestifera lectione, signanter nominat *impios libellos*, *ephemerides ac pagellas* (v. plura supra n. 565).

864. A solo autem R. Pontifice, vel a Congregationibus S. Officii aut Indicis licentia impetranda est legendi libros per ipsum Pontificem vel Congregationes prohibitos: generatim enim illius est permittere cujus est vetare. Ab Episcopo autem licentia petitur pro legendis libris ab ipso vetitis.

865. **Resolve.** 1) Sub custodia libros prohibitos caute retineamus providentes insuper ne post nostram mortem in omnium hæredum manibus veniant, cum id esse nequeant sine maxima animarum pernicie, experientia teste.

2) *Libri prohibiti non sunt domino reddendi, si eos retinendi facultatem non habeat etsi illos petat*, ne detur occasio transgrediendi legem. Excipe si nequeant denegari sine gravi incommodo, ut si inde rixæ, blasphemiæ, lites; tunc ipse dominus videat. Attamen levis contristatio vel timor dissolvendæ amicitiæ non censetur ratio de se sufficiens, saltem plerumque.

3) Non ille tutus potest legere qui licentiam obtinuit, si satis firmus non sit in bono proposito; quia lex naturæ est, ut nemo se peccandi discrimini committat. Si tuti esse velimus non curiositas nos debet impellere ad impetrandam librorum prohibitorum licentiam eosque legendos; sed necessitas, vel sane gravis utilitas, habita videlicet ratione muneris nostri et status.

4) *Qui moraliter certus est, nullum sibi imminere perversionis periculum legere non potest absque licentia libros prohibitos.* Est sententia communissima et sequenda; finis enim prohibitionis non solum est, ut damnum evitetur conscientiarum, sed etiam ne detur hæreticis aut aliis improbis scriptoribus ansa perniciosissima malos libros evulgandi; unde nunquam cessat omnino finis adæquatus prohibitionis. Adde neminem quantumvis pium ac doctum tuto posse confidere, quod nullum detrimentum capiat ex tali lectione, maxime si elaborato stylo ac captioso (ut solet) liber si conscriptus, et zelum ac caritatem ostentet.

5) Quotidiana experientia testis est; qui Diaria irreligiosa vel exsolatio legunt, sensim sine sensu, illorum induunt spiritum in male judicando, in ecclesiæ præcepta parvipendendo etc. Adde scandalum quod dant ceteris tali lectioni vacando; idque fortius dicendum est de ecclesiasticis. Væ qui propria pecunia concurrunt ad talia impia scripta sustinenda, propaganda! Væ qui tales ephemerides vel coram ipsis sæcularibus legunt; imo vel in ipsis publicis officinis; et quod lacrymis dignum est, risu excipiunt illorum contra Deum, religionem ac personas sacras cachinnos atque calumnias.

6) Privati debent confessarii mandatis obsequi in his quæ lectionem librorum vel ephemeridum respiciunt. Sacra enim Officii Congregatio 1832 ad Helvetiæ Episcopos interrogantes: *An fideles salva conscientia legere possint ephemerides vel libros qui censuram Ordinarii non subierunt?* respondit: *Recurrant ad confessarium* (nempe ut sciant an talia diaria vel libros tuto legere valeant). Confessarius vero debet Episcopi directionem sedulo inquirere; et semper præ oculis habere monitum S. Alphonsi: *In hac re expedit ordinarie rigidiores opiniones sequi;* nam lectio subvertit cor.

866. Q. 2 *Quid si opus prohibitum in plures tomos sit distributum? an omnes sint prohibiti, si error in uno eorum dumtaxat contineatur?*

R. Disputant; sed videtur dicendum cum Lugo; si operis argumentum divisionem recipiat, ut historia, dictionaria, negative. Si seus affirmative, nam in primo casu diversi tomi ab invicem diversi sunt, et singuli eorum subsistunt per se; secus vero in secundo casu.

867. **Pœnæ in legentes et retinentes libros vetitos.** Omnes et singuli scienter legentes sine auctoritate Sedis apostolicæ libros apostatarum et hæreticorum hæresim propugnantes, necnon libros cujusvis per Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes, ex Const. *Apostolicæ Sedis* Pii IX, præter gravem culpæ reatum incurrunt in excommunicationem speciali modo Pontifici reservatam.

Qui vero legunt vel retinent ceteros libros quacumque alia ratione prohibitos, peccant tantum, at mortaliter; quia transgrediuntur gravissimum Ecclesiæ præceptum cum maximo spirituali suo detrimento. Hodie igitur libri prohibiti dividuntur in duas classes, nempe in libros prohibitos sub culpa et pœna, et in libros sub culpa solummodo prohibitos (v. n. 562).

368. Q. 1. *Quid de libris vulgo* Romanzi?

R. Hac de re hæc præ oculis habenda sunt:

I. Qui componunt libros graviter obscœnos, mortaliter peccant; multis enim præbent occasionem ruinæ spiritualis. Item mortaliter peccant librarii, qui eos exponunt et occurrentibus vendunt. Libros autem hujus generis etiam ex levitate, curiositate vel recreationis causa legere, est regulariter mortale; quia ex se nati sunt sensus commovere et flammas impuras accendere. Hac de re magistri, genitores, superiores communitatum sedulo invigilent; pravorum librorum consectaria in juvenibus immedicabilia sunt (*v. plura monita apud Scavini*, l. II, n. 332).

II. Alii sunt libri amores licitos vel illicitos describentes, qui ad libidinem graviter non excitant, nec sensus adeo commovent; ideo qui secluso scandalo, illos ex sola curiositate legunt, mortaliter non peccant. Imo neque venialiter qui ob causam legitimam, v. g. ad discendum id faciat. Attamen si agatur de ecclesiasticis raro istiusmodi lectioni vacare possunt sine peccato; nam inde (experientia teste) tœdium pietatis, studiorum neglectus, extinctio spiritus ecclesiastici et scandalum.

III. Qui libros non graviter obscœnos componunt, sæpe mortaliter peccant; quia multis præbent occasionem ruinæ, sine ratione sufficienti. Non ita semper graviter peccare videntur qui eos vendunt; cum enim multi eos absque peccato saltem mortali legere possint, eo ipso ementes, exceptis excipiendis, supponi possunt habere justam causam tales libros emendi.

869. Q 2. *An liceat dominis hospitiorum (vulgo* caffè, bazar, trattorie) *quævis folia publica hospitibus legenda exhibere?*

R. Possunt ipsi exhibere quæ de rebus politicis tractant, nec videntur teneri ad rejiciendum folium aliquod ex eo quod interdum aliquid minus rectum quoad Religionem vel mores contineat.

At admittere non possunt ea, quæ hæresim propugnant; vel evidenter, directe, et ordinarie sunt Religioni et moribus adversa etiamsi propterea hospites ad ipsos confluere desinant. Agitur enim de damno gravissimo, spirituali ac publico; unde eorum diffusioni cooperari non licet, quacunque de causa. *Gury.*

870. Q. 3. *Ad qui tenetur qui habet libros prohibitos?*

R. Juxta Bullam Julii III *Cum meditatio*, et Constitutionem Pii IV *Dominici gregis*, tenetur eos, sub gravi, tradere quamprimum Inquisitoribus vel Episcopis (sufficit etiam tradere habenti licentiam prout in usu est). Et Alexander VII damnavit propositionem: *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri.*

Diximus: *Tradere*, nam licet communiter a censura (si quæ lata est contra retinentes), excusetur qui librum vetitum comburit, quia sic cessat illum habere; præceptum est tamen, ut tradatur. Attamen hodiernis moribus rem accomodando plures concludunt: si libri prohibiti tales sint ut evulgentur passim qui ideo a superioribus satis dignoscuntur, poterunt flammis tradi. At si non ita cogniti habeantur et nimia pravitate redoleant, omnino sunt consignandi; nam maxime interest, quod superiores sciant quæ fidelibus nova propinentur venena, ut antidotum præparent. Ceterum non sufficit librum in folia discerpere, obvolvendo medicinas, salsamenta, etc.; sed tradendus vel comburendus.

Art 3. — De Biblismo, Indifferentismo, Protestantismo.

871. **Biblismus**. Nemo ignorat per totum orbem audacissime vagari quasdam hominum societates, quas *Biblicas*, vel etiam *Biblismum* appellant. Quæ contra Ecclesiæ regulas libros sacræ Scripturæ vulgaribus quibusque linguis translatos et sæpe etiam perversis explicationibus præditos, non cessant ubicumque diffundere sine numero, vel gratis elargiendo vel minimi vendendo.

Quorsum hæc? Non alio fine, quam ut omnes fideles assuescant sacras Paginas privato judicio interpretari, sicque *Evangelium Christi Domini, hominis fiat Evangelium, aut quod pejus est Evangelium diaboli*, ut scribit d. Hieronymus.

In Biblicas societates eliminandas toti fuerunt Pius VII, Leo XII, Gregorius XVI et Pius IX: qui omnes declarant gravissimi coram Deo et Ecclesia criminis reos fore qui alicui earundem societatum dare nomen, aut operam suam commodare seu quomodocunque eis favere præsumserit. Quo quidem gravi peccato etiam se commacu-

lant omnes talia Biblia legentes (vid. Scavini, l. IV *App.* 30, *ubi invicte diluit protestantium errores de sacrorum Bibliorum lectionis necessitate; et apposite disserit de versione I. Diodati*).

872. *An* (quæres) *saltem legi possit versio Bibliorum in lingua vulgari, si facta sit a catholicis viris?*

R. Si tales versiones editæ sunt cum adnotationibus desumptis a sanctis Ecclesiæ Patribus, doctisve ac catholicis viris conceduntur; nullum siquidem tunc est falsæ interpretationis periculum. Si vero agitur de versionibus licet genuinis, sed sine debitis adnotationibus, prohibentur. Hinc ad quæsitum: *Utrum permittenda impressio versionis antiqui et novi Testamenti exaratæ per Rev^m^ Antonium Martini sine textu latino, et sine notis*, Sacra Indicis Congregatio respondit: *Negative.*

Est autem notandum libros S. Scripturæ et eorundem adnotationes et expositiones sine approbatione Ordinarii evulgari prohibitum esse sub excommunicatione latæ sententiæ nemini reservatæ ex Constit. *Apostolicæ Sedis (Vid.* n. 624).

873. **Indifferentismus** (alio nomine *tolerantismus*). Alius est *civilis* et *politicus*, quo scilicet Princeps diversas religiones in sua ditione tolerat. Alius *religiosus* seu *theologicus*, qui omnes religiones æque bonas tenet ac tuetur.

Primus potest permitti ad majora cavenda mala: *Quamvis infideles*, ait d. Thomas, *in suis ritibus peccent, tolerari possunt;* non tamen eos probare aut fovere. Quod item valet de hæreticis, quos lex Status permittere seu tolerare potest in necessitatis casu, ut cum catholicis in eodem civili consortio convivant. Diximus ad majora evitanda mala et necessitatis casu. Nam ob periculum perversionis Ecclesia suos filios arcere non destitit ab istorum consortio. Ideo catholicus princeps videat ne in religionis perniciem hanc tolerantiam plus æquo extendat.

Secundus qui in Religionis negotio facit unicuique libertatem, ut quæ sibi verior sententia visa fuerit, eam teneat, absurdissimus est: cum enim veritas una sit et indivisibilis, quicunque cum ipsa non est, falsitatem sectatur. Et habemus ex ipsius Salvatoris testimonio, eos *esse contra Christum, qui cum Christo non sunt.* Repugnat enim bonum et malum, verum et falsum æqualiter consociare: hinc Pius IX damnavit in Syllabo propositionem sub n. 77: *Ætate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tanquam unicam Status religionem, ceteris quibuscumque cultibus exclusis* (*vid. Scavini*, l. IV, n. 255).

874. **Protestantismus.** Notus est pravorum conatus qui diabolicum iniere consilium de italis populis ad protestantismum traducendis. Huc respiciunt bibliorum in lingua vulgari diffusiones, evul-

gatæ ephemerides, ac liberculi, pecuniarum elargitiones, theoretica prædicatio etiam privatis in domibus, matrimonia mixta, calumniæ ac dicteria, etc. Pius IX anno 1849, Encyc. *Nostis* ad periculum eliminandum Præsulum curas excitat, et remedia suggerit; nempe:

1) Populum de paratis sibi insidiis edocere, et diligentissime in doctrina christiana instruere. Animarum autem curatores illud speciale dogma singulis inculcent, *sine fide catholica impossibile esse placere Deo, et æternam consequi salutem.*

2) In orationibus publicis fideles laicos una cum Clero peculiares identidem Deo gratias agere pro accepto catholicæ Religionis beneficio, suppliciter eum exorando, ut illud *in regionibus nostris tueri et inviolatum conservare dignetur.* Et præstat, ut omnes Confirmationem tempestive suscipiant ad fortiter pugnandum, et sæpius Pœnitentia atque Ss. Eucharistia sese muniant.

3) Ordinariæ prædicationi adjungere interdum extraordinaria spiritualium Exercitiorum et Missionum subsidia. In quibus satagant blasphemiarum horrorem inspirare, et alia graviora scelera cum magno scandalo conjuncta eliminare, uti sunt concubinatus notorii, violatio dierum festorum et præcepti ecclesiastici circa jejunia et similia.

4) Viros sana doctrina præstantes inflammare, ut contra libellos impios, ephemerides et pagellas *mendacii, calumniarum et seductionis plenas,* alios facilis evulgationis et sanæ doctrinæ libros et diaria de ipsorum Episcoporum approbatione inter fideles diffundant.

5) Tandem venerationem et observantiam fovere et alte defigere erga supremam Petri Cathedram, ubi sedet verus Christi Vicarius, totius Ecclesiæ Caput, atque omnium christianorum Pastor et Doctor infallibilis (1).

DISPUTATIO SECUNDA

De Spe.

875. **Spes.** *Est virtus theologica per quam certa cum fiducia beatitudinem æternam et media illius consequendæ a Deo expectamus.*

876. **Divisio.** Spes alia est habitualis, alia actualis. Et alia viva vel mortua. *Habitualis* est habitus nobis a Deo infusus actuum spei

(1) Præstet ut ecclesiastici et præcipue parochi aliquam catholicam ephemeridem sibi comparent, in qua veritas strenue solidisque defenditur argumentis, et refutantur errores qui passim disseminantur (*Scav.* l. I, n. 614). — De aliis fidei impedimentis v. item *Scavini* l. II, nn. 838 et seqq. et maxime l. IV, Append. 22, et 23, ubi plura de *cæsarismo, atheismo, materialismo, naturalismo, rationalismo, liberalismo, pantheismo, traditionalismo, progressismo, socialismo, radicalismo, communismo,* etc.

elicitivus. *Actualis* est ea quæ actus elicit, quibus æternam beatitudinem expectamus et media ad ipsam.

Viva est quæ in subjecto conjuncta est cum gratia sanctificante. *Mortua* quæ caret hac gratia.

877. **Obiectum.** *Materiale primarium*, quod primo sperare debemus, est Deus ipse juxta illud Domini (Gen. 15): *Ego merces tua magna nimis.* — Objectum vero *materiale secundarium* sunt auxilia divinæ gratiæ et opera nostra divino isto auxilio peragenda. Hinc Apostolus: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ.*

Objectum *formale* sive motivum, propter quod sperare tenemur, alii dicunt esse Dei misericordiam, alii omnipotentiam, alii promissionem et fidelitatem. Censeo hæc simul constituere objectum spei formale: *misericordia* nempe nos movet ad Dei desiderium; *omnipotentia* erigit animum ad prosequendum bonum arduum; *promissio* denique et *fidelitas* efficiunt, ut certa cum fiducia salutem æternam ejusque media expectemus (*S. Alph.* l. II, n. 21).

878. Q. 1. *An spes Theologica certa sit?*

R. Hoc sensu spes Theologica certa est, quod ex parte Dei innitatur infallibili ejus promissioni. Hinc illud: *Scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est.*

Non est autem certa in sensu hæreticorum, quod nempe ex parte hominis excludatur timor ille salutaris et moderatus, qui nascitur ex opinione propriæ infirmitatis, et quo Deus voluit nostram nos salutem operari, clamante Apostolo: *Cum metu et tremore vestram salutem operamini.*

879. Q. 2. *An spes Theologica sit necessaria?*

R. Spes Theologica necessaria est in adultis.

1) Necessitate *medii*; nam si agatur de justis, spe indigent, ut possint gratiam ad perseverandum postulare: *Qui enim hæsitat, non æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.* Si de peccatoribus, ea ipsi indigent, ut se ad justificationem disponant.

2) Necessitate *præcepti*; nam legitur Ps. 61: *Sperate in (Deo) omnis congregatio populi.* Hinc Alexander VII damnavit propositionem: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actus fidei, spei et caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium* (1).

(1) Spes: 1) Non est in beatis, cum jam gloriam possideant. Neque dicas beatos sperare corporis resurrectionem; id enim in illis non habet rationem veræ spei. Nam hæc gloria non est quid arduum et futurum beatis qui illam cum tranquillitate expectant; habentes enim gloriam animæ, habent jam certam nec arduam gloriam corporis. — 2) Non est in damnatis; nam *mortuo homine impio, nulla erit ultra spes* (Prov. 11). — 3) Non est in hæreticis, cum fide careant, quæ est fundamentum spei. Est tamen spes: 1) In animabus purgantibus; quia etsi de beatitudine obti-

880. Q. 3. *Quandonam obligat præceptum spei?*

R. Obligat *per se* initio usus rationis, in mortis periculo, sæpius in vita, prout supra docuimus de necessitate fidei.

Obligat vero *per accidens* quando necessarium est sperare vel ad debite orandum, vel ad vitandam tentationem, vel ad aliud simile. In quibus tamen occasionibus sæpe non erit necessarium formalem actum spei elicere, sed satis erit id facere in quo virtualiter ipsa includitur spes. *Suarez.*

881. Q. 4. *Quid opponitur spei?*

R. Duo spei opponuntur: desperatio et præsumptio.

1) *Desperatio.* Est *diffidentia assequendi beatitudinem et media ad illam necessaria.* Si sit cum plena deliberatione est mortalis; siquidem magnam injuriam irrogat divinæ misericordiæ, et homini nocumentum grave, ab ipso subtrahens anchoram salutis. — Desperatio ordinarie oritur ex luxuria, acedia, melancholia, ac scrupulis; præstat ergo ut confessarius hisce vitiis remedia præbeat, si velit suum penitentem liberare a peccato desperationis, quod adeo periculosum est; nam semel sublata spe, homines præcipites ruunt. Item plurimum facit consideratio bonitatis Dei, recordatio illorum qui post gravissima peccata fidentes in Deo veniam consecuti sunt; devotio singularis erga B. Virginem, peccatorum refugium atque spem miserorum, etc.

2) *Præsumptio.* Est *inordinata fiducia beatitudinis obtinendæ sine mediis a Deo ordinatis.* Dupliciter autem præcipue committitur: 1) Si præsumas propriis viribus vitam æternam obtinere. 2) Si eam expectes sine labore ex sola Dei misericordia.

Etsi præsumptio veniale peccatum esse possit ex parvitate materiæ, de se tamen mortale est, tum quia præsumptuosus Dei mandata contemnit nolens ea suscipere; tum quia negligit necessaria salutis. Causæ præsumptionis præcipuæ sunt superbia et ignorantia.

882. **Resolve.** 1) Esset peccatum præsumptionis, si quis ideo facilius peccaret, quia tam facile plura remittuntur peccata, quam unicum. Secus autem si quis facilius peccata multiplicaret ex facilitate confitendi; etsi hæc sit prava dispositio.

2) Qui vult in peccato perseverare usque ad mortem sperans fore, ut se illo temporis puncto pœniteat, licet difficulter excusari possit a peccato gravi contra caritatem erga seipsum, cum se exponat evidenti periculo damnationis, imo et contra Deum, cujus amicitiam floccifacit;

nenda certæ sint, ea tamen et absens est et ardua obtentu. Id tamen alii negant; nam purgantes animæ de eorum beatitudine revera certissimæ sunt. Habent tantum spem ut citius liberentur — 2) In justis viatoribus, justi enim operantur expectantes beatitudinem — 3) In catholicis peccatoribus; nam spei opponitur sola desperatio ac præsumptio. Hinc ex Tridentino peccatores *ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore.*

non peccat tamen contra spem, quia revera spem habet se pœnitendi. Excipe nisi spes ipsa sit motivum seu ratio peccandi (*S. Alphonsus*, l. II, n. 21).

3) Est grave contra spem cupere perpetuo vivere; quia est sistere in vita temporali, ut in ultimo fine. Non est tamen per se contra spem ex tædio mortem exoptare; quia non est recedere ab ultimo fine. Hoc generatim non excedit veniale, nisi adsit rebellio expressa contra ordinem Providentiæ.

4) Confessarius non illico pœnitentes de desperatione reos faciat: sunt enim animæ devotæ, quæ hisce tentationibus exagitantur quos non credendum graviter peccasse, etsi putent se illis consensum præbere. Timor nimius de periculo salutis ne confundatur cum desperatione proprie dicta; ideo consolandæ sunt et hortandæ, ut pergant in amore Dei et bonis operibus.

DISPUTATIO TERTIA

De Caritate.

883. Amor Dei alius est *naturalis*, quo Deus ut auctor naturæ amatur. *Alius supernaturalis*, (de quo nunc), quo Deus amatur ut auctor gratiæ et gloriæ. Insuper alius dicitur *amor benevolentiæ*, quo Deus amatur uti bonum in se (qui idem est ac *caritas*). Alius *amor concupiscentiæ*, quo Deus amatur uti bonum nobis.

884. **Caritas.** Definitur: *Virtus Theologica, qua Deum super omnia diligimus propter se, et proximum sicut nos propter Deum.*

Virtus theologica, tum quia immediate circa Deum occupatur; tum quia est a Deo infusa juxta illud: *Caritas Dei infusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5).

Qua Deum super omnia diligimus propter se. Super omnia cum Deus sit super omnia amabilis. *Propter se*, nempe quatenus in se bonus et infinita perfectione præditus.

Additur: *Et proximum sicut nos propter Deum.* Caritas ideo erga proximum non diversificatur specie a caritate erga Deum; cum unum semper sit motivum, nempe propter Deum.

885. Desiderium possidendi Deum est verus actus Caritatis, si tendat ad Dei fruitionem ob gloriam ipsius Dei. Hinc Augustinus vocat *caritatem motum animi ad fruendum Deum propter se ipsum.* Non esset tamen actus caritatis, sed potius actus amoris concupiscentiæ diligere divinam bonitatem tanquam nobis convenientem, si in hujusmodi actu respiciamus nostrum proprium bonum tanquam terminum (*S. Alph.*, l. II, n. 24).

Qui tamen concupiscentiæ amor bonus est, nec caritati adversatur; ipse enim Christus nos docuit amare Deum et operari bonum ob mercedem dicens: *Quærite primum regnum Dei;* sed quærere re-

gnum Dei non est aliud quam Deum amare et cupere ob bonum nobis. Hinc Tridentinum : *Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu mercedis bene operatur, anathema sit* (sess. 6 de justif. c. 31). Et Innocentius XI, et Alexander VIII contrarias damnarunt propositiones.

886. *Divisio caritatis.* Caritas alia est *habitualis*, et est habitus divinitus infusus actuum caritatis permanenter habilitans ad actus ipsos eliciendos. Alia *actualis*, et est ipse actus amoris quo Deus super omnia diligitur propter se et proximus sicut nos propter Deum.

Alia *appretiative summa*, et ea est, qua Deus omnibus omnimo creaturis præfertur.

Alia *intensive summa*, et est, quæ non solum diligit Deum super omnia ; sed insuper speciali voluntatis vehementia, et cordis conatu eum diligit.

Alia *affectiva*, quæ in corde tantum sistit ; alia *effectiva*, quæ etiam in opera erumpit.

Item prout respicit Deum dicitur *caritas erga Deum.* Prout respicit proximum, dicitur *caritas erga proximum.*

887. **Objectum caritatis.** Objectum *materiale-primarium* caritatis, quod nempe primo amare tenemur, est Deus, juxta illud : *Diliges Dominum Deum tuum ; hoc est maximum, et primum mandatum.* Objectum vero *materiale-secundarium* sumus nos ipsi et proximus noster ; nam est de ratione perfectæ amicitiæ non tantum amare eum, quocum amicitia habetur ; sed etiam illos, qui cum amico relationem habent. Porro creaturæ intellectuales beatitudinis capaces sunt aliquid ad Deum maxime pertinens.

Objectum vero *formale* sive motivum diligendi Deum, est ipse Deus, quatenus est bonitas infinita, id est radix vel aggregatio omnium perfectionum juxta illud : *Confitemini Domini, quoniam bonus* (Ps. 105). Hinc est verus caritatis actus dicere: *Deus meus ! amo Te super omnia, quia es bonitas infinita ; amo Te, quia es summum, infinitum et perfectissimum bonum.*

CAPUT PRIMUM

De caritate seu amore relate ad Deum, ad nos et proximos, etiam inimicos.

888. **Caritas erga Deum.** Extat grave ac speciale præceptum caritatis erga Deum. Imo hoc est maximum et primum mandatum : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua ; hoc est maximum et primum mandatum* (Matth. 22). Præcepto autem caritatis non satisfit per attritionem in su-

sceptione sacramenti Pœnitentiæ ; quia attritio non fit principaliter ex amore Dei, sed ex amore sui; ideo sunt diversa motiva.

Modus vero diligendi Deum est illum diligere quantum possumus; ideo caritas nostra oportet ut sit *appretiative summa*, ita ut majoris faciamus Deum, quam nos ac cetera omnia, ei nempe super omnia ita adhærendo, ut *neque mors, neque vita, neque creatura alia possit nos separare a caritate Dei* (Rom. 8). Sane cum amabilitas sit mensura amoris, Deus qui summe amabilis est, est super omnia amandus. Non tamen requiritur caritas *summa intensive*; tum quia hæc non est semper in nostra potestate; tum quia intensio non est nisi proprietas accidentalis caritatis (*S. Alph.*, l. VI, n. 442, l. II, n. 22).

889. Q. 1. *Quinam sunt caritatis effectus* ?

R. Caritas : 1) Hominem efficit justum juxta illud Apostoli : *Caritas operit multitudinem peccatorum.* 2) Veram amicitiam constituit inter Deum et hominem ; juxta illud Christi : *Vos amici mei estis.* 3) Facit ut nos in Deo maneamus et Deus in nobis juxta illud : *Qui manet in caritate, in Deo manet et Deus in eo.*

890. Q. 2. *Quandonam obligat caritas erga Deum ?*

R. Caritas elicienda est per accidens, seu ratione alterius præcepti v. g. si aliter superari nequeat aliqua gravis tentatio, vel sit de necessitate elicienda contritio perfecta ; in ea enim includitur caritas.

Obligat vero per se :

1) Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo omnia bona sua habet et cui omnia debet ; cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita servire.

2) In mortis articulo, ut communiter ac probabilissime docent ; nam gravissima negligentia et contemptu accusaretur homo, si non se converteret per amorem ad Deum, cui brevi sperat amore æterno sese conjungere.

3) Sæpius in vita : id enim vel ipsa divina bonitas exigit. Hac de re duplex propositio ab Innocentio XI damnata : 1. *Probabile est ne singulis quidem rigore quinquenniis per se obligare præceptum caritatis erga Deum* — 2. *Tunc solum obligat quando tenemur justificari et non habemus aliam viam, qua justificari possimus.*

Verum quoties in vita elicienda caritas, alii censent sub gravi eliciendam esse saltem semel in anno ; alii semel in hebdomada seu in festo. Cardenas vero docet a mortali non excusari qui actum caritatis differt per mensem. Quam sententiam omnino suadendam puto ; cum revera difficulter possit homo diu christiane vivere, atque omnia divina mandata servare, nisi dilectionem erga Deum foveat frequenter, et nutriat.

Attamen opus non est, ut caritatis actus explicite fiant ; satis est, si eliciantur in ordine ad implenda alia præcepta vel aliam virtutem exercendam, puta ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Imo

addit Croix, esse veros actus amoris omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, uti est eleemosyna, jejunium, etc.; quia rectus finis præsumitur in eis qui jam sciunt sic placere Deo, et excludunt finem pravum. Imo quoties in Dominica oratione corde proferuntur verba : *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua*, actus perfectæ caritatis satis eliciuntur. Ideo fideles timorati anxii esse non debent quoad hujus præcepti satisfactionem (*S. Alph.*, l. II, n. 8.)

891. **Caritas erga se ipsum.** Homo debet se diligere, adeo ut peccet contra caritatem erga se ipsum qui salutem suam spiritualem (vel etiam temporalem sine causa) negligeret. Naturæ vox est; *amor incipit a se ipso.* Imo amor quo qui se diligit, est fortior amore, quo diligit proximum; quia amor sui non importat tantummodo unionem, sed unitatem (v. t. II, n. 312).

Attamen peccata contra se ipsum vix accusari solent in confessione ; cum vix distinguantur a transgressione aliorum præceptorum, quæ cum illis rationem habent.

892. Q. 1. *An sit contra caritatem sibi mortem optare?*

R. Negative, si fiat ex desiderio æternæ felicitatis; tunc caritas est ordinata, cum sit *mori lucrum.* Hinc Apostolus desiderium habebat *dissolvi et esse cum Christo.*

Si vero id fiat ad vitandam vitam nimis duram ob infirmitatem, viri sævitiem, paupertatem, etc. negat Navarrus id licere; quia pusillanimitas est et deordinatio. Sed non improbabiliter affirmant alii et recte si quis vitam experiatur morte amariorem ex illo Eccl. 30: *Melior est mors quam vita amara.* Unde excusant fœminam, quæ sibi mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, vel alia similia mala, v. g. a marito infligenda (*S. Alph.*, l. II, n. 30; l. v. n. 22).

893. **Caritas erga proximum.** (1) Hoc speciale ac grave præceptum constat ex Scripturis: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; *mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos.* Unde alios amare debemus tum interno tum externo benevolentiæ amore: nemo enim est, qui hoc amore non se diligat. Attamen illud *sicut* non pro omnimoda æqualitate sumendum est, sed pro sola similitudine, norma est, non identitas.

Et 1) *Amore interno ;* secus non esset amor, sed fictio amoris. Hinc

(1) Nomine *proximi* intelliguntur illi omnes, qui sunt capaces beatitudinis supernaturalis, vel ea jam fruuntur. Unde veniunt angeli, beati, animæ purgantes et maxime homines viatores sive justi sint sive non, sive fideles sive infideles, sive amici sive inimici. Isti enim speciali benevolentiæ amore a Deo vocantur sicut et nos, *in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri* (I Cor. I) Ideo amandi sunt amore benevolentiæ tendentis ad unionem, quæ intercedere debet inter fratres et cohæredes.

Diximus : *Qui sunt capaces beatitudinis supernaturalis ;* hinc damnatos hoc amore diligere non possumus; esset enim contra Dei justitiam, qui cum istis benevolus in æternum non erit.

Innocentius XI damnavit has propositiones: *Non tenemur proximum diligere actu interno et formali. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

2) *Amore externo;* nam genuinum amorem opera probant. Hinc illud Joannis 3: *Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate.* Qui tamen christiane vivit, sufficienter satisfacit huic præcepto; etenim generatim ad id satis est oratio quæ pro omnibus fit recitando Dominicam Orationem, in qua et internum et externum actum habes. Diximus *generatim;* nam aliquando requiritur actus specialis ac determinatus, uti si proximus sit in gravi constitutus necessitate; tunc ipsi succurrendum est.

Ceterum ordinaria hujus præcepti regula est pro parte affirmativa, ut faciamus aliis quæ nobis fieri volumus: pro parte negativa, ut nemini faciamus quæ nolumus fieri nobis.

894. **Dilectio inimicorum.** Certum est, gravem adesse obligationem inimicos nostros vero affectu diligendi. Legitur in Evangelio: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.* Hinc Augustinus: *Dominus in Evangelio ut inimicos diligere debeamus, non dedit consilium, sed præceptum.* Et sane: inimici sunt adhuc proximi nostri.

Hoc præceptum quatenus negativum obligat semper et pro semper, ita ut numquam liceat odio prosequi inimicum. Quatenus affirmativum obligat ad positiva benevolentiæ signa inimico exhibenda, eique benefaciendum ratione illius necessitatis. Hæc importat divinum præceptum: *Diligite, benefacite, orate.*

895. Q. *Quænam dilectionis signa inimicis debentur?*

R. Signa dilectionis alia sunt communia et alia specialia. *Communia*, quæ communiter omnibus ejusdem conditionis ad invicem exhibentur, seu quæ christiano a quovis christiano, concivi a concive, parenti a parente, pauperi a divite, superiori a subdito et vicissim præstari solent, uti sunt communes orationes, eleemosynæ communes, etc. *Specialia* (seu amicabilia), quæ exhibentur particulariter aliquibus personis ratione amicitiæ aut familiaritatis: tale est ad convivium invitare, conversationis causa hospitio recipere, et familiari ter colloqui. Hoc posito:

Dicimus 1: *Communia* dilectionis signa inimicis nostris præbere debemus ex præcepto; ista enim negare idem fere est, ac vindicare injuriam. Hinc peccaret qui inimicum excluderet a responsione si ipse interroget, a resalutione si salutet primo, a communi colloquio, a communi oratione, a communi eleemosyna, ab expositarum mercium emptione, etc. Hinc religiosus qui renueret per notabile tempus, puta post hebdomadam colloqui cum inimico, non est absolvendus. Excipe nisi rationabilis causa aliud suadeat; uti si inimicus signis communibus abusurus sit ad novam injuriam; vel si ex dene-

gatione talium signorum speretur emendatio inimici. Item pater et mater aspectum occisoris proprii filii vitare possunt, non ex odio ; sed ne illius præsentia nimium excitet horrorem.

Dicimus 2: Signa *specialia* non debentur inimicis generatim: quia eorum omissio non est signum neque odii, neque vindictæ; cum enim hæc non ex debito sed ex liberalitate procedant, libere omitti possunt. Excipe si omissio sit scandalosa, vel si tu posses per aliquod delectionis signum sine gravi incommodo inimicos et Deo et tibi reconciliare. Ad hoc impelleret caritas (*S. Alph.*, l. II, n. 28).

896. **Resolutiones pro praxi.** *Pro inimici reconciliatione, et odiorum extinctione.*

Hæc sunt præcipue observanda :

1) Qui alium offendit quin sit offensus, debet prior per se media ad reconciliationem adhibere, ut dictat naturalis æquitas. Si offensio sit mutua et ferme æqualis, qui prior offendit primus reconciliationem promoveat. Si sit inæqualis, præire debet qui gravius offendit; habita ratione circumstantiarum. — Sæpe tamen ad veram reconciliationem nil melius conducit quam mediatio amicorum.

2) Regulariter non tenemur primi inimicum salutare, si coram ipso transeamus: quia hæc omissio non est signum odii. Neque enim solemus salutare omnes. — Excipe si aliter agendo scandalum sit oriturum, ut siquis complures sibi occurrentes salutet, excepto inimico, qui est in eorum societate. Item si offensor sit superior, cui ex sua qualitate talis honor jam suapte natura debetur. Item si sine magno incommodo possimus cum tali salutatione ab odio eum revocare; id suaderet caritas.

3) Si duo ante inimicitiam, v. g. duo juvenes collegialiter viventes, duo religiosi in monasterio se salutabant et passim colloquebantur; post rixam nec se salutant nec colloquuntur, an peccent, dicendum: si inde sequatur scandalum tam inter ipsos, quam in communitate, prout ordinarie accidit, peccant mortaliter vel venialiter pro ratione scandali. Si tamen antea erant specialiter amici et amica colloquia miscebant, literas mutuo scribebant, non tenentur redintegrare specialem amicitiam et amica colloquia et epistolas; quia ex hac omissione non potest colligi odium; modo se habeant ad invicem, sicut ad ceteros confratres. Nimis enim grave esset retinere specialem amicitiam cum illis qui amicitiæ defuerunt.

4) Tenemur inimico veniam petenti eam elargiri; nam hæc omissio esset aperta declaratio vindictæ et occasio scandali: et *si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*, ait Christus. Verum, docent communiter, nos ad id non teneri statim, illo temporis puncto, quo injuria illata est; quia id videtur res violenta et supra fragilitatem humanam. Unde poterit expectari tempus opportunum, sed semper remoto scandalo et odio deposito.

5) Quoad odii extirpationem, maxima cura adhibenda est; cum res ardua sit in praxi. Confessarius igitur pœnitenti ostendat quanta sit vis et meritum præcepti caritatis, eumque perducat ad vindictæ spiritum deponendum, ad ignoscendum ex corde exemplo Christi et Sanctorum. Sæpe etiam est remedium efficax pro pœnitentia injungere pro inimicis orare.

6) Sunt aliqui, rudes præsertim, qui de odio se accusant, quin illud malum odium sit. Esset si quando de aliqua persona occurrit sermo, ipsi experiuntur quandam aversionem licet involuntariam : isti igitur instruendi sunt, ne erronee peccent. Doceat eos confessarius verum odium non esse nisi in eo, qui inimico deliberate vellet inferre malum, et de malis ipsi illatis ex animo gaudet, de bonis tristatur; quod ubi desit, motus illi erunt defectus naturæ, non peccata contra caritatem. Unde ipsos confortet, ut personæ illi communia caritatis officia et signa præstent, nihil curantes contrarios motus; pro illis orent, defectus excusent etc.

897. Q. 1. *An liceat de inimico vindictam suscipere?*

R. Si sermo est de vindicta auctoritate privata, eam non licet suscipere, dicente Domino (Rom. 12): *Mihi vindicta, et ego retribuam.*

Si vero sermo est de vindicta publica ac gravi, an eam quis sine livore vindictæ possit suo inimico optare et urgere, ut ipse a judice puniatur, affirmant Salmanticenses; id enim refertur ad bonum commune et justitiæ conservationem. Verum in praxi vix ac ne vix quidem id admittendum; quia illius amor erga justitiam est potius coloratus prætextus ad tegendam privatæ vindictæ cupiditatem.

Bene tamen potest prosequi in conscientia coram judice satisfactionem injuriarum ac damnorum (*S. Alph.* Ho. Ap. tr. IV, n. 17).

898. Q. 2. *An liceat optare inimico malum?*

R. Licet aliquando optare inimico malum temporaneum, vel quatenus illi bonum est; vel ob bonum alterius spirituale; vel ob bonum commune Regni aut Ecclesiæ. Sic licet mortem optare hæresiarchæ vel publicæ pacis perturbatori juxta illud Galat. 5. *Utinam abscindantur qui vos conturbant.* Item licet tristari quod dignitates conferantur indignis; item egestatem, mortem alicujus desiderare, ut cesset a peccatis, a vexationibus contra Dei ecclesiam. Id enim est bonum spirituale præferre temporali, bonum commune bono privato.

Admittunt etiam licitum esse patri optare mortem filii, si timeat ex ejus flagitiis familiam dehonestandam; nam ait Angelicus in re simili (3 Sent d. 3); *malum optatur non in quantum est malum illius, sed in quantum est impeditivum malorum alterius (S. Alph.* l. II, n. 30; l. V, 21). (1).

(1) Præstat ut tres propositiones referantur ab Innocentio XI, damnatæ: — 1°) *Si cum debita moderatione facias, potest absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et*

CAPUT SECUNDUM

De ordine et officiis Caritatis.

899. **Ordo Caritatis.** Hunc esse servandum docet Scriptura: *Ordinavit in me caritatem* (Cant. 1); cum enim objecta caritatis diversa sint, ratio postulat, ut ea diversum ordinem habeant. Qui ordo totus in eo situs est, ut unicuique objecto diligibili suum convenientem locum assignemus, habita ratione tum bonorum, tum necessitatis, tum personarum.

I. Habenda est ratio *bonorum;* ita ut primum locum teneant *bona spiritualia* nempe beatitudo æterna, et gratia ac merita ad illam consequendam; in istorum enim comparatione totus mundus est nihil. Secundum *bona naturalia intrinseca*, ut vita, sanitas, integritas membrorum; in his enim ipsa corporis vita fundatur. Tertium *bona naturalia extrinseca*, ut fama et honor: quibus ultimo loco addendæ divitiæ utpote inferioris ordinis; ex his enim maxime pendet vita nostra civilis. Item bonum commune præferendum est bono privato.

II. Habenda est ratio *necessitatis* sive spiritualis sive temporalis. Quæ quidem alia est *extrema*, ut cum quis sine alterius auxilio se nequit liberare a periculo damnationis, a morte aut ab alio malo ferme æquali. Alia *gravis* ut cum quis nisi adjuvetur difficillime effugere valet periculum animæ vel vitæ corporis, alteriusve gravis mali. Alia *communis* seu mediocris, in qua quis sibi providere potest sine magna difficultate: in hac versantur, in ordine spirituali, ordinarii peccatores, qui si vellent aliquem conatum adhibere e pravo statu resurgerent. In ordine temporali ostiatim mendicantes, quibus vita pro eorum conditione non habetur ut nimis molesta.

III. Habenda est ratio *personarum;* nam diversorum dilectio mensuranda est secundum diversam rationem excellentiæ, dignitatis, necessitatis ac conjunctionis, quam personæ præseferunt. Hoc posito, en regulæ præcipuæ pro praxi ex communi doctrina.

900. Regula 1ª. In dilectione primatum jugiter obtinet Deus quem

desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. — 2ª) *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.* — 3ª) *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate patrato propter ingentes divitias inde ab hæreditate consecutas.*

Quæ propositiones merito proscriptæ sunt, quia vitæ proximi indiscriminatim nostrum temporale bonum præferunt; quod est contra ordinem caritatis. Non tamen damnandus qui gauderet de effectu, v. g. de hæreditate obtenta ex morte alterius, modo non gaudeat de causa seu de morte ipsa; licet res sit periculosa (*S. Alph.* l. v, n. 21, et supra n. 480).

magis diligere debemus quam nos et proximos nostros; Deo enim nihil præstantius excogitari potest. Post Deum, amore complacentiæ sunt diligendi, qui propius ad Deum accedunt, et de illo magis participant, tum in ordine gratiæ, sic B. Virgo præferenda est omnibus Sanctis; tum in ordine naturæ, sic Angeli præferuntur hominibus; tum in ordine auctoritatis; sic superiores per se sunt præferendi privatis, et sibi invicem juxta gradum suum.

Regula 2.ª Quisque tenetur seipsum magis quam proximum diligere quoad bona ejusdem ordinis juxta illud: *Caritas bene ordinata incipit a semetipso.* Ideo tenemur magis diligere animam nostram quam animam alterius; ac propterea nunquam licebit neque leviter peccare, imo neque se directe et ex professo proximo peccandi periculo exponere pro salute spirituali proximi. Hinc damnata est ab Innocentio XI contraria propositio. — Sed licitum est peccandi periculo se indirecte exponere, si proximus versetur in extrema necessitate spirituali; id est non intendendo peccati occasionem, sed proximi subventionem (debitis tamen adhibitis præsidiis). Esset si infans certo sit moriturus sine Baptismo, si tu non accedas; licet accedere etiam cum probabili animæ tuæ periculo in Deo confidens.

Item tenemur regulariter vitam nostram præferre vitæ proximi: Aliter non est jam diligere proximum sicut seipsum, quod sanæ doctrinæ regulam excedit (1). Excipe nisi agatur de salvanda republica, vel vita personæ bono publico necessariæ.

Regula 3.ª Si proximus sit in extrema *necessitate spirituali*, ei succurrendum est etiam cum periculo vitæ nostræ, ut esset si peccator esset in periculo vitæ et nesciat actum contritionis elicere; nam vita æterna proximi bonum est excellentius vita nostra temporali. De hoc ss. Patres intelligunt illa verba: *Quoniam ille* (Christus) *animam suam* (nempe vitam suam) *pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere.* Hoc tamen accipe si spes moraliter certa sit proximum salvandi; si nemo adsit qui possit id præstare; si gravius malum inde non timeatur.

Si vero proximi necessitas sit *temporalis*, etsi vita proximi excellat omnibus divitiis, attamen neque in extrema necessitate pauperis, tenetur dives magnam pecuniam erogare; cum caritas non obliget cum

(1) Diximus *regulariter*; utrum enim liceat privato vitam suam exponere pro vita alterius privati ex motivo virtutis christianæ, v. g., quia iste aptior est ad promovendam gloriam Dei, alii negant; quia tunc caritas non esset bene ordinata, et adhuc esset proximum diligere plusquam se ipsum in bono ejusdem generis. Sed affirmant communius cum Joanne Chrysostomo, qui etiam de vita corporali intelligit ea Scripturæ verba: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Jo. xv); tunc non præfertur præcise vita proximi vitæ naturæ; sed præfertur vitæ nostræ bonum virtutis, sut habet ex Angelico.

incommodo maximo, etsi id debeat cum aliquo detrimento proprii status ex d. Thoma.

Regula 4.ª Si proximus sit in *gravi nesessitate* etiam spirituali, nemo ei per se tenetur succurrere cum gravi incommodo; nam alter absolute potest a periculo se subtrahere. Dixi: *per se;* nam teneretur etiam cum periculo vitæ, si quis ad id obligetur vel ratione officii, uti sunt animarum Pastores: vel ratione delicti, uti esset si quis hæresim docuisset; vel si necessitas sit publica, quia solet semper esse conjuncta cum extrema aliquorum privatorum.

Si vero proximus versetur in *necessitate communi* spirituali vel temporali, est adjuvandus, quia id caritas urget, attamen sub levi; nam proximus facile a tali necessitate potest se liberare.

Regula 5.ª Si comparatio demum instituatur inter diversas personas, in pari necessitate debemus extraneis præferre consanguineos, aut alia ratione conjunctos; quia, dicente Angelico, *caritas ordinem naturæ non mutat; sed perficit.* Nota: *In pari necessitate;* nam cum obligatio caritatis non sit, nisi ratione necessitatis, patet illam magis obligare, ubi major adest necessitas. Inter conjunctos autem semper præferendi sunt conjunctiores habita ratione necessitatis et bonorum.

Hinc in necessitate gravi: 1) Est præferenda uxor; quia est una caro cum viro, et liberorum principium. 2) Filii, qui sunt conjunctiores, cum de substantia parentum procedant. 3) Parentes, qui post dictos ad vitæ societatem et reipublicæ augmentum concurrunt. 4) Fratres, sorores, propinqui, domestici, concives atque commilitones.

Diximus: *In necessitate gravi;* nam si necessitas sit extrema, non bonum familiarum sed vitæ attendendum est, ut probabilius docent. Unde tunc omnibus sunt præferendi parentes propter principii eminentiam: et quidem pater præferendus est matri, utpote principium nobilius; dein veniunt conjux, filii, fratres, etc. D. Thomas (*S. Alph.*, l. II, n. 25 etc.).

901. **Officia caritatis.** Lege caritatis tenemur non solum optare, ut proximus bene sit, sed etiam curare quantum in nobis est, ut semper bene se habeat: cum enim diligere eum teneamur uti nos ipsos, non sufficit eum amare affectu; sed effectu insuper amandus est, ut sic *diligamus opere et veritate.* Unde tot erunt caritatis officia in proximum, quot erunt ejusdem indigentiæ. Ex his *misericordia* enascitur, nempe *alienæ miseriæ efficax compassio* (1).

(1) Opera Misericordiæ magis vulgata, ad quæ cetera reducuntur, sunt septem spiritualia et septem corporalia.

Corporalia sunt: visitare infirmos, potare sitientes, pascere esurientes, redimere captivos, vestire nudos, colligere hospites et sepelire mortuos. *Spiritualia* sunt: pro nostro posse consulere dubitanti, corrigere peccantem, docere ignorantem, consolari afflictum, remittere offendenti, ferre onerosos, orare tandem pro omnibus. Hinc versus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora.

CAPUT TERTIUM

De Eleemosyna et Correctione Fraterna.

902. **Eleemosyna.** Est actus misericordiæ, quo proximi necessitati subvenimur. Eam definit Angelicus: *Opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum.* Dicitur: *Propter Deum;* nam si eleemosyna procedit non solum ex commiseratione proximi, sed etiam ex imperio caritatis Dei, in justis meritum habet æternæ vitæ.

Speciale ac strictum præceptum dandi eleemosynam habetur in Scripturis: *Eleemosynam pauperis ne defraudes* (Eccl. 4). *Discedite a me maledicti, in ignem æternum; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi et non dedistis mihi bibere* (Matt. 25). Ratio: lex caritatis obligat ad amandum proximum *sicut nos ipsos;* sed hoc nullo pacto evenire potest, si proximo indigenti non opitulamur in eo quo possumus (1).

Eleemosyna in statu gratiæ et cum debitis conditionibus est satisfactoria, impetratoria et meritoria juxta illud Tobiæ: *Eleemosyna.... purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam æternam.*

903. Q. 1 *Ex quibusnam bonis nostris eleemosyna fieri debet?*

R. Triplicis generis sunt bona. — Alia sunt *necessaria vitæ,* sine quibus vita nostra conservari non potest nec aliorum, quorum cura nobis incumbit. — Alia sunt *necessaria statui,* sine quibus non potest aliquis convenienter vivere secundum conditionem sui status præsentis. Huc referuntur quæ juxta æstimationem prudentum necessaria sunt ad hospites recipiendos, ad famulos alendos, ad honestas donationes, ad convivia cum amicis de more, ad moderatam pro conditione pompam, etc.

Qua tamen in re caute procedendum; nam si inania quæremus, nihil sufficit. — Alia tandem sunt *superflua,* quæ scilicet non sunt necessaria neque ad conservationem decentiæ status. Quo posito:

Dicimus 1): Eleemosyna non est facienda ex bonis vitæ necessariis; nam ex lege naturæ quisque potest, imo ordinarie debet, suam

(1) Circa mendicitatem duo considerat Angelicus: *unum* ex parte ipsius actus mendicandi, qui habet quandam abjectionem adjunctam; illi enim in communi æstimatione videntur abjectissimi inter homines qui non tantum sunt pauperes id est sibi insufficientes, sed etiam egentes eo quod necesse habeant ab aliis victum accipere. Et secundum hoc, causa nempe humilitatis, religiosi laudabiliter mendicant.

Alio modo potest considerari mendicitas ex parte ejus quod quis mendicando acquirit, et sic homo ad mendicandum potest induci ex cupiditate vel habendi divitias vel vivendi otiose, et talis mendicitas est illicita; et talibus eleemosyna fieri non debet, ne avaritia aut pigritia foveatur (*Quod* l. 7, a. 18, s. 14 et 16).

suorumque vitam vitæ alienæ præferre. Excipe nisi pauper sit talis, a quo salus publica pendeat.

2) In indigentia extrema proximi caritas bene ordinata exigit ut ad illius temporalem vitam servandam patiamur aliquod detrimentum in nostro etiam gradu. Utrum autem teneamur cum ipsius status jactura pauperem levare in extremis, aliqui affirmant, quia semper præponderat vita proximi. Sed alii negant, tum quia majus detrimentum videtur divitem excidere a proprio statu, quam unum vel alterum pauperum deficere: tum maxime quia hic adest tantum præceptum caritatis, quæ ex communi non obligat per se cum gravi incommodo.

3) Tenemur eleemosynam facere ex bonis vitæ simul et statui nostro superfluis, quando proximus, conjicitur in *gravem indigentiam*, si non sit qui subveniat: nempe quando illi imminet periculum gravis mali, ut infamiæ, dedecoris, aut a proprio statu juste acquisito decidendi. Sane in Scriptura frequenter damnantur homines ob neglecta opera misericordiæ: *Esurivi et non dedistis mihi manducare: sitivi et non dedistis mihi bibere.* Ad quid verba tam gravia, si referantur ad solam indigentiam extremam, quæ rara omnino?

4) Gravis quæstio instituitur de communi proximi necessitate, in qua non sine difficultate vivitur, vivitur tamen, uti sunt pauperes ostiatim mendicantes (etiam illi qui ex nuditate, morbo, etc. videntur ostendere extremæ necessitatis signa, quia fere semper ad movendos spectatores id agunt). Non pauci cum S. Antonino negant tunc sub gravi esse tribuenda superflua statui; sed ego adhæreo sententiæ communiori cum d. Thoma, quæ docet divites teneri sub gravi de superfluis statui mendicis eleemosynas dare, stante præcepto Evangelii: *Quod superest, date eleemosynam.*

Diximus *de superfluis;* nam non est obligatio dandi totum superfluum; hæc enim obligatio non est in solidum, ut uno deficiente, alter teneatur: sed unusquisque tenetur ex parte sua. Ideo communius docent satis esse erogare duo pro quolibet centenario superfluo, et etiam minus, si divitiæ multum excedant *(S. Alph.* l. II, n. 32).

904. Q. 2. *Quinam tenentur ad eleemosynam?*

R. Generatim illi possunt et debent eleemosynam tribuere, qui bona possident, et eorum administratione potiuntur; non ergo de alienis; quia *Dominus odio habet rapinam in holocausto* (Is. 58). Id valet, licet proximus sit in extremis, quo casu omnia bona sunt communia; nam si potuisses rem tuam elargiri, et alienam dedisti, teneris ad restitutionem *(S. Alph.* l. II, n. 33).

905. *Quid* (dices) *de filiisfamilias, uxoribus, tutoribus ac servis?*

R. 1. Possunt filii et uxores erogare eleemosynas statui proportionatas in quibus parentum et maritorum consensus præsumitur.

2. *Tutores* possunt facere eleemosynas, quales facere deberent illi, quorum sunt bona administrata; cum vices eorum gerant.

3. Id non currit de *Servis*, quibus nullum competit jus in bona dominorum, si excipiantur modicæ eleemosynæ panis et similium, quas permittit usus ac domini præsumptus consensus.

906. **Resolutiones.** 1) Urget præceptum eleemosynæ independenter a pauperum petitione; non enim petitio, sed indigentia clamat. Id maxime pro pauperibus qui mendicare erubescunt, tenet.

2) Per se ab eleemosyna non est excludendus alienigena (etsi prius succurrendi pauperes proprii); nisi statutum sit ut unaquæque civitas suos alat mendicantes. (1).

3) Modica eleemosyna quæ est in præcepto non impedit honestum ascensum ad meliorem statum; ideo hæc ratio divites non excusat ab eleemosyna.

4) Sunt qui de facili ab eleemosyna tribuenda se liberant, quia sunt qui ex mera desidia vel socordia mendicare solent. Errant tamen; nisi enim hujus rei certa indicia habeamus, nostrum est egenti dare, non curiosius inquirere.

5) Sunt item qui eximuntur ab eleemosynæ præcepto, quia degunt in civitatibus ubi prohibetur publica eleemosynæ petitio vel pauperum hospitium habetur; sed frustra, semper pauperes habebimus nobiscum. Neque desunt alia media præcepto satisfaciendi, v. g. erogando pecuniam collectoribus in Ecclesia vel Parochis vel aliis curæ indigentium præpositis, vel ipsis pauperum Hospitiis (*De eleemosynæ dotibus* Scavini, l. IV, n. 40; *de hospitalitate, non interventu*, l. II, n. 245) (2).

907. **Correctio fraterna.** Est *admonitio qua quis ex caritate proximum suum a peccato revocare conatur.*

Fraterna correctio præcepta est sub gravi, si agatur de mortali peccato, quo proximus noster reus sit. Adeo ut graviter peccet qui ex futili motivo omittit tunc corripere proximum emendaturum. Lex enim naturæ est, quæ nos obligat ad subveniendum proximo indigenti. Et in Evangelio legitur: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum* (*S. Alph.*, l. II, n. 39).

908. Præceptum correctionis fraternæ obligat omnes; omnes enim

(1) In Diario, *Giornale delle leggi*. an. 2, p. 288 legitur: « La legge di pubblica sicurezza (art. 67) in relazione al disposto del Cod. penale proibisce di *questuare* come equipollente di *mendicare*. Le collette che si fanno in chiesa o fuori per feste civili e religiose, nulla hanno di comune colla mendicità. »

Addit cl. Rivarolo: « È regola di buona accortezza lo annunziare sempre pubblicamente dal pergamo o dall'altare le questue tanto ordinarie che straordinarie che si fanno per oggetto di culto, onde togliere ogni ombra o sospetto di abuso al riguardo. » (V. *Scavini*, l. I, n. 618).

(2) Le oblazioni per ispese di culto dipendono dalla volontà degli oblatori, e sono veri donativi eventuali e proprie elemosine; per conseguenza esenti dalla tassa di ricchezza mobile. (*Cassaz. di Firenze*, 1 febb., 1875. Idem dicendum de eleemosynis Missarum. *Giorn. delle Leggi*, 1875).

homines commembra sunt, et Deus *mandavit illis unicuique de proximo suo* (Ecc. 17). Ergo tenentur etiam peccatores; nam correctio vim suam primario repetit ex vi ipsius monitionis. Etiam inferiores, qui tamen non nisi obsecrando corrigant juxta illud: *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem* (1 Tim. 5). Neque ideo corripiens fit auctoritate superior, quia non corrigit ex auctoritate, sed ex caritate; caritas autem omnes amplectitur. Hinc filii tenentur, cum modestia tamen et industrie, admonere parentes, si speretur fructus, cum advertunt eos retinere aliena, blasphemias loqui, præcepta Ecclesiæ negligere, curam salutis non gerere, etc.

909. Hoc autem præceptum nos obligat ad reprehendendum si quid mali videmus, non vero ad inquirendum quid reprehendamus; alioquin efficeremur exploratores vitæ aliorum contra id quod dicitur Prov. 24: *Ne quæras impietatem in domo justi.* Munus indagandi non pertinet ad privatos, sed ad superiores (*S. Alph.*, l. II, n. 42) (1).

910. **Materia correptionis.** Non tantum culpa mortalis, sed etiam venialis potest esse materia correptionis: cum et ipsa sit verum animæ malum. Attamen peccata venialia satius est ut corrigantur a superioribus (quod maxime urget ad sustinendam disciplinam in religiosa communitate); nam cum hæc sint nimis frequentia, nullus foret correctioni finis, si essent corrigenda, redderetur que correctio nimis molesta, cum periculo pacem et concordiam turbandi. Excipe nisi proxime disponerent ad mortale peccatum.

Imo etiam peccata ignorantiæ sunt sub gravi corrigenda, si ignorantia est vincibilis, graviter culpabilis et speretur fructus; cum proximus sit in culpa. Si vero ignorantia est invincibilis, adhuc correctio fieri debet si sit circa ea quæ sint necessaria necessitate medii, vel sit publici scandali (*S. Alph.*, l. II, n. 36).

911. **Conditiones.** Ad obligationem strictam hujus præcepti requiritur: 1) Ut certo constet de peccato proximi. 2) Ut non sit aliquis æque idoneus, qui correcturus credatur. 3) Ut correctio fieri possit absque gravi incommodo. 4) Ut sit spes emendationis: *Ubi auditus non est, non effundas sermonem.* (Eccl. 32). Quod hodie maxime eve-

(1) Tenentur ex officio superiores invigilare in subditos et inquirere eorum peccata: non tamen multum de aliquo in particulari, absque dubio positivo, aut ratione speciali. Sed non facile admittere debent spontaneos accusatores, et multo minus fidem statim illis præbere; quia sæpe isti sub specie boni communis seipsos quærunt.

In Communitatibus autem, in collegiis, seminariis, caute procedendum in hac re, ad evitandas divisiones, discordias. Et si agatur de maxima re (prius a confessario habito consilio), plerumque expedit, ut correctio fiat via denuntiationis ad superiorem uti patrem. Ceterum non possunt absolvi sodales aut convictores denuntiare nolentes, ubi de gravi damno communitatis agitur. Item de jure naturali sub gravi denuntiandi sunt superioribus ecclesiasticis sacerdotes corruptores, qui magnum fidelibus spirituale damnum inferunt, vel allaturi sunt.

nit in tanta peccantium pertinacia: nam *perversi difficile corriguntur* (Eccl. I).

Item est omittenda in dubio an correctio sit nocitura, uti docent cum Antoine et Concina; quia dubius nonnisi imprudenter morali actioni manum admovet. Excipe nisi corrigendus sit in mortis discrimine; vel si omittendo correctionem alii in periculo sint perversionis, uti si non corrigendo hæretice prædicantem dubie emendaturum, periculum sit ne populus seducatur (*S. Alph.*, l. II, n. 38).

912. **Ordo servandus.** Ille ordo generatim servandus est in fraterna correctione, quem Christus præscripsit, nempe ut fiat privatim: *Corripe eum inter te, et ipsum solum.* Quod si non prosit, fiat coram testibus: *Adhibe duos vel tres testes.* Quod si adhuc effectus non obtineatur, peccator denuntietur Ecclesiæ, id est deferatur ad superiorem: *Dic Ecclesiæ.* Hic ordo obligat sub gravi; cum agatur de proximi famæ consulendo; neque ab eo potest liberare superior, quia in lege caritatis fundatur.

Diximus *generatim*, nam ab hoc ordine excipitur: 1) Si peccatum sit publicum vel mox publicandum. 2) Si secreta monitio non consetur ita profutura, et præstet ut superiori res manifestetur. 3) Si delinquens juri suo cesserit, ut est in more penes quosdam Regulares (*S. Alph.*, l. II, n. 41).

913. **Resolutiones**: 1) Privati inter se raro ad correctionem tenentur, saltem sub gravi, nisi sint familiariter conjuncti; quia raro omnes requisitæ conditiones inter illos reperiuntur. Rarius adhuc tenentur erga superiores propter ineptitudinem. Item plerumque suadet prudentia, ut omittatur correctio erga eos, quorum ingenium est penitus ignotum; ne pejores fiant.

2) Scrupulosi ordinarie excusantur a fraterna correctione facienda; quia aut nimium defatigantur aut inepti sunt.

3) Sæpius correctio non prospere succedit, quia deficit in modo, ut si fiat cum ira, asperitate, animi impetu, coram aliis, etc. Quo fit ut frater exacerbetur magis. Hac de re indolem delinquentis, correctionis tempus, modum aptiorem et similia scrutari necesse est. Aliquando etiam *per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* (Eccl. 7). In omni casu correctio oportet, ut sit *reverentialis* erga superiores, *benigna* inter æquales, *paterna* erga inferiores.

CAPUT QUARTUM

De vitiis quæ caritati proxime opponuntur.

914. Omnia peccata mortalia opponuntur caritati Theologicæ, quippe quæ ejusdem habitum in anima extinguunt. Sed directe pugnant adversus eam ex d. Thoma : *Odium*, *invidia*, *discordia*, *contentio*, *schisma*, *bellum injustum*, *rixa*, *seditio*, *scandalum*, *cooperatio peccatis alienis* (erit de præcipuis).

915. **Odium.** Odium generatim sumptum *est actus mentis aliquod objectum aversantis.* Aliud dicitur *abominationis*, quo voluntas aliquid uti sibi vel aliis noxium aversatur. Aliud *inimicitiæ*, quo alteri malum volumus quatenus ejus est malum.

Odium Dei sive abominationis sive inimicitiæ est pessimum peccatum hominis ; quia opponitur primo, summo et maximo bono. Odium vero proximi, si sit abominationis erit culpabile casu, quo sine causa concipiatur. Erit vero laudabile si procedat ex amore rectitudinis juxta illud Prov. 29 : *Abominantur justi virum impium.* Si vero odium proximi sit inimicitiæ erit mortale ex genere suo (nisi excuset inadvertentia vel levitas materiæ) ; cum directe contrarietur caritati.

Hac de re declaranda est in Confessione tum qualitas personæ, quæ odio habita est, si hæc addat speciem, ut si pater ; tum numerus personarum, quia tot malitiæ quot personæ ; tum natura mali optati, an sit mutilatio, mors, infernus ; nam mali optatio sumit speciem ab ipso damno intento. Excipe satis probabiliter, si diversa mala apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinæ inimici, tunc (ut dicunt) sufficit dicere : *Exoptavi grave malum proximo* (*S. Alph.*, l. II, n. 30).

916. **Schisma.** Schisma definitur : *Voluntaria separatio baptizati ab unitate Ecclesiæ catholicæ.* Schismatici sunt qui subesse renuunt R. Pontifici uti tali, vel ab Ecclesiæ membris se retrahunt in religionis cultu, oratione, sacramentis, etc. Ex quo patet schisma gravissimum esse peccatum, cum separet hominem ab unitate Ecclesiæ (*Quoad pœnas*, v. n. 567) (1).

(1) Inter schisma et hæresim puto hoc interesse quod hæresis perversum dogma habet : schisma ab Ecclesia separat. A principio aliqua in parte potest intelligi diversum ad hæresi ; ceterum nullum schisma est, quod non sibi aliquam hæresim contingat, ut recte ab ecclesia discessisse videatur. *D. Hieronymus*, epi. ad Galat.

Schismatici resipiscentes non excipiuntur, nisi publice, id est coram Pastore legitimo et testibus schisma ejurent, quando publice adhæserunt sectæ schismaticæ ab Ecclesia anathematizatæ. Si vero non fuerint publici sectatores schismatis proscripti (nec ideo principales) sufficit ut confessarium adeant (pro

917. **Rixa.** Est bellum quoddam privatum in quo contendentes ex ira se percutere nituntur. In aggressore habetur peccatum ex genere suo mortale, quia caritati essentialiter opponitur : et ab Apostolo (Gal. 5) inter ea, quæ a cœlo excludunt, illud enumeratur.

Qui tamen alterum occidit in rixa ad restitutionem non tenetur etsi alium provocaverit; nam hic libere acceptando cessit juri suo. Idem probabilius dicendum est cum Alasia, si duobus rixantibus, ultro quis occurrat ad rixam impediendam, si casu occidatur; quia rixantes non fuerunt nisi simplex occasio. (*S*; *Alph.*, l. III, n. 630).

Art. 1. — De scandalo.

918. **Scandalum.** *Scandalum* ab Angelico definitur : *Dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis.* Vocabulo *dicti* vel *facti* venit etiam omissio, quia *affirmatio et negatio ad idem genus referuntur.* Verbo autem *minus rectum* intelligitur quod vel in se malum est, ut si loquaris turpia cum adolescente ; vel mali speciem habet, ut si justa de causa, sed coram eam ignorantibus, carnes comedas die vetito. Additur *præbens alteri occasionem*, non causam efficacem.

Scandalum duplex : *activum* seu datum ; *passivum* seu acceptum.

919. **Scandalum activum.** Est ipsum dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem spiritualis ruinæ. Et duplex est, directum et indirectum.

I. *Directum* seu formale, quando quis dicto suo vel facto minus recto expresse intendit proximum inducere ad peccatum (et dicitur etiam *diabolicum*, si inductio sit primario directa ad proximi ipsius subversionem).

Indirectum seu interpretativum quando licet expresse non intendatur proximum inducere ad peccatum; tamen nonnulla fiunt, ex quibus prævidetur, vel prævideri potest ac debet ex illa actione scandalum in proximo secuturum. Ut si domi tuæ alas mulierem populo suspectam, esto absit in te peccandi periculum.

Ubi notandum, ad peccatum scandali non necessario requiri, ut de facto scandalum accipiatur; sed satis est, quod occasio data sit, ex qua natura sua sequi posse probabiliter existimemus; nam tunc quod non sequatur, per dantem non stat Hoc autem colligitur non tantum ex circumstantiis personæ accipientis, sed etiam scandalum dantis. Quo sensu explicatur illud d. Bernardi: *Nugæ nugæ sunt in ore sæcularium, in ore sacerdotum blasphemiæ;* eo quod ab istis plus quam ab aliis requirant fideles ratione excellentiæ status (*S. Alph.*, l. II, n. 43).

reconciliatione), veram contritionem profiteantur vitæ anteactæ, ac se obsecuturos auctoritati summi Pontificis et sui Episcopi spondeant. V. *Prælectiones Juris canonici habitæ in Semin. S. Sulpiti*, 1857-58-59, p. IV.

920. Scandalum activum etiam indirectum est ex genere suo mortale; cum caritatem lædat. Hinc Christus: *Væ homini illi, per quem scandalum venit.* D. Chrysostomus scandalosos vocat *advocatos diaboli.*

921. **Resolve.** I. Gravis scandali rei sunt: 1) Qui libros edunt religioni aut bonis moribus contrarios; item qui hujusmodi libros vendunt vel legendos præbent. 2) Qui condunt, spargunt, vel canunt immorales cantiunculas. Item qui scribunt, agunt vel adprobant comœdias, in quibus religio vel matrimonii sanctitas vel virtus pessumdatur. 3) Artifices, pictores, sculptores quorum opera modestiæ leges violant. Item *modistæ* et comarum concinnatores qui publice quosdam typos et imagines exponunt nuditatem immoderatam præseferentes. 4) Laborantes palam festis diebus, nulla interveniente vera necessitate ac licentia, etc. *Gousset.*

II. Si mulier vultum fuco pingat, aut ornet se secundum decentiam status et morem patriæ, vel ut placeat viro suo, vel ut inveniat virum, non peccat; quia ornatus satis cohonestatur a fine: tunc si alii ruunt, potius est occasio accepta, quam data. Si vero cum nimio luxu se ornet, ut provocet ad concupiscendum, peccat mortaliter; quia est dare incentivum peccati.

III. Mulieres nudatis brachiis, scapulis et pectore incedentes graviter peccarent, si primæ hunc morem alicubi introducerent: cum sine multorum peccatorum occasione esse nequeat. Ubi notandum nihil facessere quædam vela transparentia ad excusandum; cum hæc non minus, ne dicam fortius, passionem acuant. — Quod si nuditas tam immoderata non sit, et jam extaret alicubi consuetudo sic incedendi, puto cum s. Antonino esse exprobrandas, sed non illico damnandas de mortali tales mulieres; assuefactio enim, uti docet experientia, efficit ut viri ex tali visu minus moveantur ad concupiscentiam, cum minus phantasiam excitet. Non jam quod consuetudo jus constituat contra jus naturale; sed quia concupiscentiæ vim imminuit (1).

IV. Quod mulier utatur veste virili (aut e converso), est vitiosum; tum quia cultus debet competere conditioni personæ; tum maxime quia hoc potest esse causa lasciviæ, vel scandali: quo sensu mortale est. Secluso tamen illo periculo et speciali prohibitione, erit veniale,

(1) Discrete tamen prudens confessarius sententia benigna utatur, ne indulgeat nimiæ mulierum licentiæ, quæ libidinem involvit; cum fœminæ piæ et religiosæ hoc modo incedere minime soleant. Et maxime, quia tales mulieres nuditatibus illis quærunt viros pravis sibi amoribus captivare: et principium nostrum est, in periculo peccati formalis, rigidiores opiniones esse tenendas.

Neque impudica nuditas mulieri permittenda est in ipsa sua domo; nam iis qui in ea sunt et qui eam ingrediuntur, incentivum peccandi præbet: *Oro te,* ait Tertullianus, *sive mater, sive soror, sive filia virgo.... vela caput; si mater, propter filios; si soror, propter fratres; si filia, propter patrem: omnes in te ætates periclitantur* (de viduis velandis).

si ex levitate; nullum autem peccatum, si exnecessitate fiat (*S. Alph.*, l. II, n. 53).

922. Q. 1. *An scandalum sit peccatum contra caritatem et simul contra virtutem, adversus quam inducitur proximus ad peccandum?*

R. Plures negant si agatur de scandalo indirecto; sed subscribo cum d. Thoma sententiæ quæ docet quod tam scandalo directo, quam indirecto peccatur et contra caritatem et etiam contra aliam virtutem. Contra caritatem, quia si nos ex caritate tenemur, cum possumus, impedire proximi peccatum, multo magis tenemur non esse proximo occasionem illud patrandi. Contra virtutem vero, quia quælibet virtus cuivis prohibet, ne sit sive directe sive indirecte causa, aut occasio aliis eam lædendi.

Hinc qui alium ad peccandum induxit sive directe sive indirecte, declarare debet in Confessione non solum peccatum scandali, quo caritatem læsit; sed etiam genus peccati, ad quod proximum induxit vel induci potuit, an nempe sit contra castitatem, vel aliam virtutem (*S. Alph.*, l. II, n. 45) (1).

923. Q. 2. *An sit peccatum scandali petere aliquid ab eo, qui illud quidem daturus est, sed nonnisi cum peccato?*

R. Si res quæ petitur, non est ex se mala, et præstari potest etiam sine peccato (ut si quæratur mutuum ab usurario, juramentum a falsum juraturo, Sacramentum a sacerdote peccatore, etc.), cum adest justa et grævis causa petendi, petens excusatur. Quia id non est cooperari malæ alterius actioni; sed est illam permittere, idque, justa extante causa, fas est, ut docent communiter cum d. Thoma.

Si tamen justa deest causa (vel petatur res in se mala, v. g. si petatur actus impudicitiæ ab eo qui jam est ad illum paratus) petens peccat graviter non solum contra virtutem tali peccato contrariam, sed etiam contra caritatem; ipse enim hoc in casu cooperatur gravi alterius culpæ (*S. Alph.*, l. II, n. 47).

924. **Scandalum passivum.** Est ipsa ruina spiritualis seu peccatum, in quod proximus labitur ex facto nostro.

Si factum nostrum sit de se aptum ad offendiculum proximo præbendum, scandalum dicitur *datum et acceptum.*

Si vero non sit de se aptum, sed tamen proximus labatur, scandalum dicitur *non datum*, *sed acceptum.* Et tunc si proximi lapsus eveniat ex ejus infirmitate vel ignorantia, est *scandalum pusillorum* seu *infirmorum.* Si vero proveniat ex mera peccantis malitia, vocatur scandalum *pharisaicum* ex insigni pharisæorum malitia, qui ex san-

(1) Ceterum qui suo pravo exemplo alium induxit ad furandum, non ipse ideo tenetur restituere quod alter furatus est; quia exemplum illud non est causa directa et influxiva, sed tantum occasio mala, quæ non præstat ad furandum positivum influxum, qui quidem requiritur ad obligationem restitutionis.

ctissimis Christi dictis et factis occasionem peccandi inique sumebant (*S. Alph.*, l. II, n. 43).

925. Q. 1. *An teneamur omittere opera nostra, si ex illis proximus sit scandalum passurus?*

R. Opera quæ facere intendimus:

I. Si *indifferentia*, ad vitandum scandalum sive pusillorum sive pharisaicum omittenda sunt, si absque gravi incommodo omitti valeant; id caritas urget. Hinc illud Apostoli: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum.* Hinc mulier si sciat aliquem ex ea occasionem sumere peccandi, tenetur si posset commode, ad ejus visum effugiendum aliam Ecclesiam adire, per aliam viam progredi, a fenestra abstinere. Hoc tamen intelligendum una vel altera vice, donec alter advertere possit, se fugi ab illa.

II. Opera *per se bona* nullamque mali speciem præseferentia, etsi sint puri consilii, regulariter non tenemur omittere nec differre ob scandalum pharisaicum; alioquin iniquis daretur locus impediendi opera perfectionis, cum vellent. Unde cum Apostoli Christo dixissent: *Scis, quia pharisæi, audito verbo hoc, scandalizati sunt?* respondit Dominus: *Sinite illos, cæci sunt,* id est nullam habeatis rationem hujus scandali, quia oritur ex malitia eos excæcante.

III. Ad vitandum scandalum pusillorum opera puri consilii vel omitti vel potius differri deberent, donec tollatur scandali occasio. Quæ auferri potest rationem reddendo sic agendi; et si post redditam rationem scandalum durat, fit scandalum pharisaicum, tunc illorum ideo conte muendum.

IV. Opera *præcepta* ob scandalum pharisaicum omitti non debent; ne detur occasio bona aliorum malitia impediendi. Item neque ob scandalum pusillorum sunt omittenda opera præcepta de necessitate salutis, vel quæ sine peccato omitti nequeunt; quia quisque magis se, quam alium diligere debet in ordine ad salutem æternam.

Opera vero lege humana præcepta, an ad vitandum scandalum pusillorum sint omittenda, alii negant; quia leges humanæ non cessant obligare ob aliorum peccata. At probabilius affirmandum; quia præceptum de vitando scandalo, cum sit naturale præferendum est præcepto mere positivo. Sic mulier debet semel et iterum se abstinere a Sacro, licet de præcepto, si sciat sui se conspectu daturam esse alicui in particulari occasionem, adeo ut scandalum ex infirmitate patiatur (*S. Alph.*, l. II, n. 53).

926. Q. 2. *Ad vitandum scandalum eruntne dimittenda, seu non curanda bona temporalia?*

R. Propter scandalum *pharisaicum* non sunt dimittenda temporalia; secus occasio malis daretur bona rapiendi, si nempe ea ideo nos repetere nos possemus: quod etiam noceret bono communi.

Propter scandalum vero *pusillorum* d. Thomas docet bona nostra

temporalia vel esse dimittenda; cum melius sit anima proximi quam divitiæ multæ: vel potius per instructionem proximum monendo, quod nobis licet bona nostra tueri etiam in judicio, scandalum tollendum est.

Sunt tamen qui negant bona nostra esse negligenda, si magni momenti: quia caritas non obligat cum gravi incommodo. Hinc non teneris solvere plus æquo operario vel rhedario, licet prævideas illum secus blasphematurum. Incommodum enim illud etsi leve in se, sæpius occurrere potest; ideo fit grave in complexu (*S. Alph.*, l. II, n. 52).

927. Q. 3. *An liceat aliquando occasionem peccandi proximo permittere seu non auferre?*

R. Sententia affirmans cum d. Thoma, videtur satis communis, si adsit causa; permissio enim per se non est inductio. Sic potest herus non auferre occasionem furandi filiis aut famulis, cum eos ad furtum novit propensos, ut deprehensi puniantur et resipiscant. Ita licite custodes agrorum, vinearum, sylvarum se abscondunt, ut damnificantes capiant, et puniendo avertant ab aliis damnis. Ita vir uxorem suspectam habens potest se abscondere, et deprehendere in crimine.

Imo satis probabiliter hanc occasionem filii et servis licet ponere, v. g. de industria collocare monetam supra pavimentum ad probandam eorum fidelitatem, si adsit causa; neque enim id per se est inducere ad peccandum (*S. Alph.*, l. II, n. 28).

Art. 2. — De cooperatione ad peccatum.

928. **Cooperatio.** Cooperatio in genere est concursus cum alio principaliter agente. Prout caritati adversatur, definitur: *Participatio ad actionem pravam alterius.* Cooperatio mala dividitur præcipue in formalem et in materialem (*Quoad cetera vid. De Restit.*).

Formalis cooperatio evenit, vel quando quis directe cooperatur in actu ipso criminoso, ut si alterum adjuvet ad furtum; vel quando concurrit in ipsam pravam proximi voluntatem, ut esset servare terga latroni aut sicario, ut securius furetur aut occidat; scribere literas amatorias vice concubinarii amasiæ, obscœnos libros et irreligiosos vendere, etc. Hæc cooperatio est intrinsece mala, quia dat ansam proximo ad peccatum exequendum, aut saltem istius pravam voluntatem fovet. Ideoque nulla ex causa, ne mortis quidem timore permitti potest.

Cooperatio vero *materialis* evenit, cum actio est per se indifferens et proximus potest etiam ea uti sine peccato; sed sua malitia abutitur ad peccandum, ut esset dare claves iis, qui eis utuntur ad furandum. Hæc cooperatio potest esse licita:

1) Si rem istam indifferentem non ponamus intentione mala; sed tantum quia externa vi, ac gravi necessitate coacti. Uti esset armarii

claves dare expoliatori, qui alioquin vult portas exscindere, chartas, documenta et similia tradere ei, qui nobis fortior ea per apertam vim rapere contendit. Item solvere injustum tributum et taxam, cum publicanus paratus est illam violenter exigere: tunc enim hæc concedimus, non ideo ut gravi peccato alterius cooperamus, sed ut ipsi nos a majori et injusta vexatione liberamus. Ideo cooperatio nostra non esset nisi materialis et coacta; neque enim peccat viator, qui latroni marsupium tribuit gravi metu compulsus.

2) Si materialis nostra cooperatio non vergat, nec manifeste in contemptum legis Ecclesiæ extorta sit. Quo in casu nullomodo cooperatio nostra licita est; cum id sit intrinsece malum (vid. n. 141). Ceterum præstat, ut casu adveniente, superior interrogetur.

3) Ut materialis cooperatio non sit aliis scandalo, quasi nempe putent nos ex animo ad actionem illam concurrere. Quousque scandalum non amovetur, cooperatio est graviter prohibita; amovetur autem, v. g.. contra coactionem iniquam protestando, illam ægre exterius ferendo, ei quoad potest resistendo, et alia similia plus minus externe agendo pro circumstantiarum aut personarum varietate. Neque ideo sumus a nobis ipsis dissentientes, postea dando quod prius negavimus: negamus ac resistimus primo, ne videamur iniquiter agentibus lubenti animo connivere, et ita scandalum a fidelibus amovetur. Damus ultimo documenta, claves et alia hujusmodi; quia non possumus ullo modo retinere, quin incidamus in damna longe majora (1).

4) Si adsit causa justa et proportionata; quia quanto proximior est tua actio alterius peccato, eo major debet esse causa quæ te excuset. Ad quod judicandum ante omnia pro regula sit observare sensum Doctorum; quia cum totum hoc ferme pendeat a prudentum æstimatione, sententia illa erit probabilior, quæ communior. — Est autem prudentum æstimatio, eo graviorem requiri causam ad cooperandum, vel quo gravius est peccatum, cujus occasio datur; vel quo probabilius est, te non cooperante, alterum haud peccaturum; vel quo propius cooperatio peccatum attingit; vel quo minus habes juris ad tale opus; vel maxime quo magis peccatum cum justitia pugnat. Unde ut possimus cooperari damno proximi, requiritur, quod nos ipsi damnum grave timeamus ordinis superioris: v. g., si fur minatur tibi auferre bona tua, nisi coopereris ut ille surripiat bona alterius, non potes furto cooperari. Secus esset si illi non cooperando ad surripienda illa bona, tu subiturus esses vitæ aut famæ dispendium.

(1) Protestatio quæ fieri debet coram agentibus gubernii usurpatoris ad jus nostrum saltem ex parte tuendum, potest etiam fieri oretenus; et semel ab initio emissa sufficit, si agatur de eadem re iisdemque actibus, et modo non videamur connivere; ex S. Pœnitentiaria 1855, 1856 (v. *Scavini*, l. IV, n. 220).

Quia tunc cum in extrema sis constitutus necessitate, tenetur proximus ad permittendam tibi illam cooperationem in suorum bonorum jacturam utpote ordinis inferioris.

929. **Resolutiones.** Quoad particulares cooperationes:

I. Quoad *famulos.* Contra plures mihi probabilius videtur licere famulo, sed tantum metu mortis (alii addunt etiam metu alterius gravissimi damni, nempe infamiæ; non tamen sola ratione famulatus, cum sit propior cooperatio) dominum comitari ad lupanar, sternere equum, scalam deferre, vi aperire januam, humeros hero subjicere, ut ascendat ad fornicandum, etc. Quia non ponit actionem intrinsece malam, cum hæc possit esse per se bona vel mala; attamen famulus tenetur postea domini sui domum deserere, si aliud simile timeat.

At non licet (in mea sententia) famulo domini dona meretrici deferre; cum hæc de se turpem amorem foveant. Quamquam sunt qui censent hoc licere ex gravissima causa; cum non credant id esse intrinsece malum (quod de famulis, idem valet de uxore, filiis, etc. (*S. Alphonsus*, l. II, n. 63).

II. Quoad *operarios.* Licet fabrisferrariis indiscriminatim vendere arma, etsi cognoscant aliquos (in genere) ex tot emptoribus iis abusuros esse; quia secus commercium rueret. Item operariis falsa idola conficere, si hæc adhibeantur ad ornamentum platearum, ædificiorum, etc. Secus vero, si ad falsum cultum, pagano sint tradenda; tunc enim censerentur addicti servitio idolorum.

Non licet pulsare organa, vel canere in Ecclesia infidelium, si id sit in honorem idoli; quia sic idolo præstaretur obsequium. Idem est si id fieret in synagogis hebræorum, functionum tempore; esset enim vere et formaliter concurrere et participare in falso cultu, illum quasi alternatim usurpando una simul cum judæis: talis enim pulsatio est pars psalmodiæ, quæ ex sono et cantu conflatur, ut dicunt cum Gotti et Fedeli. Item nefas est pulsare campanam ad annunciandam concionem hæreticorum, quum sit invitationis instar. Id tamen cum causa, remoto scandalo, alii permittunt.

Licet theatra ædificare, ornare, etc., si ornamenta in se honesta sint, quia cooperatio videtur satis remota. Quod valet etiam de sartoribus qui vestes conficiunt, lacertis apertis, et nudato pectore, etc. Item licet hæreticorum templa et synagogas judæornm ædificare, legitimo magistratu permittente, præsertim si æque fierent sine ipsis. Hoc tamen alii non permittunt, nisi ob causam maximi momenti, id est ob calamitatem quæ morti soleat æquiparari; cum sit proxime falsæ religioni cooperari. (*S. Alph.*, l. II, n. 71).

III. Quoad *mercatores.* Licet vendere aleas, gladios, fucos, vestes et ornamenta iis qui personati incedunt (*maschere*), etsi iis plurimi sint abusuri; quia hæc de se non ordinantur ad peccatum, nec malum præsumendum est. Si tamen de abusu alicujus certo constaret, et non vendendo mercator impediret peccatum, causa gravis seu periculum notabilis damni requiritur ad res illas vendendas: ex qua ratione licet puellæ vendere ornatus illis certo abusuræ, vel judæo agnum, qui eo usurus est ad suum pascha.

Non licet tamen vendere venenum, nisi moraliter constet, emptorem illo bene usurum, v. g., ad confectionem colorum, occisionem murium; quia maxima sequeretur humani generis pernicies, si id omnibus promiscue liceret (ceterum v. *apud Scavini plurimæ aliæ resolutiones*, l. II, nn. 954 et seqq.).

930. *Quid* (quæres) *de iis, qui usurariis, aut meretricibus domus locant; vel vehunt scienter meretricem ad amasium?*

R. In civitatibus, ubi ad vitandum majus malum permittitur ut habitent usurarii et meretrices, licet ipsis domum locare, maxime si alii conductores desint: nisi meretrices graviter nocerent vicinis honestis; vel ob situm ansam majorem darent peccatis.

Non licet autem aurigis aut nautis vehere meretricem ad amasium pro sola mercede lucranda. Tantum excusarentur, si ipsi hoc agerent ad grave damnum vitandum: imo Angles putat, id nunquam licere, utpote intrinsece malum (*S. Alph.*, l. II, n. 70).

APPENDIX I

De Veracitate, Mendacio, Amicitia et Castitate.

931. **Veracitas.** Est conformitas locutionis cum mente hominis loquentis. Ad mutuam inter homines societatem veracitas prorsus est necessaria; societas enim consistere nequit, nisi homines sibi invicem credant. Quare Apostolus Eph. 4: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque proximo suo.* Veracitati opponitur mendacium.

932. **Mendacium.** Definitur: *Locutio* vel *significatio contra mentem.* Mendacium enim confici potest tum verbis, tum facto; si facto, *simulatio* dicitur proprio nomine.

933. *Divisio mendacii.* Mendacium dividitur in *jocosum* si ad solatium, *in officiosum* si ad utilitatem; in *perniciosum* si ad injustam damnificationem patratur.

Mendacium proprie dictum est intrinsece malum, tum quia rectæ rationi repugnat verbis uti contra eorum institutionem; tum quia secus ordo societatis subverteretur. Hinc Apostolus Coloss. 2: *Nolite mentire invicem.* At si neque proximum neque Deum graviter lædat neque grave scandalum pariat, veniale est, uti de mendacio jocoso et officioso tradit d. Augustinus (*In Ps.* v); adest tantum inordinatio levis; cum ea non opponatur caritati. Imo non raro mendacia jocosa carent omni culpa, uti si intentio jocandi, ac ridendi ita pateat, ut facillime percipi possit sive ex ipsa re quæ dicitur, sive ex tono vocis lepido, sive ex aliis circumstantiis; tunc potius facetia est.

Item æquivocationes, si non impediant quominus sensus loquentis cognosci queat, non sunt mendacia.

934. **Amicitia.** Est *mutuus, et gratuitus amor inter personas quæ sibi invicem bene volunt, et se mutuo bonis cumulare desiderant.*

Cum amicitia oriatur præsertim ex bonorum communicatione, tot erunt amicitiæ species, quot species bonorum, quæ inter amicos communicantur. Iccirco amicitiæ divisio erit in veram et falsam, in corporalem in sensibilem et sensualem, prout bona quæ communicantur, vera vel falsa sunt, temporalia vel spiritualia, sensibilia vel sensualia.

935. *Amicitias sensuales* nec contrahere licet nec fovere; cum fundentur super peccato: et dicente s. Ambrosio, *non potest homo homini esse amicus, qui Deo fuerit inimicus.* Amicitiæ sensuales reprobantur ab omnibus utpote inhonestæ, et vulgo *innamoramenti* appellantur, de quibus Salesius: *Io grido ad alta voce a chiunque è legato dentro le reti dell'innamoramento: tagliate, troncate, rompete; non bisogna fermarsi a scu-*

cire queste sciocche amicizie, bisogna schiantarle; non bisogna snodare questi legami, bisogna romperli e tagliarli.

Amicitiæ sensibiles, quæ fundantur in bonis corporis sensibilibus, pulcritudine, benevolentia, tractu, voce, licet non aperte inhonestæ; sunt tamen valde imperfectæ et periculosæ, maxime si contingant inter personas diversi sexus, ideo rejiciendæ. A sensibilitate ad sensualitatem parva distantia; imo experientia teste, una ad aliam ducit.

Amicitias *sanctas*, *spirituales*, *ad virtutem directas* omnibus (maxime iis qui in sæculo vivunt) si bonum animæ diligunt, perutiles pronuntiamus. En verba Salesii: *Quanto alle persone che vivono tra i mondani, e che abbracciano la vera virtù, è lor necessario l' unirsi le une colle altre mediante una santa e sacra amicizia, perchè col mezzo di questa si ajutano e si eccitano vicendevolmente al bene.* Nonne inter se junguntur, hac ætate, filii tenebrarum ad malum? cur non filii lucis ad bonum. Hic Eccl. 6: *Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma, amico fideli nulla comparatio.*

Hinc laudandi publici catholicorum comitatus in quibus ipsi mutuo ad meliora jugiter excitantur; religiosæ peregrinationes ad Sanctuaria centenariæ solemnitates, etc. (*De his, plura apud* Scavini, l. IV, nn. 283, et seqq. l. I, n. 632).

936. **Castitatis status**. Triplex est: *Conjugalis, vidualis,* atque *virginalis.*

Primus constanter abstinet a voluptatibus carnis illicitis, et utitur moderate licitis in matrimonio: est de præcepto a conjugibus servanda.

Secundus post solutum matrimonium abstinet in posterum ab omni etiam licita voluptate scilicet a novo matrimonio contrahendo: est de consilio ex Apostolo.

Tertius ab omnibus tam licitis quam illicitis venereis delectationibus abstinet, carnisque integritatem servat.

937. **Virginitatis status**. Definitur: *Firma voluntas perpetuo abstinendi ab omnibus venereis voluptatibus.* Dicitur *firma voluntas,* ut indicetur hic non definiri virginitatem materialem, quæ consistit in quadam carnis integritate; sed moralem, quæ in animo sita est et in ejus proposito. Ex quo patet differentia virginitatis a castitate; nam ista esse potest etiam in conjugatis et pœnitentibus: non autem illa. Et ideo propositum servandæ integritatis usque ad tempus nuptiarum non est virtus virginitatis, sed castitatis.

Virginitatem esse rem bonam in se, licitam et laudabilem, tenent omnes catholici adversus Lutherum. Et merito: nam nihil sub consilio cadere potest in Scripturis, quod non sit in se bonum, licitum et laudabile; atque virginitas in Scripturis sub consilio cadit: *De virginibus præceptum Domini non habeo,* inquit Apostolus; *consilium autem do;* et postea: *Solutus es ab uxore? Noli quærere uxorem.* Idipsum probatur exemplo Christi, B. M. Virginis multorumque Sanctorum, qui virginitatem secuti sunt. Vel ipsas barbaras gentes virginitatem semper in honore habuerunt.

938. Virginitas melior est quam matrimonium; habet enim Apostolus: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit....; beatior erit, si sic permanserit secundum meum consilium; puto autem quod et ego Spiritum Dei habeam.* Hinc Tridentinum: *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui vinginitatis vel cœlibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit* (*Sess.* 24, c. 10).

APPENDIX II.

De propositionibus a S. Sede damnatis.

939. Aliquando propositiones a RR. Pontificibus damnantur *singillatim*, si sua cuique propositioni specialis tribuatur nota. Aliquando damnantur *in globo*, et est quando singulis propositionibus singularis censura non assignatur; sed omnes generatim reprobantur. Cum illæ sunt quidem singillatim commemoratæ, sed nonnisi in globo reprobatæ esto quod possit adhuc defendi, sine errore in fide, quod una vel altera propositio non mereatur hanc vel illam specialem censuram; at certum est quod omnes ille propositiones aliquam merentur notam. Adeo ut qui catholico nomine gloriatur, teneatur illas omnes et singulas reprobare, proscribere, damnare.

940. Istæ propositiones interpretandæ sunt in sensu ab auctoribus earum intento, et rigoroso. Non ergo ultra proprietatem verborum, quia versamur in odiosis; neque interpretationem extensivam admittunt, nisi evidens ratio id exigat (*S. Alph.*, l. III, n. 760).

941. Has autem propositiones quæcumque sint tueri sub gravi culpa prohibetur, et quoad aliquas in propugnatores lata est excommunicatio. Nempe *docentes vel defendentes sive publice sive privatim propositiones ab Apost. Sede damnatas sub excommunicatione latæ sententiæ* incidunt in excommunicationem R. Pontifici reservatam ex Const. *Apostolicæ Sedis*. Porro *docere* est nescientibus tradere; *defendere*, est earum patrocinium suscipere quasi non sint damnatione dignæ. — Qui vero docet conjunctim aut defendit quæ proscriptæ sunt una simul, aliæ ut hæreticæ, aliæ ut erroneæ, etc., incurrit aliam excommunicationem Pontifici specialiter reservatam, contra hæreticos.

Propositiones autem a S. Sede sub excommunicatione damnatæ plures numerantur. Sunt: 1) Damnatæ a Leone contra Lutherum. 2) Ab Urbano VIII contra Bajum. 3) A Clemente VIII. 4) Ab Alexandro VII. 5) Ab Innocentio XI. 6) Ad Alexandro VIII. 7) A Benedicto XIV.

Ceteræ damnatæ quidem sunt sub gravi culpa, nulla tamen adject pœna canonica. Nos tamen elenchum transcribimus omnes damnatas propositiones continentem (1).

(1) Ad assequendum genuinum sensum damnatarum propositionum *vid.* Anacletus Reinfenstuel, in initio ejusdem *Theol.* Edit. Antuerpiæ, 1758; item sub fine, ubi ea de re habetur, *Dissertatio Massæi Kresstinger*. Carboneanus, *Notio critica sensus omnium propositionum Moralium ac Dogmaticarum*, etc. Campioni, *Instructio pro se præparantibus ad audiendas Confessiones*. Sed præ omnibus *eximiæ sapientiæ vir* (ut eum appellat Benedictus XIV. *Notificat* VII et XXII) Dominicus Viva, *Damnatæ theses ab Alexandro VII, Innocentio XI* et *Alexandro VIII; necnon Jansenii ad Theologicam trutinam revocatæ juxta pondus Sanctuarii*.

Et quoad Syllabum Pii IX v. Viccari, *Apologia popolare del Sillabo di Pio IX*. It. De-Chiara, *Il primato della fede sulla filosofia razionale moderna*; it. *La chiesa e il realismo*. Sordi, *Il Sillabo di Pio IX esposto in forma di catechismo*. Falconi, *Il Sillabo Pontificio, ossia confutazione degli errori in esso contenuti*. Keller, *L'Enciclica e i principii del 1789*. Arnaldi, *La vita dell'umanità e l'Enciclica nell'8 dicembre*. Moglia, *La tirannia repressa dal Sillabo*.

SERIES CHRONOLOGICA

PROPOSITIONUM DAMNATARUM

AB ANNO 1418, ET SEQQ.

402. *Articuli* 45. *Ioannis Wicleffi, damnati in Concilio Constantiensi, Sessione* 45, *anno* 1418

1. Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis remanent in Sacramento altaris.

2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

3. Christus non est in eodem Sacramento identice et realiter propria praesentia corporali.

4. Si Episcopus vel sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat.

5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit.

6. Deus debet obedire diabolo.

7. Si homo fuerit debite contritus, omnis Confessio exterior est sibi superflua et inutilis.

8. Si Papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare.

9. Post Urbanum VI, non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more graecorum sub legibus propriis.

10. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones.

11. Nullus Praelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommuuicatum a Deo: et qui sic excommunicat, fit ex hoc haereticus vel excommunicatus.

12. Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem vel ad Concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

13. Illi, qui dimittunt praedicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei judicio traditores habebuntur.

14. Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum Dei absque auctoritate Sedis apostolicae sive Episcopi catholici.

15. Nullus est dominus civilis, nullus est Praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, idest ex habitu, non solum actu delinquentibus.

17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

18. Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.

19. Speciales orationes, applicatæ uni personae per praelatos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, caeteris paribus.

20. Conferens eleemosynam fratribus est excommunicatus eo facto.

21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcumque, tam possessionatorum quam mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

22. Sancti, instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, et non per mendicitatem.

25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio praesciti nulli valet.

27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt.

28. Confirmatio juvenum, clericorum Ordinatio, locorum consecratio reservatur Papae et Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.

29. Universitates, studia, collegia, graduationes et magisteria in iisdem sunt vane gentilitate introducta: tantum prosunt Ecclesiae, sicut diabolus.

30. Excommunicatio Papae vel cuiuscumque Praelati non est timenda: quia est censura Antichristi.

31. Peccant fundantes claustra: et ingredientes sunt viri diabolici.

32. Ditare clerum est contra regulam Christi.

33. Sylvester Papa et Constantinus imperator errarunt. Ecclesiam dotando

34. Omnes ordines mendicantium sunt haeretici, et dantes eis eleemosynas sunt excommunicati.

35. Ingredientes religionem, aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad observanda divina praecepta et per consequens ad perveniendum ad regnum caelorum, nisi apostataverint ab eisdem.

36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem habentibus sunt haeretici, eo quod possessiones habent, et consentiens eis, omnes videlicet domini saeculares et caeteri laici.

37. Ecclesia romana est synagoga satanae, nec Papa est proximus et immediatus Vicarius Christi et Apostolorum.

38. Decretales epistolae sunt apocryphae, et seducunt a Fide Christi; et clerici sunt stulti, qui student eis.

39. Imperator et domini saeculares sunt seducti a diabolo, ut Ecclesiam ditarent bonis temporalibus.

40. Electio Papae a Cardinalibus, a diabolo est introducta.

41. Non est de necessitate salutis credere, romanam Ecclesiam esse supremam inter alias ecclesias.

42. Fatuum est credere indulgentiis Papae et Episcoporum.

43. Iuramenta illicita sunt, quae fiunt ad corroborandos humanos contractus et commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus, et Bernardus damnati sunt, nisi poenituerint de hoc quod habuerunt possessiones, et instituerunt et intraverunt religiones; et sic, a Papa usque ad ultimum religiosum, omnes sunt haeretici.

45. Omnes religiones indifferenter introductae sunt a diabolo.

943. *Articuli* 30 *Ioannis Hus, damnati in Constantiensi ut supra.*

1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas.

2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecit quosdam actus actibus Ecclesiae malignantium consimiles.

3. Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars eius finaliter excidat ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidet.

4. Duae naturae, Divinitas et Humanitas, sunt unus Christus.

5. Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum praesentem iustitiam, temen nunquam est pars sanctae Ecclesiae: et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, sive fuerint in gratia sive non, secundum praesentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus Fidei.

7. Petrus non est nec fuit caput Ecclesiae sanctae catholicae.

8. Sacerdotes quomodolibet criminose viventes, Sacerdotii polluunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiae, de clavibus, officiis, censuris, moribus, caeremoniis et sacris rebus Ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis et Ordinibns.

9. Papalis dignitas a Caesare inolevit, et Papae perfectio et institutio a Caesaris potentia emanavit.

10. Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio, quod esset caput Ecclesiæ particularis, nec romanus Pontifex est caput romanae Ecclesiae particularis.

11. Non oportet credere, quod iste, quicumque est romanus Pontifex, sit caput cuiuscumque particularis Ecclesiae sanctae, nisi Deus eum praedestinaverit.

12. Nemo gerit vicem Christi vel Petri, nisi sequatur eum in moribus: cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem: quia ad illud officium vicariatus requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas.

13. Papa non est verus et manifestus successor apostolorum principis Petri si vivit moribus contrariis Petro: et si quaerit avaritiam, tunc est vicarius Iudae Iscarioth. Et pari evidentia Cardinales non sunt veri et manifesti successores Collegii aliorum apostolorum Christi, nisi vixerint more apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Iesu Christi.

14. Doctores ponentes quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, scribas, et phariseos, qui Christum non volentem eis obedire in omnibus, dicentes *Nobis non licet interficere quemquam*, ipsum saeculari iudicio tradiderunt: et quod tales sint homicidae graviores, quam Pilatus.

15. Obedientia ecclesiastica est obedientia secundum adinventionem sacerdotum Ecclesiae propter expressam auctoritatem Scripturae.

16. Divisio immediata humanorum operum est quod sunt vel virtuosa vel vitiosa: quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem eius, et habentes Scripturae notitiam, et affectum ad aedificandum populum debent praedicare non obstante

praetensa excommunicatione. Quod si Papa vel aliquis Praelatus mandat sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet subditus obedire

18. Quilibet praedicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit: et illud mandatum debet exequi, praetensa excommunicatione non obstante.

19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam protegit, et viam praeparat Antichristo. Signum autem evidens est quod ab Antichristo tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos qui denudant nequitiam Antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

20. Si Papa est malus, et praesertim si est praescitus, tunc ut Iudas apostolus est diaboli, fur, et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis Ecclesiae, cum nec sit membrum eius.

21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiae et quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa vel Praelatus malus et praescitus est aequivoce pastor, et vere fur et latro.

23. Papa non debet dici sanctissimus, etiam secundum officium: quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et praecones dicerentur sancti: imo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officiarius Dei.

24. Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam: nam Iudas Iscariothes rite et legitime est electus a Deo Christo Iesu ad episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio 45 art, Ioannis Wiclefi, per doctores facta, est irrationabilis et iniqua et malefacta; ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est haereticus, aut erroneus aut scandalosus.

26. Non eo ipso, quod electores vel maior pars eorum consenserint viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam, eo ipso illo persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor vel vicarius Petri apostoli vel alterius apostoli in officio ecclesiastico: unde, sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere: nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiae, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiae, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam regularet.

29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papae officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile Papa, usque ad diem iudicii.

30. Nullus est dominus civilis, nullus est Praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.

944. *Propositiones* 9 *Magistri Petri Oxomenis, damnatae in Congregatione Complutensi; et deinde a Sixto IV, anno* 1479.

1. Peccata mortalia, quantum ad culpam et poenam alterius saeculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves.

2. Confessio de peccatis in specie fuit ex aliquo statuto utilis Ecclesiae, non de iure divino.

3. Pravae cogitationes confiteri non debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claves.

4. Confessio debet esse secreta, idest de peccatis secretis, non de manifestis.

5. Non sunt absolvendi poenitentes, nisi peracta prius poenitentia eis iniuncta.

6. Papa non potest indulgere alicui viro poenam purgatorii.

7. Ecclesia urbis Romae errare potest.

8. Papa non potest dispensare in statutis universalis Ecclesiae.

9. Sacramentum Poenitentiae, quantum ad collationem gratiae sacramentalis, naturae est, non alicuius institutionis veteris vel novi Testamenti.

Damnatae ut scandalosae et haereticae.

---

945. *Errores* 41 *Martini Lutheri, damnati a Leone X, Bulla* Exurge Domine, 16 Maii 1520.

1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta novae legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum et Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu caeli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

5. Tres esse partes Poenitentiae, contritionem, confessionem, et satisfactionem, non est fundatum in sacra Scriptura nec antiquis sanctis christianis doctoribus.

6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem, et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, amissionem aeternae beatitudinis, ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam imo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, et omnium doctrina de contritionibus hucusque data praestantius: de caetero non facere, summa poenitentia: optima poenitentia, nova vita.

8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est ut omnia mortalia cognoscas. Unde primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebatur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti, imo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi *Quodcumque solveris* etc. (Matth. XVI.). Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio sed ioco absolveret; si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

13. In sacramento Poenitentiae ac remissione culpae non plus facit Papa aut Episcopus, quam infimus sacerdos: imo, ubi non est sacerdos, aeque tantum quilibet christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

14. Nullus debet sacerdoti respondere se esse contritum, nec sacerdos requirere.

15. Magnus est error eorum, qui ad sacramentum Eucharistiae accedunt huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicuius peccati mortalis, quod praemiserint orationes suas et praeparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt. Sed si credant et confidant se gratiam ibi consecuturos, haec sola fides facit eos puros et dignos.

16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi Concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt haeretici, sed schismatici.

17. Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et sanctorum.

18. Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum: et sunt de numero eorum quae licent, non de numero eorum quae expediunt.

19. Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitam.

20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares et ad fructus spiritus utiles.

21. Indulgentiae necessariae sunt solum publicis criminibus, et proprie conceduntur duris solummodo et impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt necessariae nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt sed non publica, his qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus.

24. Docendi sunt christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

25. Romanus Pontifex, Petri successor, non est Christi vicarius super omnes.

26. Verbum Christi ad Petrum: *Quodcumque solveris super terram*, etc. (Matth. XVI.) extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro.

27. Certum est, in manu Ecclesiae aut Papae prorsus non esse statuere articulos Fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiae sic vel sic sentiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut haeresis contrarium sentire, praesertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Conciliorum. et libere contradicendi eorum gestis, et iudicandi eorum decreta, et confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum, a quocumque Concilio.

30. Aliqui articuli Ioannis Hus condemnati in Concilio Constantiensi sunt christianissimi, verissimi, et evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono justus peccat.

32. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

33. Haereticos comburi, est contra voluntatem Spiritus.

34. Praeliari adversus turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiae vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo: et dum facit quod in se est, peccat mortaliter.

37. Purgatorium non potest probari ex sacra Scriptura, quae sit in canone.

38. Animae in purgatorio non sunt securae de earum salutem, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi aut augendae caritatis.

39. Animae in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quaerunt requiem et horrent poenas.

40. Animae e purgatorio liberatae suffragiis viventium, minus beantur, quam si per se satisfecissent.

41. Praelati ecclesiastici et principes saeculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

---

946. *Propositiones* 79 *Michaelis Baii, damnatæ a S. Pio V, bulla* Ex omnibus afflictionibus, 1 Oct. 1567; *a Gregorio XIII, bulla* Provisionis nostræ, 29 Ian. 1579, *et ab Urbano VIII, bulla* In eminenti 6 Mart. 1641.

1. Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita, recte vocantur gratia.

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.

3. Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverassent usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces, et non gratia.

4. Vita æterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.

5. In promissione facta angelo et primo homini continetur naturalis iustitiæ constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita æterna iustis promittitur.

6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut, si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

7. Primi hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera: sed iuxta modum loquendi Scripturæ sacræ non recte vocantur gratia: quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

8. In redemptis per gratiam Christi, nullum inveniri potest bonum meritum, quod sit gratis indigno collatum.

9. Dona concessa homini integro et angelo, forsitan, non improbanda ratione, possunt dici gratia: sed quia, secundum usum sacræ Scripturæ, nomine gratiæ ea tantum munera intelliguntur quæ per Iesum Christum male merentibus et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quæ illis redditur, gratia dici debet.

10. Solutio pœnæ temporalis, quæ peccato dimisso sæpe manet, et corporis resurrectio proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

11. Quod pie et iuste in hac vita mortali usque in finem vitæ conversati vitam consequimur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ iusto Dei iudicio deputandum est: neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam

institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut iusto Dei iudicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.

12. Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium.

13. Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo quod fiant per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum eo quod sint conformia legi, quodque per ea præstatur obedientia legi.

14. Opera bona iustorum non accipient in die iudicii extremi mercedem ampliorem, quam iusto Dei iudicio mereantur accipere.

15. Ratio meriti non consistit in eo quod qui bene operatur habeat gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ legi.

16. Non est vera legis obedientia, quæ fit sine caritate.

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo de gratia adoptionis sublimetur ad statum deificum.

18. Opera catechumenorum, ut Fides et Pœnitentia ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita: quam vitam ipsi non consequentur nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera iustitiæ et temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate personæ operantis non traxerunt maiorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.

21. Humanae naturae sublimatio et exaltatio in consortium divinae naturae debita fuit integritati primae conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos II. *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt*, intelligunt de gentibus Fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturae suae fuisse exaltatum ut Fide, Spe, et Caritate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia, quae ad pelagianismum reiicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturae superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et in Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia.

26. Integritas primae creationis non fuit indebita humanae naturae exaltatio, sed naturalis eius conditio.

27. Liberum arbitrium, sine gratiae Dei adiutorio, nonnisi ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error dicere, quod liberum arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christum viam et ostium veritatis et vitae negant, sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam iustitiae (hoc est aliquam iustitiam) conscendi posse docent:

30. Aut tentationi ulli sine gratiae ipsius adiutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur aut ab ea non superetur.

31. Caritas perfecta et sincera, quae est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

32. Caritas illa, quae est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.

33. Catechumenus iuste, recte, et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per Caritatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quae in Baptismi lavacro demum percipitur.

34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet quo Deus amatur ut auctor naturae, et gratuiti quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris Litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

35. Omne quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

36. Amor naturalis, qui ex viribus naturae exoritur, ex sola philosophia per elationem praesumptionis humanae cum iniuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est quo ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit.

38. Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, quae a Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa caritas qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur.

39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

42. Iustitia, qua iustificatur per Fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quae est operum iustitia: non autem in gratia aliqua animae infusa, qua adoptatur homo in filium Dei et secundum interiorem hominem renovatur ac divinae naturae consors efficitur, ut, sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis obedire possit.

43. In hominibus poenitentibus ante Sacramentum absolutionis, et in catechumenis ante Baptismum, est vera iustificatio: separata tamen a remissione peccatorum.

44. Operibus plerisque quae a fidelibus fiunt solum ut Dei mandatis pareant, cuiusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, iustificantur quidem homines, quia sunt legis obedientia et vera legis iustitia: non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missae non alia ratione est sacrificium, quam generali illa, qua omne opus quod fit, ut sancta societate Deo homo inhaereat.

46. Ad rationem peccati non pertinet voluntarium, nec definitioni quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ac respectu ad voluntatem a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo: eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium:

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus decedens sine regenerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet. et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto *Non concupisces.*

51. Concupiscentia, sive lex membrorum, et prava eius desideria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

52. Omne scelus est eius conditionis, ut suum auctorem et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generante contrahunt qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum maioribus.

54. Definitiva haec sententia, Deum homini nihil impossibile praecepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus et reatus: transeunte autem actu, nihil manet nisi reatus sive obligatio ad poenam.

57. Unde in sacramento Baptismi aut sacerdotis absolutione, proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui, poenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat: ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.

59. Quando per eleemosynas aliaque poenitentiae opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cuius intuitu Christi satisfactio nobis applicatur, et communicatur.

60. Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta: sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus qui pretio Sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.

61. Illa doctorum distinctio, divinae legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad praeceptorum operum substantiam tantum, altero modo quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad regnum aeternum (hoc est ad modum meritorum), commentitia est et explodenda.

62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex obiecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni aeterni eo quod sit a vivo Christi membro per spiritum caritatis, reiicienda est.

63. Sed et illa distinctio duplicis iustitiae, alterius quae fit per spiritum caritatis inhabitantem, alterius quae fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad poenitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo caritatem diffundentis, qua divinae legis iustificatio impleatur, similiter reiicitur.

64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator dum ei poenitentiae et vitae novae propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius qua vivificatur qui vere iustificatur, et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est et Scripturis minime congruens.

65. Nonnisi pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus: et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit et docet.

66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo quod necessario facit.

68. Infidelitas pure negativa, in his, in quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.

69. Iustificatio impii fit formaliter per obedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiae, quae per eam iustificatos faciat implere legem.

70. Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis, potest habere veram caritatem: et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis.

71. Per contritionem etiam cum caritate perfecta et cum voto suscipiendi Sacramentum coniunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.

72. Omnes omnino iustorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde et Iob et martyres, quae passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, praeter Christum, est absque peccato originali, hinc beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque eius afflictiones in hac vita, sicut et aliorum iustorum, fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus iam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiae sunt, pro statu hominis vitiati, prohibiti praecepto *Non concupisces:* unde homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur praeceptum *Non concupisces:* quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiae carnalis in diligente est, non facit praeceptum *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

77. Satisfactiones laboriosae iustificatorum non valent expiare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatam.

78. Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, sed naturalis conditio.

79. Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine iustitia naturali.

---

947. *Propositio, qua asseritur aequalitas sanctorum Petri et Pauli, damnata ab Innocentio X, decreto Congregationis generalis sanctae romanae et universalis Inquisitionis* Editus est 29 *Ian.* 1647.

Sanctissimus, relata unanimi theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, et auditis votis eminentissimorum et reverendissimorum DD. Cardinalium Generalium Inquisitorum, propositionem hanc *S. Petrus et S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes qui unicum efficiunt,* vel *sunt duo Ecclesiae catholicae coryphaei ac supremi duces summa inter se unitate coniuncti,* vel *sunt geminus universalis Ecclesiae vertex qui in unum divinissime coaluerunt,* vel *sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides qui unicum caput constituunt,* ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter S. Petrum et Paulum sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae, haereticam censuit et declaravit.

---

948. *Propositiones* 5 *Cornelii Iansenii, ex eius libro cui titulus* Augustinus *excerptae, damnatae ab Innocentio X, constitutione* Cum occasione 31 *Maii* 1653; *ab Alexandro VII, tum constitutione* Ad sanctam B. Petri 16 *Oct.* 1665; *tum constitutione* Regiminis apostolici 15 *Febr.* 1664 *in qua* formularium *edidit; denique a Clemente XI, constitutione* Vineam Domini 16 *Iul.* 1705.

1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant. *Declarata et damnata uti* temeraria, impia, blasphema, anathemate damnanda, et haeretica.

2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur. *Declarata et damnata uti* haeretica.

3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione. *Declarata et damnata uti* haeretica.

4. Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium Fidei: et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare. *Declarata et damnata uti* falsa et haeretica.

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. *Declarata et damnata uti* falsa, temeraria, scandalosa, et (intellecta eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit) impia, blasphema, contumeliosa, divinae pietati derogans, et haeretica.

Formularium Alexandri VII: « Ego N. Constitutioni apostolicae Innocentii X, » datae die 31 Maii 1653, et constitutioni Alexandri VII, datae die 16 Octobris 1665 » summorum Pontificum me subiicio, et quinque propositiones ex Cornelii Ian- » senii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, et in sensu ab eodem auctore » intento, prout illas per dictas constitutiones Sedes apostolica damnavit, sin- » cero animo reiicio ac damno, et ita iuro. Sic me Deus adiuvet, et haec sancta « Dei Evangelia. »

---

949. *Propositiones* 45 *damnatae ab Alexandro VII decretis Congregationis generalis sanctae romanae et universalis Inquisitionis*, Sanctissimus Dominus noster 24 *Sept.* 1665, *et* 18 *Mart.* 1666.

Feria V, die 24 Septembris anno 1665. Sanctissimus Dominus noster audivit non sine magno animi sui moerore, complures opiniones, christianae disciplinae relaxativas et animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire, et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate sanctorumque Patrum doctrina, et quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset christianae vitae corruptela. Quare, ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus (cuius verba in aeternum permanent) arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari seu verius perverti contingeret, idem SS. D. N., ut oves sibi creditas ab eiusmodi spatiosa lataque (per quam itur ad perditionem) via pro pastorali sollicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen etc.

1. Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, et Caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens bullam Coenae solum prohibere absolutionem haeresis et aliorum criminum quando publica sunt, et id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18 iulii (in Consistorio sacrae Congregationis eminentissimorum Cardinalium visa et tolerata est.

4. Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscumque saeculares ab haeresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.

5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

6. Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit poenitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitare in Confessione, ac proinde non est denuntiandus.

7. Modus evitandi obligationem denuntiandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII.

9. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

10. Non est contra iustitiam, pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, et Sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.

12. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13. Satisfacit praecepto annuae Confessionis, qui confitetur regulari, Episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobato.

14. Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.

15. Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Est licitum religioso vel clerico calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso vel eius religioni publice et coram gravissimis viris praedicta impingere nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a Pio V imposita beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis, eo quod sit poena.

21. Habens cappellaniam collativam aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si Officium per alium recitet.

22. Non est contra iustitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subiicere praecepto.

24. Mollities, sodomia, et bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimae: ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis praecepto dicens, commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones aeque probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.

27. Si liber sit alicuius iunioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, reiectam esse a Sede apostolica tamquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.

Feria V, die 18 Martii anno 1666.

29. In die ieiunii, qui saepius modicum quid comedit, non frangit ieiunium.

30. Omnes officiales, quia in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

31. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit et etiamsi iter unius diei conficiant.

32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in quadragesima obliget.

33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans Officium paschale satisfacit praecepto.

35. Unico Officio potest quis satisfacere duplici praecepto pro die praesenti et crastino.

36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiae concessae Regularibus, et revocatae a Paulo V, hodie sunt revalidatae.

38. Mandatum Tridentini factum sacerdoti (sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali) confitendi quamprimum, est consilium, non praeceptum.

39. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

40. Est probalilis opinio, quae dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

41. Non est obligandus concubinarius ad eiiciendam concubinam, si haec nimis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum, deficiente illa, nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conscientiae, reo correcto, ejus contumacia cessante, cessant censurae.

45. Libri prohibiti, *donec expurgentur*, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Omnes damnatae et prohibitae ut minimum tamquam scandalosae.

---

950. *Propositiones* 65, *damnatae ab Innocentio XI, decreto Congregationis generalis sanctae rominae et universalis Inquisitionis*, Sanctiss mus Dominus noster 2. *Mart.* 1679.

Feria V, die 2 Martii 1679.

1. Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possimus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

11. Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci effectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se.

17. Satis est actum Fidei semel in vita elicere.

18. Si a potestate publica quis interrogetur, Fidem ingenue confiteri, ut Deo et Fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, ut assensus Fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus Fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia sosolum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Nonnisi Fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta, ex testimonio creaturarum similive motivo, ad iustificationem sufficit.

24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis sive gravis.

26. Si quis, vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa sive quocumque alio fine, iuret se non fecisse aliquid quod vere fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam

viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est periurus.

27. Causa iusta utendi his amphibologiis est quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

28. Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis: quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quae actu possidemus, sed etiam ad quae ius inchoatum habemus, et quae nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam heredi quam legatario, contra iniuste impedientem ne vel hereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et ius habenti in cathedram vel praebendam contra earum possessionem iniuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa graviter occidatur aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem foetum (quandiu in utero est) carere anima rationali, et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem personae, et cum contractu retroventionis praevie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit quis non maioris faciat pecuniam praesentem quam futuram: potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.

42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tamquam ex iustitia debitum.

43. Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis autoritatem magnam, sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale si solum gratuita compensatio pro spirituali aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.

47. Dum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad ecclesias promovent; Concilium vel primo videtur per hoc *dignio-*

res non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo: vel secundo locutione minus propria ponit *digniores*; ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

49. Mollities iure naturae prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas eius partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia maior pars trahit ad se minorem.

55. Praecepto Communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confessio et Communio, etiam in his qui gentiliter vivunt est nota praedestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo honestam,

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.

60. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae, aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin imo directe et ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi, pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini Nostri Iesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Omnes damnatae et prohibitae, sicut iacent, ut minimum tanquam scandalosae et in praxi perniciosae.

Summus Pontifex decretum concludit his verbis. Tandem, ut ab iniuriosis contentionibus doctores seu scholastici aut alii quicumque imposterum se abstineant, et ut paci et caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctae obedientiae eis praecipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam

in thesibus, disputationibus ac praedicationibus caveant ab omni censura et nota nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a sancta Sede, re cognita, super iisdem propositionibus iudicium proferatur.

---

951. *Alia propositio damnata sub eodem Innoc. XI, an.* 1682.

Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine poenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur.

---

952. *Revocari huc potest decretum Clementis VIII,* 26 *Maii* 1594.

Tam Superiores pro tempore existentes, quam Confessarii, qui postea ad Superioris gradum fuerint promoti, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem utantur.

---

953. *Quoad sacramentum Poenitentiae sub Clemente VIII,* 19 *Iul.* 1602 *proscripta est sequens Propositio.*

Licet per litteras seu internuntium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere.

---

954. *Propositiones* 68 *Michaelis de Molinos damnatae ab Innocentio XI, Constitutione* Caelestis Pastor 20 *Nov.* 1687.

1. Oportet hominem suas potentias annihilare, et haec est vita interna.

2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse ipse solus agens: et ideo opus est seipsum in Deo totum et totaliter derelinquere, et postea permanere velut corpus exanime.

3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

4. Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem: quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

5. Nihil operando anima se annihilat, et ad ipsum principium redit et ad suam originem, quae est essentia Dei, in qua transformata remanet ac divinizata, et Deus tunc in se ipso remanet: quia tunc non sunt amplius duae res unitae, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

6. Via interna est illa, qua non cognoscitur nec lumen nec amor nec resignatio, et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

7. Non debet anima cogitare nec de praemio nec de punitione, nec de paradiso nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate.

8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat, nec ne: nec opus est ut velit cognoscere suum statum nec proprium nihil, sed debet ut corpus exanime manere.

9. Non debet anima reminisci nec sui nec Dei nec cuiuscumque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones et ad proprios defectus.

10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi: et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

11. Ad dubia, quae occurrunt, an recte procedatur, nec ne, non opus est reflectere.

12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno nec de paradiso: nec debet desiderium habere propriae perfectionis, nec virtutum, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cuius spem expurgare debet.

13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

14. Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit ut a Deo rem aliquam petat: quia petere est imperfectio, cum sit actus propriae voluntatis et electionis, et est velle quod divina voluntas nostrae conformetur, et non quod nostra divinae: et illud Evangelii *Petite et accipietis*, non est dictum a Christo pro animabus internis, quae nolunt habere voluntatem: imo huiusmodi animae eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec illi ob aliquam gratiam agere debent: quia utrumque est actus propriae voluntatis.

16. Non convenit indulgentias quaerere pro poena propriis peccatis debita: quia melius est divinae iustitiae satisfacere, quam divinam misericordiam quaerere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est Deo grata nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et cogitatione animae nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum: nec eis alia resistentia fieri debet nisi negativa, nulla adhibita industria; et si natura commovetur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus, et propriis conceptibus, non adorat Deum in spiritu et veritate.

19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur aut intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere quod in oratione opus est sibi per discursum auxilium ferre et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur, eius locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando haec suis discursibus, cogitationibus, et operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in Fide obscura et universali, cum quiete et oblivione cuiuscumque cogitationis particularis ac distinctae attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei praesentia manere ad illum adorandum et amandum eique inserviendum, sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

22. Cognitio haec per Fidem non est actus a creatura productus, sed est cognitio a Deo creaturae tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit se illam habuisse: et idem dicitur de amore.

23. Mystici cum S. Bernardo in scala claustralium distinguunt quatuor gradus, lectionem, meditationem, orationem, et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita,

in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat (absque eo quod ipsa id expectet) ad contemplationem infusam: et hac cessante anima regredi debet ad tertium gradum et in ipso permanere, absque eo quod amplius redeat ad secundum aut primum.

24. Qualescumque cogitationes in oratione occurrant, etiam impurae, etiam contra Deum, Sanctos, Fidem, et sacramenta, si voluntarie non nutriantur, nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerentur, non impediunt orationem Fidei: imo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinae voluntati resignata remanet.

25. Etiamsi superveniat somnus et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis: quia oratio et resignatio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

26. Tres illae viae purgativa, illuminativa, et unitiva est absurdum maximum, quod dictum fuerit in mystica: cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat nec quaerit Deum, sed seipsum: et male agit, cum eam desiderat et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

28. Taedium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo, et virtutes, frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

30. Totum sensibile, quod exprimitur in vita spirituali, est abominabile, spurcum, et immundum.

31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quae non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

32. Nec ante nec post Communionem alia requiritur praeparatio aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solida resignatione passiva: quia modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui possunt et fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione Communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur, eos esse ex impulsu speciali Dei: alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.

33. Male agit anima, quae procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum: quoniam animae internae omnes dies sunt aequales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia huiusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quae in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo quod operetur in illis: et quo magis Deo se resignant, experiuntur se non posse orationem dominicam seu Pater noster recitare.

35. Non convenit animabus huius viae internae, quod faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione et activitate; alias non essent mortuae. Nec debent elicere actus amoris erga beatam Virginem, Sanctos, aut Humanitatem Christi: quia, cum ista obiecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec Beata Virgo, nec Sancti sedere debent in nostro corde: quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

37. In occasione tentationum etiam furiosarum, non debet anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et infructuosum, ideoquo dimittenda.

39. Sanctiora opera et poenitentiae, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhaesionem.

40. Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.

41. Deus permittit et vult, ad nos humiliandos et ad veram transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, daemon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice illarum manus et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos: in quo casu non sunt peccata, quia his non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod huiusmodi violentiae ad actus carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et faeminae, et ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus praeteritis saeculis sanctos efficiebat tyrannorum ministerio: nunc vero eos efficit sanctos ministerio daemonum, qui causando in eis praedictas violentias, facit ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent, et se Deo resignent.

44. Iob blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis: quia fuit ex daemonis violentia.

45. Sanctus Paulus huiusmodi daemonis violentias in suo corpore passus est; unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago: sed, quod nolo malum, hoc facio.*

46. Huiusmodi violentiae sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et ad eam veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via: et haec est via facilior et tutior.

47. Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo: et etiamsi sequantur pollutiones et actus obsceni propriis manibus, et etiam peiora, non opus est se ipsûm inquietare, sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia, et timores: quia anima fit magis illuminata, magis roborata, magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et prae omnibus non opus est haec confiteri, et sanctissime fit non confitendo: quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis.

48. Satanas, qui huiusmodi violentias infert, suadet deinde gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur: unde ad eius vires enervandas melius est ea non confiteri: quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

49. Iob ex violentia daemonis se propriis manibus polluebat, eodem tempore, quo mundas habebat ad Deum preces (sic interpretando locum ex capite XVI Iob).

50. David, Ieremias, et multi ex sanctis prophetis huiusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

51. In sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos: uti illud de Samsone qui per violentiam se ipsum occidit cum philistaeis, coniugium iniit cum alienigena, et cum Dalila meretrice fornicatus est, quae alias erant prohibita, et peccata fuissent: de Iuditha, quae Holofernem mentita fuit: de Elisaeo, qui pueris maledixit: de Elia, qui combussit duces cum turmis regis Achab. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta, ve daemonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

52. Cum huiusmodi violentiae etiam impurae absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit

violenta, regula quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quae protestantur se dictis violentiis non consensisse, aut iurare non posse quod iis consenserint, et videre quod sint animae quae proficiunt in via interna: sed regulam sumerem a lumine quodam actuali cognitione humana ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine quod talis operatio est violenta: et certus sum quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me provenit coniunctum cum certitudine quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium: eo modo, quo interdum contingit, quod Deus, aliquid revelando, eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit qui revelat et anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales vitae ordinariae in hora mortis se delusos invenient et confusos, et cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas et extinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duae leges et duae cupiditates (animae una et amoris proprii altera) tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius; unde quando hic purgatus est et mortuus, ut fit per viam internam, non adsunt amplius illae duae leges et duae cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius peccata nec mortalia nec venialia.

58. Ad huiusmodi statum pervenitur, non reflectendo amplius ad proprias operationes: quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna seiuncta est a Confessione, a confessariis, et a casibus conscientiae, a theologia, et philosophia.

60. Animabus provectis, quae reflexionibus mori incipiunt, et eo etiam perveniunt ut sint mortuae, Deus Confessionem aliquando efficit impossibilem, et supplet ipse tanta gratia praeservante, quantam in sacramento reciperent; et ideo huiusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum Poenitentiae accedere, quia id est in illis impossibile.

61. Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus illi eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sensuum; quin imo signum quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticae, est, si sensus exteriores non repraesentent amplius res sensibiles, unde sint ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum quod intellectus se ad eas applicet.

64. Theologus minorem dispositionem habet quam homo rudis ad statum contemplativi; primo quia non habet Fidem adeo puram, secundo quia non est adeo humilis, tertio quia non adeo curat propriam salutem, quarto quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus, et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

65. Praepositis obediendum est in exteriore, et latitudo voti obedientiae religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus et director intrant.

66. Risu digna est nova quaedam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab Episcopo: quod si Episcopus non est capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam, quia nec sacra Scriptura, nec Concilia, nec canones, nec bullae, nec sancti, nec auctores eam umquam tradiderunt, nec tradere possunt; quia Ecclesia non iudicat de occultis, et anima ius habet eligendi quemcumque sibi bene visum.

67. Dicere quod internum manifestandum est exteriori tribunali praepositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non iudicat de occultis: et propriis animabus praeiudicant his deceptionibus et simulationibus.

68. In mundo non est facultas nec iurisdictio ad praecipiendum ut manifestentur epistolae directoris quoad internum animae: et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus satanae, etc.

Damnatae tamquam haereticae, suspectae, erroneae, scandalosae, blasphemae, piarum aurium offensivae, temerariae, christianae disciplinae relaxativae et eversivae, et seditiosae respective.

---

955. *Propositiones* 2 *damnatae ab Alexandro VIII, decreto* Sanctissimus Dominus noster 24 *Aug.* 1690.

1. Bonitas obiectiva consistit in convenientia obiecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative; HUNC HOMO NON TENETUR AMARE NEQUE IN PRINCIPIO NEQUE IN DECURSU VITAE SUAE MORTALIS. *Declarata et damnata* uti haeretica.

2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

Declarata et damnata uti scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva et erronea. *Illam effinxerat pro suo libito Arnaldus, suisque adversariis calumniose de more attribuit.*

---

956. *Propositiones* 31 *damnatae ab Alexandro VIII decreto* Sanctissimus Dominus noster 7 *Dec.* 1690.

1. In statu naturae lapsae ad peccatum formale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, et voluntate Adami peccantis.

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.

3. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

4. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus.

5. Pagani, iudaei, haeretici, aliique huius generis nullum omnino accipiunt a Iesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti.

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: A gratia sufficienti libera nos, Domine.

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi: si Dei, Charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est mala est.

8. Necesse est, infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

10. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum mere ut coelestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

11. Omne quod non est ex Fide christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam Fides; et etiamsi videatur credere, non est Fides divina, sed humana.

13. Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennae non est supernaturalis.

15. Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox absolvendi, ordo poenitentiae est inversus.

18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti Poenitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

19. Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato originali.

20. Confessiones apud religiosos factae, pleraeque vel sacrilegae sunt vel invalidae.

21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua poenitentia seu satisfactione, ob quaestum seu lucrum subsidii temporalis.

22. Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad Communionem percipiendam praetendunt antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

23. Similiter arcendi sunt a sacra Communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus, et omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quae fiebat a beata Virgine Maria in die purificationis suae per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod filius (qui offerebatur) etiam macula Matris maculatus esset, secundum verba legis.

25. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in templo collocare.

26. Laus, quae defertur Mariae, ut Mariae, vana est.

27. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: In nomine Patris, etc., praetermissis illis : Ego te baptizo.

28. Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit; Non intendo quod facit Ecclesia.

29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis romani supra Concilium oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quaestionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.

31. Bulla Urbani VIII, *In eminenti* est subreptitia.

Damnatae et prohibitae tamquam temerariae, scandalosae, male sonantes, iniuriosae, haeresi proximae, haeresim sapientes, erroneae, schimaticae, et haereticae respective.

957. *Propositiones* 23, *super amore erga Deum purissimo, damnatae ab Innocentio XII, Brevi* Cum alias 12 *Mart.* 1699.

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura, et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in amando inveniendam.

2. In statu vitae contemplativae sive unitivae amittitur omne motivum interessatum timoris et spei.

3. Id, quod est essentiale in directione animae, est, non aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, praecautione, et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere et numquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et ideo potest illas scandalizare aut in perturbationem coniicere.

4. In statu sanctae indifferentiae anima non habet amplius desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus in quibus tota suae gratiae fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctae indifferentiae nihil nobis, omnia Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere ut velimus res istas impressione suae gratiae.

6. In hoc sanctae indifferentiae statu nolumus amplius salutem, ut salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mercedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

7. Derelictio non est nisi abnegatio, seu sui ipsius renuntiatio, quam Jesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est nisi quoad interesse proprium..... Extremae probationes, in quibus haec abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus aemulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium, neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam aeternum.

8. Omnia sacrificia, quae fieri solent ab animabus quam maxime disinteressatis circa earum aeternam beatitudinem, sunt conditionalia... Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario, In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

9. In extremis probationibus potest animae invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quae non est intimus conscientiae fundus, se iuste reprobatam esse a Deo.

10. Tunc anima divisa a semetipsa expirat cum Christo in cruce, dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad aeterni tatem.

11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse; sed nunquam amittit in parte superiori, idest in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quae est desiderium disinteressatum promissionum.

12, Director tunc potest huic animae permittere, ut simpliciter acquiescat iacturae sui proprii interesse, et iustae condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quaedam separatio partis superioris animae ab inferiori... In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino caeca et involuntaria perturbatione, nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur.... Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectae, ut fiat habitualis; ita ut quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem eiusque actus methodicos.

17. Animae contemplativae privantur intuitu distincto, sensibili, et reflexo Iesu Christi duobus temporibus diversis.... Primo, in fervore nascente earum contemplationis.... Secundo, anima amittit intuitum Iesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctae, non cogitando quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id quod Deus vult; et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et disinteressata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animae trasformatae sua peccata detestari et condemnare se, et desiderare remissionem suorum peccatorum, non ut propriam purificationem, et liberationem, sed ut rem quam Deus vult, et vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum trasformatarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis haec doctrina (*de puro amore*) esset pura et simplex perfectio evangelica in universa traditione designata: antiqui pastores non proponebant passim multitudini iustorum nisi exercitia amoris interessati eorum gratiae proportionata.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem: et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Damnatae et reprobatae tamquam, sive in obvio earum verborum sensu, sive attenta sententiarum connexione, temerariae, scandalosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, in praxi perniciosae, ac etiam respective erroneae.

---

958. *Propositiones* 101 *Paschasii Quesnelli*, *damnatae a Clemente XI Constitutione* Unigenitus 8 *Sept.* 1713.

1. Quid aliud remanet animae, quae Deum atque ipsius gratiam jam amisit nisi peccatum, et peccati consecutiones, superba paupertas, et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem, et ad omne opus bonum?

2. Jesu Christi gratia, principium efficax boni cuiuscumque generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In vanum, Domine, praecipis, si tu ipse non das quod praecipis.

4. Ita, Domine: omnia possibilia sunt ei, cum omnia possibilia facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem gratiae suae, exhortationes et gratiae exteriores non inserviunt nisi ad illud magis obdurandum.

6. Discrimen inter foedus iudaicum et christianum est, quod in illo Deus exigit fugam peccati et implementum legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat quod iubet, illum sua gratia purificando.

7. Quae utilitas pro homine in veteri foedere, in quo Deus illum reliquit eius propriae infirmitati, imponendo ipsi suam legem? Quae vero felicitas non est, admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat quod petit a nobis?

8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novae gratiae, quae operatur in nobis id quod Deus nobis praecipit.

9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.

10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare.

11. Gratia non est aliud, quam voluntas onnipotentis Dei iubentis, et facientis quod iubet.

12. Quando Deus vult salvare animam, quocumque tempore, quocumque loco effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

13. Quando Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interioris gratiae suae manu, nulla voluntas humana ei resistit.

14. Quantumcumque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Jesus se ei videndum exhibet lumine salutari suae gratiae, oportet ut se dedat, accurrat, se se humiliet, et adoret Salvatorem suum.

15. Quando Deus mandatum suum et suam externam locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiori vi gratiae suae, operatur illam in corde obedientiam, quam petit.

16. Nullae sunt illecebrae, quae non cedant illecebris gratiae: quia nihil resistit onnipotenti.

17. Gratia est vox illa Patris, quae homines interius docet, ac eos venire facit ad Iesum Christum: quicumque ad eum non venit postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre.

18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

19. Dei gratia nihil aliud est, quam eius omnipotens voluntas: haec est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

20. Vera gratiae idea est, quod Deus vult sibi a nobis obediri, et obeditur: imperat, et omnia fiunt: loquitur tanquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

21. Gratia Iesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quae est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in incarnatione, veluti fonte atque archetypo omnium aliarum operationum misericordiae et gratiae, quae omnes ita gratuitae atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio.

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suae gratiae, eam significans per illam, quae creaturas e nihilo producit, et mortuis reddit vitam.

24. Iusta idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei et Iesu Christi in sanandis corporibus solo motu suae voluntatis, est imago ideae, quae haberi debet de omnipotentia suae gratiae in sanandis animabus a cupiditate.

25. Deus illuminat animam et eam sanat, aeque ac corpus, sola sua voluntate: iubet, et ipsi obtemperatur.

26. Nullae dantur gratiae, nisi per Fidem.

27. Fides est prima gratia, et fons omnium aliarum.

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio.

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia.

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter.

31. Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat.

32. Iesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo Sanguine primogenitos, idest electos, de manu angeli exterminatoris.

33. Proh! quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiasse, ad hoc ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Iesum, eius amorem, mortem et mysteria! ut fecit sanctus Paulus dicens: *Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.*

34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana.

35. Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita naturae sanae et integrae.

36. Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur nisi in persona Iesu Cristi resuscitati, cui nos uniti sumus.

37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia christiana, nos sanctificando in Iesu Christo, est omnipotens et digna Filio Dei.

38. Peccator non est liber nisi ad malum, sine gratia Liberatoris.

39. Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se praecipitandum, virium nisi ad se vulnerandum: est capax omnis mali, et incapax ad omne bonum.

40. Sine gratia, nihil amare possumus nisi ad nostram comdemnationem.

41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo: et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem, et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis, et amoris.

42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium Fidei: sine hoc, nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

43. Primus effectus gratiae baptismalis est facere ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitae pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur, et amor quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus.

45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones eius corrumpat.

46. Cupiditas aut caritas usum sensuum bonum vel malum faciunt.

47. Obedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons est caritas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria eius finis; tunc parum est quando apparet exterius: alioquin non est nisi hypocrisis aut falsa iustitia.

48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebrae, nisi aberratio, et nisi peccatum, sine Fidei lumine, sine Christo, et sine caritate?

49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

50. Frustra clamamus ad Deum *Pater mi*, si spiritus caritatis non est ille qui clamat.

51. Fides justificat quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per caritatem.

52. Omnia alia salutis media continentur in Fide, tanquam in suo germine et semine! sed haec Fides non est absque amore et fiducia.

53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

54. Sola caritas est, quae Deo loquitur, eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas sola Deum honorat.

57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes: et non est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est nec religio, ubi non est caritas.

59. Oratio impiorum est novum peccatum: et quod Deus illis concedit, est novum in eos iudicium.

60. Si solus supplicii timor animat poenitentiam, quo haec est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.

61. Timor nonnisi manum cohibet: cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore iustitiae non ducitur.

62. Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud committit in corde suo, et iam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut iudaeus, si legem non adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

64. Sub maledicto legis nunquam fit bonum: quia peccatur sive faciendo malum, sive illud nonnisi ob timorem evitando.

65. Moyses, prophetae, sacerdotes, et doctores legis mortui sunt absque eo quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestiae, sed per Fidem et per amorem sicuti Filii.

67. Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut Dominum durum, imperiosum, iniustum, intractabilem.

68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum in Fide et precibus.

69. Fides, usus, augmentum, et praemium Fidei, totum est donum purae liberalitatis Dei.

70. Nunquam Deus affligit innocentes: et afflictiones semper serviunt vel ad puniendum peccatum vel ad purificandum peccatorem.

71. Homo ob sui conservationem potest se se dispensare ab ea lege, quam Deus condidit propter eius utilitatem.

72. Nota Ecclesiae christianae est, quod sit catholica, comprehendens et omnes angelos coeli, et omnes electos et iustos terrae, et omnium saeculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei, manentium in eius sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu, agentium per eius gratiam, et expectantium gratiam futuri saeculi?

74. Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero sanctos ut membra.

75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia, et persona: unus solus Christus compositus ex pluribus sanctis, quorum est sanctificator.

76. Nihil spatiosus Ecclesia Dei: quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt.

77. Qui non ducit vitam dignam Filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite.

78. Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus iudaicus et caput est Iesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium, quam non credendo Evangelio.

79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere et cognoscere spiritum, pietatem, et mysteria sacrae Scripturae.

80. Lectio sacrae Scripturae est pro omnibus.

81 Obscuritas sancti verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab eius lectione.

82. Dies dominicus a christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle christianum ab hac lectione retrahere.

83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum Religionis non debeat communicari faeminis lectione sacrorum librorum. Non ex faeminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, natae sunt haereses.

84. Abripere e christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum istud intelligendi, est illis Christi os obturare.

85. Interdicere christianis lectionem sacrae Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis, et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.

86. Eripere simplici populo hoc solatium, iungendi vocem suam voci totius Ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei.

87. Modus plenus sapientia, lumine, et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere iustitiae Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus quid sit peccatum et vera poenitentia, quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartusdecimus gradus conversionis peccatoris est, quod cum sit iam reconciliatus, habet ius assistendi Sacrificio Ecclesiae.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos pastores, de consensu saltem praesumpto totius corporis.

91. Excommunicationis iniustae metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro: nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Iesu Christo, atque ipsi Ecclesiae per caritatem affixi sumus.

92. Pati potius in pace excommunicationem et anathema iniustum, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum: tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem, aut scindere unitatem.

93. Iesus quandoque sanat vulnera, quae praeceps primorum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato. Iesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

94. Nihil peiorem de Ecclesia opinionem ingerit eius inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra Fidem fidelium, et foveri divisiones propter res quae nec Fidem laedunt nec mores.

95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina plerisque christianis, et modus eas praedicandi est veluti idioma incognitum: adeo remotus est a simplicitate apostolorum, et supra communem captum fidelium: neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiae, et irae in filios suos.

96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariae praedicatoribus veritatis, ut eius victoria attribui non possit nisi divinae gratiae.

97. Nimis saepe contingit, membra illa quae magis sancte ac magis stricte unita Ecclesiae sunt, respici atque tractari tanquam indigna ut sint in Ecclesia

vel tanquam ab ea separata: sed iustus vivit ex Fide, et non ex opinione hominum.

98. Status persecutionis et poenarum, quas quis tolerat tanquam haereticus, flagitiosus, et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quae facit hominem magis conformem Iesu Christo.

99. Pervicacia, praeventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare, aut cognoscere se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit ut in ea esset odor vitae, verbi gratia bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc.

100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem eiusque discipulos! Tempus hoc advenit.... Haberi et tractari a Religionis ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum capax corrumpendi omnia in societate sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam Religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excaecatus, aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

101. Nihil spiritui Dei et doctrinae Iesu Christi magis opponitur, quam communia facere iuramenta in Ecclesia: quia hoc est multiplicare occasiones peierandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Declaratae et damnatae tanquam falsae, captiosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, scandalosae, perniciosae, temerariae, Ecclesiae et eius praxi iniuriosae, neque in Ecclesiam solum sed etiam in potestates saeculi contumeliosae, seditiosae, impiae, blasphemae, suspectae de haeresi, ac haeresim ipsam sapientes, nec non haereticis et haeresibus ac etiam schismati faventes, erroneae, haeresi proximae, pluries damnatae, ac demum haereticae, variasque haereses et potissimum illas, quae in famosis Iansenii propositionibus, et quidem in eo sensu in quo hae damnatae fuerunt acceptis, continentur, manifeste innovantes respective.

---

959. *Propositiones* 5 *de duello, damnatae a Benedicto XIV, Constitutione* Detestabilem 10 *Nov.* 1752.

1. Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abiectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio quo se suosque sustentat privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

2. Excusari possunt etiam, honoris tuendi vel humanae vilipensionis vitandae gratia, duellum acceptantes vel ad illud provocantes, quando certo sciunt pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

3. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas dux vel officialis militiae, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae et officii.

4. Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum iactura propulsari nequit.

5. Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum, vel negligentia vel malitia magistratus, iustitia aperte denegatur.

Damnatae ac prohibitae tanquam falsae, scandalosae, ac perniciosae.

---

960. *Propositiones* 85 *Synodi dioecesanae Pistoriensis, damnatae a Pio VI, Constitutione* Auctorem Fidei *etc.* 28 *Augusti* 1794.

DE OBSCURATIONE VERITATUM IN ECCLESIA (*Ex decret. de grat.* § 1).

1. Propositio, quae asserit, *postremis hisce saeculis sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti spectantes ad Religionem, et quae sunt basis Fidei et moralis doctrinae Iesu Christi*: Haeretica.

DE POTESTATE COMMUNITATI ECCLESIAE ATTRIBUTA UT PER HANC PASTORIBUS COMMUNICETUR (*Epist. convoc.*).

2. Propositio, quae statuit, *potestatem a Deo datam Ecclesiae, ut communicaretur Pastoribus, qui sunt eius ministri pro salute animarum;*

Sic intellecta, ut a communitate fidelium in Pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: Haeretica.

DE CAPITIS MINISTERIALIS DENOMINATIONE ROMANO PONTIFICI ATTRIBUTA (*Decr. de Fide* § 2).

3. Insuper, quae statuit, *romanum Pontificem esse caput ministeriale*;

Sic explicita, ut romanus Pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat; qua, velut Petri Successor, verus Christi Vicarius, ac totius Ecclesiae Caput, pollet in universa Ecclesia: Haeretica.

DE POTESTATE ECCLESIAE QUOAD CONSTITUENDAM ET SANCIENDAM EXTERIOREM DISCIPLINAM (*Decr. de fide* § 13 e 14).

4. Propositio affirmans, *abusum fore autoritatis Ecclesiae, transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id quod pendet a persuasione et corde;* tum etiam, *multo minus ad eam pertinere exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis;*

Quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores* notet, velut abusum autoritatis Ecclesiae, usum eius potestatis acceptae a Deo, qua usi sunt et ipsimet apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda: Haeretica.

5. Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subiectionis suis decretis exigendae aliter quam per media, quae pendent a persuasione;

Quatenus intendat, Ecclesiam *non habere collatum sibi a Deo potestatem non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi;*

Ex Bened. XIV, in brevi *Ad assiduas* anni 1755. Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis Regni Polon. — Inducens in systema alias damnatum ut haereticum.

IURA EPISCOPIS PRAETER FAS ATTRIBUTA (*Decr. de ord.* § 25).

6. Doctrina Synodi, qua profitetur, *persuasum sibi esse, Episcopum accepisse a Christo omnia iura necessaria pro bono regimine suae dioecesis;*

Perinde ac si ad bonum regimen cuiusque dioecesis necessariae non sint superiores ordinationes spectantes sive ad Fidem et mores, sive ad generalem di-

sciplinam, quarum ius est penes summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia; schismatica, ad minus erronea.

7. Item in eo quod hortatur Episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticae disciplinae constitutionem*: idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quae adversantur bono ordini dioecesis, maiori gloriae Dei, et maiori aedificationi fidelium*;

Per id quod supponit, Episcopo fas esse proprio suo iudicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quae in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicae potestatis, a qua inductae sunt aut probatae, et vim legis obtinent; inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

8. Item quod et sibi persuasum esse ait, *iura Episcopi a Jesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari nec impediri posse, et, ubi contigerit horum iurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper Episcopum ac debere in originaria sua iura regredi quotiescumque id exigit maius bonum suae Ecclesiae;*

In eo quod innuit, iurium episcopalium exercitium nulla superioris potestate praepediri aut coerceri posse, quandocumque Episcopus proprio iudicio censuerit minus id expedire maiori bono suae Ecclesiae; Inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea.

IUS PERPERAM TRIBUTUM INFERIORIS ORDINIS SACERDOTIBUS IN DECRETIS FIDEI ET DISCIPLINAE (*Epist convoc*).

9. Doctrina, quae statuit, *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in Synodis diocesanis ab Episcopo et parochis aequaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem suggestionibus et iussionibus Episcoporum*;

Falsa, temeraria, Episcopalis autoritatis laesiva, regiminis hierarchici subversiva, favens haeresi arianae a Calvino innovatae.

Ex epist. convoc., ex epist. ad Vicar. for., ex orat. ad Synod. § 8., ex sess. 3.

10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in Synodo congregati pronuntiantur una cum Episcopo iudices Fidei, et simul innuitur iudicium in causis Fidei ipsis competere iure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto; Falsa temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum iudiciorumve dogmaticorum Ecclesiae, ad minus erronea.

Orat. Synod § 8.

11. Sententia enuntians, veteri maiorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiae saecula servato, receptum fuisse, *ut decreta aut definitiones, aut sententiae etiam maiorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a Synodo dioecesana*; Falsa, temeraria; derogans pro sua generalitate obedientiae debitae constitutionibus apostolicis tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haeresim.

CALUMNIAE ADVERSUS ALIQUAS DECISIONES IN MATERIA FIDEI AB ALIQUOT SAECULIS EMANATAS (*De Fide* § 12).

12. Assertiones Synodi complexive acceptae circa decisiones in materia Fidei ab aliquot saeculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari ecclesia vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendae puritati Fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus in-

flicta sunt vulnera nimium adhuc recentia; Falsae, captiosae, temerariae, scandalosae, in romanos Pontifices et Ecclesiam iniuriosae, debitae apostolicis constitutionibus obedientiae derogantes, schismaticae, perniciosae, ad minus erroneae.

DE PACE DICTA CLEMENTIS IX (*Orat. Syn.* § 2).

13. Propositio relata inter acta Synodi, quae innuit Clementem IX, pacem Ecclesiae reddidisse per approbationem distinctionis iuris et facti in subscriptione formularii ad Alexandro VII praescripti; Falsa, temeraria, Clementi IX iniuriosa.

14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, eiusdem fautores laudibus extollendo, et eorum adversarios vituperando; Temeraria, perniciosa, summis Pontificibus iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

DE COAGMENTATIONE CORPORIS ECCLESIAE (*Append.* n. 28).

15. Doctrina, quae proponit Ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo Capite et fidelibus, qui sunt eius membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate;*

Intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiae non pertineant nisi fideles qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate; Haeretica.

DE STATU INNOCENTIAE

De grat. §§ 4 7., *de Sacram. in gen.* § 1, *de Poenit.* § 4.

16. Doctrina Synodi do statu felici innocentiae, qualem eum repraesentat in Adamo ante peccatum, complectente non modo integritatem, sed et iustitiam interiorem cum impulsu in Deum per amorem caritatis, atque primaevam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam.

Quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium; Falsa, alias damnata in Baio et Quesnellio, erronea, favens haeresi pelagianae.

DE IMMORTALITATE SPECTATA UT NATURALI CONDITIONE HOMINI (*De Bapt.* § 2)

17. Propositio his verbis enuntiata: *edocti ab Apostoli spectamus mortem non iam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut iustam poenam culpae originalis;*

Quatenus soli nomine Apostoli subdole allegato insinuat, mortem, quae in praesenti statu inflicta est velut iusta poena peccati per iustam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio;

Captiosa, temeraria, Apostolo iniuriosa, alias damnata.

DE CONDITIONE HOMINIS IN STATU NATURAE (*De grat.* § 10).

18. Doctrina Synodi enuntians, *post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Iesu Christus allaturus erat;* tamen *Deum voluisse ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum;* ac primum ut in

statu naturae *homo relictus propriis luminibus disceret de sua caeca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis;*

Doctrina, ut iacet, captiosa: atque intellecta de desiderio adiutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictus suis propriis luminibus supponatur se se potuisse movere; suspecta, favens haeresi semipelagianae.

DE CONDITIONE HOMINIS SUB LEGE (*Ibid.*)

19. Item, quae subiungit, hominem sub lege, *cum esset impotens ad eam observandam, praevaricatorem evasisse, non quidem culpa legis, quae sanctissima erat sed culpa hominis, qui sub lege sine gratia magis magisque praevaricator evasit*: superadditque, *legem si non sanavit cor hominis, effecisse ut sua mala cognosceret et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam Mediatoris*;

Qua parte generaliter innuit, hominem praevaricatorem evasisse per inobservantiam legis, quam impotens esset observare; quasi *impossibile aliquid potuerit imperare qui iustus est, aut damnaturus sit hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est*;

Ex S. Caesario serm. 73, in append. S. Aug. serm. 273. edit. maurin.

Ex S. August. de nat. et grat. cap. 43. De grat. et lib. arb. cap. 16. Enarr. in psal. 56. num. 1. Falsa, scandalosa, impia, in Baio damnata.

20. Qua parte datur intelligi, hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiae Mediatoris ordinatum ab salutem promissam per Christum; quasi *non ipsa gratia faciat ut invocetur a nobis;*

Ex Concil. Araus. II, can. 3. Propositio ut iacet, captiosa, suspecta, favens haeresi semipelagianae.

DE GRATIA ILLUMINANTE ET EXCITANTE (*De grat.* § 11).

21. Propositio, quae asserit, *lumen gratiae, quando sit solum, non praestare nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status et gravitatem nostri mali; gratiam in tali casu producere eundem effectum, quem lex producebat, ideo necesse esse, ut Deus cree in corde nostro sanctum amorem, et inspiret delectationem contrariam amori in nobis dominanti; hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Jesu Christi, inspirationem caritatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinant bona opera; hanc esse gratiam novi Testamenti, quae nos liberat a servitute peccati, et constituit filios Dei.*

Quatenus intendat, eam solam esse proprie gratiam Iesu Christi, quae creet in corde sanctum amorem, et quae facit ut faciamus, sive etiam qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei; et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (Trid. sess. 6, cap. 5); nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur; Falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Iansenii damnatum ut haereticum, eumque renovans.

DE FIDE VELUT PRIMA GRATIA (*De fide*, § 1).

22. Propositio, quae innuit, Fidem *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem et Ecclesiam* esse ipsammet excellentem virtutem Fidei, qua homines fideles nominantur et sunt;

Perinde ac prior non esset gratia illa, quae, *ut praevenit voluntatem sic praevenit et Fidem*;

Ex S. August. de dono persev. cap. 16, num. 41. Suspecta de haeresi, eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata, erronea.

DE DUPLICI AMORE (*De grat.* § 8).

23. Doctrina Synodi de duplici amore (dominantis cupiditatis, et caritatis dominantis) enuntians, hominem sine gratia esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actione inficere et corrumpere;

Quatenus insinuat, in homine, dum est sub servitute sive in statu peccati, et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem huius influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur; aut opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata;

Quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati;

Falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut haereticum, iterum in Baio damnatum art. 40 § 12.

24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et caritatem dominantem nulli ponuntur affectus medii a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis naturalique propensione ad bonum « remanse« runt velut extrema lineamenta et reliquiae imaginis: »

Ex S. August. de Spir. et litt. cap. 28.

Perinde ac si « inter dilectionem divinam, quae nos perducit ad regnum, et « dilectionem humanam illicitam, quae damnatur, non daretur dilectio humana « licita, quae non reprehenditur; »

Ex S. August. serm. 349, de carit., edit. maurin.; falsa, alias damnata.

DE TIMORE SERVILI (*De Pœnit.* § 3)

25. Doctrina, quae timorem poenarum generatim perhibet « dumtaxat non « posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum; »

Quasi timor ipse gehennae, quam Fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale ac motus a Deo inspiratus praeparans ad amorem iustitiae: — Falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis iniuriosa, alias damnata, contraria doctrinae Concilii Tridentini, tum et communi Patrum sententiae, *opus esse*, iuxta consuetum ordinem praeparationis ad iustitiam, « ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor medicamentum, « caritas sanitas.

Ex S. August. in epist. Io. cap. 4. tract. 9. num. 4. 5. In Io. evang. tract. 41. num. 10, Enarr. in psal. 127. num. 7. Serm. 157. de verbis Apostoli num. 13. Serm. 161. de verbis Apostoli num. 8. Serm. 349. de Caritate num. 7.

DE POENA DECEDENTIUM CUM SOLO ORIGINALI (*De Bapt.* § 3).

26. Doctrina, quae velut fabulam pelagianam explodit locum illum inferorum quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur;

Perinde ac si hoc ipso quod, qui poenam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur pelagiani;

Falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa.

DE SACRAMENTIS, AC PRIMUM DE FORMA SACRAMENTALI CUM ADIUNCTA CONDITIONE (*De Bapt.* § 12).

27. Deliberatio Synodi, qua, praetextu adhaesionis ad antiquos canones, in casu dubii Baptismatis, propositum suum declarat de omittenda formae conditionalis mentione; — Temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiae contraria.

DE PARTICIPATIONE VICTIMAE IN SACRIFICIO MISSAE *(de Euch.* § 6).

28. Propositio Synodi, qua, postquam statuit « Victimae participationem esse « partem sacrificio essentialem; subiungit, non tamen se damnare ut illicitas « Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia « isti participant, licet minus perfecte, de ipsa Victima, spiritu illam re- « cipiendo; »

Quatenus insinuat, ad Sacrificii essentiam deesse aliquid in eo Sacrificio quod peragatur sive nullo adstante sive adstantibus qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de Victima participant; et quasi damnandae essent ut illicitae Missae illae in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet;

Falsa, erronea, de haeresi suspecta, eamque sapiens.

DE RITUS CONSECRATIONIS EFFICACIA *(de Euch.* § 2).

29. Doctrina Synodi, qua parte tradere instituens Fidei doctrinam de ritu consecrationis, remotis quaestionibus scholasticis circa modum quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur duobus his tantum propositis, 1. Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus, 2. tunc omnem panis et vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere Transubstantiationis seu conversionis totius substantiae panis in Corpus, et totius substantiae vini in Sanguinem, quam velut articulum Fidei Tridentinum Concilium definivit, et quae in solemni Fidei professione continetur;

Quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad Fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses, tenditque adeo ad eius oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica; — Perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma Transubstantiationis, favens haereticis.

DE APPLICATIONE FRUCTUS SACRIFICII *(de Euch.* § 8).

30. Doctrina Synodi, qua, dum profitetur « credere Sacrificii oblationem ex- « tendere se ad omnes, ita tamen ut in liturgia fieri possit specialis commemo- « ratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter « pro ipsis, dein continuo subiicit: Non tamen quod credamus in arbitrio esse « sacerdotis applicare fructus Sacrificii cui vult, imo damnamus hunc errorem « velut magnopere offendentem iura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii « cui vult, et secundum mensuram quae ipsi placet; unde et consequenter tra- « ducit velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam « subministrant sacerdoti sub conditione quod celebret unam Missam, specialem « fructum ex ea percipiant; »

Sic intellecta, ut praeter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio Sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit (caeteris paribus) illis pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens a sacra Tridentina Synodo diserte est expressum;

Sess. 23. cap. 1. de reform. Bened. XIV. constit. *Cum semper oblatas* § 2.

Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo.

DE CONVENIENTI ORDINE IN CULTU SERVANDO (*de Euch.* § 5).

31. Propositio Synodi enuntians conveniens esse, pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere: — Temeraria, perantiquo pio multis abhinc saeculis in Ecclesia praesertim latina vigenti et probato mori iniuriosa.

Ibid.

32. Item, praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur; — Temeraria, pio ac probato Ecclesiae mori iniuriosa.

Ibid. § 6.

33. Propositio Synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, « revocando illam ad maiorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua expo« nendo, et elata voce proferendo:

Quasi vigens ordo liturgiae ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum quibus illa regi debet; — Temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens haereticorum in eam conviciis.

DE ORDINE POENITENTIAE (*de Poenit.* § 7).

34. Declaratio Synodi, qua, postquam praemisit ordinem Poenitentiae canonicae sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpae sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se « in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere di« gnitatem Sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus quae ipsi de« cursu temporis adiunctae sunt; »

Quasi per ordinem, quo, sine peracto canonicae Poenitentiae cursu, hoc Sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta; — Temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis Sacramenti prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiae ipsi iniuriosa.

De Poenit. § 10, n. 4.

35. Propositio his verbis concepta: « Si caritas in principio semper debilis « est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum huius caritatis oportet ut Sa« cerdos praecedere faciat eos actus humiliationis et poenitentiae, qui fuerunt « omni aetate ab Ecclesia commendati; redigere hos actus ad paucas orationes « aut ad aliquod ieiunium post iam collatam absolutionem, videtur potius mate« riale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen Poenitentiae, « quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, « qui debet praecedere absolutionem: longe quidem absumus ab improbanda

« praxi imponendi poenitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia « nostra bona opera semper adiunctos habent nostros defectus, quanto magis « vereri debemus ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et ma- « gni momenti opere nostrae reconciliationis; »

Quatenus innuit, poenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut poenitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio Sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria ut actus humiliationis et poenitentiae qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem: — Falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum.

DE PRAEVIA NECESSARIA DISPOSITIONE PRO ADMITTENDIS POENITENTIBUS AD RECONCILIATIONEM *(De grat.* § 15).

36. Doctrina Synodi, qua, postquam praemisit, « quando habebuntur signa « non aequivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito « iudicari dignum qui admittatur ad participationem sanguinis Iesu Christi, « quae fit in Sacramentis, *subdit*, suppositities conversiones, quae fiunt per at- « tritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles; *consequenter* pastorem ani- « marum debere insistere signis non aequivocis caritatis dominantis antequam « admittat suos poenitentes ad Sacramenta; *quae signa, ut deinde tradit* (§ 17), « pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato, et fervore in operibus « bonis; *quem insuper* fervorem caritatis *perhibet* (de Poenit. § 10) *velut dispo- « sitionem quae* debet praecedere absolutionem; »

Sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quae passim attritionis nomine donatur, etiam quae iuncta sit cum dilectione qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis iustitiae fontem, nec modo contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur ut homo ad Sacramenta et speciatim poenitentes ad absolutionis beneficium admittantur; — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutae ac probatae in Ecclesia praxi contraria, Sacramenti efficaciae detrahens et iniuriosa.

De auctoritate absolvendi (*de Pœnit.* § 10 n. 6).

37. Doctrina Synodi, quae de auctoritate absolvendi accepta per Ordinationem enuntiat, « post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut « quisque iudicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione terri- « torii sive iure quodam personali, » propterea quod « aliter confusio inducere- « tur et perturbatio; »

Quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo « con- « veniens esse, ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exercea- « tur super subditos; » sic intellecta tanquam ad validum usum huius potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa iurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam; Falsa, temeraria, perniciosa, Tridentino contraria et iniuriosa, erronea.

Ibid. §. 11.

38. Item doctrina, qua, postquam Synodus professa est « se non posse non « admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae » (ut ait) « ad « Poenitentiam non ita facile et forte numquam eum admittebat, qui post pri-

« mum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, » subiungit, « per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam articulo « mortis, magnum fraenum illis iniectum iri, qui parum considerant malum pec- « cati et minus illud timent; » Contraria can. 13, Concilii Nicaeni I, decretali Innocentii I, ad Exuperium Tolos., tum et decretali Caelestini I ad Episcopos Viennen. et Narbonen, provinciae, redolens pravitatem quam in ea decretali sanctus Pontifex exhorret.

DE PECCATORUM VENIALIUM CONFESSIONE (*de Poenit.* § 12).

39. Declaratio Synodi in peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur huiusmodi confessiones; Temeraria perniciosa, sanctorum ac piorum praxi a sacro Concilio Tridentino probatae contraria.

DE INDULGENTIIS (*de Poenit.* § 12)

40. Propositio asserens « indulgentiam secundum suam praecisam notionem « aliud non esse, quam remissionem partis eius poenitentiae quae per canones statuta erat peccanti;

Quasi indulgentia, praeter nudam remissionem poenae canonicae, non etiam valeat ad remissionem poenae temporalis pro peccatis actualibus debitae coram divinam iustitiam; Falsa, temeraria, Christi meritis iniuriosa, dudum in art. 19. Lutheri damnata.

Ibid.

41. Item, in eo quod subditur, « scholatiscos suis subtilitatibus inflatos in- « vexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clarae « notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam appli- « cationis meritorum; »

Quasi thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum; — Falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis iniuriosa, dudum in articuli 17 Lutheri damnata.

Ibid.

42. Item, in eo quod superaddit, « luctuosius adhuc esse quod chimaerica « ista applicatio transferri volita sit in defunctos; Falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in romanos Pontifices et in praxim et sensum universalis Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art. 22 Lutheri.

Ibid.

43. In eo demum quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata, etc.; — Temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos Pontifices atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.

DE RESERVATIONE CASUUM. (*de Poenit.* § 19).

44. Propositio Synodi asserens, « reservationem casuum nunc temporis aliud « non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum « sensu vacuum pro poenitentibus assuetis non admodum curare hanc reserva- « tionem; » Falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Tridentino contraria, superioris hierarchicae potestatis laesiva.

Ibid.

45. Item, de spe quam ostendit fore « ut reformato rituali et ordine Poeni- « tentiae nullum amplius locum habiturae sint huiusmodi reservationes;

Prout, attenta generalitate verborum, innuit, per reformationem ritualis et ordinis Poenitentiae factam ab Episcopo vel Synodo aboleri posse casus, quos Tridentina Synodus (sess. 14, c. 7), declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare; Propositio falsa, temeraria, Concilio Tridentino et summorum Pontificum auctoritati derogans et iniuriosa.

DE CENSURIS (*de Poenit.* §§ 20, 22).

46. Propositio asserens, « effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat « esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ec- « clesiae:

Quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in caelo, animas obligans;

Ex S. August. epist. 250, Auxilio Episcopo. Tract. 50, in Io. num. 12. Falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata, ad minus erronea.

§§ 21, 23,

47. Item, quae tradit, necessarium esse iuxta leges naturales et divinas, ut sive ád excommunicationem sive ad suspensionem praecedere debeat examen personale; atque adeo sententias dictas *ipso facto* non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu; — Falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati iniuriosa, erronea.

§ 22.

48. Item, quae pronuntiat « inutilem ac vanam esse formulam nonnullis ab « hinc saeculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in qua « fidelis incidere potuisset; » — Falsa, temeraria, praxi Ecclesiae iniuriosa.

§ 24.

49. Item, quae damnat ut nullas et invalidas « suspensiones ex informata « conscientia; » Falsa, perniciosa, in Tridentinum iniuriosa.

Ibid.

50. Item, in eo quod insinuat, soli Episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert Tridentinum (sess. 14, c. 1 de reform.), suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendae; — Jurisdictionis Praelatorum Ecclesiae laesiva.

DE ORDINE (*de Ord.* § 4).

51. Doctrina Synodi, quae perhibet, in promovendis ad Ordines hanc de more et instituto veteris disciplinae rationem servari consuevisse, « ut si quis cleri- « corum distinguebatur sanctitate vitae, et dignus aestimabatur qui ad Ordines « sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad Diaconatum vel Sacerdotium « etiamsi inferiores Ordines non suscepisset; neque tum talis ordinatio diceba- « tur per saltum, ut postea dictum est. »

§ 5.

52. Item quae innuit non alium titulum Ordinationum fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis praescripta est in Concilio Chalcedonensi; subiungens (§ 6), quandiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse; verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii.

§ 7.

53. Item, quod inter haec ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (§ 3), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis

neminem ad Sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem;

Quatenus innuit, corruptam fuisse disciplinam per decreta ed instituta.

1. Sive quibus Ordinationes per saltum vetitae sunt;

2. Sive quibus pro Ecclesiarum necessitate et commoditate probatae sunt Ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a Tridentino ordinatio ad titulum patrimonii: salva obedientia qua sic ordinati Ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab Episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit:

3. Sive quibus iure canonico facta est criminum distinctio, quae delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscumque, qui baptismalem innocentiam non conservassent;

Doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones et speciatim per Tridentini decreta probatam iniuriosa.

§ 13.

54. Item, quae velut turpem abusum notat unquam praetendere eleemosynam pro celebrandis Missis et Sacramentis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolae*, et generatim quodcumque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cuiuslibet parochialis functionis occasione offertur;

Quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiae, qui secundum receptum et probatum Ecclesiae morem et institutum utuntur iure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his, quibus spiritualia ministrantur; — Falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis iuris laesiva, in Ecclesiam eiusque ministros iniuriosa.

§ 14.

55. Item, quae vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a Cathedralibus et Collegiatis submovendi, providendo aliter (nempe per probos et provectioris aetatis laicos, congruo assignato stipendio) ministerio inserviendi Missis et aliis officiis, velut Acolythi, etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando eius generis officia non ad meram speciem pro maioribus Ordinibus suscipiendis redacta erant;

Quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut « minorum ordinum functiones per eos tantum praestentur exerceanturve, qui in illis constituti adscriptive sunt » (Concil. Prov. IV, mediol.); idque ad mentem Tridentini (sess. 23, c. 17), « ut sanctorum Ordinum a Diaconatu ad Ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptae, et in pluribus locis aliquamdiu intermissae iuxta sacros canones revocentur, ne ab haereticis tanquam otiosae traducantur »;

Suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandae quoad fieri potest in celebrandis mysteriis decentiae imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per Tridentinum probatam iniuriosa, favens haereticorum in eam conviciis et calumniis.

§ 18.

56. Doctrina, quae statuit, conveniens videri in impedimentis canonicis, quae proveniunt ex delictis in iure expressis, ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem;

Aequitatis et moderationis canonicae a sacro Concilio Tridentino probatae laesiva, auctoritati et iuribus Ecclesiae derogans.

Ibid. § 22.

57. Praescriptio Synodi, quae generaliter et indiscriminatim velut abusum

reiicit quamcumque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur, item, in eo quod subiungit, certum sibi esse, iuxta Ecclesiae spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse: — Pro sua generalitate, derogans moderationi Tridentini sess. 7, c. 5, et sess. 24, c. 17.

DE SPONSALIBUS ET MATRIMONIO (*Libell. memor. circa sponsal.* § 2).

58. Propositio, quae statuit, sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescripto omnino subiacere;

Quasi actus disponens ad Sacramentum non subiaceat sub hac ratione iuri Ecclesiae; — Falsa, iuris Ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab Ecclesia constitutae derogans.

De Matrim. §§ 7, 11, 12.

59. Doctrina Synodi asserens, « ad supremam civilem potestatem dumtaxat « originarie spectare contractui Matrimonii apponere impedimenta eius generis, « quae ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia: *quod* ius originarium « *praeterea dicitur cum* iure dispensandi essentialiter connexum; *subiungens*, sup« posito assensu vel conniventia principum, potuisse Ecclesiam iuste constituere « impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii »;

Quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in christianorum Matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae Matrimonium non solum impediant sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare; — Canonum 3, 4, 9, 12, sess. 24. Concilii Tridentini eversiva, haeretica.

Cit. libell. memorial. circa sponsal. § 10.

60. Item rogatio Synodi ad potestatem civilem, ut « e numero impedimentorum « tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicae honestatis, « quorum origo reperitur in collectione Iustiniani; *tum ut* restringat impedi« mentum affinitatis et cognationis, ex quacumque licita aut illicita coniunctione « provenientis, ad quartum gradum iuxta civilem computationem per lineam « lateralem et obliquam; ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensationis « obtinendae »;

Quatenus civili potestati ius attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit, Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse iure suo dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis; — Libertatis ac potestatis Ecclesiae subversiva, Tridentino contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta.

DE OFFICIIS, EXERCITATIONIBUS, INSTITUTIONIBUS AD RELIGIOSUM CULTUM PERTINENTIBUS ET PRIMUM DE ADORANDA HUMANITATE CHRISTI (*De fid.* § 3).

61. Propositio, quae asserit, « adorare directe humanitatem Christi, magis « vero aliquam eius partem, fore semper honorem divinum datum creaturae »;

Quatenus per hoc verbum directe intendat reprobare adorationis cultum quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas, ipsaque caro vivifica Christi adoratur non quidem propter se et tanquam nuda caro sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturae, et

non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur;

Ex Concil. CP. V. Gen. Can. 9. — Falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahens et iniuriosa.

De Orat. § 10.

62. Doctrina, quae devotionem erga sacratissimum Cor Iesu reiicit inter devotiones, quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas;

Intellecta de hac devotione, qualis est ab apostolica Sede probata; — Falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in apostolicam Sedem iniuriosa.

De orat. § 10 *et append. n.* 32.

63. Item, in eo quod cultores Cordis Iesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant, sanctissimam carnem Christi aut eius partem aliquam aut etiam humanitatem totam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu latriae;

Quasi fideles Cor Iesu adorarent cum separatione vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est Cor Iesu, Cor nempe personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut praecisione a divinitate adorabile fuit in sepulchro; — Captiosa, in fideles Cordis Christi cultores iniuriosa.

DE ORDINE PRAESCRIPTO IN PIIS EXERCITATIONIBUS OBEUNDIS (*de orat.* § 14, *app. n.* 34).

64. Doctrina, quae velut superstitiosam universe notat « quamcumque efficaciam, quae ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum »;

Tanquam superstitiosa censenda esset efficacia, quae sumitur non ex numero in se spectato, sed ex praescripto Ecclesiae certum numerum precum vel externarum actionum praefinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis poenitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo; — Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium iniuriosa, Ecclesiae auctoritati derogans, erronea.

De Poenit. § 10.

65. Propositio enuntians, « irregularem strepitum novarum institutionum, « quae dictae sunt exercitia vel missiones.... forte nunquam aut saltem perraro « eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur; et exteriores illos com- « motionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis con- « cussionis fulgura »; — Temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato iniuriosa.

DE MODO IUNGENDAE VOCIS POPULI CUM VOCE ECCLESIAE IN PRECIBUS PUBLICIS

66. Propositio asserens, « fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi « populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius Ec- « clesiae »;

Intellecta de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae; — Falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione praescripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

DE LECTIONE SACRAE SCRIPTURAE (*Ex nota in fin. decr. de grat.*)

67. Doctrina perhibens, a lectione sacrarum Scripturarum « nonnisi veram im- « potentiam excusare »; subiungens, ultro se prodere obscurationem, quae ex huiusce praecepti neglectu orta est super primarias veritates Religionis; — Falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata.

DE PROSCRIPTIS LIBRIS IN ECCLESIA PUBLICE LEGENDIS (*De orat.* § 29).

68. Laudatio, qua summopere Synodus commendat Quesnellii commentationes in novum Testamentum, aliaque aliorum quesnellianis erroribus faventium opera licet proscripta; eademque parochis proponit, ut ea tanquam solidis Religionis principiis referta in suis quisque paraeciis populo post reliquas functiones perlegant; — Falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiae iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

DE SACRIS IMAGINIBUS (*De orat.* § 17).

69. Praescriptio, quae generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem praebentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis;

Propter sui generalitatem, temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullae extent imagines sanctissimae Trinitatis communiter approbatae ac tuto permittendae;

Ex brevi *Sollicitudini nostrae* Benedicti XIV, anni 1745.

70. Item, doctrina et praescriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere; — Temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi providentiae ordini iniuriosa, quo « ita Deus nec in om- « nibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique « prout vult. »

Ex S. August. epist. 78, clero, senioribus, et universae plebi Ecclesiae Hipponensis.

71. Item, quae vetat ne imagines praesertim beatae Virginis ullis titulis distinguantur, praeterquam denominationibus quae sint analogae mysteriis de quibus in sacra Sciptura expressa fit mentio;

Quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat; — Temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa.

72. Item, quae velut abusum, extirpari vult morem, quo velatae asservantur certae imagines; — Temeraria, frequentato in Ecclesia et fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.

DE FESTIS (*Libell. memom. pro fest. refor.* § 3).

73. Propositio enuntians novorum festorum institutionem ex neglectu in veteribus observandis, et ex falsis notionibus naturae et finis earundem solemnitatum originem duxisse; — Falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiae iniuriosa, favens haereticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.

Ibid. § 8.

74. Deliberatio Synodi de transferendis in diem dominicum festis per annum institutis, idque pro iure quod persuasum sibi esse ait, Episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales ; ideoque et praeceptum Missae audiendae abrogandi diebus in quibus ex pristina Ecclesiae lege viget etiamnum id praeceptum ; tum etiam in eo quod superaddit de transferendis in adventum episcopali auctoritate ieiuniis per annum ex Ecclesiae praecepto servandis;

Quatenus adstruit, Episcopo fas esse iure proprio transferre dies ab Ecclesia praescriptos pro festis ieiuniisve celebrandis, aut inductum Missae audiendae praeceptum abrogare ; — Propositio falsa, iuris Conciliorum generalium et summorum Pontificum laesiva, scandalosa, schismati favens.

DE IURAMENTIS *(Libell. mem. pro iur. reform.* § 5).

75. Doctrina, quae perhibet, beatis temporibus nascentis Ecclesiae iuramenta visa esse a documentis divini praeceptoris atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut « ipsummet iurare sine extrema et ineluctabili necessitate « reputatum fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus ; *insuper* con- « tinuatam Patrum seriem demonstrare, iuramenta communi sensu pro vetitis « habita fuisse ; » indeque progreditur ad improbanda iuramenta, quae curia ecclesiastica, iurisprudentiae feudalis (ut ait) normam secuta, in investituris et in sacris ipsis Episcoporum ordinationibus adoptavit ; statuitque, adeo implorandam a saeculari potestate legem pro abolendis iuramentis, quae in Curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis, et generatim pro omni actu curiali ; — Falsa, Ecclesiae iniuriosa, iuris ecclesiastici laesiva, disciplinae per canones inductae et probatae subversiva.

DE COLLATIONIBUS ECCLESIASTICIS (*de coll. eccl.* § 1).

76. Insectatio, qua Synodus scholasticam exagitat, velut eam, « quae viam « aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad « veritates maioris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum ; »

Quatenus in scholasticam reiicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt ; — Falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae Religionis bono scholasticam excoluere, iniuriosa, favens infestis in eam haereticorum conviciis.

Ibid.

77. Item, in eo quod subdit, « mutationem formae regiminis ecclesiastici, « qua factum est ut ministri Ecclesiae in oblivionem venirent suorum iurium, « quae simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut oblite- « rari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis pa- « storalis ; »

Quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinae in Ecclesia constitutae et probatae obliterari unquam potuerit et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii pastoralisve sollicitudinis ; — Propositio falsa, temeraria, erronea.

§ 4.

78. Praescriptio Synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua, posteaquam praemisit, « in quolibet articulo distinguendum id quod pertinet ad « fidem et ad essentiam Religionis ab eo quod est proprium disciplinae, *su-* « *biungit*, in hac ipsa (*disciplina*) distinguendum, quod est necessarium aut utile

« ad retinendos in spiritu fideles ab eo quod est inutile aut onerosius quam li-« bertas filiorum novi foederis patiatur, magis vero ab eo quod est periculosum « aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum; »

Quatenus pro generalitate verborum comprehendat et praescripto examini subiiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam; quasi Ecclesia, quae spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum; — Falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiae ac spiritui Dei, quo ipsa regitur iniuriosa, ad minus erronea.

CONVICIA ADVERSUS ALIQUAS SENTENTIAS IN SCHOLIS CATHOLICIS USQUE ADHUC AGITATAS (*Orat. ad Syn.* § 2).

79. Assertio, quae conviciis et contumeliis insectatur sententias in scholis catholicis agitatas, et de quibus apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronunciandum censuit; — Falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa debitae apostolicis constitutionibus obedientiae derogans.

DE TRIBUS REGULIS FUNDAMENTI LOCO A SYNODO POSITIS PRO REFORMATIONE REGULARIUM (*Libell. mem. pro refor. Regul.* § 9).

80. Regula I, quae statuit universe et indiscriminatim, « Statum regularem « aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura cumque « vitae pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticae « hierarchiae, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitae monasticae principiis; » — Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiae Patres et Praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio vetusto probato Ecclesiae mori summorumque Pontificum sanctionibus contraria, « Quasi monachi, quos morum gravitas et vitae ac Fidei institutio sancta com-« mendat, » non rite, nec modo sine Religionis offensione, sed et cum multa: utilitate Ecclesiae *clericorum officiis aggregentur.*

Ex S. Siricio epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13.

81. Item, in eo quod subiungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minor aestus, accuratio maior desideranda fuisset; — Scandalosa, in sanctissimos doctores iniuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

82. Regula II, « Multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre « perturbationem et confusionem; *item in eo quod praemittit* (§ 4), regularium « fundatores, *qui post monastica instituta prodierunt*, ordines superaddentes or-« dinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam « mali causam magis magisque dilatare; »

Intellecta de ordinibus et institutis a sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat; — Falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos summos Pontifices iniuriosa.

83. Regula III, qua, postquam praemisit, « parvum corpus degens intra ci-« vilem societatem, quin fere sit pars eiusdem, parvamque monarchiam figit, in « statu, semper esse periculosum, » subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno praesertim capite, consociata, velut

speciales totidem monarchias civili reipublicae periculosas et noxias; — Falsa, temeraria, regularibus institutis a sancta Sede ad Religionis profectum approbatis iniuriosa, favens haereticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.

DE SYSTEMATE SEU ORDINATIONUM COMPLEXIONE DUCTA EX ALLATIS REGULIS, ET OCTO SEQUENTIBUS ARTICULIS COMPREHENSA, PRO REFORMATIONE REGULARIUM (§ 10).

84. Art. I. « De uno dumtaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda « prae caeteris regula sancti Benedicti, cum ob sui praestantiam, tum ob praeclara illius ordinis merita; sic tamen, ut, in his quae forte occurrent tempo« rum conditioni minus congrua, instituta vitae ratio apud Portum-Regium lucem « praeferat ad explorandum, quid addere quid detrahere conveniat; »

II. « Ne compotes fiant ecclesiasticae hierarchiae, qui se huic ordini adiun« xerint: nec ad sacros Ordines promoveantur, praeterquam ad summum unus « vel duo, initiandi tanquam curati vel cappellani monasterii, reliquis in simplici « laicorum ordine remanentibus; »

III. « Unum tantum in unaquaque civitate admittendum monasterium, « idque extra moenia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collo« candum; »

« IV. Inter occupationes vitae monasticae pars sua labori manuum inviolate « servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiae impendendo, aut etiam « (si cui libuerit) litterarum studio; psalmodia deberet esse moderata, quia nimia « eius prolixitas parit praecipitantiam, molestiam, evagationem; quo plus auctae « sunt psalmodiae, orationes, preces, tantumdem peraequa proportione omni tem« pore imminutus fervor est, sanctitasque regularium;

« V. Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro sive mini« steriis addictos; inaequalitas istaec gravissimas omni tempore lites excitavit « ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum caritatis expulit;

« VI. Votum perpetuae stabilitatis nunquam tolerandum; non illud norant « veteres monachi, qui tamen Ecclesiae consolatio et christianismi ornamentum « extiterunt; vota castitatis, paupertatis, et obedientiae non admittentur instar « communis et stabilis regulae: si quis ea vota aut omnia aut aliqua facere vo« luerit, consilium et veniam ab Episcopo postulabit, qui tamen nunquam per« mittet ut perpetua sint, nec anni fines excedent; tantummodo facultas dabitur « ea renovandi sub iisdem conditionibus;

« VII. Omnem Episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, pro« gressum in pietate, ad ipsum pertinebit monachos admittere et expellere, « semper tamen accepto contubernalium consilio.

« VIII. Regulares ordinum qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc mo« nasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriae sancti« ficationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali regula « num. II statuta, sic tamen ne vitae institutionem sequantur ab aliis discre« pantem, adeo ut non plus quam una aut ad summum duae in diem Missae cele« brentur, satisque caeteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate con« celebrare »;

ITEM PRO REFORMATIONE MONIALIUM (§ 11).

« Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non admittenda; moniales solidis « exercitationibus, speciatim labori, addicendae; a carnali spiritualitate, quaple-

« raeque distinentur, avocandae; expendendum utrum quod ad ipsas attinet, « satius foret monasterium in civitate relinqui. »

Systema vigentis atque iam antiquitus probatae ac receptae disciplinae subversivum, perniciosum, constitutionibus apostolicis et plurium Conciliorum etiam Generalium tum speciatim Tridentini sanctionibus oppositum et iniuriosum, favens haereticorum in monastica vota et regularia instituta stabiliori consiliorum evangelicorum professioni addicta conviciis et calumniis.

DE NATIONALI CONCILIO CONVOCANDO (*Lib. mem. pro conv. conc. nation.* § 1).

85. Propositio enuntians, qualemcumque cognitionem ecclesiasticae historiae sufficere, ut fateri quisque debeat, convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad Religionem;

Sic intellecta, ut controversiae ad Fidem et mores spectantes in Ecclesia quacumque subortae per nationale concilium irrefragabili iudicio finiri valeant; quasi inerrantia in Fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret; — Schismatica, haeretica.

Mandamus igitur omnibus utriusque sexus christifidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, praedicare praesumant, contra quam in hac nostra constitutione declaratur: ita ut quicumque illas vel earum aliquam coniunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputando publice vel privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a iure statutis poenis, ipso facto absque alia declaratione subiaceat. Ceterum, per hanc expressam praefatarum propositionum et doctrinarum reprobationem, alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus: cum praesertim in eo complures deprehensae fuerint propositiones et doctrinae sive illis quae supra damnatae sunt affines, sive quae communis ac probatae cum doctrinae et disciplinae temerarium contemptum, tum maxime intensum in romanos Pontifices et apostolicam Sedem animum praeseferunt.

Duo vero speciatim notanda censemus, quae de augustissimo sanctissimae Trinitatis mysterio § 2 decreti de Fide si non pravo animo, imprudentius certe Synodo exciderunt, quae facile rudes praesertim et incautos in fraudem impellere valeant. Primum, dum, posteaquam rite praemisit Deum in suo Esse unum et simplicissimum permanere, continuo subiungens ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianae doctrinae institutionibus formula, qua Deus unus quidem in tribus personis distinctis dicitur, non in tribus personis distinctus: cuius formulae commutatione hoc vi verborum subrepit erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam Fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam.

Alterum, quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, eas secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem, Verbum, et Spiritum Sanctum: quasi minus propria et exacta foret appellatio Filii tot Scripturae locis consecrata, voce ipsa Patris e caelis et e nube delapsa, tum formula Baptismi a Christo praescripta, tum et praeclara illa confessione qua beatus ab ipsomet Christo Petrus est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset quod, edoctus ab Augustino, Angelicus praeceptor (1, p. q. 34, art. 2, ad 3) vicissim ipse docuit, « in nomine Verbi eamdem proprietatem im- « portari quae in nomine Filii », dicente nimirum Augustino (*de Trinit.*, lib. 7, cap. 2): « Eo dicitur Verbum, quo Filius ».

Neque silentio praetereunda insignis ea fraudis plena Synodi temeritas, quae pridem improbatam ab apostolica Sede conventus Gallicani declarationem anni

1682 ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed, quo maiorem illi auctoritatem conciliaret, eam in decretum *de Fide* inscriptum insidiose includere, articulos in illa contentos palam adoptare, et, quae sparsim per hoc ipsum decretum tradita sunt, horum articulorum publica et solemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se nobis offert de Synodo, quam praedecessoribus nostris fuerit de comitiis illis expostulandi ratio, sed et ipsimet Gallicanae ecclesiae non levis iniuria irrogatur, quam dignam Synodus existimaverit, cuius auctoritas in patrocinium vocaret errorum, quibus illud est contaminatum decretum.

Quamobrem, quae acta conventus Gallicani, mox ut prodierunt, praedecessor noster venerabilis Innocentius XI, per litteras in forma brevis die 11 aprilis anni 1682, post autem expressius Alexander VIII, constitutione *Inter multiplices* die 4 augusti anni 1690, pro apostolici sui muneris ratione improbarunt, rescinderunt, nulla et irrita declararunt; multo fortius exigit a nobis pastoralis sollicitudo recentem horum factam in Synodo tot vitiis affectam adoptionem velut temerariam, scandalosam, ac praesertim (post edita praedecessorum nostrorum decreta) huic apostolicae Sedi summopere iniuriosam reprobare ac damnare, prout eam praesenti hac nostra constitutione reprobamus et damnamus, ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

Ad id genus fraudis pertinet, quod Synodus in hoc ipso decreto de Fide quamplures articulos complexa, quos Lovaniensis facultatis theologi ad Innocentii XI iudicium detulerunt, tum et alios duodecim a Cardinali de Noailles Benedicto XIII oblatos, non dubitaverit ex reprobato secundo Ultraiectensi Concilio vanum vetusque commentum exsuscitare temereque his verbis iactare in vulgus, nempe universae Europae notissimum esse, eos articulos Romae severissimo examini subiectos fuisse, et non solum a qualicumque censura immunes exiisse, sed etiam a laudatis romanis Pontificibus fuisse commendatos: cuius tamen assertae commendationis non modo nullum extat authenticum documentum, quin potius eidem refragantur acta examinis quae in nostrae supremae inquisitionis tabulis asservantur, e quibus id tantum apparet, nullum super iis prolatum fuisse iudicium.

Hisce propterea de causis, librum hunc ipsum, cui titulus: *Atti e decreti del Concilio diocesano di Pistoia dell'anno MDCCLXXXVI, in Pistoia, per Atto Bracali, stampatore vescovile con approvazione,* sive praemisso sive quovis alio titulo inscriptum, ubicumque et quocumque idiomate, quavis editione aut versione hactenus impressum aut imprimendum, auctoritate apostolica tenore praesentium prohibemus et damnamus, quemadmodum etiam alios omnes libros in eius sive eius doctrinae defensionem tam scripto quam typis forsan iam editos seu (quod Deus avertat) edendos, eorumque lectionem, descriptionem, retentionem, et usum omnibus et singulis christifidelibus, sub poena excommunicationis per contrafacientes ipso facto incurrendae, prohibemus pariter et interdicimus, etc.

---

961. *Errores damnati a Pio IX Brevi* Ad Apostolicae, 22 *aug.* 1851 *in proscriptione operum Nuytz., circa matrimonium.*

1) Nulla ratione fieri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti.

2) Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est.

3) Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile.

4) Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonii dirimentia inducendi, sed ea civili potestati competit, qua impedimenta existentia tollenda sunt.

5) Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent.

6) Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere caepit, non iure proprio; sed illo iure usa est quod a civili potestate mutuata erat.

7) Tridentini canones sess. 24, c. 4, *de matr.*, qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi.

8) Tridentina forma sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere.

9) Bonifacius VIII votum castitatis in ordinatione emissum, nuptias nullas reddere, primus asseruit.

---

962. *Propositiones damnatae a Pio IX. Encyclica* Quanta cura, 8 *dec.* 1864, *per* Syllabum, *qui complectitur nostrae aetatis errores iam notatos in Allocutionibus aliisque eiusdem Pontificis Literis.*

§ 1. — Pantheismus, Naturalismus et Rationalismus absolutus.

I. Nullum Supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum existit ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura, et iccirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo, et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo et iustum cum iniusto. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

II. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

III. Humana ratio, nulla prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex, et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

IV. Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cuiuscunque generis veritatum assequi possit ac debeat. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 novemb. 1846. Epist. Encycl. *Singulari quidem*, 17 martii 1856. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

V. Divina revelatio est imperfecta, et iccirco subiecta continuo et indefinito progressui qui humanae rationis progressioni respondeat. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 iunii 1862.

VI. Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio, non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 iunii 1862.

VII. Prophetiae et miracula, in sacris Literis exposita et narrata, sunt poetarum commenta, et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa, ipseque Iesus Christus est mythica fictio. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Maxima*, 9 iunii 1862.

§ 2. Rationalismus moderatus.

VIII. Quum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, iccirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt. Alloc. *Singulari quadam perfusi*, 9 decembris 1854.

IX. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et humana ratio historice tantum exculta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam obiectum proposita fuerint. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 decembris 1862. Epist. ad eundem *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

X. Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 decembris 1862. Epist. ad eundem *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XI. Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat. Epist. ad archiep. Frising. *Gravissimas*, 11 decembris 1862.

XII. Apostolicae Sedis romanarumque Congregationum decreta liberum scientiae progressum impediunt. Epist. ad archiep. Frinsing. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XIII. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 31 decembris 1863.

XIV. Philosophia tractanda est, nulla supernaturalis revelationis habita ratione. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

NB. Cum rationalismi systemate cohaerent per maximam partem errores Antonii Günther, qui damnantur in Epist. ad card. archiep. Coloniensem *Eximiam tuam*, 15 iunii 1847; et in Epist. ad episc. Wratislaviensem *Dolore haud mediocri*, 30 aprilis 1860.

§ 3. Indifferentismus, Latitudinarismus.

XV. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit. Lit. Apost. *Multiplices inter*, 10 iunii 1851. Alloc. *Maxime quidem*, 9 iunii 1862.

XVI. Homines in cuiusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt. Epist Encycl. *Qui pluribus* 9 nov. 1846. Alloc. *Ubi primum*, 17 decembris 1847. Epist. Encycl. *Singulari quidem*, 17 martii 1856.

XVII. Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur. Alloc. *Singulari quadam*, 9 dec. 1854. Epist. Encycl. *Quanto conficiamur*, 17 augusti 1863.

XVIII. Protestantismus non aliud est quam diversa verae eiusdem christianae religionis forma, in qua aeque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est. Epist. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 decembris 1849.

§ 4. Socialismus, Communismus, Societates clandestinae, Societates biblicae, Societates clerico-liberales.

Eiusmodi pestes saepe gravissimisque verborum formulis reprobantur in Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 novembr. 1846; in Alloc. *Quibus quantisque*, 20 aprilis 1849; in Epist. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 dec. 1849; in Alloc. *Singulari quadam*, 9 decembris 1854; in Epist. Encycl. *Quanto conficiamur maerore* 10 augusti 1863.

§ 5. Errores de Ecclesia eiusque iuribus.

XIX. Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo Fundatore collatis; sed civilis potestatis est definire quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat. Alloc. *Singulari quadam*, 9 dec. 1854. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 dec. 1860. Alloc. *Maxima quidem* 9 iunii 1862.

XX. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis Gubernii venia et assensu. Alloc. *Meminit unusquisque*, 30 septembris 1861.

XXI. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem. Lit. Apost. *Multiplices inter* 10 iunii 1851.

XXII. Obligatio, quo catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 decembris 1863.

XXIII. Romani Pontifices et Concilia aecumenica a limitibus suae potestatis recesserunt, iura Principum usurparunt, atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt. Lit. Apost. *Multiplices inter*, 10 iunii 1851.

XXIV. Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 augusti 1851.

XXV. Praeter potestatem Episcopatui inhaerentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 augusti 1851.

XXVI. Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi. Alloc. *Nunquam*, 15 decembris 1856. Encycl. *Incredibili*, 17 sept. 1863.

XXVII. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

XXVIII. Episcopis, sine Gubernii venia, fas non est vel ipsas Apostolicas Literas promulgare. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XXIX. Gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tanquam irritae, nisi per Gubernium fuerint imploratae. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XXX. Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas a iure civili ortum habuit. Lit. Apost. *Multiplices inter*, 18 iunii 1851.

XXXI. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et re-

clamante apostolica Sede. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Nunquam*, 15 dec. 1856.

XXXII. Absque ulla naturalis iuris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta. Epist. ad episc. Montisregal. *Singularis nobisque*, 29 sept. 1864.

XXXIII. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iurisdictionis potestatem proprio ac nativo iure dirigere Theologicarum rerum doctrinam. Epist. ad archiep. Frising. *Tuas libenter*, 21 dec. 1863.

XXXIV. Doctrinam comparantium Romanum Pontificem Principi libero, et agenti in universa Ecclesia, doctrina est, quae medio aevo praevaluit. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

XXXV. Nihil refert, alicuius Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto, summum Pontificatum a Romano Episcopo atque urbe ad alium Episcopum aliamque civitatem transferri. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

XXXVI. Nationalis Concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

XXXVII. Institui possunt nationales Ecclesiae ab auctoritate Romani Pontificis subductae planeque divisae. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 dec. 1860. Alloc. *Iamdudum*, 18 martii 1861.

XXXVIII. Divisionis Ecclesiae in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 augusti 1851.

§ 6. Errores de Societate civili tum in se, tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.

XXXIX. Reipublicae Status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

XL. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societatis bono et commodis adversatur. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Quibus quantisque*, 20 aprilis 1849.

XLI. Civili potestati, vel ab infedeli imperante exercitae, competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius quod vocant *Exequatur;* sed etiam ius *appellationis*, quam nuncupant *ab abusu*. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

XLII. In conflictu legum utriusque potestatis ius civile praevalet. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

XLIII. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede apostolica initas, sine huius consensu, imo et ea reclamante. Alloc. *In Concistoriali*, 1 nov. 1850. Alloc. *Multi*, 17 dec. 1860.

XLIV. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus quae ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum Sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere. Alloc. *In Concistoriali*, 1 nov. 1850. Alloc. *Maxima*, 9 iun. 1862.

XLV. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicunque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu, aut approbatione magistrorum. Alloc. *In Concistoriali*, 1 novembris 1850. Alloc. *Quibus luctuosissimis*, 5 septembris 1851.

XLVI. Imo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subiicitur. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

XLVII. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim Instituta, quae literis severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate moderatrice, vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium placita et ad communium aetati opinionum amussim. Epist. ad archiep. Friburg. *Quum non sine*, 14 iulii 1864.

XLVIII. Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet. Epist. ad archiep. Friburg. *Quum non sine*, 14 iulii 1864.

XLIX. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

L. Laica auctoritas habet per se ius praesentandi Episcopos, et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem antequam ipsi canonicam a S. Sede institutionem et apostolicas Literas accipiant. Alloc. *Nunquam fore*, 15 dec. 1856.

LI. Imo laicum Gubernium habet ius deponendi ab exercitio pastoralis ministerii Episcopos, neque tenetur obedire Romano Pontifici in iis quae Episcopatum et Episcoporum respiciunt institutionem. Lit. Apost. *Multiplicis inter*, 10 iunii 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

LII. Gubernium potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

LIII. Abrogandae sunt leges quae ad religiosarum familiarum statum tutandum, earumque iura et officia pertinent, imo potest civile Gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas Ecclesias et Beneficia simplicia, etiam iurispatronatus, penitus extinguere, illorumque bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subiicere et vindicare. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Probe memineritis*, 22 ianuarii 1855. Alloc. *Cum saepe*, 26 iulii 1855.

LIV. Reges et Principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesiae. Lit. Apost. *Multiplices inter*, 10 iunii 1851.

LV. Ecclesia a Statu Statusque ab Ecclesia seiungendus est. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

§ 7. — Errores de Ethica naturali et christiana.

LVI. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est ut humanae leges et naturae ius conformentur, aut obligandi vim a Deo accipiant. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

LVII. Philosophicarum rerum morumque scientia, itemque civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

LVIII. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae quae in materia positae sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862. Epist. Encycl. *Quanto conficiamur*, 10 augusti 1863.

LIX. Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

LX. Auctoritas nihil aliud est, nisi numeri et materialium virium summa. Alloc. *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

LXI. Fortunata facti iniustitia nullum juris sanctitati detrimentum affert. Alloc. *Iamdudum cernimus*, 18 mart. 1861.

LXII. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant *de non interventu*. Alloc. *Novos et ante*, 28 sept. 1860.

LXIII. Legitimis Principibus obedientiam detrectare, imo et rebellare licet. Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846. Alloc. *Quisque vestrum*, 2 oct. 1847. Encycl. *Noscitis et Nobiscum*, 8 dec. 1849. Lit. Apost. *Cum catholica*, 26 mart. 1860.

LXIV. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti violatio, tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiternae legi repugnans, non solum haud est improbanda, verum etiam omnino licita, summisque laudibus efferenda, quando id pro patriae amore agatur. Alloc. *Quibus quantisque*, 20 apr. 1849.

§ 8. — Errores de Matrimonio christiano.

LXV. Nulla ratione ferri potest, Christum erexisse matrimonium ad dignitatem Sacramenti. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXVI. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabili, ipsumque Sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXVII. Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

LXVIII. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt. Lit. Apost. *Multiplices inter*, 10 iunii 1851.

LXIX. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio; sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXX. Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici, vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXXI. Tridentini forma sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXXII. Bonifacius VIII votum castitatis in Ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXXIII. Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est aut contractum matrimonii inter christianos semper esse Sacramentum, aut nullum esse contractum, si Sacramentum excludatur. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851. Lettera di Pio IX al re di Sardegna, 9 sett. 1852. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Multis gravibusque*, 17 dec. 1860.

LXXIV. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civilem pertinent. Liter. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 augusti 1851. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852.

NB. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum coelibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur, prior in Epist. Encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; posterior in Lit. Apost. *Multiplices inter*, 10 iunii 1851.

§ 9. — Errores de civili Romani Pontificis Principatu.

LXXV. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii. Lit. Apost. *Ad Apostolicae*, 22 aug. 1851.

LXXVI. Abrogatio civilis imperii, quo apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret. Alloc. *Quibus quantisque*, 20 apr. 1849.

NB. Praeter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debent, de civili Romani Pontificis principatu. Eiusmodi doctrina luculenter traditur in Alloc. *Quibus quantisque*, 20 apr. 1849; *Si semper antea*, 20 maii 1850; in Lit. Apost. *Cum catholica Ecclesiae*, 26 mart. 1860; in Alloc. *Novos*, 28 sept. 1860; *Iamdudum*, 18 mart. 1861; *Maxima quidem*, 9 iunii 1862.

§ 10. — Errores qui ad liberalismum hodiernum referuntur.

LXXVII. Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tanquam unicam Status religionem, ceteris quibuscunque cultibus exclusis. Alloc. *Nemo vestrum*, 26 iulii 1855.

LXXVIII. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cuiusque cultus exercitium habere. Alloc. *Acerbissimum*, 27 septembris 1852.

LXXIX. Enimvero falsum est, civilem cuiusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam. Alloc. *Nunquam fore*, 15 decembris 1856.

LXXX. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere. Alloc. *Iamdudum cernimus*, 18 martii 1861.

963. *Aliae propositiones a Pio IX damnatae in Encyc.* Quanta cura.

1) Optima societatis publicae ratio civilisque progressus omnino requiret, ut humana societas constituatur et gubernetur, nullo habito ad religionem respectu ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine.

2) Optima est conditio societatis in qua ab Imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis poenis violatores catholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet.

3) Libertas conscientiae et cultuum est proprium cuiuscumque hominis ius, quod lege proclamari et asseri debet in omni recta constituta societate, et ius civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscumque manifestare ac declarare valeant.

4) Voluntas populi, publica quam dicunt opinione vel alia ratione manifestata, constituit supremam legem ab omni divino humanoque iure solutam; et in ordine politico facta consummata eo ipso quod consummata sunt, vim iuris habent.

5) Auferenda est civibus et Ecclesiae facultas qua eleemosynas christianae caritatis causa palam erogare valeant; ac de medio tollenda est lex qua certis aliquibus diebus opera servilia propter Dei cultum prohibentur.

6) Societas domestica, seu familia totam suae existentiae rationem a iure dumtaxat civili mutuatur; proindeque ex lege tantum civili dimanant ac pendent iura omnia parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae.

7) Clerus utpote vero utilique scientiae et civilitatis progressui inimicus, ab omni iuventutis instituendae educandaeque cura et officio est amovendus.

8) Ecclesiae leges non obligant in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate. Acta et decreta RR. Pontificum ad religionem et ecclesiam spectantia indigent sanctione et approbatione, vel minimum assensu potestatis civilis.

9) Constitutiones Apostolicae quibus damnantur clandestinae societates sive in eis exigatur sive non, iuramentum de secreto servando earumque asseclae et fautores anathemate mulctantur, nullam habent vim in illis orbis regionibus ubi eiusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio.

10) Excommunicatio a Tridentino et Pontificibus lata in eos qui iura possessionesque ecclesiae invadunt et usurpant, nituntur confusione ordinis spiritualis, ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum. Ecclesia nihil debet decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium.

11) Ecclesiae ius non competit violatores legum suarum poenis temporalibus coercendi.

12) Conforme est S. Theologiae iurisque publici principiis bonorum proprietatem quae ab ecclesiis et familiis religiosis aliisque locis piis possidentur, civili Gubernio asserere et vindicare.

13) Ecclesiastica potestas non est iure divino distincta et independens a potestate civili, neque eiusmodi distinctio et independentia servari potest quin ab ecclesia invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis.

14) Illis Apostolicae Sedis iudiciis et decretis, quorum obiectum ad bonum generale Ecclesiae, eiusdemque iura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, potest assensus et obedientia detrectari absque peccato et absque ulla catholicae professionis iactura.

964. *Errores contra fidem per 130 canones a Tridentino damnati.*

I. *De peccato originali.* (Sess. 5).

1. Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque; per offensam prevaricationis huiusmodi iram, et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam ante illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est Diaboli, totumque; Adam per illam praevaricationis offensam, secundum corpus, et anima in deterius commutatum fuisse: anathema sit.

2. Si quis Adae praevaricationem sibi soli, et non eius propagini asserit nocuisse; et acceptam a Deo sanctitatem, et iustitiam, quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam eum perdidisse, aut inquinatum illum per inobedientiae peccatum, mortem, et poenas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animae, anathema sit; cum contradicat Apostolo dicenti: « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. »

3. Si quis hoc Adae peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest unicuique proprium, vel per humanae naturae vires, vel per aliud remeatum asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio, et redemptio, aut negat ipsum Christi Iesu meritum per Baptismi Sacramentum in forma Ecclesiae rite collatum, tam adultis, quam parvulis applicari, anathema sit: quia non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, unde illa vox: « Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi. » Et illa: « Quicunque baptizati estis, Christum induistis. »

4. Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti; aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam; unde sit consequens, ut in eis forma Baptismatis, in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur: anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id, quod dixit Apostolus; « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt; » nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit, propter hanc enim regula fidei ex traditione Apostolorum etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut eis in regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt: « Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. »

5. Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram, et propriam peccati rationem habet; sed illum dicit tantum radi, aut non imputari: anathema sit; « in renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis, qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, et novum; qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur. » Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur,

et sentit: quae cum ad agonem relicta sit nocere non consentientibus, et viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus, non valet: quinimo, qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus; declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere, et proprie renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

II. *De Justificatione.* (Sess. 6).

1. Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae vel per humanae naturae, vel per legis doctrina fiant, absque divina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit.

2. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius homo iuste vivere, ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen, et difficulter possit, anathema sit.

3. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, et excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac praeparet, neque posse dissentire si velit; sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit.

5. Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum, et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit.

6. Si quis dixerit non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita ut bona, Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie, ut per se, adeo ut sit proprium eius opus, non minus proditio Iudae, quam vocatio Pauli, anathema sit.

7. Si quis dixerit, opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri, aut, quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare, anathema sit.

8. Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit.

9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperatur, et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari, atque disponi, anathema sit.

10. Si quis dixerit, homines sine Christi iustitia, per quem nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse, anathema sit.

11. Si quis dixerit, homines iustificari, vel sola imputatione iustitiae Christis, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhaereat; aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.

12. Si quis dixerit, fidem iustificatam nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

13. Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis, et dispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.

14. Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi, ac iustificari ex eo quod se

absolvi, iustificari certo credat; aut neminem vere esse iustificatum, nisi qui credat se esse iustificatum: et hac sola fide absolutionem, et iustificationem perfici, anathema sit.

15. Si quis dixerit, hominem renatum, et iustificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero praedestinatorum, anathema sit.

16. Si quis magnum illud usque in finem perseverantiae donum se certo habiturum absoluta, et infallibili certitudine dixerit nisi hoc speciali revelatione didicerit, anathema sit.

17. Si quis iustificationis gratiam non nisi praedestinatis ad vitam contingere dixerit; reliquos vero omnes, qui vocantur vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate praedestinatos ad malum, anathema sit.

18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam iustificato et sub gratia constituto, esse ad observandum impossibilia, anathema sit.

19. Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in Evangelio praeter fidem, caetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera; aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

20. Si quis hominem iustificatum, et quamtumlibet perfectum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei, et Ecclesiae, sed tantum ad credendum quasi vero Evangelium sit nuda, et absoluta promissio vitae aeterna, sine conditione observationis mandatorum, anathema sit.

21. Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem, cui fidant non etiam ut legislatorem, cui obediant, anathema sit.

22. Si quis dixerit, iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse, anathema sit.

23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere; atque ideo eum, qui labitur, et peccat, numquam vere fuisse iustificatum, aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.

24. Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; sed opera ipsa fructus solummodo, et signa esse iustificationis adeptae, non autem ipsius augendae causam, anathema sit.

25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut, quod intolerabilius est, mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri; tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem; anathema sit.

26. Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare, et spectare aeternam retributionem a Deo per eius misericordiam, et Iesu Christi meritum, si bene agendo, et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverit, anathema sit.

27. Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum nisi infidelitatis, aut nullo alio, quamtumvis gravi, et enormi, praeterquam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti, anathema sit.

28. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet non esse veram fidem, licet non sit viva, aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse christianum, anathema sit.

29. Si quis dixerit eum, qui post Baptismum lapsus est non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento poenitentiae, prout sancta Romana, et universalis Ecclesia, a Christo Domino, et eius Apostolis edocta hucusque professa est, servavit, et docuit, anathema sit.

30. Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori poenitenti culpam remitti, et reatum aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis exsolvendae vel in hoc saeculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit, anathema sit.

31. Si quis dixerit, iustificatum ccare, dum intuitu aeternae mercedis bene operatur, anathema sit.

32. Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam, et Iesu Christi meritum, cuius vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum, anathema sit.

33. Si quis dixerit, per hanc doctrinam Catholicam de iustificatione a sancta Synodo hoc praesenti Decreti expressam, aliqua ex parte gloriae Dei, vel meritis Iesu Christi Domini nostri, derogari, et non potius veritatem fidei nostrae, Dei denique ac Christi Iesu gloriam illustrari, anathema sit.

III. *De Sacramentis in genere.* (Sess. 6).

1. Si quis dixerit, Sacramenta novae legis non fuisse omnia a Iesu Christi Domini nostro instituta; aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet: baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum, anathema sit.

2. Si quis dixerit, ea ipsa novae legis sacramenta a sacramentis antiquae legis non differre, nisi quia caerimoniae sunt aliae et alii ritus externi, anathema sit.

3. Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

4. Si quis dixerit Sacramentam novae legis non esse ad salutem necessaria sed superflua, et sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

5. Si quis dixerit haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

6. Si quis dixerit sacramenta novae legis non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel iustitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

7. Si quis dixerit non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper et omnibus quantum est ex parte Dei, etiam si rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus, anathema sit.

8. Si quis dixerit per ipsa novae legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

9. Si quis dixerit in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile unde ea iterari non possunt, anathema sit.

10. Si quis dixerit christianos omnes in verbo et omnibus sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

11. Si quis dixerit, in ministris dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

12. Si quis dixerit ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent servaverit, non conficere aut conferre sacramentum, anathema sit.

13. Si quis dixerit receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni aut sine peccato a ministro pro libito omitti aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

IV. *De Baptismo.* (Sess. 6).

1. Si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit.

2. Si quis dixerit, aquam veram, et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Iesu Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto*, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.

3. Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quae omnium ecclesiarum mater est, et magistra, non esse verum de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

4. Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.

5. Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem, anathema sit.

6. Si quis dixerit, Baptizatum non posse, etiam si velit, gratiam amittere quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit.

7. Si quis dixerit, Baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae, anathema sit.

8. Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta, vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

9. Si quis dixerit, ita revocandos esse homines ad Baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia, quae post Baptismum fiunt vi promissionis in Baptismo ipso iam factae, irrita esse intelligant, quasi per ea, et fidei, quam professi sunt, detrahatur, et ipsi Baptismo, anathema sit.

10. Si quis dixerit, peccata omnia, quae post Baptismum fiunt, sola recordatione, et fide suscepti Baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

11. Si quis dixerit, verum, et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam convertitur, anathema sit.

12. Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea aetate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

13. Si quis dixerit parvulos eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, quum ad annos discretionis pervenerint esse rebaptizandos; aut praestare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae, anathema sit.

14. Si quis dixerit huiusmodi parvulos baptizatos, quum adoleverint interrogandos esse, an ratum habere velint quod patrini eorum nomine dum baptizarentur polliciti sunt, et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos; nec alia interim poena ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab eucharistiae aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit.

V. *De Confirmatione.* (Sess. 7).

1. Si quis dixerit confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quandam, quae adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

2. Si quis dixerit iniurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

3. Si quis dixerit, sanctae Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.

VI. *De Eucharistiae sacramento.* (Sess. 13).

1. Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter, et substantialiter corpus, et sanguinem una cum anima, et divinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

2. Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis, et vini, una cum corpore, et sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaveritque, mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem; manentibus dumtaxat speciebus panis, et vini: quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime Transubstantiationem appellat. anathema sit.

3. Si quis negaverit, in venerabili Sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie, et sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

4. Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae Sacramento non esse corpus, et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu. dum sumitur, non autem ante, vel post; et in hostiis, seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.

5. Si quis dixerit, vel praecipuum fructuum sanctissimae Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.

6. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento, Christum unigenitum Dei filium non esse cultu latriae, etiam externo, adorandum atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum; neque in processionibus, secundum laudabilem, et universalem Ecclesiae sanctae ritum, et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

7. Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem astantibus necessario distribuendam; aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

8. Si quis dixerit, Christum in Eucharistia exhibitum, spiritualiter tantum manducari, et non etiam sacramentaliter, et realiter, anathema sit.

9. Si quis negaverit. omnes, et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae, anathema sit.

10. Si quis dixerit, non licere sacerdoti celebranti, seipsum communicare, anathema sit.

11. Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum, anathema sit. Et, ne tantum sacramentum indigne, atque ideo in mortem, et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, necessario praemittendam esse Confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

VII. *De Poenitentia.* (Sess. 14).

1. Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere, et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

2. Si quis, sacramenta confundens, ipsum Baptismum Poenitentiae sacramentum esse dixerit quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Poenitentiam non recte secundum post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

3. Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: « Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt » non esse intelligenda de potestate remittendi, et retinendi peccata in sacramento Poenitentiae, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem, contra institutionem huius sacramenti, ad auctoritatem praedicandi Evangelium, anathema sit.

4. Si quis negaverit, ad integram, et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente, quasi materiam sacramenti poenitentiae videlicet, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem, quae tres Poenitentiae partes dicuntur, aut dixerit, duas tantum esse poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae, agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

5. Si quis dixerit, eam Contritionem, quae paratur per discussionem, collectionem, et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum, et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, et magis peccatorem: demum, illam esse dolorem coactum, et non liberum, ac voluntarium, anathema sit.

6. Si quis negaverit, confessionem sacramentalem, vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure divino, aut dixerit modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ad initio semper observavit, et observat, alienum esse ab institutione, et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit.

7. Si quis dixerit, in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum, necessarium non esse iure divino, confiteri omnia, et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debite, et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima Decalogi praecepta, et circunstantias, quae peccati speciem mutant, sed eam Confessionem tantum esse utilem ad erudiendum, et consolandum poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfationem canonicam imponendam, aut dixerit, eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinae misericordiae ignoscendum, aut demum, non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

8. Si quis dixerit, Confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat. esse impossibilem, et traditionem humanam, a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes, et singulos, utriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno; et ob id suadendum esse Christifidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae: anathema sit.

9. Si quis dixerit, Absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi, et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum; aut sacerdos non serio, sed ioco absolvat; aut dixerit, non requiri Confessionem poenitentis, ut sacerdos ipsum absolvere possit; anathema sit.

10. Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi, et solvendi non habere, aut, non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus, et singulis Christi fidelibus esse dictum: Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo: Et, Quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo; Et, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Et, Quorum retinueritis, retenta sunt; quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit: secreta vero per spontaneam confusionem, anathema sit.

11. Si quis dixerit, Episcopos non habere ius reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non probibere, quo minus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit.

12. Si quis dixerit, totam penam simul sum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam, quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse; anathema sit.

13. Si quis dixerit, pro peccatis, quo ad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis, et patienter toleratis, vel a sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, ut ieiuniis, orationibus, eleemo-

synis, vel aliis etiam pietatis operibus; atque ideo optimam poenitentiam esse tantum novam vitam, anathema sit.

14. Si quis dixerit, satisfactiones, quibus poenitentes per Christum Jesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, et verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

15. Si quis dixerit, Claves Ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confitentibus, agere contra finem Clavium, et contra institutionem Christi, et fictionem esse, quod virtute Clavium sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exolvenda remaneat, anathema sit.

VIII. *De Extrema Unctione.* (Sess. 14).

1. Si quis dixerit, extremam Unctionem non esse vere, et proprie sacramentum, a Christo Domino nostro institutum, et a beato Jacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

2. Si quis dixerit, sacram infirmorum Unctionem, non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.

3. Si quis dixerit, extremae Unctionis ritum, et usum quem observat sancta Romana Ecclesia repugnare sententiae beati Jacobi apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni; anathema sit.

4. Si quis dixerit, Presbyteros ecclesiae, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes, ab Episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae Unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anathema sit.

IX. *De Communione sub utraque specie et parvulorum.* (Sess. 21).

1. Si qui dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis, omnes, et singuls Christi fideles utranque, speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere; anathemn sit.

2. Si quis dixerit,, sanctam Ecclesiam Catholicam non iustis causis, et rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam Clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse: anathema sit.

3. Si quis negaverit, totum, et integrum Christum omnium gratiarum fontem et auctorem, sub una panis specie sumi, quia ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem, sub utraque specie sumatur, anathema sit.

4, Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae Communionem; anathema sit.

X. *De Sacrificio Missae.* (Sess. 22).

1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum, et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

2. Si quis dixerit, illis verbis: « Hoc facite in meam commemorationem » Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, et non ordinasse, ut ipsi, aliique sacerdotes offerrent corpus, et sanguinem suum, anathema sit.

3. Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis, et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis, et defunctis pro peccati poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

4. Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio, in Cruce peracto, per Missae sacrificium; aut illi per hoc derogari, anathema sit.

5. Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum, et pro illorum intercessione apud Deum obtinendum, sicut Ecclesia intendit: anathema sit.

6. Si quis dixerit, Canonem Missae errores continere : ideoque abrogandum esse, anathema sit.

7. Si quis dixerit, caeremonias, vestes, et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica utitur, irritabula impietatis esse magis, quam officia pietatis, anathema sit.

8. Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos, sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas : anathema sit.

9. Si quis dixerit, Ecclesiae Romanae ritum, quo submissa voce pars Canonis, et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse ; aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

XI. *De Sacramento Ordinis* (Sess. 23).

1. Si quis dixerit, non esse in novo Testamento sacerdotium visibile, et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, et offerendi verum corpus, et sanguinem Domini, et peccata remittendi, et retinendi, sed officium tantum, et nudum ministerium praedicandi Evangelium, vel eos, qui non praedicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

2. Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios ordines, et maiores, et minores ; per quos, velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

3. Si quis dixerit, Ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere et proprie Sacramentum, a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, et Sacramentorum, anathema sit.

4. Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere : « Accipe Spiritum Sanctum » ; aut per eam non imprimi characterem, vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

5. Si quis dixerit, sacram unctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione, utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam et perniciosam esse, similiter et alias Ordinis caerimonias, anathema sit.

6. Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris, Ministris, anathema sit.

7. Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem, vel Ordines ab ipsis collatos sine populi, vel potestatis saecularis consensu, aut vocatione irritos esse, aut eos, qui nec ab ecclesiastica, et canonica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et Sacramentorum ministros, anathema sit.

8. Si quis dixerit, Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, et veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

XII. *De Sacramento matrimonii.* (Sess. 24).

1. Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere, et proprie unum ex septem legis Evangelicae Sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.

2. Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, ex hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.

3. Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis, et affinitatis gradus, qui Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere con-

tractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant, et dirimant, anathema sit.

4. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.

5. Si quis dixerit, propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a coniuge, dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.

6. Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit, et docet, iuxta Evangelicam, et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrunque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere: moecharique eum, qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero, alii nupserit, anathema sit.

8. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum, incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

9. Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto; et oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam voverint, habere donum: anathema sit; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus tentari.

10. Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel coelibatus, et non esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut coelibatu, quam iungi matrimonio, anathema sit.

11. Si quis dixerit, prohibitionem solemnitatis nuptiarum, certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones, et alias caeremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit.

12. Si quis dixerit, causas matrimoniales, non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit.

Hi duo adde ex eodem Concilio:

1. Si quis docere, praedicare vel pertinaciter asserere seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, non esse necessario praemittendam confessionem sacramentalem ad sumendam communionem ab eo quem conscientia peccati mortalis gravat si se contritum existimet, eo ipso excommunicatus existat (*Sess.* 13 *de Euch. can.* 11).

2. Dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit; et proinde jure damandi sunt illi, ut eos sancta synodus anathemate damnat, qui vera ac rata esse negant; quique falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse (*Sess.* 24 *de ref. matrim.* c. 1).

965. *Errores contra fidem in Vaticano Concilio damnati.*

Vaticanum Concilium. Quatuor habitae fuerunt sessiones; in prima Pius Pp. IX Allocutione *Quod votis omnibus* Concilium 8 dec. 1869 aperuit. In secunda sessione habita 9 ian. 1870 ab omnibus Patribus emissa fuit Fidei professio iuxta formulam a Pio IV praescriptam.

In sessione tertia 24 apr. edita fuit prima Constitutio Dogmatica *Dei Filius* de fide catholica; et plures editi canones, nempe:

I. *De Deo rerum omnium Creatore*:

1. Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium Creatorem et Dominum negaverit, anathema sit.

2. Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit, anathema sit.

3. Si quis dixerit unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam, anathema sit.

4. Si quis dixerit res finitas tum corporeas tum spirituales, aut saltem spirituales e divina substantia emanasse; Aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia; Aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum, quod sese determinando constituat rerum universitatem, anathema sit.

5. Si quis non confiteatur, mundum resque omnes quae in ea continentur et spirituales et materiales, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas; Aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat se ipsum; Aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit, anathema sit.

II. *De Revelatione*:

1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum Nostrum per ea quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse, anathema sit.

2. Si quis dixerit fieri non posse aut non expedire ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur, anathema sit.

3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quae naturalem superat, divinitus evehi non posse; sed ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi profectu pertingere posse et debere, anathema sit.

4. Si quis S. Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illa sancta Tridentina Synodus recensuit pro sacris et canonicis non susceperit, aut eos divinitus inspiratos esse negaverit, anathema sit.

III. *De Fide*:

1. Si quis dixerit rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit, anathema sit.

2. Si quis dixerit fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur, anathema sit.

3. Si quis dixerit revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere, anathema sit.

4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes etiam in S. Scriptura contentas inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certe cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem rite probari, anathema sit.

5. Si quis dixerit assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci; aut ad solam fidem vivam quae per caritatem operatur, gratiam Dei necessariam esse, anathema sit.

6. Si quis dixerit parem esse conditionem fidelium atque eorum qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint fidem quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu supenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint, anathema sit.

IV. *De Fide et ratione.*

1. Si quis dixerit in revelatione divina nulla vere et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari, anathema sit.

2. Si quis dixerit disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri, neque ab Ecclesia proscribi possint, anathema sit.

3. Si quis dixerit fieri posse ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia, anathema sit.

Tandem in sessione quarta pubblicata fuit Constit. dogmatica *Pastor aeternus* 18 iul. 1870 de Primatu et infallibili magisterio R. Pontificis, et editi sequentes canones:

1. « Si quis dixerit beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile Caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino N. I. C. directe et immediate accepisse, anathema sit.

2. « Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores; aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem, anathema sit. »

3. « Si quis dixerit Romanum Pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus quae ad fidem et mores, sed etiam in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas Ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles, anathema sit. »

4. « . . . . Nos traditioni a Fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris Nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem cum ex Cathedra loquitur, id est cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi R. Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse. Si quis antem huic Nostrae definitioni contradicere (quod Deus avertat) praesumpserit, anathema sit. » (V. Denaro, *I canoni del Conc. Vaticano accuratamente tradotti e spiegati.* La scuola cattolica: *Esposizione della prima Costituzione dogmatica del Conc. Vaticano del Patriarca Ballerini;* item *della seconda*, ecc. Berardinelli, *Questioni politiche importanti*).

---

966. *Propositiones de philosophia emendatae a S. Congregatione Indicis.*

1. « Haud posse nos in cognitionem cujusvis externae metaphysicae veritatis venire (nempe quae respiciat ea quae sub sensus nostros non cadunt) absque alterius instructione, ac in ultima analysi absque divina revelatione. *Porro haec doctrina admitti nequit, quia sicut veritates internae et mathematicae cognosci possunt ope ratiocinii, ut ipsemet auctor fatetur, ita saltem possibile est veritates externas assequi, quotiescunque cum internis connectuntur, aut cum ipsae internae consistere nequeant non supposita aliqua veritate externa.*

2. « Veritates externas metaphysicas demonstrari proprie non posse. *Iamvero veritates externae quandoque cum internis necessario copulantur, tanquam effectu*

cum causa, et ideo per hanc connexionem demonstrari possunt eo genere argumenti quod a posteriori *vocatur, cuius certitudo non minor illa est quae per demonstrationem* a priori *obtinetur.*

3. « Dei existentiam minime demonstrari posse; Deum existere demonstrari posse negamus. *Quae importuna doctrina ultro fluit ex opinionibus iam indicatis ipsius auctoris.*

4. « Probationes existentiae Dei reduci ad quandam fidem, aut fundari in hac fide, qua nos tam videmus quam credimus, seu naturaliter persuasum nobis est, ideam hanc esse fidelem, id quod evidentia mere interna cernere non possumus. *Quae verba significare videntur potius credi quam demonstrari Dei existentiam; quod quidem a vero omnino distat.*

5. « Auctor omnes probationes veritatum externarum metaphysicarum reducit ad sensum communem. *Quae doctrina admitti nequit, eo quod aliquae veritates externae demonstrantur* a posteriori *per veritates internas, absque ulla relatione ad sensum communem. Ita habentes conscientiam nostrae existentiae directe inferimus existere causam, quae nobis existentiam contulerit; seu ab una veritate interna deducimus aliam veritatem externam absque interventu sensus communis.* S. C. Indicis die 3 iunii anno 1843. »

967. *Theses S. Congregationis Indicis a Pio IX adprobatae 15 iun. 1855.*

1. « Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissentio, nullum dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, quum ambae ad uno eodemque immutabili veritatis fonte, Deo Optimo Maximo oriantur; atque ita sibi mutuam opem ferant (*Encycl. Pii Pp. IX*, 9 nov. 1846).

2. « Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione; proindeque ad probandam Dei existentiam contra atheum, ad probandam animae rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit.

3. « Rationis usus fidem praecedit, et ad eam hominem ope revelationis et gratiae conducit.

4. « Methodus, qua usi sunt d. Thomas, d. Bonaventura et alii post ipsos scholastici, non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernasphi losophia in naturalismum et pantheismum impingere. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere quod methodum hanc, praesertim approbante vel saltem tacente Ecclesia usurpaverint. » (*Acta S. Sedis*, t. 3).

INDEX TOMI PRIMI

Moralis Theologiæ Prolegomena . . . . . *Pag.* 9
Theologiæ moralis præstantia et necessitas . . . . . » 10

TRACTATUS PRIMUS

De Actibus humanis et de Conscientia.

Disputat. I. De Actibus humanis . . . . . » 11
Cap. I. De Intellectu, Voluntate, ejusque actibus et impedimentis » 13
Art. 1. De Violentia et Metu . . . . . » 17
» 2. De Ignorantia et Concupiscentia . . . . . » 19
Cap. II. De Libertate . . . . . » 21
» III. De moralitate actuum humanorum . . . . . » 23
Disputat. II. De Conscientiae natura, obligatione et divisione . . . » 28
Cap. I. De Conscientia antecedenti, consequenti, vera, falsa et perplexa . . . . . » 29
» II. De Conscientia scrupulosa et laxa . . . . . » 30
» III. De Conscientia certa et dubia . . . . . » 32
» IV. De Probabilitate, opinione et conscientia probabili . . » 36
Praecipua systemata circa probabilitatem . . . . . » 40

TRACTATUS SECUNDUS.

De Legibus et Ecclesiae praeceptis.

Disputat. I. De Legibus generatim . . . . . » 50
Cap. I. De Lege æterna, naturali, divina, positiva et humana . . » 51
Art. 1. De auctore Legis Ecclesiasticae . . . . . » 55
» 2. De auctore Legis Civilis . . . . . » 59
Cap. II. De Legis humanae objecto et subjecto . . . . . » 64
» III. De Legis humanae vi et obligatione, de lege poenali et irritante . . . . . » 69
» IV. De Legis promulgatione, observantia et executione . . » 73
» V. De Legis interpretatione, epikeja et revocatione . . . . » 78

Art. 1. De Legis dispensatione . . . . . Pag. 79
» 2. De Legis cessatione, de privilegio et consuetudine . . » 84
Disputat. III. De Sanctae Ecclesiae praeceptis . . . . . » 89
Cap. I. De primo Ecclesiae praecepto, seu auditione Missae . . . » ib.
» II. De secundo Ecclesiae praecepto, seu de abstinentia a carne, et jejunio . . . . . » 94
Art. 1. De unica refectione . . . . . » 96
» 2. De hora refectionis et refectiuncula . . . . . » 99
» 3. De causis a jejunio excusantibus . . . . . » 101
Apostolicae Sedis responsa plura circa jejunium . . . . . » 104
Cap. III. De ultimo Ecclesiae praecepto seu de Decimis, de juribus Stolae, primitiis, oblationibus et Obolo S. Petri . » 108

TRACTATUS TERTIUS

De Obligationibus.

Disputat. I. De obligationibus Ecclesiasticorum . . . . . » 110
Cap. I. De obligationibus Ecclesiasticorum communibus. . . . . » ib.
Art. 1. De iis quae speciatim Ecclesiasticis praescribuntur . » ib.
» 2. De iis quae Ecclesiasticis generatim prohibentur . . » 114
Cap. II. De obligationibus Ecclesiasticorum in particulari . . . . » 118
Art. 1. De Episcopis, Vicariis Generalibus et Canonicis . . » ib.
» 2. De Vicariis Foraneis et Parochis . . . . . » 122
» 3. De Coadjutoribus, Cappellanis, Vice-parochis et ceteris Ecclesiasticis . . . . . » 128
Cap. III. De obligationibus Religiosorum . . . . . » 130
Art. I. De vocatione, novitiatu et professione religiosa . . . » ib.
» 2. De votis Religiosorum . . . . . » 136
» 3. De religioso in aliam religionem transeunte, saeculari-zato, ejecto, apostata, fugitivo, disperso et reformato . » 142
Append. — De superiorissa, visitatione monasterii, de educandis, et Congregationibus sine votis solemnibus . . . . . » 143
De Tertiariis . . . . . » 145
Disputat. II. De obligationibus Laicorum . . . . . » 146
Cap. I. De obligationibus Imperantium, subditorum et personarum fori, de judice, juratis, arbitris, conciliatoribus et apparitoribus . . . . . » 146
» II. De accusatore, teste, reo, advocato, procuratore, referente, secretario et notario . . . . . » 150
» III. De medicis, pharmacopolis, operariis, vectoribus et custodibus . . . . . » 156
» IV. De parentibus et filiis, de minoribus et tutoribus, de magistris et discipulis . . . . . » 160
» V. De marito et uxore, de dominis ac famulis . . . . . » 165

TRACTATUS QUARTUS.

De peccatis et de censuris.

DISPUTAT. I. De peccatis in genere . . . . . *Pag.* 169
CAP. I. De peccato originali . . . . . » 170
» II. De peccato actuali ratione causae occasionalis . . . . » 171
» III. De distinctione specifica peccatorum, de eorum differenti gravitate, et de distinctione numerica . . . . . » 173
» IV. De peccatis commissionis et omissionis, internis et externis » 181
» V. De effectibus peccati actualis . . . . . » 186
DISPUTAT. II. De peccatis in specie et vitiis capitalibus . . . . . » 188
CAP. I. De superbia, avaritia, ac luxuria . . . . . » *ib.*
ART. 1. De peccatis luxuriae non consummatis, id est delectatione, osculis, amplexibus, aspectibus, picturis, verbis turpibus, theatris et choreis . . . . . » 190
» 2. De peccatis luxuriae consummatis juxta naturam, id est fornicatione, meretricio, concubinatu, stupro, adulterio, incestu et sacrilegio . . . . . » 105
» 3. De peccatis luxuriae consummatis contra naturam, id est pollutione, sodomia, bestialitate . . . . . » 199
» 4. Luxuriae filiae ac remedia . . . . . » 201
CAP. II. De gula, ebrietate, ira, invidia et acedia . . . . . » 205
DISPUTAT. III. De Censuris . . . . . » 205
CAP. I. De subjecto, materia et monitione ad censuram . . . . » 208
II. De causis excusantibus a censura, et ejus cessatione, et absolutione . . . . . » 211
III. De censuris in specie . . . . . » 215
ART. 1. De Excommunicatione . . . . . » *ib.*
§ 1. De privatione Sacramentorum, suffragiorum, precum, divinorum Officiorum, ac Beneficiorum inhabilitate . . . » 217
§ 2. De privatione communicationis forensis et civilis, jurisdictionis et sepulturae ecclesiasticae et de monitorio . . » 221
ART. 2. De Suspensione . . . . . » 224
» 3. De Interdicto, de Interdicto ab ingressu Ecclesiae et cessatione a divinis . . . . . » 226
CAP. IV. De singulis quae nunc vigent censurae latae sententiae . » 230
ART. 1. De Excommunicationibus . . . . . » 232
Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae ex Const. *Apostolicae Sedis* . . . . . » 242
Excommunicationes latae sententiae simpliciter R. Pontifici reservatae » 244
Excommunicationes latae sententiae Ordinariis reservatae . . . . » 252
Excommunicationes latae sententiae nemini reservatae . . . . . » 253
Excommunicationes ex Tridentino . . . . . » 256

ART. 2. De suspensionibus latae sententiae . . . . . *Pag.* 261
Suspensiones latae sententiae ex citata Constit . . . . . » *ib.*
Suspensiones ex Tridentino . . . . . » 264
ART. 3. De interdictis latae sententiae . . . . . » 265
Interdicta ex citata Constitutione . . . . . » *ib.*
Interdicta ex Tridentino . . . . . » *ib.*

TRACTATUS QUINTUS

De Virtute Religionis.

CAP. I. De Oratione generatim . . . . . » 267
ART. 1. De oratione mentali, contemplativa, Dominica et jaculatoria . . . . . » 269
ART. 2. De Horis Canonicis . . . . . » 270
§ 1. De recta Officii recitatione . . . . . » 273
§ 2. De causis excusantibus ab Horarum recitatione . . . . » 279
CAP. II. De adoratione et voto . . . . . » 280
ART. 1. De voti obligatione . . . . . » 285
» 2. De voti extinctione . . . . . » 288
CAP. III. De juramento et adjuratione . . . . . » 294
ART. 1. De conditionibus ad juramentum . . . . . » 296
» 2. De juramenti interpretatione, extinctione et de adjuratione . . . . . » 300
CAP. IV. De sanctificatione Festorum . . . . . » 302
DISPUTAT. II. De vitiis quae virtuti Religionis adversantur. . . . . » 308
CAP. I. De superstitione generatim . . . . . » *ib.*
ART. 1. De idololatria et divinatione . . . . . » 309
» 2. De vana observantia, magia, maleficio, obsessione . . » 312
» 3. De magnetismo, tabulis rotantibus et spiritismo . . . » 315
CAP. II. De irreligiositate . . . . . » 317
ART. 1. De tentatione Dei et blasphemia . . . . . » *ib.*
» 2. Da sacrilegio et simonia . . . . . » 321
§ UNIC. De poenis quibus simonia punitur . . . . . » 327

TRACTATUS SEXTUS

De Virtutibus Theologicis.

DISPUTAT. I. De Fide . . . . . » 331
CAP. I. De Fidei proprietatibus . . . . . » 333
ART. 1. De necessitate Fidei quoad actum internum et externum » 333
» 2. De iis quae sciri debent et credi necessitate medii et praecepti . . . . . » 337
CAP. II. De vitiis Fidei oppositis . . . . . » 342
ART. 1. De infidelitate, haeresi et apostasia . . . . . » *ib.*
» 2. De libris prohibitis . . . . . » 348
» 3. De Biblismo, Indifferentismo, Protestantismo . . . . » 352

DISPUTAT. II. De Spe . . . . . *Pag.* 354
» III. De Caritate . . . . . » 357
CAP. I. De Caritate seu amore relate ad Deum, ad nos et proximos, etiam inimicos . . . . . » 358
II. De ordine et officiis Caritatis . . . . . » 364
III. De Eleemosyna et Correctione Fraterna. . . . . » 367
IV. De vitiis quae caritati proxime opponuntur . . . . . » 372
ART. 1. De scandalo . . . . . » 373
» 2. De cooperatione ad peccatum . . . . . » 377
APPEND. 1. — De veracitate, mendacio, amicitia et castitate . . . » 380
» 2. — De propositionibus a S. Sede damnatis . . . . . » 382
1) Articuli Viclephi damnati in Concilio Constantiensi . » 383
2) Articuli Joannis Hus damnati ut supra . . . . . » 385
3) Propositiones Petri Oxomensis damnatae a Sixto IV . » 387
4) Errores Martini Lutheri damnati a Leone X . . . . » *ib.*
5) Propositiones Baii damnati . . . . . » 389
6) Propositio damnata ab Innocentio X . . . . . » 393
7) Propositiones Cornelii Iansenii damnatae . . . . . » *ib.*
8) Propositiones damnatae ab Alexandro VII . . . . . » 394
9) Propositiones damnatae ab Innocentio XI . . . . . » 396
10) Propositio damnata a Clemente VIII . . . . . » 400
11) Propositiones de Molinos damnatae. . . . . » *ib.*
12) Propositiones damnatae ab Alessandro VIII . . . . » 405
13) Propositiones damnatae ab Innocentio XII . . . . » 407
14) Propositiones Quesnelli damnatae a Clemente XI . . » 408
15) Propositiones damnatae a Benedicto XIV . . . . . » 413
16) Propositiones Synodi Pistoriensis damnatae a Pio VI » 414
17) Errores de Matrimonio a Pio IX damnati . . . . . » 449
18) Propositiones damnatae in Syllabo a Pio IX . . . . » 450
19) Aliae propositiones a Pio IX damnatae Ency. *Quanta cura* » 452
20) Errores contra fidem damnati in Tridentino . . . . » 441
21) Errores contra fidem damnati in Concilio Vaticano. . » 451
Propositiones de philosofia emendatae . . . . . » 453
Theses a Pio IX adprobatae . . . . . » *ib.*

FINIS TOMI PRIMI

ERRATA				CORRIGE
Pag.	41	linea 29	hæc	hanc
»	125	» 37	officio	officia
»	166	» 9	Aine	Sine
»	208	» 30	subditis	subditus
»	232	» 13	speciei	sectæ
»	ib.	» 20	ex parte tantum rejiciunt	rejiciunt
»	235	» 21	eis	in eis
»	236	» 24	auctores	actores
»	242	» 43	si	ii
»	244	» 20	damnat	damnatas
»	252	» 22	canonico	canonice
»	258	» 41	conductionis	conductiones
»	265	» 43	danuntiat am	denuntiat
»	343	» 7	invicet	invicte
»	348	» 30	prohibe	prohibet

A d Compendium theologiæ mor. univ. P. Scavini
cura et studio J. A. Del Vecchio, can. ecc.,
Tomus Primus

Mediol., die 20 settembris 1875
Admittitur
Pro Reverendissimo D. D. Aloysio, A. Calabiana
Archiepiscopo Mediolanensi
Præsb. *Joannes Crivelli*, cens. eccl.

250.8
S288-2
Scavini, P
Theologia Moralis
Vol. 1

DATE	ISSUED TO

S288-2
Theol. M.

GRADUATE THEOLOGICAL UNION
1962
Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library